

UIT
BANGE OORLOGSDAGEN

DAGBOEK VAN EEN
ROSENDALER

E. H. B. VAN HELVERT-WEIJERMANS, ROSENDAAL

Dagboek van een Roosendaler

1914 - 1918

door

J.E.A. van der Veken

R.K. Parochie St. Joannes de Doper, Roosendaal

Dit 3-deelig manuscript is van de hand van mijn Vader,
JACOBUS EGIDIUS ADRIANUS van der VEKEN,
geboren te Roosendaal, 24 November 1866,
en aldaar gestorven op 14 juli 1944, tijdens het hoogtepunt van den tweeden
wereldoorlog,

Het is een dagboek, behandelende private, communale, nationale en
internationale gebeurtenissen kort vóór en tijdens den wereldoorlog 1914-
1918. Zijn groote liefde voor Frankrijk, gepaard met een sterke anti-Duitsche
gezindheid, komt duidelijk tot uitdrukking.

Het eerste jaar van dit dagboek is in druk verschenen, weliswaar anoniem,
doch de Roosendaalsche bevolking, die den verteltrant van Vader kende (hij
was een boeiend verteller) was enkele dagen na het verschijnen overtuigd
dat Vader de auteur van 'Het Dagboek van een Roosendaler', 'Uit bange
oorlogsdagen' was. Het werd uitgegeven door de bevriende en
geparenteerde Firma H. van Helvert–Weijermans, evenals Vader op de Markt
gevestigd.

Toen de Duitschers in Mei 1940 ons land binnenvielen, was Vader bevreesd
dat hij, wegens zijn anti-Duitsche gezindheid, door deze ongewenschte en
gehate gasten lastig gevallen zou worden. Gelukkig heeft men hem met rust
gelaten.

Het was Vaders laatste wensch dat dit manuscript zou worden geschonken
aan de Parochie van St. Jan de Dooper te Roosendaal, met de bedoeling dat
het in en voor Roosendaal bewaard wordt.

Mijn Moeder, Elisabeth Eleonora Maria Tierolff, geboren 9 Februari 1873, zag
het levenslicht in het huis Molenstraat 3, staande tegenover de Pastorie van
St. Jan.

Wij waren met 7 kinderen, 3 meisjes, 4 jongens.

Mijn oudste zuster Jeanette trouwde den Hotelier Jac. Buysen, m'n oudste broer Joseph trouwde Mej. G. Mertens. Beiden bleven in Roosendaal wonen, waar m'n broer medewerker in de muziekhandel van wijlen Oom Antoon Tierolff is. Zelf ben ik als architect bij het Rijksbureau voor de Monumentenzorg woonachtig in den Haag en getrouwd met G. Popma. Mijn broer Charles stierf in 1927, 25 jaar oud, mijn tweede zuster Annie werkt momenteel als officier-verpleegster in het Militair Hospitaal te Nijmegen, mijn jongste zuster Maria is bij het Vrouwen-Hulp-Korps en werkt momenteel te Amsterdam bij de hulpverlening aan Indische repatrianten, terwijl mijn jongste broer Louis als Laborant werkzaam is bij de Philips-fabrieken te Eindhoven

Vader verdient een eervolle nagedachtenis.

Hij ruste in Vrede.

Den Haag Maart 1946

(Handtekening) C. v. d. Veken.

Familiefoto Van der Veken, Van Deursen, Giltay, Tierolff.

Jacques van der Veken staat links achter

Dagboek

Gehouden door

Jacobus Egidius Adrianus van der Veken

wonende te Roosendaal (Markt66)

vanaf 29 Juli 1914 tot en met 28 November 1918

Daar ligt nu mijn dagboek. Er zullen ongetwijfeld veel fouten aan kleven o.a. in taal en stijl. Maar wat geschreven is, is wat mijne persoonlijke waarneming aan betreft, waarheid. Het overige uit zeer vertrouwde bronnen overgenomen. Partijdig is het, omdat ik de waarheid en rechtvaardigheid bemin. Ik hoop dat het voor het nageslacht van enig nut zal zijn, en verwijs overigens den lezer naar onderstaand rijmpje (oud)

Boexken, als men dy wil laeken,

Segh, dat sy yet beters maken,

Laeken en maecken is groot verschil

Die nyet en kan maecken, moet swyghen stil.

Bij het nalezen ontdek ik veel fouten in woorden en zinnen. Dit is in hoofdzaak te wijten aan de groote gejaagdheid, waarmede ik mijn boek geschreven heb.

1914

Woensdag 29 Juli 1914

werd in onze plaats bekend dat de oorlog tusschen Oostenrijk en Servië officieel was begonnen. Maandag 27 Juli hadden we nog vergadering voor de Katholiekendag te houden op 2 Aug en op deze vergadering werd door een reserve-officier der vestingartillerie verteld dat waarschijnlijk den Katholiekendag niet door zou gaan, wat wij schertsend opnamen.

Donderdag 30 Juli 1914

Wat den officier toen vertelde, begin ik toch ook te geloven. Dezen middag is de Landweer onder de wapens geroepen, die van onze gemeente moeten vanavond om 8 uur bij het gebouw van Openbare Werken aantreden om daarna de grenzen bij Nispen te gaan bezetten. De commandant is de reserveluitenant Staf en diens plaatsvervanger de sergeant P. van Hees. Ik sprak deze sergeant nog even voor het vertrek, doch hij wist niet waar men naar toe ging of waar werd ingekwartierd.

Zoeven hoor ik, heel de gemeente staat in groepjes bij elkaar te praten, dat geen Fransche of Belgische bankbiljetten voor specie meer worden ingewisseld.

Men vertelt dat Frankrijk in rep en roer is omdat Madame Caillaux, moordenaressen van Mr Calmette, is vrijgesproken.

Men schijnt de bestaande regering moei en wil *n'importe que* verandering.

De bedevaart met vele zieken 29 Juli uit Roosendaal naar Lourdes vertrokken wordt aan de grenzen van Frankrijk aangezocht terug te gaan.

Het is 8 uur 's avonds. Een ongekende drukte heerscht er in de straten, drommen van mensen, van Hooge Brug, Molenstraat, Boulevard enz. snellen, druk pratend onder elkaar, naar het gebouw der Openbare Werken. Het is tusschen licht en donker, hier en daar schiet een landweerman door de menigte, deze vroolijk, nog jong en ongehuwd, gene met droeve trek, zoeven afscheid genomen van vrouw en kinderen.

Men is niet stil en treurig omdat men vreest voor het leven onzer mannen, die zoo dadelijk naar de grens trekken, doch het onzekere, het onbekende drukt. Hoe lang zullen ze weg blijven, wie zal er nog meer weg moeten? Honderden uren zeer ver weg vecht men, en onze soldaten in 't geweer, men weet niet wat dit beduidt. Circa 9 uur zijn ze door de Achterstraat¹ naar de grenzen getogen, uitgeleide gedaan door geheel de bevolking, alles was op de been, het was een ongekende drukte. Overal waren proclamaties aangeplakt dat de landweer zich naar de plaats hunner bestemming moesten begeven. Post en telegraafkantoor, gemeentehuis zouden geheel de nacht open blijven en elk oogenblik kan bericht komen dat de verschillende lichten den volgende morgen moeten vertrekken. Bij bericht zouden de klokken in alle steden en dorpen worden geluid. Ik maak met de vrouw nog een kleine wandeling en ontmoet vrienden, kennissen die verlies in zaken kunnen krijgen, anderen die reeds

¹ Nu Raadhuisstraat

verschillende eetwaren hebben opgedaan, daar alles zeer in prijs zal stijgen.

Wij gaan de laatste berichten nog even lezen, en na een uur liggen wij in de rust. Elk ogenblik kan de klok gaan luiden, ik schrijf daar in de rust, Ja die welke de zaak niet donker inzien, doch in vele huisgezinnen mist men den man, misschien de eerste nacht dat vrouw en kinderen alleen zijn.

Vrijdag 31 Juli 1914

De klokken hebben niet geluid. Hier en daar een landweerman, die zich naar het station ter vertrek heen spoedt. Het zoojuist verschenen telegram (*Bureau De Grondwet*) brengt niets beslissend.

Iedereen begint voorraad op te doen en in verschillende winkels zijn geen erwten of boonen meer te krijgen. Verschillende fabrieken zullen stop worden gezet. Het postkantoor wordt bestormd door menschen die hun geld opeischen aan de spaarbank. Er is volstrekt geen gevaar doch men wil er niet van overtuigd zijn.

De bankiers worden door de boeren lastig gevallen, zij verlangen hun geld, daar gestort terug. Naar ik hoor heeft de Nederlandsche Bank 4 miljoen voorschot gegeven aan verschillende bankiers om een paniek te voorkomen.

Een paar landweermannen van de grens rijden zoo juist voorbij met een wagen volgeladen met inkoopen.

Onze voorman van den Katholieken dag, luitenant Holthuisen is deze morgen ook naar zijn regiment te Amsterdam vertrokken.

De eigenaar eener volksbakkerij laat mij zoo even een telegram lezen dat geen meel meer aangeleverd wordt. Blijft dit zoo, dan wordt maandag de boel stop gezet.

De beurzen in Amsterdam en Rotterdam zijn gesloten.

Deze middag moest ik even voor zaken naar de Molenstraat, en kijk even naar de telegrammen die niets bijzonders melden. Daar klopt mij een kennis op de schouder en zegt: “Alles opkomen, zoo even een telegram aangeplakt op ‘t Raadhuis”. Ik kijk naar die richting en zie van verschillende kanten vele menschen de Markt op loopen. Ik ga er ook heen en daar staat het.

Op 1 Augustus alle dienstplichtigen zich present melden in hunnen garnizoensplaatsen.

Het was een telegram direct afgedrukt zooals het van het telegraafkantoor kwam dus nog niet officieel.

Ik spoed mij naar huis, om de treurige tijding te melden, steeds komt er meer volk de Markt op geloopt. Een vriend van mij die gevaar liep op te moeten komen, houdt me staande, vroeg om inlichtingen, doch kon mij niet gelooven. Kijk, zegt hij, op het Raadhuis wijzende, daar wordt weer wat aangeplakt, vlug er naar toe en daar lazen we namens de minister van oorlog een officieele oproeping van alle dienstplichtigen.

Daar begint de torenklok te slaan, ik kijk even om de hoek of het 3 uur is, neen het was 10 minuten over drieën, dus geen urenslag. Het blijft doorslaan en eindelijk luiden al de klokken en een weinig later ook die der overige kerken. Wat niet een der bewoners ooit had gehoord, gebeurde, de alarmklokken luiden voor oproep der soldaten tegen oorlogsgevaar. Heel de gemeente kwam in beroering, alles liep de deur uit, vele vrouwen schreien en klampten iedereen aan om het een en ander te vernemen. Steeds stroomt het volk marktwaarts. Het luiden duurde een uur. Geleidelijk werd het weer wat rustig en hier en daar zag men jonge mannen huiswaarts gaan, om hunne militaire zaken in orde te brengen.

Zaterdag 1 Augustus 1914

't Is 's morgens zes uur. De straten zijn vol soldaten, die zich naar het station begeven. Hier en daar vroolijke troepjes, ook stil en beschreeuwde gezichten. Tegen zeven uur wordt het druk in de straten daar om 8 uur de paardenkeuring begint voor het leger. Van Roosendaal, Gastel, Etten-Leur, Rucphen moeten de boeren en ook burgers met hunne paarden voor de keur komen. Circa 1500 á 2000 moeten de lijn passeren. Het is nu elf uur, geheel de Markt, Achterstraat, Molenstraat en Stationsweg is stampvol paarden, manneke naast manneke.

Op de Veemarkt worden de paarden gekeurd. Het paard dat voldoet krijgt een halster om, de eigenaar een bon en later zijn geld. Rijke families ineens van hun span beroofd. Mevr. de Wed. W. Laane heeft 2 prachtige paarden, de knecht gaat er mee heen en komt slechts met het tuig terug. Mevrouw van Loon, W. van Gils van Loon dito dito. Heel Roosendaal is op de been, er wordt niet gewerkt. Ik ga even naar de Firma Laane met een bankje van 40 gld, ik krijg 3 bankjes van 10 gld en gauw in stilte nog 4 rijksdaalders, er is nergens geen specie meer te krijgen, allen verlangen er naar dat de toestand gauw veranderd zal zijn. Alle zaken staan stil, de wissels betalen of ontvangen is tijdelijk geschorst. Eetwaren stijgen steeds in prijs. Nog een geluk dat het weer goed is.

Elk ogenblik kan bericht komen dat soldaten worden ingekwartierd. [Er is] me verteld dat een groote Engelsche vloot tusschen Vlissingen en Oostende zichtbaar is.

Alle auto's van Nederland, toevallig in Duitschland aanwezig, worden daar in beslag genomen.

Wij hadden gisteravond nog vergadering voor den Katholieken dag. Onder de vergadering komt een telegram van den Bisschop

= Uitstel Katholieken dag gewenscht =

dus de vergadering werd gesloten.

Katholiekendag; harmonie Vlijt en Volharding marcheert van de Raadhuisstraat naar Markt, voor Raadhuisstraat 1 apotheek De Eenhoorn (later Evers) en Raadhuisstraat 3

Heel den dag heeft den paardenkeuring geduurd. Circa 2000 paarden zijn onze woning gepasseerd. Tegen 5 uur werd het wat rustig, doch na 7 uur, na werktijd gingen de menschen weer op stap en staan met groepjes bij elkaar te praten. Circa 5.30 uur passeert bij ons een auto voorzien met de Nederlandsche vlag. Er zit een generaal in met zijn staf richting Bergen op Zoom.

Wij verkeerden allen nog in de grootste onzekerheid. Om 9 uur gaan we er nog eens op uit. Bij het bureau van *De Grondwet* hangt weer zoo wat niet begrijpelijk nieuws.

We zitten aan de deur bij Pa Tierolff, 't is prachtig weer en de straat staat vol menschen, te wachten of er geen telegrammen komen. Daar

verschijnt een besteller en eenige minuten later meldt het telegram dat Duitschland thans geheel gemobiliseerd is en zondag 2 Augustus 1914 's morgens om 5 uur marschvaardig moet zijn. Het is elf uur geworden en de menigte onder den indruk van het slechte nieuws, gaan zwijgend huiswaartsch.

Zooeven komt den militaire auto met een razende vaart terug van Bergen op Zoom en verdwijnt in den duisternis, richting Breda.

Zondag 2 Augustus 1914

't Is zondag. Ik ga 5 uur ter kerke. Bij het uitgaan komt een vriend mij melden dat Duitschland den oorlog verklaard heeft aan Rusland, hij toont het mij in de N. Rotterdammer.

Er zouden vandaag soldaten komen en ingekwartierd in de verschillende scholen. 't Is nu avond, geen militairen zijn gearriveerd. De koffiehuisen zitten vol volk, de toestand besprekende, terwijl zoo even een officieel bericht meldt dat de minister van oorlog Bosboom door een beroerte getroffen en dood is. Het wordt later beslist tegengesproken.

Maandag 3 Augustus 1914

Van af 5 uur stormen de menschen naar het bankiershuis W. Laane om bankbiljetten te wisselen. Zeer matig wordt daar aan voldaan en om 11 uur was niets meer te krijgen.

Bij vele winkels staat aangeplakt:

= verkoop slechts à contant =

Wij hebben nog geen soldaten. Geen courant verschijnt, we weten dus niets. Daar snort een auto van de Nieuwen Rotterdamsche Courant binnen en weldra vernemen we dat de Duitschers tot Luik zijn doorgedrongen. Er wordt hoegenaamd niet gewerkt en denkkelijk zullen vanavond vele winkels hun werkvolk gedaan geven.

Er loopen geen passagierstreinen en volle karretjes met vluchtende families, meest Duitschers uit België komen Roosendaal ingereden. Waarschijnlijk kunnen ze vanmiddag verder Holland in.

Op het Postkantoor bestorming voor inwisseling van Postspaarboekjes. Ik kom er zoo juist voorbij, tot ver buiten de deur staat het stampvol. Het anders zoo drukke Marktplaats, vooral bij mooi weer zoals het nu is, is geheel verlaten. 't Is geen Maandagmarkt. Geen kraampje is er te zien.

Ik ga even bij van Poll naar de telegrammen zien. Het laatste bericht luidt dat Duitschland België aangezegd heeft door zijn land te trekken. België geeft geen toestemming en maakt zich op ten strijde. In Luxemburg zijn ze maar ongevraagd binnengevallen, sporen bezet, rijksgebouwen in beslag genomen, 't Is allemaal van ons zeggen de Duitschers.

Ons aller wensch, heel Roosendaal hoopt dat Duitschland flink klopt krijgt alhoewel we moeten bekennen dat hij is gereed en flink ook. Een telegram meldt dat Engeland met zijn vloot in aantocht is, ook om Duitschland zoo mogelijk een knauw te geven. Leve Frankrijk! Nog reeds rijden boerenwagens beladen met Duitschers en hun bagage de plaats binnen. Zij komen uit Frankrijk en België en kunnen niet verder rijden met den trein dan tot Esschen. Er wordt geld verdiend door de boerkes.

Men vertelt dat de zoon van Calmete den vrouw van Cailleux heeft doodgeschoten en dat de kroonprins van Duitschland is vermoord. Beide berichten worden later beslist tegengesproken.

Om circa 5 uur ben ik naar het Stationsplein gegaan om de aankomst der vluchtelingen uit Frankrijk en België te zien. De Belgische treinen loopen slechts tot Esschen. Geen enkele trein loopt in Nederland dus al

deze menschen staan aan de grens en om er van af te komen zegt de stationschef, spoed U naar Roosendaal daar staat de trein te wachten. Platte wagens, hooge karren, honden en ezelswagens, alles wordt tegen ruim goede betaling gebruikt om de vluchtelingen naar station Roosendaal te brengen. Ge kunt zien, de menschen zijn vermoeid. Ze zitten gewrongen tusschen manden, koffers, kinderswagens, de kleine slapende kinderen op den schoot van de moeder, nog onbewust van hetgeen er gebeurt. Ge ziet de menschen verheugd naar het station opzien. Zij zijn òf in een vrij land òf in hun vaderland, hebben minstens 1½ uur geschokt op een smerige kar, eindelijk een Hollandsche statie eindelijk een Hollandsche trein en spoedig bij familie en vrienden. Men laadt spoedig de wagen af, zet de boel neer en *ventre à terre* keert de voerman terug naar de grens voor een nieuwe vracht. Maar nu begint de misère, geen trein loopt voor morgen. Het wordt nu een geloop en zoek, alle mogelijke en onmogelijke Hotels en Logementen al bezet, en dus maar naar een andere gelegenheid gezocht. Hier ziet men lui zoeken naar een onderdak, daar wordt onderkomen aangeboden, wat soms niet wordt aangenomen omdat men niet weet waar men verzeilt.

Bij mijn schoonvader zijn 9 dames te logeeren. Zij waren naar het congres van Esperanto in Parijs geweest en kwamen van Christiana (Noorwegen). De menschen waren gelukkig onder dak te zijn, ze konden nu toch eens een oogenblik rusten, ze waren 's morgens te Parijs aangekomen, doch moesten er direct weer uit.

Men moest ooggetuige geweest zijn om te geloven de treurige tooneelen die zich aan het station afspeelden. Het waren allen geen rijke menschen die vluchtelingen, de arme kleinen zoo opgejaagd hadden allen geen rijke ouders.

Laat in den avond schijnt het Bestuur der gemeente zich ontfermd te hebben over velen en zijn hier en daar ondergebracht. Tegen 10 uur begint het te stortregenen. Arme menschen, arme soldaten te velde.

Dinsdag 4 Augustus 1914

Het weer is prachtig, 't Is uitge-buid. Ik ben al vroeg op de been hier en daar te gaan kijken of hooren. Er is geen krant verschenen, dus we weten niets.

De treinenloop is bijna weer in orde, vele vluchtelingen zijn reeds vertrokken. Vandaag echter weer een dag van vlucht, doch ze zullen direct door kunnen, dat hoopt men ten minste.

Men zegt dat de Landstorm zal worden opgeroepen. In de Molenstraat zijn circa 200 soldaten ingekwartierd.

Ik laat even bij de Firma Laane een bankje van 25 gld wisselen. Een flinke drom menschen staat voor het kantoor. Het kantoor is een half uur geleden geopend. Er schiet iemand naar buiten, allen er naar toe. Geen klein geld vandaag, niets te wisselen, morgen wel. 't Is vreemd en onbegrijpelijk dat de Nederlandsche Regering niet beter zorgt dat ze aan toonder dezès hare verplichtingen te na komt.

De solidariteit der Nederlandsche Bank is deze dagen niet erg gestegen. Het is juist in zulke dagen dat ze moet bewijzen boven een gewone bank te staan en elke paniek kunnen bezweren. We hebben nu nog geen oorlog en die nog of liever nu in het geval verkeert slechts bankbiljetten te bezitten en geen pasgeld heeft, loopt gevaar honger te moeten lijden.

't Is middag alles rustig op straat, geen telegrammen. Bij de bankiers hangt een biljet waarop vermeld staat :

= heden geen zilvergeld te wisselen =

en op het Postkantoor dat heden geen betaling geschiedt op de spaarbankboekjes.

Hedenavond meldt een telegram dat Duitschland officieel oorlog aan België heeft verklaard. De Duitse gezant te België passeerde hedenavond circa 10 uur per expresstrein onze grenzen en ons station. Een waas van ongerustheid, bezorgdheid hangt over onze plaats, door deze oorlogsverklaring komen wij misschien ook in het gedrang. Het optreden der Duitschers is overmoedig en brutaal.

Moeten de Moffen nu over heel Europa gaan regeren?

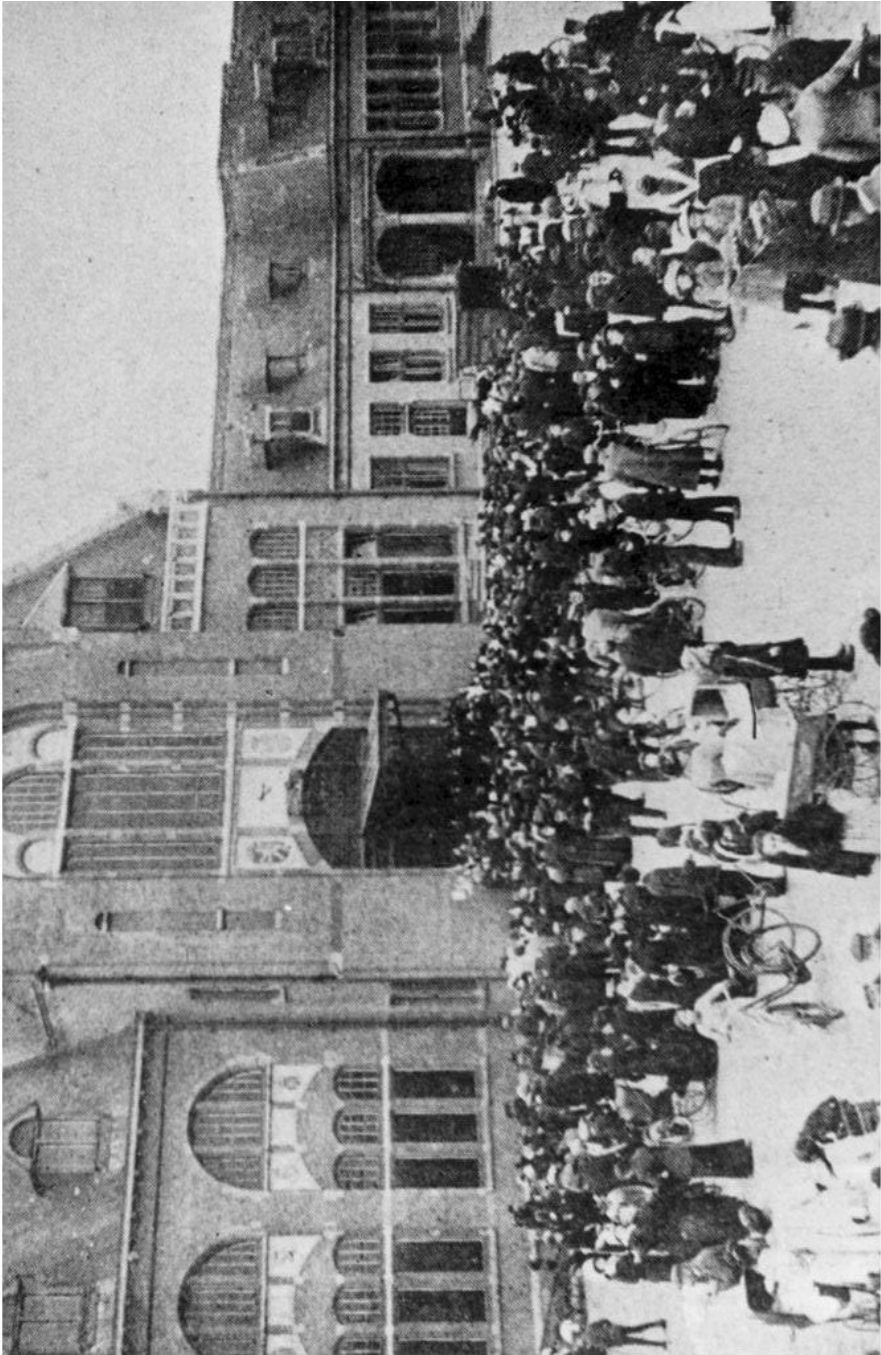
Alle werkzaamheden staan stil, slechts à contant wordt verkocht. De toestand zal zoodanig worden dat gezeten burgers geen cent meer bezitten. Groot huis, winkel vol waren maar geen verkoop en zonder kapitaal. Wat zal aug. 5 brengen.

Mijn zuster is 5 dagen geleden naar Parijs vertrokken, even een kaart van goede aankomst, verder niets vernomen. De zuster mijner vrouw woont te Luik, we kunnen ze elk oogenblik verwachten.

Woensdag 5 Augustus 1914

De toestand wordt hachelijk. Aanhoudend komen heele karavanen Duitschers over Nispen naar station Roosendaal. Enkele treinen rijden zoodat de massa niet vlug kan doorgezonden worden. Heel het Stationsplein vol menschen en koffers.

Een telegram meldt ons dat Engeland officieel den oorlog aan Duitschland verklaard heeft. In vliegende vaart is per auto het Engelsch gezantschap uit België onze plaats gepasseerd.

Belgische vluchtelingen voor het station Roosendaal

De angst van vele bewoners wordt groter. Alle bankiers weigeren geld in deposito gezet, uit te betalen. Het wordt een Europeesche oorlog, nooit gekend, en de rampen daaruit vloeiende, niet te overzien.

Vandaag wederom geen wisselgeld te krijgen.

Wij hopen allen dat Duitschland door zijn brutaal en onhandig optreden een gevoelige les zal krijgen. Heel de dag door komen drommen van Duitschers de grenzen over.

Tegen 9 uur 's avonds ging ik naar het station, bij het bureau van *De Grondwet* zwart van menschen de telegrammen lezende en de daarop volgende te bespreken. Ge ziet zoo troepjes bij elkaar van 10 à 12 man, een in 't midden die het weet. Hij weet precies hoe dik de muren onzer forten zijn, hoe juist onze officiers kunnen richten, wat Duitschland zal doen als dit of dat gebeurt en hoe Frankrijk en België broederlijk de leelijken Pruis op zijn snuit zal slaan. Alles gaat gepaard met de noodige zwaaiingen van armen en benen vooral als er een uit het troepje het waagt ook zijn opinie, niet strookende met die van den redenaar, durft bekend te maken.

Wij spoeden ons naar het station. Molenstraat, Brugstraat vol menschen, de koffiehuisen vol volk. 't Is prachtig weer, alles is buiten, den toestand besprekende.

Op het stationsplein een ongekende drukte, af en aan geloop van vluchtelingen die reeds onder dak zijn doch komen informeren of hun ongelukkige lotgenooten ook reeds zijn geborgen.

Wij gaan de hal van het station binnen en zetten ons even neer. Juist komt er een trein uit Esschen binnengelopen, daar komen ze aan de Duitschers, meest Joden, beladen met koffers, kisten, zakken. Ik hoor er een in gebroken Duitsch aan een politieagent vragen of hij hier

voorloopig mag blijven, wij hebben wel voor 4 weken geld zegt hij. Een net heer vertelt reeds 30 jaar in Antwerpen te wonen en er nu uit moest.

Wij gaan de wachtkamer door naar het perron. Wat daar voor ellende heerschte, wat daar te zien was, dat kan ik niet beschrijven. Op een gegeven oogenblik zeg ik tegen mijn vrouw: “Kom laat ons gaan, ik kan het niet langer aanzien”.

Ik vluchtte het station af, mij vast voornemende niet meer te gaan of ik zou moeten kunnen helpen. Die arme kinderen opgejaagd als wild gedierte liggen tegen middernacht op het station Roosendaal op een stoel of tegen den grond te slapen. Daar zitten vrouwen met kinderen van 3 à 4 weken oud maar geduldig te wachten tot de trein zal vertrekken. Die vrouwen schreien en staren, geen woord onderling gewisseld, daar komt enkel leven in deze lustelooze massa als een van hen haar kind wat beter toedekt met het weinige wat hun is overgebleven. Die moeders, wat zien zij bleek, afgemat opgejaagd, de mannen zijn reeds naar den oorlog en waar moeten die moeders met hunne kinderen blijven?

Wij wandelen zwijgend op en neer, ieder houdt zijn gedachten voor zich. Wij spoeden naar huis, onderweg zien wij donkere massa's onder afdaken en in hoeken 't zijn vluchtelingen die geen onderkomen kunnen betalen en door niemand zijn opgenomen. Kom vrouw! vooruit want ik zou gaan vloeken.

Gij Keizer van Duitschland, Koning van Russen, gij die zoo vele jaren met den vredetak in de hand over Europa hebt geregeerd, gij die deedt denken dat witte rozen aan den tak zouden groeien, bloemen van vrede en voorspoed. Gij hebt met pijnlijke voorzichtigheid die vredetak gevoed en verzorgd opdat hij wel rozen zou voortbrengen doch roode

rozen, rozen van moord en grootste ellende! Welnu de roode rozen zijn door U van den stengel gerukt, over Europa geslingerd, die duizenden menschenlevens uiteenscheurt en alles in vuur en vlam zal zetten.

De naam van vredevorst, zoveel jaren in schijn gedragen, hebt ge nu afgelegd en zult gij die nooit meer bezitten. Gij hebt eens gezegd: wij vreezen niemand dan God. Gij hebt eens Uw naam geschreven op het wereldcontract.

Welnu gij Keizer, gij Koning, door de daden nú verricht, bewijst gij God ook niet te vreezen, niet terug te deinzen uw geschreven woord met den naam van onteerder te bezoedelen. Al het goed, ooit door U verricht, waar gij zelf met trotsch op neer zag, wat U en Uw volk heeft verblind, wordt voor eeuwig uitgewischt door den verachtelijken titel van schender van het volkerenrecht, door het verwijt niet te zijn een man van eer. En vreest niemand dan God, moge God U toonen dat met God te vreezen men Hem ook oprecht en rechtvaardig moet dienen. Gij laadt de vervloeking van geheel Europa, ja van uw eigen volk op de schouderen. Aan U die af te wentelen of er onder te bezwijken.

Donderdag 6 Augustus 1914

Bij ons alles rustig, nog geen zilvergeld te wisselen.

Er komen oorlogsberichten uit Luik, de Belgen schijnen zich goed te houden, de berichten zijn echter niet betrouwbaar.

Een telegram meldt dat de Duitse Keizer een ultimatum aan Italië heeft gesteld van 24 uur, om als bondgenoot het Duitse rijk te helpen. Geen bericht, dan wordt Italië door Duitsland ook den oorlog verklaard. Het is dan in oorlog met Frankrijk, België, Engeland, Rusland en Italië. Moge het waar zijn dat Italië weigert.

De bedevaart naar Lourdes zal waarschijnlijk niet anders dan over 't water kunnen terugkeeren.

Nog steeds is de toevoer van vluchtende Duitschers. Heel Roosendaal krijgt deze menschen te logeeren, de bereidwilligheid onzer inwoners is zeer groot. Vele menschen die nacht op nacht gratis logies verschaffen. De drukte op het Stationsplein is enorm, niemand behalve reizigers mogen op het perron.

Men hoort mompelen dat Engeland den oorlog aan Holland heeft verklaard. Arm Frankrijk, Arm België! Moge God Uwe rechtvaardige verdediging zegenen.

Vrijdag 7 Augustus 1914

Den dag gaat rustig voorbij. Nog steeds komen drommen van Duitschers over Nispen ons land binnen te voet, per kar allen zeer vermoeid en uitgeput. Wij leven in het onzekere.

Het gerucht gaat dat de Engelschen in aantocht zijn. Dat al het spoorwegmateriaal van de Zeeuwsche lijnen is teruggetrokken is beslist waar. Vanmiddag meldde een telegram 't is haast ongelooflijk, *Duitschland capituleert, vraagt België 24 uur wapenstilstand, circa 25000 Duitschers buiten gevecht gesteld.*

Och arme! Den Duitschen moeten even rusten, even bekomen van de onverwachte slagen van den Belg ontvangen. Proficiat! Slaat hem den helm maar over zijn ooren.

Groote vreugde heerscht er over dit bericht. Moge het waar zijn!

Zaterdag 8 Augustus 1914

De toeloop der vluchtende Duitschers begint een weinig te verminderen, toch hoort men op straat nog veel Duitsch spreken. Verscheidene moffen hebben zich voorlopig in onze hotels genesteld en komen de boel mee opeten.

Vanmorgen geen telegrammen, allerlei geruchten doen de ronde o.a. dat de Burgemeester van Luik gevraagd heeft het citadel maar over te geven om de stad Luik te sparen. Vanmiddag eensklaps een telegram:

125000 Duitschers hebben nogmaals
beproefd de forten van Luik in te nemen,
tevergeefs. Drie corpsen zijn
gedecimeerd. De Franschen in België.

Moge het allemaal waar zijn.

De Duitschers hier verblijvende zijn bang voor moffen aangezien te worden, zij dragen Belgische insignes en betuigen hun blijdschap dat de Belgen het zoo goed afgeven. Hun Duitse tongval verraadt hen.

Zondag 9 Augustus 1914

Alles rustig bij ons. Ge kunt geen café of koffiehuis binnengaan of men hoort Duitsch spreken; enfin Roosendaal zit vol Duitschers. En die menschen gevoelen zich zeer op hun gemak. Dezen morgen kwam ik voorbij Hotel Neerlandia en buiten onder het afdak zaten de Dames heel kalm te haken of te borduren, de Heeren met hun meestal dikke buikjes achter hun pijpje, zwaar redenerend. Het zou me niet verwonderen dat de Duitse Keizer reeds meer vervloekt is door zijn eigen onderdanen dan door de Franschen en Belgen. Door zijn daden heeft hij zijn levensgeluk voorgoed verwoest.

Men vreest dat het warm zal gaan worden aan de grenzen bij Maastricht. Morgen worden alle troepen, behalve de Grens- en Kustwacht naar Maastricht gevoerd. In 2 dagen loopen geen treinen voor passagiers. God behoede ons voor den oorlog, doch den Keizer schijnt zoodanig zijn kop te stooten bij Luik dat hij over Maastricht naar Antwerpen wil.

De zaken gaan stil liggen, wij gaan donkere tijden tegemoet, en toch het weer is zoo schoon, de zon schijnt zoo helder aan den hemel, de

avonden zijn rustig en heerlijk, terwijl daar ginds de rook der kanonnen de zon verduistert en het bloed de aarde week maakt. Oh Keizer! Uw eigen volk vervloekt U en de geschiedenis na hen.

De oorlogstijdingen zijn zoodanig dat men niets beslist te weten komt. De dagen kruipen vooruit. 's Avonds legt men het hoofd te rusten met de gedachte 'wat zal het morgen zijn' en 's morgens snelt men de straat op om te vernemen of er niets iets gewichtigs is gebeurd.

Maandag 10 Augustus 1914

Niets bijzonders gebeurt er, men hoort niets en er loopen geen passagierstreinen.

Dinsdag 11 Augustus 1914

Het weer is prachtig. Tegen acht uur in de morgen loopt er volk de Markt op; er is iets aangeplakt op het Raadhuis. We loopen er naar toe. Met groote letters wordt medegedeeld dat Roosendaal gebracht is in staat van oorlog.

Vele groepen mannen, vrouwen kinderen staan deze bekendmaking te bespreken en eenige woordvoerders die er misschien niets van weten wat dit eigenlijk betekent staan uit te leggen wat staat van oorlog is. De angst komt op menig gelaat. Roosendaal in staat van oorlog. Later bleek dat dit ook was met heel de Provincie Noord-Brabant, Zeeland en Limburg. Enfin we hadden nu weer voldoende stof om die dag te behandelen, de eene vertelt dit, de andere dat.

Zoo tegen den middag wordt verteld dat menschen, buiten Roosendaal rustig in het veld werkzaam, hebben hooren schieten, weer schrik en angst. Sommige menschen doen de gekste vragen. 's Avonds stond in de courant dat ook in Breda duidelijk het schieten gehoord was.

Om 5 uur 's avonds gaan de mannen naar de H. Familie vergadering. Onze Pater houdt een degelijke redeneering over den oorlog en na afloop gaat ieder op zijn gemak huiswaarts, het weer is prachtig. Aan den overweg, z.g. de schuiven, staan vele menschen bij elkaar. Onder den lantaarn bij de H.G. Dirckx-straat staat een troep vrouwen druk te praten. Een kennis die van de Markt komt, vertelt me dat heel het garnizoen uit Bergen op Zoom straks voorbij komt. Ik vlug naar huis, daar wist men het nieuws al. Dat hoopje vrouwen had tijding gekregen dat hun man, zoon of beminde straks zou passeeren. Gauw avondmalen en naar buiten, zachten komt er drukte in de straten, het volk wil zijn soldaten zien.

Tegen 11.30 uur komen eenige wielrijders wat ruiters en een kleine voorhoede en een kwartier later de groote troep, naar men zegde circa 5000 man de artillerie meegerekend. Nog nooit heb ik het uittrekken van een grooten troep bij nacht in onder zulke omstandigheden gezien, doch kan ik niet zeggen dat er veel orde in was, enfin het zal wel zoo mogen.

Wij hadden onder het voorbijtrekken nog een klein incident bij ons voor de deur. De soldaten begonnen op een gegeven oogenblik te zingen, eenige jonge meisjes die ook beginnen te zingen en wuiven. Opeens schiet een jonge luitenant te midden in den troep en slaat een soldaat den schako van het hoofd, onder den uitroep, zwijg lummel, daarna vliegt hij op de stoep, pakt een jonge burger, die bedaard stond te kijken, vast, gooit hem achterover op den grond roepende: 'Daar vervloekte burger daar lig je'.

Wij waren een oogenblik allen onder den indruk, niet over deze heldendaad, doch door het vreemd optreden van het militarisme op dat oogenblik vertegenwoordigd door dit eene persoontje, wat niet één Nederlander zal dulden. De troep die volgde zong ook en de

Kapitein zong mee. Arm luitenantje door Uw optreden bewijst gij geen goed officier te zijn. Wat ik over deze daad schrijf is de zuivere waarheid zonder overdrijving, en kan door vele geloofwaardige getuigen bevestigd worden.

Infanterie, Artillerie, reservestukken, wagens met hooi, dat alles trok op het middernachtelijk uur ons voorbij. We kregen een werkelijk beeld van den oorlog. Op eens “halt!”. Bij ons stonden eenige wagens en compagniesoldaten stil. Dan vraagt een soldaat of niemand een glas water heeft. Dadelijk komen handen vol met glazen, emmers vol water naar buiten. Er wordt gevraagd: ‘verlangt ge geen brood?’ ‘Astublieft juffrouw’, roepen vele stemmen. Dadelijk al het brood dat daarover bij mijn zwager, bij B. Schoonheyt en bij ons, aanwezig was naar buiten en werd overal nog gehaald wat te krijgen was, daar de bakkerwinkels hun lichten hadden aangestoken.

Mijn vrouw en kinderen loopen overal rond om brood te geven, de soldaten waren letterlijk uitgehongerd. De stemming was echter uitstekend die nog werd verhoogd doordat de Heer Kortmand met een kistje sigaren kwam aandragen om dit onderling te verdeelen. Tegen 1 uur werd op marcheeren geblazen en onder den uitroep “Leve Roosendaal” trok men verder, men was dankbaar voor het water en brood, de vrouwen gelukkig zoovele menschen tevreden gemaakt te hebben. Een gedeelte ging naar Rucphen en Sprundel, het ander gedeelte naar Nispen en Borteldonk. Wij hadden den uittocht naar het oorlogsterrein gezien. Circa 1.30 uur lagen we onder de wol.

Woensdag 12 Augustus 1914

Dezen middag moest ik voor zaken naar Rucphen en Schijf. Zoodra we den weg naar Rucphen waren opgereden stonden soldaten met bajonet op ‘t geweer langs den weg. Ons werd niets gevraagd. Al meer

hoe meer ontmoetten we op den weg, tot we eindelijk het plaatske naderden.

Voor men den omdraai van het dorp in komt staat de meisjesschool. Dit gebouw was geheel belegd met strooi en in gebruik als nachtleger. De weide naast de school was disponibel voor de soldaten. Deze weide te zien was een lust wat aangaat een juist beeld te bewonderen van een oorlogskamp. Hier en daar stonden een paar oude keukenkachels te blazen en puffen, arme stumpers misschien reeds lang uitgediend, moet ge weer opnieuw in vuur en vlam worden gezet. Dáár waren ze aan 't aardappelen jassen, ginds werden kuilen gegraven om ketels in te zetten.

Tusschendoor liepen soldaten met emmers, kannen, terwijl vele paarden hun dagelijksche bewasching ondergingen. Als parken in dit veelkleurig bloemenveld soldaten in groepjes tegen den grond, slapende zingende of rookende met als pièce de milieu de geweren in rotting.

Boven dat alles een heldere blauwe hemel en een warm zonnetje. Draait men de hoek om dan zag men de mannen tegen de huizen liggen, allen nog vermoeid van de nachtelijke marsch. Wij moesten bij een boer zijn die 20 man ingekwartierd had. Hij was er blij mee, daar hij anders geen bewaking had.

Bij onze terugtocht van Schijf naar Rucphen werden we aangehouden, doch konden direct weer door. Nu was er wat meer leven in Rucphen. Volle wagens met brood, waar onder zelfs met krenten waren aangekomen, terwijl het tevens tractementsdag was. 't Was leuk hier en daar buiten aan de deur een sergeant te zien zitten voor een tafeltje vol met zilvergeld en aldoor passeerden de jongens om hun centjes te halen. Het was er een gezellige boel.

Donderdag 13 Augustus 1914

Alles is rustig, we hooren niets, zelfs de kranten brengen geen nieuws.

Vrijdag 14 Augustus 1914

Alles nog den gewonen doen, wij krijgen wel een paar telegrammen, doch die worden 's avonds weer tegengesproken.

Zaterdag 15 Augustus 1914

Het bericht doet de ronde dat Japan den oorlog verklaard heeft aan Duitschland en dat de bevelhebber der Duitsche troepen bij Luik zelfmoord heeft gepleegd. Beide berichten worden niet bevestigd.

Zondag 16 Augustus 1914

Den dag gaat voorbij als een gewone zondag, wel snorren veel auto's voorbij die beladen zijn met brood spek enz. voor Rucphen. Er wordt verteld dat er heden een groote veldslag wordt geleverd.

Maandag 17 Augustus 1914

We weten totaal niets. Een enkel bericht dringt door. We verkeeren in groote onzekerheid. Moge Frankrijk het toch winnen.

Zoo even krijgen we een brief van mijn zuster uit Parijs. Alles is er rustig en kalm. Haar zoon Joseph is vol moed naar het oorlogsterrein gesneld alsmede de schoonzoon, beide om te strijden te overwinnen of te sneuvelen *pour la Patrie*. Het afscheid van het leger te Parijs van ouders en vrouwen moet niet te beschrijven zijn.

Dinsdag 18 Augustus 1914

Nog geen bericht van het oorlogsveld.

Het schijnt dat vrijdagavond te Zundert een slager door een schildwacht is doodgeschoten, omdat hij bij driemaal roepen "werda" geen antwoord gaf. Ook wordt gemeld dat gister aan de grenzen bij Putten een Duitscher (geen soldaat) een schildwacht heeft

doodgeschoten, toen deze om zijn papieren vroeg. Beide berichten moeten nog bevestigd worden.

Alle zaken staan nu stil, werklieden en patroons ziet men wandelen. Het weer is prachtig, wat zou het een overvloedige zomer geweest zijn. Niemand denkt er aan iets te koopen dan het hoog nodige eten en drinken.

Woensdag 19 Augustus 1914

Geen telegrammen van gewicht verschijnen.

Donderdag 20 Augustus 1914

Het schijnt wel dat alles gelijk komt. Circa negen uur in den morgen gaat de mare dat Z.H. de Paus overleden is, en weldra komt een telegram deze mare bevestigen. Doordat men ook eenige telegrammen bekend maakte die niet erg gunstig waren, was dit betrekkelijk onverwacht sterven van den H Vader slechts voor een klein gedeelte het onderwerp der gesprekken. De groote man van de vrede die zoo eenvoudig en goedig was ons werd afgebeeld en den bloedkrijg waren te gelijk het nieuws van den dag.

Wat is dat toch met het jaar 1914. Alle vooruitzichten waren dat het een zeer gunstig en voorspoedig jaar zou zijn en nu zal het met bloed in de geschiedsrollen worden opgetekend. Al meer hoe meer komen de menschen zonder werk te geraken.

Vrijdag 21 Augustus 1914

Alles is rustig. 's Middags liep het gerucht dat de legers der geallieerden nl. België, Engeland Frankrijk het Duitsche leger had omsingeld. Er heerscht gejaagdheid onder het volk.

De hier aanwezige Duitschers hadden zich bij het station opgehoopt berichten afwachtende die met de trein uit België mee zouden komen. Later bleek dat het een loos gerucht was.

Geheel het Belgische leger trekt op Antwerpen terug.

Zaterdag 22 Augustus 1914

We leven altijd nog in groote spanning. Men vertelt dat Jan Olieslagers den bekende vliegenier z.g. den Antwerpsche duivel als Duitsch spion is gefusilleerd. 't Zal wel niet waar zijn.

Zondag 23 Augustus 1914

Er is iets gaande. Deze morgen om 6 uur stond reeds een automobiel met huzarenofficiers voor het raadhuis stil. Burgemeester en ambtenaren moesten onmiddellijk verschijnen. Later werd gemeld dat er 600 huzaren de plaats zouden passeeren om naar de grens te gaan. Heel de dag wordt er gewacht.

Aanhoudend rijden janpleziers en andere voertuigen vanuit Bergen op Zoom naar Rucphen en de grens om familieleden onder de soldaten te gaan bezoeken. Aan eenige militairen is 24 uur verlof toegestaan.

Het is waarachtig een gezellige drukte in de straten, terwijl het weer zoo heerlijk is als we ooit gekend hebben.

Het is zoo stil dat, loopt men door de straten, men denkt dat er geen lucht of wind is hé om van te genieten. Eindelijk om 5.30 uur komend wagens rijdende keukens en wat paarden voorbij; den groote troep was vanuit Breda over Rucphen naar de grens gegaan, dat viel dus voor de wachtenden niet mee.

Elken dag 's avonds om 6 uur is het in verschillende kerken bidstond, bijna alle menschen gaan er naar toe.

's Avonds meenden wij kanongebulder te hooren, 't was misschien maar verbeelding. Men praat alweer dat er een groote slag aan de gang is. 't Is een vreemde tijd.

Maandag 24 Augustus 1914

Volgens telegram heeft Japan den oorlog aan Duitschland verklaard. Ze moeten hem maar goed aanpakken. Het zal wel een strijd zijn. Naar men zegt heeft Engeland aan Nederland gevraagd toevoer van vee naar Duitschland te verbieden. God weet wat daar uit voortkomt.

Dinsdag 25 Augustus 1914

Het is een voortdurend komen en gaan van soldaten. Zoo even passeerde een groote troep huzaren de Markt, zij liggen in de omliggende plaatsen en maken oefening.

De Koningin van België is naar men zegt reeds naar Engeland gevlucht. Arm België! Het wordt geheel verwoest en waarschijnlijk geheel Duitsch.

De treinenloop naar België staat geheel stil.

Woensdag 26 Augustus 1914

Men meldt dat Koning Albert en zijn staf uit Antwerpen zijn vertrokken.

Vanmorgen kwam weer een regiment huzaren voorbij, dat brengt altijd zoo leven bij. Het is verwonderlijk, ieder verafschuwt den oorlog en niemand heeft meer bewondering als die welken den oorlog moeten voeren. Komen er 10 soldaten voorbij dan roept men direct hé soldaten! En ieder vliegt naar buiten, waar alles reeds aan de deur staat.

Zooeven komt een vlieger voorbij richting Zeeland.

De Duitschers hebben even een sluipmoord gedaan. In het holle van den nacht een zeppelin over Antwerpen gezonden en 6 bommen laten vallen. Men had het op het paleis gemunt. Er zijn 26 dooden en vele woningen verwoest. Die lafaards!

Bij ons schijnt het gevaar geringer te worden, de soldaten mogen al met 2 x 24 uur verlof. Ge moet de mannen van trein en tram zien komen afgehaald door vrouw en kinderen.

Donderdag 27 Augustus 1914

Volgens telegram gaan de Franschen en Belgen een gevecht leveren op leven of dood. Mechelen schijnt plat geschoten.

Zoo even wordt aan het Raadhuis aangeplakt dat de inwoners van Roosendaal verzocht worden hunne wapenen en patronen ingepakt met opgave van de naam van bezitter in het gebouw van Openbare Werken in te leveren. Daarvoor wordt tot in het uiterste maatregelen genomen, opdat de burgers bij eventuele gelegenheid van deze wapenen geen misbruik zouden maken.

In de straten is het een aanhoudend op en neer trekken van soldaten.

Vrijdag 25 Augustus 1914

Wederom is een vliegtuig voorbijgekomen. Deze namiddag ben ik met mijn zoon Joseph naar de Kruisstraat bij Nispen gekuierd. De soldaten zitten en liggen langs de weg. Op een der hoeven, van Vos denk ik, woont de commandant, voor op het huis is een plank gevestigd, waar dit op vermeld staat.

Op de Kruisstraat ziet het er gezellig uit. Daar zit een soldaat een brief te schrijven. Op een andere plaats zit men op een erf kaart te spelen, een oppasser is het zadel van zijn overste aan 't poetsen, terwijl anderen van een wandeling terugkeeren en zich weder bij hun vrienden voegen die zitten te lezen of of prenten kijken. Juist komt de postbode. Allen vliegen er naar toe in de hoop een brief van moeder, vrouw of beminde te ontvangen.

De wachthuisjes zijn van strooi en voor het bureau van den commandant wappert de Nederlandsche vlag. Ons werd niets gevraagd.

Onderweg werd mij verteld dat in Roosendaal een inwoner van *spionage* verdacht, was ingerekend. Hij scheen voor Duitschland dienst te doen. Het was een heel opstootje. Geheel zijn huis en fabriek is onderzocht. Voorloopig is hij vrijgelaten.

Zaterdag 29 Augustus 1914

Men veronderstelt dat de *spionage* een vertakking heeft, meerdere inwoners zijn in verhoor genomen en huizen onderzocht. Dit gaf alweer opschudding.

's Avonds om 6 uur werd mij verteld dat Roosendaal in staat van beleg was verklaard, het was juist afgekomen ook dat Antwerpen beschoten wordt. Tegen 9 uur ging ik, het was bladstil, in den tuin van mijn zuster, waar het zeer rustig is, luisteren en weldra hoorde ik regelmatig het geluid der kanonnen.

Circa 10 uur ging ik een boodschap doen. Ik keek in de verre duisternis naar het zuiden, naar Antwerpen. Het was zoo rustig rondom mij en hoe woelig, hoe moorddadig zal het daar zijn. Het werd mij wee om het harte. Vrouwen en kinderen, niets wordt ontzien.

Leuven met zijn kostbare gebouwen bijna geheel verwoest.

Zondag 30 Augustus 1914

Op het Raadhuis staat nu aangeplakt dat Roosendaal in staat van beleg verkeert, met verzoek op eerste aanroep van een schildwacht gehoor te geven en men beveelt ten spoedigste nog eventueele wapenen en ammunities in te leveren. Het Bestuur der gemeente is in handen van den veldcommandant Bulhman.

Maandag 31 Augustus 1914

Het is Koninginne verjaardag, er wordt echter geen feest gevierd. Zoo langzamerhand komt tot ons bericht omtrent de verwoestingen te Leuven. Prachtige Universiteit met kostbare wereldberoemde bibliotheek, de eenig mooie kerk alles vernield en platgeschoten. Ja! Ja! De Keizer en Koning van Duitschland die kan regeeren, de heerscher en beschermer van kunst, wetenschap en Godsdienst is aan zijn beschavingswerk begonnen. Alles moet volgens zijn wil vernietigd worden, steden dorpen alles plat geschaafd en volgens zijn wil hervormd. België is het model waarnaar de geheele wereld zal bewerkt worden. De Barbaren, die mannen van de hoogste beschaving, vieren hun hoogtij.

Men hoort echter van geen glorierijke intochten der Duitsche troepen met aan hun hoofd den machtige Keizer of zijn zoon. Men durft niet. Binnen een paar dagen moet Antwerpen flink onder handen genomen worden.

Dinsdag 1 September 1914

Het binnenbrengen den wapenen gaat geregeld voort. Het is maar jammer voor de jagers en het wild heeft nu het rijk alleen. Och laat die beestjes ook eens gerust zijn, voor variatie is het nu jacht op menschen. Wie weet hoeveel mannen reeds hun leven voor het vaderland hebben gelaten.

Woensdag 2 September 1914

Alles gaat geregeld zijn gang. We hebben het prachtigste zomerweer, dat men zich in kan denken. Dan komt infanterie, dan cavalerie fouragewagens voorbij, het is een gezellige drukte.

Donderdag 3 September 1914

Men vertelt hier dat men druk bezig is Antwerpen te beschieten, doch zekerheid is er niet. Wel zijn de wagentjes van België naar Roosendaal, doch het zijn nu Belgen die have en goed verloren hebben ofwel uit Antwerpen wegluchten.

Vrijdag 4 September 1914

Deze middag meldt een telegram dat er een nieuwe Paus is gekozen en wel onder de naam van Benedictus XV. Ik herinner mij nog een weinig de keuze van Leo XIII en nog goed die van Pius X. Toen werden bij ons de klokken geluid, de vlag uitgestoken, en stonden de mensen bijeen om de benoeming te bespreken. En nu, ach, als een gewone kennisgeving wordt het aanvaard, belangrijker dingen zijn nu aan 't woord. Een vredevorst komt nu niet in aanmerking.

De avondtelegrammen melden alweer Duitsche overwinningen. De houding van den Franschen is voor ons onbegrijpelijk.

Dezer dagen ontving ik nog een brief van mijn neef in het Franschen leger. De woorden in den brief getuigen van moed en geheele opoffering voor het vaderland. Het noodlot is echter nu eenmaal tegen den Franschen. Als Duitschland het wint, weet ik niet wat er van Europa terecht komt.

De stilstand in zaken wordt drukkend. Gisteravond ging ik over den overweg, geheel het station en lijnen zijn uitgestorven. Vanaf 2 sept hebben we een z.g. verbeterde dienstregeling. Nu kunnen we per dag 3 maal naar Rotterdam, in normale tijd 19 maal, naar Esschen 4 maal anders 16 maal, verder dan Esschen loopt er geen trein.

Daar men altijd nog vreest dat een slag bij Antwerpen zal geleverd worden is alles voor verpleging van gewonden bij ons ingericht.

Nonnenklooster, Katholieken Kring, Missiehuis en de model boerderij van W. A. van Gilse op den Havendijk zijn daarvoor in in orde gemaakt

en vele dames hebben zich disponibel gesteld als verpleegster en reeds een paar malen cursus in de verbandleer meegemaakt. Of het allemaal nodig zal zijn, God weet het. Mijn vrouw doet ook aan de cursus mede.

Zaterdag 5 September 1914

Er komen zoo stilaan Belgen naar Nederland. Wie Antwerpen uit kan vlucht weg. Elken dag kan het bombardement van Antwerpen worden verwacht.

Bij mijn schoonvader is gelogeed een Duitscher met een Belgische vrouw getrouwd en wonende te Antwerpen. 't Zijn heele goede menschen doch bij gesprek ontziet hij onze voorliefde voor Belgen en Franschen totaal niet, hij is kolossaal overmoedig en wij vermijden daar tegen op te komen. Wij willen geen herrie maken in een andermans huis.

Voor een paar dagen was daar ook een familielid van dien mijnheer gelogeed, woonde ook in Antwerpen doch moest naar zijn leger bovenaan bij Rusland naar Archangel. Hij werd afgekeurd en was nu terug gekomen om zijn vrouw te halen in Antwerpen, die misschien al gevlucht is. Hij was eigenlijk Oostenrijker van geboorte. Zoo zit men met Duitschers, Oostenrijkers te praten als met burenen.

Ook op de symphonie. Deze vereeniging heeft zaterdagsavonds repetitie. Mijn zoon strijkt mee en daardoor ga ik wel eens luisteren. Sedert een paar avonden komt daar ook een Oostenrijker mee strijken en speelt na de repetitie nog een paar solo's, de vent speelt prachtig, is bepaald een artiest. Hij woont al sedert 20 jaar in Parijs doch is ook gaan vluchten. Terwijl de man ons dan zoo van zijn talent laat genieten, kijk ik onwillekeur naar zijn vrouw en kind die ook zitten te luisteren en denk dan: 'Wie had het ooit kunnen denken dat een Oostenrijker te Parijs wonende, door den oorlog moet gaan vluchten, en hier in Roosendaal op de symphonie zit te strijken'.

Het zijn rare toestanden. Zoo ontmoette ik vanavond onverwacht een vriend, die ik in geen tien jaar had gezien. Hij was indertijd naar België getrokken, daar gehuwd en zich gevestigd te Duffel. Dit stadje ligt nu in de eerste linie der fortten van Antwerpen. Wanneer de beschieting begint moet hij weg. Hij komt alvast zijn moeder en zuster hier brengen, gaat dan vrouw en kinderen halen, om daarna weer terug te gaan, en zoo lang te blijven tot de kogels hem verdrijven, en zijn huis met prachtige zaak wordt platgeschoten. Zoo zijn er duizenden. Geheel Mechelen is uitgestorven, een stad van 60.000 zielen.

Zondag 6 September 1914

Het is niet te zeggen wat prachtig weer het vandaag weer is. Het zou heden kermis bij ons geweest zijn, nu is er niets te doen en toch door de kracht der gewoonte maken de menschen meer drukte, is er meer volk op de been dan gewoonlijk. Vele soldaten gaan per fiets naar huis en terug.

Maandag 7 September 1914

Het zou vandaag den drukste kermisdag geweest zijn, nu gewone maandagdrukke, dat een weinig verhoogd wordt doordat een groote partij huzaren halt houden op de markt. De kerels zitten compleet onder stof begraven, doch vroolijk gestemd.

Dinsdag 8 September 1914

Ik heb vandaag een rit gemaakt van Zevenbergen, Klundert, Moerdijk. Alle bruggen die wij passeerden worden door militairen bewaakt. Mogen de schoone hofsteden en landerijen voor verwoesting bewaard blijven.

Woensdag 9 September 1914

Vandaag ben ik met een paar vrienden per fiets naar Putte gereden, en wel over Wouw, Pindorp, Huijbergen, Hoogerheide. Men had ons verteld dat in Belgisch Putte een massa huizen zouden worden opgeblazen om het zicht vanuit de forten niet te belemmeren. In al de bovengenoemde plaatsen lagen soldaten en paardenvolk.

Verschillende malen kwamen we onderweg patrouilles van huzaren tegen. We kregen in Putte niets te zien, zonder pas mocht men niet over de grens. Hollandsch en Belgisch Putte zijn aaneen gebouwd. Op het eene huis hangt het Hollandsche op het andere de Belgische driekleur.

Met toestemming van den Hollandsche commandant mochten we even over de grens, waar aangeplakt was, dat de bewoners van Belgisch Putte 's avonds hun geheel huis moesten verlichten maar toch de blinden sluiten of de gordijnen omlaag doen en wel zoodanig dat men niet kon zien dat er licht aan was. Ook mochten de bewoners 's avonds na 8 uur niet meer buiten komen.

Juist op het Hollandsch gebied was in de straat een groote kuil gegraven waar rondom palen waren geplaatst omwonden met prikkeldraad, daarnaast was nog juist een opening voor het passeeren van kar of rijtuig. De schildwachten hierbij geplaatst konden bij eventuele vlucht van Belgische of Duitse soldaten deze door deze nauwe gang beter meester worden.

De huizen te Putte zullen eenvoudig worden omgetrokken, de kazerne der marechaussee zal worden opgeblazen. Men stelt zich voor Antwerpen zoo lang mogelijk te verdedigen.

Dezen avond is een paar meter van de grens een Hollandsche vlieger gedaald wegens defect aan de motor, direct werd per auto een nieuwe

motor gebracht en na korte tijd, het was reeds donker, vloog hij weer weg.

Donderdag 10 September 1914

Alles rustig, het weer begint te veranderen, het regent. Berichten omtrent de groote slag rondom Parijs schijnt gunstig te zijn voor de verbondenen.

Vrijdag 11 September 1914

Druk wordt hier de toestand besproken. Bij ons heerscht al meer hoe meer de vrees dat wij met Engeland in conflict zullen komen.

Dezen avond om 10 uur kwam onze schoonzuster van uit Luik naar Roosendaal. Bij mijn schoonvader was geheel de familie bijeen te wachten op het rijtuig dat de vluchtelingen was afhalen. Ook de gevluchten Duitscher met zijn vrouw was aanwezig.

Wat vreemde toestanden een oorlog toch oplevert. Daar zit een man en vrouw die zijn gaan vluchten voor de Belgen, elk oogenblik kan een vrouw met kinderen binnenkomen die is gaan vluchten voor de Duitschers. Het rijtuig houdt stil, drukte van belang, schreeuwen van blijdschap elkander weder te zien. Het eerste wat ze zegt: "Moogt ge hier hard praten? Dat is in Luik niet meer, de angst doet menschen fluisteren".

Alles wat mijn schoonzuster meldde, kan ik hier niet neerschrijven, dit heb ik er uit op kunnen maken, de Duitscher treedt er op als een barbaar. Er zijn dagen geweest dat iedereen op straat met de armen omhoog moesten loopen enfin de kranten melden hierover voldoende om dat alles hier neer te schrijven.

Zaterdag 12 September 1914

Ik kom nog even terug op mijn reis naar Putte. Wij reden per fiets over Wouw naar Pindorp. 't Was jaren geleden dat ik er geweest was, het is

vooral bekend door de Wouwsche Plantage. Pindorp is een gehucht, de huizen zien er proper en bijna alle nieuw uit.

We zouden even rusten in het best uitzierend koffiehuis tegenover de kerk. Een bejaarde vrouw voorzag ons van melk. Het was er heerlijk rustig, de straat is er mooi breed, de omgeving is boschrijk. Op onze vraag, hoe het ging met de soldaten: “Oh heel goed! Doch wij hebben er hier niet veel meer”.

Het vriendelijk uitzierend kerkje was niet gesloten. Kom laat ons de kerk even ingaan, ik ben een liefhebber van dorpskerken. Ach het kan daar binnen zoo rustig zoo vreedzaam zijn, vooral ook wanneer het buiten stil is. Wij treden eerbiedig binnen en bekijken den kruisweg, dat soms kunstwerk kan zijn. Wij zagen er grafzerken en wapenschilden van de overleden familie Baron de Cater.

Vooraan in de kerk zit een oude deftige dame met een zuster van liefde naast zich, beiden in 't zwart gekleed. Beiden zitten vurig te bidden. Gezicht en houding doet ons denken dat het Belgen waren, wat ons later bevestigd werd. Zij waren vluchtelingen, uitgeweken voor de Duitschen storm en bidden nu voor de overwinning van hun land. Moge het gebed verhoord worden.

Voor de Pastorie stond een militaire auto. Van Pindorp ging het over de Plantage. Prachtige lanen, heerlijke zomerstilte, de mooie rijk bebladerde boomen gaven ons een aangename schaduw met hier en daar een flikkerend zonnig plekje. Van tijd tot tijd zagen wij bezijden de weg een ingang een laan naar het kasteel. Voor elk zoo mooie weg frissche gemetselde palen met kettingen behangen meer dienst doende als sieraad dan wel als afsluiting. Het gefluit en vroolijk gejoel der vogelen maakte het geheel tot een uitgelezen rustoord, het schoone van woud en natuur deed onze vaart als onwillekeurig verminderen, zoozeer werden we getroffen door de machtige

schepping van God, wij waren allen in ons zelve gekeerd, wat slechts verbroken werd door den uitroep, wat is het hier schoon!

Eenmaal het bosch uit, toen een gangetje er in naar Huijbergen. Ik was daar nog nooit geweest. Daar er een jongenspensionaat gevestigd is, hoort men op school dikwijls over dit plaatske spreken, terwijl een mijner tochtgenoten Huijbergen mocht beschouwen als de plaats waar eens zijn wiegje stond. Het is een aardig dorp. Voor het gemeentehuis, vanwaar de Nederlandsche vlag woei stonden 2 huzarenpaarden met oppasser, zijn overste was zeker op bezoek bij de overheid.

Wij reden verder door naar de dorpsheberg, waar vóór een paar marechaussees te paard stonden uit te blazen. Een en ander geeft een beeld van wat men anders niet ziet, alles militair en soldaten. Het koffiehuis was goed gevuld met onze dappere jongens die heel netjes en fatsoenlijk hun morgenbittertje kwamen gebruiken en met de herbergbewoners in de beste harmonie verkeerden.

Een weinig gerust ging het op naar Hoogerheide. Wij begonnen patrouilles huzaren tegen te komen en in het dorp aankomende zagen wij direct dat het hoofdzakelijk paardenvolk was dat hier zijn inkwartiering had.

Korporaals en wachtmeesters zaten hier en daar op tuinbanken de krant te lezen. Wij gingen even de kerk bekijken en vroegen aan een vriendelijk uitzierend huzaar heel vriendelijk de weg naar Putte, die hij ons heel vriendelijk aanwees en daar gingen we weer op pad, 't was nog 2 uur gaans. Van tijd tot tijd stapten we even af om op verhaal te komen, het was warm en een mooie weg. Eindelijk! Eindelijk kregen we Putte in 't zicht hier en daar stonden soldaten op post, bajonet op, andere lagen langs de weg in het gras, terwijl een zware infanterist bezig was kunsttoeren te verrichten op een kapotte fiets waardoor hij

ten laatste in een sloot terecht kwam tot groot vermaak van zijn vrienden. Enfin het ging er gemoedelijk aan toe.

De uithangborden in Hollandsch Putte voor de herbergen zijn zoo Belgisch mogelijk. “In den witte Bles”. “In het schoon peerd”, “In het Meuleke” enz om de 3 huizen een herberg. Ik geloof wel dat het goed volk is te Putte, maar die we zoo op den weg tegen kwamen, zagen er niet erg gezellig uit, er waren er veel die achter een kruiwagen liepen, een echte smokkelaarstronie hadden en niet gewoon waren iemand goedendag te zeggen.

Op onze terugtocht ontmoette ik nabij Hoogerheide een voetganger met een zwaar pak op den rug. Daar ik een partij huzaren wilde zien passeeren, was ik afgestegen en liep naast mijn fiets en tevens naast den man, die mij de weg naar Bergen op Zoom vroeg, en hoe ver Amsterdam van daar was. Ik keek hem eenigzins verwonderd aan. “Ja”, zei hij, “ik kom te voet van Antwerpen en moet ook op die manier naar Amsterdam. Mijn vrouw is daar reeds, doch ik heb te Antwerpen in het gasthuis gelegen, maar nu is bevel gekomen, dat zij die maar eenigszins beter zijn het gesticht moeten verlaten om plaats te maken voor de talrijke gewonden”.

Nu, de man zag er wel naar uit nog een dag of veertien rust te nemen en binnen te blijven. Ik liet hem te Hoogerheide wat rusten en iets gebruiken, en raadde hem vanavond in Bergen op Zoom te blijven en daar wat geld zien te krijgen, om per spoor naar Amsterdam te gaan. Het is wel een typisch geval, in onzen modernen tijd menschen aan te treffen, die te voet een reis maken van Antwerpen naar Amsterdam. In Putte hadden we nog het genoeg gehad, kennis te maken met twee heeren uit Dordt meen ik, die vanuit Roosendaal per fiets langs de grens gereden waren om, naar zij zeiden, een vriend te bezoeken, die als landweerman de zoom van ons land moest helpen bewaken.

Spoedig bleek echter dat zij eigenlijk voor hetzelfde doel naar Putte gekomen waren als wij, om de opblazerij te zien. Dit, gevoegd bij het feit, dat een hunner een naamgenoot van een onzer bleek te zijn, was voldoende aanleiding voor de kennismaking.

Een dezer heeren had zwarte lokken een soort polkahaar waarop een zwarten slappen hoed, liggenden boord met zwart zijden, breedgestickten das: 't was een soort poeet. Elk woord dat hij sprak, was eerst nauwkeurig nagezien en overwogen, voor het werd afgeleverd, maar hoe nauwkeurig ook onderzocht, de aflevering ging zoo regelmatig en steeds door, dat wij de zwijgende partij waren en mijnheer de leiding van het gesprek had, zoowel tegenover ons als tegen de juffrouw uit de herberg, waar den ontmoeting plaats had. Overigens was het een doodgoed jongmensch met gladgeschoren gelaat. Zijn metgezel had een minder indrukwekkend voorkomen; zag er meer uit alsof hij met den ander mee mocht gaan; hij sprak niet veel, rookte zware sigaren en hield van een goed potje bier. Na ons nog eenige diepzinnige beschouwingen over den oorlog te hebben aangeboden, vertrokken 'Dichter und Bauer' naar Hoogerheide.

Toen wij later daar ook aankwamen zaten de heeren netjes achter een potje bier vóór het tramstation, het café van den heer Soffers, en noodigden ons uit, bij hen plaats te nemen. De dichter maakte de waardin een fijn complimentje over hare schoone dochters en begon een stukje kwatta te eten. Zelden heb ik iemand met meer zorg zoo'n stukje chocolade zien ontkleeden: voorzichtig met de vingers vooruitgestoken ontdeed hij het van z'n roze kleedje, waarna het heel bedaard werd gepeuzeld. Hem, zoo bezig ziende, kregen wij ook trek; we kochten ook een stukje en in een minimum van tijd zaten we allen gezellig chocolade te eten en bier te drinken, waardoor we spoedig dikke vrienden waren. Gezamenlijk werd dan ook terugreis

ondernomen en in Roosendaal namen we heel vriendschappelijk afscheid van elkaar.

Zondag 13 September 1914

Alles rustig, er komen zoo maar vage berichten uit Frankrijk dat de Duitschers klop krijgen. 's Avonds wordt er druk geredeneerd in de club en oorlog gevoerd, vooral omdat een der gasten per auto naar Luik was geweest.

Maandag 14 September 1914

Alles gaat geregeld zijn loop. De maandagsche markt wordt weer drukker. Het gerucht gaat dat we inkwartiering krijgen.

Dinsdag 15 September 1914

Steeds komen meer vluchtelingen uit België naar Nederland. De consul van België den Heer A. Laane heeft het druk ieder te woord te staan.

Woensdag 16 September 1914

De overwinning der Franschen is beslist zeker. Groote vreugde is er hier.

Deze morgen passeerde weder een regiment huzaren die hier een paar uren rust namen, dat weer heel wat drukte geeft.

Donderdag 17 September 1914

Deze morgen werd een soldaat begraven die zelfmoord had gepleegd, reden onbekend, er mocht niets over in de Courant geschreven worden. Begrafenis heel eenvoudig. Voorop een sergeant, lijkwagen met zes soldaten als dragers, een rijtuig met de familie, er werd op het algemeen kerkhof begraven.

Vrijdag 18 September 1914

De berichten van het oorlogstoneel zijn zeer schaars.

Het weer is slecht, regen en storm.

Het wordt meer en meer zeker dat we een groote troepenmacht ter inkwartiering krijgen, vanaf 1 October tot Februarij.

Zaterdag 19 September 1914

Zeer slecht weer. Vandaag is door den veldcommandant afgekondigd dat de koffiehuzen om 10 uur gesloten moeten zijn. Aan geen militair van beneden rang van officier mag sterken drank verkocht worden. Het is wel gek, er is bij ons nog geen soldaat in heel de gemeente te zien.

Vanavond was het repetitie der symphonie en om 10 uur moest alles naar huis, men hoopt te verkrijgen dat men later kan repeteren.

Op het station is het nog zeer stil; tot op heden loopen nog slechts 3 treinen naar Amsterdam, voor den oorlog 13 over Rotterdam en 5 over Den Bosch. Naar Esschen 4 en in gewonen tijd 14 per dag. Men kan per trein naar Esschen, dan is de lijn afgebroken tot Kapelle waar men weer op den trein kan naar Antwerpen. Het is te hopen dat de militairen bij inkwartiering de groote gebouwen in 't gebruik zullen nemen, daar we anders misschien tot Februarij per huisgezin met 2 manschappen opgescheept zitten.

Zondag 20 September 1914

Volgens berichten in de ochtendbladen is de schoonste kerk van Frankrijk, ja misschien der geheele wereld, de Kathedraal van Reims door de Duitschers vernield.

Men meent voor zeker te weten dat Russen in België zijn, met groote transportschepen worden zij aangevoerd. Is het aantal voldoende, dan vooruit maar jongens. Ik weet niet of dit alles waar is.

Maandag 21 September 1914

De toestand met de treinen is ellendig. Mijn zoon Joseph was met zijn abonnementskaart vanmorgen 6.45u naar Breda vertrokken om ongeveer 5.33 uur 's middags uit Breda te vertrekken. Daar aan het station komende bleek dat deze trein plotseling was uitgeschakeld en er slechts een trein liep om 4.20 uur, 10.35 uur en 11.10 uur. Een vriend uit Roosendaal ook in Breda werkzaam kwam het ons per fiets melden.

Ik ging om en de bij 11 uur naar het station. De 3de klasse zat vol soldaten die naar Bergen en Vlissingen moesten met de trein die 11.10 uur hier aan zou komen. Het waren infanteristen, mariniers, matrozen, artillerie alles zat gezellig door een en bij elkaar. Het werd half twaalf, ik was naar de 2^e klasse gegaan en hier zaten veel officieren en vluchtelingen. Bij mij aan het tafeltje zat een Duitse dame met kindje, zij ging naar Engeland. Ik ging even naar de portier. Ik zeg: 'Man, is de trein soms al binnen gelopen, 't is al zoo ver over tijd misschien is mijn jongen langs den andere kant uitgegaan en de trein niet ver vooruit gelopen'. 'De trein komt 45 minuten te laat binnen meneer en er zal nog wel wat bij komen'.

Tegen 12 uur ging ik weer eens in de 3de klasse kijken. Bijna al de wachtenden lagen in ruste op de banken, met het hoofd op tafel of hier en daar in een hoek. Ook de Duitse dame met kind was onder zeil. Ik kwam in gesprek met een officier machinist, hij was 's morgens met verlof uit Hellevoetsluis vertrokken en moest nog naar Vlissingen. Het werd 12.30 uur, ik ging op het perron. Veel Engelsche dames en heeren wachtten op de trein om terug te gaan naar hun vaderland. Ik zag nog een kleine Japanner, zoon van het gele gevaar. Eindelijk kwart voor één stoomde de trein binnen vol soldaten die met verlof waren geweest en nog naar Nispen, Rucphen en Sprundel moesten, er waren

er bij die nog 2 à 3 uur moesten lopen. Circa 1 uur waren we thuis, we hadden kou daar het 's avonds al frisch begint te worden.

Dinsdag 22 September 1914

We hoorden totaal geen nieuws. Officiers lopen rond om plaatsen te zoeken voor paarden die met 1 Oct hier onder dak moeten. Naar het schijnt zijn het huzaren die we hier krijgen.

Woensdag 23 September 1914

Het is alweer het prachtigste weer dat men zich bedenken kan. Niets bijzonders is er te melden, geen telegrammen verschijnen.

Donderdag 24 September 1914

Deze morgen circa 10 uur trekken met volle muziek al de batterijen der artillerie naar Bergen op Zoom. Zij waren te Nispen, Rucphen en Sprundel gestationeerd geweest, doch het werd ondoenlijk de paarden gedurende de winter goed te stallen. Heel den trein met bijbehorende rommelwagens kwamen ons voorbij, een drukte van belang.

Vrijdag 25 September 1914

De indeeling der inkwartiering voor de officiers en oppassers is vandaag gebeurd. Geheel de Markt is disponibel voor de generale staf. Bij mijn zwager A Tierolff over ons huis komt de generaal ingekwartierd, een groote eer en voor ons een lolletje. Wegens groot gezin komt bij mij niemand, bij Jan Dekkers en Piet Raaymakers, onze burens, komen ieder 2 huzaren in de kost en slapen. Als dat geheel de winter moet duren, kan dit wel vervelend worden.

Zaterdag 26 September 1914

Reeds eenige dagen komen 's morgens circa 10 uur dan weer 5 dan weer 14 automobielen met voedingsmiddelen uit Breda de Markt op

gereden. Het zijn onderstellen van auto's waar ruwe houten bakken zijn op gesteld. Alles wordt, zoals brood, vleesch, haver afgeladen op wagens der cavalerie, en met veel getoeter en lawaai vertrekt de stoet weer naar Breda.

Zondag 27 September 1914

De Franschen schijnen de Duitschers weer wat terug geslagen te hebben.

Van Engelsche zijde wordt erkend dat 3 flinke Engelsche kruisers door Duitsche onderzeeërs in den grond zijn geboord. De bemanning is door Hollandsche schepen opgepikt en naar den Hoek van Holland gebracht. Het is voorwaar een stout stukje der Duitschers, dat moet worden gezegd.

Vanavond ging het gerucht dat de generale staf weer niet zou komen doch in Etten zou blijven met het oog op de beschieting van Antwerpen. Wat er van waar is weet niemand. Ik geloof dat men te Roosendaal blij is met de a.s. inkwartiering; onder de jonge dames heerscht een zekere gejaagdheid en groote nieuwsgierigheid.

Maandag 28 September 1914

Het weer is bar slecht. Er schijnt weer een gevecht geweest te zijn tusschen de Belgen en de Duitschers. 't Zijn kranige jongens de Belgen. In de Oude Kandijfabriek "Java" wordt alles in gereedheid gebracht voor den ontvangst der militairen.

De symphonie heeft zaterdag nog geen permissie gehad later dan 10 uur te repeteeren.

Dinsdag 29 September 1914

Dezer morgen is de generale staf met aanhang te Roosendaal gearriveerd. Heel de buurt stond buiten in afwachting tot den hooge

mijnheer met zijn gevolg op plechtige wijze voor zijn kwartier zou halt houden.

Bij mijn zuster was alles in 't getouw, elk oogenblik zou hij komen. De kinderen stonden achter in den gang, zachtkens sprekende, elkander heel vriendschappelijk porren en douwen gevende, opdat men maar lachen zou wat verboden was.

De meid met proper wit schort voor en helder gewasschen gezicht was in de keuken, ja wat zal ik zeggen eigenlijk aan 't niks doen, doch had de deur op de kier gezet, om zoo mogelijk bij aankomst direct te kunnen zien, hoe de nieuwe huisgenoot er uit zag en of hij nog al aanleg had om fooien te geven. Zuster Anna in den mooiste blouse gestoken, haar netjes gekapt, zoo wat golvend, liep zenuwachtig boven op den gang op en neer, terwijl ome Toon deftig in 't zwart, de knevel in de was stiekum op den uitkijk stond om den generaal bij aankomst zoo beleefd mogelijk te verwelkomen.

Daar komt echter een eenvoudig gekleed doch gelaarsd en gespoord militair gansch alleen de Markt af, kijkt het huis mijns zwagers even aan, wipt naar binnen en stond vijf minuten later den overjas uit, op den balcon de straat op te kijken. De lang verwachte had zijn kamers in gebruik genomen. "Hij schijnt al binnen te zijn", zegt ons buurvrouw. "God is hem dà, motte daar zoo lang voor buiten staan. Ik mot gauw naar mijn eten gaan kijken". In een wip was alles binnen.

Generaal Piepers heeft zijn bureelen in de Katholieken Kring, waar dag en nacht wordt gewerkt. Telefoon en telegraaf zijn van daar uit met het Postkantoor verbonden. Een groote groep wielrijders zijn in de douaneloods aan het station ingekwartierd en 's avonds werd, ik geloof niet dat ooit iemand het te Roosendaal gehoord heeft, door een huzaar op de Markt de taptoe geblazen. Naar men zegt, begint men

Antwerpen te belegeren, en zal het alzoo, mits er geen buitengewone hulp komt opdagen, spoedig met het lot van België beslist zijn.

Vandaag hebben we iets meegemaakt, waarvan ik reeds jaren lang van heb hooren spreken, doch werkelijk nog nooit iets van gezien had, nl. den tafeldans. Een onzer familieleden was jarig, dus wij allen 's avonds van de partij, ook den gevluchte Duitscher met zijn Belgische vrouw behoorden tot de genodigden. Madame had reeds menigmaal de scéance van den tafeldans bijgewoond en er aan mede gedaan en nu zouden wij het vanavond ook eens probeeren. Ik deed niet mee, vroeger had ik al eens een kwartier of half uur met uitgestreken vingers en uitgestreken gezicht aan een tafel zitten wachten tot den dans zou beginnen, had echter nooit iets daarvan gemerkt, ik bleef er dus buiten.

Eenigen met mij zouden toezien, de andere rond de tafel gaan zitten. Alles was vol gekheid, doch om het ernstig te doen worden, gingen wij de kamer uit en lieten de geestenbezweerders en zweerderessen alleen. Circa 20 minuten nadat zij gezeten waren en alles doodstil was, kwam er eensklaps beweging in de tafel wat ik zeer duidelijk zag door de glazen deur waar ik achter stond. Wij deden stil de deur open en kwamen naderbij. Zij die rond de tafel zaten, keken verschrikt voor zich uit, terwijl sommige bleek waren geworden, angstig voor hetgeen er gebeuren zou. Madame zei dat de geest aanwezig was, en men vragen zou of hij eenige antwoorden zou willen geven: Zou de tafel eenmaal kloppen dan was het neen, tweemaal dan stemde de geest toe. Het is misschien belachelijk om het te zeggen, doch allen waren onder den indruk en nieuwsgierig wat het antwoord op de vraag zou zijn. Daar doet men de vraag, men hoorde niets als de gejaagde ademhaling der aanzittenden en na een doodsche stilte van eenige seconden ging

de tafel aan één kant omhoog en klopte twee maal op den grond. Gedurende 15 minuten werden verschillende vragen gesteld en door ja of neen beantwoord, ja zelfs bij het vragen van een naam ging de tafel 10 maal op en neer en klopte 10 maal op den grond. Het gaat hier nu niet er om of de antwoorden op de gestelde vragen een maal bewaarheid zullen worden, in hoofdzaak ging het hier om den z.g. tafeldans, de klopping der tafel, die dan ook werkelijk gebeurd is. Het is en blijft een vreemde geschiedenis.

Woensdag 30 September 1914

Het bombardement van Antwerpen is begonnen. Alles vlucht België uit. Het zit bij ons vol vluchtelingen en in het begin waren het menschen met geld maar nu komen er die totaal niets bezitten en misschien nooit iets bezeten hebben. Naar men zegt zitten duizenden menschen in de loodsen te Esschen. Loodsen die in vreedestijd gebruikt worden om vee te onderzoeken dat België ingaat, men wil ze nog niet door laten daar men er in Holland geen weg mee weet.

Donderdag 1 October 1914

Toen we vanavond gingen wandelen hoorden we dat het niet in orde was, en deze nacht om 12 uur kwam een officier der generale staf bij mijn zwager aanbellen, hij moest de generaal die stipt om 10 uur naar bed gaat, onmiddellijk spreken. Vanmorgen ging dan ook de bevelhebber reeds om half zes de deur uit. Men zegt dat het beleg van Antwerpen eenige bezorgdheid veroorzaakt.

Het weer is eenig mooi, we zitten met open raam.

Vrijdag 2 October 1914

De huzaren, generale staf, goed en wel ingekwartierd gaan weer weg. De generaal is vanmorgen zeer vroeg per auto vertrokken en toen hij terug kwam zeide hij mijne zuster dat hij tot zijn spijt moest melden

dat hij weer wegging, zaterdag of zondag. Er moet iets bijzonders gebeurd of op til zijn daar reusachtige troepen naar de grens worden samengetrokken.

Men vertelt dat eenige vluchtende Belgische soldaten achterna gezeten door Duitse Uhlanen over onze grens zijn gevlucht, de een zegt te Maastricht, de ander te Rijsbergen. De vluchtende soldaten worden door de Hollandsche grenswacht ontwapend en geïnterneerd, wat men de Duitschers ook over de grenzen gekomen eveneens wilden doen. Deze weigerden hunnen wapenen af te geven, daardoor schijnt twist te zijn ontstaan en van weerszijden krijgslieden gesneuveld en gewond. Of dit waar is en of dit aanleiding tot deze groote troepenbeweging geeft, men weet het niet. In elk geval het is een rare en onrustige toestand. Dat rijdt den geheele dag maar op en neer met auto's, stoomfietsen, te paard met karren enz. Het is een gesjouw van belang en voor een rentenier wel een aardige afleiding, doch voor de meeste menschen vooral zij die zaken doen een zeer onvoordeelige toestand.

Allerlei geruchten doen de ronde omtrent het aantal manschappen die we zullen krijgen. De een zegt 4000, den andere 40.000, het schijnt in elk geval infanterie en artillerie te zijn.

't Is avond 9 uur, ik ga met de vrouw nog even rond de nieuwe statie, de gewone wandeling. Door de Brugstraat zien we een hoornblazer zich per fiets naar de Markt begeven. Wij zetten een stapje bij en gaan even de jongens halen, ik heb graag dat ze overal bij zijn om later alles goed te weten. Op de Markt was al veel volk op de been om den taptoe te hooren. Het was schoon weer, bladstil, mooie volle maan, de tonen zouden dus helder door het luchtruim klinken. Daar stond de groote slanke cavalerist. Door het heldere licht teekende zijn silhouet in scherpe lijnen tegen den grond terwijl de hooge kanten van

knoopen en hoorn fel beschenen werden. Het sloeg 10 uur. Toen den laatste slag gevallen was nam hij den hoorn op en daar klonken de tonen mooi zuiver en zeker door de lucht. Tweemaal werd het schoone signaal herhaald en onder groote stilte aangehoord. Langzaam stierven de klanken weg in het oneindige en een handgeklap daverde over het marktplein als dank voor den kranige militair. We gingen huiswaarts. Onze buurman met zijn logé, een wachtmeester, stonden buiten en we bleven nog een oogenblik den vreemden toestand bepraten en hoe het einde van den oorlog zou zijn.

Daar komt iemand voorbij van de Markt af, die ons vertelde dat er veel soldaten op de Markt stonden om nog te worden ingekwartierd. Reeds te voren hadden we aan de secretarie 3 à 4 man zien staan, die per fiets waren aangekomen en ons hadden meegedeeld dat ze nog voor 50 à 60 man kwartier moesten maken, deze waren nu per fiets gearriveerd en stonden geduldig te wachten op hun biljet. We gingen nog even zien, de secretarie was open, overal licht op, de beambte geroepen, daar men moest zorgen dat deze 60 man onder dak kwamen.

't Was circa 11 uur voor men gereed was en alles ging de Achterstraat in. Wij mee, nieuwsgierig hoe dat gaan zou daar de meeste menschen in de rust lagen en van niets af wisten. Och! Dat ging nog al goed, bij Jantje Vermeulen, een oude man en een bejaarde nicht, ging het echter niet, de menschen werden niet wakker.

Verbeeld U den toestand, vóór de woning 2 soldaten met sergeant benevens een kleine 40 mannen en vrouwen, waarvan de meesten in een soort nachtgewaad, vlak voor de deur een brandende lantaarn zoodat heel de massa zoowat spookachtig verlicht werd. Eerst rammelen aan de deur, toen bonzen op de ruiten, terwijl het publiek trouw mede hielp door "Jantje" en "hei" te roepen en schreeuwen, de

soldaten binnen te krijgen. Eindelijk ging een der manschappen op het raamkozijn of dorpel staan om boven tegen de raam te tikken eerst met de punt van het bajonet later met de kolf van het geweer, een herrie van belang, gelach en getob voor de deur, maar de goede mensen werden niet wakker, hoe het verder afliep, ja we bleven er maar niet op wachten.

We liepen nog even door, dat het bij de meesten ook niet spoedig ging om de mensen wakker te krijgen. Op het biljet stond 'nachtverblijf met voeding' dus deze mensen die van 's morgens uit waren, moesten nog iets gebruiken. Heel de straat vol drukte daar men op vele plaatsen aanbelde waar men niet zijn moest of waar men niet terecht kon o.a. bij een juffrouw, waarvan de man onder dienst was, het dagmeisje bij moeders geen kind of kraai in huis, dus gansch alleen dat was te gevaarlijk, dat mocht dat kon niet.

Dan maar bij den buurman, de naam van den bange juffrouw doorgeschrapt en buurman in de plaats. Men belt aan, boven gaat een raam open en Mr in fijn baptist nachthemd verschijnt en roept "He! Wie daar! Wat is er?" Doe maar eens open, 2 man inkwartiering, gauw een beetje want 't is al laat. Mopperend wordt de raam dicht geslagen, Mr komt naar beneden, doet de deur van slot en grendel, komt buiten en vraagt het biljet te mogen zien. Dit biljet is niet op mijn naam, is niet in orde, ge komt er niet in. We moeten er in, was het antwoord. De toehoorders schaarden zich in engeren kring daar was herrie op til. Het was een heen en weer gegooi van scherp vragen en antwoorden. De sergeant begon op den duur te zeggen dat Mr geen flink Nederlander was, en dat pakte. Als ze maar wisten dat Mr in zijn recht was, dat het biljet niet voor hem was bestemd en eigendunkelijk was veranderd, dan konden ze wel binnen komen, veranderen was niet meer mogelijk, daar de secretarie gesloten was. Nou de mannen

verlangden naar rust, 's morgens om 4 uur waren ze per fiets uit Eindhoven vertrokken, dus slaap zou er wel zijn. De mannen binnen, de deur dicht, de omstanders zakten af en wij gingen de kwestie druk besprekend huiswaarts.

Zaterdag 3 October 1914

Nu dat is een drukke dag geweest. Het was heden groote troepenverplaatsing, geen treinen voor passagiers reden op de lijn Roosendaal - Breda– Zwaluwe– Venlo. Heel den morgen reden auto's heen en weer, soms stonden er 30 op de Markt, alles beladen met fourage.

Tegen 2 uur hoorden we eensklaps muziek, we holden naar buiten en ja wel daar kwam het 3de regiment uit de Molenstraat met volle muziek en ontplooid vaandel naar richting Bergen op Zoom. Het was een prachtig gezicht, de mannen zagen er uitstekend uit. Achter den troep de noodige ziekenwagens en rompslomp. Nu de inwoners genoten, velen hadden zoo iets nog nooit gezien.

Tegen 3 uur wilde ik even naar de Stationsweg en waarachtig alweer muziek en onder vroolijke tonen kwam het 2de regiment binnen om door te trekken naar Breda. Het was me een drukte.

's Avonds 6 uur stond de Markt weder vol fourage auto's, toeteren, blazen, schreeuwen geen gebrek en onder veel herrie en lawaai trok de troep door. Daarna een heele sliert roodekruiswagens, ze waren tot ons doorgereden doch moesten op het Marktpllein halt houden, dus keeren, en wagens bespannen met vier paarden op zoo'n smal punt te doen wenden, geeft nogal rijkunst te zien vooral daar de paarden erg opgewonden waren.

Na een half uur rust, het was reeds donker geworden, afgemarcheerd. Nauwelijks vertrokken of men zegt dat kanonnen vanuit het station de schuiven overgaan. Ik vliegens vlug er naar toe. Batterij na batterij trok

ons voorbij, het was of we te midden in den oorlog waren, steigeren van paarden dat het vuur uit de steenen sprong, het geratel der wielen, roepen commandeeren, op en neer rijden van officieren en wachtmeesters, en dat alles op het smalle gedeelte van de kade terwijl het toevallig een zeer donkeren avond was. Het was een eindelooze trein die in de pikke duisternis verdween richting Bergen op Zoom. Heel den nacht zouden troepen aankomen.

Bij den eenen was aangezegd dat om 12 uur, bij den anderen om 4 uur 's nachts inkwartiering zou komen. Ik denk dat morgen heel Roosendaal vol soldaten is. De generale staf gaat maandag weg. Vele, vele vluchtelingen uit België zijn hedenmiddag Roosendaal binnen komen stroomen. Er stonden er een massa op de Markt die geen onderkomen hadden, doch vele liefdevolle menschen boden hun gastvrijheid aan. Arme menschen opgejaagd als wilde dieren, vele kleine kinderkens nog onbekend met de verschrikkingen die over België over Europa komen. Wat zal het einde zijn.

Men zegt dat een groote massa Hindoes uit Engelsch- Indië in Marseille zijn ontscheept. Ik spreek vanmiddag een onzer dokters die dat zeer gevaarlijk vond, niet de ontscheeping, maar de gelegenheid dat deze Oostersche menschen zeer gemakkelijk de pest of andere aziatische ziekten in Europa zouden kunnen brengen. Zou dat gebeuren, wat God behoede, dan wordt Europa geteisterd door Pest, hongersnood en oorlog, de drie grootste plagen der wereld. Zouden op den duur de menschen te benijden zijn die zacht en kalm op een bed gelegen hier dit tranendal verlaten. Wie weet wat ons nog boven het hoofd hangt.

Zondag 4 October 1914

Vanmorgen 5 uur, het was pikdonker kwam een onzer kinderen aan de slaapkamer roepen dat er soldaten voorbij marcheerden en een weinig

later hoorden wij de eerste stroof van het Wilhelmus blazen en het vaandel van het regiment dat was binnengekomen werd in het Hotel de Zwaan gebracht. 10 Uur in den morgen kwam er nog een bataljon met slaande trom voorbij met ransel en deken op den rug, later nog een escadron huzaren. De soldaten van het 2de en 4de regiment liggen nu hier in de plaats. Morgen gaat de generale staf weg. Heel den nacht is nog hoofdzakelijk artillerie gelost. Een souschef vertelde mij dat vanmorgen 17 treinen met militairen waren aangekomen en dat 64 treinen met levend en geslacht vee waren gepasseerd voor Engeland.

Maandag 5 October 1914

Gisteravond werd mij verteld dat reeds forten voor Antwerpen gevallen zijn en door de Duitschers zijn ingenomen. Duizenden vluchtelingen komen uit die stad. Wat wij 2 maanden geleden van de uitdrijving der Duitschers zagen, zien wij nu den Belgen door de Duitschers, doch in grootere mate. Alles is bezet, allen worden liefderijk opgenomen; ook de zaal der KK Kring is disponibel.

Gisteravond 9 uur stonden al de bewoners van een groot klooster uit België voor de deur van het Pensioonaat, allen opgejaagd. Nonnen, zieken, oude mannen en vrouwen, kinderen, Rector, allen werden gastvrij onder dak gebracht.

Vanmorgen is de generale staf vertrokken. Officieren en manschappen waren tevreden over de goede behandeling der inwoners.

Circa 10 uur rukte de infanterie uit voor oefening en kwam met volle muziek terug en werd het vaandel met militaire eer van het hotel de Zwaan naar de Kring gebracht. Door den marktdag bracht dit veel volk op de been.

De berichten uit Antwerpen zijn niet geruststellend, drommen van menschen staan bij de telegrammen, terwijl men mij zooeven vertelt dat in Breda een telegram was aangeplakt dat de stad zich reeds had

overgegeven. Geve God dat het niet waar is, want dan is mij laatste sprankel hoop dat het land mijner vaderen zal blijven bestaan, verteerd.

België! België! Gij dapper en werkzaam volk, welke vloek is er over U gekomen, gedaan is het met de glorieuze processie van Ons Lieve Vrouwe door de mooie stad Antwerpen, weg met de schoone optochten van Landjuweel, de feesten van Uw groote zonen als Rubens, Jordaens en anderen. Over U zal ook dien onuitstaanbare kreet gaan "Duitschland over en boven alles".

Vanavond om 8.30 uur was het militaire taptoe op de Markt, eerst signalen en Wilhelmus waarna men spelend de Achterstraat in trok, bij terugkomst op de Markt weer het schoone vaderlandslied. Veel volk was op de been.

Dinsdag 6 October 1914

Het aantal Belgische vluchtelingen wordt al grooter, het is niet te melden hoe het er hier in de plaats naar toe gaat. Vluchtende Duitschers, vluchtende Belgen, soldaten, ja ge zoudt Roosendaal niet meer kennen. De Dames van het Roode Kruis loopen overal rond of er gelegenheid is de ongelukkige menschen onder dak te brengen. Het is mij niet mogelijk te melden hoeveel van deze uitgewekenen thans hier verblijf houden. Kon ik het, men zou mij toch niet gelooven.

De militairen brengen ook veel drukte aan. Vanmorgen ging ik naar de Kade en vanuit de "Java" of modelboerderij van Mr A van Gilse zag ik vele soldaten komen die hun ontbijt waren gaan halen. Een brood met een brokje boter. Ieder spoedde zich naar zijn kwartier, waar men buiten voeding is ondergebracht.

Bij de schuiven staat een schildwacht, op het raadhuis is de hoofdwacht. Er staat een soldaat in 't geweer, de overigen zitten op

een bank op hun gemak hun pijpje te rooken, ik heb dat zoovele jaren in Breda gezien.

Circa 5 uur ging ik eens kijken of er telegrammen waren aangeplakt; niets. Juist kwam vanaf de station door de Molenstraat een troep soldaten allen met een band om den arm met Roode Kruis, zij werden ingekwartierd in een brouwerij in de Achterstraat. Ook zijn er weer huzaren binnengekomen, in 't kort: ons plaatske lijkt een garnizoensstad. Vanmorgen kwam de troep weder met muziek van het oefeningsterrein terug, ondanks den treurige omstandigheden is het een lollige boel.

Woensdag 7 October 1914

Wat er van terecht moet komen, ik weet het niet. Duizenden, ik lieg niet, duizenden vluchtelingen van Antwerpen komen met trein, karren en te voet Roosendaal binnen. Rijk en arm alles vlucht naar Nederland. Alle groote gebouwen niet in 't gebruik voor het leger zitten vol met deze ongelukkige menschen die allen liefdevol door geheel Roosendaal worden geholpen.

Dezen middag is ook een deftige dame met haar dienstmeid bij ons hare intrek komen nemen, en naderhand zijn nog vele aanvragen gedaan. Zoo even komt nog een dokter uit Antwerpen, een rijk man om onderkomen vragen, zijn familie was al gehuisvest, doch hij had nog geen onderdak. Mijn hemel wat moet er van terecht komen. Dagelijks komen er soldaten bij, deze middag weer huzaren, die zoo maar zonder inkwartierbiljet bij de menschen worden binnengezet. Het is een ongekende drukte op straat en ieder is nieuwsgierig hoe het met Antwerpen zal afloopen. De Duitsche veldheer heeft nogmaals gevraagd de stad over te geven, doch men heeft geweigerd. Vanavond om 7 uur begint het bombardement der stad. Oh! God helpe het Belgische volk.

Donderdag 8 October 1914

De toestand is onbeschrijfelijk. Duizenden en nog eens duizenden vluchtelingen vullen de straten. Ieder, niemand uitgezonderd heeft vluchtelingen in huis en nog bedelen honderden al is het slechts een zitplaats, om toch een weinig rust te hebben. Enfin de kranten die heden verschijnen zullen genoeg de toestand schilderen, doch de werkelijkheid te bereiken is niet mogelijk.

Deze middag moest ik naar buiten, waar het rustig was, het kanongebulder was duidelijk te hooren. Tegen 7 uur vanavond, het was rumoerig druk op straat, komen mijn jongens binnenstormen. Pa! De stad Antwerpen staat in brand, in de H.G. Dirckxsstraat kunt ge het duidelijk zien. Wij er naar toe en wel ja! Wijd in de diepe duisternis boven in de lucht een roode gloed die deed denken aan een reusachtige smeltkroes gevuld met gloeiend ijzererts. De eene oogenblik was het heviger dan den andere. Soms was het juist of de vlammen het firmament wilden doorboren, om dan weder machteloos neer te zinken in den spattende oven, om nieuw voedsel te zoeken. Ik stond daar sprakeloos en de tranen liepen mij langs de wangen. De stilte werd slechts gestoord door hevig kanongebulder. Waar ik zoo op gehoopt en gebid had dat niet zou gebeuren, is dan toch geschied. Vanmiddag zijn eenige gewonden binnengebracht, een Franschman en een Schot liggen zwaar gewond in het gasthuis. Wat zal den dag vanmorgen brengen?

Vrijdag 9 October 1914

De toestand wordt verschrikkelijk. Een onzer kermisdagen is bekend om zijn enorme toeloop van volk, zoodat men weleens zegt vanaf het stadhuis tot de schuiven kan men over de koppen loopen. Zoo was het ook deze morgen, doch van vluchtelingen. Voetgangers, Antwerpsche

fiacres of huurrijtuigjes, lage sleeperswagens, omnibussen auto's, vervoerwagens van groote Belgische firma's, alles krioelt dooreen. Heel den nacht zijn treinen binnengelopen en hedenmorgen zag ik er een binnenstoomen van 64 wagens propvol met vluchtelingen in 1-2-3 klasse. Beestenwagens, platte wagens met zooveel mogelijk hun hebben en houwen bij zich. Waar al die menschen moeten verblijven 't is niet uit te denken.

Gisteravond waren 12000 vluchtelingen in Roosendaal. Alle kerken liggen vol. Onder meer een feit dat ik zelf gezien heb, trouwens ik schrijf zoo goed als niets of ik moet het zelf hebben gezien en meld het zonder overdrijving.

Deze morgen werd in de St Janskerk door een vreemde heer de H Mis gelezen aan een der zijaltaren, naast en om het altaar lagen bedden waarop de opgejaagde, afgetobde menschen lagen te slapen.

Gewascht, gereinigd, gekleed werd er in de kerk; bij de Eerw. Paters en het klooster hetzelfde. 't Is niet een te beschrijven toestand, vrouwen en kinderen loopen schreiend over de Markt en door de straten.

Kinderen hun ouders kwijt, ouders hun kinderen verloren, en tusschen al die herrie en ellende loopen gluiperig de Duitschers, die vroeger zooveel gulle gastvrijheid bij de Belgen hebben genoten, zij zijn niet op hun gemak.

Opeens om ongeveer 11 uur in de morgen schudden de ramen evenals gisteravond circa half twaalf; men veronderstelt dat weder een fort in de lucht springt.

Op het middaguur is hier zoo'n groot leger gepasseerd, als ik ooit gezien heb, er kwam geen einde aan, ook mitrailleuren met hondenbespanning, karren en nog eens karren volgeladen met dekens en ransels beladen sloten de stoet. Alles ging naar Hoogerheide en Putte. Wat er aan de hand is, men weet het niet. 't Is een pijnlijke en

zorgvolle onwetendheid. Naar men zegt, zeker weet men het niet, worden de omstreken van Antwerpen onder water gezet. Het zijn vreemde tijden die we beleven.

Zaterdag 10 October 1914

Zoals de toestand nu is, lezer, kan ik niet meer zeggen, zoals hij werkelijk is. Er zijn meer vluchtelingen dan inwoners te Roosendaal. Ik ben vanmorgen in de kerk gaan zien, stampvol volk. De groote kerk ligt vol strooi, alles gaat en komt als in een markthal, terwijl een zingende mis gedaan wordt.

Duizenden karren komen de plaats in gereden, de straten zijn overvol volk. Men ziet kruiwagens voortduwen en trekken waarop oude mannen en vrouwen op wat dekens en oude kussens liggen uitgestrekt, zoo naar hier gebracht vanuit Antwerpen. 't Zijn menschen die niet meer kunnen loopen en thuis rustig op de dood zaten te wachten. Dan weer mannen en vrouwen beladen met groote balen beddegoed met daarnaast kinderen met kooitje met kanarievogel of wel een klein hondje op den arm, men heeft deze huisdieren niet achter kunnen laten.

Gisteravond hebben wij nog 2 menschen in huis genomen, zij waren te voet van Antwerpen gekomen en onderweg tegen den grond geslagen door het springen van een fort.

Daar is geen brood, melk of eieren meer te krijgen. Men zegt dat de lijnen der spoorwegen zullen worden opgebroken daar de Belgische treinen zonder op signalen te letten, maar binnenstoomen.

Zoo deze toestand nog lang duurt, breekt onvermijdelijk ziekte en hongersnood uit. Het is niet te beschrijven in welke toestand we leven. Gister zijn 3 vrouwen krankzinnig geworden, en bij een familielid liggen 2 vrouwen op punt een kind ter wereld te brengen. Moge de goede God zich toch over deze ongelukkigen ontfermen.

Tusschen al die drukte en herrie troepjes soldaten met slaande trom en escardions huzaren, en wat het droevigst is, men meldt maar Duitsche overwinningen.

Zondag 11 October 1914

't Is prachtig weer als in 't hartje van de zomer. Wij hebben nu een Dame met dienstbode op de voorkamer en op de slaapkamer der jongens, man en vrouw uit een hotel, allen van Antwerpen. Dame en dienstbode geheel *en pension*, de overigen logeeren *en ontbijt* [(demi-pension)]. Tot overmaat kregen we gisteravond een sergeant-majoor der genie ingekwartierd; óf het ook vol is bij ons.

Vanwege de gemeente is een groote houten loods opgeslagen die reeds propvol zit, het is niet te zeggen wat drukte het is. Ge ziet zoo opeens menschen, man en vrouw, naar elkaar toeschieten, waren elkaar dagen kwijt en op eens een wederzien. De ontmoeting is hartroerend. Zoo even passeerde een oude nog krasse man van 82 jaar, hoog zijden pet op, blauwe kiel aan, roode doek om zoo een uit de Kempen. Hij was zijn vrouw kwijt die tevens hun geld op zak heeft. De man doolt zonder vrouw zonder geld.

Alle schuttingen en open plekken aan huizen zijn volgeschreven door menschen die hun adres melden om zodoende hun overige familieleden te vinden. Alles wordt gedaan om de ongelukkigen te helpen, wagens vol brood komen uit den Haag Amsterdam naar hier. Volle treinen met Belgische soldaten passeeren het station, ze zijn geïnterneerd aan de grens, men zegt 4 à 5000. Het Belgische leger schijnt uit elkaar geslagen te zijn. Ik had ze nog niet gezien die treinen. Vanmiddag ging ik met de majoor naar Kalsdonk wandelen, de schuiven gingen daar dicht en waarachtig daar komt een lange trein vol geïnterneerde soldaten voorbij. Allen wuifden en riepen "Leve

Holland”, de kerels zagen er erbarmelijk uit. Alles zit nu vol, wat er op den duur van terecht moet komen, ik weet het niet.

In ‘t gasthuis is den laatste afstammeling van de beroemde Antwerpsche familie Plantin overleden. Het was een man van 70 jaar, reeds 5 jaar ziek, is op een auto geladen en naar hier gebracht.

Door de Duitschers die Antwerpen in bezit hebben genomen, wordt gevraagd of allen terug komen, doch niemand gaat heen. De schrik voor de Duitschers voor de Barbaren zit er zoo in dat men hier liever van honger omkomt, dan daar behandeld te worden als honden. Hun voorafgaand gedrag in het overig deel van België doet de Duitschers schuwen als de pest.

Maandag 12 October 1914

Al weer een prachtige zomerdag. Groote sleeperswagens, die men slechts ziet op de kaden te Antwerpen rijden hier gemakkelijk door de straten. Daar tusschen door Laiteriewagens, van waschbleekerijen. Enfin ‘t is juist of men in die groote stad is, alles krioelt door een en wandelend af en aan. Artilleristen rijden op en neer om de orde te handhaven voor rijtuigjen en karren daar anders ongelukken gebeuren. Voor de firma Laane staat het tot aan den overkant vol menschen te wachten om Belgisch geld te wisselen.

De huzaren zijn weg en we krijgen nu artillerie. Aan een poort op de Markt hangt een brief aangeplakt dat vrienden en kennissen uit Antwerpen verzocht worden hun vriend te helpen begraven daar deze in het gasthuis is gestorven. Juist toen ik de uitnoodiging om de laatste eer te bewijzen, had gelezen vroeg mij een meisje waar het secretarie was, zij vertelde mij dat ook haar vader, afkomstig uit Mechelen, na een verblijf van 2 dagen, hier was overleden.

Ook hedenmorgen is het lijk van Jhr. Plantin tijdelijk op het kerkhof begraven, om later naar Eekeren te worden overgebracht in den

familiekelder om daar de eeuwige rust te slapen. Zoo sterven velen, niet meer bestand tegen de ellende en angsten, die zij hebben moeten doorstaan.

Vannacht komen er weer andere soldaten.

Dinsdag 13 October 1914

Nog steeds alles in volle drukte. Het weer wordt minder goed en na den middag begint het te regenen. Men hangt biljetten op, waarin vermeld staat dat de Duitsche regeering verzoekt en beveelt dat de inwoners van Antwerpen binnen 5 à 12 dagen terug in de stad moeten zijn, daar anders met geweld de deuren zullen worden opengebroken. De spoedige val van Antwerpen wordt toegeschreven aan de slechte staat der forten, alhoewel beweerd werd dat Antwerpen een der sterkste fortelinies bezat van Europa. Op papier stond er alles prachtig bij, doch in werkelijkheid moet alles indertijd slordig gemaakt zijn door knoeierijen. Enfin het feit ligt er. Zal België nu Duitsch moeten worden.

Woensdag 14 October 1914

Het is nog even druk. Wel wordt beweerd dat sommigen terug naar hunne woonplaats gaan, en wel naar aanleiding eener proclamatie, waarvan ik zal trachten een afschrift te krijgen.

De Dame met hare dienstbode, die ik nu een week gehad heb, gaat morgen hoogerop Holland in, doch ik krijg direct een heer en Dame er voor in de plaats.

Het is wel vreemd. Ik heb 5 menschen te logeeren en geen van al deze menschen, alhoewel allen katholiek, zijn l.l. zondag ter kerke geweest. Het is wel een treurig verschijnsel. De meid van Madame gaat wel eens, omdat haar man, die goed katholiek is, het verlangt, dus de man moet de vrouw verzoeken naar de kerk te gaan.

Het schijnt dat de inwoners van Roosendaal wel goed zijn voor de Belgen. Dr Felix Rutten steekt in de vorm van een gedicht ons een pluim op den hoed. Het is een mooi gedicht, wel iets zwaar, doch als Roosendaler vind ik het toch eervol.

O, Roosendaal, of uw lieve naam
Niet van een hof en bloeiend dal
aan zomer rozen kwaam.
Wanneer zóó rijk en boordevol
Gij van meewaren overvloeit,
en naastenliefde in uwen schoot
zoo wonderdadig bloeit,
Als in het rozenvolle kleet
Des landvorsten Elisabeth,
Die de aalmoes onder rozen droeg-
O! Roosendaal waarop nu let
Heel Néerland, om uw schoone deugd,
En fier op U, in mildheid groot:
Arm Vlaanderen rape moed en troost
Uit uw zoo ruike rozenschoot.

Venlo 10 October 1914

Dr Felix Rutten

Donderdag 15 October 1914

Een zwager van me is met 2 vrienden per fiets naar Antwerpen geweest. De stad schijnt echter op vele plaatsen verwoest te zijn. Er zijn vluchtelingen die zich gereed maken naar hun haardsteden terug te keeren.

Z.H. Prins Hendrik heeft heden het Pensionaat, waar Belgische gewonden soldaten liggen, het Missiehuis en de houten loods aan het station bezocht. Alles ging met den stillen trom, als een dief in de nacht is hij gekomen en ook weggegaan. Enfin, we zitten er niet veel mee tusschen.

Het begint er voor de geallieerden niet best uit te zien. België is nu bijna geheel ingenomen met kostbaren buit en in Frankrijk kan het elk oogenblik afgelopen zijn, terwijl volgens berichten Rusland ook niet erg gelukkig is. Men wordt er op den duur onverschillig onder.

Als beesten, als dierlijke mensen hebben de Duitschers zich in België aangesteld, kinderen vrouwen, geestelijken, nonnekens niets is ontzien en toch zal het Duitsch militarisme nog koning kraaien, zoo God niet tusschenbeide komt.

De Dame is vertrokken en direct was de kamer weer verhuurd, het stormt klanten.

Nog altijd trekt alle avonden de muziek door de straten wat veel volk op de been brengt. Als ge al de ellende ziet, doet de muziek soms niet goed aan.

Gisteravond kwam een verpleegster mij nog vragen om een zeegras matrasje te maken, het was voor een stervend oud vrouwke dat in de gemeenteloods lag. Zij kon het niet langer aanzien dat het afgeleefde lichaam op een bos strooi lag en Och! zegt ze, komt het mensch morgen te sterven, dan heb ik er weer een die haar laatste uur wel een weinig verzacht mag worden door een beetje betere ligging.

In de kandijfabriek "Java" waaruit de soldaten verwijderd zijn, liggen vele vluchtelingen, waaronder het roodvonk is uitgebroken, de grootste voorzorgsmaatregelen worden getroffen.

De grootste drukte op straat vermindert iets, daar sommigen met hunne voertuigen waarmede zij gekomen zijn, weder teruggaan.

Vrijdag 16 October 1914

Vele vluchtelingen durven nog niet naar huis. Het schijnt dat de Duitschers verlangen dat slechts gegoede burgers, als slachters, kruideniers, apothekers enz terug komen. Het havenvolk, het ordinaire

gespuis dat elke havenstad oplevert, zouden ze liever hebben dat we voorloopig in Nederland bewaarden, Dank je Duts!

Het is voortdurend zoo druk op straat als met de kermis. Men schat het aantal vluchtelingen, dat dezer dagen in onze plaats is geherbergd op 40.000 à 50.000. Hoe ver deze erfenis van, of hoe dicht zij bij de waarheid zijn, is met geen mogelijkheid te achterhalen.

Allerlei toneeltjes ziet en hoort men. Zoo was ik vandaag in een winkel, waar twee soldaten binnen komen om een briefkaart te schrijven, het was in een boekwinkel. Nou kunnen we nergens een brood koopen, juffrouw, zegt er een, er is geen brood meer. Ik heb er nog een over, zegt de juffrouw en haalt er een naar voren. Ja nu zou het nog klein gesneden moeten worden, op 't eind van de rekening gaat er wat boter op en smakelijk etend en vriendelijk dankend gaan de soldaten heen.

Terwijl komt een vrouw binnen, een arme vluchteling om te vragen of de goede juffrouw niet wat warm water heeft voor de flesch van haar kleine, het einde was alweer dat de moeder in de kamer gaat zitten en warme melk voor de kleine kreeg.

Dit zijn kleine toneeltjes uit de vele en gevoel me dan ook gedwongen evenals Dr Rutte en zonder mijne stadgenooten te veel willen prijzen, te boekstaven, dat de inwoners van Roosendaal bewezen hebben een medelijdend hart te bezitten en dat de deugd van gastvrijheid bij hen zeer hoog staat. Alles en allen zijn in de weer geweest, de arme vluchtelingen te geven wat maar te geven was; zonder blague, eenvoudig uit plichtsgevoel. Geloof- noch standsverschil was merkbaar bij de pogingen om van het overweldigend vele dat gedaan moest worden, althans een flink gedeelte klaar te krijgen.

Ook de militairen hielden zich kranig en hebben bewezen dat niet enkel de huzaren goede harten hebben. Dat echter het spreekwoord

“Een huzaar heeft een goed hart” een waar woord is, heb ik nog dezen middag gezien. Aan het station ging door het ijzeren hek, de schuine weg bij het postkantoor op, een lange stoet Belgische kinderen, het waren allen weezen, die, na hier verkwikt te zijn verder Holland in gingen. Zij waren vergezeld door liefdezusters maar wie liep voor op in den stoet? Een ritmeester der huzaren dragende op zijn arm twee weesjes, te klein nog om te loopen. Bravo! Ritmeester van den Heuvel!

Zaterdag 17 October 1914

Dezen morgen gaat den eersten trein naar Antwerpen, ik zag hem juist vertrekken. Een lange trein, stampvol menschen, die naar hun land terugkeerden, de meesten zonder geld en goed en misschien een verbrand huis. Allen wuifden en zwaaiden afscheid. Op de locomotief en aan den laatste wagen wapperde een witte vlag.

De Duitscher met zijn vrouw, sedert het begin van den oorlog bij mijn schoonvader gelogeed, komen zoo juist goedendag zeggen, en gaan morgen per rijtuig naar Antwerpen terug. Och het waren goede brave menschen, alhoewel soms de gesprekken wel een weinig te hevig werden, en er een wending aan gegeven moest worden. Vooral na de val van Antwerpen kon hij als Duitscher zijn vreugde niet inhouden, terwijl we toch bij eventueele overwinningen der Franschen hiervan nooit iets lieten blijken wat hinderlijk was.

Onze majoor vertelt me dat van hoogerhand aanmerking is gemaakt op de houding der officiers tegenover de Belgen. De officiers zouden nl. de Belgen aanraden niet terug te gaan. Er is nu bevel gekomen dat het leger zich beslist neutraal moet houden en geen op- of aanmerking mag maken omtrent het wel of niet terug gaan der vluchtelingen.

Kardinaal Mercier is naar Antwerpen gekomen en heeft de gevluchte priesters verzocht en zacht bevolen naar hunne parochies terug te komen.

Het is vandaag weer bar druk, het is niet mogelijk de straat over te steken. Gedurig rijdt paardenvolk op en neer om de orde onder voetgangers en karren te regelen en de auto's aan te manen, zacht te rijden.

Hieronder volgt de proclamatie welke vooral te Roosendaal is opgehangen.

Kennisgeving

De Generaal-majoor Commandant der III^{de} Divisie brengt ter kennis dat de volgende verklaring van het College van Burgemeester en Schepenen der stad Antwerpen in zijn bezit is.

Stad Antwerpen

Kabinet van den Burgemeester.

De H.H.Burgemeester en Schepenen van de stad Antwerpen verklaren dat de vluchtelingen van Antwerpen veilig kunnen terug keeren in de stad alsook in de voorsteden, en dit met uitdrukkelijke goedkeuring der Duitsche krijgsoverheid die verklaart:

* Dat privaat-eigendom geëerbiedigd zal worden alsook dat de personen die zich van alle vijandelijkheden zullen onthouden niet verontrust zullen worden.

* Dat de ontwapenden burgerwachten onverlet wordt gelaten, alsmede dat er geen sprake is van jonge mannen naar Duitschland te vervoeren en tot legerdienst te dwingen.

* Bakkers, beenhouwers, kruideniers, en andere neringdoeners en ambachten, als ook de gasten daarvan en al wat betrekking heeft op voeding, alsmede de apothekers, letterzetter, glazenmakers worden dringend aangezocht dadelijk terug te keeren.

* Winkels voor voedingsstoffen die binnen vijf dagen niet heropend zijn, stellen zich bloot aan

strengere maatregelen, dit volgens instructie der militaire overheid. Volgens deze ook worden alleen zulke personen toegelaten, die in Antwerpen regelmatig huisvesting en broodwinning hebben.

* De terugkomst moet in goede orde geschieden. Bij de onschatbare diensten door de overheid in Nederland aan onze vluchtelingen bewezen en waarvoor wij hen hartelijk danken, zouden wij het zeer op prijs stellen, indien zij er de hand aan hielden, dat de terugkeer geleidelijk en trapsgewijze geschiede.

Het College van Burgemeester

De voorzitter en Schepenen.

der intercommunale Commissie

(getekend)

Louis Franck

Jan de Vos

Victor Desgin

Vorstehende Erklärung ist mit meinen vollständigen Einverständnis erlassen worden. Im Falle, dass feindliche Akte irgend welcher Art vorkommen sollten, kann natürlich keine garantie dafür übernommen werden, dass alsdann mit den Schuldigen auch Unschuldigen leiden.

Antwerpen 12-10-14

Der Kaiserlich Deutsche Gouverneur.

(get) Van Schröder Admiral

A. Cools

L. Strauss

Ik ondergeteekende ontving bij bovenstaande verklaring het navolgende onderschrift van den Keizerlijk Deutschen Gouverneur te Antwerpen met daarvan een Nederlandse verklaring eraan.

*Verder wordt de termijn van vijf dagen, in de verklaring genoemd, door den gouverneur tot twaalf dagen verlengd.

* Genoemde gouverneur heeft verklaard, dat door hem bevelen zijn gegeven, dat geen dorpen mogen worden verbrand, en dat door hem aan de Burgemeesters (moet zijn 'Burgerwachten') uit zorgvuldig te kiezen goedgezinden, te vormen, ten einde elk ongewenscht optreden van oproerige personen tegen te gaan en aldus waarborgen te verkrijgen, voor de burgers zelven, dat geen moeilijkheden voorkomen.

* In Antwerpen doet de gewone politie met haar gewone wapens als vroeger haar dienst.

* Belgische soldaten, ook al zijn zij in burgerkleding zullen bij terugkeer in België als krijgsgevangenen worden beschouwd.

* De door de uit Antwerpen afkomstige vluchtelingen medegebrachte paarden, voertuigen en automobielen en hun vee, zullen bij spoedige terugkeer, vrij onze douane kunnen passeeren, terwijl de Duitse Gouverneur mij heeft verklaard, dat een ieder zijn medegenomen eigendommen ongehinderd naar zijn woonplaats kan terug voeren.

* De regeling van het spoorwegvervoer zal door de Nederlandsche Regering geschieden. De afkondiging van het vorenstaande geschiedt met goedkeuring van de Nederlandse Regering.

Stafkwartier IIIe Divisie 13 October 1914.

De Generaal-Majoor Divisie-Commandant Van Terwisga.

Heden werd nog de onderstaande proclamatie aangeplakt:

Kennisgeving.

Ten gevolge op zijn Kennisgeving van 13 Oct.1914 brengt de Generaal-Majoor, Commandant der IIIe Divisie ter kennis, dat in zijn bezit is een schrijven van den militairen Gouverneur van Antwerpen waarin met betrekking tot den terugkeer van vluchtelingen te Antwerpen en omgeving het volgende voorkomt.

*Dat niets meer een terugkeer van gevluchte inwoners van Antwerpen en omgeving in den weg staat. Er wordt van hen verder niets verlangd, dan dat zij hier rustig hun werk weder opvatten en zich van iedere uiting eener vijandige gezindheid tegen Duitschland onthouden.

* De soldaten van het Belgische leger, die in burgerkleding gevlucht zijn, moeten zich op zijn laatst bij hun terugkeer, als krijsgesvangenen aanmelden, doen zij dat niet dan vallen zij onder de krijgswetten.

Stafkwartier IIIe Divisie 16 October 1914 1914.

Bovenstaande verklaring is met mijne volle instemming uitgevaardigd, voor het geval dat vijandelijke handelingen, van welken aard ook, mochten voorkomen kan natuurlijk geen waarborg worden gegeven dat als dan niet met de schuldigen ook onschuldigen getroffen worden.

Antwerpen 12-10-14

De Keizerlijk Duitsche Gouverneur
(get) Von Schröder Admiraal

De Generaal-Majoor Divisie-Commandant Van
Terwisga.

Zondag 15 October 1914

Reeds gistrenavond was bekend gemaakt door den Burgemeester dat den Heer Louis Franck, voorzitter der intercommunale Commissie, zondagmorgen kwart over elf de vluchtelingen vanaf de pui van het Raadhuis zou toespreken, en trachten te overtuigen dat men gerust naar Antwerpen kon terugkeren. Het begon reeds vroeg druk te worden in de straten en tegen elf uur zag de Markt zwart van de toehoorders. Veldartilleristen reden op en neer om de orde te bewaren, rijtuig en auto's mochten niet passeren. Wij ook, wij hadden ons naar de Markt begeven, mijn vrouw, de majoor, de kinderen en ik.

Daar gingen de deuren van het gemeentehuis open en verscheen op het bordes een flinke man, bleek en vermoeid uiterlijk, in pelsjas gekleed. De zuivere type van den Vlaming, langwerpige gelaat met schoone baard. Naast hem stond een dame rijk in bont gekleed, het was zijn vrouw, hij Louis Franck. Verder stonden op het bordes onze Burgemeester August Coenen, de plaatselijke Commandant Baron v. Omphal Mulert, Kolonel Greevink, Burgemeester Wichers van Dordrecht terwijl even later de Generaal-Majoor van Terwisga verscheen.

Er ging geen hoera op bij het verschijnen van de spreker, wat mij wel eenigzins opviel. Integendeel, het werd stil, doodstil en weldra klonk de machtige stem van de redenaar, voor iedereen duidelijk verstaanbaar, over het marktplein.

Zelden heb ik een rede horen uitspreken, zoo schoon in woorden; met zoo'n diep gevoel, met zoo'n schoone voordracht geuit. Bij menigeen, vluchteling of niet, kwamen de tranen in de ogen; iedereen was onder den indruk, onder de macht van het schoone woord. Steeds crescendo, met steeds meer verheffing zijner trillende stem, smeekte deze Belg

zijn land- en stadgenooten, weder naar hun land terug te keeren. Woordelijk sprak hij hun het volgende toe.

“Mevrouwen en Mijnheren.

Ik spreek hier namens het College van Burgemeester en Schepenen van Antwerpen, als voorzitter der Intercommunale Commissie, welk college in overeenstemming met de Belgische Regering vóór het innemen der stad is ingesteld. Wij hebben gewenscht de eerste gelegenheid, die ons geboden werd, waar te nemen om een korte mededeeling tot onze uitgeweken medeburgers te richten. De Nederlandsche Militaire en Burgerlijke overheid, die ons dat mogelijk maakt, zijn wij ten zeerste doorvoor erkentelijk, en iedereen zal begrijpen, dat wij op neutralen bodem over den algemeenen toestand niet anders dan een waardig stilzwijgen kunnen bewaren.

Ons land is diep, diep ongelukkig, maar onze tegenstrevers zelven brengen hulde aan de dapperheid onzer soldaten. En wat wij niet verloren hebben, onze eer, onze nationale fierheid zijn ongeschonden en met hen onze hoop in de toekomst. In onze ellende is de grenzeloze offervaardigheid van het Nederlandsche volk en de Nederlandsche Regering, met H.M. de Koningin en Z.K.H. de Prins Gemaal, ook velen een troost boven alle woorden, en een merkmaal van menschlievendheid.

In den nood leert men zijn vrienden kennen. In de Nederlanders hebben wij onze broeders gevonden; nooit zal een Belgisch hart dat vergeten. (gejuich).

Over de toestand in Antwerpen zal een kort woord volstaan. Wij willen niemand dwingen tot terugkeer. Het is als vrije menschen, en waardige mannen en vrouwen, wier het geschonken brood zuur is en bitter, hoe graag ook gegeven. De stad en het leven in de stad zijn veilig. Wij

kunnen officieel en gerust aan alle ordelievende menschen aanraden om terug te keeren. Voor jonge mannen, die niet tot het leger behoren, en ongewapende burgerwachten is er niet meer reden tot vrees, dan voor andere burgers. Er bestaan daarvoor uitdrukkelijke, geschreven verklaringen, niet alleen tegenover het stadsbestuur, maar ook tegenover de Nederlandsche Regering afgelegd.

De toestand ten opzichte der levensmiddelen is goed, evenals in Charleroi en Brussel. Orde en kalmte moet iedereen helpen te handhaven. Voor andere dan ordelievende burgers is geen plaats. In één woord = Antwerpen word behandeld zooals Brussel het sedert bijna twee maanden is.

De Duitsche overheid verklaart, dat zij alles in het werk wil stellen om de veiligheid te handhaven. De gehele wereld heeft het oog op zulke beloften, aan zulke steden gedaan. Op de gemeentelijke overheid en op de Intercommunale Commissie van notabelen kunt u rekenen. Zij blijven aan uw hoofd en deelen uw lot tot het laatste; wij staan voor u in. Maar steden en verlaten huizen zijn moeilijk te bewaken.

Iedereen denke daaraan. Voor een volk is stoffelijk verlies in zulke mate als nu bij ons, een groote ramp, doch zedelijke ontzenuwing, het verlies van zielskracht is alleen onherstelbaar. En hoe zouden die schatten niet verloren gaan, indien weken na weken en misschien langer nog, de nu heerschende toestand hier aan de grens, trots alle opofferingen van Nederlandsche zijde moest voortduren.

Denkt daaraan, luistert naar geen praatjes, toont dat gij Antwerpenaren zijt met een hart in de borst, en komt terug met ons waken voor onze oude heerlijke stad. Toont, mevrouwen en heeren, dat gij nog [...] jaren zijt van den mooien, ouden stempel en komt weder tot betere dagen. Dank, hartelijk dank aan Nederland en driemaal hoezee voor het Belgische vaderland. “

Op deze in doodsche stilte aanhoorde rede volgde een daverend applaus en ging de menigte druk pratend, zich verspreiden. Verder bleef het zeer woelig in de straten, daar het schoon weer was. Evenals alle avonden was het ook weer taptoe op de Markt, wat vooral des zondags veel volk op de been brengt. De taptoe bestaat uit (voor het raadhuis om 9 uur) het volgende. Eerst blazen de hoornblazers de gewone taptoe zoals hij alle avonden in de kazernes wordt geblazen, daarna volgt het Wilhelmus door het militair muziekcors, dan stelt de stoet zich op en onder vrolijke tonen richt men zich naar de Kade, Achter- of Molenstraat. De hoornblazers en tamboers voorop met tamboer-majoor met staf met zilvren kop, komt men tot aan de schuiven, met keert terug naar de Markt, weder wordt de taptoe en Wilhelmus geblazen en de pret is uit.

Maandag 19 October 1914

De treinen naar Antwerpen beginnen nu te loopen van 's morgens 8-9-10-11-12-1-2-3 uur dus om het uur een trein, die telkens propvol zit. Ik moest vanmiddag naar den Oudenbosch, de treinen loopen ongeregeld. Ik moet 12.14 uur vertrekken. 't Was 1 uur voor de trein in beweging ging, en zoo was het 's avonds bij het terugkeeren hetzelfde. We krijgen vanavond 2 heeren te logeeren die doorgaan naar Antwerpen. De vluchtelingen beginnen al meer hoe meer te vertrekken.

Dinsdag 20 October 1914

Het wordt wat rustiger in de plaats, de vrees gaat er uit en ruim wordt geprofiteerd van de gelegenheid om terug te gaan. De logementen zijn echter nog zoo vol dat we vanavond weer iemand te logeren krijgen. Thans, nu de groote drukte wat gaat luwen komt men eerst tot het

beseft, wat er in onze plaats is omgegaan, en de zware taak, welke gerust heeft op het hoofd der gemeente, Burgemeester Coenen, dwingt bewondering af en stemt mij tot erkentelijkheid voor zijn wijs beleid.

Door doeltreffende maatregelen in overleg met de Militaire overheid genomen, door het actief op heden van onzen wakkeren Inspecteur net zijn ijverig politiecorps, en van de Marechaussee, is de vloed van een vreemde en door de angst en gejaagdheid niet normaal denkende menschenmassa in goede banen geleid, en is er niet het minste voorgevallen van ongeregelheden of noemenswaardige ongelukken, terwijl toch de omstandigheden daartoe zoo licht aanleiding gaven. De bewakers van orde en regel kunnen over hun werk tevreden zijn. Ik ben er zeker van, dat geheel Roosendaal dit ten zeerste waardeert.

Woensdag 21 October 1914

De berichten van het oorlogstoneel zijn voor de geallieerden zeer gunstig. Moge het zoo blijven. Vanavond stond er bij ons in de buurt een auto stil, boven-op vol geladen met manden en koffers en achter aan den auto een groote kist, waarop een plaat was gevestigd: *Gezantschap Koninkrijk Rumenië (Brussel)*. Die schijnt dus de hoofdstad van België verlaten te hebben. De reizigers deden hun inkoop bij slager en bakker en vertrokken, richting Rotterdam. Vanavond hebben we weer een ander logeergast.

Donderdag 22 October 1914

Vele Belgen trekken terug naar hun vaderland, niettemin zitten de hotels nog zoo vol, dat we vannacht weer drie heeren te logeeren hebben.

Het sterftcijfer onder de vluchtelingen is groot. Gistren werden er zeven tegelijk begraven, in één graf. Deze arme vluchtelingen moesten

op vreemden bodem hun leven eindigen. Ook het geboortecijfer is zeer hoog.

De berichten der geallieerden zijn goed. Ook lijkt het gevaar voor ons land verminderd, daar de soldaten weer met verlof mogen, waarvan druk gebruik wordt gemaakt.

Vrijdag 23 October 1914

De drie heeren die bij ons gelogeed hebben, zijn weer vertrokken. Gistrenavond half twaalf kwamen ze binnen, druk pratend. Zij stelden zich aan mij voor. Het waren een Belg, een Duitscher en een Rus, met mij als Hollander vormde het dus weel een mooie combinatie. Het waren jonge lieden, ik denk dat het zoons of vertegenwoordigers waren van grote handelshuizen.

Reeds vanmorgen om half zeven vertrok er een per rijtuig naar Esschen. Hij moest daar den Duitsche commandant spreken. Het was natuur de Duitscher die daarvoor ging. Om acht uur ging de Rus weg en omstreeks negen uur kwam de Duitscher met het rijtuig terug, laadde den Belg op en beiden reden naar het station.

In tien dagen tijd zijn hier dertig vluchtelingen gestorven en ongeveer evenveel geboren. Dat er nog veel uitgewekenen hier te Roosendaal en omstreken verblijven, blijkt wel dat gistren nog 12.000 menschen gevoed zijn.

Zaterdag 24 October 1914

In den omtrek van het station is het zeer druk. Zoeven ging weer een volle trein naar Antwerpen, voor en achter een witte vlag en op elke wagon het opschrift "Neutraal". De Amerikaansche gezant bracht vandaag een bezoek in de verschillende gebouwen waar zieken en oude vluchtelingen zijn ondergebracht.

Zondag 25 October 1914

Het is een weer als in 't hartje van de zomer. 't Is druk in de straten, gezellig om aan de deur te staan of een kleine wandeling te doen. Aanhoudend rijden auto's, rijtuigen en sleeperwagens door elkaar. Vanmiddag zijn wij uit wandelen geweest, den kant van Vischdonk uit. We konden duidelijk het kanongebulder hooren, vele menschen stonden in het stille veld er naar te luisteren. Het is vreemd, maar het zijn bijna uitsluitend Belgen die men ontmoet, men kan geen hoeve geen woning passeeren of er zijn vluchtelingen.

Tegen 5 uur kwamen we de plaats weer in: alles was op den wandel. Juist passeerde een groote auto vanuit Esschen volgeladen met koffers, voorop de Amerikaansche vlag.

's Avonds gingen we op familiebezoek en ongeveer 10 uur kwamen mijn jongens zeggen, dat er thuis twee heeren waren, die om logies vroegen. Wij gauw naar huis. Het waren twee Belgen, die van Engeland kwamen. Den eene was opvallend stil en keek maar naar den grond, had zoo maar een pet op, maar zag er overigens fatsoenlijk uit. Beiden waren zeer vermoeid, hadden sinds 14 dagen niet op een bed geslapen, dus verlangden naar rust. Ze gingen dan ook direct naar bed. Tegen half twaalf, we waren juist gereed om te gaan slapen, wordt er gebeld aan de voordeur. Ik deed open en een mijner kennissen kwam met een heer aan, die van Haarlem was gekomen en den volgende dag door moest naar Antwerpen. Mijn kennis deed reeds lang zaken met hem, doch had geen plaats meer en kwam nu even bij mij hooren. Ja, vooruit maar, en zoo hadden we weer drie menschen te logeeren.

Maandag 26 October 1914

Onze drie logés vertrokken vanmorgen reeds bijtijds. De stille mijnheer onder hen bleek een Belgisch militair te zijn uit Brussel, die hem na een

of ander gevecht gepiept had. Hij ging terug naar België, maar wist niet wat er met hem zou gebeuren.

Vanmiddag ben ik nog even te Gastel geweest. Er was daar vandaag nog, naar mij een lid van het comité vertelde, aan 2354 vluchtelingen eten verstrekt.

Van Gastel terug komende ontmoette ik onderweg bijna enkel Belgen, die hier en daar langs den weg zijn gehuisvest en te Roosendaal, waar het marktdag was, hun inkoop hadden gedaan.

Dat de treinenloop nog niet geregeld is, blijkt wel hieruit, dat de mij ingekwartierde onderofficier, wiens trein om 11.10 uur moest binnen lopen, juist om één uur bij mij over den drempel stapte.

Vanavond hebben we weer een logeergast, en wel een paardenkoopman uit Mechelen. Door den oorlog en door het woest optreden der Duitschers is bij hem en zijne moeder voor minstens 100.000 francs schade aangericht. Zijn huis, dat hem alleen 50.000 francs heeft gekost, is geheel verwoest, wij hebben nog laat met den man zitten praten, zooals vanzelf spreekt over het onderwerp dat aan de orde van den dag is, over den oorlog.

Misschien zal de lezer vreemd opzien bij de gedachte dat ik als burgerman alle avonden vreemde mensen in huis nam. Dit is echter deze dagen een gewoon verschijnsel. Iedereen huis aan huis, want bijna elke zaak staat zoo goed als stil, tracht er een verdienste van te maken door logés in huis te nemen. Velen gaan 's avonds naar het station, om treinen af te wachten, menschen die er fatsoenlijk uit zien op te scharrelen en mee naar huis te nemen. Over het algemeen wordt voor slapen en goed ontbijt 1,75 à 2,00 gld per hoofd gerekend.

Ik kan wel zeggen, wij gingen niet op zoek, daar het hotel de Zwaan mij gevraagd had, zoo er gasten kwamen en men geen plaats meer had,

deze bij mij te mogen brengen, dat ik gaarne aannam. Ik wist dan ook vooruit menschen in huis te krijgen die tot de goede stand behoorden. Zelfs families waarvan de vrouw des huizes met den titel van Mevrouw werd aangesproken, trachten logés in huis te krijgen. Er waren er zelfs die er zich speciaal voor hadden ingericht. Ach, het ging zonder veel moeite, gewoonlijk kwam men niet vroeg binnen en 's morgens zorgden wij dat de huiskamer gezellig er uitzag en de tafel keurig gedekt. Gewoonlijk was alles voor acht uur de deur uit, daar het altijd menschen waren, die met den trein moesten vertrekken.

Dinsdag 27 October 1914

Het is nog steeds zeer druk in de straten, nog altijd ziet men wagens, die aan de dokken en op de Boulevard van Antwerpen thuishoorden. Vannacht krijgen we weer drie logés. Eerst kwam eene dame, die enkel Fransch sprak, om logies vragen. Het goede mensch had een zaak in Brussel maar het was er nu mis, ze ging nu naar Canada, waar ze reeds meer geweest was, ze was doodmoe en ging reeds vroeg te bed. Even daarna kwam een heer ook uit Brussel en een half uur later een vriend van hem, een Engelschman, beiden om te logeeren. Vooruit dan maar, à la guerre comme à la guerre. Om 10 uur lagen alle gasten in diepe rust.

Ik had nog eenige brieven te schrijven en circa half twaalf ging ik nog even naar de post. Het was stil een eenzaam in de straat. Onwillekeurig richtte in mij naar het zuiden, waar de menschenlaching in volle gang was. Van het postkantoor komende, vroeg mij een heer of ik misschien een hotel wist waar hij nog logies kon krijgen, aan het station was alles bezet. Ik wees hem naar het hotel "De Zwaan". Daar ik zag dat mijn buurman nog licht op had in zijn winkel, liep ik even bij hem aan. Opeens gaat de deur open en de heer die mij zooeven naar een hotel had gevraagd komt binnen en zegt, ik

zie hier nog licht op, ben hier totaal vreemd, loop overal om logies te zoeken, doch kan nergens slagen en weet niet waar te blijven...

Enfin ik zou hem naar hotel Kuipers brengen, hij was daar nog niet geweest. Ook daar was alles bezet. Het sloeg twaalf uur. Ik zei, ja hier in de buurt bij mijn vriend nl. G. Konings Rozet neemt ook logés op en kan er veel plaatsen. Is er nog licht op dan wil even informeeren. Wij kwamen aan het huis, alles donker. Hij had zijn hand reeds aan de bel, doch ik zeg: "Als je belt, laat ik je staan, ik wil de menschen zoo laat niet meer storen".

We stonden wat te draaien en... niets te zeggen en gingen langzaam de Markt op. Hij liet me niet meer los. We kwamen aan mijn huis en zeg: "ja ik zal even aan mijn vrouw informeeren of er iets op gevonden kan worden", vooral ook omdat Mr. met een paar stoelen of fauteuil tevreden was. Wij gingen naar binnen . Hij zag vergenoegd rond en dacht blijkbaar ziezoo ik ben binnen. Knap man die mij weer buiten krijgt.

Na veel wikken en wegen werd een kermisbed gemaakt op den grond met tot dekking een paar reisdekens en mijnheer was van de straat. Het was een ingenieur, die voor zijne firma naar Antwerpen moest om goederen in ontvangst te nemen.

Woensdag 28 October 1914

Al onze gasten zijn vertrokken. De ingenieur was ons zeer dankbaar. Dagelijks gaan volle treinen met vluchtelingen naar Antwerpen, doch er wordt beweerd, dat velen terugkomen. Er worden pogingen in het werk gesteld om Roosendaal op te geven als verblijfplaats voor al die behoeftige vluchtelingen die nog in Nederland zijn. De gewezen kandijfabriek "Java" die geheel ledig is en door den eigenaar welwillend is aangeboden, zou alleen al vier à vijf duizend menschen kunnen herbergen.

Met de verzending van brieven naar België is het niet best in orde. Zooeven krijg ik van de post een briefkaart terug, door een mijner logés op 7 October 1914 als expresse naar Cap. Peller bij Antwerpen verzonden met een stempel is op de kaart gedrukt.

Retour Postverbinding verbroken Acheminement impossible

Donderdag 29 October 1914

Ik moet vandaag voor zaken naar Zevenbergen en Klundert. Overal zijn nog vele vluchtelingen en daarbij gevoegd de ingekwartierde soldaten, dat maakt het alom in den lande zeer druk en levendig.

Wij hebben vanavond te logeeren een brouwer uit Mechelen. Zijn huis was half verwoest toen hij vluchtte en nu hij weer terug kwam om te kijken, lag het verdere gedeelte geheel overhoop, geen kleeren geen linnengoed meer, zijn wijnkelder leeg, kantoren, schuren alles vol Duitschers. Hij kwam maar weer naar Holland, hij kon daar toch niets doen.

Vrijdag 30 October 1914

Ik moest heden weder voor zaken op reis. Aan het station was het een ongekende drukte. Velen moesten met mijn trein mee, doch waren niet in de gelegenheid een kaartje machtig te worden, het gedrang was te groot. 't Zijn Duitschers en Belgen die heen en weer reizen, soldaten die met verlof gaan of daarvan terugkeeren. Alle treinen zijn stampvol en vertrekken ongeregeld.

Wij hebben deze avond te logeeren een bediende van een groote Deutsche reederij te Antwerpen. Dagelijks komt hij brieven halen, die van Duitschland naar Roosendaal gezonden worden, daar de post niet

verder gaat. Verder nog een Fransch sprekende heer en dame. 't Zijn Italianen denk ik.

Zaterdag 31 October 1914.

We zitten weer compleet in de zomer.

Naar men zegt komt er weer een groote troepenverplaatsing.

Vanavond logeeren we een heer, die van Engeland naar Antwerpen gaat en een dito, die in Hoboken regent van een weeshuis is. Hij komt zien of in den omtrek van Roosendaal een geschikte verblijfplaats te vinden is voor zijn weeskinderen die nu ver in Holland zitten dat is dan dichterbij België. De muziek rukte vanavond weer uit en dat bracht, als altijd, veel volk op de been.

Zondag 1 November 1914

Beide heren zijn al vroeg vertrokken. De eerste trein gaat al op zeven uur. Een hunner moest nog verder door naar Boom en den andere, die met zijn weeskinderen komt vanavond terug. Ook krijgen we vanavond twee dames te logeeren. We hebben vanavond nog laat met de gasten zitten praten.

De Duitschers gaan in België zeer streng optreden. Komt men met den trein Antwerpen binnen, dan wordt men onderzocht of men geen verboden kranten bij zich heeft o.a. de Telegraaf of de Groene Amsterdammer, Twee hollandsche bladen die geen vrienden den Duitschers zijn. Auto's mogen niet meer in Antwerpen komen. Men zegt dat Turkeij zich in den strijd gaat mengen, waarop misschien Griekenland zal volgen.

Maandag 2 November 1914

Het weer is zoo mooi en zacht, dat ik een oude vluchteling voor een der verblijflokalen zie dutten. 't Is buiten warmer dan binnen. Voor den oogst is het een prachtig jaar geweest.

In België is echter alles vernield, de ellende daar is verschrikkelijk. Zooeven sprak ik een Belgische dame, te Roosendaal verblijf houdende, die vandaag naar Antwerpen was geweest. Zij vertelde dat voortaan geen vrouwen de stad meer mogen verlaten tenzij voorzien van een pas, waarop de reden waarom men gaat vermeld is. Om man, zoon vader of moeder te gaan halen, mocht men niet meer vertrekken. Gistrenavond is er nog een flinke brand geweest te Zegge in een schuur waarin soldaten hun kwartier hadden. Patronen, geweren, ransels dat alles moet verbrand zijn.

Vanavond logeert weder bij ons de weeshuisregent, die tevens vernisfabrikant is te Hoboken en een Franschman, een man reeds op leeftijd.

Naar verluidt is Turkeij, zonder dit vooraf officieel aan te kondigen, begonnen met het bombardeeren van verschillende steden in Rusland.

Dinsdag 3 November 1914

Het is weer zoo'n mooie dag dat vele vluchtelingen voor hun hotel de krant zitten lezen terwijl de dames zich onledig houden met naai- of haakwerk. De drukte op ons station is altijd nog zeer groot.

Vanmorgen stond heel de Markt weer vol soldaten, die met volle muziek wegtrokken. Vanavond hebben we weer drie logés.

Woensdag 4 November 1914

Het aantal gasten is gistrenavond tot vier opgeklommen: Een Belgische heer met zijn dochter, een Mr. uit Boom en de bekende vernisfabrikant uit Hoboken. Deze is voorzitter van de commissie die de zaken regelt van het Gast- en Weeshuis te Hoboken. Kort voor het bombardement dezer stad kwam er bericht dat het huis ontruimd moest worden voor de Belgische gewonden. Daar het in Hoboken niet meer veilig was werden de weezen naar Dixmuiden gebracht en van

daar over Sluis naar Holland: 73 weeskinderen, waarvan de kleinste drie jaar. Gistrenavond zijn ze hier aangekomen en tijdelijk ondergebracht in het pensionaat der Eerwaarde zusters, waar zij liefderijk werden ontvangen.

Onze goede vriend was nu content, dat zijn weeskinderen buiten gevaar waren. Aldoor hadden ze gevraagd: nu horen we geen kanongebulder meer nu kunnen we gerust zijn hè? Nonnen en kinderen gaan nu naar Seppe, in een inrichting waar in den zomer behoeftige Hollandsche kinderen hun vakantie doorbrengen. De mulder uit Boom is bezig zijn dertien paarden die hij heeft medegebracht te plaatsen. Deze morgen ben ik even met hem rond geweest om een goede stalling te zoeken.

Donderdag 5 November 1914

De weesjes zijn naar Seppe vertrokken, de beste man heeft afscheid komen nemen, daar hij naar Haarlem vertrekt en later misschien naar Engeland.

Onze mulder loopt altijd nog rond met zijn 13 paarden, het schijnt niet gemakkelijk te zijn een goede stalling voor eenige tijd in gebruik te krijgen. Vanmorgen zijn nog twee wagens en paarden van hem uit Boom hier aangekomen. Eer der wagens, met graan en haver geladen, is onderweg door de Duitschers leggemaakt.

Vrijdag 6 November 1914

Dezen morgen kwam een bejaarde heer met zuster en meid vragen of hij kamers kon huren met volledig pension. Na wederzijdsche goedkeuring der voorwaarden zijn wij er toe overgegaan. Het zijn heel eenvoudige menschen: goede brave katholieke Belgen eveneens van de kanten van Boom.

Tengevolge dezer verhuring kunnen wij den mulder niet langer herbergen, hij is nu tijdelijk bij een familielid. De man heeft dikwijls geklaagd dat de oorlog hem zooveel schade heeft berokkend. Hij moet nog minstens 300.000 frs van verschillende klanten in België en Frankrijk ontvangen, terwijl de Duitschers voor ongeveer 70.000 frs aan graan haver enzoovoorts hebben weggehaald. Nu zwerft hij met zijn paarden en karren, die hij medegenomen heeft, daar ze hem anders waren ontnomen. Kan hij nu een goede stalling vinden dan knappen ze wat op en kan ze verkoopen. Hij vertrekt dan naar Engeland waar zijn vrouw en kinderen reeds zijn en waar hij ook al geweest is.

Zaterdag 7 November 1914

De heer, die met zijn zuster en meid bij ons *en pension* is, is de Burgemeester van Rumpst, een klein stadje eenige uren van Antwerpen.

Deze middag moest ik naar Bergen op Zoom daar zijn ook nog vele vluchtelingen. Toen ik 's avonds tegen half zeven terugging was het bar druk op het station, vooral door de verlofgangers. Het was een gedraaf van belang naar den trein, toen deze van Zeeland binnen liep. Alle coupés waren reeds stampvol en men moest zich tevreden stellen met een staanplaats. Het was een geroep en geschreeuw, vooral door de militairen daar deze volgens bepaling een plaats moesten hebben. Gelukkig kwamen we spoedig te Roosendaal aan.

Daar was de drukte in één woord verschrikkelijk. Een geloop en pakken gesjouw op het perron, menschen met koffers, groote zakken en balen, roepen, schreeuwen, op en af klimmen der trappen, loopen en stormen door de tunnel. De derde klasse wachtkamer zag er uit als een kazerne. Kortom het was een herrie ongekend en voor iemand die het niet ziet, ongelooflijk.

Zondag 8 November 1914

Onze mulder uit Boom is vertrokken, hij heeft goedendag komen zeggen en gaat vanavond naar Engeland. Brieven en telegrammen die voor hem nog zouden aankomen, moet ik aan een opgegeven adres doorzenden. Zijn paarden zijn geplaatst.

Het wordt nu werkelijk oorlog met Rusland en Turkeij. Ze moeten maar vechten.

Maandag 9 November 1914

Er rijden geen treinen meer naar Antwerpen. De machinisten van de Belgische lijn hebben het werk erbij gelegd, daar ze door de Duitschers niet meer worden uitbetaald. Of dit nu expres wordt gedaan, ofwel dat men Duitschers op de machines wil plaatsen, men weet het niet. Men kan dus niet per trein naar België. Het kan ook zijn dat de Duitschers nu volk genoeg terug hebben en de boel nu afsluiten. Gistrenavond is nog een vriend van mij naar Esschen geweest, ten minste willen gaan, hij mocht echter niet verder dan de grens.

Met de zilverbons is men ook al aan 't knoeien. De dagbladen hebben tijdig afdrucken in hunne kolommen opgenomen. 't Verschil is nogal groot.

De circa 70 gewonde Belgische soldaten, die hier in het pensonaat werden verpleegd, zijn naar Rotterdam vervoerd, zij die aan de beterhand zijn per trein, de zwaargewonden per Roode Kruis wagens. Waartoe die maatregel dient, men weet het niet, men denkt nog altijd, dat de Duitschers hier op de grens teruggeslagen zullen worden. Het pensonaat heeft bericht gekregen, alles te laten zoals het was.

Deze morgen werd mij door de post een open brief bezorgd, geadresseerd aan een naamgenoot, notaris te Antwerpen, doch thans als vluchteling in Holland. De brief is van een Belgisch krijgsgevangene uit Munchen, die den notaris verzoekt aan zijn vrouw te melden dat hij

daar is. Ik ben er mee naar het Comité gegaan om te weten waar die notaris op 't oogenblik woont, men wist het echter niet, doch zou trachten hem op te sporen.

Naar de krant meldt, hebben de Franschen een 42 cm kanon met bijbehorend personeel der Duitschers in handen gekregen. Ook komt het bericht, dat de Duitse keizer nauwelijks aan een bomaanslag ontsnapt is. Hij was te ... [onleesbaar] in België, dineerde in een huis en ging onmiddellijk daarop naar een andere woning om daar te logeeren. Pas was hij vertrokken of een vlieger wierp een bom op het huis waar hij gedineerd had. Twee zijner adjudanten zijn gedood en een auto is uiteengeslagen. Hij vertrok onmiddellijk. Heb ik het goed voor, dan is op het leven van de Duitse keizer nog nooit een aanslag gepleegd en nu hij bijna een koninkrijk heeft veroverd, is hij van zijn leven niet zeker meer. – en ik vrees dat hij dat voortaan niet meer zal zijn.

Dinsdag 10 November 1914

Er rijden nu twee treinen naar Antwerpen. De burgerlijke autoriteiten van de stad zijn met het Duitsch bestuur overeengekomen, dat de machinisten geen treinen meer zouden rijden, waarmee Duitse soldaten vervoerd worden. Daar men dit toch van hen verlangde, staakten zij. Nu hebben de Duitschers toegegeven, geen soldaten worden vervoerd, en daardoor rijden de treinen weer: doch slechts 2 per dag. Zoo is dat de zee van vluchtelingen, zoo plotseling buiten haar boorden getreden en die, als door een wilde storm voortgejaagd, Nederland als het ware scheen te verzwelgen, weder nagenoeg binnen hare oevers teruggekeerd, om daar te gisten, te koken van haat en afschuw tegen haren wreeden overweldiger. Edoch, wat achterbleef als slib, is voor ons geen vuil, geen slijk, geen wier, het zijn diegenen welke in voldoende financieele omstandigheden verkeerden om hier rustig de toekomst en de bevrijding van hun land af te wachten, of wel

ongelukkigen wier huis en erf met den grond zijn gelijk gemaakt en die dus onze hulp behoeven en zoo noodig hebben. Beiden zal Nederland zijne gastvrijheid verder doen genieten. Laat de Belgen van hun kant toonen de beoefening dezer schoone deugd te waardeeren.

Onze bereidwilligheid heeft toch reeds slagen moeten doorstaan, beweging is er over gemaakt, dat hier en daar een paar centen te veel voor een kop koffie of een glas melk werden gevraagd, over het misbruik dat enkele hotelhouders van de omstandigheden maakten door meer te rekenen dan hun billijk toekwam. Iets wat elk weldenkend Nederlander zal blijven afkeuren, doch vele menschen, die het zich tot plicht rekenden de opgejaagden met de meeste zorg te voeden, kleeden en herbergen zijn teleurgesteld door de groote onverschilligheid van sommige – ik zeg sommige – onzer gevluchte naburen, die het ons als een soort winstbejag aanreekenden, er op wijzende dat toch alles met Engelsch geld werd vergoed.

Neen Belgen, wat de inwoners van Nederland, dus ook die van Roosendaal, U aanboden en van harte hebben geschonken, wordt hun niet terugbetaald. Het zijn ook geen aalmoezen, U gegeven, maar zij hebben hunne bekende gastvrijheid in groote mate kunnen en willen toonen. Aan U– vooral na den groote strijd, als de vrede op aarde is geplaatst– te doen zien hoe een volk zich dankbaar toont. Wij, Nederlanders verlangen geen dankzeggingen, geuit in gebogen houding, maar wij wenschen ook geen ondankbaarheid.

Woensdag 11 November 1914

Het stormt en regent: 't is niet om buiten te komen. De regenvlagen slaan zóó in het gezicht dat het bijna niet mogelijk is op de been te blijven.

Ik heb juist een brief gepost die ik terug moest zenden naar Engeland. Hij was bestemd voor den Boomschen mulder, die gistren daarheen

vertrokken is, dus de brief kwam aan toen hij reeds weg was. Voor hij Engeland uitging was de brief geopend en daarna dichtgeplakt met een rood papier waar op staat. "Opened by censor 129. "

Van het oorlogsterrein vernemen we geen nieuws. Wel schijnt men vannacht weer hevig kanongebulder te hebben gehoord. Een bij mijn kennissen ingekwartierd soldaat, die op wacht had gestaan, vertelde het mij.

Donderdag 12 November 1914

Wij gaan den winter in: het is koud, het regent, 't zijn sombere dagen, al sedert acht dagen komt de zon niet meer door. November is steeds een echt droeve maand. Er ligt iets treurigs in, iets gedrukt in de natuur. De boomen staan treurend neer te zien op hun verdord tooisel, eens zoo frisch en groen, nu rood, vuil bruin en ineen gekrompen, wordt het door de wind uiteengeslagen en door den mensch zonder nadenken onder den voet getrapt. Dit jaar hebben we een dubbel droeve Novembermaand.

Vanavond hadden we in de katholieke kring een muzikale uitvoering. Het concert werd gegeven, of liever was een uitvoering van dankbaarheid van drie gewonde Belgische soldaten, allen oud-leerlingen van het conservatoire te Antwerpen. Het was een deftige avond. Vele officieren waren aanwezig en drie hooge oomes stonden voor in de zaal toe te zien, wie de bezoekers zoal waren. Er werden prachtige buigingen gemaakt en handjes gegeven, nog eens, alles was zeer deftig en daardoor een weinig stijf. Het was nogal strenge muziek, voor echte liefhebbers en kenners zeer zeker een genotvolle avond.

Vrijdag 13 November 1914

Het weer is niet om door te gaan, storm en regen.

Ik was vanmiddag op het station wachtkamers en gangen, alles was vol vluchtelingen, die naar huis terugkeeren. Er rijden nu drie treinen naar Antwerpen om 7, 11 en 3 uur.

De vluchtelingen die nu bij ons inwonen, de burgemeester van Rumpst met zuster en meid, gaan morgen ook naar hun dorp terug, zij hebben hier geen rust. De meid vertelde, dat bij haar heer alles kort en klein is geslagen, doch dat hij-zelf daar niets van weet.

Vandaag zijn onze infanterie troepen vertrokken en andere daarvoor in de plaats gekomen. Heden werd weder een proclamatie aangeplakt.

Militair gezag

De luitenant-generaal, commandant van het veldleger, het militair gezag uitoefenend in de provinciën Noord-Brabant, Limburg en Gelderland te zuiden van de Waal, handelende krachtens artikel 22 der wet van 23 Mei 1899 staatsblad No 128.

Besluit

Voor de provincie Limburg, voor de gemeenten der provincie Noord-Brabant, gelegen tusschen de Belgische grens en de gemeentes (deze inbegrepen) Halsteren, Wouw, Roosendaal en Nispen, Oud en Nieuw Gastel, Oudenbosch, Hoeven, Etten en Leur, Prinsenhage, Teteringen, Ginneken en Bavel, Gilze en Reijen, Tilburg, Udenhout, Haaren, Esch, Boxtel, st. Oedenrode, Lieshout, Beek en Donk, Gemert, Bakel en Milheeze alsmede voor de gemeenten der Provincie Gelderland: Nijmegen, Uile, Bergen, Groesbeek en Heumen.

Vast te stellen de navolgende verordening:

Artikel 1.

Het is aan eenieder met uitzondering van de wapenhandelaars en van hen, die reeds voor de afkondiging van deze verordening van het militair gezag de vergunning hebben bekomen om de wapenen en de munitie te behouden, verboden, wapens en

munitie in voorraad te hebben zonder schriftelijke verklaring van de Burgemeester zijner woonplaats, waaruit blijkt dat hem het bezit van wapens en munitie is toegestaan.

Artikel 2.

Het is aan eenieder verboden om op een of andere wijze wapens van de hand te doen, zonder schriftelijke toestemming van den Burgemeester zijner woonplaats.

Artikel 3.

Het is eenieder verboden, geschriften, platen, teekeningen of drukwerken door welker inhoud de belangen van de staat zouden kunnen worden geschaad, te drukken, uit te geven, te verspreiden, aan te plakken, in den handel te brengen of in voorraad te hebben, dan wel te bevorderen dat zulks geschiedt.

Artikel 4.

Eenieder die personen, niet behorende tot de Nederlandsche krijgsmacht, in zijne of hare huizen of aanhoorigheden opneemt, is gehouden binnen 24 uren na hunne aankomst, daarvan opgave te doen ter gemeente-secretarie onder overlegging van paspoorten, geleide brieven, of andere authentieke bescheiden, waaruit de identiteit dier opgenomenen kan blijken.

Artikel 5.

Overtreding van de in de artikels 1,2,3 en 4 gegeven voorschriften wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste één maand of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.

Artikel 6.

Deze verordening treedt in werking op den dag haren afkondiging. De afkondiging geschiedt door aanplakking in elke gemeente ter plaatse waar zulks van gemeente gebruikelijk is, ingevolge opdracht gegeven aan den Burgemeester door het militair gezag of door de militaire autoriteit,

belast met de uitvoering van de door genoemd gezag gegeven bevelen.

Artikel 7.

Met het toezicht op de naleving dezer verordening zijn belast, de ambtenaren, vermeld in art.8 wetboek van strafverordening, de marechaussee en de dienaren der gemeentelijke politie.

Artikel 8.

Door deze verordening worden ingetrokken alle proclamatiën, kennisgevingen, bekendmakingen en verordeningen welke door een militair autoriteit zijn uitgevaardigd en niet door mij ondertekend, met die verstande, dat nog van kracht blijven die proclamaties, kennisgevingen, bekendmakingen en verordeningen, welke betrekking hebben op de in ons land vertoevende uitgewekenen van vreemde nationaliteit en die door een andere militaire autoriteit dan mij zijn ondertekend.

Aldus vastgesteld door het militair gezag voornoemd op 9 November 1914.

De commandant van het veldleger, Buhlman.

De Burgemeester, Aug. Coenen.

Zoeven ('t is 's avonds 7 uur) komt een agent van politie vragen of we ook groote voorraad levensmiddelen in huis hebben, zoo ja, of wij die dan even willen opgeven. Wij hebben echter geen voorraad opgedaan. Hij ging van huis tot huis.

Zaterdag 14 November 1914

Onze logé, de Burgemeester van Rumpst, is met z'n zuster en meid vanmorgen vertrokken. Zij wenschten met den trein van 7 uur te vertrekken, om 5 uur waren ze al op, we maakten gauw het ontbijt klaar., Om 6 uur was mijn knecht met nog iemand met den wagen voor de deur en kwart over zes, de wagen gansch volgeladen vertrokken ze

naar het station. De man heeft ons zeer goed betaald, mijn dochter kreeg 2,50 gld in haar spaarpot, de meid één gulden.

Ik liet ze uit, het was zoals het in November 's morgens om 6 uur is, nog pikdonker en zoo ging den vluchteling die men zegt 2 miljoen rijk is en 4 weken had rondgezworven, die jaren en jaren rustig in zijn plaatske als Burgemeester had geregeerd, terug naar zijn geboorteplaats naar zijn huis dat verwoest en van meubelen ontruimd is door Duitschers voor menschen die de man nog nooit gezien of het minst had kwaad gedaan. Hij keek nog even om, groette, en zijn grijze haren schitterden zilverkleurig in het schijnsel van een lantaarn. Langzaam ging hij heen, gevolgd door zuster en meid. Wat zal die man nog te verduren te ondervinden hebben, maar toch liever naar huis dan in het onzekere te leven.

Ik ben vandaag nog op het station geweest. De drukte daar is kolossaal, wachtkamers gangen, portaal alles vol volk, druk pratend of gejaagd de krant lezend. Overal koffers, pakken, valiezen, geroep en geschreeuw terwijl buiten de storm woedt en de regen kletterend tegen de ruit slaat.

Zondag 15 November 1914

Vanmorgen is de eerste sneeuw gevallen, niet zoodanig dat hij op straat bleef liggen, doch in de hoekjes tegen de huizen, op het plat gedeelte van rijtuigen en auto's bleef hij eenige tijd zichtbaar.

Aanhoudend komen menschen vragen om de kamers te huren. Het zijn echter meest huisgezinnen die hun eigen potje willen koken. Ook officieren, die hier en daar verlangen kamer met pension, daar het hotelleven op den duur te schadelijk wordt. Wel een bewijs dat ze nog lange tijd hier zullen blijven. Van het oorlogsterrein ontvangen we weinig nieuws.

Maandag 16 November 1914

De dag gaat rustig voorbij. Erg veel merkt men niet meer van vluchtelingen. Toch schijnen er hier nog 5000 aanwezig te zijn. Vanmiddag vertrok een trein naar Antwerpen, 't was circa twee uur. Tegen den avond kwam hij terug met dezelfde reizigers. De trein reed tot Esschen doch daar was noch kwam een trein of locomotief om de lui over te nemen, men reed dus maar weer terug.

Dinsdag 17 November 1914

Hedenavond krijgen we drie Duitsche kooplieden te logeeren, we hebben de menschen nog niet gezien.

Tegen de middag kwam een jongmensch vragen om een kamer met pension. Het accoord was gauw gemaakt. We hadden maar prijs te noemen en het was in orde. Wie of wat voor iemand het is, weten we nog niet. Het eenigste wat we zeker weten is, dat hij zeer lang is en groote handen heeft. Hij hield met een auto voor onze deur stil, 't is een net jongmensch, heeft mooie koffers en toiletartikelen bij zich en is zeer bedeesd. 't Is een Hollander met een gele band om de pet waarop een Nederlandsch wapen. Een gewoon chauffeur is hij niet, en schijnt met den militairen dienst in aanraking te zijn.

Tegen elf uur 's avonds kwamen de drie Duitsche veekoopers binnen gestapt. Grof, zwaar, groote jassen aan en flinke reisdekens om. Ik spreek zoowat Hollandsch-Duitsch en de heeren zoowat Duitsch-Hollandsch. Ze vielen mijn vrouw niet erg mee. Wat massief voor onze kleine meubelen.

Zoodra ze boven waren, zetten er een zijn vuile laarzen tegen het witte ledikant om ze uit te doen, teneinde ze mee te geven om schoon te maken. Met innig medelijden keek mijn vrouw naar het lelieblanke meubelstuk. En schoenen 35 à 40 cm lang met grove spijkers eronder. De heeren moesten om 5 uur gewekt worden.

Woensdag 18 November 1914

Kwart voor vijf waren we er al uit. De heeren liepen al rond, waren al present. Gauw koffie gedronken, broodjes gegeten met wat gebroken Duitsch en Hollandsch er tusschen, betaald, ze hadden een berg met geld bij zich, en daar ging het zwaar wagenslag de deur uit.

Dezen morgen heeft er op de Markt een plechtigheid plaats gehad, er werd een reserve officier beëdigd. Zoiets was natuurlijk nog nooit in Roosendaal gebeurd, dus wij erop uit. Tegen 10 uur werd geheel de Markt afgezet. Men mocht nergens lopen als op de trottoir. Onder het spelen der muziek, kwam het eene bataljon na het andere de Markt op. Eindelijk het vaandel; hoofdofficieren en daarna de kolonel. De officier werd beëdigd en de overste hield een kernachtige rede tegen de jeugdige luitenant, voor wiens na afloop der beëdiging, het regiment met muziek voorop, defileerde. Het was een plechtigheid, die daar ze zeer correct werd uitgevoerd, indruk maakte op de burgerij, vooral voor hen, die nooit in een militaire stad woonde.

Vanavond hebben we een Poolsche dame te logeeren. Zij spreekt Fransch, Duitsch en Hollandsch door elkaar. Zij kwam reeds om zes uur, had zeer veel hoofdpijn en riep maar over de ellende van den oorlog. We haalden gauw een aspirinepoeder en moest maar gauw gaan slapen, dan was ze morgen beter. Tegen acht uur kwam ze echter naar beneden, ze wilde iets gebruiken en daar ze dacht dat het bij ons restaurant was, de tafel voor mijn groot gezin van juist gedekt, kwam ze de kamer in gestapt. Na iets gebruikt te hebben, bleef zij nog een weinig praten, ze bleef liever in gezelschap, daar ze zenuwachtig en bang was. We moesten haar 's morgens om vijf uur roepen, zij ging wel pas met de trein van zeven uur heen, doch ze had twee uur nodig om zich geheel te waschen en haar coiffure in orde te maken.

Donderdag 19 November 1914

Gelukkig we hebben ons verslapen. We werden pas kwart voor zes wakker, dus de dame had maar één uur voor toilet en ontbijt . Ik ging haar wekken, ze was al present en toen goed en wel de koffie klaar was, kwam ze keurig getoiletteerd naar beneden. Ik vroeg of ze goed geslapen had, ja, maar zeer akelig gedroomd, het goeie mensch zag maar visioenen van oorlog en duivels, kortom ze was niet goed boemel. Zij had een zuiver Poolsche en dus niet uit te spreken naam, en haar man was fabrikant van sigaretten. Ze dronk smakelijk koffie, at droog brood en vond thee met citroen heerlijk. Tegen zeven uur vertrok ze, ons zeer dankend en met de vraag of ze bij een volgende keer weer mocht komen.

Vrijdag 20 November 1914

Wij zijn er achter gekomen wie onze logé *en pension* is. Het jongmensch was in den autohandel en is nu in dienst van een heer uit Den Haag, wiens auto bij de mobilisatie werd opgevorderd en die toen aanbood den auto zelf te besturen waardoor hij luitenant werd. Onze logé moet nu den wagen onderhouden en geregeld van benzine voorzien en met zijn patroon meerijden, die toegevoegd is te Roosendaal aan den district-commissaris voor huisvesting der vluchtelingen den heer Mr. Ruys de Beerenbrouck.

Vanmiddag zal ik weer een volle trein met vluchtelingen naar België vertrekken. Volgens de statistiek zijn nu nog 45.000 uitgewekenen in Noord-Brabant.

Zaterdag 21 November 1914

De wintervorst treedt streng op, de bloemen staan op de ruiten en de menschen loopen hard om binnen te komen.

Van het oorlogsterrein hoort men weinig nieuws. Op de kust in Zeeland zijn dezer dagen bij het demonteeren eener aangespoelde mijn, door ontploffing negen man dood geslagen: drie officieren en verdere manschappen. Ons Nederland wordt ook wel beproefd, doch het arme België en Frankrijk, dat gaat elke beschrijving te boven. Een troep wilden uit Afrika zou niet zoo willekeurig optreden als de Duitschers. Dat 'Duitschland boven alles' verblindt die menschen. Het is Duitschland dat deze niet uit te drukken ellende en rampen over Europa gebracht heeft.

Wat moet er van komen als ook de winter zijn strijd tegen het menschdom begint, als ook deze vorst zijn sporen zal doen gevoelen. Waar blijft en blijven die ongelukkige vrouwen en kinderen, wier huis met den grond is gelijk gemaakt, die opgejaagd zijn als schadelijk wild? Vader heeft zijn leven gegeven voor het vaderland, op het slagveld, vrouw en kinderen zullen het doen door ontbeering en armoede. Vandaag hebben we twee dames, vier kinderen en één meid te logeeren, tot maandag. Ik vrees dat we spijt zullen krijgen, daarmee begonnen te zijn. Om half elf kwam de karavaan binnen. Zij waren 's morgens zeven uur per voertuig uit Brussel naar Antwerpen vertrokken en van daar per trein naar Roosendaal, waar ze 's avonds om negen uur verkleumd en verstijfd van koude aan kwamen en zich naar Hotel de Zwaan begaven. Daar was echter geen plaats meer en men kwam bij ons informeeren.

Gauw wat bedjes opgemaakt, de kachel opgestookt en zooals ik zeg, om half elf kwam de stoet binnen. Er was zelfs een tweeling bij van één jaar oud. Ach wat waren die menschen af, uitgeput en geheel van streek. Om elf uur sliepen allen der slaap der rechtvaardigen.

Zondag 22 November 1914

De koude is verschrikkelijk: alle ramen dik bevroren. Het huishouden boven is present, het gaat er als een oordeel, de meid komt naar beneden gestormd om flesschen met melk warm te maken, en op onze mooie kamer, waarop we anders zoo zuinig zijn, hangen de natte luiers op stoelen rondom de kachel te drogen. Tegen den middag komen een paar kinderen naar beneden om met de onzen te spelen, wat echter niet van langen duur is, daar ze elkander niet konden verstaan. Toch scheen er al vriendschap gesloten, want toen naderhand de papa ook was gekomen, uit Holland, om de familie te halen, ging deze met de twee groote meisjes even wandelen en kwamen dezen vragen of onze kinderen ook mee mochten gaan.

’s Avonds ging ik met mijn vrouw nog een visite maken. ’t Was koud doch mooi helder weer, de lucht vol sterren. ’t Was juist tijd voor de taptoe, er was veel vooral jong volk op de Markt, we bleven even wachten. Eerst kregen we de taptoe geblazen door zeven hoornblazers der huzaren, wat zeer mooi was, dan trommels en daarna ’t Wilhelmus. Zoolang dit geblazen wordt, moeten de soldaten in de houding staan. Zeer weinigen deden het. Achter ons stond een officier, die correct de houding aannam en tot voorbeeld diende voor vele soldaten die in den omtrek waren. De discipline verslapt zeer in den dienst waarover vele superieuren klagen.

Na ’t Wilhelmus een marsch, waarmee men optrekt: nu eens in de richting Kade, dan weer Molenstraat of Achterstraat. Wat dansende jongelui in kringen op het Marktplein onder de vrolijke tonen der muziek. Alles broederlijk en zusterlijk dooreen: soldaten, jonge meisjes en jongens. Alles gaat zeer ordelijk. Zoolang de soldaten hier zijn is nog niet één klacht vernomen.

Maandag 23 November 1914

Het is minder koud, de lucht betrokken, alles ziet er treurig uit, vooral als men buiten komt. Hier en daar een bevrozen plas, de doorploegde wegen verhard, wat op sommige plaatsen het lopen gemakkelijk, op andere weer moeilijk maakt, op de huizen zoo wat vlekken sneeuw, de boomen bladerloos en in treurige houding.

Ik moest voor zaken in eenige buiten de kom der gemeente gelegen huizen zijn, in een waarvan Belgische vluchtelingen hun verblijf hadden. In de door hen bewoonde voorkamer stond niets dan een oude kachel een paar dito stoelen en tafel. Bij de kachel zaten twee jongens veertien à vijftien jaar oud, voor de tafel een oude vrouw bezig aardappelen te schillen.

Ik zei: Het is wel hard, moederke, op zoo'n leeftijd te moeten gaan vluchten. Het goede mensch begon de schreien. "Ach mijnheer", zegt ze. "Ik ben vijf en tachtig jaar, nooit uit mijn geboorteplaats, Lier, geweest en nu heb ik niets meer dan mijn twee kleinkinderen, wier vader en moeder dood zijn". Ook de jongens hadden tranen in de ogen. Ik sprak enkele woorden van troost, doch ging daarna zwijgend heen, hier hielpen geen woorden om de ellende te lenigen; zij was te groot.

Een weinig verder, het was na den middag; kwamen een paar vrouwen buiten die ik tegen elkaar hoorden zeggen: ja, ge kunt het duidelijk hooren. Wel vrouw wordt er weer geschoten? Ja mr. heel den middag. Ik stond een oogenblik stil en weldra hoorde ik duidelijk in de verte dat onheilspellend en geheimzinnig gebons. Hoeveel menschen worden er misschien door zoo'n enkel schot van het leven beroofd, hoeveel jonge mannen, vol schoone illusies, vol kracht en levensmoed, vernietigd. Ik ging alweer maar voort.

De familie met de kindertjes is vanmiddag naar Den Haag vertrokken.

Dinsdag 24 November 1914

Wij hebben vannacht twee heeren te logeeren gehad. Een uit Calmpthout en een Hollander, belast met het doorzenden van den Nieuwe Rotterdammer naar Brussel. Elken morgen komt een pak kranten met den trein mee, wordt direct in een auto geladen en vliegensvlug gaat het naar België's hoofdstad. Het schijnt dat dit den eenigste krant is, die door de Duitschers in België wordt toegelaten. Zooeven zie ik aangeplakt dat geen treinen naar Antwerpen rijden, doch dat er gelegenheid is, vanuit Bergen op Zoom met den tram naar Merxem te rijden. Waarom de treinenloop gestremd is, weet men niet. Door onze burgemeester is bekend gemaakt dat de inwoners van Roosendaal en omstreken zich niet ongerust behoeven te maken, als op 24, 25 en 26 Nov. kanongebulder wordt gehoord, daar de artillerie in verschillende polders achter Bergen op Zoom met scherpe patronen oefening zal houden. Volgens de berichten, was het kanongebulder dat we gisteren hoorden, van Engelsche oorlogsschepen dicht bij Dixmuiden.

Woensdag 25 November 1914

Vandaag rijden de treinen weer naar Antwerpen. Van vluchtelingen ziet men op 't oogenblik niet veel. Het is bij ons weer de gewone bedrijvigheid, slechts een weinig verhoogd door de soldaten, die echter opmerkelijk bedaard zijn. Wij hebben hier nu infanterie, genie, huzaren, wielrijders en een afdeeling van zestig vrachtauto's, benevens een partij doctoren en studenten in de geneeskunde. Wij logeeren vanavond een vertegenwoordiger van een grote bankinstelling te Antwerpen.

Donderdag 26 November 1914

Men zegt, dat we 2000 man meer ingekwartierd krijgen, niet direct omdat er gevaar is, doch het is niet mogelijk de manschappen nog langer bij de boeren ingekwartierd te houden: het wordt te koud. De huzaren gaan weg, doch we krijgen veld-artillerie in de plaats. Naar onze logé in Antwerpen vertelde, wordt de toestand daar onhoudbaar, vooral wat betreft de levensmiddelen. Ook ontbreekt petroleum en zout.

Onmogelijk op te brengen oorlogslasten drukken de stad, terwijl de Duitschers beginnen de gewone belastingen te innen. Winkels en zaken zijn wel geopend doch het vertier is klein, haven en dokken zijn ledig terwijl na acht uur 's avonds niemand meer buiten mag komen. Alle mannen tusschen de 18 en 40 jaar moeten zich dagelijks komen aanmelden en mogen de stad niet verlaten. Zóó houdt Duitschland zijn woord tegenover de Belgen en ons land, waaraan het de verzekering gaf, dat wij de Belgen gerust konden aanraden, naar hun land terug te keeren. Zelfs Louis Franck, die hier zoo dringend is komen vragen, dat zijn land en stadgenooten zouden terugkeeren, mag Antwerpen niet meer uit.

Vanavond komt weder de agent van de NR courant, belast met de doorzending van dit blad, bij ons logeeren. Hij had ons gevraagd of zijn chauffeur, een nette man uit Brussel, ook deze nacht bij ons kon doorbrengen, daar hij nog geen vast logies voor hem had opgezocht. Kort voor elven komt hij echter met het bericht, dat de auto nog niet is aangekomen, zoodat hij niet in de gelegenheid zal zijn de kranten op tijd te verzenden. Enfin misschien komt hij morgenvroeg.

Tegen twee uur in de nacht wordt bij ons gebeld. De meid, die beneden slaapt doet de deur open voor een man die mij verlangt te spreken. Ik er uit. Het bleek een Belg te zijn, die ook bij de verzending

behoorde en mij kwam vertellen, dat de chauffeur met den auto was aangekomen en of hij onderdak en wat eten kon krijgen. Hij had heel Roosendaal rond getuft om zijn patroon te zoeken, stond nu voor Hotel de Zwaan waar men hem naar ons had verwezen. Ik zeg, ja laat hem maar komen.

De Belg holt terug naar het hotel waar de auto met veel lawaai stond uit te blazen. Even later kwam men voorbij rijden deed de boodschap dat men de wagen ging opbergen en dan zou komen. Mijn vrouw was inmiddels opgestaan, had gauw koffie gezet, boterhammen met vleesch gesneden, en eenige oogenblikken later kwam onze nachtelijke bezoeken binnen. De man was doodmoe, lusteloos viel hij op een stoel neer, hij was totaal op. Gauw een kop warme koffie, wat hem deed bekomen. Hij vertelde dat hij eergisteren door de maatschappij van de krant te Brussel was aangekomen om den auto te rijden. Hij was vanmorgen om vier uur uit Brussel vertrokken, had hier de kranten ingeladen, was direct terug gereden, en na lossing weer terstond naar Roosendaal terug gegaan, om de volgende dag de route weer opnieuw te doen.

Hij had onderweg, 't was pikdonker, drie maal malheur gehad met de banden, was dikwijls aangehouden door de Duitse wachten en zoo middernacht te Roosendaal aangekomen zonder te weten waar zijn patroon was gelogeerd.

Spoedig zat hij aan den disch en kwam op streek. De man had het in Brussel zo ver gebracht, dat hij een eigen auto had aangeschaft om kleine ritten in de stad te doen. De Duitschers hadden hem dien afgenomen en nu moest hij maar zien aan de kost te komen. Zijn vrouw was te Brussel, doch zijn kinderen in Holland. Nog een poosje en we lagen allen in de rust. De NR verzendt dagelijks 5 à 6000 kranten naar Brussel die voor 25 centimes per nummer worden verkocht.

Vrijdag 27 November 1914

Alles is rustig. Geen treinen naar Antwerpen. We hebben vandaag geen logé's.

Zaterdag 28 November 1914

Dezen middag komt de chauffeur van de NR met de auto voor de deur om ons nog even te zeggen, dat hij in plaats van vrijdagavond nu pas Roosendaal in komt rijden. Gisteravond is hij door de Duitschers te Mechelen aangehouden en in de gevangenis gesloten, en eerste vanmorgen weer los gelaten, zoodat heel de correspondentie in de war is.

Ik moet voor zaken naar Rotterdam, voor een belangrijke mij opgedragen bestelling. De burgemeester heeft mij vandaag opgedragen zoo spoedig mogelijk te leveren 1000 strooimatrassen en 1000 kussens en moest nu in Rotterdam naar een geschikt adres voor deze belangrijke levering die bestemd was voor de Belgische vluchtelingen die in de suikerfabriek Java zouden worden gehuisvest. Ik kan niet weg voor 6.54 uur en terug met de trein van 10.02 uur uit Rotterdam.

Daar ik vermoed de heeren zoo laat op zaterdagavond niet meer op het kantoor te zullen treffen, maak ik telegrafisch de afspraak een hunner tegen halfnegen in een opgegeven hotel te ontmoeten.

De bij ons *en pension* zijnde chauffeur moest met den auto naar den Haag, en vernemende dat ik naar Rotterdam moest, verzocht hij mij hem tot daar te vergezellen; met hem het reisje tot Rotterdam mee te maken. Niet direct ging ik op zijn voorstel in: men kon niet weten wat er onderweg voorviel. Ik moest op den opgegeven tijd in Rotterdam zijn. Kwam ik te laat, wat met den trein gemakkelijk gebeuren kon, dan zou dat voor mij zeer nadelig zijn, daar ik zondagsmiddags mijne opgave bij den burgemeester moest overleggen. De

regeringscommissaris moest daarin beslissen en deze vertrok zondags 's avonds.

Echter, de mij herhaaldelijk gegeven verzekering dat oponthoud geheel was uitgesloten en de voor mij nieuwe manier om zoo'n reis te doen, deden mij ten laatste besluiten, per auto den tocht te aanvaarden. Ik telegrafeer naar Rotterdam dat ik er reeds om acht uur zijn zou, daar ik per auto kwam. Omstreeks vijf uur zouden we vertrekken. Het was koud regenachtig weer, guur, donkere lucht zooals het in November 1914 zijn kan.

We dineerden steevig, ik deed twee jassen aan en een flinke das om, zette een bontmuts op die ik desnoods omlaag en over mijn ooren kon trekken, en zoo ondernamen we de reis. Heel mijn geachte familie: vrouw en kinderen, de onderofficier, de meid kwamen naar buiten afscheid nemen, 't was of we een reis rond de wereld gingen maken. De auto was open en ik nam voorin plaats naast mijn vriend. Een ruk, een handzwaai en vooruit ging het. We reden de kant van de schuiven op, voor we zoover waren had ik mijn lorgnet reeds afgenomen daar mij direct bleek, dat deze niet veel trek had de reis mede te maken. De rails, de Kade over, de Wouwsche baan op, de duisternis in. Ik zei, waar rijden we nu eigenlijk naartoe? Naar Rotterdam was het antwoord. Oh! Zeker over Middelburg. Neen, was het antwoord over Kruisland, Gastel en zoo verder. Met veel moeite kon ik de man wier ik mij had overgeleverd, overtuigen dat we direct naar Gastel hadden kunnen rijden, langs het spoor. Enfin, maar wat harder gereden en dan komt het wel terecht. Het ging nu over Kruisland, Stampersgat naar de Moerdijk.

Het was intusschen flink gaan regenen, de wind joeg wild door de boomen en de druppels sloegen als stukjes ijs in mijn facie. Ik was blij er warm in te zitten. Wij stormden met zoo'n vaart de dikke duisternis

in, dat ik haast mijn oogen niet open kon houden vooral omdat de glazen plaat horizontaal was gezet, daar de druppels het kijken door het glas belemmerden. Ik zat ineengedoken, en hoewel mijn muts tot ver over mijn ooren was neergetrokken en door het nat als tegen mijn hoofd was vastgeplakt, had ik telkens het gevoel alsof ze weg zou waaien. Ik kon niets zien en niets zeggen en toch hoe het komt weet ik niet, maar ondanks de ijsskoude snijding van den opgezweepte regen mij het gelaat deed bevriezen, zit er in dat jagen toch iets aantrekkelijks: dat vliegen is aangenaam, als ge zoo den weg opslurpt, ge zijt geen gewoon mensch meer en trotseert zoo kalm mogelijk het gevaar hier of daar eensklaps tegen te rijden of doordat er onverwacht iets aan den auto mankeert den hals te breken.

Het ging dan met een razend gangetje naar de Moerdijk, waar we met de boot moesten worden overgezet. Het regende, het stormde, het was pikdonker. We kwamen aan de Moerdijk. Twee auto's stonden reeds te wachten, na ons kwam er nog een bij. 't Was een hellend vlak waarop we plaats hadden genomen, daar vóór het woelige water: bij ons een lantaarn met een klein lichtpitje dat aanhoudend door den wind op en neer werd bewogen; achter ons donker. Wij hadden drie kwartier den tijd, de vorige overzetting was een kwartiertje geleden vertrokken. De vier chauffeurs waren spoedig in gesprek en ik liep op en neer, de eene sigaar na de andere verdampend terwijl ik van tijd tot tijd in den schijn van het lichtje op mijn horloge keek, waarvan de wijzers voort kropen ik dichtte:

Drie kwartier aan den waterkant.

Regen en wind uit de eerste hand.

Zonder twijfel te laat komende, had ik met den trein op mijn gemak het doel mijner reis kunnen bereiken. Enfin!! Eindelijk eindelijk kwam de boot. De eerste auto erop, links zwenken, de tweede rechts en de

beide andere recht vooruit. De ketting los en daar dobberden we op het Hollandsch Diep, waar in 1711 de Friesche stadhouder Jan Willem Friso in het water viel en er iets te lang in bleef. De vaart duurde ongeveer twintig minuten. Ik keek maar op mijn horloge.

Eindelijk waren we aan de overkant. Rap er af, in den auto en daar vlogen we weer vooruit richting Dordrecht. Terwijl we zoo eenzaam in de duisternis voortjoegen, zei mijn vriend opeens, tusschen twee windvlagen in, we zullen dadelijk stilstaan. Ik zeg, wat blijft u? Ja er is vuil in de benzinebuis gekomen. Hoor maar de motor slaat ongeregeld. Ik denk, O God, tegen twaalf uur komen we als waterratten Rotterdam binnen drijven, mijn reis vergeefs en niet terug voor morgen. Als we nu maar gauw een rechtse lantaarn tegen komen, dan heb ik licht en kan het vlug verhelpen, zegt mijn boezemvriend. Helaas! Alle lantaarns, die wij voorbij snorden waren links, totdat vóór een buitengoed een rechter stond, ik was hem dankbaar dat hij rechts was. Gauw een schroefje los: de pomp erop nog wat vast en nog wat los en daar ging het alweer vooruit en spoedig reden we met een flinke vaart Dordrecht binnen.

De straten waren als gevernist: de regen viel bij stroomen neer. We reden tot aan de pont om te worden overgezet, wat weer oponthoud gaf waarvan ik echter gebruik maakte om mijn haren muts even uit te wringen. De pont op, het water over en nu vooruit naar Rotterdam. Daar naderden we de stad. Langs welke kant wij die inreden, was mij niet mogelijk te zien doch eensklaps stonden we voor een ophaalbrug die toevallig juist omhoog was. De twee deelen van de brug waren opgehaald en stonden als twee steigerende paarden tegen elkaar op te zien. Langzaam, zeer langzaam voeren de schepen voorbij en heel kalm daalden de twee halve houten vloeren, doch alsof het zoo zijn moest, de eene helft bleef twintig centimeter hooger staan dan de andere.

De chauffeur had zijn motor reeds aangezet, toen de brugwachter kwam zeggen, dat de brug weer omhoog moest, daar ze niet goed marcheerde. Gebeurt dat meer vriend? Vroeg ik. Nooit mijnheer zei de brave man, terwijl hij even aansloeg. De houten weg ging weer langzaam omhoog, daalde even langzaam, en daar het nu nog niet in orde was herhaalde zich deze manoeuvre nogmaals, waarna we er over konden. Rap naar de Blaak, waar ik onder een stortvloed afscheid nam. De auto rende weg en ik stond op straat.

Alles leek me anders: ik meende dat het postkantoor links in plaats van rechts stond. Eindelijk kwam me alles duidelijk voor oogen en spoedde ik mij naar de Hoofdsteege het café in. Gelukkig vond ik de man nog die ik hebben moest. De zaken liepen uitstekend en buiten verwachting van stapel. Ik had voor mijn zaak een goed adres gevonden. Spoedig was alles geklonken en spoedde mij naar het station.

In de wachtkamer ontmoette ik den Heer Vincent van Gilse die mij bij aankomst te Roosendaal uitnodigde in zijn auto plaats te nemen om tot mijn huis mede te rijden. Als gezeten in een slank zeiljacht, deinde ik over de hooge punten van onze prettige Stationsweg en voor ik een passende houding had aangenomen hield den auto voor mijn deur stil. Met een sierlijke buiging opende de chauffeur het portier en in een minimum van tijd zat ik in mijn huiskamer, bij een heerlijke kop thee mijn wedervaren te vertellen. 't Was mijn eerste groote autotocht geweest doch ondanks het slechte weer en de vele hindernissen, wil ik graag de rit herhalen.

Zondag 29 November 1914

Het werk, waarvoor ik naar Rotterdam ben geweest is mij opgedragen, dus een goede dag.

Maandag 30 November 1914

Heden moest ik weer naar Rotterdam. Op de terugreis zaten in de trein vele vluchtelingen die naar hun land terugkeerden. Zij kwamen van den Helder, dus waren ver genoeg weggetrokken. Vol angst gingen zij terug, doch door omstandigheden waren zij ertoe verplicht.

Bij ons logeeren weer vier menschen, die uit Engeland zijn teruggekomen, en door het onstuimige weer een zeer moeilijke zeereis achter den rug hebben. Er komt weer verplaatsing van troepen, wat de infanterie betreft.

Dinsdag 1 December 1914

We gaan nu de vierde maand van den oorlog in. Wie had kunnen denken dat het zoo loopen zou. Nog zijn de Belgen vol moed, hun land terug te winnen, wat misschien voor Duitschland nog maar het best zal zijn, daar het optreden der Duitschers in het Belgenland een haat heeft doen ontstaan, waarbij rustig regeeren niet wel mogelijk zal zijn. Het kleine land moet wel boeten voor zijn vrijheidsliefde; het wordt verbrand, vermoord, verarmd, uitgezogen om later als zijn vijand het niet meer houden kan, misschien geheel vernietigd te worden.

Ik hoor vertellen, dat morgen alle militairen uit onze plaats wegtrekken, voor het houden van een groote oefening. Men gaat een denkbeeldige stelling verdedigers op de grenzen van Noord- Brabant en Zeeland, zoodat we weer wat drukte en beweging in zicht hebben. Vanavond hebben we te logeeren een gouvernante met drie kinderen eener rijke familie uit Brussel, die echter morgen zeer vroeg weggaan.

Woensdag 2 December 1914

Vanmorgen om vijf uur waren kinderen en gouvernante al present en om zes uur stonden Papa en Mama met nog zes kleine spruiten en de noodige meiden bij ons in huis om de logés mede te nemen.

Reeds tegen negen uur kwamen de huzaren voorbij in marschtenue. Vrolijk schetterden de trompetten. Een half uur later passeerde al de infanterie bij ons en in den omtrek ingekwartierd, vergezeld van hunnen muziekcorspsen, die er lustig op los bliezen. Alles trok voorbij: infanterie, genie veld keukens, Roode kruiswagens en het laatst de mitrailleuses, die expres van Breda waren overgekomen. Tegen den avond kwam het leger terug, weer volop muziek, ondanks den vermoeiende tocht zagen de soldaten er nog flink uit.

De treinen naar Antwerpen rijden nog niet, zoodat men deze stad over Bergen op Zoom per tram kan bereiken.

Donderdag 3 December 1914

In het interneringskamp te Zeist is verzet ontstaan door de Belgische soldaten tegen de Nederlandsche militairen, belast met de bewaking van het kamp. Tot het uiterste gesard, hebben de onzen schoten gelost, met het noodlottige gevolg dat 6 à 8 geïnterneerden zijn gedood en circa 25 gewond. Verschillende redenen tot dit treurig voorval worden opgegeven doch, hoe alles ook gebeurd is, jammer dubbel jammer dat het is voorgevallen, het zal weer een slechte indruk maken bij de Belgen tegenover Nederland, hoe rechtvaardig ook het optreden der bewakers moge geweest zijn.

Vanavond logeert weder bij ons den agent der NR courant. Ik zat met hem met de chauffeur en sergeant nog laat onder het genot van een fijne sigaar over den oorlog te praten, terwijl het buiten stormde en de regen kletterend tegen de ruiten sloeg. 't Was over twaalfen, er werd gebeld, spoedig de deur open en daar stonden zeven heeren en een jonge dame, die kwamen vragen, ja bedelen om onderkomen, overal in de hotels was alles bezet. Een der heeren met de dame kon ik nog plaatsen de overigen zouden dan weer maar verder gaan, om toch vooral bij dit slechte weer onder dak te komen.

Toen alles in de rust was, ging ik nog even een brief posten, doodstil op straat, op het postkantoor nog volle licht en evenzoo op het raadhuis.

Vrijdag 4 December 1914

Men zegt dat er nog ongeveer 2000 soldaten bijkomen, de Burgemeester roept dan ook in de krant diegenen op, die meer dan twee soldaten ingekwartierd willen hebben. De boeren kunnen hun schuren niet langer missen, de soldaten er uit, het vee er in. Wij hebben hier in Roosendaal nog circa 4000 vluchtelingen.

Er rijden nog geen treinen naar Antwerpen.

Ik was vanmiddag bij een rijtuig verhuurder, die mij vertelde dat zijn knecht morgen naar Steenberg en een lijk ging halen, om het den volgende dag naar Mechelen te vervoeren. Hij kan daar dan tegen de avond aankomen. Er is geen andere gelegenheid om dezen uitgewekene naar zijn laatste rustplaats te brengen.

In Uden en Nutspeet zijn groote vluchtelingenkampen opgezet.

Zaterdag 5 December 1914

Voortaan wordt onze sergeant zonder voeding ingekwartierd. Voor twintig heele centen per dag behoef ik dus de man nu slechts te leveren, een slaapgelegenheid en vuur en licht. Geef ik hem nu geen aparte kamer, zoodat hij in de huiskamer zijn vuur en licht krijgt, en hij legt het een beetje slim aan, dan komt hij thuis wanneer wij koffie of thee drinken. Hem wordt een en ander gepresenteerd, wat dankbaar wordt aanvaard, een goed militair slaat niets af dan vliegen. Wij gunnen het den man van harte, doch het Rijk geeft mij te weinig voor hetgeen ik den man moet geven.

Hier en daar zijn nu veldkeukens opgeslagen waar de manschappen hun middagmaal kunnen gaan halen.

Vandaag rijden weer twee treinen naar Antwerpen. De trams van Bergen op Zoom mogen niet verder dan tot aan de grens. Het is surprise-avond niet erg druk op straat er heerscht een gedrukte stemming.

Zondag 6 December 1914

St. Nicolaas = Kinderfeest. Men ziet kleine jongens in mooie en bepaald met groote zorg gemaakte officierspakjes door de straten wandelen. Fier rinkelen zij met hun degen over den grond, in velen zit een krijgshaftige aard en militair bloed. Ach in vreedestijd is het wel aardig soldaatje te spelen, zoo'n mooie pakjes met vergulde knopen trekt aan.

Maandag 7 December 1914

Ik moest heden de bestelling der matrassen afleveren ten behoeve in de Java ondergebrachte vluchtelingen, en door het slechte weer moest ik mij haasten ze binnen te krijgen wat geen kleinigheid is zoo'n 1000 matrassen en peluwen. Ik vroeg eenige jonge Belgen uit de Java om mij tegen betaling even te helpen, ze hadden toch niets te doen, maar men stond liever in den regen een cigaret te rooken dan behulpzaam te zijn en een paar centen te verdienen. Ja, ze maakten het mij zelfs moeilijk om ze binnen te brengen. Een oud man en een paar kleine jongens waren mij van dienst.

Het is er druk in de Java, alles loopt dooreen als in een mierennest. Het grootste werk is voor al die menschen middageten klaar te maken, er zijn er nu 1700 en er komen er nog bij.

Dinsdag 8 December 1914

Vandaag is het heilige dag, dus zondag. De dienst der soldaten gaat echter gewoon door. Huzaren rukken uit, genietroepen gaan buiten werken infanterie doet oefeningen en zoeven komen de mitrailleuses

met hondenbespanning voorbij. Alles is echter rustig, niet meer die gejaagdheid van voor eenige tijd.

Er komen weer 2000 soldaten bij, dus het wordt druk. Onze onderofficieren, hij is bij de genie, gaat verhuizen. Wij krijgen nu infanterie op de Markt. Men tracht zooveel mogelijk de verschillende wapens bij elkaar te groepeeren.

Woensdag 9 December 1914

A.s. maandag gaat onze sergeant weg. Ik ben wel een weinig nieuwsgierig wie wij er voor in de plaats krijgen. Aanhoudend komen er weer vluchtelingen bij.

Ik was zoo even nog in de Java. Juist waren er groote wagens gearriveerd, beladen met alle soort kleedingstukken. Ook is men bezig electrisch licht aan te leggen.

Het spijt mij te vernemen, dat ondanks al hetgeen in dat gebouw voor de vluchtelingen gedaan wordt, velen niet tevreden zijn. Men heeft echter maatregelen genomen om diegenen, welke zich niet goed gedragen aan de deur te zetten om er niet meer in te komen.

Donderdag 10 December 1914

Reeds loopen de kwartiermeesters de straten af om huisvesting te zoeken voor de 3500 à 4000 soldaten, die naar men zegt a.s. maandag naar hier komen. Velen zijn ongerust dat men per hoofd te veel manschappen zal krijgen. Het liefst heeft men een officier. Men krijgt daarvoor een gulden per dag.

Vanuit de Java bracht men zoeven een oude man, zijn einde nabij, naar het gasthuis. Ook vertelt men, dat daar een vluchteling (en nog een jonge vrouw, moeder van zes kinderen) krankzinnig is geworden.

Vrijdag 11 December 1914

Zoeven komt een sergeant vragen wat ik kan bergen één onderofficier of vier manschappen. Ik zeg, God, man ik heb een groot gezin dus liefst een met gouden strepen. Verbeeld je, zoo vier groote menschen meer rond de kachel. Enfin hij zou met de luitenant nog wel eens komen kijken.

‘t Is verbazend druk in de straten, doch alles gaat rustig zijn gang. De militairen gedragen zich uitstekend.

Zaterdag 12 December 1914

Ik moest vandaag voor zaken op reis. ‘t Was weer beëdiging van een officier op de Markt, dus weer volop muziek en bedrijvigheid, waarlijk heel Roosendaal komt dan kijken.

Bij mijn terugreis zal ik in den trein te midden van jonge matrozen.

Onze Jantjes waren met verlof geweest, ze moesten nu naar Vlissingen. Het waren flinke jongens, die zoo nodig hun man zouden staan.

Bij thuiskomst werd mij verteld dat we een onderofficier der infanterie zouden ingekwartierd krijgen voorloopig met voeding, dus krijg 80 cts daags.

Zondag 13 December 1914

Alles is in spanning tegen morgen, wanneer de groote troep zal aankomen.

Zoeven passeert een wagentje voor het Roode Kruis, er schijnt een zieke soldaat in te liggen. Heel zijn uitrusting geweer, ransel, enz is er op gebonden. Hij wordt naar het missiehuis gebracht, waar een militair hospitaal is ingericht.

Ook bracht men daarstraks op een baar een zieke vrouw uit de Java naar het gasthuis. Wat is het nog altijd een vreemde tijd, die we beleven.

Maandag 14 December 1914

Vanmorgen bijtijds begonnen de kwartiermakers met krijt op de huizen te schrijven, wat er ingekwartierd zou worden. Bij mij op den gevel werd geschreven 1/3 s.m.1. ; verkorting van 1e bataljon 3e compagnie sergeant-majoor.1 man.

Bij mijn buurman staat 1/3 200. Dit moet verbeelden 1e bataljon 3e compagnie 2 onderofficieren. Ook werden op vele huisjes namen van officieren vermeld.

Tegen 12 uur, het was een drukke marktdag, kwam het leger aan vergezeld van drie muziekcorspsen. Als een eindelooze slang slingerde de troep vanaf de Wouwsche baan over de Markt de Molenstraat in. De menschen van den buiten genoten dubbel van hun marktgang. 't Was dan ook overal trommelslag hoorngeschal en muziek.

Eenige tijd later gingen de manschappen op zoek naar hunne kwartieren.

De spullen van onze toekomstige gast werden gebracht en kort daarop deed hij zijn blijde intrede. Het is een man op leeftijd, als hij zich aan mijn druk gezin kan wennen, zullen wij wel met elkaar opschieten.

Vroeg in den avond waren onze nieuwe gasten op den wandel, dus zeer druk in de straten. Wij herbergen nu circa 5000 soldaten. 't Was dan ook vanavond op het gewone uur, extra taptoe twintig tamboers voorop, daarna twee muziekcorspsen. Ik heb nog zelden zooveel volk op de been gezien. Bij den bevelhebber, gelogeerd in hotel de Zwaan werd na de ommeegang een serenade gebracht.

Dinsdag 15 December 1914

Alles schijnt nog niet geregeld te zijn, daar men nog altijd druk kwartier maakt. Bij sommige menschen schijnt men te veel en bij andere te weinig soldaten geplaatst te hebben. Het aanbrengen van brood en andere eetwaren voor de troepen, geeft ook heel wat beweging: soms rijden vijftig zwaar bevrachte auto's met snelle gang door de straten.

Woensdag 16 December 1914

Ik verneem dat morgen H.M. de Koningin naar Wouw, Bergen op Zoom en Rucphen gaat om inspectie te houden en hare soldaten te bezoeken. Misschien krijgen we een en ander wel te zien. De officieren zijn vol bedrijvigheid om alles in orde te maken.

Boven het stationsgebouw waar zich zeer groote zolders bevinden wordt naar men zegt een oefeningsterrein gemaakt voor de militairen bij slecht weer te gebruiken.

Donderdag 17 December 1914

Het is wel een drukke dag geweest vandaag. Niettegenstaande het weer zich gisterenavond niet gunstig liet aanzien, scheen het vanmorgen toch dat we een mooie dag zouden krijgen. In de vroege was het mistig, doch tegen half negen klaarde het op.

Het gerucht liep dat H.M. tegen half tien zou arriveren, doch niemand wist hoe, of waar de vorstelijke stoet naar toe zou rijden; alles werd, vreemd genoeg zoo stil mogelijk gehouden. Bij de schuiven stond, met het front naar de Stationsweg, een peloton soldaten; huzaren en marechaussees reden er op en neer; officieren deden er druk. Een en ander deed vermoeden dat de K.K. auto's hier zouden passeeren. Ik ging op den hoek staan bij de firma Ongenaert–Cokx. Dan weer moesten we achteruit, dan weer vooruit, zooals het bij dergelijke gelegenheden meer gebeurt. Zij, die de orde moeten bewaren, zijn

zenuwachtig en maken soms wanorde. De menschen waren zeer kalm. Eerst stonden de soldaten rechts van de H.G.Dirckxstraat opeens moesten ze links plaatsnemen, dus aan de kant van de Markt. En onder al die bedrijven kwamen plotseling drie auto's van het station gereden, de officieren en manschappen in houding, en voor iemand er erg in had reden de wagens de H.G.Dirckxstraat in.

Hare Majesteit was met een hofdame in den tweede auto gezeten. Niemand juichte, daar alles voorbij was voor men wist wie er in zat. Iedereen dacht dat men een bezoek ging brengen aan het Missiehuis, aan de Roode Kruis inrichting, doch men reed door naar de grens. En waar dan naartoe? Naar Bergen op Zoom werd gezegd.

Onderwijl was het een optrekken van troepen marktwaarts, ten gevolge waarvan weer gezegd werd, dat de stoet door de Achterstraat over de Markt naar Rucphen zou gaan. Ik ging tusschen het volk staan, vlak bij de schuiven, mocht het plan zijn naar Bergen op Zoom te rijden, dan zou ik er toch iets van zien.

Opeens zegt een oud Belgisch vrouwe tegen mij. Mijnheer, dadelijk gaat de Koningin der eigen ter troon stellen, daar op die steenen berg en ze wees op den laadberg van het station tegenover het huis van Janus de Bakker. Ik geloof niet dat de Koningin zich tentoonstelt, moederke, antwoordde ik. Plotseling beweging en kijken in de H.G.Dirckxstraat, een terugduwen van menschen die te ver vooruit gekomen zijn, en daar snorren een paar auto's het straatje uit en sturen naar de Kade. Halt! Voor den overweg, de Koningin moest wachten daar juist haar eigen trein voorbij reed naar Bergen op Zoom. Luide hoera's klonken uit de menigte, die zeer was aangegroeid, vriendelijk boog en wuifde H.M. wat vele menschen gelukkig maakte. De schuiven gingen omhoog en vooruit ging de stoet, en wel tot aan den bewusten laadberg. Waarlijk, de Koningin steeg uit met een

hofdame en eenige hoofdofficieren als gevolg, en weldra stond het hooge gezelschap op de steenen verhevenheid zoodat iedereen, van verre en nabij, H.M. kon zien. Allen stonden daar werkelijk eenige oogenblikken ten toon.

Van wie dat oud Belgisch vrouwke dat zoo precies wist te voorspellen was mij een raadsel, gistrenavond had ik alle moeite gedaan om er achter te komen wat er zou gebeuren, en niemand wist terwijl het mij nu ineens gezegd werd. Vlug de rails over en ik plaatste mij recht tegenover den laadberg. Daar hoorden we opeens trompetgeschal en vanaf de Markt kwamen de huzaren in korten draf met getrokken sabel allen in marschtenuë, onzer kant uit. Het was een mooi schouwspel. Kranig te paard, het hoofd strak gericht naar H.M., de officieren streng salueerend met den degen, vloog de ruitersstoet voorbij. Gracieus boog de Landsvrouw voor elk officier. In de verte klonk militaire muziek en met een gezwinden pas en ontplooid vaandel kwam geheel het regiment en al wat in den omtrek ligt, voorbij, daarna volgden mitrailleuses en dan een eindelooze rij veldartillerie rijdende veldkeukens, Roode Kruiswagens enzoovoorts. Het duurde ongeveer een uur voor alles voorbij was.

De koningin stond daar flink: bewust van de liefde en trouw van haar volk. Steeds was zij in gesprek met deze of genen generaal of ander officier. Een der ordonnansen verwijderde zich even om terug te komen met Jhr. Mr.Ch.Ruys de Beerenbrouck, regeeringscommissaris voor de huisvesting van Belgische vluchtelingen, met wien H.M. zich eenige tijd zeer minzaam onderhield.

De auto kwam voor en onder luid gejuich en gejubel vertrok de vorstelijke stoet richting Wouw uit. Circa half drie kwam het leger met volle muziek terug, terwijl tusschendoor de K.K. auto's over de Markt voortsnelden naar Rucphen om daar nog een bezoek te brengen.

Tegen zeven uur, was de Koningin hier terug en bezocht nog eenige instellingen, verschillende militaire uitspanningslokalen, om dan naar Bergen op Zoom te vertrekken, waar zij in haren trein zal overnachten. Zoo hebben wij dan de Koningin in ons midden gehad, al gold het niet een officieel bezoek aan Roosendaal.

Dezen morgen was ik werkelijk even onder den indruk van het oogenblik. Voor mij stond een vrouwe, een vorstinne, niet gekleed in hermelijn of getooid met gouden kroon, neen, als een eenvoudige vrouw, omringd door hare bevelhebbers, die evenmin schitterden van goud en zilver, noch gedekt waren met gepluimden steek, neen allen waren in marschtenuue.

Wij zijn in bange oorlogsdagen. Wij verkeeren in staat van oorlog! Moge God ons land en vorstin sparen voor den oorlog, een onheil zoo groot dat eens een bekend staatsman zeide: De oorlog is de grootste ramp voor een land en volk, ook al komt het als overwinnaar uit het strijdperk.

Tusschen al die drukte door zagen we nog een geïnterneerd Belgisch soldaat met zijn vader onder geleide van een korporaal van ons leger. Dezer militair is toegestaan in Roosendaal te komen zoeken naar vrouw en kinderen, waarvan hij sinds de vlucht niet weet waar ze zijn. 's Avonds bracht de stafmuziek van 't zesde nog een serenade aan de hoofdofficieren in hotel de Zwaan wat weder een massa volk op de been bracht.

Onze majoor komt circa half tien thuis, zet zich op zijn aangewezen plaats en krijgt een heerlijke kop thee. We zitten gezellig rond den haard het gebeurde van den dag te bespreken. Opeens zegt de oude vuurvreter met een nuchter gezicht: Het gaat er voor ons donker uitzien. Nederland komt in oorlog, in gevaar, er trekken zich groote Deutsche troepenmassa's langs onze grens saâm.

De man zei het zoo serieus er op zoo'n gewichtige toon, dat mijn vrouw al dadelijk dacht, dat morgen het moordspel zou beginnen. Wij zijn toen zwaar aan 't redeneeren gegaan, vóór de Duitschers, tegen de Duitschers. 't Was half een voor we gedaan hadden met oorlog voeren en mijn vrouw weer wat gerustgesteld was.

Vrijdag 18 December 1914

De majoor, bij ons ingekwartierd, is nogal tijd druk bezig goede huisvesting voor de militairen te zoeken. Niet met planken beschoten zolders, huisgezinnen waarvan de vrouw ongesteld is of waar ernstige zieken zijn, komen niet in aanmerking. Verschillende lokalen, behorende bij het Pensionaat en gelegen in de Kloosterstraat, zijn tot bureau's, ten dienste der militairen ingericht. Onze gast, toegevoegd aan een dezer bureau's, is vol lof over de welwillendheid en groote tegemoetkoming der Eerwaarde overste en zusters.

Bij ons in de buurt is het militair postbureau ingericht, en het is wel een niet alledaags gezicht militaire brievenfacteurs langs de straten te zien gaan, om bijna huis aan huis brieven te bezorgen. Brieven van en aan militairen zijn vrij van port.

Zaterdag 19 December 1914

Weer rijden twee treinen per dag naar Antwerpen. Aan den ingang van het station staan militaire posten om de passen na te zien der met verlof gaande soldaten. Is men de eerste linie voorbij dan moet men er nog twee of drie passeren voor men in de trein zit. Het gaat alzoo voor de militairen niet gemakkelijk zonder verlof op reis te gaan.

Bij de kapper is bijna geen gelegenheid geschoren te worden, zoo druk is het bezoek onzer landverdedigers.

Zondag 20 December 1914

Door eenige leden der tweede Kamer zijn klachten geuit, dat niet overal de vluchtelingen naar behooren waren verzorgd, waarop de Minister antwoordde, dat alles ten goede in het werk zou worden gesteld, doch dat men een stroom van 900.000 vluchtelingen niet had voorzien.

Maandag 21 December 1914

Gistren, vannacht tot vanmorgen toe hebben we hevig kanongebulder gehoord.

Hoewel er gelegenheid is naar Antwerpen te rijden, schijnt het dat diegenen, welke eenmaal in de stad zijn er niet meer uit mogen.

Algemeen wordt gezegd, dat wij om de Schelde in moeilijkheden met Engeland zullen komen.

Dinsdag 22 December 1914

Dezer morgen is H.M. de Koningin ons station gepasseerd om de troepen in Zeeland te gaan inspecteeren.

Nu in de Java zoo goed alles in orde is voor de vluchtelingen, wat met zeer groote kosten is gepaard gegaan, is bevel gekomen, dat zij moet ontruimd worden. Er is gebrek aan plaats voor de soldaten, vooral wanneer, naar men zegt er nog bijna 2000 bij komen.

De vluchtelingen schijnen niet graag weg te gaan en hebben een door allen onderteekend request aan de regering gezonden, met vergoed te mogen blijven. Wel een afdoend protest tegen de zeer afbrekende critiek van eenige vertegenwoordiger van groote bladen die een bezoek aan deze inrichting hadden gebracht.

Deze middag is een militair opgepakt, daar hij zich aan oplichten schuldig maakte. Dat heerschap ging de boer op, liep hier en daar in, om zoals hij zeide voor inkwartiering te zorgen en te onderzoeken of er

plaats was voor 20 à 30 man. Hij profiteerde dan van de schrik door te zeggen dat wilde men een kleine vergoeding geven, hij zou zorgen dat geen of weinig manschappen kwamen, 't was aan hem daarover te beslissen. Bijtijds is hij gesnapt.

Wat is Roosendaal toch anders dan in gewone tijden, wat zijn er toch vreemde toestanden geschapen. Heel de dag door is het maar muziek, geroffel van trommen, dan passeert een heele sliert van fourage-auto's met het bijbehorend lawaai, dan huzaren, veld-artillerie, men rijdt met wagens vol vleesch, brood, hooi strooi enz.

's Morgens circa negen uur loopen 10 à 15 oppassers de Markt op en neer aan de hand de paarden hunner officieren die zoo dadelijk uit hun kwartier komen om op te stijgen. En toch, ondanks die groote vermeerdering van inwoners vluchtelingen en soldaten, is het hoewel druk toch rustig.

Woensdag 23 December 1914

Vanmorgen ging een bataljon infanterie naar de grens. De Deutsche militairen daar aanwezig, salueerden. Een Hollandsch soldaat had de onvoorzichtigheid eenige scheldwoorden der Duitschers toe te roepen. Misschien had de man gelijk, maar hij mocht het niet doen. Er is onmiddellijk rapport van gemaakt, wat noodig is. Het is verstandig van onze regeering alles, voor het geringste te vermijden, waardoor wij in moeilijkheden kunnen komen. Er is toch al geschreeuw genoeg dat we oorlog krijgen, dan weer met Duitschland en dan weer met Engeland.

Donderdag 24 December 1914

Een Belgisch minister heeft heden het vluchtoord Java bezocht. Buiten het voormelde request hebben de vluchtelingen nog die minister gevraagd pogingen aan te wenden om hen te doen blijven.

Vrijdag 25 December 1914

We vieren heden Kerstfeest = feest voor vrede. Het is zeer rustig. Vanmorgen deed het muziekcors der militairen een muzikale wandeling door de straten. Voor vele gehuwde soldaten zijn vrouw en kinderen overgekomen om man en vader eens te bezoeken. Zij wandelen gezellig langs 's Heeren straten.

Zaterdag 26 December 1914

Binnen een paar dagen tijds zijn hier twee soldaten gestorven. Beide rukten met de troep uit, werden onderweg ongesteld, vielen uit, en werden naar het Gasthuis gebracht, waar zij na korte tijd overleden. Nu alles geregeld is, worden op vastgestelde tijden in verschillende wijken door de hoornblazers signalen gegeven, om de soldaten te doen weten, wat moet gebeuren, hetzij eten halen, bij de dokter komen enz.

Zondag 27 December 1914

Door de regeering wordt een geldleening aangegaan van 275 miljoen. De mobilisatie kost ons nu dagelijks 6 à 7 honderd duizend gulden.

Maandag 28 December 1914

Het is bar slecht weer, regenen, waaien, 't is koud. De soldaten zijn uitgerukt, doch komen spoedig druipnat terug. De paarden glimmen van het nat of ze gepolijst zijn, er loopen trieste met de kop omlaag. De Heer Martin, een Franschman, directeur eener sigarenfabriek alhier, die eenige tijd geleden vertrokken is, om voor zijn land te gaan strijden, heeft zijn leven op het slagveld gelaten.

Ik sprak heden nog een dokter uit Esschen. Het is voor zijn zieken dat hij daar blijft, anders zou hij gauw naar Holland komen. Telkens als hij buiten het dorp gaat— ook al is het niet op Hollandsch gebied— moet hij

zich bij de Duitschers aanmelden, en ook weer als hij van zijn zieken terug komt.

Dinsdag 29 December 1914

Een onzer bakkers rijdt dagelijks met een wagen vol brood naar Esschen. Heden werden alle brooden door de Duitschers middendoor gesneden, daar zij veronderstelden, dat door dit voedingsmiddel brieven werden binnengesmokkeld.

Vanavond hebben we twee heeren te logeeren die van Engeland komen en naar Brussel gaan.

Woensdag 30 December 1914

Onze logés zijn vroeg vertrokken. Een ervan sprak enkel Fransch en was na de vlucht nog niet in België geweest. Hij zag er erg tegen op naar zijn land terug te gaan, maar zijn zaken verplichtten hem. Hij vertelde mij dat hij op zijn kamer een lucifersdoosje dat hij van Engeland had medegebracht, verwisselde met een van Hollandsch fabrikaat, hij gaf mij ook nog in bewaring een boekje voor spraakleer Fransch- Engelsch. Met het Engelsche doosje en boekje durfde hij niet bij zijn vijanden aan komen.

De regeeringstrein, die de vluchtelingen gratis naar Esschen voerde, rijdt niet meer. Aldus behoort die trein, beplakt met papieren waarop Neutraal gedrukt was en waarvan de locomotief en laatste wagen voorzien waren van een witte vlag, tot het verleden, om laat ons hopen, niet meer in functie te treden.

Donderdag 31 December 1914

En zoo hebben we der laatste dag van 1914 bereikt, het jaar dat in de toekomst altijd genoemd zal worden "het Bloedjaar". Na jaren, wanneer wij er niet meer zullen zijn, na eeuwen nog zal dit jaar nog in

elke laag der volkeren besproken worden als een der verschrikkelijkste oorlogstijden, welke er ooit geweest zijn.

Het is opvallend stil op straat. Geen lichtstraal der zon beschijnt der laatste dag van het jaar, dat zoo schoon had kunnen zijn. Zelden hebben we zoo'n mooie en vruchtbare zomer, zoo'n zacht najaar gehad.

We zitten rustig bij een aan de haard. Zoo vrolijk het anders op deze avond is, zoo ernstig is het nu. Wij zitten af te wachten dat de laatste dag ten einde loopt. Het slaat twaalf uur. Schoten, door de soldaten gelost, kondigen aan dat we 1915 zijn ingetreden.

1915

Vrijdag 1 Januari 1915

Nieuwjaar! Wat zal dit ons brengen? Zullen we dit jaar bevrijd blijven van de oorlogsramp? Wie der strijdenden zal overwinnaar zijn?

Niemand ter wereld weet het, kan hierop een beslist antwoord geven; geen bedelaar, maar ook geen Koning of Keizer. De mensch wikt, God beschikt.

Mijn zwager uit Luik is gisteravond aangekomen. Zijn vrouw en kinderen, die reeds eenige maanden hier zijn, gaan nog niet mee terug, de toestand in België is verre van rooskleurig.

Zaterdag 2 Januari 1915

Ondanks het zeer slechte weer moet ik voor zaken op reis. In Rotterdam ziet men niet veel van het soldatenleven, maar men ziet ook niet en dat is veel erger, bedrijvigheid op de rivier – zomin bij Dordt als bij Rotterdam. Vele schepen liggen bij elkaar geschaard, verlangend om uit te zeilen. De drukte aan de Kade is weg. Voor zulke steden is de schade dan ook niet te berekenen. Ik ga maar zoo spoedig mogelijk terug.

De wagon, waarin ik plaats nam was grotendeels gevuld met soldaten. Het deed mij leed te moeten hooren, dat de soldaten met zoo weinig lof over hun superieuren spraken. Het was maar: onze luitenant is een ezel, onze kapitein een kreng en onze sergeant een ploert, en zoo kregen we een stortvloed van scheldwoorden te hooren over slechte behandeling, slecht eten en drinken, weinig verlofdagen enz. Onze

soldaten schijnen over het algemeen dappere jongens te zijn, steeds vrolijk maar nogal mopperig aangelegd.

Bij ons was ook gezeten een heer met gebruid gelaat met groote slappe hoed op. Dezer man kwam uit Bolivar (Z-Amerika) en moest naar België. Hij was zeker met een boot te Amsterdam of Rotterdam aangekomen. Hij had veel geld, documenten en brieven bij zich en vroeg ons of hij dit alles gerust mee naar België kon nemen. De trein hield stil te Dordt en er stapte een heer in, met grijzend haar en groote gouden bril op, waarvan de veeren zich met hoogen sierlijke bocht achter zijn ooren slingerden. Ik denk iemand in sigaren of chocolade. Dadelijk nam deze de leiding van het gesprek over en begon de vreemde heer aan te raden, alles te deponeren bij een bankier te Roosendaal daar hem aan de grens anders alles zou worden afgenomen. Velen gaven gelijke raad, doch een Belg zou mijnheer meenemen naar Bergen op Zoom en dan per rijtuig over de grens smokkelen. Hoewel wij allen verklaarden dat dit zeer gevaarlijk was en niet aan de raden, was bij aankomst te Roosendaal de zaak beslist en zou de bruine seigneur door de Belg gesmokkeld worden. Laat ons hopen dat het goed gegaan is.

Zondag 3 Januari 1915 - Dinsdag 12 Januari 1915

Er is geen plaatselijk nieuws. Ik hoor als een vaststaand feit vertellen, dat vele mannen van Putte en Hoogerheide, die gewoon zijn in Duitschland te gaan werken, doch wegens slapte van werk thuis zijn, door de Duitschers aangezocht werden tegen een flink daggeld groote kuilen te graven tusschen Capelle en Antwerpen. Toen men daar een paar dagen mee bezig was, kwam er een trein met gesloten wagens, die bij opening bleek volgeladen te zijn met lijken van Duitsche soldaten met ijzerdraad vier aan elkander gebonden. Met ijzeren haken werden deze gesneuvelden uit de wagens getrokken en in de

kuilen geworpen. De ruwste kerel heeft dit lugubere werk slechts twee dagen kunnen volhouden.

Kardinaal Mercier heeft een open brief aan zijn landgenoten gericht, waarin veel schijnt voor te komen wat de Duitschers onaangenaam is. Aan de Pastoors is door de Commandatur verboden, de inhoud in de Kerken aan de geloovigen mede te delen. Ze durven niet goed, de moffen, maar anders hadden ze deze moedige Kardinaal reeds gevangen genomen, zijn paleis wordt bewaakt en in zijn vrijheid wordt hij beperkt.

Door het vele regenen worden de operaties op de oorlogsterreinen zeer bemoeilijkt. Ook hier is het aanhoudend regenen of hagel waardoor de omstreken onder water staan. 't Is 's morgens om half 10 licht en tegen 4 uur is de lamp al aan, toch hadden we 11 Januari 1915 een zwaar onweder met hevige weerlicht.

Woensdag 13 Januari 1915

De volgende week gaat onze majoor weer weg, daar verwisseling plaats heeft. In het begin van de avond kwam een Duitse heer vergezeld van een onzer soldaten, met een auto voor de deur, om te vragen of ik voor de nacht logies had voor drie personen. Het was voor hen beiden en een bejaard heer, die ze 's avonds tegen elf uur van het station zouden halen. De heeren zouden met hun drieën om half twaalf binnen zijn. Ik zei, accoord.

Nadat ze weg waren, kom ik in de huiskamer en vertel zoo: nu krijgen we twee Duitschers met een Hollandsche soldaat te logeeren. De majoor was bezig zijn krant te lezen, doch niet zodra heeft hij mijne mededeeling gehoord of hij legt zijn blad neer, kijkt me met een paar rechterlijke oogen aan en zegt: Als dat jongmensch, die soldaat, straks komt moet U mij even roepen, ik wil die persoon even spreken. Ik zeg waarom? Ja die combinatie komt me een beetje verdacht voor. Wat

combinatie zeg ik. Wel die soldaat met Duitschers. Het zijn juiste zulke zaakjes, die wij moeten onderzoeken. Ik spring op. Wat bliksem, wil jij dien jongen aan de galg helpen. Ik heb jou een en ander verteld als gast, maar niet als sergeant-majoor. Als ge straks spektakel maakt, vliegt ge voortaan de keuken in en zet ge geen voet meer in mijn huiskamer.

De majoor ging bijtijds, als mijn beste vriend, onder de wol. Toch zou ik de soldaat bijtijds waarschuwen 's morgens vroeg weg te gaan, doch het behoefde niet. Bij de bespreking over het logeeren had zeker de soldaat de kepi van een onderofficier aan de kapstok zien hangen en daardoor de kust niet veilig geacht, want tegen 12 uur kwamen slechts de twee Duitschers binnen. De jongste hunner begon mij te vertellen dat alleen de oude heer kwam logeeren, daar hij zelf met den auto door moest naar Antwerpen. Ik zeg, was ist dass, maar een Herr? Ja Herr. Een uur geleden waren nog twee heeren om logies komen vragen, die ik bij gebrek aan plaats had moeten doorsturen.

Beide heren gingen naar boven, en wij zaten in het holle van de nacht te wachten totdat die brave Duitscher zin had, met zijn auto, die altijd nog voor de deur stond, te vertrekken. Het werd één uur, mijn geduld was ten einde. Ik ging naar boven, klopte aan en vroeg heel beleefd of U nog geen plan had zijn Antwerpsche reis te beginnen. Heel de tafel lag vol met papieren. (Na een kwartiertje hoorden we gestommel op de trap en eenige oogenblikken)

Nauwelijks lag ik te bed of ik hoorde gestommel beneden. Ik kleed me aan, ga de trap af en daar zie ik de oude heer, in zijn borstrok en met een kaars in de hand door de gang strompelen. "W.C. mein Herr?" vraagt hij. Ik steek het licht aan en wijs hem heel beleefd dit klein doch giefelijk Kabinet. Es ist nicht foor nou, maar foor morgenfroeg, zegt

hij, terwijl hij de kaars onder mijn neus hield. Mijn beste wensen waren op dat oogenblik voor dien man disponibel.

Donderdag 14 Januari 1915

Vanmorgen half zes zei mijn vrouw: ik geloof dat die snuiter al beneden is. Ik kleed me terloops wat aan, ga de trap af en daar komt ik de pipa al tegen, op zijn slofjes en de kaars weer in de hand. W.C. had bezoek gehad. Goeten morgen. Ook Goetenmorgen zei ik en klom weer naar boven om mij verder te kleeden.

Wij maken het ontbijt gereed. Boven wordt er gebeld, de meid gaat hooren en komt terug met de boodschap: mr moet warm wasser hebben. Ik zeg: nou neem een soepbord vol mee naar boven, mr zal zich willen scheren. Voorzichtig gaat zij met de warmen plas op weg, om weer evenzo terug te keeren: het moest warm water met suiker zijn en een lepel. Prachtig! Gauw een glas water met wat suiker, en rap naar boven. Zij komt direkt weer naar beneden gehold. 't Was nog niet goed, maar de Stiefel? Oh, de schoenen, vergeten naar boven te brengen.

Eindelijk komt mr. naar beneden en vertelt dat hij eigenlijk water met zout had bedoeld en onderwijl schraapt hij zijn keel. Mr deed de tafel eer aan: het smaakte. Opeens vroeg hij of ik niet, een papieren Sacke voor hem had. Was sagen sie? Een papieren Sacke! Ik loop de kamer uit, een paar maal de gang op en neer, en kom weer binnen. Neen, ik had geen papieren Sacke, kan niet helpen jammer. Plotseling staat hij op, haalt een papieren zak uit zijn valies, en met de rug naar mij gekeerd schuift hij een partij sneden brood, goed belegd met ham, in de zak en stopt dit zaakje in zijn valies. Ik zou die vent wel met zijn nek willen pakken, maar wilde mijne vingers niet vuil maken aan zoo'n dief. Hij vraagt nog om een stukje touw, doch ik ga de kamer niet meer uit. Hij doet zijn overjas aan en vertrekt.

Al de sneden brood en ham had hij ingepikt en naast zijn bord lag een broodje, waarvan de bovenkant was afgesneden, doch er nog met een velletje aanhing, bij wijze van scharnier. Het overige gedeelte van het broodje was uitgehold en daarna gevuld met boter. Die lamme mof had er een gevuld botervlootje van gemaakt. Hij had echter geen gelegenheid gehad, het in het valies te bergen, het zoeken naar het touwtje buiten de kamer, was niet opgegaan. Nu eet die rakker nog heel de dag van mijn boterhammen. Ik gunde de man een goed ontbijt; voor mijn part had hij alles opgegeten maar ...terwijl hij aan tafel zat. Voor hetgeen hij oneerlijk meenam, kon ik niets meer rekenen daar hij mij reeds te voren betaald had. Van bijna alle landen heb ik menschen te logeeren gehad, maar niet een zoo galant als deze Duitscher. Dit had nu voor variatie eens een Engelschman of Franschman moeten zijn. Twee inwoners, die al sedert eenige tijd wat geld verdienden met brieven naar en van Antwerpen te smokkelen, zijn reeds 14 dagen weg, en niemand weet wat er met hen is gebeurd. Beider vrouwen zitten in angst. Men veronderstelt dat zij in Duitsche gevangenschap zijn.

Vanmorgen is een biljet aangeplakt, waarop vermeld staat, dat elke bezitter van paarden, deze moet komen aangeven, en zich met deze beesten maar tot een bepaalde afstand buiten de kom der gemeente mag begeven.

Vrijdag 15 Januari 1915

Heden is het weder groote troepenverplaatsing wat als altijd met volop muziek gepaard gaat.

Ik moest vanmorgen even in het gasthuis zijn. Aan de deur van het gebouw was een papier gevestigd waarop geschreven stond dat aan Mr. en Madame M wordt bekend gemaakt dat hun zoon zich daar en daar in het Belgische leger bevindt. Men hoopt daardoor de ouders,

wier woonplaats onbekend is, te doen weten waar hun zoon zich bevindt. Ook was er een portret opgehangen van een klein kind, waaronder geschreven stond: wie kent de ouders van dit kind? Zoo zijn ouders hun kinderen, kinderen hun ouders kwijt.

Een telegram meldt dat in Italië een groote aardbeving heeft plaatsgehad ²). Men spreekt van 10 à 12000 slachtoffers. Och! Men hoort er bijna niet over spreken. In de kranten krijgt het bericht hier en daar een hoekje, in gewone tijden zou de wereld er vol van zijn, doch nu is er andere stof om de bladen te vullen. Zoo'n aardbeving is nu maar een kleinigheid. 't Is nu maar de menschenlaching die uitsluitend de aandacht trekt. Met een aardbeving menschen opruimen is geen aardigheid meer, het moet door menschen, door kanonnen gebeuren. Mannen, vrouwen, kinderen doden, dat is op 't oogenblik het doel van het menschdom.

Oorlogswee.....

*Zonne, ah zonne, het graf van mijn man
Zegge mij toch waar 'k het vindene kan.
'K wil er gaan schreien en bloemekens leggen,
'K wil er gaan fluist'rend woordkens zeggen...
Ha, 'k vind er zoovelen, vol graven is 't land,
Waar ligt mijn lieveling onder het zand?
Zie, bei mijn schoenen zijn stuk en versleten,
Zóó lange reeds zoek ik, die'k nooit kan vergeten,
Die het eenigste, dierbaarste was wat ik had,
Zonne, Ha zonne, waar slaapt toch mijn schat?*

² Op 13 januari 1915 vond een aardbeving plaats bij de Italiaanse stad [Avezzano](#) (abusvielijk bERMELD wikipadia 13 februari, moet zijn 13 januari 1915 (zie [wikipedia lijst van aardbevingen](#)).

*De zonne toen sprak: vraag het winde of maan,
In Belgenland ben ik ter kimme gegaan.... .
Ik schuw er de dood, daar het leven ik geef,
Ik weet niet en waar er uw zoetlief bleef,
Windeke, windeke, het graf van mijn man
Zegge mij toch waar 'k het vindene kan!
"K wil er gaan treuren en geven mijn harte,
"K wil er gaan bidden vol innige smarte;
Zooveel ik er vinde, het zijne ik niet weet,
Ah! Leidt me tot hem, dat ik storte mijn leed!
Zie toch mijn oogen zijn rood en tot bloede
Zoo zeer doet mijn hoofd, ach ik voel mij zoo moede
O! Schrik 'lijke oorlog, wat nam je mij af!!
Windeke, windeke, wijs me zijn graf.
Toen sprak er de wind.... "Buig uw knieën en ween,
In Belgenland zoekt en beweent men niet één
Daar weent héél 't volk om 'n dierbare schat...
De moedige jeugd! Die met bloed is bespat!"
Toen klom er het maantje met droef bleek en glans,
Omgeven door starrekens, hoog aan de trans.
En langzame doolde een vrouw door haar schijn,
Verwilderd heur oogen; als krimpens van pijn,
Bukt zij zoekend bij graven en legt er héél teer,
Met trillende vingers wat bloemekens neer.
Haar tranen alleene, bewaart ze totdat....
Ze het graf heeft ontdekt van d'r eigene schat....
Die ... 'n Keizer van God haar ontnomen had.*

[12 Januari 1915 Louis van Dommelen]

Zaterdag 16 Januari 1915

Het heeft vannacht weer gestormd. Vanmiddag moest ik voor zaken naar Etten en Zwartenberg. Heel Etten ligt vol soldaten. Zoodra men daar het plaatske binnenkomt staan aan weerszijden huisjes voor de schildwachten, die waarschijnlijk 's nachts dienst doen, daar er nu geen soldaten bijstonden. Een wachthuisje was omgewaaid en lag dwars over de weg, 's avonds toen we terug kwamen lag het er nog. Aan alle wegen die naar Etten leiden, staan wachthuisjes.

Groote houten keukens zijn gebouwd voor de soldaten, de koks in het wit roepen je vriendelijk goedendag. Op het plein te Etten was het verdeeling van brood en vleesch wat een heele drukte teweeg bracht. Als men zoo de kanten van Zwartenberg uit rijdt, dan is het treurig te zien hoe de weilanden onder water staan, de draaibomen komen even met hun koppen er bovenuit. Het is een droevig gezicht als men de natuur beschouwt, de wolken jagen woest door de lucht, de wind huilt door de bomen en de regen snijdt je als ijzer door het aangezicht. Zeer duidelijk was vandaag weer kanongebulder te hooren.

Zondag 17 en Maandag 18 Januari 1915

Volgens een officieel bericht zijn bij de aardbeving in Italië circa 30.000 menschen omgekomen.

De oorlogsleening groot 275 millioen is uitstekend geslaagd, er was voor fl.409.915.000 getekend. Nou voor 5% wil men wel.

De knallen, die we gister zoo duidelijk gehoord hebben, zijn veroorzaakt doordat men aangespoelde mijnen heeft laten springen.

Dinsdag 19 Januari 1915

De Burgemeester onzer gemeente sprak heden zijn nieuwjaarswens uit tegenover de Raadsleden en sloot zijn rede met te herinneren aan het verblijf alhier van ongeveer 6000 soldaten voor wie wij thans ook

gastheer moeten zijn, terwijl hij hoopte dat de gewone gang van zaken spoedig moge terugkeeren. Volgens telling was het totaal der werkelijke bevolking te Roosendaal op 31 december 1914 18100 inwoners.

Door de Duitschers wordt te Esschen langs de grens een prikkeldraadversperring aangebracht ter hoogte van 1.40 M. Nog voortdurend komen uit België vluchtelingen terug.

Heden is afgekondigd dat het verboden is, tarwe als veevoeder te gebruiken, bij overtreding van dit verbod zal de geheele voorraad van den overtreder in beslag worden genomen.

Woensdag 20 Januari 1915

Vandaag ben ik met een vriend eens naar de grens geweest, naar Esschen. De weg naar Nispen is vol modder; de zijpaden geheel kapot gereden. Met een flinke pas gingen we de Kruisstraat voorbij waar nog vele soldaten zijn ingekwartierd, en men bezig is een houten loods te bouwen voor de R.K. Militaire Vereeniging. Wij kwamen te Nispen aan. Juist zagen we twee prachtige paarden uit de zijgang eener herberg komen die daar vanaf de vlucht daar gestald waren geweest en nu terug naar België gingen. De school was uit en heel de jeugd deed ze uitgeleide. Wij mee, de weg verkortend met bewonderen der prachtige beesten, die door het lange rusten, zeer dartel waren. De man waar ze waren gestald geweest, vertelde mij dat de vorige week voor een der paarden nog 5000 francs waren geboden, men wilde ze echter niet verkoopen.

Met de passen was het nu zoo geregeld dat men ze elke oogenblik naar Holland terug kon brengen. Bij het Hollandsch douanekantoor, even voor de grens werd halt gehouden voor de controle. Wij gingen door naar de grens. In de verte zagen wij reeds de Hollandsche en Duitse vlaggen wapperen. Aan weerszijden van de grens staan

wachthuisjes en daar wandelen twee Hollandsche en twee Deutsche soldaten, gemoedelijk met elkaar pratende, op en neer. De Duitschers waren mannen van veertig à 45 jaar flinke baard en knevel zij waren gewapend met zwaar geweer en korte bajonet.

Naast de weg was aan weerszijden prikkeldraad gespannen. Een korporaal van de wacht zeide mij, dat wij eigenlijk niet verder mochten komen dan tot bij het douanekantoor, ik gaf hem echter een fijne sigaar en bleef een poosje met hem staan praten. Daar kwamen de hengsten aan. Het was of de dieren het begrepen, met moeite konden ze over de streep krijgen. Uit een herberg, juist voorbij de paal, kwam een Duitsch officier, keek de papieren na, en de paarden gingen door. Een oogenblik daarna kwamen drie Hollandsche officieren, in Nispen ingekwartierd per fiets aangereden om te informeren of alles goed gegaan was. De Deutsche soldaten zetten zich in houding en de officieren sloegen aan.

Na nog eens goed rondgekeken te hebben, het is alles zoo vreemd, gingen we terug. Toen we Nispen passeerden was juist het eten uitgedeeld en zag men de soldaten met hun volgeladen keteltjes naar hun kwartier gaan. Behoeftige vrouwen ruimden het overschot op.

Donderdag 21 Januari 1915

Vanmorgen verneem ik dat een sloep, bemand met een officier en vier manschappen op een onzer eigen mijnen is gestooten en uiteengeslagen. Heel de bemanning kwam om. Men ging zien of alles nog in orde was, en een der mijnen schijnt losgeslagen te zijn. Het gebeurde aan de Zeeuwsche Kust.

Vrijdag 22 Januari 1915

Er is een aanval van Zeppelins geweest boven Engeland. Eenige vrouwen, grijsaards en kinderen zijn gedood en wat gebouwen verwoest. Gelukkig een klein resultaat voor zoo 'n laffe daad.

Vannacht hebben we nog twee heeren te loogeren gehad. De een was een Amerikaan, een ijzerfabrikant uit Cuba. Hij kwam naar Europa om een chef te zoeken voor zijn fabriek afdeling staafijzer en hoopte in België wel zoo'n vakman te vinden. Hij had een Amsterdammer bij zich die voor tolk diende.

Zaterdag 23 Januari 1915

De militairen rukken uit met muziek, 't is prachtig weer. Toch begint men sterk naar het einde van de oorlog te verlangen. In plaatsen waar militairen liggen, is nog al bedrijvigheid doch in andere plaatsen is het stil met de zaken.

Zondag 24 Januari 1915

Het gerucht loopt dat er een groote zeeslag aan gang is tusschen Engelsche en Duitsche oorlogsschepen. 't Is wonder hoe het afloopt.

Maandag 25 Januari 1915

De geruchten omtrent het zeegevecht worden bevestigd. Van de Duitschers is de groote kruiser Bluecher in de grond geboord, van de Engelschen een paar torpedobooten zoo 't schijnt.

Dinsdag 26 Januari 1915

Men zegt dat 4000 man naar Zeeuws Vlaanderen gezonden worden, ter versterking van de kust. Voorloopig is vastgesteld, dat de mobilisatie zal duren tot juli a.s. Wel schijnt men niet ongenegen zakenmensen van tijd tot tijd 8 dagen verlof te geven, doch oudere lichten naar huis zenden, zooals was aangevraagd is geweigerd,

daar volgens mededeeling der regeering het oorlogsgevaar voor Nederland nog even groot is als in den beginne.

Woensdag 27 Januari 1915

De soldaten rukken met muziek naar de grens. De Duitschers verzochten de muzikanten een stuk te spelen ter eere van de verjaardag van de Keizer, hieraan werd niet voldaan.

Donderdag 28 Januari 1915

Dezer dagen is in de Kerk der Stigmata te Rome een plechtige rouwdienst gehouden voor de priesters die door de Duitschers wreed vermoord werden. Dit bericht zal de Duitschers ook niet aangenaam zijn.

Men kan geen krant openslaan onverschillig welke richting of er komen lezingen in voor waarin Duitschland zich door een of ander argument verdedigt tegen de beschuldiging de neutraliteit van België te hebben geschonden; o.a. dat het voor hen een strategische noodzakelijkheid was. Het is verrassend hoe die menschen zich voor al hun verkeerde daden trachten te schoon te wasschen— is allemaal noodzakelijk wat ze doen— en toch hadden ze de neutraliteit van België niet geschonden, velen zouden niet zoo anti-Duitsch zijn.

Een aardig gedicht omtrent die strategische noodzakelijkheid vind ik in de telegraaf van 26 dezer. De dichter drukt zich zoo juist uit dat ik het overschrijf.

Nederlandsche militaire specialisten noemden de Duitsche inval in België:

Een strategische noodzakelijkheid

Jan brak in Pieters huis.

Toen deze zich wou weren, sloeg Jan hem bont en blauw.

Dan sprak hij: mijn spijt, moest ik U aldus komen maltraiteeren.

Het is "strategische noodzakelijkheid".

Hein had van Klaas zijn spaargeld te beheeren,

Toen Klaas dit nodig had, zei d'ander: tot mijn spijt is 't op.

Ik speculeer, en moest suppleeren.

Dat is "strategische noodzakelijkheid".

Voor wien het doel steeds alle middelen heiligt.

Hij liegt en rooft, hij moordt en brandt (met spijt).

Geen eerwoord noch eed u tegen hem beveiligt.

Met zijn "strategische noodzakelijkheid".

Wat zijn beloften? Eerewoorden? Eeden?

Doe wat ge wilt; daarna betuig uw spijt,

Bedek dan al uw ongerechtigheden,

Met de "strategische noodzakelijkheid".

Wanneer men eeren zal des krijgsman faam,

zijn ridder woord, zijn trouw, dan wordt 't tijd,

Dat hij verraad zal noemen bij de naam,

En niet "Strategische noodzakelijkheid".

Vrijdag 29 Januari 1915

Vanmorgen werd door al de militairen, ingekwartierd te Roosendaal, Nispen, Gastel, Oudenbosch enz. een groote marsch gemaakt. Als men dan zoo die bijna eindeloze troep gadeslaat, merkt men pas wat een

massa soldaten hier in de omtrek zijn geborgen. 't Was alweer maar muziek en nogmaals muziek.

Terwijl ik zoo stond toe te zien, zag ik naast mij een flinke jongeman te wachten tot de troep was gepasseerd, het was een Belg. Ik knoopte een gesprek met hem aan en vroeg of hij niet naar het front moest. Hij stak zijn rechterhand uit. Een vinger hing er los bij ; twee waren verstijfd, terwijl op de hand een deuk was. Ik ben al naar het front geweest, mr. zei hij, bij de afdeling wielrijders. Ik heb een kogel door de hand gehad, niet zorgvuldig verpleegd kunnen worden en ben nu niet meer in staat handenarbeid te verrichten. Het was een kerel als een boom en deed nu zowat boodschappen in de Java.

Zaterdag 30 Januari 1915

In de loop dezer week is de keizer van Duitschland 56 jaar geworden. Als geschenk zouden zijn soldaten hun vorst een overwinning aanbieden. Ze zouden wat menschen vermoorden en hoe grooter het aantal, hoe aangenamer het geschenk aangeboden en aangenomen zou worden. Het plan is gelukkig niet geslaagd.

Zondag 31 Januari 1915

Vanmorgen is in de kerken afgelezen dat 7 februari door Z.H. de Paus een biddag is uitgevaardigd over heel Europa, met uitstalling van het H. Sacrament. Dit alles voor de vrede, moge het groote gebed verhoord worden. Het sneeuwt, we zitten volop in de winter. De kinderen vermaken zich met sleden en het werpen van sneeuwballen.

Maandag 1 Februari 1915

We zitten nu juist een half jaar in de oorlog, wat zullen we slechte tijden gaan krijgen. Ik was heden in Rotterdam, overal uitverkoop, opruiming, maar geen koopers, overal stilstand in zaken, overal maar soldaten ook in de trein die met verlof gaan of terug komen.

Dinsdag 2 Februari 1915

De dag heeft een rustig verloop. Burgers en militairen gaan heel broederlijk met elkaar om. Het wordt hier een echt garnizoensstadje.

Woensdag 3 Februari 1915

Moest voor zaken naar Oudenbosch en Gastel. In Oudenbosch is de generale staf ingekwartierd in het hoofdgebouw Instituut St. Louis. Heel Gastel zit vol soldaten daar is de bedrijvigheid groot. Even buiten Gastel staat er een heele partij kanonnen op een groot veld. Paarden, manschappen alles sjuwt dooreen. Hoefsmids zijn bezig paarden te beslaan, het is een toestand in Gastel nooit gekend, en de trams voeren maar soldaten af en aan.

Donderdag 4 Februari 1915

Het is prachtig weer, volop zomer. De soldaten rukken eens zoo moedig uit.

Overigens geen bijzonder nieuws. Op 't oogenblik zijn nog circa 3000 vluchtelingen in onze plaats.

De trein naar Antwerpen loopt weer een paar maal per dag.

Vrijdag 5 Februari 1915

Het is vandaag weer volop militaire beweging geweest. Overal muziek. Ik was deze middag nog bij een juwelier in de winkel. Twee zeer net gekleede dames een op leeftijd, de andere nog jeugdig, doch beide in zware rouw waren in gesprek met de winkeljuffrouw. Het gesprek vlotte niet erg, men scheen op iets te wachten. Het waren Belgen deze dames. Eindelijk kwam de vrouw van de goudsmid met zich medebrengend een kleine weegschaal. Zij begon te wegen gouden voorwerpen, een ketting en ringen alles van prachtige vorm. De prijs werd genoemd. Ja de Dames vonden het goed, ontvingen het geld en verlieten de winkel. De juffrouw liet mij het gekochte zien, vooral de

ring was daarin was een prachtig familiewapen gegraveerd. Het waren vluchtelingen die in nood hunnen kleinoorden verkochten. Wie weet wat strijd er vooraf gegaan is, voor zij zich er van ontteden.

Zaterdag 6 Februari 1915

Onze chauffeur komt ons zoo juist vertellen dat hij ons gaat verlaten. Een woordenwisseling met de directeur die de auto aan zijn patroon had verhuurd, maakte een einde aan het contract. Het is jammer, 't was een goede fatsoenlijke jongen, en hij verdiende er in deze beroerde tijd een goede cent mee. Enfin.

Duitschland heeft de oorlogvoerende en ook de neutrale landen bekend gemaakt dat vanaf 18 Februari 1915 er de geheele Noordzee met Engelsch Kanaal als oorlogsterrein zal beschouwd worden en elk schip der vijandige mogendheden in de grond zal boren zonder eenig of nader onderzoek, zoodat ook neutrale schepen, wordt bedoeld Handelsschepen de dupe van een aanslag der onderzeeërs kunnen worden.

Deze boodschap schijnt niet erg vriendelijk opgenomen te zijn, vooral niet door Amerika. Wat na 18 Februari 1915 op zee gebeuren zal, is nog een raadsel, en men is nieuwsgierig met welke middelen Duitschland na die dag de zee zal beheerschen en hoe men zal op treden.

Zondag 7 Februari 1915

Vandaag is over heel Europa, Ja over heel de wereld de groote bidstond, uitgeschreven door Z.H. de Paus. Heel de dag zijn de kerken vol geweest met geloovigen en 's avonds bij de godsdienstoefeningen waren de tempels stampvol. De kinderen moesten 's middags apart in de kerk komen. Moge God ons spoedig de verlangde vrede schenken.

Maandag 8 Februari 1915

De soldaten rukken weer uit en de kanonnen houden weer oefening. Onverwacht kregen we vanavond weer 2 logeés, 't waren Hollanders waar we gezellig mee hebben zitten praten.

Dinsdag 9 Februari 1915

Deze morgen is een luitenant Dhr. Van Lennep ingekwartierd bij de Heer Chr. Van Loon op de Markt op de heide plotseling ongesteld geworden, werd naar zijn kwartier gebracht en aldaar overleden.

Woensdag 10 Februari 1915

De soldaten hebben drukke dienst. Vanaf ons huis tot Molenstraat wordt niet op de trom geslagen of muziek gemaakt uit eerbied voor de overleden krijgsmakker, die een zeer verdienstelijk officier moet geweest zijn. Morgen wordt hij zonder militaire plechtigheid naar Breda overgebracht.

Deze morgen ontvingen wij een brief van een dame uit Engeland, die verzocht voor deze nacht kamers disponibel te houden, zij is echter niet gekomen, doch wel de nieuwe chauffeur.

Donderdag 11 Februari 1915

Door de minister is een circulaire aan de Burgemeester gericht waarin vermeld staat een lijst van eenige der meest voortkomende artikelen met daarvoor voorloopige aangenomen maximumprijzen. Deze prijzen zijn voor de gewone qualiteiten.

Koffie (santos)	1,16
Rijst	25
“ (java)	1,40
Gort	32
Suiker	55

Havermout	30
stroop	30
Bruine boonen per kop	20
Roggebloem	25
zout kilogram	0,9
Tarwebloem	25
Boter	1,75
Boekwijtmeel	32
Margarine	1,00
Witbrood	26
aardappelen	0,07
Bruin brood	20
Boterolie per liter	63
Raapolie	57
Zeep(groene)	26
Soda	07
Petroleum	11

Ik geloof niet dat de prijzen hoog zijn, maar er wordt stilaan misbruik van gemaakt, en wie weet hoe ze nog stijgen.

Vrijdag 12 Februari 1915

Men bericht dat gistermorgen ongeveer 10 uur een vliegmaschine van onbekende nationaliteit over de stad Vlissingen heeft gevlogen en twee bommen heeft laten vallen. Beide kwamen terecht in de nabijheid der petroleum-bergplaatsen, doch een viel in het Kanaal en de andere op de glooiing. De vlieger verdween in westelijke richting.

Door de minister van Financien is de koers der francs vastgesteld op 42 cts in normale tijd 44 cts.

Een Engelsch Blad "the Economist" berekent de oorlogskosten der verschillende landen, gedurende de zes eerste maanden van de oorlog:

Duitschland	425.000.000
Oostenrijk	300.000.000
Rusland (pond sterling)	425.000.000
Frankrijk	325.000.000
Engeland	240.000.000
Totaal	1.715.000.000

De kosten voor de kleinere landen worden geraamd op 100.000.000 pond sterling.

Volgens een dezer dagen gehouden gemeentelijke telling vertoeven alhier nog 875 bemiddelde en 2048 onbemiddelde Belgische vluchtelingen.

De verwoesting door de bommen in Vlissingen is gelukkig zeer gering. Er is sprake dat er een zeer groote militaire oefening zou zijn in Zeeland. Al de soldaten uit de omtrek en ook uit Roosendaal zouden er aan deelnemen. Het moest verbeelden de verdediger der Zeeuwsche kusten tegenover een Engelsche aanval. Alle scholen in de omtrek zouden maandag, Dinsdag en woensdag door militairen in gebruik genomen worden, de kinderen hadden dan vrijaf. Door het slechte weer is alles voorlopig uitgesteld.

Zaterdag 13 Zondag 14 Februari 1915

Heel zaterdagmiddag, s' nachts en zondagmorgen is hevig kanongebulder gehoord.

Maandag 15 en dinsdag 16 Februari 1915

Aanhoudend regen en stormweer. Alles zit vol soldaten, ik ben nog naar de Klundert geweest ook daar ziet men niets dan militair gedoe. Geen auto rijdt van Zevenbergen daar heen.

In Bergen op Zoom is de volgende circulaire tot de Belgen gericht.

Kennisgeving

Krachtens Bevel der regeering bericht ik U dat U zult worden overgebracht naar het vluchtoord Uden/Nunspeet waar U huisvesting en volledig onderhoud zal worden verschaft.

De overbrenging zal geschieden per extra trein op woensdag de 17 Februari 1915 's voormiddags circa 8 uur.

Mocht hieraan door U niet worden voldaan, dan zult u ten spoedigste tegen Uw wil naar genoemd vluchtoord worden getransporteerd.

Bergen op Zoom 13 Februari 1915.

Wat dit beduidt weet niemand, te minder omdat met zeer groote kosten houten gebouwen voor de vluchtelingen zijn ingericht. Men meldt dat alle vluchtelingen uit Zeeland verwijderd zullen worden.

Woensdag 17 Februari 1915

Gistren zijn twee treinen gepasseerd met Engelsche gewonden, die van Duitschland kwamen en naar Engeland werden gevoerd, en een trein met Duitsche gewonden, die naar Duitschland gaan. De trein met Engelschen kwam over België naar hun vaderland.

Heel de Stationsweg was vol inwoners die stonden te wachten tot de trein met Engelse gewonden binnenkwam. Langzaam kwam hij de schuiven voorbij. Het waren allen gekwetsten, verder totaal ongeschikt voor de strijd, beenen verloren, armen eraf enz. De gewonden werden door Roosendaalsche Dames van versnaperingen voorzien.

Toen's avonds de trein met Duitse gewonden binnenliep circa 11 uur kon een gewonde door zijn ongelukkige toestand niet verder en werd naar het gasthuis vervoerd.

Volgens een officiële telling bevinden zich nog 25.000 vluchtelingen in Nederland.

Donderdag 18 Februari 1915

De lang verwachte en gevreesde dag, waarop Duitschland heel de Noordzee onveilig zal maken, is daar. Alles is in spanning. Geen schip vaart Nederland uit. 's Middags verwachtten we reeds telegrammen, meldende dat schepen, vooral Engelse, in de grond waren geboord, doch ook 's avonds daaromtrent nog geen nieuws in de bladen.

Vrijdag 19 Februari 1915

In de KK Kring hebben we een mooie uitvoering gehad in hoofdzaak door Belgische liefhebbers en kunstenaars gegeven. Het concert was georganiseerd door de R.K. Militaire Vereeniging. Jonge onderofficieren in hun beste pakje gestoken namen de honneurs waar en boden de bezoekers de programma's aan. Alle hoofdofficieren en andere waren in hunne mooie uniformen aanwezig. Het was gezellig onderling niet zoo stijf en afgemeten als gewoonlijk.

Een Noorsche boot is in de grond geboord.

Zaterdag 20 en Zondag 21 Februari 1915

Heden is in de kerken een brief voorgelezen, door de Bisschop tot de geloovigen gericht, waarin namens de militaire macht verzocht wordt geen smokkelwaar over de grens te brengen. Waarom dit nu in de kerken moet afgeroepen worden is mij niet recht duidelijk, of het moet zijn dat de militaire macht verzekerd is dat de geestelijke macht groter is dan de hunne.

Vanmiddag is weer duidelijk kanongebulder gehoord.

Maandag 22 Februari 1915

De bedrijvigheid in aanvoer van levensmiddelen voor de militairen is groot. Aanhoudend rijden auto's beladen met brood, vleesch, hooi, strooi. 's Morgens staan ze alle, het koperwerk keurig gepoetst op het stationsplein op hun vracht te wachten, 40 à 50 bij elkaar.

Men heeft bekend gemaakt dat de gelegenheid om aan ontvangers der directe belastingen, op kantoren der post en telegrafie in vreemd geld te betalen, wordt gesloten, slechts kan in Nederlandsch geld betaald worden.

In onze gemeente is een Duitsch pasbureau gevestigd.

Zaterdag 27 Februari 1915

Deze morgen rukte geheel de hier en in de omtrek liggende artillerie uit. Het was als een eindelooze ijzeren ratelslang, die zich over heel de lengte van Roosendaal voortslingerde.

's Avonds op de symphonie kwam de majoor der artillerie die geregeld mee kwam spelen, ons gedag zeggen, daar zijne batterijen die lang te

Roosendaal hadden gelegen naar Wouw vertrokken, en die van Gastel hier komen.

Zondag 28 Februari 1915

Het is een vreemd weer vandaag. Eerstens is het bar koud.

Den eene oogenblik sneeuwt het en dan weer regen, dan schijnt de zon en dan is het pikdonker. Het is het best bij de kachel.

Maandag 1 Maart 1915

Vannacht zwaar weer geweest. Hagelen sneeuwen, storm en onweer. Verder op den dag was het ook zeer slecht.

Circa 3 uur in de middag, ik was juist naar de Kade geweest en liep over de overweg, kwam er een felle bliksemstraal en daarna een ratelende donderslag. Er stak een formeele storm op en de hagel sloeg met kracht tegen de huizen, het werd zoo donker dat in vele winkels het licht werd aangestoken. De wolken jaagden als bezeten door de lucht en den donder ratelde zoo hevig dat deuren en vensters rammelden en schudden. Dat heeft een goed half uur geduurd.

Vele menschen waren bang en wisten niet wat er ging gebeuren, de tijden zijn toch zoo onrustig en velen waren nog onder de indruk van hetgeen een der Paters gistrenavond had gepredikt, nl. dat men veronderstelde dat de AntiChrist was geboren. Of dit waar is, ik weet en geloof het niet, misschien de Pater ook niet.

Dinsdag 2 Maart 1915

Voor zaken naar Standaarbuiten geweest. Het weer was droog doch er was veel wind. Ik moest een half uur over een dijk loopen te midden in de polder. De natuur is maar droevig. De landerijen zien er nog onverzorgd uit, de meeste geheel of bijna onder water. Groote vogels, ik denk wilde eenden trachten tegen den stormwind in te vliegen, ruw

worden ze dan links dan rechts opzij geslagen, trekken sterk omhoog, om bliksemsnel door een rukwind naar beneden gedrukt te worden. Overall hoorden we het ratelend wiel van het vlasbereiden, wat die kanten uit zeer veel gedaan wordt. Het is dit jaar zeer goed en zeer winstgevend voor de vlasboeren, wat nu juist de laatste jaren het geval niet geweest is.

Woensdag 3 Maart 1915

Per trein naar Oudenbosch en per rijtuig de omstreken af. Altijd maar regen en nog eens regen. Hier en daar ontmoet men troepen soldaten op oefening uit, doch door het nat naar[onleesbaar] gedreven worden.

Donderdag 4 Maart 1915

Ik moest vandaag voor zaken naar het groot seminarie te Hoeven. We belden aan... en een soldaat deed open. In dit oord van studie en rust waren ook soldaten ingekwartierd, trouwens heel het veld voor het gebouw stond vol wagens en kanonnen. Vele kamers waren bezet door officieren terwijl de ontvangkamers voor Bureaux waren ingericht. De regent scheen niet er op zijn gemak te zijn. Men vertelt dat de troepen weer verwisselen.

Vrijdag 5 Maart 1915

Vandaag verschillende woningen bezocht, bewoond door Belgische vluchtelingen. Bij alle soort van menschen komt men, zoals bij een oude koster van bij de 80 jaar gevluht uit een klein plaatske bij Antwerpen. De man zag keurig in zwart met een kalotje op, een volmaakt beeld van iemand die jaren en jaren des altaar had gediend, hij had best voor een abbé door kunnen gaan. Hij was gevluht met zijn

dochter, vrouw reeds dood, en zitten hier als bannelingen het einde van de strijd af te wachten.

Wij kwamen ook nog bij een weduwe van een Belgisch kapitein. "Ach" zegt ze, "mijn man heeft 38 jaar in dienst geweest van het vaderland en gelukkig nooit in de strijd en nu ligt mijn eenige zoon op de Fransche grens in een hospitaal, zijn rechterarm is afgeschoten".

Met de Duitsche consul, die zich hier gevestigd heeft om passen aan de Belgen te verkoopen, schieten ze niet best op. Hij treedt natuurlijk met een air op en snauwt, is norsch en vraagt aan de eene 1 gld en aan de ander 10 gld. Hij en de consul in Rotterdam, ook belast met de passen hebben als tractement wat de passen opleveren.

Hoe de toestand in België is, kan men zich eenigzins door het volgende voorstellen (wat ik nu schrijf heb ik uit een der dagbladen overgenomen).

Koewacht, een klein dorp in Zeeuwsch Vlaanderen is gelegen half op Nederlandsch en half op Belgisch grondgebied. De Kerk staat in België, het kerkhof ligt op Nederlandsche grond. Werd een Nederlander begraven, dan kreeg men van de Duitschers toestemming, op Belgisch grondgebied te komen om naar de kerk te gaan en dan later terug te keren naar het kerkhof. Dezer dagen was een Belg gestorven, en werd in de kerk gebracht, doch aan de grens moesten Hollandsche dragers het lijk overnemen en mocht de familie de overledene niet tot zijn laatste rustplaats vergezellen. Het vreemde geval lokte veel nieuwsgierigen.

Zaterdag 6 Maart 1915

Ik ben vandaag nog aan de grens geweest, met grooten omweg door ongebaande wegjes kon ik er komen, daar ik ver buiten de hoofdweg

moest zijn. Het is stil en verlaten aan de grens, weer zag ik de Deutsche schildwachten staan, alle mannen op leeftijd. Geen levende ziel zag men in de straten van Esschen, er heerst een drukkende stilte. Dezer dagen is weer een vreemde mijn te Zierikzee aangespoeld, ontploft. Ze was aan land gedreven, de militairen werden niet gewaarschuwd en eenige jongens zijn met het gevaarlijk ding aan 't sollen gegaan, tot het ontplofte. Drie zoons uit een landbouwersgezin boven de 20 jaar, een arbeider van 66 jaar en een 16-jarige jongeling zijn allen het slachtoffer hunner roekeloosheid geworden.

Zondag 7 Maart 1915

Het schijnt nu beslist te zijn dat 18^e dezer verwisseling van troepen is. Toen we gistrenavond met het rijtuig van de grens terug kwamen, werden we onderweg door militairen aangehouden, die het rijtuig geheel onderzochten.

Maandag 8 Maart 1915

Het vriest, het stormt. Vanmiddag stond een auto voor de schuiven en de chauffeur vroeg mij in 't Fransch de weg die leidde naar Den Haag. Voor op de wagen was een papier geplakt, waar op stond Consulation Chinoise. Voorop de auto 2 Chineesche vlaggen en binnenin een Chineesche heer en 2 dames.

Vannacht ten minste om 4 à 5 uur is het reveille, en om 6 uur gaat heel de massa naar Zeeland. Men moet een denkbeeldige aanval op de Zeeuwsche kusten gaan afslaan. Als het doorgaat is er weer heel wat leven in de korf. Men zegt dat de soldaten 2 dagen weg blijven.

Dinsdag 9 Maart 1915

Vanmorgen 5 uur werd door heel Roosendaal de reveille geblazen en om 6 uur rukte heel de troep uit, het was nog donker. Wij allen het bed

uit en voor de ramen. Het doet wel aardig in de maand Maart 's morgens om 6 uur militairen in marschtue door de straten te zien rukken met volle muziek voorop. Het was weer als gewoon. Infanterie, huzaren, veldartillerie, mitrailleuren, rijdende keukens enz. Dit schijnt echter maar een proef geweest te zijn, daar 's middags om 3 uur alles met volle muziek terugkwam. Men gaat nu Donderdag. Overall waar men komt is niets anders dan over oorlog en de militairen.

Woensdag 10 Maart 1915

Ben vandaag naar Gastel geweest. Het is in dat anders zo rustig plaatske ook druk met de militairen. Op de Markt is het oefenen en marcheeren en exerceeren.

Er werd weer flink kanongebulder gehoord en hoewel dit menigmaal het geval is, zegt iedereen die iemand ontmoet: "Wat wordt er toch weer geschoten".

Donderdag 11 Maart 1915

Vandaag heeft de grote manoeuvre plaats. Al vroeg begon het optrekken der troepen. Patrouilles soldaten met bajonet op liepen door de straten van Roosendaal denkbeeldig zoekend naar de vijand. Heel de gemeente was in beweging. Na de middag kwam er een zeer groote troep infanterie artillerie mitrailleuren door de straten richting Bergen op Zoom.

Het scheen een stuk leger te zijn dat teruggeslagen was en in de vlucht zijn heil zag. Het was een ordeloze bende. Paarden en voetvolk, officieren en minderen. Keukenwagens alles liep dooreen zonder de minste orde en in gejaagde pas, het was een *sauf qui peut*. Het gaf ons een getrouw beeld in werkelijkheid wat wij zoo menigmaal in

illustraties van terugtrekkende legers gezien hebben. Heel Roosendaal liep uit. Wat is het toch een rare tijd.

Vrijdag 12 Maart 1915

Heel de nacht heeft de manoeuvre nog geduurd. Vanmorgen om vier uur kwamen de huzaren voorbij en de generaal over ons deur ingekwartierd steeg te paard en reed met zijn staf en huzaren vergezeld naar het z.g. front. Hij was het hoofd der scheidsrechters. Heel de vroegen morgen was het zeer druk in de straten. Alle bruggen en spoorlijnen waren afgezet door soldaten en op het stadhuis hing de Roode Kruisvlag. Tegen 9 uur begon het leger terug te komen. Het was een herrie nog niet meegemaakt gedurende de mobilisatie. Geleidelijk kwamen ze troepsgewijs terug, en men kon de mannen aanzien dat ze de nacht niet werkloos hadden doorgebracht. Velen waren van onder tot boven slijk. De paarden gaven een damp af als de rijdende keukens. De ruwe winterharen waren van zweet doortrokken.

Aanhoudend marcheerde men maar door. De troep die door moest naar Etten Leur mocht op de Markt rust nemen. Aanstonds kwamen de bewoners met koffie aandragen, die dankbaar werd aangenomen. Bakkerswinkels, melkwagens werden bestormd. Op verschillende stoepen waren Roode Kruismannen bezig bij menig soldaat voet of been te verzorgen, die bij het marcheeren waren kapot gelopen. En almaar door trokken troepen voorbij: ratelende kanonnen, trommelslag, hoornsignalen, toeterende auto's, steigerende paarden er tusschen dat alles door de gewone voertuigen van Roosendaalsch ingezetenen.

Tijdens een oogenblik van rust kwam de bevelhebber met zijn staf, die de manoeuvre had geleid van het oorlogsterrein terug.

De trottoirs waren geheel gevuld met burgers, die met belangstelling deze voor ons zoo zeldzame optocht gadesloegen. Na de middag was alles weer in de gewone gang, en daar het prachtig weer was, waren vele soldaten, na een weinig gerust en zich gereinigd te hebben op de wandel.

Zaterdag 13 Maart 1915

De soldaten hebben rust en genieten van van het mooie weer. Maandag zit er weer zoo'n manoeuvre op en moeten ze weer zwaar dienst doen.

Zondag 14 Maart 1915

Volop zomer, zeer druk in de straten. Overal zijn officieren en sergeants bezig kwartier te maken voor de nieuwe troepen die 18^e dezer komen.

Maandag 15 Maart 1915

Vandaag naar Leur geweest. De groote veldslag is onder Etten geleverd. 's Middags kwamen de soldaten met volle muziek Leur binnen getrokken. Over het algemeen zijn ze in Leur niet erg ingenomen met de inkwartiering. In zulke kleine plaatsen treden de militairen nogal autoritair op. Heel de dag, 't was bladstil hoorden we ver verwijderd kanongebulder.

Dinsdag 16 Maart 1915

Ook in Etten waar ik vandaag was, was al militair dat ge zag, 't was groote inspectie dus veel bedrijvigheid.

Woensdag 17 Maart 1915

Vandaag weder in Etten, overal zijn de kanonniërs bezig kanonnen en wagens schoon te maken voor het vertrek vanmorgen. 't Is vreemd maar tot op de kleinste plaatsen zijn soldaten.

We gingen over de Haansberg naar het station. Geheel de weg is kapot gereden en een modderpoel. Opeens kwamen achter ons 4 groote wagens met 6 span. Op de wagens lagen ijzeren schuiten die door de ponteniers gebruikt waren voor de manoeuvre in Roosendaal en weder naar Zevenbergen trokken. Het was een getrek en gesleep voor de paarden om er medelijden mee te krijgen. Op eens kon men niet verder de wielen zakten tot de romp in het slijk. Planken werden gehaald alle manschappen trokken mee en zoo ging het langzaam voort.

's Avonds zit ik in het station Etten-Leur te wachten op de trein. Het was bladstil, de deuren stonden open. De zon ging prachtig onder, het was als midden in den zomer. In de verte hoorde men het gefluit en en geroep der vogelen en daar tusschen klonk heel in de verte de signalen van een hoornblazer voor appèl of anderszins, de oorlog woedt nog.

Donderdag 18 Maart 1915

De verplaatsing heeft heden plaats gehad. Ik moest per rijtuig naar Etten. Op de groote weg was het een drukte van karren en wagens hoog opgeladen met koffers, kisten enz. van weg- en aankomende troepen. We hebben nu het 2de Regiment meest Limburgers.

Vrijdag 19 Maart 1915

Ik moest weer naar Etten en wel buiten de plaats de heide op naar Klappenberg. Niets dan dorre heide, slechte rijweg, alles stil en verlaten; hier en daar een armoedige hoeve.

Eindelijk kwamen wij bij een der bewoners en het bleek dat ook op dit afgelegen terrein zich Belgische vluchtelingen bevonden. Een oude vrouw van 65 á 70 jaar met een rond wit mutsje op, waaronder weelderig grijs haar uit kwam, een losse mantel om van paarsch met witte bloemen bedrukte katoen. Daarbij zat een oude man met hooge zijde pet op, blauwe kiel en roode das om, benevens een jonge man van 35 à 40 jaar. Die menschen kwamen uit Beveren. Het land van Waes bij Antwerpen.

Wij waren spoedig in gesprek. Het was die ongelukkigen niet mogelijk uit te leggen wat zij uitgestaan, wat zij meegemaakt hadden. Eenzaam en verlaten, nooit van huis geweest zoeken ze nu temidden eener doodsche heide te wachten wanneer zij weer zonder gevaar naar hun haardstede konden terugkeeren. De oude flinke man kwamen de tranen in de oogen. Over Zundert waren ze hier naar toe verzeild.

Zaterdag 20 Maart 1915

Ondanks mijn antipathie voor het Duitsche rijk heb ik er vandaag voor gewerkt. 't Was ter wille van den boterham en ook ik kon het niet weigeren tegenover mijn schoonvader. Wat ik moest doen was indirect tegen de Belgen. nl. het in orde maken van het Pasbureau van de Duitsche consul. Dit bureau dat in de Brugstraat gevestigd is, verhuist nu naar een achterkamer bij mijn schoonvader en daardoor was mij het werk opgedragen.

De consul installeert zich of hij voorgoed denkt te blijven. Alles wordt keurig in orde gemaakt en ben toch nieuwsgierig hoe den toestand zal zijn wanneer die man eenmaal weggaat. Nu wordt er met het verstrekken der Passen grof geld verdiend.

Vanavond trok er weer een groote partij soldaten naar de grens.

Zondag 21 Maart 1915

Het is een drukke dag vandaag. 't Is 1ste Communiefeest.

Het regiment dat nu hier ligt zijn bijna alle Limburgers dus katholiek zoodat de kerk vol soldaten zit. Het is prachtig weer, alles is op den wandel.

Maandag 22 Maart 1915

Een dag als in de volle zomer. Vrolijk trekken de troepen uit onder de vroolijke tonen der muziek.

Vanmorgen ging ik voorbij het vluchtoord Java; er werd een kleine banneling begraven. Heel de stoet bestond uit 3 mannen. Een man droeg het kistje, de vader en een vriend. De drager van het lijkje was getooid met de Belgische insignes waarop het portret van de Koning en Koningin der Belgen. Het was een kleine doch treurige stoet, de vader was zeer bedroefd.

Ik sprak vanmiddag iemand uit Esschen die mij vertelde dat de Duitsche controle zoo streng is, dat van 3 groote verhuishagens juist op de grens de paarden af moesten gespannen worden. Den dissel was juist over de grens. Belgische of liever Duitsche paarden werden toen voorgespannen en de Hollanders moesten terug.

Dinsdag 23 Maart 1915

De nieuwe soldaten gevoelen zich reeds thuis en zullen het met hunne gastheeren en vrouwen wel stellen. Overigens geen gewichtige gebeurtenissen. Vanavond omstreeks half elf hoorden we opeens de bekende mooie marschen blazen: de huzaren. Tegelijk komt mijn vrouw die met een der kinderen uit was geweest, binnenstormen met de uitroep: Heel de Markt vol huzaren!

Wij de deur uit en ja wel de straten vol paarden en afgestegen manschappen. Allen gekleed in marschtenue, kolbak op. Ik liep de troep eens af, en kwam bij een hoornblazer die mij om wat vuur vroeg. Ik vroeg hem, waar moet het naar toe? Ik weet het niet, zegt hij, om half negen werd te Rucphen en Sprundel alarm geblazen, direct opstijgen en nu zijn we hier. Ze bleven tot 12 uur, werden door hun officieren getraceerd en daar klonk het signaal voor opstijgen. Het was inmiddels gaan regenen en stikdonkere nacht. Door de Molenstraat keerden zij naar hun standplaats terug, het was slechts een proef, looze alarm geweest.

Acht hoornblazers zetten een mooie marsch in en daar ging de stoet, het getrappel der paarden weergalmde door de straten, op vele plaatsen kwamen de menschen naar buiten of keken de gordijnen een weinig opzij geschoven in hun nachtgewaad door de ramen. Wij liepen nog een eind mee om de marschen nog eens te hooren blazen en gingen toen huiswaarts.

Woensdag 24 Maart 1915

Alles rustig hier. Dat de Russen een groote vesting nl. Przemysl, die zij maanden lang hebben belegerd, is het gesprek van den dag. Mijn God, wat zal het einde zijn.

Donderdag 25 Maart 1915

De soldaten rukken gewoon uit. Veel muziek en militair vertoon. We worden er al aan gewend.

Vrijdag 26 Maart 1915

Vandaag naar Gastel geweest. Het zit er nog vol soldaten, de artillerie is van daar naar Steenbergertrokken. Burgers en soldaten gaan

hier ook broederlijk met elkaar om. Bij gewone mensen zit het huis vol, die de manschappen gelegenheid geven kaart te spelen.

Zaterdag 27 Maart 1915

Ik was vandaag alweer te Gastel. Volop muziek op het Marktpllein. De muziek, niet gevolgd door soldaten, liep maar rond het terrein en maar blazen jongens terwijl eenige bereden officieren bij elkaar stonden. Opeens komt een wachtmeester der cavalerie te paard achter de muziek. Nu was het steigeren, springen. Niet gewend zijnde aan dit lawaai, waar het paard zich juist aan wennen moest. Dit grapje duurde een uur en trok heel Gastel naar de Markt.

Zondag 25 Maart 1915

Het is vandaag zeer koud. Ik moest naar Bergen op Zoom. Daar is het stil, geen soldaten in garnizoen. De inwoners dezer stad zullen wel content zijn dat de soldaten voor een tijd weg blijven, die deftige menschen moeten niets van militairen hebben alhoewel de stad er van op de been blijft.

Maandag 29 Maart 1915

Naar Breda vandaag. Ik zit met een soldaat der genie in den trein die gepakt en gezakt naar het hospitaal ging. Hij zou probeeren afgekeurd te worden, hij was het dienen moei. Of het zou lukken, hij wist het niet, alvast had hij een briefje van de dokter dat hij ziek was.

Dinsdag 30 Maart 1915

We moesten vandaag eene tante begraven die te Halsteren was gestorven. Het was een echte dorpsbegravenis, zoals men wel eens op een plaatje krijgt te zien. Zij werd vanuit een gesticht gedragen, oude mannen droegen de baar en te midden der stille natuur en ver

verwijderd kanongebulder liep ik als eenig mannelijke volgeling achter het lijk eener vrouw die 87 jaar in dit tranendal had doorgebracht. 's Middags kwamen we weer terug in het gewoel der wereld, waar druk gesproken wordt over het torpederen van den Hollandschen boot Medea. Zonder vorm van proces werd den schuit door de Duitschers in den grond geboord, de opvarenden nauwelijks tijd gevende zich te bergen. De spanning wordt grooter, daar onze regeering dit zoo maar niet kan toelaten.

Woensdag 31 Maart 1915

Vanmorgen moest ik naar Gastel. We hebben een militaire dokter ingekwartierd, en zijn vrouw, 2 kinderen en kinderjuffrouw zouden voor 14 dagen bij ons komen logeeren. *A la guerre comme à la guerre.* Gistren zijn ze aangekomen met wieg en kinderwagen inclus. Ik ging vanmorgen om 8 uur de krant halen en men vertelde mij dat al de soldaten uit Roosendaal en omstreken naar Zeeland moesten vertrekken. Ik vertelde dit terloops aan mijn vrouw en vertrok. Heel de morgen was ik buiten Gastel en Stampersgat, het kanongebulder was niet van de lucht, opmerkelijk duidelijk vandaag. Met de tram gingen we van Stampersgat naar Gastel. De soldaten die met verlof per tram uit Fijnaart te Gastel aankwamen werden door een sergeant aangezegd onmiddellijk terug te keeren. Heel Gastel was in rep en roer, de soldaten moesten aantreden, het was een geloop en gedraaf van belang. We kwamen bij den Pastoor, de officier bij hem ingekwartierd stond pak en zak gereed te vetrekken en meende dat de toestand zeer critiek was. Alle soldaten moesten direct opmarcheeren om zich aan te sluiten bij die van Roosendaal. In de tram van Gastel naar Roosendaal

zaten soldaten die met verlof waren en vanuit Wouw per telegram teruggeroepen waren.

Te Roosendaal, het was 's avonds 7 uur toen we aankwamen, was het hier een ongekende drukte. Het was den heelen dag een getrek geweest van soldaten en nog eens soldaten, allen naar Zeeland. Onze dokter was ook reeds vertrokken, vrouw kinderen en de dienstmaagd plus wieg en kinderwagens hals over kop terug naar de stelling Amsterdam, al de mooie plannen in duigen.

Wat al die herrie beteekent, niemand weet het. De eenen zegt dat de Duitschers zijn teruggeslagen en dat er vrees bestaat dat een afgesneden leger op Nederlandsch gebied zal binnen vallen. Anderen zeggen weer dat Duitschland een groot leger op onze grenzen concentreert. Enfin morgen zullen we wel wat meer weten. De toestand is misschien ernstig, misschien niet. Roosendaal mist zijn 6000 soldaten.

Donderdag 1 April 1915

Dit is nu de 8sten maand van de oorlog. Moest vandaag de omstreken van Oudenbosch bezoeken. 't Is prachtig weer om zonder jas te loopen. De Boeren die wij bezoeken zijn allen droevig gestemd. Hier is de man onder den wapenen, daar de zoon wiens vader dood is en de weduwe alleen op de hoeve blijft, en klaagt geen toezicht te kunnen houden over de werkzaamheden, terwijl het in den zaaitijd is. Allen hopen maar en bidden dat de oorlog gauw geëindigd zal zijn.

Geen mensch ontmoet men op de baan of het is over den strijd terwijl van tijd tot tijd gezegd wordt: "Hoort ze toch eens schieten. 't Is weer raak vandaag".

Nog steeds zijn onze soldaten Zeeland in. Een officier vertelt mij dat hij vermoedt dat de oorzaak van deze plotselinge verplaatsing als reden heeft dat men vreest dat de Duitschers de Schelde vanuit Antwerpen willen forceeren, om op zoo'n manier naar Engeland te komen. Zou er werkelijk gevaar zijn?

Vrijdag 2 April 1915

Nog is de toestand spannend. Het schijnt dat het Duitse Rijk een groote troepenmacht aan de Nederlandsche grens heeft verzameld en dit in hoofdzaak bij ons de verplaatsing der troepen zijn reden heeft. Voor het torpedeeren van het Nederlandsch schip heeft Duitschland zijn excuses aangeboden, het was voor het eigendunkelijk optreden van den onderzeecommandant dat het was gebeurd, men zal de schade vergoeden.

Zaterdag 3 April 1915

Het is stil in Roosendaal, slechts soldaten voor post en grens. Toen ik vanmiddag op het station was zag ik geniesoldaten bezig kuilen te graven tusschen de rails. Na onderzoek bleek dat dit gedaan werd, om zoo nodig daar springpoeder in te leggen om de rails uiteen te doen springen. De draden werden klaargemaakt voor de verbinding. Tachtig man der genie zijn vast op het station ingekwartierd om steeds aanwezig te zijn.

Zondag 4 April 1915

Het is vandaag Paschen, dag van Alleluja, van vrede en er komen maar berichten dat er hevig gevochten wordt.

Maandag 5 April 1915

't Is heerlijk zomerweer. De soldaten zijn echter nog niet terug. Alles nog in Zeeland.

Dinsdag 6 April 1915

De gemoederen zijn bedaard. Het gevaar van in den strijd betrokken te worden schijnt van de lucht.

Nog steeds rijdt er slechts een trein per dag naar Antwerpen en wel 's middags om 1.40 uur.

Over het algemeen is men hier niet Duitschgezind. Een aardig staaltje is hiervoor dezer dagen in een hotel hier ter stede als bewijs. Twee klerken van het Duitsche Passenbureau kwamen in de koffiekamer van het Hotel waar eenige ingezetenen met Belgen bijeen waren. Men vertelde onderling en nog al luid het ruw optreden van den Duitschen consul en zijn personeel tegenover de Belgen, die een pas komen halen. Het kwam tot een woordenwisseling die zoo hoog op liep, dat de H.H. klerken de steun in riepen van een daar aanwezige Hollandsche officier, die echter weigerde zijn hulp te verleen en daar hij zich zou schamen iemand ter zijde te staan die zoodanig optrad als hij zoo even had vernomen, en waartegen de klerken niets konden weerleggen.

De toestand werd nog hachelijker toen men vertelde dat een arme vrouw geen bezittingen mee hebbende dan haar trouwring, deze moest afgeven om een pas te krijgen. De Heeren moesten het veld ruimen en werden door de Hotelier verzocht het Koffiehuis niet meer te bezoeken.

Woensdag 7 April 1915

Men zegt dat vannacht de soldaten weer terugkomen, er komt dus weer leven in den korf.

Donderdag 8 April 1915

De soldaten zijn aan 't terugkomen.

Ik moest vandaag naar Zevenbergen. Overal heerscht slapte in zaken. Het is maar klagen en vurig verlangen dat de oorlog spoedig geëindigd mag zijn. We zaten vanmiddag in een dorpsherberg op den Zevenbergsche Hoek. Het stortregende en de stormwind joeg over de dijken. We zaten rond de kachel, mijn vriend, ik, onze koetsier een reiziger een boer en de kastelein, en maar druk redeneeren over den oorlog, wie het winnen zal, dat de groote zaken geen crediet meer geven en daardoor de burgerstand in moeilijkheden komt enfin 't is niet anders als over den oorlog en de gevolgen.

Vannacht circa 3 uur kwamen soldaten voorbij. De gelijke tred klonk als een mokerslag door de stille straten, daar zat iets dreigends in. Het is vandaag feest in de Java. Vanmorgen woei de Belgische vlag van het gebouw, doch moest later op last der militaire overheid worden ingetrokken. Het feest gold den jaardag van koning Albert den populaire vorst der Belgen.

Ik kwam pas 's avonds om 10 uur met den trein mee, mijne jongens waren aan den trein om mij te melden dat mijn zoon Corri geslaagd was voor zijn examen voor de Ambachtschool te Breda, dat mij weer gelukkig maakte.

Onderweg vertelde men mij dat een jeugdige matroos oud 19 jaar uit Vlissingen en niet met verlof mocht gaan en toch was vertrokken, hier was aangehouden en naar het arrestantenlokaal was gebracht. Aldaar

heeft hij zich met een revolverschot doodelijk gewond. Uit de brancard waarmede hij vervoerd werd, druppelde bloed en onderweg was het nodig in een poort te rijden om het verband beter in orde te maken. Bij aankomst in het Gasthuis bleek hij overleden. Zoo jong en reeds het leven moede.

Vrijdag 9 April 1915

Vandaag naar Klundert geweest, ook hier zijn soldaten, die in het rustig plaatske wat leven brengen.

Zaterdag 10 April 1915

Vanmorgen ging de treurige mare dat in de Achterstraat een moord was gebeurd. Het bleek maar al te waar. Gistren avond circa 9 uur zijn een paar booswichten in den winkel gekomen van Jan Vermeulen winkelier in sterke drank en wonende in de Achterstraat. Jantje Vermeulen, zoo wordt hij gewoonlijk genoemd, is rond de tachtig en zijn winkel en huishouden wordt in orde gehouden door mejuff. Mie Cathrien van Agtmaal, ongeveer 49 jaar oud. 't Zijn beide brave en eenvoudige menschen, goed voor iedereen en algemeen geacht en bemind.

In de laatste jaren was het de gewoonte dat Jantje om 7 uur naar bed ging en de juffrouw om 9 uur de winkel sloot. Even voor 9 uur kwamen de mannen binnen, draaiden het licht uit, gingen de kamer in, grepen de arme vrouw vast en wurgden haar. De oude man, die boven sliep wakker geworden door het gestommel, wilde naar beneden gaan, de moordenaars kwamen hem echter tegen, grepen hem vast en dreigden de bijna blinde man te doden, zoo hij zich niet rustig hield. Geheel het huis werd door de booswichten onderzocht om geld te vinden. Onderwijl was de grijsaard aan de achterkant van de zolder

langs een ladder naar beneden willen gaan om bij de burens hulp in te roepen., door de duisternis stapte hij echter mis en viel naar beneden. De schurken hoorden dit, liepen naar hem toe, schopten en traptten hem tot zij dachten dat hij dood was en gingen daarna met hun onderzoek voort. Toch had Jan Vermeulen nog voldoende kracht om naar buiten te gaan of liever kruipen en bij den buurman op de ramen te bonzen waarna hij bewusteloos neer viel.

De dieven, zich nu niet meer veilig achtend, vluchtten het huis uit; men vermoedt naar de grens. Spoedig kwamen burens en voorbijgangers te hulp en bij het binnenkomen van de kamer vonden zij het lijk van Mie Katrien en achter in den buitengang den ouden man, geheel bebloed en gekneusd, doch gelukkig nog levend. Alles was in een klein half uur afgespeeld.

De ontroering die deze gebeurtenis in Roosendaal teweegbracht, is niet te beschrijven. Sinds menschenheugenis is zoo iets vreeselijks niet in onze gemeente gebeurd. Circa 10 uur deze morgen kwam bericht dat een der moordenaars aan de grens, nabij het gebouw der waterleiding, was gevat. Een patrouille soldaten had beiden ontmoet en ondervraagd waarom zij zich daar ophielden vooral omdat in die richting reeds getelefoneerd was, wat hier was gebeurd. Terwijl de eene onderzocht werd, wist de ander te ontsnappen. Tijdens het onderzoek wierp de aangehoudene voorwerpen in de duisternis weg; deze werden met behulp van zoeklicht opgezocht en daar het gevondene een groote hoeveelheid geld bedroeg, meende men goed te doen den man aan te houden en circa een uur werd hij naar Roosendaal gebracht.

Rond 12 uur ging ik de Achterstraat in, doch er was geen doorkomen aan; zoo'n groote volksmenigte had zich opgehoopt voor het huis,

waarin het drama was gebeurd. 's Middags begaf zich het gerecht met den vermoedelijken dader naar de plaats der misdaad. Geheel de straat was gevuld met nieuwsgierigen. Een auto van de Heeren van het Gerecht stond voor de deur die openstond en waarvoor twee marechausees de wacht hielden. Politie en soldaten houden een wijden kring vrij voor den woning, waarin zoovele jaren rust en kalmte had geheerscht. Daar binnen in de kamer achter het propere antieke winkeltje lag het lijk eener vrouw, die geheel haar leven niets dan goed had gedaan, zeer eenvoudig had geleefd, geheel buiten de drukte en gewoel der wereld. Wat daar in enkele minuten tijds is gebeurd, is vreeselijk. Voorover liggend werd het lijk gevonden, de haren geheel los, het gezicht blauw.

Omstreeks vijf uur kwam ik uit de Molenstraat en zag van de Markt vele menschen komen aanloopen. Het scheen dat de verdachte langs het Kerkstraatje naar het Politiebureau in de Brugstraat zou worden gebracht. En jawel, ik zag een groote menigte aankomen met in 't midden politie welke welke den zwaar geboeide misdadiger omringden. Het was een flinke groote kerel ongeveer 22 jaar oud. De jongen liep met het hoofd gebogen, de kleur van zijn gelaat was lijkbleek. Daar hij boven velen uitstak, kon men hem reeds van verre zien. Velen riepen: Moordenaar! Schurk! Het was een opgewonden menigte rondom een wandelend lijk. Men zegt dat hij voor het gerecht bekend heeft de misdaad te hebben begaan. De andere, nog voortvluchtig, schijnt een Hollander te zijn.

Maandag 12 April 1915

Dezen morgen moest ik naar Rucphen. Het was prachtig zonnig weer, een echten zomersche dag. Toen ik de school naderde, zag ik reeds in

de verte dat het gebouw was versierd met rozen en guirlandes, en er vóór staande, bleek een zoodanige versiering ook binnen in het gebouw te zijn aangebracht. Op 't oogenblik wordt de school gebruikt als cantine voor de huzaren.

Het dorp opdraaiend zag ik overal de Nederlandsche vlag wapperen en een mooie eerepoort met opschrift "Leve de jubilaris". Er moest dus iets te doen zijn: 't was feest op 't dorp. Mij was verteld, dat even buiten de plaats een groot sportfeest aan gang was ter eere van den ritmeester, die als ik me niet vergis zijn vijftigste verjaardag vierde. Al deze versierselen waren ter eere van den commandant, die met zijn huzaren te Rucphen ligt.

Ik deed gauw mijn zaken af en spoedde mij naar het feestterrein. In de verte zag ik reeds aan de veelkleurige vlaggen en wimpelversiering, waar ik zijn moest. Het was op de heide aan den weg naar Sprundel. Haastig een slotje over, daar de oprit mij te ver was: over wat struiken heen gesprongen, een paar malen uitgegleden en ik was op het terrein, waar alles keurig voor het feest was ingericht.

Heel Rucphen en omstreken was tegenwoordig. Het was er gezellig; een zeldzaam mooie zomerdag, heldere zonneschijn met strakke blauwe lucht, muziek en zang; mooie uniformen, bonte versierselen en . . Rucphense schoonen in hun beste zondagsche gewaad, hier en daar een auto.

Juist toen ik aankwam begon men met een nummer van het program. Het was een wedren over hindernissen voor korporaals en minderen op ongezadelde paarden. Een gedeelte stond gereed om in het strijdperk, en met moeite kon men de paarden inhouden. Het schot, teeken van vertrek, ging af en daar vloog de ruiterbende vooruit. De grond dreunde onder de hoeven der paarden; het was geen rennen,

maar vliegen. De berijders vuurden hunne paarden aan; de kameraden als toeschouwers, riepen hunne vrienden bemoedigende woorden toe en spoorden door handgeklap de paarden tot sneller gang.

De deelnemers, bij den aftocht zich eenigszins verspreidende, voegden zich bij nadering eener hindernis bijeen, en hup, daar vloog de rennende massa over de heining. Hoefijzers werden afgeslagen en vlogen met kracht door de lucht; daar viel een berijder van zijn paard, ginds weigerde een rijdier en stortte tegen den grond. Alles was dolle overmoed en blakende levenslust. Bij den eindpaal keerde zij terug en wederom kwam met razende vaart de hijgende massa ons voorbij.

Gejuich, gejubel, muziek klonk over de heide, ter ere van de overwinnaar en weerkaatste tegen het houtgewas.

Daarna kwam carousselrijden waarbij men mooie rijkunsten te zien kreeg. Het volgend nummer was zakloopen en tot slot van het eerste gedeelte was het programma (het tweede gedeelte werd 's middags afgewerkt) cigaretrijden door de wachtmeesters. Het schot knalde, en daar ging het vooruit over sloten, heggen naar een aangegeven punt. Daar afstijgen, cigaret aansteken, weer opstijgen en dan terug. Het was een wilde ren, alles kwam in actie, ieder zou mee willen vliegen. Een daverend gejuich en hoerageroep steeg uit de menigte op toen de eerst-aankomende met de rookende cigaret in den mond, over de eindstreep vloog.

't Was middag geworden. De muziek stelde zich op in de straatweg; daarachter de zes winnende wachtmeesters, wier paarden die met kleurige zijden strikken waren versierd trotsch op hunne overwinning, sprongen en steigerden, en door het voortdurend knabbelen op de stang het schuim als witte wolkjes langs den weg liet waaien, die zich

verloren in het stof van den drogen straatweg, dat door het hoefgetrappel werd opgejaagd.

Achter de winnaars een groote landauer— die al menig dienstjaar achter de rug had— bespannen met zes paarden bereden door in kleurig jockey-pak gestoken huzaren. De jubilaris was met zijn familie in het rijtuig gezeten, waarnaast officieren te paard als eerewacht. Tot slot de winnende korporaals en manschappen. Met volle muziek en veel gejuich zette de stoet zich in beweging en trok door het dorp naar de cantine. Overal groeten en handgezwaai. Het was of een landedelman intrede deed in zijn dorp. Voor de cantine werd het Wilhelmus geblazen, terwijl de jubilaris in de deur stond, omringd door familie en officieren. Men ging nu uiteen om na den middag het feest voort te zetten.

Dinsdag 13 April 1915

Vanmorgen wederom naar Rucphen en verder door naar het Schijf. Wij waren dicht bij de Belgische grens en reden er even naar toe. Het was midden in de dorre heide, in de verte zagen wij de Duitsche soldaten reeds staan. Onze militairen stonden ook op hun post en gingen er een oogenblik mee praten. Een Hollandsch soldaat was juist naar de Duitschers geweest en kwam met een van hun naar ons toe gewandeld en waren direct in gesprek.

Het was een heel eenvoudige man, 41 jaar oud, gehuwd, 7 kinderen en reeds 8 maanden onafgebroken van huis. Daarginds staan kameraden van 45 en 50 jaar. Onze grootste wensch is dat den oorlog maar gauw geëindigd mag zijn.

Bij onze terugreis ontmoetten we nog een politieagent die een jonge meid van 17 à 18 jaar zwaar geboeid naar Rucphen bracht, terwijl wij

voorbij Rucphen eenige marechausees tegen kwamen die de moordenaar van J. V. in hun midden hadden.

Woensdag 14 April 1915

Wij zitten nog steeds zonder soldaten, hier en daar een hospitaalsoldaat. Het schieten is duidelijk hoorbaar.

Donderdag 15 April 1915

Een telegram meldt dat een groote met graan voor de Nederlandschen regeering beladen de stoomboot Katwijk onder de kusten van Nederland door een onderzeeër, zonder eenige aanmaning, onderzoek van papieren of behoorlijk gelegenheid geven om in de reddingsbooten te gaan, in de grond is geboord.

Het is niet mogelijk vast te stellen van welke partij de onderzeeër was, die deze verraderlijke stoot gaf, daar hij zonder vlag vaarde.

Een paar uur later is echter ongeveer in de nabijheid een Engelsche boot getorpedeerd, wat doet vermoeden dat het een Duitsche zeroover is, die deze ploertenstreek heeft uitgehaald. 't Is of Duitschland met moedwil den oorlog aan Nederland wil opdringen.

Men is zeer nieuwsgierig in den lande wat antwoord op deze laffe daad zal geven.

Vrijdag 16 April 1915

Nog steeds weet men niet wie de Katwijk in den grond heeft geboord.

Misschien dat er weer zooals voor enige tijd van Duitschland bericht komt, dat het onderzoek geen resultaten heeft opgeleverd.

Men kan in geen huizen komen binnen of buiten Roosendaal, of er bevinden zich nog vluchtelingen die allen naar huis verlangen.

Na den middag zitten op banken voor de huizen soldaten in het zonneke te luieren en uit te rusten van de marsch. Op 't oogenblik liggen 40.000 soldaten waar groote versterkingen worden gemaakt.

Zaterdag 17 April 1915

Deze morgen is Jan Vermeulen als 2de slachtoffer van den moordaanslag in het gasthuis overleden. Men zoekt nog steeds naar den tweede dader, doch men heeft alle hoop hem spoedig te vangen.

Zondag 18 April 1915

Omtrent den 2^e moordenaar van het drama in de Achterstraat is nog niets bekend, trouwens er wordt bijna niet meer over gesproken. De verschrikkelijkste dingen kunnen nu gebeuren, alles wordt opzij gedrongen door den oorlog. Bij ons hebben we altijd nog maar een handjevol soldaten.

Maandag 19 April 1915

Het is weer echt zomerweer. Vanmorgen was ik in den Boulevard Antverpia, zo druk en duidelijk werd het kanongebulder gehoord en gevoeld dat de grond dreunde. Dit is geen gedacht of verbeelding maar de zuivere waarheid, daar wij het met zorg hebben geconstateerd.

Dinsdag 20 April 1915

Geheel de Belgische grens is door de Duitschers afgesloten, geen toegang is mogelijk dan langs Esschen. Nog steeds rijdt één trein per dag naar België en wel 's middags 1.40 uur.

Vandaag wederom geen passen gegeven.

Vanmiddag had weder een ongewone plechtigheid op het marktplein alhier plaats. De gouden medaille voor 36 jaren trouwen dienst werd uitgereikt aan den adjudant vaandeldrager M.J. Beelen van het 6de

regiment infanterie. Expres was voor deze feestelijke gelegenheid door den bevelhebber de verschillende Bataljons van dit regiment in Etten en omstreken ingekwartierd naar Roosendaal gecommandeerd. Tegen 10 uur stond geheel de Markt vol soldaten en om 11 uur begon de uitreiking die plaats had onder leiding van majoor Pothoff. Deze hield een mooie voor den jubilaris zeer eervolle rede. Daarna werd de feestvierende gecomplimenteerd door Generaal Terwisga, uit Oudenbosch daarvoor gekomen en verder door al de aanwezige hoofd- en andere officieren. Door geheel het Regiment werd gedefileerd voor den gedecoreerde en wel onder de vrolijke toonen der krijgsmuziek. Een groote menigte woonde deze voor Roosendaal zoo zeldzaam feest bij en was iedereen tevreden over de correcte houding der troepen.

Woensdag 21 April 1915

De grens is gesloten. Geen passen worden afgegeven, die in België is mag er niet uit.

Men hoort verschillend spreken over de kolossale versterkingen die in Zeeland worden aangelegd. Men zegt dat iedereen voor 2 gld per dag naar Zeeland kan komen om loopgraven aan te leggen en dat daar 80.000 soldaten bijeen getrokken zijn. Of al die berichten waarheid bevatten, ik weet het niet. Men hoort dit en dan dat.

Donderdag 22 April 1915

Prachtig zomerweer. Men vertelt nu weer dat 15 Mei de Java ontruimd moet zijn. De Belgen moeten verderop en er zullen soldaten in het gebouw in het gebouw gelegerd worden. Het is reeds zoo dikwijls verteld zonder dat het gebeurde dat het ditmaal ook wel niet waar zal zijn.

Vrijdag 23 April 1915

Het is nog steeds zeer stil in onze plaats. Geen enkel pas wordt uitgereikt. Het Duitsch Consulaat is tijdelijk gesloten.

Vanavond hing een telegram dat de Duitschers gistren het Yperen Kanaal zijn overgekomen. Vele menschen staan het te lezen en hopen maar dat het een overdreven bericht is. Als het zoo voort gaat, zal België weldra geheel in de macht der Duitschers zijn. Nog geen officieel bericht wie de Katwijk getorpedeerd heeft.

Zaterdag 24 April 1915

Geen enkel schip of stoomboot mag van Engeland naar Nederland en andersom. De verbinding tusschen beide landen is tijdelijk gestaakt.

Men zegt dat er nu zeeslagen komen daar men in Duitschland lastig wordt (het volk) dat de vloot rustig in de Oostzee blijft liggen.

Gistren avond is een dronken Duitschen soldaat die een paar vrouwen met minder goede bedoeling achtervolgde over de grens gekomen tot aan de wacht waar hij nog al veel spektakel maakte. Men maande hem aan zeer kalm te zijn onmiddellijk over de grenzen terug te gaan daar men hem anders zou interneeren aan welk bevel hij met hazenstappen voldeed.

Zondag 25 April 1915

Het was vanavond druk op de symphonie. Ook was aanwezig een dame en heer uit Lemberg in Polen. De dame speelt uitstekend viool en werkte mee in het orkest. Den heer (haar broer) had zijn handelsstudie gemaakt in Weenen en voor verderen ontwikkeling 2 maanden voor den oorlog naar Antwerpen gekomen, vergezeld door zijn zuster. Toen den oorlog uitbrak was het hun niet mogelijk naar

Weenen en Polen terug te keeren en vluchtten naar Nederland waar zij nu beteren tijden afwachten.

Ook kwam er nog een oud-lid medestrijker die op is moeten komen en op 't oogenblik in Rilland-Bath ligt. Dit plaatsje heeft 800 inwoners en heeft op 't oogenblik 1500 soldaten ingekwartierd. Met 400 man ligt men in één schuur en het is maar van 's morgens tot 's avonds loopgraven maken.

Er is nog een Duitsch officier met soldaat per vliegmaschine in Goes gedaald. 70 Kogels waren door de vleugels gegaan. Beide zijn geïnterneerd.

Zoeven is nog een Belgisch soldaat geïnterneerd die over de grenzen was gekomen. Het binnenbrengen geeft altijd zoo beetje herrie.

Maandag 26 April 1915

De berichten melden dat er hevig aan den Yper wordt gevochten. Dan weer komen berichten van de Duitschers dan weer van de geallieerden dat er kleine overwinningen behaald zijn.

Dinsdag 27 April 1915

Groepsgewijze gaan de vluchtelingen de Java verlaten om naar de kampen Nunspeet of Ede te vertrekken . Ook uit Zeeland worden ze verwijderd, verder is het hier zeer stil, zoowat soldaten komen er voorbij, 't is zoo den gewonen doen.

Vandaag weer een officier.

Woensdag 28 April 1915

We zitten weer als in 't hartje van de zomer. De bloesem begint volop aan de boomen te komen. De lente begint te ontluiken en daarna schijnen de gevechten in omvang en woede toe te nemen.

Een telegram van heden meldt dat een groote Fransche kruiser “Leon Gambetta” door een Oostenrijkse onderzeeër is getorpedeerd. Slechts een weinig opvarenden zijn gered.

Vanavond hadden we weer voor het eerst na een rust van 4 weken muzikale taptoe en wandeling. Het is direct wel geen stafmuziek doch meer een liefhebberscorps zoals er zoo ‘t schijnt veel bij de regimenten zijn, doch de mannen blazen er niet minder lustig op los. Alles was weer op de been of stond voor de deur naar de vrolijke optocht te kijken.

Donderdag 29 April 1915

Zeer rustig in ons plaatske. Het gesprek van de dag is den strijd aan de IJzer en Dardanellen.

Het is nu vast beslist dat de Java van verblijf moet veranderen. De Belgen trekken dieper Holland in.

Vrijdag 30 April 1915

Vandaag jaardag Prinses Juliana. Uit officiële gebouwen als stadhuis, postkantoor is geen vlag uitgestoken daar van rijkswege elk feest of feestelijk vertoon is uitgesloten. Van verschillende particuliere gebouwen hangt het dundoek uit wat bij echt zomerweer toch een feestelijk aanschijn geeft.

Wie wel feest vieren, het zijn de Belgische vluchtelingen in de Java. Belgische meisjes netjes aangekleed loopen met mandjes vol papieren oranje bloempjes te koop en van het bedrag dat hiermede is opgehaald (174,55 gld) is een prachtige ruiker naar de Prinses toegezonden.

’s Avonds was het groot feest in de Java. De overheid en autoriteiten gaan door hunne tegenwoordigheid blijk geven hunner belangstelling.

De Pastoor der Javabewoners de Eerw. Heer Verdoodt hield een keurige rede, onze lotgenooten dank brengend voor het vele goede de arme vluchtelingen aangedaan. De R.K. Harmonie Vlijt en Volharding luisterde het feest door de vroolijke toonen der muziek op. Door omstandigheden was ik verhinderd om de uitnoodiging te beantwoorden. Ik verneem echter dat het feest uitstekend geslaagd is.

Zaterdag 1 Mei 1915

Wij vernemen weinig nieuws. Het is weer een week geweest dat zoo niet van beide zijden dan toch van een kant geprobeerd is door te breken, wat echter niet gelukt schijnt te zijn. En dit alles ten koste van vernietiging van duizenden jonge mannen in de kracht van hun leven, van mannen nog beziel met de schoonste illusies van het leven, mannen onmisbaar voor vrouw en kinderen. Velen van hen zaten misschien nog een paar dagen geleden rond het nachtvuur koutend over moeder, vrouw, kinderen, bruid en a.s. overwinning en nu het lichaam uiteengerukt zielloos onder den grond.

Zondag 2 Mei 1915

Den dag gaat rustig voorbij. Nu we geen soldaten meer hebben, krijgt Roosendaal weer zijn ouden doen. Telkens hoort men echter mompelen dat er weer een partij zullen komen.

Het gerucht gaat dat de 2^e dader van den afschuwelijke moord in de Achterstraat is gevangen genomen. Veel wordt er niet meer over gesproken.

Maandag 3 Mei 1915

Voor zaken naar Breda geweest. Op het perron wachtende op den trein, zag ik in de zaal voor de visitatie hooge stapels, ja bergen met gevulde zakken liggen, alle met Engelsch opschrift. Daar komt toch

geen goed uit België of Engeland, hoe komen deze zakken hier en waarvoor? Ik sprak een emballeur aan, ik zeg: "Vriend die zakkengeschiedenis, wat betekent dat?" "Allemaal pakketten voor Engelse krijgsgevangenen in Duitsland!"

In mijn gedachten ging ik naar de kampen waar deze mannen in een voor hen geheel vreemd land zitten opgesloten. Ik zag van hier hunne verheugde gezichten bij ontvangst van een pak van moeder of vrouw. In Breda zag ik de gele ridders in hun oude welsch doch zeer mooie uniform van een oefening terugkomen.

Donderdag 4 Mei 1915

Het is prachtig weer. Nog steeds wordt druk gesproken over de gevechten aan de IJzer.

De Javabewoners trekken geleidelijk naar Kampen, Uden of Nunspeet. Aan velen valt het hard ons gastvrij oord te moeten verlaten.

Heden is medegedeeld dat de moordenaar in een kroeg te Antwerpen is gearresteerd en nadat de formules zijn gepasseerd naar Nederland zal worden overgebracht.

Woensdag 5 Mei 1915

We krijgen weer een malse regenbui, wat in lang niet geweest is. Aan de grens (Esschen) heeft een gevecht plaats gehad tusschen smokkelaars en Duitse soldaten. Van weerszijden werden schoten gelost, een smokkelaar stootte op een ondergrondsche mijn en werd gedood.

Donderdag 6 Mei 1915

Men zegt dat een gedeelte (het oudste) der Landweer voorloopig naar huis gaat.

Aangekondigd wordt dat Belgischen artisten feestavonden zullen geven ten voordeele hunner arme landgenoten. .

Circus Carré zal eerstdaags onze plaats bezoeken om eenige voorstellingen te geven.

Vrijdag 7 Mei 1915

Zooals het reeds zooveel maanden de ronde doet, is weder druk het gesprek over de inmenging van Italië. Elk oogenblik wordt verwacht dat dit land tegen Oostenrijk zal optrekken. Ook heeft Japan een ultimatum naar China gezonden, doch men schijnt van den kant van China aan al de eischen van Japan toe te geven. Heel de wereld komt nog in oorlog.

Zaterdag 8 Mei 1915

Sedert een paar dagen hadden we in de verschillende couranten gelezen dat per advertentie in Amerika en zelfs aan sommige Amerikanen per telegram was gewaarschuwd niet met den Engelsche passagiersboot Lusitania naar Engeland te varen daar een duikboot gereed lag deze kolossus te torpedeeren. Men heeft er geen nota van genomen, daar men zich verzekerd achtte, dat dit niet gebeuren zou, dat de waarschuwing slechts bangmakerij zou zijn.

Deze morgen 7 uur vernam ik al dat de waarschuwing door de daad is opgevolgd. Gistren is de grootste passagiersboot Lusitania van de Engelsche reederij in de Iersche zee getorpedeerd en 20 minuten later gezonken.

De kranten verschenen even later en bevestigden het treurige bericht van de gruwelijke moord. Er bevonden zich totaal 2160 personen aan boord, gered zijn er 5 à 600 waarvan reeds velen zijn overleden van doorgestane angsten en koude.

Ziedaar weer een daad van de menschen die zich verbeeldten door God gezonden te zijn om de wereld te beschaven. Deze vreeschelike gebeurtenis wordt druk besproken. Geheele groepen staan voor de telegrammen te redeneeren en den haat die Duitschland op zich laadt is verschrikkelijk en misschien onverwoestbaar.

Zondag 9 Mei 1915

Nog steeds zijn de menschen onder den indruk van de vreeselijke moord op de Lusitania. De verdediging der Duitschers om hun laffe daad goed te praten, is dat men vermoedde dat het schip oorlogsmateriaal inhiel voor hunne vijanden. Geen enkel blad ter wereld van welke richting dan ook keurt deze niet te beschrijven daad goed en noemen het gewoonweg moord op grooten schaal. Men is nieuwsgierig welke houding Amerika in dit geval zal aannemen. Alweer komt het bericht dat Italië voor den oorlog gereed is, doch dat was dit land al over 6 maanden, doch durft er niet goed aan. Mocht het toch gebeuren, dan schijnt het gevaar dat wij in den strijd betrokken worden geringer, alhoewel wij er rondom in zitten.

Maandag 10 Mei 1915

Nog steeds wordt het geval Lusitania besproken, het is een misdaad zoo wreed, dat men gedacht had, dat ze ooit uitgevoerd zou worden. Naar men meldt is te Vlissingen een vliegmachine (Duitsche) overgekomen die de spoorlijn volgde tot Rilland-Bath. Duitschland durft alles en iedereen is er bang van, alle neutrale landen spreken wel groote woorden van bedreiging, doch de vrees voor Duitschland, waar het dit land *n'importe* met welke middelen om te doen is, zit er in.

Dinsdag 11 Mei 1915

Nog steeds komen treurige berichten omtrent het vergaan van den Lusitania. Den oorlog die nu gevoerd wordt, is wel een der wreedste die ooit bestaan heeft. In vroegere tijden was het moed volharding en list waar het op aan kwam, nu is het echter meer tijgerachtig sluip en gluiperig, dit behoort echter zoo het schijnt bij het invoeren der hoogere cultuur.

Dat het zeer gevaarlijk is brieven enz. over de grens te willen smokkelen blijkt wel dat in 8 dagen tijd 4 mannen het doodelijk slachtoffer geworden zijn van mijnen door de Duitschers op de grenzen gelegd, alles in de buurt van Esschen en Zundert.

Woensdag 12 Mei 1915

Heden is vanaf 18 februari het 100e schip door de Duitschers getorpedeerd. Hiervan behooren 70 stuks aan de Engelschen nl.23 trawlers en 47 stoomschepen. Van de Fransche handelsvloot 6 stuks. Van de overige landen zooveel dat met alles te samen het getal van 100 bereikt is. Gelukkig vernemen wij dat de Franschen bij Artois een overwinning hebben behaald. 3000 krijgsgevangenen en officieren 10 kanonnen en 50 machinegeweren. 't Is wel niet veel.

In Italië kookt het.

Officieel wordt medegedeeld dat 734 personen van de Lusitania zijn gered. Het aantal der opvarenden was 2160 personen.

Donderdag 13 Mei 1915

Er is bericht gekomen van de Duitse regeering dat de "Katwijk" door een Duitse onderzeeër is getorpedeerd. Men heeft verontschuldigen aangeboden en schadevergoeding toegezegd.

Vanuit Queenstown wordt het volgende geseind. Na het onderzoek door de Coroner (in Engeland gerechtelijke lijkschouwer) ingesteld naar de slachtoffers van de Lusitania werd door deze de volgende verklaring afgelegd:

“Deze ontzettende misdaad is in strijd met de internationale wetten en conventies van alle beschaafde volkeren. Wij beschuldigen derhalve de officieren van den onderzeeër, den Duitschen Keizer en de Duitse regeering, op wier last zij handelden, van opzettelijke moord.”

Het is een zware beschuldiging, of men er zich iets van aan zal trekken, ik betwijfel het. De sympathie hier te lande is er na deze groote misdaad ook niet op vooruit gegaan. Dezer dagen stond in een der Nederlandsche hoofdbladen het volgende ingezonden stuk.

Duitsch

Dendermonde, Dunant en Leuven om er slechts eenige te noemen plat gebrand en plat geschoten door Duitschers.

Duizenden vrouwen geweld aangedaan door Duitschers.

Honderden onschuldige burgers in België geslacht door Duitschers.

Last not least! Een weldoordachte en helaas wel gelukte sluipmoord gepleegd op plm. 1500 weerlooze kinderen vrouwen en mannen door Duitschers.

Hoe dit alles te noemen? Ellendig! Dat is veel te zwak. Laag?

Dat zegt te weinig. Duivelachtig? Dat komt er een béétje bij.

Maar ‘t beste woord, ‘t woord dat niemand in de toekomst meer zal doen twijfelen omtrent de gevoelens van minachting en vervolging die ons bekruipe, dat woord zal moeten zijn ‘Duitsch’!!!

*‘t is **Duitsch**’ moet in de toekomst ‘t allerergste zijn wat van een daad gezegd kan worden.*

Vrijdag 14 Mei 1915

Heel de dag stortregenen.

Omtrent de Katwijk is officieel bericht ontvangen dat Duitschland het schip in de grond heeft geboord. Wij hebben een betuiging van leedwezen ontvangen en men zal de schade vergoeden. Het was zoo donker geweest dat de bevelhebber van den duikboot niet goed kon zien van welke nationaliteit de opvarenden waren, en maar het zekerste voor het onzekere genomen. Och, het is maar een schip van een neutraal landje en de menschen die er op zijn. Daar sneuvelen zoo veel Duitschers, licht dat dan van de toeziende landen er ook een paar mee optrekken.

Zaterdag 15 Mei 1915

I.l. Donderdag heeft de Belgische minister van Kunsten en Wetenschappen een bezoek gebracht in onze gemeente, om de hier aanwezige Belgen toe te spreken. Officieel is hij verwelkomd door de regeeringscommissaris Jhr Ruys de Beerenbrouck en op het raadhuis door Burgemeester Coenen en de leden van afd. Roosendaal van het Prov. Steuncomité ontvangen. Daarna begaf hij zich naar de zaal Vergouwen waar hij de Belgen audiëntie verleende en in een schoone rede de vluchtelingen toesprak.

Zondag 16 Mei 1915

Volgens bericht is gisteren aan het grenskantoor te Esschen kwart voor drie Johannes Bogers de moordenaar van het drama Achterstraat, gebonden liggend in een auto door Duitsche militairen aangebracht. Tusschen Antwerpen en Esschen had hij nog kans gezien uit den auto te springen, waar hij aan een been gewond werd. Direct stopte den auto werd gegrepen en stevig geboeid. Aan de grens stond een rijtuig

klaar en werd hij door onze marechaussee overgenomen, die den man stevig boeide en tevens met een touw aan de beenen en over de armen langs de hals vastbonden. Zoo werd hij voorlopig naar de politiepost overgebracht om morgen in het verhoor te worden genomen. Men heeft nu de beide misdadigers en de maatschappij zal wel voor geruimen tijd van deze gevaarlijk wezens bevrijd worden. Tusschen de Hollandsche soldaten en smokkelaars heeft op de grens te Esschen een gevecht plaats gehad, waarbij een smokkelaar, een gewezen veldwachter te Nispen, een doodelijk schot ontving. De verbittering onder de bende is zoo groot dat de woning waar de soldaat die het noodlottig schot deed, is ingekwartierd door militairen bewaakt moet worden.

Maandag 17 Mei 1915

De kans dat Italië in oorlog met Oostenrijk zou gaan, schijnt weer een weinig te zijn afgedreven. Het gist en kookt echter in dat zuidelijk, warmbloedig land, twee partijen staan tegenover elkander voor en tegen oorlog en het zou niet te verwonderen zijn dat daar revolutie uit ontstond.

Ook Portugal is in beroering en wil men de verjaarde koning weer op de troon.

Dinsdag 18 Mei 1915

Vandaag is de moordenaar naar Breda overgebracht. Zaterdag is een afdeling vrijwillige landstorm opgericht, ik geloof dat de deelname niet zeer groot is, en dat dit over het geheele land ook het geval is. Wat wel blijkt door het bericht dat de minister van oorlog in de Tweede Kamer heeft medegedeeld dat in bewerking is een

wetsontwerp in de richting van algemene dienstplicht ter versterking der legerreserves.

Vandaag geeft de circus Carré zijn eerste voorstelling.

De berichten van Fransche zijde zijn gunstig.

Woensdag 19 Mei 1915

Geen bijzondere berichten van het oorlogsveld. In Italië is alles in opschudding en vele Duitschers en Oostenrijkers verlaten het land. Alhoewel de consessies welke worden aangeboden, zoo men buiten de oorlog blijft, zeer gunstig schijnen, wil men toch oorlog. Italië waagt zich in een wepsennest, waar het misschien met een flinke klap uit komt.

Vanmiddag kwamen de huzaren in Rucphen en Sprundel gelegen met volle muziek door de straten wat weer wat leven in de brouwerij bracht.

Donderdag 20 Mei 1915

De consessies door Oostenrijk Italië aangeboden en door de Deutsche Rijkskanselier in den Rijksdag voorgelezen zijn bijna te mooi om te gelooven dat ze, wanneer Italië neutraal blijft, verwezenlijkt zullen worden. In elk geval blijkt er duidelijk uit, dat men alle zeilen bijzet om Italië rustig te doen blijven. Je moet het van je vriend maar hebben (in dit geval je bondgenoot).

Vanmorgen passeerden eenige batterijen artillerie en vlak daar achter een feestelijke stoet van een gouden bruiloft uit het naburige Kalsdonk. Het was wel een contrast, de ratelende wielen der kanonnen en het zingen der maagdekens, die in een versierde wagen een deel van den stoet uitmaakte.

Vrijdag 21 Mei 1915

Nog steeds groote spanning wat Italië zal doen, daar het wel of niet meevechten een groote wijziging in het oorlogsdrama zal brengen. In het Parlement was door 333 leden voor den oorlog gestemd, 74 er tegen en 27 leden waren niet tegenwoordig. Elk oogenblik kan het uitbreken van den oorlog verwacht worden. Bijeenkomen van het Parlement is echter verdaagd, de beslissing is aan den Koning. Het is een zeer schoone zomerdag. Kanongebulder is echter niet van de lucht. In den omtrek van Etten is de artillerie aan het oefenen.

Zaterdag 22 Mei 1915

Nog geen beslissing van Italië.

Wel een telegram dat pakketten vanuit Italië naar Oostenrijk verzonden worden ingehouden en de rails der spoorwegen, om verbinding te verijdelen, worden opgebroken.

Deze morgen is geheel de artillerie uit Roosendaal en omstreken vertrokken, men zegt richting Langstraat. De eene vertelt voor 10 dagen, de andere voor onbepaalde tijd.

Den oorlog is toch een raar iets. Vechten, doden schijnt een ziekte te zijn, waarvan de kiemen door elke mensch worden meegedragen. Als men in het gewone leven een moord pleegt, 5– 10 soms 20 jaar achter slot, ge zijt gevaarlijk voor de samenleving. Maar zoo te kunnen moorden, steken, snijden, laten stikken, doen verdrinken, zonder straf, neen een compliment een pluim, een ridderorde te krijgen.

Ik geloof dat dit voor veel menschen een waar genot, het hoogste ideaal van sport is. Al is een man nog zoo kalm en vredig aangelegd, over de oorlog en de middelen wordt meestal met plezier gesproken. Zoo zaten we vanavond op de repetitie der symphonie, weinig leden

aanwezig, er werden maar een paar nummers gemaakt en spoedig werd bij de kletstafel aangeschoven. Onderwerp “de oorlog”. Onze hospes komt bijzitten, was met als wachtmeester bij de veldartillerie, een paar dagen verlof thuis.

Eer we 10 minuten aan het boomen waren zaten we te midden in den oorlog, in de theorie der artilleriekunst en werd met een aandacht geluisterd, door vele onderwijzers in taal en rekenen, benijd. We hadden het over granaten, granaat kartetsen, bommen, mortieren, bepaling van afstand, berekening van schade en verwoesting door dit of dat projectiel, wiskundige berekening, slijtage en warmlopen der kanonnen.

Het was 12 uur voor we het wisten en het onderwerp van gesprek van dezen gezellige avond was over dooden, verwoesten en de middelen daarvoor. Wij dankten onze geachte hospes voor het genotene.

Zondag 23 Mei 1915

Elk oogenblik kan de oorlogsverklaring van Italië naar Oostenrijk worden afgezonden. Alles staat gereed om los te barsten. Wel is van de kant van Oostenrijk en Duitschland alles, ja tot het uiterste aangewend om Italië zoo niet als bondgenoot te doen optrekken, dan toch ten minste neutraal te doen blijven.

Het moet wel een zware stap voor Duitschland geweest zijn in den Rijksdag bekend te moeten maken de voorwaarde die Oostenrijk aanbiedt zoo Italië neutraal blijft. Duitschland die Oostenrijk had beloofd te helpen, zoo het den oorlog tegen Servië doorzet.

Duitschland wil riemen snijden van een andermans leer om zich zelf te dekken. De Rijkskanselier sprak 18 Mei 1915 het volgende in de Rijksdag.

"Ik acht het nuttig en oorbaar U deze concessies, die als volgt samen te vatten zijn, mede te deelen.

- 1e. Het deel van Tirol, dat door Italianen bewoond is, wordt aan Italië afgestaan.
- 2e. Eveneens de westelijke oever van de Isonzo voor zoover de bevolking zuiver Italiaansch is en de stad Gradisca.
- 3e. Van Triëst zal een keizerlijke vrije stad worden gemaakt, het zal een stadsbestuur dat het behoud van het Italiaansche karakter van de stad waarborgt en een Italiaansche universiteit krijgen.
- 4e. De Italiaansche souvereiniteit over Valona en de daarbij behoorende belangensfeer wordt erkend.
- 5e. Oostenrijk-Hongarije verklaart dat het geen politieke belangen heeft in Albanië.
- 6e. De nationale belangen van Italiaansche burgers in O-H zullen in het bijzonder in het oog worden gehouden.
- 7e. O-H kondigt amnestie af voor alle militaire en politieke veroordeelden, die afkomstig zijn uit het afgestane gebied.
- 8e. Een welwillende overweging van verdere wenschen van Italië aangaande voornoemde punten worden toegezegd.
- 9e. O-H zal, na afsluiting van de overeenkomst, een plechtige verklaring aangaande al deze concessies afleggen.
- 10e. Er zullen gemengde commissies worden ingesteld tot regeling der onderdeelen van de bovengenoemde concessies.
- 11e. Na afsluiting van het verdrag zullen soldaten van het O-H leger, die uit het afgestane gebied afkomstig zijn, niet meer aan de strijd mogen deelnemen. "

(Dit laatste scheen de leden van de Rijksdag niet erg naar de zin, want het geroep (hoort!! hoort!! hoort!! klonk door de zaal).

Ik kan hier aan toevoegen, dat Duitschland om een vergelijk tusschen zijn beide bondgenooten te bevorderen, aan het kabinet te Rome, in overeenstemming met het kabinet te Weenen, uitdrukkelijk heeft verklaard, de algeheele garantie voor een eerlijke tenuitvoerlegging van deze toezeggingen op zich neemt.

Dit laatste is echter voor Italië geen vaste waarborg. Duitschland is op zijn woord door een contract niet meer te vertrouwen. De daad tegen over België heeft zijn geloofwaardigheid doen verliezen.

Maandag 24 Mei 1915

De teerling is geworpen. Italië heeft Oostenrijk de oorlog verklaard. Toen ik deze morgen naar de kerk ging, werd het mij in de verte door den agent van den *Maasbode* reeds toegeroepen.

Italië gaat de kans dus wagen. In Duitschland en Oostenrijk is men zeer verontwaardigd en den strijd onderling zal zoo mogelijk nog heviger nog hatelijker worden. Italië meer dan 30 jaar bondgenoot, schaaft zich aan de zijde van den vijand.

In deze wereldoorlog doen zich vreemde en tot nadenken te stemmen gevallen voor. Begint voor Duitschland nu reeds wat het spreekwoord zegt— *Met de maat daar gij mee uitmeet, zult ook gij gemeten worden*, weer zullen duizenden en duizenden menschen in de kracht van hun leven worden opgeofferd, steden verwoest, alom ellende en armoede gezaaid en waarom, de eerezucht is de hoofdoorzaak.

In de Bladen verscheen heden officieel het volgende.

23 Mei 1915.

De Italiaanse Regering laat heden door haar gezant, de Hertog van Avarna aan de O. H. regeering verklaren dat Italië zich van

middernacht af in oorlogstoestand bevindt met Oostenrijk-Hongarije.

Dus weer een oorlogvoerend land bij.

Dinsdag 25 Mei 1915

Volgens telegram heeft ook Duitschland de oorlog verklaard aan Italië. Het weer is prachtig volop zomer. Het aantal soldaten begint steeds te minderen. Roosendaal begint er weer uit te zien als voor de mobilisatie. De Java is leeg en en wordt slechts gebruikt voor vluchtelingen die de volgende dag door moeten naar een der vluchtkampen. Onderwijs voor de Belgische kinderen wordt in de Java ook gegeven.

Men meldt dat van het begin van den oorlog tot begin Februari dus gedurende een halfjaar het geheele aantal dooden der strijdende partijen bedraagt 2.430.000 en het aantal gewonden 3.394.000 Dit volgens statistiek voor het Roode Kruis opgemaakt.

Woensdag 26 Mei 1915

De geestdrift in Italië is groot, de verontwaardiging in Oostenrijk en Duitschland tot het uiterste. De haat der Duitschers tegen de landen die zich niet goedschiks aan hun hervorming van het menschdom onderwerpen, die zich verheffen tegen hun door hunnen Ouden God opgedragen zending is vreeselijk en toch er zit iets liefs in, iets waardoor zij zich onbewust beminnelijk maken en duidelijk doen zien dat zij in alle goede hoedanigheden boven de gewone menschen verheven zijn.

Wij lazen hierover dezer dagen een klein staaltje in een der groote Bladen:

“Da werden Weiber zu Hyänen”uit een Feldpostkarte
gedagteekend. Hamburg 3-4-9-10 V en gericht aan (nu wijlen)

W. Bautjer, 2e Garde infanterie Brigade, 1 Garde Division, 2
Garde regiment zu Fuss, 6 compagnie.

Mevrouw Peters laat U groeten aangezien wij beiden niet mee te oorlog kunnen trekken, zouden wij U willen verzoeken ons een klein aandenken te willen meebrengen, en wel een aan het spit gebraden Franschman of een leverpastei van een Belg of het gekonfijte hart van een Engelschman, of de huid van een Rus voor een vloermat!! Vooral moed als het erop los gaat! Flink gewaagd is half gewonnen. Op weerzien hopen groeten hartelijk. W Munien, M Mayer. De dames Werner, Wilbert enz.

Uw trouwe

Maria Raij

Hieronder laat ik de origineele tekst volgen.

Frau Peeters lasst grüssen. Da wir beide nicht mit in den Krieg ziehen können, so möchten wir Sie bitten Uns ein kleines Andenken mit zubringen und zwar entweder einen gebratenen Franzosen am Spiess, ode rein Leberpastite von einen Belgiër, oder das kandirte Herz eines Engländers, oder das Fell eines Russen für eine Fussmatte!!! Nur mut wenn es los geht. Frisch gewagt ist halb gewonnen! Auf Wiedersehen hoffend grüszten etc.

W. Bautjer sneuvelde in Champagne en in de portefeuille die hij bij zich droeg, vond men dit schrijven.

Deze avond heeft het muziekkorps dat bij de hier nog liggende soldaten behoorde als afscheid een concert op de Markt gegeven en daarna nog een muzikale wandeling gemaakt.

Donderdag 27 Mei 1915

Slecht weer, de wind jaagt huilend door ramen en spleten.

Soldaten vertrokken. Als het zoo door gaat, krijgen we spoedig het gewone Roosendaal weer terug. We merken nu pas wat stil plaatske ons Roosendaal is.

De toestand in België wordt verschrikkelijk. Het verbod van in- en uit gaan wordt door het Duitse rijk tot het uiterste doorgevoerd. Zoo hoorde ik dezer dagen nog een historie omtrent een deftige dame uit Antwerpen. Deze dame was indertijd met het bekende bombardement met haar man en kinderen naar Engeland gevlucht. Zaken riepen of wel man of vrouw terug. Om alle gevaren te vermijden was het beter dat de vrouw ging. Deze komt te Roosendaal aan bij een kennis, waar ook een Belg met vrouw logeerde.

De man moet ook terug naar de Scheldestad. De vrouw zou achterblijven. Nu had de man een pas voor hem en zijn vrouw.

Mijnheer en de Dame teruggekeerd uit Engeland zouden trachten op dit pas in België te komen, wat lukte.

Eenige tijd later ontving de Dame vanuit Engeland bericht dat zoo zij haar man nog levend wenschte te zien, direct over moest komen. Zij kon geen pas voor uitgaan krijgen, het motief was niet overwegend genoeg en niet voldoende met bewijzen gestaafd.

Er moest echter iets gebeuren. Men vond een man geneigd tegen flinke vergoeding de Dame plus nog eenige andere menschen des 's nachts over de grenzen te brengen. Alles ging goed tot aan de grens,

deze is overal met pindraad afgezet. Uiterst voorzichtig om de patrouille te ontlopen, ging de geleider vooruit om te zien of er geen onraad of alles veilig was. Eensklaps een heevige slag en de man in stukken gescheurd door de lucht. Hij had op een verborgen mijn getrapt.

De dames door schrik en angst als verlamd geraakten verward in den pindraad en werden door de Duitschers bevrijd en gevangen genomen. Te voet ging het onder militaire geleide terug naar Antwerpen en na 4 dagen gevang, werd zij door bemiddeling van invloedrijke personen in vrijheid gesteld. Eindelijk, eindelijk was het haar mogelijk een vrijpas voor Holland te krijgen en zoo naar Engeland over te steken. Misschien te laat.

Vrijdag 28 Mei 1915

Er zijn zo goed als geen soldaten meer in onze plaats. Alles is zoo als vroeger, en als het zoo blijft, is dit wel een gunstig teeken dat het oorlogsgevaar gaat verminderen. Voor mij zal het echter moeilijker worden dit dagboek voort te zetten, daar er op den duur gebrek aan stof zal zijn. Enfin!

Zaterdag 29 Mei 1915

Gisteravond circa 11 uur klonk er in de verte trompetgeschal van artillerie of cavalerie. Wij naar buiten en weldra trok een lange trein van kanonnen, munitiewagens, en onder volle stoom staande veldkeukens voorbij. Men ging de richting Breda uit, zeker een nachtoefening.

Deze middag trok ook een groote afdeling infanterie met volle muziek door de straten. De manschappen waren vermoeid en overdekt met

stof en vuil men kon hen aanzien dat zijn een lange marsch achter de rug hadden.

Sedert enige tijd heeft de *Maasbode* Neerlandsch grootst Katholiek dagblad de loffelijke gewoonte de titels voor hunne berichten omtrent de oorlog met zeer groote letters bij hun agenten (alhier de Firma van Helvert Weijermans) voor de ramen te hangen. Dit trekt zeer de aandacht wat wel bewijst door de massa menschen die zich voor die berichten opeen hopen. Vooral de Belgen maken druk gebruik van deze korte aankondiging en zoo de berichten gunstig zijn ziet men vergenoegde gezichten en worden drukke gesprekken omtrent verschillende questies gevoerd.

Zondag 30 Mei 1915

't Is droog doch koud weer. Van de oorlogsterreinen weinig nieuws. De Belgische vluchtelingen zijn bijna alle vertrokken en de regeeringscommissaris Jhr. Ruys de Beerenbrouck en zijn personeel vertrekken naar een der drie vluchtkampen. Nog steeds rijdt er slechts één trein naar Antwerpen en wel 's middags om 1.40 uur.

Maandag 31 Mei 1915

De Markt wordt weer druk bezocht evenals vroeger, zelfs drukker. Nu Italië meevecht is men over het algemeen er zeker van dat het oorlogsgevaar voor ons totaal geweken is.

Hier en daar is men bezig kwartier te maken voor het 6e Regiment dat naar men zegt morgen naar hier komt.

Dinsdag 1 Juni 1915

Vanmorgen is de troep met stille trom binnengekomen. Overigens alles rustig. Och men geraakt aan alles gewoon zelfs aan het ongewoonste. Als er vandaag of morgen niet weer eens wat verschrikkelijks is

gebeurd waar veel menschenlevens mee verloren gaan, dan zal de oorlog bij ons gauw vergeten zijn. Het duurt zoo lang, en de menschen houden van variatie.

Woensdag 2 Juni 1915

We zitten volop in de zomer. De stafmuziek brengt een aubade bij een generaal die voor een dag in Hotel de Zwaan logeert.

Volgens opgave in het Staatsblad waren te Roosendaal op 1 januari 1914: 18104 inwoners en was daardoor de 4de grootste plaats van Noord-Brabant.

Donderdag 3 Juni 1915

Deze morgen rukte de brandweer het 42ste weer eens met volle muziek uit, 't was weer lang geleden dat zoo iets gebeurd was.

Een vliegtuig met Franschen en Engelschen bemand is in Zeeland gedaald en de inzittenden zijn geïnterneerd.

Men begint zich, volgens de groote Nederlandsche bladen melden, een weinig ongerust te maken over hetgeen de Duitsche Rijkskanselier in den Rijksdag gezegd heeft omtrent het annexeren van België. Altijd is gezegd dat Duitschland geen veroveringsoorlog voerde en mocht daarover in de Duitsche pers niets geschreven worden, doch nu de Rijkskanselier zelf dit onderwerp aanroerde en slechts de socialistische partij er zich eenigszins tegen verzette, terwijl de andere partijen zwegen, schijnt het wel in de bedoeling van Duitschland te liggen, België te behouden zoo hun dit mogelijk is.

Nu is echter reeds verschillende malen door gezaghebbende staatslieden van Duitschland pertinent verklaard, dat men met België niets kan uitrichten, zoo men er Nederland niet bij heeft. Wil men België nu toch nemen, dan ligt het wel een weinig voor de hand dat

Nederland tegelijk gegrepen wordt, daar dit door de eigentlijke waarde van het bezit België zou uitmaken. Wat zal de tijd nog brengen?

Vrijdag 4 Juni 1915

Vanmorgen trokken weer huzaren, infanterie, ziekenwagens, mitrailleusen, keukenwagens enz. met volle muziek voorbij, er was weer wat leven in de brouwerij.

Wij lezen in de courant dat de Burgemeester van Rotterdam gelet op een schrijven van den Commissaris der Koningin in Zuid-Holland ter kennis brengt dat ten behoeve van het leger moet kunnen worden beschikt over alle inlandsche wol, welke bij de aanstaande scheer wordt verkregen.

Volgens het rapport door de centrale Commissie tot behartiging van de belangen der naar Nederland uitgeweken vluchtelingen, aan den Minister van Binnenlandse Zaken overhandigd, blijkt, dat zeker mag worden aangenomen dat ongeveer 1.000.000 vluchtelingen de wijk naar Nederland hebben genomen en wel 500.000 via Noord-Brabant, 450.000 via Zeeland en ongeveer 70.000 via Limburg.

Met zekerheid kan er echter worden vastgesteld, dat op één oogenblik, het grootste aantal vluchtelingen waaraan huisvesting is verleend, was in begin oktober, na den val van Antwerpen en bedroeg circa.720.000 waarvan 594.000 in de 3 grensprovincies en 126.000 in de overige provincies en aldus verdeeld in

Noord-Brabant	410.000
Zeeland	156.000
Limburg	25.750
Zuid-Holland	57.000
Noord-Holland	34.000

Utrecht	7.450
Gelderland	12.800
Overijssel	4.700
Drenthe	3.000
Groningen	2.900
Friesland	2.500
Totaal	719.000

En wel in 831 van de van de 1120 gemeentes. Volgens de laatste mei opgave waren nog circa 80.000 vluchtelingen aanwezig, waaronder met zekerheid te zeggen nog minstens 25.000 gegoeden, die op eigen kosten leven.

Zaterdag 5 Juni 1915

Nog altijd volop zomer. Deze morgen zag ik nog een Belgische geïnterneerde soldaat vergezeld van een Hollandsche infanterist. Hij had verlof gekregen zijn zieke vrouw die te Roosendaal ligt, te komen bezoeken.

Volgens de Duitse Courant "Vorwärts" zijn de prijzen van eenige der voornaamste levensmiddelen in vergelijking met één maand voor het uitbreken van de oorlog zeer hoog gestegen. Vooral in de groote steden wordt het leven te duur. De opgave die hieronder volgt is in pfenningen per kilogram uitgedrukt.

	1914	1915	1915
	Juli	Maart	April
Rundsvleesch	147	170	197
Varkensvleesch	151	229	264
Spek	169	294	300
Reusel	153	290	309

Rijst	50	110	-
Boonen	50	126	-
Erwten	50	120	-
Linzen	60	153	-
Tarwemeel	42	54	-
Roggemeel	30	45	-
Brood	28	47	-
Aardappelen	13	14	-
Boter	200	330	-

Naderhand schrijft dit blad zijn de vleeschprijzen tot een fabelachtige hoogte gestegen en zullen nog hoger worden.

Zondag 6 Juni 1915

Volop zomer er moet regen komen. Geen bijzonder nieuws .

De vesting Presmil is weder in handen der Oostenrijkers, de Russen hebben het niet kunnen houden. De Russen schijnen niet gelukkig in den strijd te zijn, men zegt nu al gebrek aan munitie, terwijl er groote voorraad zou moeten zijn.

Een Zeppelin heeft bommen geworpen naar het Nederlandsch stoomschip "Princes Juliana" gelukkig zonder te treffen. Als men daar over naar Berlijn schrijft zal er weer wel een betuiging van leedwezen binnen komen.

Ik denk dat het vandaag de warmste dag van het seizoen is, men verlangt naar regen.

Gistren heeft nog een treurige begrafenis plaats gehad. Het was een arme Belg nog jong met vrouw en kinderen, tijdens de vlucht een koude gepakt, tering met dood als gevolg. Alhoewel niet de gewoonte

gingen de vrouwen als landgenoot mee naar het kerkhof. Hoe bedroefd was de arme weduwe met haar drie kleine kinderkens. Wie weet hoe gelukkig het huisgezin was, en nu geen man geen ouder meer, op vreemden bodem hoewel gastvrij genadebrood te moeten eten.

Men zegt dat tegen de 15de weer soldaten naar Roosendaal komen.

Dinsdag 8 Juni 1915

Den dag belooft prachtig te worden, 't is 5.30 uur en het is al zoo licht, zonlicht en schaduw teekenen zoo scherp af, 't is of de zon al het droevige, al dat moorden, verwoesten, al dat lijden als met een gouden kleed wil bedekken.

Vanmiddag was ik in de machineloods op het station en telde daar in de nabijheid 17 Belgische locomotieven, die daar vanaf die tijd voor het schrikbewind en gedwongen rust zijn en betere dagen afwachten. Men was juist bezig ze wat op te poetsen.

Een der machinisten die juist uit Den Haag met een trein kwam binnenloopen vertelde dat hij in Den Haag een telegram gelezen had waarop vermeld stond dat Amerika een ultimatum naar Duitschland had gezonden, terwijl mijn zoon uit Breda komende had hooren vertellen dat in Gent een Zeppelin door Engelsche vliegers naar beneden was geschoten.

Overall waar men komt gaat het over het wetsontwerp dat dezer dagen in de Kamer wordt ingediend voor het onder de wapens roepen van alle mannen die nog nooit gediend hebben en leeftijd 18 tot 35 jaar. Velen, nou ja die van 23 à 25 jr zouden het wel aardig vinden, 't is een variatie zeggen ze. Ze bezien de mooie kant van het soldatenleven, maar velen ja de meesten zijn onder de indruk en weten niet wat met

hun zaak te doen, ingeval het treurig feit daar is, en ze weg moeten. Bovendien nooit gediend en dan op 30-35 jarige leeftijd gedrild te worden als jonge recruten. Ik geloof niet dat het mee zal vallen. En toch het plan komt door rechtvaardigheidsgevoel naar voren. Hoeveel zijn er nu reeds die 9 à 10 maanden uit hunnen zaken zijn en gezin, die enorm veel schade hebben geleden, terwijl hun buurman, even gezond en sterk maar nooit soldaat geweest, en in het zelfde artikel zaken doende, rijk wordt, zijn buurmans zaak doet verlopen en er een goed leventje van neemt, even naar buiten komt lopen als hij trompetgeschal hoort, en de mannekens maar laat marcheeren. Nu zullen de thuisblijvers moeten komen en kunnen de anderen eens naar huis komen.

Men hoort vertellen dat de koning van Griekenland is overleden—besliste zekerheid van dit bericht is er nog niet.

Woensdag 9 Juni 1915

Gistren hebben we een dag van groote warmte gehad. 's Middags stond de thermometer in de schaduw 93 en in de zon 112 graden Fahrenheit. Ook deze morgen ziet het er weer uit of we eieren in het zand zullen kunnen koken. Gistren was er wel zwaar onweer maar bracht geen verkoeling.

Gistrennacht werd circa 12 uur alarm geslagen voor het handjevol landweermannen, om een nachtoefening te doen.

Men zegt dat de artillerie 14 dagen à 3 weken geleden naar Zevenbergen vertrokken, weer terugkomt.

Zekerheid omtrent de dood van de koning van Griekenland is er nog niet.

Deze middag kwam nog een Hollandsch vliegtuig voorbij richting Zeeland, hij was echter zo hoog dat men de motor niet kon hooren. Men verlangt zeer naar regen.

Donderdag 10 Juni 1915

Dezen morgen zwaar onweer met flinke regenbui, dus naar zin van de boeren.

Meer en meer begint men in Duitschland er over te denken België te annexeeen. Eerst is er de kanselier en nu den Koning van Beieren er voor gespannen, en toch ging men in Duitschland niet van een veroveringsoorlog uit.

Jammer dat de Russen zijn achteruit geslagen.

De houding tusschen Amerika en Duitschland wordt gespannen, de staatssecretaris is afgetreden omdat het antwoord van Amerika aan Duitschland niet bevredigend is. Het schijnt dat men in Amerika direct wel niet naar oorlog verlangt, doch men wil tijdelijk de vriendschappelijke verhouding tegenover het Deutsche Rijk doen ophouden.

Nog niet officieel bekend dat de Koning van Griekenland dood is. De verwachte veldartillerie is nog niet teruggekeerd.

Volgens de bladen is op tal van plaatsen hier te lande de temperatuur hooger gestegen dan sinds 1881 in Juni is voorgekomen. De in geheele graden Celsius geseinde maximum temperaturen van Maastricht, Vlissingen, Groningen en Den Helder waren respectievelijk 34-34-34-31 tot dusver de hoogste waarde 32,2 in 1913, 31,6 in 1902 en 30,4 in 1883. Waarschijnlijk is dus hier en daar de temperatuur hooger geweest dan sinds zestig jaar was voorgekomen.

Uit Den Haag wordt gemeld dat het wetsontwerp tot instelling van een tijdelijk Nederlandsch gezantschap bij de Paus hedenmiddag in de Tweede Kamer aangenomen is met 82 voor 10 stem tegen. Het volgende wordt in het Plaatselijk blad van heden bekend gemaakt.

Bekendmaking

De Burgemeester der gemeente Roosendaal en Nispen;

gezien het schrijven van den Generaal Majoor Commandant der III Divisie, van 7 Juni 1915 brengt ter kennis van de ingezetenen, dat de Belgisch-Nederlandsche grens op verschillende plaatsen wordt versperd met ijzerdraad, waartusschen een metaaldraad is aangebracht met electrischen stroom.

De Burgemeester voornoemd
Aug. Coenen.

Roosendaal en Nispen 9 Juni 1915.

Het wordt door de Duitschers dus wel gevaarlijk gemaakt.

Vrijdag 11 Juni 1915

De minister Asquith (Engeland) deelt in het Lagerhuis mede dat de totale verliezen van het Engelsche expeditiekorps in Frankrijk en bij de Dardanellen, met inbegrip van de Indische en koloniale contingenten tot 31 Mei bedragen:

Officieren

gedood, gewond of vermist 10.955

Manschappen

gedood, gewond of vermist 247.114

Londen 9 Juni 1915 (RO)

Een gedeelte der artillerie deed vandaag weder zijn entree joyeuse in ons stedeke.

Zaterdag 12 Juni 1915

De wereld is toch een poppenkast. De Duitschers hebben volgens eigen bekentenis de neutraliteit van België geschonden. Den ruwen hak van den groven Pruis is met onweerlegbaar meesterlijk talent op dit landje gezet. Priesters vermoord, nonnen onteerd, vrouwen meisjes en kinderen mishandeld en gedood, mannen van elken leeftijd gefusilleerd en als honden langs de straat neergesmeten. Kerken, steden, dorpen leeggeplunderd en verwoest en dit alles niet alleen in dolle overmoed maar ook volgens vastgesteld plan.

De gruwelen gedurende den Duitschen doortocht gebeurd, zullen nooit door het volle licht beschenen worden, maar wanneer de sluiers waarmede deze wandaden nu nog bedekt zijn, eenmaal door de geschiedenis gelicht zullen worden, zal den Duitscher den naam van mensch niet meer waardig worden gekeurd. Beesten, bloedhonden enz. dit alles is door bijna geheel de wereld uitgeroepen en gekreten en door kardinaal Mercier op waardige wijze den Keizer van Duitschland naar het hoofd gestegen.

Let wel een priester beschuldigt een Keizer in het openbaar van woordbreker, brandstichter en moordenaar en de groote vorst buigt het hoofd niet van spijt, noch voor de waarheid dezer beschuldiging. Vreeslijk!!

Doch deze beschuldiging en het zwijgen is den vasten grond waarop geheel de erkenning van bovengemelde misdaden is opgebouwd. Ze zijn niet te ontkennen. Maar de tijd heelt alle wonden. De grootheid van een misdaad wordt evenals alles hier ter wereld door den tijd afgeknaagd.

Door den verleden tijd en daardoor afknaging erge vermindering der zwaarte hunner misdaden beginnen de Duitschers hier en daar te

onderzoeken of ze nog wel in zoo heevige mate voor barbaren kunnen worden aangezien en zoo heeft er eene de stoute brutale schoenen aangeschoten en om een onderhoud verzocht bij der Aartsbisschop van Utrecht. Het is nl. een bijzondere correspondent van de “Vossische Zeitung”, die er naar streeft de ware stemming omtrent Duitschland in Nederland te onderzoeken en zich daarom tot den hoogsten kerkvorst van ons ons land wendde.

De aartsbisschop zeide dat de neutraliteit van Nederland, evenals de neutraliteit van de Katholieke Kerk hem verbood zijne meening uit te spreken. Hij voegde er echter bij: Zonder mijne neutraliteit te schenden mag ik mijn onbegrensde hoogachting uitspreken voor den heldenmoed van het Duitsche Volk, mijn onomwonden bewondering voor de Duitsche organisatie, mijne geestdrift voor de opvatting van vaderlandsliefde onder het Duitsche volk. Heeft de wereld reeds zoo iets gezien? Wanneer men dat aanschouwt, dan gaat iemand het hart open, met iedere vezel van lichaam en ziel neemt men deel in het lot van het heldenvolk..... Ik ben neutraal, wenschen naar een spoedige vrede doen zich gelden. Op de vraag van den correspondent of Z.D. ook de mening was toegedaan dat de zege van Duitschland een nationaal gevaar voor Nederland zou beteekenen, keek Z.D. hem verwonderd aan en zeide: “Welk een onzin, ik ben geen politicus maar heb tot dusverre geen grond om aan Duitschlands woord te twijfelen. Ik vrees niets van een zege van Duitschland. Ik verwacht integendeel daarvan een opbloei van Nederland, wees verzekerd dat voor den oorlog Nederland beslist Duitschland vriendelijk was gezind, het geheele land stond

*voor zoover ik het beoordelen kan, geestdriftig voor
Duitschland.*

*Daar kwamen zekere berichten uit België. De stemming sloeg
om in zooverre het de groote massa gold. Doch ook dat is voor
het grootste deel wederom verdwenen. Gelooft dat Duitschland
vele vrienden heeft in Nederland voor wie het eenvoudig niet
mogelijk zou zijn een volk een kwaad hart toe te dragen, dat
zulk een heerlijke heldenmoed, zulk een wonderbare geestdrift
voor het vaderland ontwikkelde.”*

*Toen de bezoeker wegging, riep de kerkvorst “veel geluk en
zegen”, veel geluk tot een voorspoedige vrede.*

(Maasbode 10 Juni 1915).

Alles wat in België gebeurt is en nog geschied, wordt nu al betiteld met
“Dan kwamen zekere berichten uit België”. De tijd is al aan het
knagen geweest.

Het 6de Regiment gaat naar Etten-Leur en het 17^e komt hier weer
terug. De muziek voor het 6de heeft zich den korte tijd dat het weer
hier was, zeer verdienstelijk gemaakt door ons bijna alle avonden op
een muzikale wandeling te vergasten. Heden is in de Kuip weder een
officier beëdigd.

Zondag 13 Juni 1915

Zoals wij reeds onderling vermoedden, is den interview van den
Duitscher met de Aartsbisschop van Utrecht een weinig rooskleurig
gemaakt. Hij heeft het onderhoud gebruikt als een een 1ste klasse
reclame voor een krantenbericht “Made in Germania”, wel wetende
wat een effect en opzien het zou maken en dat velen der goegemeente
er in zouden loopen, daar als een Aartsbisschop het zegt, zal het wel

zoo zijn. Intusschen is heden in de *Maasbode* een andere lezing van het onderhoud gegeven.

'Het centrum' heeft ter bevoegde plaats nadere inlichtingen ingewonnen en Zijne Doorluchtigheid heeft er een draai aangegeven. Hij zegt dat het gesprek in hoofdzaak goed is weergegeven, doch dat Z.D.H. voor elk woord dat in het verslag voorkomt, niet kan instaan, enz. In een woord zoals het iedereen mogelijk is is Z.D.H. te hard van stapel geloopt, zijn neutraliteit blijft te veel Duitsch. Voor het werd afgedrukt had Mgr. geen proef van het interview ontvangen.

Uit alles blijkt ook ditmaal weder de voortvarendheid, doch weinig diplomatieke kennis van den Duitscher. Het interview was te mooi. Dat loopt stad en land af om maar gunstige gedachten omtrent zijn liebes Vaderland op te vangen, pikken ze hier en daar een zaadkorreltje gunstig oordeel op, dan maken ze er direct een groote boom van op, doch op losse grond, zoodat hij omvalt. Intusschen is Z.D.H. pro Duitsch of liever Anti Fransch, een verschijnsel dat veel bij de Hollandschen geestelijkheid voorkomt.

Naar men zegt, zijn in de loop der week 2 personen, door den electriche draad, op de grens gespannen, gedood.

Geld uit België per post verzonden naar Holland om doorgestuurd te worden naar Belgische krijgsgevangenen in Duitschland wordt door de Duitsche censuur achtergehouden, de brief gaat door.

Maandag 14 Juni 1915

't Was gistrenavond zoo koud, dat velen met den overjas aan, gingen wandelen.

De grenzen worden door de Hollandschen Militairen streng bewaakt om den smokkelhandel met de Duitschers te weren. Veel ingezetenen

schijnen met dit zaakje veel geld te verdienen. Meest maakt men een soort complot, brengt wat geld bijeen, doet inkoopen en belast anderen om het over de grenzen te brengen.

Van de kaarten door de gemeente rondgezonden om van het goedkoope of z.g. oorlogsbrood te profiteren, wordt druk gebruik gemaakt.

Buiten het doortrekken van eenig artillerie en huzaren, is het rustig in onze plaats.

Gistrenavond had een Belgischen Heer en Dame in het café Cosmopoliet bij ons in de buurt buiten aan een tafeltje plaats genomen. Na iets gebruikt te hebben, hadden ze zich verwijderd en bemerkten pas na eenige tijd dat zij een zilveren beurs met 6000 frs inhoud en papieren om in België te komen, door hen buiten het café aan een sierboompje gehangen en vergeten mee te nemen. Direct terug, maar de schat was verdwenen, herrie, zoeken op en neer lopen, direct veel volk voor het café. Madame— Mr. verwrongen gezichten met veel armengezwaai, eindelijk politie om de zaak te onderzoeken.

Dinsdag 15 Juni 1915

Met de beurs met 6000 frs is het in orde. Ze is terecht, was echter niet ontvreemd.

Bij ons in de plaats zeer rustig. We hebben wel soldaten doch zeer weinig. Om eenig denkbeeld te geven wat toestand het in Roosendaal was tijdens de groote vlucht der Belgen, vertelde mij vandaag een Dame die op een groote villa woont, dicht bij Roosendaal, dat ze op een gegeven oogenblik aan soldaten en vluchtelingen 100 menschen in huis had en 40 paarden in de stallingen, terwijl haar Mama ook uit

België gevlucht, in haar woning stervende was en een paar dagen later overleed.

Woensdag 16 Juni 1915

De opperbevelhebber van Land en zeemacht heeft de volgende order voor de Land en zeemacht uitgevaardigd om heden aan de troepen te worden voorgelezen.

De dagen van 16 en 17 Juni 1915 verlevendigen de herinnering aan de voor honderd jaren door de voorgangers van de meeste Nederlandsche Korpsen verrichte roemrijke daden tot bevestiging van het op 16 maart 1815 gestichte Koninkrijk, welke daden in de registers der mede honderdjarige Militaire Willemsorde zijn geboekt. Op deze merkwaardige dag is het mij een behoefte mijne tevredenheid te betuigen aan de Nederlandsche krijgsmacht bij den geweldigen volkerenstrijd tot handhaving onzer onzijdigheid te samen geroepen. De overwinningen van Quatre-Bas en van Waterloo waren te danken aan de rotsvaste houding en de trouwe kameraadschap der verbondene troepen aan de zelfstandigheid onzer bevelhebbers onder aanvoering van den Prins van Oranje. Aan die voorbeelden ons spiegelende, gebieden plicht, eer en belang, om tot behoud van 's lands aloude, dierbare vrijheid, waakzaam, krachtig en gereed te blijven. Leve de Koningin!!!!

's Gravenhage 16 Juni 1915

De opperbevelhebber van L en Z

(get.) Snijders

Gistrenavond was het ter eere van de herdenking een militair concert onder begunstiger van zeer mooi weer, het was een prachtige avond.

Zeer veel volk op de been en de hoofdofficieren hadden zich verzameld op de balconkamer van het Hotel de Zwaan.

Donderdag 17 Juni 1915

Dezen nacht zijn zeker vele oefeningen gebeurd daar wij om 3 uur dicht in de buurt een aanval van mitrailleurs hebben gehoord. Het was een voortdurend getik en geratel.

In Zeeland vooral in Zeeuwsch-Vlaanderen begint de bevolking zich ongerust te maken. Misschien noodeloos, doch de volgende bekendmaking geeft er wel een weinig reden voor.

De territoriale bevelhebber in Zeeland enz. na ter zake overleg te hebben gepleegd met het burgerlijk gezag maakt het volgende bekend aan de bewoners van Zeeuwsch-Vlaanderen, waarbij er uitdrukkelijk de aandacht op gevestigd wordt, dat deze bekendmaking in geen deele geschiedt op grond van dreigend oorlogsgevaar, dus geen onrust behoeft te verwekken, doch uitsluitend plaats heeft teneinde de bevolking niet onbekend te doen zijn met de door het militair gezag noodzakelijk geoordeelde verbodsbepalingen.

Indien Nederland in een oorlog wordt gewikkeld en vijandelijkheden te verwachten zijn in Zeeuwsch-Vlaanderen wordt de bevolking verzocht, niet van verblijf te veranderen. De communicatiemiddelen zijn dan niet meer ter beschikking van het publiek.

De nadering van Neuzen en Breskens is door het militair gezag verboden en zal met geweld worden gekeerd. Het is niet te verwachten, dat het noordelijk gedeelte van Zeeuwsch-Vlaanderen een veiliger verblijf zal aanbieden dan het zuidelijk gedeelte. Eene verplaatsing van de bevolking

veroorzaakt opeenhooping van menschen waarvoor op die plaatsen levensmiddelen tekort zullen komen. Wegens defensiebelangen kan, ingeval van oorlog, geen gelegenheid gegeven worden aan den bevolking om Zeeuwsch-Vlaanderen in de richting Walcheren of Zuid-Beveland te verlaten. Ieder burger, die zijn belang goed begrijpt, blijve rustig in zijn woonplaats, waar hij meer gelegenheid zal hebben om voor zijne bezittingen te zorgen, dan wanneer hij afwezig is. Vluchtelingen die van over de grens komen, moet worden beduid, dat zij niet verder kunnen, zonder zich aan gevaar bloot te stellen.

De territoriale Bevelhebber in Zeeland enz.
Brockx

Dezen avond rukte de militaire kapel weder uit voor een muzikale wandeling. Elken avond worden de medewandelaars in aantal grooter. De goede muziek en het mooie weer lokt de menschen naar buiten.

Vrijdag 18 Juni 1915

Vandaag weder beëdiging van een officier der artillerie en een infanterie. Naar men zegt gebeurt het nu onder Nispen, daar de terreinen in Roosendaal voor goede opstelling der kanonnen te klein zijn. Met ontplooid vaandel rukte het kleine legertje dat we hier nog in kwartier hebben die richting uit.

Men meldt ons uit Breskens dat een Nederlandsch vaartuig op de Wielingen nabij Knocke op een mijn, (vermoedelijk een Duitsche) is gestooten en in de lucht gevlogen. De bemanning bestaande uit vier menschen werd gedood. De stukken hout van het schip werden meer dan 150 m in den omtrek geslingerd. De verslagenheid in Breskens is groot.

Zoals wij vermoed hadden is er werkelijk tusschen Donderdag en Vrijdagnacht rondom Roosendaal een groote oefening geweest en heeft het schieten werkelijk plaatsgehad. Bij de beëediging der officieren was ook parade en deze namiddag van half vijf tot half zes en vanavond van 7.30 tot 8.30 uur militaire muziek op de Markt alles ter ere der herdenking van den slag bij Quatre-Bras en Waterloo.

Zaterdag 19 Juni 1915

Het is frisch weer, als het niet zo gek stond zouden we de kachel aansteken.

Van een onzer kennissen is een zoontje overreden door een automobiel en wel in Valkenburg (L). De menschen woonden vroeger in Luik doch thans tijdelijk in Limburg. Het overrijden door een automobiel valt te menigmaal voor om dit apart te vermelden doch het ongelukkig toeval wil dat het gebeurde met den auto waarin Z.K.H. Prins Hendrik was gezeten. Vijf minuten na het voorval stierf het kind. De smart der ouders is groot en voor den prins een zeer treurig geval, wat hij zich zeer moet aangetrokken hebben. Het moet iets vreeselijks zijn te moeten denken iemand van het leven te beroven, al is het dan ook geheel buiten schuld, wat hier beslist het geval moet zijn geweest. Het is voor den Prins dubbel onaangenaam in deze onrustige tijden, waarin hij toch zoo'n vreemde en tot niets gedoemde rol vervult. Het is aan ieder verboden, zich zonder noodzakelijkheid binnen een afstand van 50 meter van de grens op te houden, welke noodzakelijkheid echter niet altijd behoeft te blijken uit een door een militair commandant afgegeven vergunningsbewijs. Het is verboden, zoowel van als naar België de grens te passeeren langs andere dan de heerbanen en de door de Directie der Belastingen aangewezen wegen.

Overtreding wordt gestraft met 3 maanden hechtenis. Door deze verordening vervallen alle andere.

Op aanzegging van militaire zijde moeten alle duivenhokken worden opengezet en moet toegelaten worden, dat de duiven worden onderzocht. Overtreding wordt gestraft met gevangenisstraf van 3 maanden of boeten van fl.300

Zondag 20 Juni 1915

Het is weer zomerweer, zodat het concert door de staf in den tuin Vergouwen kan doorgaan.

Dezer dagen heeft een grote afdeling vliegers van de geallieerden vlucht gemaakt over Duitschland en boven de stad Karlsruhe eenige bommen laten vallen, ook als antwoord op de zeppelin-tocht boven Engeland. De luchtaanval schijnt goed gelukt te zijn. Heel Duitschland schreeuwt nu moord en brand, vreeselijk, menschonteerend vinden zij het in een open stad bommen te werpen, op vreedzame burgers, op ons die in deze stad tijdelijk de Koningin van Zweden als gast welkom hadden geheeten, moet men ons nu komen toonen dat wij het gevaar niet kunnen verhinderen dat deze Koningin gedood kan worden. Wat onmenschen! Die niet-Duitschers, die de vermetelheid hebben te doen wat wij doen en hem hebben voorgedaan. Heel Duitschland schreeuwt ach en wee!

Maar wat deden de vreedzame burgers toen een zeppelin bommen liet vallen op Antwerpen, op een slapende stad, toen bommen werden geworpen om en bij het paleis van den Koning waar ook de Koningin met hare kinderen vertoefden? Is de Koningin van Zweden een haar beter maar ook niet slechter dan de Koningin van België en kinderen. Welke Duitscher keurde deze daad af, iemand in zijn slaap

vermoorden, is laag, is laf, wordt slechts gedaan door moordenaars, door geen verdedigers, geen strijders, geen soldaten.

Wisten de Duitschers wie er op de Lusitania was, toen de boot onder angstkreten van vrouwen en kinderen in de diepte verdween. Stond één Duitscher op tegen deze tot nu toe ongekende misdaad?

Neen, men luidde de klokken, men stak de vlag uit. 't Was feest, de sluipmoord was er wel op groote schaal uitstekend gelukt. En toch hoort men de held van deze heldendaad niet noemen, men schaamt zich er voor. Een Duitse officier, gevangengenomen lachte met de ongelukkigen, die in vreeschlijke pijnen lagen te sterven door de giftgassen veroorzaakt. Maar nu voelt men dat andere menschen, als het moet ook kunnen doch wat Duitschland zich verbeeldt alleen te mogen doen.

Maandag 21 Juni 1915

Zoals we gisteren reeds hoorden vertellen zou een regiment infanterie deze nacht Roosendaal passeren richting Zevenbergen. Het kwam uit Zeeland en werkelijk deze nacht circa half drie kwam men met volle muziek voorbij. Er schijnt een reusachtige oefening te moeten gebeuren bij de waterlinie en hoewel ver van Roosendaal kunnen we aan de bedrijvigheid merken dat er iets gaande is.

Deze morgen circa 10 uur passeerde een groote platte wagen volgeladen met koffers en manden en daarachter 6 mooie paarden met de KK omhangen en op de hoeken het Koninklijk wapen. De paarden werden bereden door stalknechts van het KK huis. Alles ging richting Bergen op Zoom .

Men zegt dat hare Majesteit dezer dagen weer te Roosendaal komt.

't Is volop zomerweer, zeer drukke marktdag. Het concert dezer avond op de Markt werd weer druk bezocht. Er heerscht, vreemd hè!, een onbezorgde en vroolijke stemming onder de mensen.

Dinsdag 22 Juni 1915

Blijkens uitkomst eener ambtelijke telling waren in het begin dezer maand nog ruim 16.500 Belgische vluchtelingen in de Provincie Noord-Brabant aanwezig, ongerekend de bevolking van het vluchtoord te Uden. De voornaamste getallen zijn

2575	te Bergen op Zoom
2636	te Breda
400	te Ginneken
416	te Den Bosch
525	te Ossendrecht
2000	te Roosendaal
1335	te Tilburg

Vanmorgen werd verteld dat de Koningin naar Standdaarbuiten was gegaan om een oefening mede te maken, om daarna naar Roosendaal te komen om haar inspectiereis voort te zetten. H.M. zou circa 2 uur de Roode Kruis - en ambulancewagens komen inspecteren en wel op den straatweg tusschen Wouw en Roosendaal. Daar waren echter zooveel verhalen omtrent de komst van H.M. dat niemand iets met zekerheid wist.

Circa half twee kwam een vriend die met zijn vrouw ging kijken of ik meeding, en als dagboekschrijver moest ik wel. Dus wij Wouwwaarts. Het was prachtig weer, zomer, aangenaam om te fietsen. Zoodra we op de Wouwschebaan aankwamen, overal mensen aan de deur druk

aan het praten over hetgeen er komen zou. 't Was circa 2 uur en zoo lang de weg was, zoo weinig zagen we ook maar iets van hetgeen er geïnspecteerd moest worden. Zou er wel iets gebeuren en waar? Komt de Koningin om half drie dan moet er toch iets te inspecteren zijn en de weg was zoo leeg als mijn portemonnaie. Maar kom we gaan maar op stap. Goed weer en een fijne sigaar, 't is niet erg al loopen we een einde voor niets.

Onderweg hielden wij een fietsrijdende geniesoldaat tegen die van Wouw kwam, we vroegen om inlichtingen en hij vertelde ons dat H.M. naar Wouw kwam om de artillerie te inspecteren en eenige instellingen zou bezoeken. Ja, dan maar naar Wouw. Voortrijdende kwamen wij bij paal 26, waarop iemand zat te rusten, die ons vertelde dat hier bij deze paal de inspectie Roode Kruis zou plaatshebben. Nu wisten we helemaal niet meer wat te doen. Nieuwsgierig alles te zien liepen we de kans op niets te zien als we doorreden of bleven wachten.

Daar komen 2 militaire dokters per fiets van Roosendaal stappen af en zetten aan den overkant hun fietsen tegen een boom, staken een sigaar op en namen een afwachtende houding aan. Nu was het voor ons zeker dat hier iets moest gebeuren. Een poos naderhand zagen we opzij van de weg een stofwolk waaruit eindelijk een paar ruiters uit te voorschijn kwamen, en wel een majoor-dokter en zijn adjudant. Ook deze hielden bij ons op stegen af en vervoegden zich bij hun collega's. Daar ik de eer en genoeg had de majoor te kennen, daar hij bij een familielid was ingekwartierd en ik aan hem was voorgesteld, waagde ik mij een weinig vooruit, maakte een zeer beleefde buiging en vroeg hem enige inlichtingen, die hij mij gaarne gaf. Ja H.M. zou hier

inspectie houden over het Roode Kruis enz., de bepaalde tijd was echter reeds verstreken, echter nog wat geduld.

Eindelijk kwam in de verte het Roode Kruis aangerold met de noodige rompslomp er bij, die na veel wendes en keeren, waarbij nog een paard kwam te vallen, zich opzij van de weg stelde. Nu wachten.

Kwam er een auto in de verte aan. Ach, daar is de Koningin! Eindelijk stegen de majoor en zijn adjudant te paard. Een hoornblazer liet driemaal een signaal hooren, alles stelde zich in orde en daar kwam de Koninklijke stoet aanrijden.

Eerst een auto met hoofdofficieren en daarna de auto met de Koningin en hofdame beiden waren in rijcostuum. Heel langzaam werd voorbij de opstelling gereden en aan het einde hield de auto stil. De majoor draafde er naar toe, sprong van zijn paard en sprak eenige oogenblikken met H.M. We stonden er vlakbij, brutaal genoeg, zoodat wij de Koningin zeer goed konden zien, ze zag er zeer welvarend uit. Wij salueerden en werden met een buiging vereerd, waarna de geheele stoet bestaand uit 5 auto's naar Wouw doorreed. Na nog even met de majoor gesproken te hebben, wandelden wij al pratende over hetgeen we gezien hadden, huiswaarts.

Woensdag 23 Juni 1915

Meer en meer gaat het gerucht dat we weer soldaten ingekwartierd krijgen, de een zegt 4000 de andere 1200. De stafmuziek is grootendeels met verlof, zoodat taptoe en concerten achterwege blijven.

Donderdag 24 Juni 1915

De tijdingen uit Rusland zijn niet erg gunstig, men heeft Lemberg in handen van de Oostenrijkers moeten laten.

Deze morgen sprak ik nog een Dame die met 2 dochters en zonen 's nachts over de grenzen waren gekomen. Ze kwamen van Namen. 4 Dagen en 4 nachten hadden ze voor de grens gewacht voor er kans van slagen was om er door te komen. De menschen zagen er ellendig uit, doodvermoeid. Zij wilde direct een advertentie in de *Maasbode* plaatsen om de overige familie te verwittigen dat ze veilig waren overgekomen, en daardoor tevens te weten te komen waar zij zich ophielden. Dit was te voren afgesproken.

Vrijdag 25 Juni 1915

Niets bijzonders te vermelden. Op de z.g. hooge bergen nabij het station is men bezig loopgraven en ondergrondse woningen te maken als oefening. De Koningin schijnt er naar toe geweest te zijn. Omtrent de nieuwe Engelsche Leening (oorlogs) lezen wij in de financiële berichten o.a. het volgende. *Houders van stukken der nieuwe oorlogsleening zullen het recht hebben deze stukken tegen stukken in toekomstige leeningen à pari te doen verwisselen. Het maximum bedrag der emissie wordt bepaald naar het totaalbedrag der oorlogskosten per 31 maart 1916 derhalve volgens raming 1.000 millioen pond sterling.*

Zaterdag 26 Juni 1915

Het is maar stil bij ons, er rukt zoo wat artillerie uit, maar dat is ook al. De menschen beginnen weer naar groote en kwartiering te verlangen. In 't begin er zoo op tegen, nu er zoo vóór. Och het brengt voor velen voordeel en leven in den korf.

De paardentoonstelling op Dinsdag 29 Juni 1915, ook dit jaar uit een niet groote deelneming zou bestaan, wordt aangevuld door een

springconcours van de officieren der artillerie, wat een flinke attractie zal geven.

Zondag 27 Juni 1915

Zoals gemeld wordt, komt morgen hier voorbij een trein met Engelsche gewonden die door Duitschland worden teruggezonden tegen Duitse gewonden. Het zijn er echter alleen die totaal ongeschikt zijn om als soldaat nog dienst te doen. De eene zijn arm, den andere zijn been kwijt, oogen verloren of in den rug geschoten. Allen in de kracht huns levens die dat jonge leven, hun gezondheid aan het vaderland hebben geofferd.

Maandag 28 Juni 1915

Vanmiddag 3 uur zou de trein met Engelsche gewonden binnenloopen. Niemand dan de toegevoegde leden van het Roode Kruis mochten op het perron. Vele menschen stonden aan de schuiven te wachten, daar de trein over België kwam. Deze gewonden hadden allen in Brussel in het hospitaal gelegen. Er kwam bericht dat de trein pas 4 uur binnen zou loopen. De menigte groeide aan, aan weerszijde van de schuiven en langs de spoorlijnen was het vol volk ook vele Belgen. De schuiven gingen omlaag en langzaam – langzaam kwam den trein binnen. Uit vele wagons waarvan de raampjes omlaag waren hingen Engelsche soldaten die het wuiven en hoera geroep allervriendelijkst beantwoordden. Het waren er zeker die in zooverre genegen waren dat ze niet meer bedlegerig, doch met een been of arm naar huis terugkeerden. Maar er waren ook wagons bij en vele waarin bedjes voor het raam stonden, waarop de ongelukkigen lagen, die letterlijk vervoerd moesten worden, totaal hulpeloos. Wat zal hun het hoera

geroep aangenaam in de ooren hebben geklonken, als een bewijs te zijn in een vrij land.

De trein was ongeveer 50 wagens groot, op de balkons stonden Engelsche roodkruismannen, die ook terug mochten, doch ook Duitsche verplegers en verpleegsters. Ik moet zeggen, zonder iets van deze menschen af te dingen, zagen zij er niet erg vroolijk gestemd uit, vooral bij het hoera geroep. Maar ja, wanneer woensdag de Duitsche gewonden van Engeland komen, zullen wij deze ongelukkigen ook toejuichen, 't zijn allen menschen die gedaan hebben wat zij moesten doen, nu ongelukkigen zijn, dus geen vijanden of tegenstanders meer. Op het perron zijn allen hartelijk ontvangen en van alles voorzien, en toen een uur later de trein richting Zeeland vertrok en weder een hoera opging, zag men uit menig ledikantje een vermagerde wasbleeke hand ons een groet, een dankbetuiging toewuifde.

Dinsdag 29 Juni 1915

De paardentoonstelling en springconcours gaan niet door vanwege ziekte onder de militaire paarden.

Gisteren was het juist een jaar geleden dat de jeugdige Serviër Princip in Serajevo den Oostenrijksche troonopvolger en zijn gemalin doodschoot en daarmee den stoot gaf tot den algemeene wereldslachting, die tot nu toe het doel nl. het straffen van Servië nog niet heeft doen gebeuren.

De staf maakte gisteravond weer een muzikale wandeling.

Woensdag 30 Juni 1915

Deze morgen was ik bij een kennis van mij die een pak brieven op de post moest bezorgen die 14 dagen in de grond gestopt waren geweest. Veertien dagen geleden had iemand getracht deze letteren over de

grens te smokkelen, het waren allemaal brieven uit Lier. De man was gesnapt door de Duitschers doch toch kon tevoren het pak brieven in een veld werpen over de grens. Een boer had dit gezien en stopte ze in den grond. Toen den overbrenger los werd gelaten, kwam hij naar zijn pak zoeken en den boer wees hem het plek aan.

Wie weet hoe lang deze brieven verwacht werden en hoe de afzenders naar een antwoord uitkeken wat gewichtige tijdingen en mededelingen, wat droefheid en misschien in deze enveloppen verborgen waren. Vele waren door de ondergrondsche rust nogal beschadigd door de vocht.

Heden hield het 17de Regiment, ten minste een groot gedeelte met vliegende vaandels en volle muziek zijn blijde intocht in Roosendaal na afwezigheid van circa 2 maanden. Velen er van worden echter buiten de kom der gemeente ingekwartierd. Het muziekkorps in hoofdzaak uit 'tantes' bestaande, heeft vanavond een mooie muziekkuitvoering op het marktplein aangeboden.

Donderdag 1 Juli 1915

Gisteravond zijn de Duitse gewonden en Roode Kruis-mannen tegen inwisseling der Engelschen alhier aangekomen. Er was sprake dat de trein circa 9 uur zou binnen loopen. Een groote menigte was aan de schuiven aanwezig of wandelde langs den Stationsweg. Al gauw werd gemeld dat door vertraging de trein circa 10 zou aankomen. Daar het een zeer mooie avond was, werd met geduld gewacht, de tijd brekende met op en neer te wandelen.

Eindelijk gingen de schuiven neer en ook zeer langzaam reed den trein het station binnen. Wij stonden halverwege den Stationsweg en den trein reed dicht langs het hekken. Vanuit een coupé vroegen eenige

Duitschers in welk station zij waren aangekomen. Er was veel hoerageroep, doch niet als bij de Engelschen.

Zoals ik reeds meldde bestond van weerszijden de trein wel uit zeer zwaar gewonden doch in hoofdzaak waren in deze trein dokters, oppassers van het Roode Kruis, in den krijgsgevangen genomen dus mannen die niets mankeerden en naar hun land terugkeerden. Het was streng verboden op het perron te komen, doch het verbod werd strenger gehandhaafd dan bij de Engelschen.

Er is echter wel verschil in deze beide rassen. De Engelschen die deze week passeerden wuifden met vroolijke gelukkige oogen. De Duitschers wuiven ook, maar zwaar massief, zelfs daarin moet kracht gelegd worden. Beiden, Engelschen en Duitschers, deed het goed dat zij welkom ontvangen werden, maar in de ontvangst der Engelschen lag meer sympathie. Zoolang der Duitschen trein (circa ½ uur) op het station verbleef was het stil op het perron, men deelde ook sigaren, chocolade ed uit, doch er was iets drukkends. De hooge officieren die den trein begeleidden liepen met een air op en neer te wandelen, of zij zich in het hartje van Deutschland gevoelden.

Goed 11 uur vertrok den trein naar Esschen, waar het station feestelijk was versierd door de Duitschers en een groot muziekcors opgesteld was, om hunne krijgsmakkers in Duitsch-België te verwelkomen. Het aantal Engelsche gewonden naar hun land teruggezonden bedroeg 395.

Vrijdag 2 Juli 1915

Bij ons geen nieuws. Dezer morgen ging het gerucht dat een vlieger Roosendaal zou passeren en buiten Roosendaal groote roode kruisen zouden gelegd worden om ze door de aviateur te doen onderscheiden.

Vele wagens boven op het dek witte lappen met roode kruisen rijden naar buiten. De vlieger is niet gekomen.

Zaterdag 3 Juli 1915

Het is wonderschoon weer. Wij hebben heden nog bezoek gehad van een oud-logé. Hij was nu lange tijd in Engeland geweest maar moest, zoo zijn zaken niet geheel in de war zouden loopen, naar België. Het moeilijke van het geval is dat hij weer zoo gauw mogelijk weer terug naar Engeland wil vertrekken, daar zijn vrouw in een toestand is, dat hij ze niet alleen kan laten. Is hij echter eenmaal in België, dan mag hij er niet meer uit. De man was radeloos.

Zondag 4 Juli 1915

Ongemeen warm. Een Engelsch vliegtuig in Zeeland gedaald. Direct na de landing staken de inzittenden het machine in brand, daar zij bij het zien aankomen onzer soldaten, dachten op Duitsch-Belgisch gebied te zijn.

Al de muziekkorpsen zijn weer vertrokken.

Maandag 5 Juli 1915

Volgens bericht is een moordaanslag gepleegd op J.P. Morgan een der rijkste Amerikanen. Ik twijfel of het voor Duitschland wel aangenaam zal zijn met vette letters in de couranten vermeld te zien dat deze aanslag gepleegd is door een Duitsch Professor, die tegelijk die tegelijk de bekentenis heeft afgelegd ook een brandstichter te zijn. In zoo verre kan in dezen aanslag de bedoeling liggen het hoofd der rijke Amerikanen te treffen die onderling voor 100 millioen pond sterling aan de oorlogsleening van Engeland willen deelnemen.

Dinsdag 6 juli 1915

Ruim een week geleden is een onzer ingezetenen voor zaken naar Antwerpen gegaan met de bedoeling den volgenden dag terug te keeren. Tot nu toe is hij echter nog niet teruggekeerd. Het blijkt echter dat hij door de regeering of gemeente was aangesteld brood te bakken van toegezonden meel voor Amerika, voor de Belgen, zoodat elke dag 900:1000 brooden in België bezorgd werden. Bij nauwkeurig onderzoek op de grenzen is gebleken dat hij voor eigen rekening nog circa 400:500 brooden meer mee nam, welke daad onder smokkelhandel viel. Hoe zal dit zaakje afloopen. Hij is over de grenzen gevlucht.

Woensdag 7 juli 1915

De Belgische grens is reeds sedert een paar dagen door de Duitschers gesloten. Heden zoo streng dat Belgische boeren uit Esschen die over de grens naar hun veld geweest waren niet meer terug mochten. Zelfs de dokter uit Esschen mocht even over de grens zijn zieken niet bezoeken.

Er schijnt weer groote troepenverplaatsing in den buurt van den IJzer. Men wil kost wat kost naar Calais. Het is niet te hopen dat het lukken zal.

Donderdag 8 juli 1915

Slecht weer, koud. Deze morgen zag ik een massa kinderen, leeftijd 5 tot 11 jaar met een trein uit Antwerpen arriveren. Zij werden begeleid door Dames die een witte band om den arm droegen, waarop gedrukt stond R.K. Huisvestingscomité. Deze kinderen worden tijdelijk in België van de ouderlijke zorgen ontlast, naar Holland gebracht en bij

verschillende ingezetenen ondergebracht. Het comité schijnt uitstekend te werken.

De gemeente heeft een kiosk op de Markt doen plaatsen en de muziek van het 17de heeft vanavond reeds concert gegeven, altijd maar muziek.

Vrijdag 9 juli 1915

Heden is de Belgische grens weer geopend.

Volgens bericht zijn sedert het uitbreken van den oorlog tot aan de maand juni op de Nederlandsche kust aangetroffen 561 drijvende mijnen, waarvan 308 Engelsche, 54 Franschen en 53 Duitsche, terwijl 146 mijnen van onbekende oorsprong.

Wij lezen in de bladen dat te Esschen een aldaar wonende dame eene somme van 50.000 mark aan goud over de grenzen trachtte smokkelen, doch juist bijtijds door de Duitschers verhinderd werd. Geld kwijt en 2 jaar gevangenisstraf.

Zaterdag 10 juli 1915

Dat de meningen wel scherp tegenover elkander staan blijkt wel, dat een ringdominee verleden week zondag in den Protestante Kerk in zijn preek tegen de Engelschen, Franschen en Russen ageerde, en wel zoodanig dat een officier in de kerk aanwezig, bij het kerkbestuur protest heeft aangetekend, De Dominé is met een Duitsche vrouw gehuwd.

Alhoewel vele vluchtelingen naar hun land terug keeren, komen er weer velen uit België terug naar Holland, wat echter met het grootste levensgevaar gepaard gaat. Wij lezen hieromtrent wat aan de grens te Wuust-Wezel is gebeurd.

Een groep van 62 personen, waaronder 9 mannen en 4 kinderen, dus meest vrouwen trachtten in den nacht van 9 juli

nabij Minderhout over de grens op Hollandsch gebied te komen. 't Was tegen één uur dat zij bij donker stormachtig weer, de kousen over de schoenen getrokken zacht lopend door de bosschen de Hollandsche grens trachten te bereiken. Aan de zoom van het bosch op geen 50 M meer van de grens klonk hen donderend een halt der Duitsche wachtpost tegen, waarop tegelijk verschillende schoten werden gelost die de arme vluchtelingen als kaf uiteen deed stuiven. Een Duitsche patrouille omsingelde terstond het bosch waarin weldra een ware kloppartij ontstond. Den buit bestond uit 55 personen, waaronder al de vrouwen en kinderen. Slechts 9 man kon, onder het grootste gevaar van neergeschoten te worden, over de grens komen. De overigen werden gevangen genomen.

Ziedaar weer een staaltje van hooge Duitsche Kultuur waarvan ik wensch dat ieder ook de Duitschers bevrijd mogen worden.

Zondag 11 Juli 1915

Daar valt hier niets bijzonders voor. 't Is zoo stil als een muis. We krijgen afslag van varkensvleesch en wel door tusschenkomst der regeering. De gemeente heeft gisterenavond onderstaande in *De Grondwet* geplaatst.

Prijzlijst van varkensvleesch

De Burgemeester der gemeente Roosendaal en Nispen brengt ter openbare kennis, dat is vastgesteld de volgende prijslijst van door tusschenkomst der Regeering geleverd varkensvleesch.

Rollade	0.54
Magere lappen	0,54
Doorregen lappen	0,50
Vette lappen	0,50
Carbonade	0,52
Reussel (gesmolten)	0,55

Reussel (ongesmolten)	0,50
Vet spek	0,45
Mager spek	0,50

Alles per $\frac{1}{2}$ kilo En à contant afgehaald aan den winkel.

Het varkensvleesch is aan deze prijs verkrijgbaar vanaf 13 Juli 1915 a.s. bij die slagers waar deze prijslijst op eene van de straat zichtbare wijze is opgehangen.

Roosendaal en Nispen, 9 Juli 1915

De Burgemeester voornoemd

Aug. Coenen

Maandag 12 Juli 1915

Zoals men ons meldt zijn de 275 millioen der oorlogslening 1914 al verbruikt, terwijl van het aangevraagde buitengewone oorlogscrediet van 90 millioen reeds 40 van uitgegeven zijn. Zoo de mobilisatie niet op 1 Oct eindigt, wat niet te verwachten is, is een nieuwe leening noodig tegen een basis van 16 millioen per maand of ongeveer 200 millioen per jaar.

Dinsdag 13 Juli 1915

Ben gisteren naar Zevenbergen geweest. Op de markt aldaar lagen stapels pin- en andere draad met nog ander oorlogsmateriaal. Ik hoop maar dat het niet gebruikt behoeft te worden. Ging verder naar Moerdijk en langs den weg zag ik proeven van loopgraven en draadversperring. Als ge daar den breede plas overziet, zal het niet zoo gemakkelijk gaan om er zonder brug over te komen.

Naar men zegt, zou vanuit de regeering den oproep van mannen voor oefening ter vervanging der landweer die dan tijdelijk naar huis mochten gaan, niet verder strekken dan tot 30 jaar.

Woensdag 14 Juli 1915

De toestand in België wordt verschrikkelijk. Ik geloof niet dat in de geschiedenis een tijd kan opgegeven worden, dat een land zonder eenige aanleiding gegeven te hebben door een grootere macht wordt aangevallen, zoo onmenselijk wordt behandeld. Deze morgen sprak ik nog een Belg, een eenvoudig bedaard man, die dezen nacht met 18 man getracht hadden over de grens te komen. Het was pikdonker, den donder rommelde door de lucht, den bliksem bracht ongewenscht licht, en de regen viel bij stroomen neer. Drie uur lang hebben deze 18 menschen in dezen ruwen nacht getracht over de grens te komen, hun vaderland te verlaten om elders hun brood te verdienen. Beslijkt, vervuild, de kleeren door den pindraad verscheurd, in duizend angsten door een Duitsche kogel te worden neergeschoten is het aan 15 van de 18 gelukt den Hollandsche bodem te bereiken, en wat van de 3 vermisten geworden is, men weet het niet. Doch voor geen 1.000 frs doe ik den vreeschelijke tocht weer, en wat ik gevoelde toen ik den Nederlandsche bodem betrad, ik kan het U niet zeggen.

Dit waren de woorden die den Belg uitsprak, terwijl hij zich onwillekeurig naar zijn vaderland wendde. Meest allen waren werktuigkundigen die door bemiddeling van het Belgisch Consulaat naar Frankrijk of Engeland trekken om in de munitiefabriek te werken.

Donderdag 15 Juli 1915

Den Heer Louis Regout, gewezen minister van Waterstaat is benoemd tot Nederlandsche gezant bij het Vaticaan.

Met de soldatenlol is het bij ons gedaan, zoo wat muziek maar dat is al. Utrukken of trommelgeroffel zien en hooren wij niet meer. Men zegt

maar algemeen dat over 2 maanden den oorlog gedaan is, het schijnt dat in Duitschland de centen op zijn.

Een Belgische kannunik vanaf de vlucht hier in het gasthuis vertelde mij het volgende. Ter beterschap voor zijn oogen had hij zich in den Haag bij een bekend oogarts gevoegd, die hem na onderzoek gezegd had: "Uwe oogen kunnen beter worden, doch vereischt een behandeling van 3 à 4 maanden. Ik stel U echter voor dat het beter is U onder behandeling te stellen van uw Belgische oogarts die U al meer onderzocht heeft, wacht nog 2 maanden, dan kunt ge terug naar België, dan is den oorlog afgelopen daar Duitschland het financieel niet langer kan volhouden, dat is mij door een hooggeplaatst persoon verzekerd".

Toevallig stond in de *Maasbode* het bericht dat de Keizer van Duitschland een conferentie heeft gehad met de groote bankiers van het Deutsche Rijk, hun den financieele toestand heeft medegedeeld en gezegd dat als de toestand zoo nog langer bleef Duitschland binnen 2 maanden bankroet zou gaan en onvermijdelijk naar den afgrond liep. Of het waar is, de tijd zal het leeren.

Vrijdag 16 Juli 1915

Het wetsontwerp voor de vlootuitbreiding is door de Tweede Kamer zonder wijziging aangenomen met 46 tegen 21 stemmen.

Nog steeds rijdt per dag 1 trein naar Antwerpen 1.40 uur.

Men zegt dat de Duitschers voor den derden maal zullen proberen over den IJser te komen. Intusschen duiken weer vredesgeruchten op. De bladen van heden vermelden dat Duitschland over en door Amerika heen met de geallieerden overeen tracht te komen in hoofdzaak door de slechte economische toestand in Duitschland. Of het waar is?

Zaterdag 17 Juli 1915

Het heeft heel den dag gestortregend, de eene wolkbreuk na de andere. Om 10 uur begon het en in een oogwenk stonden de straten onder water.

Een ingezonden stuk in *De Grondwet* vind ik zoo interessant om het op te nemen.

Voor de Belgische uitgewekenen.

Zaterdag 24 Juli 1915, feestdag onzer geliefde Koningin Elisabeth, ten welker gelegenheid een H. Mis van dankbaarheid te 9 uur op vluchtoord "Java" zal gelegen worden, waarna, door ons, in naam der aanwezigen, een telegram van gelukwenschen aan H.M. zal gezonden worden. Dringend verzoeken wij onze landgenoten het H. Misoffer, tot heil van ons vorstenhuis bij te wonen.

Roosendaal 17 Juli 1915

Eerw. Heer Theofiel Verdoodt

Pastoor der Belgische uitgewekenen.

Zondag 18 Juli 1915

Wij zien hier al soldaten loopen der vrijwillige landstorm. Zij zijn gekleed in bruinrijze kleur met roode biezen. Het schijnt dat hier een 25 studenten in de medicijnen als zoodanig (vrijwillige landstorm) zijn ingekwartierd. Ik zag er echter deze middag passeeren die er erg jong uitzagen. Ik denk 17 jaar. Hier ter plaatse is den ambitie om zich bij dit Korps te voegen niet bijster groot.

Het uitdelen der regeeringsvarkens is aan de gang. Een slager klaagde echter tegen mij dat hij niet zooveel varkens kon krijgen als hij verlangde. Wekelijks krijgen de slaggers die zich hebben opgegeven de volgende circulaire thuis.

Roosendaal en Nispen Juli 1915

No.298

Onderwerp regeeringsvarkens.

Ik heb de eer U te berichten dat voor U in de loop der week van = tot = Juli 1915 de volgende varkens beschikbaar zijn:

Op maandag = Juli ½ varken

Op woensdag = Juli ½ varken

Voor de distributie der halve varkens is bij loting bepaald dat de volgende slagers tesamen zullen loten:

- (volgen de namen der slagers)

Aangezien is gebleken, dat een bedrag van fl.0,70 per halve kilo niet voldoende is tot dekking van de distributiekosten, worden deze verhoogd tot fl.0,80.

De Burgemeester

- Aug. Coenen-

Aan de heer... .

Maandag 19 Juli 1915

Vanavond weder militair concert, ditmaal was het programma officieel in de krant vermeld. Veel volk, prachtig weer. Er schijnt echter onder de militairen een rumoerige geest op te komen, men wil dat de mobilisatie wordt opgeheven, de verhouding tusschen de officieren en minderen is op vele plaatsen ook niet zoals het behoort.

Vanmiddag is hier een kapitein door een paar soldaten aangepakt, men zegt zelfs dat een der militairen zijn mes trok en dat den officier naar zijn bureau moest vluchten. Ook komen er van andere plaatsen berichten dat soldaten zich tegen hun meerderen hebben verzet.

De meest overdreven dingen hoort men vertellen, zoo vanavond terwijl we op de Markt stonden, vertelde een onderofficier (de aanval op den Kapitein was het onderwerp van den dag) dat in Tilburg 3 officieren waren doodgeslagen, dat in Breda ook al verzet was gepleegd. Alles zal wel overdreven zijn, maar het zit toch niet goed. Dezer dagen is 's nachts in de bussen en onder de deuren een brochure geschoven, waarin verzet en oproer gepredikt wordt en alhoewel allen dachten dat het slechts plaatselijk was, schijnt over heel het land iets onder de militairen van zekere zijde opgedreven te worden, dat naar opstand en dienstweigering lijkt, en geheel overeenkomt met hetgeen in de brochure wordt geschreven.

Dinsdag 20 Juli 1915

Nog steeds hooren wij dat in verschillende steden de militairen zich vergrepen hebben aan hun meerderen. Och in 't begin was alles in spanning, maar nu is het zoo rustig, de soldaten hebben niet veel dienst, vervelen zich en willen naar huis, men acht zich niet meer noodig als in het begin.

Deze middag werd in de verschillende straten alarm geslagen 't was 2 uur. Al de aanwezige soldaten kwamen gepakt en gezakt en met geweer de Markt op loopen. Wagens "Roode Kruis" rijdende keukens, 't vaandel, alles was present. Men bleef daar tot half vijf, de geweren in rotting, het vaandel er dwars op en de soldaten gingen op de stoepen zitten, tegen 5 uur werden ze bijeen geroepen en werd bekend gemaakt dat ieder zich naar zijn kwartier moest begeven, niet op straat mochten komen doch in hun kwartier moesten blijven tot kwart voor tien en dan weder op de Markt moesten aantreden. Allen naar huis, de wagens werden tegen de kant gereden, de paarden

uitgespannen en naar de stal, wat zal het nu vanavond zijn. Al de dingen worden maar verzonnen om de soldaten bezig te houden.

Woensdag 21 Juli 1915

Gisteravond ongeveer half elf trok al wat te Roosendaal en buiten de kom lag met slaande trom de plaats uit richting Wouw. Alles, wagens, keukens, kisten en koffers der officieren gingen mee. Men zegt dat de troep zou gaan over Kruisland, Gastel, Oudenbosch, Zevenbergen en waarschijnlijk zaterdag weer terug zal komen. Vele mensen deden de soldaten uitgeleide, de wagens erbij geeft altijd een extra drukte. Daar steigert een paard, daar breekt een streng of touw, hier en daar valt een koffer van een wagen wat altijd een hoop beweging geeft. Heden naar Bergen op Zoom geweest. De Markt in Wouw is geheel bezet door de artillerie, men komt slechts artilleristen tegen die allen bij de burgers zijn ingekwartierd. In Bergen evenals in Roosendaal liepen de Belgen versierd met de nationale kleuren. De meeste jonge Dames in feesttooi en wel ter herinnering hunner onafhankelijkheid in het jaar 1830. 't Is wel vreemd feest te vieren om het bezit van een land, wat men ontvlucht is, en waar een vreemde, buiten de overweldiger, zich misschien vrijer kan gevoelen dan een Belg. Het muurvaste vertrouwen dat in deze de onrechtvaardige daad niet kan zegevieren, doet hun dit feest niet vieren met opgewektheid.

Donderdag 22 Juli 1915

Uit nog andere plaatsen vernemen wij, dat de geest van verzet onder de soldaten heerscht. Gisteren werd nog verteld dat een hoofdofficier van zijn troep is moeten gaan vluchten en een kogel hem achterna kwam en naast de ooren floot. Misschien wordt alles overdreven. In Apeldoorn had men een overste een tijdje onder water gehouden, eng.

Het is te hopen dat spoedig de geschikte middelen worden gebruikt om den geest van verzet te stuiten en te onderzoeken de grieven der minderen en of deze voor verbetering vatbaar zijn, want een oproerig leger is geen leger.

Gisteravond de troep teruggekeerd en weer volop muziek op de Markt- met muziek tracht men alles zoet te houden—

Vrijdag 23 Juli 1915

't is alle dagen wat, dan 't een en dan 't ander. Nu wordt weer verteld dat in Bergen op Zoom een complot spionen zijn ontdekt, welke dienst deden voor de Duitschers. De *spionage* had naar 't schijnt vooral betrekking op de verdedigingswerken in Zeeland. Ook op het kantoor van het Belgische comite is aldaar op last van den opperbevelhebber een huiszoeking gedaan. Alles wordt echter zoo veel mogelijk in de doofpot gestopt.

Met de levering der regeeringsvarkens schijnt het spoedig gedaan te zijn, mij werd gister verteld door een slager dat de volgende week geen varkens aanwezig zullen zijn en de slaggers weer maar zelf hun varkens moeten zoeken.

Zaterdag 24 Juli 1915

Voor al in Apeldoorn schijnt een oproerige geest onder de militairen voor te komen. In de Tweede Kamer zijn reeds verschillende gevallen besproken en gewezen op het feit dat de verstandhouding tusschen officieren en minderen niet in orde is. Aangehaald werd dat te Apeldoorn officieren zijn geslagen en met steenen gegooid, waarna de daders voor hun wangedrag gevangen genomen, weder moesten worden vrijgesteld, daar de ontevredenheid der overigen reden gaf dat grootere onlusten zouden ontstaan. Een zeer treurig verschijnsel in

deze hachelijke tijd. Het pamflet waarover ik reeds schreef en bij de burgers in huis gegooid of onder de deur geschoven luidt als volgt.

**Aan de Nederlandsche regeering en het
Nederlandsche volk.**

Daar door de publieke organen geweigerd wordt de vele klachten en grieven der gemobiliseerde soldaten aan de publieke beoordeeling te onderwerpen, zijn wij genoodzaakt ons per manifest tot de regeering en het Nederlandsche volk te wenden. Wij hebben al zeer veel klachten naar verschillende organen verzonden doch slechts enkele bladen namen nota van onze grieven en wenschen, en deze bladen worden nog met vuil geworpen.

Wij laten hieronder onze wenschen volgen. Wenschen, schrijven wij, ja tot heden nog, doch indien niet spoedig ingrijpende maatregelen getroffen worden teneinde deze wenschen te bevredigen, dan zullen het eischen worden. Wij zullen dan ten koste van wat ook nemen wat men ons niet geeft en voor de Nederlandsche regeering zijn dan de gevolgen van het geen rekening houden met ons en onze gezinnen.

Wij wenschen demobilisatie en willen naar huis om voor onze gezinnen op normale wijze te zorgen. Wij protesteren tegen een langer in dienst houden. Lang genoeg reeds hebben wij de zorg voor onze gezinnen aan onze vrouwen alleen moeten overlaten, die maar moeten zien rond te komen met een haar toegewezen aalmoes. Lang genoeg hebben wij de grove, willekeurige be(mis)behandeling van z.g. superieuren geduld.

Op behoorlijke vragen wordt geen acht geslagen. Antwoorden aan superieuren op hun vragen of er iets te klagen is worden beantwoord met de gemeenste rancune-maatregelen tegen de personen die de moed hebben de waarheid te zeggen. Bij de vele malen dat tegen zulk een behandeling wordt geprotesteerd, werden de personen die zulks deden als opruiers en kwaadwilligen beschouwd.

Met verontwaardiging schreven de couranten over de relletjes te Utrecht, maar men vraagt niet naar de oorzaak. Men zal nooit erkennen dat misselijk, kleingeestige pesterij van superieuren, gevoegd bij de zorg voor onze gezinnen, de oorzaak was. Men heeft gezien dat die soldaten direct naar andere plaatsen werden gedetacheerd, als antwoord op hun grieven. Nu, zoals daar, wacht U in verschillende plaatsen van ons land iets dergelijks, uitgelokt en daartoe gedreven door de behandeling welke wij moeten verduren.

Vele officieren en onderofficieren schijnen er op uit te zijn de verbittering ten top te voeren, door ons als koelies en kettingjongens te behandelen. Zoo worden wij langzaam maar zeker vermoord door de krankzinnige afmatting, welke op ons onder den naam van "oefening" wordt toegepast. En daarnaast alle mogelijke plagerijen en insinuaties aan ons adres van de z.g. superieuren. Protesteert men of klaagt men over de verschillende grieven, dan kent men maar een antwoord nl. rancune in den kwaadsten zin.

Wij dulden zulks niet langer en stellen alleen hen, die de verbittering ten top voeren, aansprakelijk. Is het al niet mooi genoeg dat wij elf maanden getiranniseerd en onze gezinnen aan

den afgrond gebracht? Zijn wij al niet lang genoeg onmondig gehouden?

Wij waarschuwen de regeering voor de risico van een soldaten-oproer, waar zij het heenstuurt. Wij allen, gehuwden en ongehuwden, wij willen naar huis en vragen zulks voor het laatst. Houdt wat ons betreft degenen die zich voelen aangetrokken tot het soldaten handwerk, in dienst maar wij willen demobilisatie. Wij zullen, wanneer op deze vraag geen acht wordt geslagen, en het dus een eisch is geworden, ook onzen eisch kracht weten bij te zetten.

Nogmaals, wilt ge verzet uitlokken, wee U, want het vat is vol en het minste kan het doen overloopen. De brutaliteit der Heeren officieren vraagt om afrekening. Wij laten ons niet langer mishandelen door den eersten den beste lanterfanter met een of meer sterren op zijn kraag. Zij denken met hun ploertige handelwijze de tucht te handhaven; welnu zij zullen bedrogen uitkomen, en de gevolgen hebben te dragen. Geen commissies van onderzoek kunnen helpen, want die zijn altijd partijdig en die weten op geniepige manier de personen die de waarheid durven zeggen, toch wel te knijpen. Daarom, neemt spoedig een besluit de tijd dringt; nog is een vreedzame oplossing mogelijk.

Wij wenschen niet langer meer te wachten.

De gemobiliseerde soldaten

Het is wel een treurig feit dat zulke pamfletten in zulk een taal opgesteld, de wereld ingaan. Wie heeft gelijk en wie niet? Een ding is zeker dat vele gemobiliseerden bijna geheel hun broodwinning in zaken verkregen, dat den eenen door onder dienst te zijn, zijn zaak ziet

verloopen, terwijl zijn concurrent als vrij man, zijn zaak daardoor kan verbeteren. Velen verliezen een goede betrekking, die door een ander is ingenomen, en door goed oppassen de betrekking blijft behouden, terwijl den andere na de mobilisatie kan gaan zoeken.

Ook het scheppen van reserve- en militie-officieren heeft mijns inziens zijn zeer kwade zijde. Laat de soldaten, zoo zij vlijtig studeeren, worden wat men hun geven kan, maar geen officierstitel, laat dat beroepsmenschen zijn, tusschen dezen en militie-officieren blijft toch een scheiding die nadelig werkt voor den officiersstand, en veel prestige doet verloren gaan.

In Antwerpen is de uiting tot herdenking der onafhankelijkheid zoo veel mogelijk door de Duitschers onderdrukt, men mocht geen Belgische insignes dragen, doch men kleeedde zich toen in de nationale kleuren bv. roode broek gele vest en zwarte jas.

Zaterdag 24 Juli 1915

Gisteravond is de landstormwet aangenomen. men meldt dat het wetsontwerp tot nadere uitleiding van den landstorm is door de 2de Kamer aangenomen met 55 voor 13 tegen; deze van de socialisten.

Alles rustig bij ons. De Belgische vluchtelingen komen zoo even in hun zondagsch gewaad uit de H. Mis opgedragen voor hunne Koningen, wier jaardag heden is. Ge ziet troepjes van gewone vrouwen, eenvoudige moeders met Dames uit de hoogen stand samen opwandelen en druk met elkander praten, terwijl de Heeren achterop komen, ook druk in gesprek en van tijd tot tijd stilstaande om bij zekere raisonneering door gestes meer kracht bij te zetten. 't Zijn vluchtelingen lotgenooten – waar zal door hen het volgend jaar de jaardag hunner Koningen gevierd worden?

Zondag 25 Juli 1915

Gisteravond heb ik nog eenige tijd met den Pool uit Warschau zitten praten, zoo wat Fransch en wiens zuster nog steeds in de symphonie meespeelt. Hij is erg ongerust dat de Duitschers in Rusland compleet vooruit vliegen, en is maar bang dat ze spoedig voor zijn land zullen staan.

Hoe graag de Duitschers munt uit hunne passen slaan, o.a. het volgende. Iemand uit Roosendaal moest den Burgemeester van Esschen even spreken, hij ging naar den Duitschen Consul alhier voor een toestemming maar kon deze niet krijgen zonder pas dat 3,6 gld kost. Daar het gewicht der bespreking niet evenredig was met deze groote uitgave ging hij zonder pas tot aan de grens in de hoop iemand aan te treffen die even den Burgemeester kon verzoeken even aan de grens te komen. De Duitse soldaat geposteerd aan den grenspaal zei tegen hem, U moogt tot ginds gebouw waar de bevelhebber zijn intrek heeft, zonder pas komen, doch niet verder. Tot zoo ver ging onze vriend en vroeg toen aan een inwoner even de Burgemeester te gaan roepen.

Deze kwam en onder het gesprek op en neer wandelende kwam men onwillekeurig even voorbij het bewuste huis, en willende omdraaien, kwam een soldaat naar buiten, die hem staande hield en niet meer terug liet gaan voor hij een pas van 3.60 gld. genomen had. Hij had voorzigtiger moeten zijn doch het bewandelen van een meter grond op Belgisch gebied kostte hem 360 centjes.

Maandag 26 Juli 1915

De rede van den Belg D. Cauwelaert die gisteravond in de KK Kring zou plaats hebben is ter elfder uur door de militaire overheid afgelast of

liever verboden. Voor velen een teleurstelling, doch de overheid had misschien gegronde redenen daar, naar men vertelt een soort oppositie heerscht tusschen de Vlamingen en Walen.

Helaas, het schijnt dat de Duitschers in België ook weer de hand in hebben, en trachten de Walen en Vlamingen tegen elkaar op te zetten, door de eene partij zichtbaar tegenover de andere te bevoordelen en zoo den ouden strijd tusschen Vlaamsch en Fransch weer aan te wakkeren, en verdeeldheid te brengen in dat toch reeds zoo ongelukkig land.

Er zouden Belgen uit Rotterdam overkomen om stoornis te brengen in de rede die vanuit het Vlaamsche kamp door D. Cauwelaarts zou gesproken worden. Om alle twist te voorkomen, vooral op vreemde bodem, is naar men zegt, de overheid ertusschen gekomen. Zelfs hier in Roosendaal schijnen de hier vertoevende Belgen niet goed overeen te komen. De ingezonden stukken in *De Grondwet* geven daar wel blijk van.

Dinsdag 27 Juli 1915

Naar ik vanuit het Duitse Consulaat in de Molenstraat gevestigd, heb vernomen is van de Duitse regeering daar bevel gegeven dat aan niemand meer een pas uitgereikt mag worden of hij moet groothandelaar, fabrikant of ruimschoots van geld voorzien zijn.

Personen die verlangen naar plaatsen te vertrekken die verwoest zijn, mag ook geen pas worden uitgereikt. De onbemiddelde menschen mogen we dus hier houden en onderhouden, ook als bewijs van toegenegenheid van Duitschland jegens ons hele vaderland.

Deze morgen was ik bij den kapper en wij hoorden een opstootje op straat. Wij rap naar buiten. Wij zagen 2 soldaten aankomen bajonet op

't geweer en in hun midden een Duitsch militair, een deserteur. De man zag er niet uit of hij onder den indruk was. Het scheen hem koud te laten dat zooveel volk meeliep en hem aanstaarde alsof hij een verdwaalde samojeed was. Het was nog een jonge kerel, had al een paar gevechten aan den IJser meegemaakt, verschillende wonden opgelopen, naar de grens gestuurd om wat te bekomen om als hij weer in orde was, terug het vuur in. Doch liever deserteur dan terug naar de slachting.

Woensdag 28 Juli 1915

Het is nu een jaar geleden dat ik dit dagboek begonnen ben. Het is nu een jaar dat de oorlogsfakkels over Europa zwaait. Hoeveel jeugdige mannen over een jaar op dezen dag nog vol levenslust en stralende gezondheid liggen nu over het slagveld verspreid of voor hun leven verminkt. Hoeveel huisgezinnen uiteen gerukt, vrouwen hunne mannen, kinderen hun vader, ouders hunne zonen verloren. Wat illusies zijn uiteen gescheurd en onuitsprekelijke ellende voor in de plaats gegeven. Bloeiende steden en dorpen trots op hunne wereldberoemde kerken en gebouwen met den grond gelijk gemaakt, slechts een puinhoop wijst het plek waar eens die trotsche torens en eenig schoone monumenten van de groote kunde onzer voorvaders getuigden, en door hun massieve constructie aan zooveel eeuwen weerstand hadden geboden.

En waartoe, waarvoor al die offers, al de verwoestingen, al die om wraak roepende ellende? Om te voldoen aan een niet te verzadigen heerschzucht, die door alle eeuwen heen zoveel groote mannen tot val heeft gebracht.

Zonder twijfel zal hier weder bewaarheid worden, het oude en toch zoo eenvoudig spreekwoord, die het onderste uit de kan wenscht, valt den deksel op de neus.

't Is weldra een jaar dat bijna geheel België in den Duitschen vijzel wordt fijngestampt en wel met steeds meer toenemende kracht. Maar toch ondanks de wreede sluwheid van den Panther loopt de Vlaamsche Leeuw nog op eigen grond en dat kleine plekske verdedigt hij met open vizier, bewust dat de rechtvaardigheid over de sluwheid zal zegevieren.

Bij ons is het rustig, bijna geen soldaten. Zeer duidelijk heeft men weer kanongebulder gehoord.

Men meldt dat deze nacht twee brievensmokkelaars nabij Stabroek op contactmijnen zijn geloopt en gedood.

Met de slachting der regeeringsvarkens is het al gedaan en daarvoor de prijs van het vleesch met 10 à 15 cts per ½ kilo verhoogd.

Vanavond militair concert op de Markt, wel een contrast tegenover den dag van 't vorig jaar.

Wij vernemen dat Antwerpen tot een boete van 250.000 frs is veroordeeld voor de manifestatie rond het standbeeld van Leopold I en de verdere feestelijke uitingen op den nationale feestdag op 21 dezer. Dit zijn allemaal handelingen die aan weerszijden de verbittering nog grooter maken.

Een onzer soldaten in de wijk Valeke bij de Zeeuwsch-Vlaamsche grens is door den electriche draad die als grensafbakening dient, gedood.

De ongelukkige wilde een koperen draad, welke op de geleiding lag, er afnemen, de stroom ging door het lichaam en de dood volgde. De Duitschers kunnen met voldoening op hun werk neer zien, het werkt uitstekend.

Donderdag 29 Juli 1915

Heden is Verstegen, een onzer beste militaire aviateurs, dicht bij onze plaats per vliegmachine gedaald, hij was vergezeld door een artillerie-officier. Direct liep alles uit naar de dalingsplaats. Enige tijd later steeg hij prachtig op en na een mooie vlucht rond den toren vloog hij verder richting Breda.

Vrijdag 30 Juli 1915

Deze morgen is heel het 17de regiment met volle muziek onze gemeente gepasseerd, het bracht weer wat leven bij. Tegen hetgeen we in 't vorig jaar achter den rug hebben, is het ook zo'n groot verschil. Was vanmiddag nog in den Oudenbosch, alles is daar volop militair. De generaal met zijn staf is altijd nog in het instituut St. Louis ingekwartierd.

Zaterdag 31 Juli 1915

De toestand heel kalm. Het onderwerp der gesprekken is in hoofdzaak den strijd in Rusland. Naar men zegt kan elk ogenblik bericht komen dat Warschau in handen valt van den Duitschers. Toch schijnt den opmarsch der Duitschers een ogenblik tot staan gebracht. Zonder twijfel zullen van weerszijden enorme verliezen worden geleden. De kolenprijzen stijgen verbazend en vele menschen maken het plan onderling een wagon kolen te koopen, hopende dat dit goedkoper is. Ik sprak gister nog iemand die auto's verhuurde, en mij vertelde dat op 't ogenblik de autobanden 183 gld per stuk kosten. Alles, onverschillig wat, stijgt in prijs en het laat zich aanzien dat we een winter van ellende er zeer dure tijd tegemoet gaan. Wat zal er allemaal nog gebeuren.

Zondag 1 Augustus 1915

Het is opmerkelijk rustig. Weer zoo'n Zondag van voor den oorlog. A.s. woensdag worden de weinige soldaten die nog hier zijn, verwisseld.

Zoals het passenstelsel door Duitschland nu ingericht is duurt tusschen aanvraag en ontvangst circa 8 dagen.

Wij lezen in de Bladen:

De laatste Ban in Duitschland

Met ingang van 15 Augustus 1915 moeten alle dienstplichtigen in Duitschland, die tot nog toe wegens hun betrekking bij bankinstellingen, groote bedrijven in den Koophandel enz. vrijstelling hadden onder de wapenen komen. Slechts bij hooge uitzondering zal de tijdelijke vrijstelling verlengd worden.

Maandag 2 Augustus 1915

Wat gedurende deze week voor de Belgen zoo moeilijk was, nl. het verkrijgen van een pas wat na aanvragen wel 8 dagen zou duren, is weer veranderd. Er schijnt nu weer bevel gekomen te zijn de passen direct af te geven, waar van velen gebruik maken.

Alles is in spanning hoe het met Warschau zal gaan. De Duitschers beginnen het te naderen, het is maar de vraag of de Russen een bombardement zullen afwachten of wel de stad overgeven en terugtrekken. Elk oogenblik verwacht men het bericht dat Warschau is gevallen.

Van goed ingelichte zijde ontving ik de volgende opgave, deze was tot mei 1915.

	gedood	gewond	gevangen
Frankrijk	160.000	660.000	180.000

België	49.000	49.000	15.000
Engeland	181.000	200.000	90.000
Rusland	1.250.000	1.680.000	850.000
Duitschland	1.630.000	1.880.000	490.000
Oostenrijk	1.610.000	1.865.000	910.000
Turkeij	110.000	100.000	90.000

Deze opgave moet zeer dicht bij de waarheid zijn.

Bij gelegenheid dat het een jaar geleden is dat den oorlog begon heeft den keizer een manifest uitgevaardigd aan het Duitsche Volk. Hij zegt o.a.

Mijn geweten is rein voor God en de Historie. Wij willen strijden met eere den grooten strijd voor Duitschlands recht en vrijheid, hoe lang die ook moge duren, en wij zullen de overwinning waardig zijn voor God, die onze wapens verder zal zegenen.

Wilhelm IR.

Ook de tsaar van Rusland heeft bij deze gelegenheid een dagorder aan zijn troepen gericht. Die zijn geweten is zeker niet zoo proper, want zegt er niets van, aan het einde van zijn rede. Zegt hij een onwrikbaar vertrouwen en een vurige hoop te hebben op de gelukkige uitslag van den strijd en bidt Gods zegen af over de Russische troepen.

Woensdag 4 Augustus 1915

Op verzoek van Z.H. den Paus is door den Bisschop van Breda I.I. zondag in de verschillende kerken de geloovigen verzocht 3 vasten- of te wel boetendagen te houden, opdat spoedig den vrede over de

wereld moge neerkomen. De dagen welke zijn aangegeven als deze vastendagen zijn vandaag 6 en 10 Augustus. Heden zijn de troepen verwisseld.

Donderdag 5 Augustus 1915

Bij het herdenken van den jaardag van den strijd van België tegen Duitschland is heden in de kapel voor de Java een H. Mis opgedragen voor de gesneuvelde Belgische soldaten. Vele hier vertoevende Belgen gingen ter kerke.

Gehoord hier rare geschiedenissen vertellen. o.a. 't volgende. Hier vertoeft op 't ogenblik een Fransche dame doch jarenlang in Brussel woonachtig geweest. Dezer dagen heeft deze dame aanzegging gekregen van haren huisbaas dat hare meubelen op straat zullen worden gezet, daar hij het huis niet langer onbewoond wil verhuren. De dame als van Fransche afkomst mag België niet in, kan geen pas krijgen. Men tracht nu per deurwaarder met 2 getuigen een officieele akte op te maken waarin vermeld staat dat de Duitsche consul alhier weigert een pas af te geven, en dit op te zenden naar den huisbaas, hem daardoor bewijzende dat de dame niet kan komen. Nu zegt men dat het Bureau van den Duitschen consul Duitsch grondgebied is, en zou de deurwaarder bij binnentreden van het bureau er uit verwijderd kunnen worden, dus het plan zal niet opgaan. Alles rustig, geen soldaten, geen muziek, 't is naar Nispen waar men nu soirée amusante geeft.

Vrijdag 6 Augustus 1915

In Tilburg schijnt het weer een weinig roerig onder de militairen geweest te zijn. Toen zondag het jaar rouw der mobilisatie herdacht is, zijn talrijke grieven tot uiting gekomen en hebben marechaussee en

cavalerie charges uitgevoerd. Maandag scheen het nog erger, veel hoort men er niet van, doch het is er verre van rustig.

Warschau is gevallen en in handen der Duitschers. Ik sprak vanavond mijn Poolsche vriend, hij was maar treurig gestemd daar hij sedert lang niets van zijne familie had gehoord. Ook Swangorod, de vesting in de buurt van Warschau, is door de Russen ontruimd en in handen van den vijand. Het zijn toch vechtersbazen die Duitschers, en toch wordt gezegd dat ze niet als overwinnaars uit den strijd zullen komen.

Zaterdag 7 Augustus 1915

In de knip ziet men dagelijks soldaten oefeningen doen. Ge ziet ze met 4 a 5 rijen achter elkaar staan, het geweer dwars in de handen voor zich, dan omhoog dan omlaag dan 1 pas links en dan rechts. Het gebeurt dat een der voormannen het commando niet goed verstaat en een juist tegenovergestelde beweging maakt, de andere doen het goed zoodat gelach onder het publiek ontstaat en den armen zondaar door het standje dat hij krijgt al meer hoe meer van streek sukkelt.

Dan krijgt men weer een afdeeling droogzwemmen. Twee mannen staan tegenover elkaar, zij nemen beide handen over en weer bij wijze van brug en de derde man moet er op gaan liggen. Buigt de zwemmer te ver, zoodat hij het evenwicht niet kan houden, dan maakt hij een salto-mortale en roept een der mannen stiekum, is het water niet te koud? Liggen de mannen allen in horizontale houding dan moet op commando de beweging van zwemmen gemaakt worden, armen uitgestrekt beenen bij elkaar enz. Is een der zwemmers te zwaar dat zijn vrienden hem niet meer tillen kunnen dan ligt hij pats op een gegeven oogenblik in het gras. 'Niet te diep of ge verzuipt' en *en passant* ligt er weer een. Voor de omstanders werkelijk vermakelijk om

te zien, maar om goed soldaat te zijn zullen deze oefeningen wel gedaan moeten worden.

Zondag 8 Augustus 1915

Over den val van Warschau wordt verschillend gesproken en geschreven. De pro-Duitschers zijn in hun nopjes, de Anti-Duitschers kijken maar zuur. Of het een wijziging in den wereld krijgt en een spoedige vrede zal bezorgen, staat nog te bezien. Van alle zijden is in redevoeringen duidelijk uitgedrukt dat de strijd tot het uiterste zal doorgevoerd worden.

Maandag 9 Augustus 1915

Vandaag naar Etten geweest. Deze plaats, ook Leur zit vol soldaten. In Etten zijn de kanonnen op het marktplein opgesteld en de kinderen zijn door gewoonte er al zoo aan gewend, dat zij totaal geen vrees voor deze moordtuigen gevoelen en in een onbewaakt ogenblik er op kruipen en er prettig op zitten spelen.

Vanavond zijn al onze soldaten met veldkeukens naar richting Etten vertrokken, daar zij vannacht een denkbeeldige aanval zullen doen op dit vreedzaam dorp. Bij het verlaten van den trein te Etten bracht men nog een zieke soldaat per brancard op het station, ging met de trein mee naar Breda.

Dinsdag 10 Augustus 1915

Deze morgen is een jong soldaat, mede uitgerukt voor oefening te doen ongesteld geworden. Huiswaartsch gaande is hij onderweg plotseling voorover gevallen en bleef dood liggen.

In Cadzand is men verschrokken, en met reden! Gistrennacht zijn daar onverwacht 4 bommen op verschillende plaatsen neergevallen die gelukkig geen menschenlevens kostten en weinig schade hebben

aangericht. Naar het schijnt zijn ze uit een Engelsch vliegtuig geworpen, die het op een Duitsche grenspost gemunt had. Alles is goed afgelopen. Had veel menschenlevens kunnen kosten. Wordt gezegd dat 15 aug groote troepenverplaatsing is.

Woensdag 11 Augustus 1915

't is bij ons maar stil geen uitrukken van troepen, geen muziek. Men verwacht dezer dagen weer inkwartiering. Neen dan was het vorig jaar op deze datum wat anders. Vluchtelingen, soldaten, alles vol variatie. Rijdt altijd nog slechts een trein naar Antwerpen.

De volgende landen verklaarden gedurende de loop van het jaar 1914-15 elkaar de oorlog:

1914	25 juli	Oostenrijk aan Servië
	1 aug.	Duitschland aan Rusland
	3 aug.	Duitschland aan Frankrijk
	3 aug.	Duitschland aan België
	4 aug.	Engeland aan Duitschland
	5 aug.	Oostenrijk aan Rusland
	5 aug.	Montenegro aan Oostenrijk
	11 aug.	Servië aan Duitschland
	11 aug.	Montenegro aan Duitschland
	11 aug.	Frankrijk aan Oostentijk
	23 aug.	Japan aan Duitschland
	25 aug.	Oostenrijk aan Japan
	28 aug.	Oostenrijk aan België
	2 nov.	Rusland aan Turkeij
	5 nov.	Frankrijk aan Turkeij

5 nov.	Engeland aan Turkije
7 nov.	België aan Turkije
7 nov.	Servië aan Turkije
1915 24 mei	Italië aan Oostenrijk. Een oorlogsverklaring ontbreekt.

Montenegro is in oorlog met Turkije, zonder echter dat beide landen elkander officieel den oorlog hebben verklaard.

Donderdag 12 Augustus 1915

Zomerweer. Deze middag is weer een Hollandsche vlieger overgekomen. En weer terug. Op zichzelf is dit een gewoon verschijnsel doch nu werkt zoo: Vlieger passeering (veroorzaakt) meer beweging dan anders. Bij het nazien van den heerlijke vogel wordt onwillekeurig gezegd: “verbeeld je dat hij eens een paar bommen liet vallen, we staan er vlak onder”. De kanteekeningen dat hij een Hollander is zijn er echter duidelijk zichtbaar; hij moet al heel hoog zijn om dat niet te zien.

Als ge zoo de krant leest moet het daar aan de grens te Putte een winstgevende boel zijn. Daar gaan per dag of liever nacht duizenden kilo eetwaar enz (staande onder verboden uitvoer) de grens over. Ieder in Putte is op ‘t oogenblik grossier in Koloniale Waren en bijna is iedereen vrachtrijder of drager naar België.

Er zal echter spoedig een einde aan gemaakt worden aan deze wetsovertreding, men zegt nl. dat de mannekens die eerstdaags op moeten komen, zoo afgericht zullen worden, dat terwijl ze op post staan ook zién kunnen, waar dit met de huidige bewakers niet het

geval schijnt te zijn. Alles helpt mee in die smokkelhandel, zelfs officieren.

Vrijdag 13 Augustus 1915

Alles rukte vanmorgen weer uit en wel bij prachtig weer. Uit Den Haag wordt gemeld dat men van plan is een soort weerbelasting te ontwerpen en op te leggen aan degenen die persoonlijk geen dienstplicht vervullen (dus ook aan vrouwen, gezinshoofden, of daarmee gelijkgestelden). Deze belasting zal echter niet hoog zijn. Dus die niet behoeft te vechten moet betalen om de middelen te krijgen waarmee men vechten kan.

Hier en daar duiken weer geruchten op dat Duitschland en Oostenrijk vrede zouden willen sluiten.

Zaterdag 14 Augustus 1915

Het gaat de Russen maar niet voorspoedig, 't is allemaal maar terugtrekken. Nog klinken er stemmen dat er vrede komt. Duitschland is zeer geneigd met Rusland vrede te sluiten zegt men, en wel onder voor Rusland zeer gunstige voorwaarden. Het wordt echter door de groote Duitsche bladen ten stelligste tegengesproken. Den een zegt de oorlog duurt nog lang den andere juist andersom. De Duitschers zijn der laatsten tijd sterk in hun voordeel. In Rusland gaan ze vooruit en in het westen houden ze de boel tegen terwijl Italie als hij vooruitgaat, dit zeer langzaam is.

Zondag 15 Augustus 1915

Alles rustig, morgen zou er een groote troepenverplaatsing zijn, doch niet officieel bekend.

Maandag 16 Augustus 1915

Van troepenverplaatsing geen sprake, de treinen rijden dus.

Algemeen vreest men dat a.s. winter aan alles gebrek zal zijn, en alles duur.

Met de regeeringsvarkens is weder een begin gemaakt en het zit nu zoo in elkaar. Telkens als een varken wordt uitgevoerd, moet een regeeringsvarken afgegeven worden. Gaan er dus 100 uit blijven er beslist 100 hier in 't land.

Dinsdag 17 Augustus 1915

Weinig bericht van het oorlogstooneel.

Een Engelsch transport met 3000 soldaten bestemd voor de Dardanellen is door een Duitsch onderzeeër in de grond geboord. Slechts weinig schijnen gered te zijn.

Katoen is door de Engelsche regeering als oorlogscontraband op den lijst gezet. Op den duur zal er voor ons niets meer te krijgen zijn.

Woensdag 18 Augustus 1915

Door den burgemeester onzer gemeente is het volgende bekend gemaakt.

Voorkomen van vasthouding en prijsopdrijving van waren

De burgemeester der gemeente Roosendaal en Nispen brengt ter herinnering, dat in verband met de buitengewone tijdsomstandigheden bij de wet van 3 Augustus 1914 staatsblad N:351, aan de Burgemeester de bevoegdheid is verleend om na machtiging van den minister van Landbouw, Nijverheid en Handel

levensmiddelen grondstoffen van levensmiddelen, huishoudelijke artikelen en brandstoffen onmiddellijk en zonder enige formaliteiten in bezit te nemen en tegen prijzen, die niet te boven gaan de door genoemden minister bepaalde bedragen, ten behoeve van de bevolking of van de in gemeente bestaande bedrijven ter beschikking te stellen.

De burgemeester vertrouwt dat door de medewerking van de houders der waren en van het publiek, bedoeld ingrijpen niet noodzakelijk zal blijken. Intusschen is het de bedoeling den regeering dat door den burgemeester onmiddellijk met de grootste gestrengheid zal worden ingegrepen wanneer de gestelde maximum prijzen niet worden in acht genomen, houders voorraden terug houden of particulieren aanmerkelijke voorraden gaan verzamelen.

Roosendaal & Nispen 11 Augustus 1915

De burgemeester voornoemd

Aug Coenen

Donderdag 19 Augustus 1915

Het is vreesaanjagend zoo de Duitschers in Rusland vooruit gaan.

Volgens bericht is weder een sterke fortelinie genomen met ontzaggelijke oorlogsbuit waaronder 400 kanonnen en hier aan het westelijk front is het bladstil.

Het volgend telegram was te lezen:

Berlijn: in den nacht van 17 en 18 Augustus 1915 deden onze mannen met onze marine luchtschepen een nieuwe aanval op Londen. De city en belangrijke werken aan de Theems werden rijkelijk

met bommen begooid, waarbij goede resultaten werden waargenomen.

De groote smokkelarij die ook aan de grenzen te Esschen plaats heeft en door de Duitschers zeer in de hand wordt gewerkt, zal men paal en perk gaan stellen. Men hoort dat reeds verschillende personen die smokkelen zijn in hechtenis genomen, terwijl aan enige ingezetenen die de smokkelwaar leveren de gemeente zullen moeten verlaten en zich moeten vestigen achter de z.g. linie.

Weer op de Markt muziek met talrijke toehoorders. Alles wat er is er nog zal komen, wordt door muziek gedekt.

Vrijdag 20 Augustus 1915

Men hoort niets dan maar van overwinningen der Duitschers. De pro-Duitschers jubelen, de anties zitten in zak en asch. Ik ook.

Van de Duitse zijde meldt men dat in Rusland teekenen van ontevredenheid worden waargenomen, tegenover de overige verbondenen aan het westen, daar deze geheel werkeloos blijven en de Russen voor het gelag laten zitten. Het blijft de vraag kon men in het westen wel iets doen.

Omtrent de duurte hier te lande lezen wij omtrent levensmiddelen het volgende. Men geeft marktprijs op met weglating van vermelding omtrent kilo's of per 50 kilo of per 100 stuks of liter of hl. De kwestie is het verschil van prijs te doen uitkomen.

De prijzen een week voor de oorlog en nu.

	1914	1915
Boter	120-130	182-186
Gouwsche Kaas	30-33	52-55

Eieren	3.55-7.00	5.50-8.00
Koeien	0.81-0.86	1.01-1.05
Kalveren	0.90-1.00	1.00-1.25
Varkens	0.43-0.45	0.93-0.95
Rijst	5.25-6.75	10.00-10.87
Aardappelen	2.20-2.60	3.50-4.00
Roode kool	4.40-6.50	7.40-10.20
Gele kool	6.50-7.90	9.20-14.50
Witte kool	6.50-7.30	15.40-16.60
Salade	0.10-0.70	0.30-1.35
Wortelen	2.00-3.20	3.70-6.30
Andyvie	0.40-0.70	1.30-2.7
Prinsesboonen	0.45-1.00	0.75-1.20
Koffie	0.32-0.41	0.44-0.50
Suiker	0.11	0.23
Raapolie	36.00-36.25	48.00-50.00

Zaterdag 21 Augustus 1915

Dezen morgen was het weder beëedigen van 5 reserve officieren en wel op het Marktpllein. Vanaf het stadhuis tot ver voorbij het postkantoor hadden de militairen in 4 dubbele haag een carré gevormd. Even voordat de overste zou aankomen, in wiens tegenwoordigheid de beëediging zou plaats hebben, kwam er nog een zware regenbui, die echter de groote menigten die waren opgekomen om het schouwspel te zien niet huiswaartsch deed gaan. Na regen komt zonneschijn, en toen de plechtigheid begon, was het prachtig weer.

Zoals altijd werden de bevelen correct uitgevoerd, de overste hield een eenvoudige doch kernachtige rede tot de pas benoemde officieren en de muziek zorgde met mooie marschen er de noodige luister bij te zetten. Na afloop der beëediging defileerde de troep voor de jeugdige officieren.

De orde werd streng in acht genomen, vanaf onze woning tot aan het gemeentehuis waren soldaten geposteerd om de inwoners aan te manen niet over de straat te loopen. Ik stond op de hoogte van de Korenbeurs op de stoep. Daar de soldaten die waren opgesteld, een wachtende houding hadden aangenomen, waagde ik mij 1.60:1.75 meter van de stoep af om aan een soldaat die de orde moest bewaren en er nog al goedig uit zag, te vragen hoe laat de plechtigheid begon. Nauwelijks had bij mij beleefd beantwoord "Om 10 uur", of een donderend stem klonk vanuit de verte uit een sergeants mond "niet praten kerel". Direct antwoord van den soldaat. "Ik moet toch antwoorden als men mij beleefd iets vraagt".

Ik voor mij ging achterwaarts, en kroop in mijn schulp. Om alle stoornis te voorkomen had ik zachtjes geloopt en mijn voeten geveegd voor ik van de stoep op de straat stapte, de soldaat stond minstens 20 meter voor het carré. Moet altijd nog uitgemaakt worden of de toegesnuwde woorden 'niet praten kerel' voor mij of voor de den soldaat bestemd waren.

Zondag 22 Augustus 1915

Op de groote biljetten van de *Maasbode* voor de raam van den agent staan slechts 2 voorname punten.

N:1. groote passenvervalsching te Rotterdam en

N:2. Italie verklaart Turkeij den oorlog.

Dus weer een oorlogsverklaring er bij. Ik geloof dat we goed op weg zijn naar de vrede.

Maandag 23 Augustus 1915

Vandaag naar Wouw geweest. Daar ligt veel artillerie en infanterie. Uit de gesprekken met de inwoners te hooren begint men daar de heeren een weinig moe van te worden, vooral de bereden mannen. De appels en de peren in de boomgaarden zijn rijp en deze dappere krijgers toonen zich maar al te gedienschtig om de vruchtboomen van hun rijkdom te ontlasten. Aangeboden diensten zijn zelden aangenaam. We zitten op de Markt even uit te rusten, plotseling een herrie, wat is dat? Daar komen een stuk of zo infanteristen met één voorop en alle gekke sprongen makend de Markt op. De voorman heeft aan een touwtje een eekhoorntje dat razend van angst over de Markt holt. Het hield stil bij een boom en klautert er vlug in, en wel zoo vlug dat het touwtje de hand van den soldaat ontsnapt en het beestje tusschen de

bladeren verdween. Direct meer soldaten inwoners en de Wouwsche jeugd, geen fietsrijder kwam voorbij op hield op. Waar zit het? Eensklapt pakt een flinke landweerman den boom zou stevig vast of het zijn trien was en klimt vlug omhoog. Nog hooger takken, bladeren vielen af eindelijk komt den krijgersman naar beneden zijn politiemuts gevuld met het angstige diertje. De pret was uit, de vijand gevangen.

Dinsdag 24 Augustus 1915

Vanmorgen kwam het bericht dat weder een wisseling van zwaar gewonde krijgsgevangenen tusschen Engeland en Duitschland zou plaats hebben en de Engelsche gewonden dezen middag hier zouden arriveeren om na een oponthoud van een $\frac{1}{2}$ uur naar Vlissingen te vertrekken. Uur van aankomst was nog niet opgegeven in elk geval tusschen 2 en 4 uur. Er was weer veel volk aan de schuiven en Stationsweg. Toegang op het station slechts aan eenige bevoorrechten. Er werd gezegd dat wel 4 treinen zouden passeeren. Circa half drie reed de eerste trein zeer langzaam binnen.

De vorige keer waren er weinig gewonden doch veel Roode Kruis mannen, maar nu was het waarlijk een trein vol ongelukkigen, vol lijden en ellende. Men kon ze zien liggen door de raampjes op hun lijdensbed met omgewonden hoofd, bleeke magere gezichten, uitgemergelde armen en handen, zwak wuivend uit dankbaarheid voor het eerste hoerageroep, sinds langen tijd ter hunner eer, niet meer gehoord.

Bij hun vertrek waren ze wat opgemonterd, het vriendelijk onthaal had hun goed gedaan. Naar men zeide was er een bij zonder armen en beenen, verschillenden volslagen blind, bijna allen maar ruïnes meer. Den eerste trein bestond uit 30 wagens waarin 192 gewonden

waaronder Turco's en Gurkha's. De tweede trein 200 gewonden waaronder ook hoge officieren. Deze liep om half vier binnen.

Woensdag 25 Augustus 1915

Heden heeft de minister van Oorlog met gevolg Roosendaal er omstreken geïnspecteerd.

Vanavond volop muziek op de Markt prachtig weer. Heel Roosendaal op de been.

Tegen 5 uur trok een groote troep soldaten met slaande trom de plaats uit richting Wouw. De automobiel met zoeklicht, sedert een paar dagen aangekomen volgde. Er zou een oefening gehouden worden met belichten. We gingen er op uit om wat te zien, kwamen we te laat. Om 10 uur was alles afgelopen, en kwamen de jongens onder het zingen van de Tipperary de Markt over. Wij hebben niet één eigen soldatenlied dat werkelijk populair is.

Donderdag 26 Augustus 1915

Vanavond circa half elf komen de Duitsche gewonden uit Engeland voorbij. Deze nacht weer oefening geweest voor de artillerie. We weten niet meer van den oorlog te denken. De Russen vliegen terug, alle forten worden ingenomen en de Duitschers met Oostenrijkers rukken al dieper Rusland in. Men zal op zoo'n manier gauw in Petrograd zitten. De geallieerden blijven rustig in hun loopgraven en laten de Russen maar tobben.

Vrijdag 27 Augustus 1915

Deze morgen vloog onder prachtig zomerweer weer een Hollandsche vlieger een paar maal rond den toren en verdween richting Breda. Vanavond circa 10 uur hoorden wij eensklaps 3 kanonschoten. Wij allen naar buiten en werd ons verteld dat men aan het oefenen was

aan den havendijk. Wij er naar toe. Op de hoogte van het 2de fabriek stond op het gebouw een groot lichttoestel en zoo verder nog 2. Even voorbij het eerste zoeklicht lagen de soldaten met daarachter een paar kanonnen. Aan den overkant van de haven heel ver in de weiden lag de vijand, welke door pindraadversterkingen te kruipen, trachtte vooruit te komen.

Opeens vloog een enorm wit licht over het vijandelijk terrein, een licht zoo wit dat het scheen dat het op de bladeren den boomen gerijmd had. Een paard dat verschrikt door de weide liep, was spierwit als het door den lichtbundel liep en ook een partij koeien liep er angstig op en neer, en hunne oogen schitterden als kleine lichtjes. Langzaam kwam de vijand vooruit. Eensklaps licht uit en honderden gewerschoten werden tegenover elkander gewisseld, waarop een aantal kanonschoten volgden. De oefening die zeer interessant was duurde een uur. Commandanten en troepen waren telefonisch met elkaar in verbinding.

Zaterdag 28 Augustus 1915

Evenals het vorige jaar wordt ook weder per advertentie door den Burgemeester bekend gemaakt dat Hare Majesteit met het oog op de tijdsomstandigheden de herdenking van hoogst derzelve a.s. verjaardag wenscht te doen voorbijgaan zonder het gewone feestvertoon. Men zou in de toekomst willen lezen om te weten of dit bericht 't volgend jaar nog reden van bestaan heeft.

Gisteren zijn weder een 10 tal jongelieden over de grens gekomen, de kleeren aan fladeren, handen en voeten doorschraamd en opengescheurd kwamen ze Roosendaal binnen om van hier naar Engeland over te steken.

Zondag 29 Augustus 1915

De Belgische vluchtelingen zullen de verjaardag onzer koningin wel vieren. Onderstaande advertentie is door den Pastoor der vluchtelingen in de courant geplaatst.

Dinsdag 31 Augustus 1915 zal er ter gelegenheid van den verjaardag Haren Majesteit Wilhemina koningin der Nederlanden op "Java" ten 7 uur eene mis van dankbaarheid en tot heil van Nederlandsch vorstenhuis en volk door ons gelezen worden, waarna "Te Deum" en Nederlandsch Nationaal volkslied door schoolkinderen van "Java". Belgen en Roosendalers worden hiertoe uitgenoodigd.

E. Verdoodt

Pastoor Belgische uitgewekenen

Overigens gaat de zondag rustig voorbij. Aldoor hoort men geruchten dat de vrede aanstaande is. Duitschland heeft zijn derde leening (Oorlogslening) aangevraagd en toegestaan en wel een bedrag van 10 milliard Mark het is nu maar om ze volteekend te krijgen.

Maandag 30 Augustus 1915

Nog steeds maar berichten dat de Russen terugtrekken. De een zegt dat de kracht der Russen ten einde is, en den andere dat het leger nog best in staat is den vijand te weerstaan. Men weet niet wat te gelooven de berichten zijn zoo tegenstrijdig.

Dat in Duitschland de prijzen voor de levensmiddelen zeer stijgen, bewijst onderstaand vergelijkende tabel uit het Duitsch blad Vorwärts overgenomen. Als het nog lang duurt dan zullen de menschen daar

veel gebrek gaan lijden, en dan de winter voor de deur met al zijn ellende voor arme vrouwen en kinderen.

De prijzen zijn in pfenningen en per pond, gerekend op 15 aug 1914–15 aug 1915.

	1914	1915
Tafelboter	140	220
Margarine	90	140
Braadvet	72	210
Gerookte ham	160	240
Leverworst	60	120
Metworst	110	240
Mager spek	150	260
Vet spek	120	220
Boonen	24	60
Erwten	25	58
Goede cacao	120	260
Roggemeel	14	24
Bakolie	80	160
Rijst	22	60
Suiker	21	28
Haring 2 stuks	18	11

zoodat de meeste voedingsmiddelen, behalve haring die goedkoper geworden is, 1 ½ - 2 en zelfs 3 maal alles ook stijgen vooral steenkolen.

Dinsdag 31 Augustus 1915

Zonder feestgelui is den geboortedag, onzer koningin ingezet. Geen vlag wappert aan 't landsgebouw of gemeentehuis. Na den middag hadden de soldaten vrij af en vanavond was het militair concert op de Markt.

De hooge officieren genoten van de muziek. Gegeten op de bovenzaal van het hotel "de Zwaan". Bij het aanhef van Wilhelmus verschenen zij op het balcon en zetten zich in positie.

Het weer was uit-gebuid en heel Roosendaal was op de been, vooral ook omdat behalve de muziknummer door een uitstekend tenor bij het korps behoorde eenige zangnummers zou uitvoeren. Onder groote stilte werden deze met een mooie stem zeer schoon voorgedragen en na afloop daverde een handgeklap over het marktplein.

Woensdag 1 September 1915

Wij lezen in de groote bladen dat het den wensch is van den opperbevelhebber dat de intendance zorgt dat bij den a.s. winter van inkwartiering bij de inwoners zoo weinig mogelijk sprake mag zijn.

Dat er nog veel Belgische vluchtelingen hier te lande vertroeven blijkt wel dat de regeeringscommisaris te Harderwijk een gemeenteterrein in huur heeft aangevraagd om daarop een 8 klassige school met 8 lokalen en gymnastiek lokaal en bewaarschool te stichten, te behoeve van 400 Belgische kinderen.

Donderdag 2 September 1915

Bij sommige inwoners zijn weer schildwachten voor het huis geplaatst, om den smokkelhandel te belemmeren. In den volksmond heet dit dat een generaal is ingekwartierd.

Alles nog in spanning over Rusland. Een Duitsche schreef o.a. al wat de strijd in Rusland ons heeft opgeleverd is veel verlies aan geld (oorlogskosten en manschappen).

Regoud de beroemde Fransche vliegenier is door een Duitsche kogel naar beneden gehaald en op het veld van eer gesneuveld.

Een mooi kinderlied gedicht door René de Clercq werd ons dezen dagen voorgelegd.

1915 Naar Holland

Kinderlied

*Waar vluchten, zonder ouders.
Voor het bange krijgsgedruisch?
Wie neemt van onze schouders
Het bloedige zware kruis?
Naar Holland!
Vrij Holland
In Holland staat een huis.*

*Waar gaan de deuren open,
Breed open elk gemoed?
Waar kan men heen en hopen
Dat weelde liefde doet?
In Holland,
In Holland is men goed!*

*Waar zal het kind graag deelen
Zijn brood en onzen traan?
De vrouw ons handen streelen,
Als moeder heeft gedaan.
In Holland,
Lief Holland,
Laat ons naar Holland gaan!*

Vrijdag 3 September 1915

Dat de Duitschers er wel slag van hebben zich beminnelijk te maken vooral in het verdrukte België dat men wil annexeren kan men uit het volgende opmaken.

In Esschen bestaat een ijzergieterij, genaamd Fonderie Anvernoise. Onder het werkvolk was er een die zich als Belg voordeed en op een gegeven oogenblik aan directeur, meestergast en een paar werklieden inlichtingen vraagde hoe het best over de grenzen te komen om naar Engeland te gaan om munitie te gaan maken. Na de gegevens gekregen te hebben ontpopte zich de werkmán als Duitsch en ook als spion. Voor het geven der ontsnappingsmiddelen werd door de Duitse regeering veroordeeld de meesterknecht tot 15 jaar dwangarbeid, een werkmán 3 jaar en de directeur tot 15 jaar even als de meesterknecht. Dit is beslist waar gebeurd.

Nog steeds rijdt 1 trein per dag naar Antwerpen. Menschen die uit Engeland komen en naar België willen, moeten 8 dagen op hun pas wachten.

Zaterdag 4 September 1915

Heden is het een jaar geleden dat de 4de afdeeling van het 5de regiment veld Artillerie werd opgericht. Per dezen gelegenheid maakte deze afdeeling een marsch naar Pindorp, waar de militairen werden gefêteerd. Tevoren had men een rit gemaakt door Roosendaal met zes trompetters voorop, die door hun vroolijke marschen de inwoners naar buiten lokten.

22 September 1915 zal een sportfeest in Roosendaal worden gegeven bestaande uit carroussel rijden van officieren en minderen, rijden over hindernissen en oefeningen met geschut. Aan toeschouwers zal het niet ontbreken.

Er duiken weer berichten op dat er vrede zal komen.

Duitschland heeft aan Amerika toegegeven dat neutrale schepen niet meer zonder slag of stoot zal torpederen, met andere woorden dat men tevoren de opvarenden gelegenheid zal geven het schip te verlaten, de lading zal onderzoeken, enz doch op voorwaarde dat het aangevallen schip den onderzeeër niet zal trachten te ontwijken.

Zondag 5 September 1915

Ook de groote bladen melden dat Duitschland naar vrede verlangt. Er worden van die kant reeds voorwaarden genoemd die echter door de geallieerden niet zullen en ook niet kunnen aangenomen worden. Wel mogelijk dat het weer een huichelachtige streek is van het land waar men helaas de laatste tijd niet anders van heeft kunnen verwachten. Duitschland schijnt de winter met al zijn ellende en gebrek niet aan te durven.

Maandag 6 September 1915

Volgens de *Maasbode* heeft Duitschland door bemiddeling van den president van Amerika de volgende eischen voor het tot stand komen van den vrede hebben voor gelegd.

- De stichting van een onafhankelijk Koninkrijk Polen, als een bufferstaat tusschen Rusland en Duitschland;
- Het afstaan door Rusland van een gedeelte van, of van geheel Koerland aan Duitschland;
- Rusland zal de autonomie (zelfregeering) van Finland verklaren.
- De verdeeling van Servië tusschen Oostenrijk en Bulgarije, met mogelijk een klein stuk van Servië aan Griekenland;
- Afstand van Belgisch Congo aan Duitschland als vergoeding voor de ontruiming van België;
- Afstand van koloniaal gebied van Afrika door Frankrijk aan Duitschland ter vergoeding van de ontruiming van Noord-Frankrijk door de Duitschers;
- Herstel van de Duitse kolonie door Engeland in Afrika;
- Het sluiten van een internationale overeenkomst over de vrijheid ter zee, waarbij gegarandeerd wordt, dat de particulieren eigendommen op zee onschendbaar zullen zijn voor de vlootkrachten;
- De erkenning van de rechten der joden over de geheele wereld;
- Er wordt een schadevergoeding betaald om Duitschland de kosten der militaire operaties te vergoeden.

Ge ziet de voorstellen zijn in een woord prachtig en een oprecht Duitscher zou zeggen ook zeer aannemelijk.

Hedenmorgen liep het gerucht dat 2 jonge meisjes Vrien circa 20 jaar door een Hollandsche landweerman op de Hollandsche grens bij

Esschen waren doodgeschoten. Later bleek dat gelukkig slechts één het smokkelen met de dood moest bekroopen, de andere zwaar gewond. Naar werd verteld waren beide met nog 3 smokkelaarsters door de grenswacht gesnapt en in een gebouwtje opgesloten. Een onderofficier had een landweerman erbij op post gezet met voorwaarde dat hij er verantwoordelijk voor was. Het gelukte het 5 tal uit het huisje te breken en te gaan vluchten. Verantwoordelijk gesteld meende de soldaat door te schieten hun staan te brengen, waardoor het ongeluk voorviel. Misschien hooren wij er wel iets naders over.

Dinsdag 7 September 1915

Omtrent het neerschieten der beide meisjes vernemen wij nog. Beiden waren met nog anderen door militairen betrapt op het smokkelen van petroleum en wat pakjes boter. Zij werden naar het grenskantoor geleid en de commandant der patrouille had hen tevoren gewaarschuwd dat bij de geringste poging tot ontvluchting direct zou geschoten worden.

Ondanks deze waarschuwing poogden de 2 meisjes toch om te ontsnappen, waarop een der soldaten direct het geweer aanlegde en beiden op verschillende deelen van het lichaam raakte. Van een was de toestand zoo ernstig dat zij direct in het open veld van de laatste H. Sacramenten moest worden voorzien. Beiden zijn echter nog in levensgevaar.

De soldaat die zoo pardoos de bedreiging nakwam was van de jongste lichter en nog maar een paar dagen aan de grens. Hij was zoo onder den indruk van zijn overhaaste daad dat toen hij in de wacht aankwam bewusteloos neerviel en uit alles blijkt dat zijn zenuwgestel zeer geschokt is.

Woensdag 8 September 1915

Alles gewoon alhoewel geen kermis verwacht men toch dat deze dagen drukker zullen zijn. Alles anders doch geen spoor daarvan, 's avonds wat volk op de been.

Als het mogelijk is gaan Duitschers op de grens er tusschenuit. In Stabroek heeft men in een weide 5 Duitse paarden in volledige uitrusting aangetroffen. De manschappen waren naar Nederland overgelopen.

Ook schijnen ze zelf het gevaar van den electriche draad nog niet voldoende te kennen daar tusschen Cappelle en Santvliet. acht Duitse soldaten gevonden zijn door den draad gedood.

Ondanks belofte aan Amerika dat geen vracht- of passagiersbooten zouden getorpedeerd worden zonder onderzoek of waarschuwing is toch weder een Engelsche passagiersboot die van Liverpool naar Montreal voer in den grond geboord. Aan boord van het stoomschip "De Hesperian" bevonden zich ongeveer 350 passagiers en circa 275 bemanningsleden. Zonder eenige waarschuwing gebeurde het, en door doeltreffende maatregelen zijn slechts weinigen der opvarenden verdronken.

Donderdag 9 September 1915

Onder prachtig zomerweer trok dezen morgen een regiment soldaten met volle muziek ons voorbij richting Breda, 't was verplaatsing.

Dezen morgen was heel Breda in rep en roer, daar boven deze stad in het vroege ochtenduur (7uur) een Duitse zeppelin passeerde. Ook in verschillende andere plaatsen als Dordt, Culemborg, Oss, zijn ook 2 zeppelins gezien en op geschoten. Daar juist een zeppelin-raid over Engeland was geweest denkt men dat ze terugkeerende van de koers waren afgedwaald. Misschien was het om hier ook eens een kijkje te komen nemen.

Vrijdag 10 September 1915

De vlucht van de zeppelin's over ons land is het gesprek van den dag. We vernemen dat ook Nispen met zoo'n bezoek is vereerd geworden. Dadelijk was de grenswacht er als de kippen bij en lieten hooren dat ze geweren bij zich hadden. Dichtbij Roosendaal is het gekeerd richting België.

Ook over Pindorp is 's nachts een vliegtuig komen vliegen.

Men zegt dat al de soldaten Roosendaal zullen verlaten om elders ingekwartierd te worden. Anderen zeggen dat we in de plaats huzaren krijgen. In elk geval is er verwisseling geweest, want deze middag kwamen boeren karren voorbij gereden vol geladen met ransels, dekens, potten, pannen enz.

Zaterdag 11 September 1915

Nu zegt men weer dat gedurende de winter wij volop kwartier krijgen. Vanmiddag kwam er weer een regiment huzaren voorbij. De kerels zagen grijs van de stof, 's morgens waren ze uit Goes vertrokken nog oefeningen gemaakt, kwamen om 1 uur aan en moesten door naar Breda. Zoo waren ze reeds 6 dagen op marsch. En zoo is het alle dagen wat anders.

Zondag 12 September 1915

De Russen schijnen met succes het offensief te ondernemen. De tsaar heeft het opperbevelhebberschap op zich genomen en heeft geluk.

Vandaag zijn de mannekens van Roosendaal van de vrijwillige landweer voor 't eerst in uniform en moeten zich heden in Bergen gaan oefenen. Als de grap maar niet tegenvalt.

Veel wordt er gesproken over de verhouding tusschen Amerika en Duitschland. De Oostenrijksche gezant is verzocht Amerika te verlaten.

Men schijnt een brief in handen gekregen te hebben waarin de Oostenrijksche regeering mededeelde wel kans te zien de Duitsche werklieden in Amerika te doen weigeren in de munitiefabrieken te doen werken, en verschillende oneerlijke praktijken te kunnen uitoefenen ter voordeele van Oostenrijk– Duitschland.

Sedert lang is de houding van Duitschland tegenover Amerika een raadsel. Het eene ogenblik doet denken dat Duitschland alle moeite doet met Amerika op goede voet te blijven en het andere moment veronderstelt men dat het naar middelen zoekt zich vijandig te maken. Aanhoudend leest men in de courant namen van personen wie het verblijf in de Provincie Noord Brabant ontzegd wordt en zich moeten verwijderen. Onder die namen werden dezen dagen ook personen gevonden uit Roosendaal. Meestal is die ontzegging voor verblijf den straf voor den smokkelhandel. 't Zijn meestal gegoede burgers die levensmiddelen in Rotterdam gaan koopen en over de grens laten smokkelen.

Maandag 13 September 1915

Men zegt dat vannacht om 3 uur de troepen die hier liggen naar Hoogerheide vertrekken. Of dit nachtelijk vertrek met de stille trom zal gaan? Morgen komen andere troepen.

Geheel de grens wordt afgezet om het smokkelen totaal onmogelijk te maken. Wat er gesmokkeld wordt moet uit ongeloofelijke groote massa's bestaan en zal nu op zeer strenge wijze de kop worden ingedrukt.

Het wordt tijd dat men deze maatregel gaat nemen. Daar voor ons de levensmiddelen enorm in waarde stijgen en alles door de smokkelaars voor hooge prijzen geen levensmiddelen meer kunnen koopen.

Dat men na de fraude gepleegd tegen de Nederlandsche Overzee Trust maatschappij (N.O.T.) en daardoor groote boete heeft moeten betalen

moet ieder voor een artikel ter waarde van nog geen 10 gld de navolgende circulaire ondertekenen en opzenden vóór zijn fabrikant of grossier het opzendt.

M.

Ondertekende(n) verklaart/verklaren de firma NN fabrikanten gevestigd en kantoor houdende te N. N. naar aanleiding hunner circulaire 8.8.19 juli 1915 te vrijwaren voor de gevolgen der aansprakelijkheid, die voornoemde firma heeft aanvaard of zal aanvaarden tegenover de Nederlandsche Overzee Trust Maatschappij in verband met de mogelijkheid van overtreding van de bepalingen omtrent den uitvoer van door de firma N.N. voornoemd, door bemiddeling van de N.O.T. geïmporteerde of te importeerende goederen en daarvan afkomstige producten.

- handteekening-

Dinsdag 14 September 1915

Vannacht om 3 uur werd reveille geblazen en de troepen zouden om 5 uur vertrekken— om half vijf zaten we voor het raam en klokslag 5 uur werd op de Markt het Wilhelmus ter eere van het vaandel geblazen en trok het regiment met volle muziek de plaats uit richting Bergen.

Tegelijk kwam er een regiment voorbij vanuit Bergen naar Breda, en dat heeft zoo tot middag geduurd. Zes muziekkorpsen passeerden, keukenwagens, mitrailleuses, Roode Kruis wagens, boeren en andere karren volgeladen met dekens, ransels, zakken, planken, kisten kortom met alles wat bij zoo'n groote troepenverplaatsing behoort. Het was mooi weer dus weer een drukte van belang.

Nu schijnt er vanavond nog groote troep voorbij te komen.

Bij ons komt een weinig landweer. Het is heel den dag een doortrekken van troepen geweest van vanmorgen 5 uur tot vanavond om 9 uur de laatste troep van achter Zundert voorbij kwam.

Wat al lang niet gebeurd was, vanavond taptoe en muzikale wandeling door de straat.

Woensdag 15 September 1915

Het sloeg vannacht 12 uur, toen ik wakker gemaakt werd door een zeer mooie marsch die adem geblazen werd en tot onze slaapkamer doordrong. Ik stond direct op en zag door het raam soldaten passeeren. In de verte hoorde ik bevelen waarvan het slot was: "Op de plaats rust" men hield dus op de Markt halt. Ik kleepte mij spoedig aan en gauw naar buiten. Heel de Markt stond vol geweren in rotting, de herbergen zaten reeds vol soldaten, en de bakkers de winkel open en licht aan.

Vele soldaten lagen tegen en op de stoep te slapen. Of waren bezig de voeten reeds stuk geloopt na te zien en met natte doeken weer wat in orde te maken voor de verdere marsch. Men had van 12 tot 2 uur rust, daar men op een bataljon moest wachten dat in aantocht was, om daarna gezamenlijk naar Breda door te trekken. Er waren soldaten die mopperden over die lange rust, vooral zij die niet dik in de centen zaten. Dat op den grond liggen was niet lekker, daar het al koud is. Heel den nacht door hebben nog wagens gereden.

Verschillend wordt er gesproken omtrent de inkwartiering die we nog zullen krijgen of niet. Het deed ons genoeg te vernemen dat door de soldaten die doortrokken graag in Roosendaal kwartier gemaakt wordt, elk op zijn beurt had gehoopt hier te blijven.

Vele vrouwen en meisjes waren ook gistermiddag vanuit de Achterstaat en andere kanten waar de troepen niet passeerden, naar de Molenstraat gekomen om de soldaten die voor eenige tijd bij hen waren ingekwartierd goedendag te zeggen.

Donderdag 16 September 1915

Vanmorgen vanaf 9 uur tot 1 uur heeft heel de Markt weer volgestaan met vrachtauto's. Zakken brood, groote stukken vleesch werden op en af geladen. Wagens hoog opgeladen met pakken hooi werden van vrachtwagen verwisseld en na heel den morgen gesjouwd te hebben, rukte heel het zaakje op, de ene die en de andere deze kant op. Alles was gebeurd onder persoonlijke leiding van een kolonel der intendance met zijn staf.

De harmonie Vlijt en Volharding geeft een mooi avondconcert met veel toehoorders.

In Londen is gisteravond het Lagerhuis bijeen gekomen voor de stemming over de nieuwe crediet. Aanvragen van 250 miljoen pond sterling. De minister Asquith verklaarde dat thans de oorlogskosten bedragen per dag 3 miljoen pond en de totale uitgaven voor het begrotingsjaar tot nu toe bedragen 500 miljoen pond sterling.

Vrijdag 17 September 1915

We hebben op 't oogenblik zoo weinig soldaten dat als ze uitrukken en de muziek gaat mee er bijna meer muzikanten dan geweerdragende soldaten zijn.

Men schijnt nogal veel werk te maken van het a.s. sportfeest der artillerie. Alles wordt netjes in orde gemaakt en afgebakend.

Reeds menigmaal heeft het verwonderd dat terwijl Duitschland zulke groote strijdmachten op Rusland wierp en daardoor de Russische legers achteruit joeg, men hier aan het westen dat allemaal kalmpjes aanzag. Er komen nu berichten die dit rustig toezien een weinig ophelderen.

Eenige tijd geleden was vermeld dat de Ohta munitiefabriek te Pedrogair in de lucht was gevlogen, waarvan de ontploffing zoo hevig was, dat duizenden bankwerkers gedood werden. Daardoor was

Rusland voor een groot gedeelte verlamd wat munitiefabricatie betreft, wat om gegronde reden was verzwegen. Na deze in-de-luchtvliegerij, dat naar men zegt duidelijk bewezen is het werk te zijn van Duitse agenten, alle munitie die maar gemist kon worden door de verbondenen naar Rusland werd gezonden. Of dit alles waar is ik weet het niet.

Zaterdag 18 September 1915

Vandaag op de Bredasche baan zijnde, zag ik dat men druk bezig was met het terrein voor de a.s. sportfeesten in orde te maken.

Toevallig was het hek van het kerkhof open en zag dat de doodgraver met zijn werk bezig was. Ik ging naar hem toe om een praatje te maken. Het schijnt dat grafmaker een probaat middel is om oud te worden. Deze man (Beens) was 81 jaar en deed reeds 64 jaar zijn luguber werk. Zeven á acht graven wees hij mij aan van voorname Belgen die tijdens de vlucht waren gestorven en na den oorlog weer opgegraven zullen worden om naar hun woonplaats vervoerd te worden. Ook een Duitscher was tijdens de vlucht hier gestorven.

Zondag 19 September 1915

Heden harddraverij, door het mooie weer veel volk op de been. Van het oorlogstoneel weinig nieuws.

Maandag 20 September 1915

De marktdagen worden weer drukker. Alhoewel het gevaar van in oorlog te komen niet minder groot is dan het vorige jaar, wordt daar niet meer aan gedacht en gaat alles zijn gewonen gang.

Zooals het met vele zaken gaat, zoo marcheert het ook met het tegengaan van den smokkelhandel. Eerst werd te veel toegestaan en nu te weinig. Ik sprak deze morgen een vrouw uit Huijbergen, een zeer geloofwaardig mensch die mij vertelde dat niemand in haar dorp een

pond rijst mag gaan koopen of moet eerst een toestemmingbewijs op het militair bureau gaan halen. Een boerenvrouw die met 80 pond boter naar Roosendaal kwam (ook uit Huijbergen) mocht zelfs niet een klein gedeelte daarvan verruilen voor kruidenierswaren, wat veel gedaan wordt. Vele inwoners van Huijbergen vinden deze maatregel wel noodig, doch te zeer overdreven.

Dezen morgen melden de bladen dat het verkeer tusschen Engeland en Nederland stil stond. Vanavond werd echter weer gemeld dat het in orde is.

Dinsdag 21 September 1915

Druk zijn de onderofficieren en manschappen zich aan het oefenen voor het sportfeest voor morgen. Wagens vol groen komen voorbij om het terrein te versieren.

Men krijgt verwarde berichten van winst en verlies der Russen. De val van Wilna schijnt echter een zeer nadeelige feit voor Rusland.

Wij hooren ook dat de Oostenrijkers in vereeniging met Duitschland een groot offensief beginnen tegen Servië en er wordt verteld dat binnen 8 dagen de Duitschers zullen trachten het westelijk front door te breken. Dit is al menigmaal geprobeerd doch nog niet gelukt.

Men hoort van alles vertellen. De een zegt de Duitschers kunnen het nog tot Nieuwjaar volhouden, en de geallieerden nog een jaar, terwijl een ander zegt dat Duitschland nog voldoende geld en soldaten heeft. Het schijnt Engeland en Frankrijk gelukt te zijn in Amerika een leening te sluiten van zes á acht honderd millioen dollar, men kan er dus weer een paar dagen tegen.

Woensdag 22 September 1915

Onder begunstiging van zeer mooi weer heeft heden het aangekondigde sportfeest ter herinnering van het eenjarig bestaan der

IV afdeeling van het 3de regiment veldartillerie plaats gehad. Er was enorm veel volk op het terrein dat mooi versierd was. De staf van het 6de regiment zorgde voor goede muziek. Alle nummers werden correct uitgevoerd. Carroussel rijden door officieren en wachtmeesters werd met groote belangstelling gevolgd en met luid applaus begroet. De grootste attractie was echter No: 8 van het programma nl. wedstrijd in het vlug optuigen, aanspannen en in stelling brengen van geschut. Alles ging vliegensvlug in zijn werk en in razende vaart kwamen de stukken het terrein opgereden. Na afloop der manoeuvre reden de winnaars nog eens in volle ren over het veld, wat door het woeste rijden en toch *en règle* de algemeene verwondering opwekte, en een daverend handgeklap en hoera geroep der groote menigte weerklonk over de vlakte. Iedereen ging hoogste voldaan naar huis. Bulgarije maakt zich op ten strijde, de geheele mobilisatie is bevolen. Het heeft de partij van Duitschland gekozen en zal waarschijnlijk tegen Servië optrekken. Bulgarije toont zich niet erg dankbaar voor de indertijd bewezen diensten van Rusland. Maar 't is nu de tijd van plukken zal de Czaar Ferdinand denken. Of Rumenië en Griekenland zullen blijven toezien is nog af te wachten. Alle teekenen wijzen erop dat we nog niet aan het einde zijn. Ook Duitschland gaat nu Servië ook onder handen nemen. Het kleine landje zal spoedig ten onder gebracht zijn. Men verzekert dat wij van de winter 3000 man ingekwartierd krijgen.

Donderdag 23 September 1915

Het stoomschip de "Koningin Emma" van de stoomvaartmaatschappij Nederland is op zijn reis van Batavia naar Amsterdam te Long Land aan den ingang van den Theemsmond op een mijn geloopt en eenige tijd naderhand gezonken. Alle opvarenden zijn gered.

In een interview met onze minister Treub zei dezen dat thans onze legeskosten dagelijks bedragen 500.000 gld en dat de totale buitengewone regeeringsuitgaven legeskosten inbegrepen ongeveer fl.20.000.000 per maand zijn en voor het eerste jaar ongeveer fl.250.000.000 beliepen.

Dinsdagmorgen is een werkman terwijl hij zich vanaf de grens naar Nispen begaf, zonder een soldaat gezien of halt te hebben hooren roepen, door een kogel getroffen. Gisteravond is hij naar het gasthuis vervoerd om geopereerd te worden.

Vrijdag 24 September 1915

Een telegram meldt het volgende:

Het decreet tot algeheele mobilisatie van het Grieksche leger door den koning geteekend.

Wordt gemeld dat Bulgarije nog niet weet welke kant uit zal gaan. Het bericht blijft voortbestaan dat we einde dezen maand 3000 man inkwartierd krijgen.

Met mooi weer begunstigd kwam heden weer een vlieger over. Onze grossiers in koloniale waren ondervinden vele moeilijkheden door de strenge maatregelen tegen de smokkelarij.

Zaterdag 25 September 1915

Het was heden een godsdienstige oefening voor de R.K. militairen in de kerk der Eerw. Paters Redemptoristen. De kerk was goed gevuld en het was een niet alledaags gezicht een aalmoezenier in zijn militair uniform op de preekstoel zijne soldaten eenige opwekkende woorden ter hooren toespreken. Och— men wordt nu aan alles gewoon— De soldaten hier gaan naar de forten en die daar nu in liggen komen hier.

Zondag 26 September 1915

Dezen avond weer eens een uitvoering in de harmonie "Unie". De uitvoering werd besloten met bal waaraan vele Belgen en officieren deelnamen.

Onder het bal werd reeds gemeld dat de geallieerden met een offensief waren begonnen en spoedig met succes. Men sprak reeds van 10.000 Duitse krijgsgevangenen.

Maandag 27 September 1915

Vandaag niet gunstig geweest voor onze vliegers. Dichtbij Utrecht is er een naar beneden gevallen op een hoogte van 100 meter. Beide inzittenden waren zwaar gekwetst en machine verbrijzeld. Ook een tweede met 4 reizigers heeft een noodlanding moeten doen zonder ongelukken. Machine vernield.

Het succes der geallieerden wordt als zeker gemeld.

Dinsdag 28 September 1915

Volgens berichten zijn de geallieerden op een frontbreedte van 25 km, 3à4 km vooruit gekomen, wat met zware strijd gepaard is gegaan. Ongeveer 20.000 gevangenen en circa 70 kanonnen was den buit. Dat het zoo door mag gaan.

Dezen morgen zijn de troepen hier ingekwartierd naar de forten vertrokken en deden de nieuwe troepen met volle muziek hunne intrede, wat altijd de noodige drukte meebrengt.

Woensdag 29 September 1915

Slecht weer, koud. De soldaten rukken niet uit.

Aan het front is rust gekomen, de geallieerden hebben hun winst kunnen behouden.

Door de Nederlandsche regeering is aan de Duitse vriendelijk verzocht voortaan van zeppelinbezoek verschoond te blijven.

Donderdag 30 September 1915

Steeds komen gunstige berichten van het offensief der Franschen en Engelschen. Dezen avond stonden drommen menschen te wachten op de berichten welke de *Maasbode* bij hun agent de firma van Helvert Weijermans voor de ramen doet plaatsen.

Het bericht doet de ronde dat 150.000 Duitschers zijn gevangen genomen, en de Franschen zijn doorgebroken. Zekerheid is er totaal niet.

Wie ook mijn dagboek leest: ronduit beken ik den lezer dat deze gunstige wending ten voordeele der geallieerden op mij een blijden indruk maakt, en wensch oprecht dat de geallieerden zegevierend uit den strijd zullen komen.

Niet dat ik blind ben voor het goede der Duitschers. Het is een krachtig werkzaam volk, dat volkomen recht van bestaan heeft. De snelle vooruitgang van dit land in de laatste tientallen jaren, heeft helaas velen overmoedig gemaakt en velen voedsel doen geven aan het onzalig gedacht dat zij als een uitverkoren volk bestemd waren over het overige deel van Europa te regeeren. Hun eigen verheffing was de laatste jaren vervelend en onuitstaanbaar en opgezweept door de militaire kliek den oorlog als een door god opgelegde plicht gaan beschouwen.

Men scheen zoo overtuigd van de overwinning over het geheele werelddeel dat men zonder het minste bezwaar de neutraliteit van België schond, overtuigd dat na den oorlog niemand het zou durven wagen hun daar een verwijt van te maken. Doch in Duitschland zelf begint men deze onrechtvaardige daad te betreuren. Heeft niet dezer dagen het lid der Centruumpartij van den Rijksdag Erzbergen in zijn antwoord op een schrijver in "De Tijd" gezegd, dat zijne mening en die hij acht in de Deutsche centrumkringen wordt gedeeld, is, dat men

volmondig erkent de schending der neutraliteit van België en die betreurt, maar dat men had gehoopt, dat de Belgen geen tegenstand zouden blijven bieden en genoeg nemen met een schadeloosstelling.

Vrijdag 1 October 1915

Nog steeds blijven de berichten der geallieerden gunstig. 25000 Gevangenen 100 kanonnen. Als nu het geluk een weinig gunstig bleef kan er misschien een beslissing komen, waar zeer naar verlangd wordt. De vaart op Engeland was gister weer gestaakt. Wat altijd beteekent dat er wat op til is.

Zaterdag 2 October 1915

Geen bijzonder nieuws van het front. Groot is echter de spanning, daar mocht het offensief der Franschen en Engelschen gelukken, we groote verandering zouden krijgen, 't is haast niet te gelooven dat er beslissing kan komen.

Bij ons geen soldaten, geen taptoe.

Zondag 3 October 1915

Door het zonnige weer uitgelokt ben ik vandaag even naar de grens geweest achter Huijbergen. Aan deze grens, hier niet erg breed, stonden geen Hollandsche soldaten op wacht, doch aan den overkant stond een woning waar Duitsche militairen waren ingekwartierd. Het was een zeer eenzame post, men ziet of hoort er niemand. De Duitsche soldaten wandelden zwijgend op en neer, allen waren 15 in getal en reeds 4 maanden op dezen post, dus uitgepraat. Allen hoopten dat de oorlog spoedig geëindigd mocht zijn.

Wat den smokkelhandel betreft, deze blijft ondanks de strengste maatregelen, welig voortbestaan. Uit alles blijkt dat wij Nederlanders, een bijzonder talent bezitten om alle mogelijke en onmogelijke listen

uit te denken om de smokkel waar over de grens te brengen. Hollandsche eerlijkheid en op woord van een verklaring, waar wij al zooveel jaren op teeren, gaat op sloffen loopen. Een onzichtbare draad loopt van boven af van hooge gedecoreerde mannen met veel geld tot den beroepssmokkelaar met zijn manchester pak, slappe hoed en ordinaire tronie. Duizenden en duizenden gulden worden er verdiend, ten koste van eigen landgenooten die op zoo'n manier het hoognoodige tegen zeer dure prijs kan machtig worden. Heel de grens zal met pindraad worden afgezet.

Maandag 4 October 1915

Vandaag stond de Markt weer vol militaire vrachtauto's. Zeilen werden op den grond uitgespreid, waarop groote stukken vleesch, halve koeien werden opgestapeld. Ook bergen van zakken brood werden hier en daar opgestapeld. Auto's torenhoog opgeladen met hooi werden overgeladen, wat ook met vleesch en brood nadat het gewogen was, werd gedaan.

Het was druk op de markt, hoofd- en andere officieren liepen op en neer om een en ander te noteeren. Ik zei tegen een der chaffeurs, wat betekent toch al die herrie. Och meneer, zegt hij, dat is een oefening, we komen van Breda en al deze ladingen moeten naar Zeeland. Dit gaat dagelijks per trein, maar nu wordt het als proef per auto gedaan. Men meldt dat de geallieerden troepen hebben gelost in Saloniki dus op Grieksch grondgebied, waartegen door Griekenland is geprotesteerd, als zijnde schending der neutraliteit. Elk oogenblik verwacht men weer een groot offensief der geallieerden.

Dinsdag 5 October 1915

Nog geen beslissing van Bulgarije. In plaats van vrede in 't zicht, zal den strijd nog in hevigheid toenemen.

Bij ons alles rustig. Men meldt dat 2 Nederlandsche soldaten die van St Kruis kwamen, in aanraking zijn gekomen met den electriche draad. Beiden waren onmiddellijk dood.

Morgen komt er weer een trein Engelsche en Duitsche zwaar-gewonden voorbij.

Naar wij in een financieel blad lezen is de schuld der oorlogvoerende landen, de kleine inbegrepen, in het eerste oorlogsjaar 224 milliard gulden.

Woensdag 6 October 1915

Vandaag de treinen met gewonden gepasseerd. De belangstelling was niet zoo groot als tevoren. Eensdeels komt dit omdat men niet precies weet wanneer de treinen aankomen, en het al frisch wordt, om zoolang voor de schuiven te wachten, en tweedens het nieuwtje is eraf. Alhoewel het niet alledaags is, dat treinen passeren, gevuld met menschen die wel niet dood maar toch kapot geschoten zijn, geraakt men daar ook al aan gewend.

Á propos, de smokkelhandel . Wij vernemen door de bladen dat op 't oogenblik 3000 smokkelzaakjes voor de Bredasche rechtbank aanhangig zijn. Er moet volk bij gezet worden om er door te komen. Dit bericht is werkelijk niet overdreven, alles ja alles smokkelt, of ten minste láát smokkelen.

Door Rusland is op 4 sept een ultimatum gesteld aan Bulgarijė. Dit landje mobiliseert en Duitsche officieren zijn daar aangekomen om de leiding op zich te nemen. Het kookt er in den Balkan.

Donderdag 7 October 1915

In den Balkan nog geen beslissing. Allen maken zich gereed voor een bloedige botsing.

Wederom is een Nederlandsch schip, de “Tesselstroom” getorpedeerd of op een mijn geloopt. De bemanning gered. Het was bijna op dezelfde plaats waar het stoomschip, de “Koningin Wilhelmina” naar de kelder gegaan is.

Stil bij ons. In de laatste dagen hooren wij weer duidelijk kanongebulder, vooral ‘s avonds als het rustig is.

Vrijdag 8 October 1915

Onze minister van Koloniën heeft een belangrijke hoeveelheid tin, die de regeering reeds voor den oorlog in voorraad had, aan Duitschland verkocht en daarvoor in ruil ontvangen een hoeveelheid aniline, waar groot gebrek aan was in Ned. Indië voor de batik-industrie. Ten gevolge van deze verkoop, zal over enkele dagen de Deventer Capsules fabriek wegens gebrek aan brandstof worden stopgezet, waardoor 250 personen werkloos worden— Je moet maar veel van onze Oost houden.

Zaterdag 9 October 1915

Hier wordt de spanning altijd nog hoog gehouden, omtrent hetgeen in den Balkan zal gebeuren, men hoopt maar dat een of ander zal gebeuren waardoor den oorlog eindigt.

In gezelschap wordt natuurlijk altijd over den oorlog gesproken, ieder weer het beste, maar tevens wordt ook het smokkelen besproken en vinden velen het jammer niet in de gelegenheid te zijn met dat verdacht baantje wat mazzel te kunnen maken. Het is ook zo verleidelijk als men de groote sommen hoort noemen, die zoo gemakkelijk verdiend worden en zelf buiten schot blijft en een ander er aan waagt. Ge moet echter wat thuis zijn in het vak. Het een mag van de regeering uitgevoerd worden en daar trekt de N.O.T. zich niets van aan, het andere mag van de N. O. T. niet uitgevoerd worden, en daar

bemoeit de regeering zich niet mee, ik geloof echter omdat het zoo ingewikkeld is, het smokkelen juist zoo gemakkelijk gaat.

Zondag 10 October 1915

Men is bezig een commissie te benoemen vanwege de regeering om een belasting in elkaar te zetten. Die zou drukken op diegenen die door den oorlogstoestand ontzaglijk veel geld verdienen. Men denkt daar eenige millioenen in de schatkist te doen vloeien. Het wordt een OorlogsWinstbelasting, en die moeten betalen worden OW'ers genoemd.

Gisteravond sprak ik nog een Engelschman, die een groot fabriek heeft in Birmingham. De man zei, och wij veroordeelen niet alle Duitschers. Doch het alles beheerschende militarisme willen we de kop indrukken. Algemeen, zegt hij, veronderstelt men in Engeland dat den oorlog nog minstens 2 à 3 jaar zal duren.

Maandag 11 October 1915

Berichten melden dat het vereenigd leger der Duitschers en Oostenrijkers de Servische hoofdstad Belgrado hebben ingenomen. Het is de kwestie wat Griekenland zal doen. Aanhoudend melden de bladen dat militairen, vrouwen en kinderen door den electriche draad door de Duitschers langs de grens gespannen, worden gedood.

Dinsdag 12 October 1915

Nog steeds worden successen der Franschen gemeld, we wachten op een beslissing. Donderdag komen de huzaren tot nu toe Rucphen ingekwartierd naar Roosendaal. Verschillende gebouwen zijn voor de stalling der paarden in gebruik genomen.

Woensdag 13 oktober

De strijd in den Balkan is begonnen en wordt met groote hevigheid voortgezet .

Als een gewone melding stond dezen morgen bij *De Grondwet*:

Fransch transportschip getorpedeerd en 2000 man verdronken.

De Russen hebben succes.

Donderdag 14 October 1915

Dezen morgen zijn de huzaren onze plaats binnen gekomen, naar men zegt voor heel de winter.

Het is vreeselijk zoo het er op 't oogenblik op de verschillende oorlogstooneelen aan toe gaat. In Rusland, Servie, Oostenrijk, Italië, in Frankrijk, overal is de slachting in volle gang.

Er hebben gisteravond eenige zeppelins weder een bezoek gebracht aan Londen en een partij brandbommen over stad en landen uitgestrooid, weer wat menschenlevens teniet gedaan en wat gebouwen verwoest.

Of het door deze raid komt weet ik niet maar hedenmorgen heeft een zeppelin weder een kort bezoek in Nispen gebracht; hij vloog ongeveer een halve km op Neerlands grondgebied op een hoogte van 800 meter. Hij werd duchtig beschoten en koos het hazenpad, ook in Pindorp is hij te zien geweest.

Het was hedenavond concert op de Markt gegeven door de Vlijt: Er hing een zware mist en onder deze uitvoering kwam het bericht dat de te Stampersgat de tram ondanks de brug openstond, doorreed en in het water stortte. De tram zat vol soldaten. Tot nu bekend dat machinist en stoker bij dit ongeval het leven verloren.

De vrijwillige landstorm alhier druk aan 't oefenen.

Vandaag stond aangeplakt

Vrijwillige landstorm afdeeling Roosendaal
vrijdagavond, legergoed ontvangen
Ieder medenemen zijn broodzak, band en pioneer
gereedschap.

De commandant. A Rompelmans 1e Luitenant.

Vrijdag 15 October 1915

Bulgarijë verklaart den oorlog aan Servië. De centrale mogendheden hebben dus weer een helper bij en de oorlogsfakkels in dien ongelukkige Balkan is geducht aan het zwaaien. Wij blijven nog met een paar landjes over die buiten den krijg staan. Nederland zit rondom in vuur en vlam.

Bij ons alles stil.

Zaterdag 16 October 1915

Al sinds een paar dagen hangt een zeer zware mist, die de dagen nog droeviger maakt.

Alles is in spanning, het gaat de geallieerden weer niet voorspoedig. Waarom is niet bekend doch Amerika gaat zich ook wapenen en groote bedragen uitgeven voor oorlogsmateriaal.

Zondag 17 October 1915

Engeland verklaart den oorlog aan Bulgarijë. Alles hangt er van af of het de geallieerden nog mogelijk zal tijdig een grooten troepenmacht in Salonika te doen landen. Alhoewel volbloed anti-Duitsch kan ik de zucht niet smoren dat ze sterk zijn en het vooreerst niet zullen opgeven.

Maandag 18 October 1915

Ook Frankrijk heeft den oorlog verklaard aan Bulgarije.

De vice-admiraal, commandant der stelling van Den Helder heeft bepaald dat verboden is rondom de stelling Amsterdam te verlaten alle

ambachtslieden welke zoo noodig nuttig en bruikbaar kunnen zijn voor aanmaak van munitie en verder oorlogsmateriaal bv. bankwerkers, metaaldraaiers, slijpers, vormers, en gieters, scheepsbouwkundigen, ingenieurs in machinefabrieken enz.

Dinsdag 19 October 1915

Als ge dat zoo hoort vertellen en wel uit zeer goede bron dan worden er te Bergen op Zoom en ook hier te Roosendaal groote sommen gelds verdiend met het brengen van eetwaren lijnolie enz. over de grens.

In Bergen op Zoom is het compleet veiling en den laatste tijd overal van margarine en Buck. Dit laatste is een soort vet.

Op sommige plaatsen wordt de grenswacht 10– 20 ja 100 gld geboden om te mogen passeeren, wat echter niet wordt toegestaan terwijl op andere plaatsen soldaten ja zelf officieren gesnapt worden, dat ze de smokkelaars behulpzaam zijn. Men spreekt zelfs van onderaardsche gangen die onder de grens door loopen en onvindbaar zijn.

Woensdag 20 October 1915

Het is maar een handjevol soldaten dat hier is. Men zegt dat half november een paar lichten naar huis mogen.

Donderdag 21 October 1915

Vandaag weer een militaire dag geweest. Vele escadrons huzaren, artillerie zelfs de z.g. Gele Rijders³ in hun mooi uniform zijn doorgekomen richting Zeeland. Alles gaat er echter veel rustiger aan toe, het is meer het doortrekken voor een manoeuvre. De gejaagdheid, de herrie is er af, alles gaat meer bedaard. Eerst kwam

³ Rijdende Artillerie; zie ook <http://korprijdendeartillerie.nl/KRA/Geschiedenis.htm>

een groote troep huzaren per rijwiel, toen een groote massa huzaren te paard.

Heel de Markt, Molenstraat was bezet. En overal kwam men uit de woningen met emmers water aandrigen om de paarden te laten drinken. Tegen 12 uur hoorden wij signalen vanuit de Molenstraat, en tusschen al die herrie van paardengetrappel en sporengerinkel zagen we in de verte de Gele Artillerie aankomen— die zonder oponthoud doortrokken. Die vlugge mannen hadden we tot hun toe nog niet in Roosendaal gehad, hadden veel bekijks, daar vele menschen dit uniform nog nooit gezien hadden. Om 1 uur trok heel den troep met veldkeuken enz verder.

Vrijdag 22 October 1915

De verontwaardiging in Engeland is groot wegens de ter dood brenging van een Engelsche dame Edith Cavell, door de Duitschers beschuldigd te Brussel manschappen aan den vijand toegevoerd te hebben.

Ondanks alle moeite van de Amerikaansche en Spaansche gezanten om uitstel van het vonnis is Miss Cavell des 's nachts om 2 uur in alle stilte gefusilleerd. In België is haar vonnis met nog anderen door het Deutsche gouvernement volgens onderstaande officieele vorm bekend gemaakt.

Bij vonnis van het veldgerecht in zitting 9 October 1915 zijn ondergenoemde personen wegens krijgsverraad (Toevoering van manschappen aan den vijand) veroordeeld ter dood:

1. Bouwmeester Filiep Baueq uit Brussel.
2. Leerares Louise Frugliez uit Rijssel
3. Bestuurster van een geneeskundig gesticht Edith Cavell uit Brussel.

Tot 15 jaar tuchthuisstraf :

Gravin Johanna de Belleville uit Montignies.

Herman Capian uit Wasmes,
Ada Bodart uit Brussel,
Apotheker Georges Derveau uit Paturages,
Prinses Maria de Croy uit Bellignies
Allen tot 10 jaar tuchthuisstraf.
17 anderen tot 2 en 8 jaar gevangenisstraf.

Het oordeel tegen Baueq en Varvell werd reeds voltrokken. Een en ander zal de verzoening niet in de hand werken.

De generaal– Gouverneur in België Freiherr van Bissing heeft de volgende bekendmaking gepubliceerd.

Vogelblinden

Mij werd ter kennis gebracht dat binnen 't gebied van 't generaal Gouvernement talrijke geblinde vogels nl. Vinken in kooijen gehouden worden. Het opzettelijk blinden van vogels is wreedheid wat ik hoegenaamd niet duld. Ik verzoek de kommandaturen, in deze zin voorbeeldig op de bevolking in te werken, en elke overtreding onverbiddeijk te beteugelen. Het bestraffen geschiedt krachtens de bepaling jachtregeling van 11 augustus 1915.

Zeker vogelblinden is wreed, maar vrouwen en kinderen vermoorden, vrouwen en kinderen door de Duitsche troepen te laten loopen, opdat zij wel, doch de Belgische soldaten niet konden schieten is dat ook wreeder nv. Bissing.

Het vogelblinden zal in het verdrukke België nu niet zoo druk worden toegepast, men kan het nu wel zonder vogelgezang af.

Einde eerste deel.

<http://www.scribd.com/doc/41123930/Dagboek-Van-Een-Roosendaler-deel-I-1915>

Tweede Deel 1915-16-17

Zaterdag 23 October 1915

Er is afgekondigd dat uitvoer van nikkel- en kopergeld is verboden. Naar men zegt loopen in verschillende plaatsen personen rond die voor Duitschland kopergeld opkopen en bv. 16 gld betalen voor 15 gld koperen centen.

De verontwaardiging van Engeland is groot over de ter doodbrenging van Miss Edith Cavell, vooral ook omdat zij als verpleegster vele Duitsche soldaten met zorg had verpleegd.

Dezen morgen is heel de troepenmassa over Roosendaal van de oefening Zeeland terug gekeerd. Tegen half elf kwamen de wielrijders, een uur later de huzaren en daar tusschendoor de infanterie. Overal muziek en trompetgeschal. De huzaren namen geheel de lengte van Roosendaal in beslag en hadden 2 uur rust en circa 1 uur kwamen de Gele Ridders door zonder halt te houden. De heeren gevoelen zich zoo een beetje de noble onder de militairen, de officieren reden ten minste met een minachtend gebaar door hun wapenbroeders heen en voorbij.

Zondag 24 October 1915

Miss Cavell is altijd nog het onderwerp der gesprekken. Geen nieuws van het oorlogstooneel.

Maandag 25 October 1915

De drukte der marktdagen neemt toe. Gemoedelijk loopen burgers en militairen dooreen.

Dinsdag 26 October 1915

Wat de oorlog aangaat wordt ons eenvoudig gemeld dat een Duitse kruiser op een mijn is geloopt en gezonken en een Engelsch transportschip in de grond is geboord. Ook zijn hier en daar wat vliegers naar beneden gehaald.

Woensdag 27 October 1915

De toestand van onze tijdelijke gezant bij het Vaticaan is door ernstige ziekte, hopeloos geworden. Elk oogenblik kan verwacht worden dat deze groote staatsman het tijdelijke met het eeuwige verwisselt.

Op 't oogenblik is de stand der volgende geldmiddelen:

De Franc	40-40
Marken	48-49
Kronen	32-33
Pond Sterling	11.40

Donderdag 28 October 1915

Hedenacht werd alarm gemaakt en rukten de troepen uit, die voor de middag met volle muziek terugkeerden.

Deze morgen kwam het bericht dat Mr. L.H.W. Regout tijdelijk gezant bij het Vaticaan is overleden. Met den afgestorvene is een groot man heengegaan, die vele diensten aan den lande heeft bewezen. Alle bladen onverschillig, welke richting, spreken met zeer veel lof over hem.

Vrijdag 29 October 1915

Met de Serviërs staat het er niet erg best bij. De geallieerden schijnen met hun hulp te laat gekomen.

In Amerika blijkt weder een Duitsch complot ontdekt te zijn, ten doel hebbende in 't geheim schepen met ontplofbare voorwerpen te voorzien waardoor ze op een gegeven oogenblik in volle zee in de lucht

springen. In hoofdzaak heeft men schepen op 't oog die munitie vervoeren. Ook had men plannen de munitiefabrieken af te koopen of wel op te blazen. Gelukkig is men achter deze snoode daden gekomen en wel in staat deze te verijdelen.

Ik vrees dat we vandaag of morgen moeilijkheden met Engeland krijgen.

Zaterdag 30 October 1915

Dezer morgen kwam bericht dat de Koning van Engeland vertoevende in Frankrijk bij het inspecteeren der troepen van zijn paard is gevallen. Door de toejuichingen zijner soldaten was het gaan steigeren. De val schijnt niet ernstig te zijn.

Dezer dagen las ik dat hier te lande 26 menschen werden genaturaliseerd, waaronder 22 Duitschers. Moet het hier gaan als in België? Of zijn ze liever Nederlander dan Duitsch.

Zondag 31 October 1915

't Is koud, we gaan de sobere Novembermaand in.

Heden sprak ik nog iemand uit Luik, hij had een pas kunnen krijgen (als Hollander) geldig voor 5 dagen. Het leven is er treurig en ontzettend duur. Een liter petroleum 1.50 frs, 1 kilo boter 5.60 frs. Men wacht daar geduldig af wat de tijd brengen zal. Al wat in 't begin van den oorlog in Luik is omvergeschoten ligt er nog zoo bij. De druk der Duitschers is zwaar.

Maandag 1 November 1915

Vandaag rukte de vrijwillige landweer uit richting Bergen op Zoom, en na een flinke oefening kwamen ze 's middags terug. Ze zagen er goed uit. Het doet wel aardig aan daar jongelui te zien die indertijd vrij geloot hadden, daar flink op hadden gefuifd, nu met gezwinde pas

door de straten te zien marcheeren voorzien van toepasselijk gezicht, geweer en ransel.

Dinsdag 2 November 1915 Allerzielen.

Het uitspreken van doodvonnissen en zware straffen is in België niet van de lucht. We lezen berichten dat te Gent door het veldgevecht der Kommandatur weer 3 Belgen waaronder een graaf zijn ter dood veroordeeld en 7 andere tot tuchthuisstraf van 3 tot 15 jaar. Het is daar geen witte of roode maar zwarte terreur.

Men hoort echter weer dat Duitschland door bemiddeling van den Koning van Spanje en den President der Vereenigde Staten vredesvoorwaarden wil stellen, terwijl wij in de bladen lezen dat op 8 November 1915 in Amerika op 1000 verschillende plaatsen meetings zullen worden gehouden om middelen te beramen om spoedig tot den vrede te komen.

Woensdag 3 November 1915

Het is bij ons zeer rustig. De dienst der soldaten is als in een garnizoensplaats. 's Morgens een kleine wandeling en namiddag op de kuier.

Van verschillende kanten wordt gevraagd waarom de mobilisatie van kracht blijft. Dezer dagen is een Ministerraad geweest waar ook de opperbevelhebber van land en zeemacht op tegenwoordig was. Misschien komt er verandering.

Over den tinverkoop door onze Minister van Koloniën aan Duitschland hoort men dan dit en dan dat. Eerst werd gemeld dat deze voorraad te voren aan Frankrijk was aangeboden doch niet geaccepteerd, daar kwam bericht op dat dit aanbod vóór den oorlog was gedaan. Later werd gemeld dat de "Koningin Emma" die op reis gezonken is, vele duizenden kilo's tin geladen had, die het tekort zou dekken. Dit werd

echter door den kapitein en Directie der Stoomvaartmaatschappij Nederland tegengesproken en verklaarde dat zich onder de lading van genoemd schip geen tin bevond met bestemming voor Nederland. 't Is een rare zaak.

Donderdag 4 November 1915

Een Duitse onderzeeër is bij Terschelling vastgevangen en door een reddingboot binnengebracht, waar hij in afwachting van de beslissing der regeering onder bewaking blijft.

Er worden weder vredesgeruchten gesignaleerd. Eenige leden van den Rijksdag zouden tijdens hun verblijf dezer dagen te Amsterdam gezegd hebben dat de Rijkskanselier von Bethmann Hollweg als voorwaarden waarop Duitschland tot het sluiten van den vrede geneigd zou zijn, zou hebben genoemd: Behoud voor Duitschland van Koerland en een oorlogsschatting van dertig milliard mark. Van zijn bondgenoot Oostenrijk of Turkeij spreekt hij niet, doch misschien ook wat grond en een paar milliarden.

Vrijdag 5 November 1915

Vandaag is het kanongebulder weer zeer duidelijk hoorbaar. Men behoeft maar even buiten de kom der gemeente te gaan waar het wat rustig is, of men kan elk schot duidelijk waarnemen. Men berekent dat over het geheel het oorlogstooneel gemiddeld per dag 5000 man het leven er bij inschieten.

In Griekenland is geheel het Ministerie afgetreden. Venizelos⁴ als voorstander der geallieerden zal waarschijnlijk weder aan het Bestuur komen, wat aanleiding tot grote verandering kan geven.

⁴ http://nl.wikipedia.org/wiki/Eleftherios_Venizelos

Zaterdag 6 November 1915

Gedurende de maand October zijn op onze kust aangespoeld 7 mijnen waarvan 3 Engelsche en 4 Duitsche. In totaal zijn sedert het uitbreken van den oorlog op onze kusten aangespoeld 680 mijnen, nl.353 Engelsche, 57 Fransche, 97 Duitsche terwijl 173 van onbekende oorsprong.

Wederom is een nieuwe lijst van veroordeelden wegens oorlogsverraad te Brussel aangeplakt, nl.

9	ter dood veroordeeld
3	levenslang dwangarbeid
2	15 jaar dwangarbeid
5	12 jaar dwangarbeid
2	10 jaar dwangarbeid

Allen Belgen en Franschen.

De negen ter dood veroordeelden werden daags na het vonnis terechtgesteld.

Zondag 7 November 1915

Met Servië gaat het niet erg voorspoedig en zal wel vlug geheel in bezit zijn van zijne vijanden. Nog nooit is het kanongebulder zoo duidelijk geweest als dezer dagen. Als men nagaat dat circa 1340 Fabrieken groot en klein op 't oogenblik in Engeland aan 't munitie maken zijn, dan heeft het alle schijn dat de moordpartij vooreerst nog niet is afgelopen. Met spanning wordt tegemoet gezien welke houding Griekenland op den duur zal aannemen.

Maandag 8 November 1915

De Duitsche onderzeeër in ons land in beslag genomen, is geïnterneerd. De boot is hier of daar aan een steiger gelegd en de manschappen naar een interneringskamp gezonden.

Dezer dagen is ook aan de kant van Maastricht een Duitsch officier komen overloopen. Hij had er genoeg van. Hij was aan 't front geweest, had ziek gelegen, en nu beter, moest hij weer naar 't front. Hij verkoos den titel van deserteur boven nog langer deelname aan de moordpartij.

Dinsdag 9 November 1915

Tal van nieuwe belastingen hebben we in 't vooruitzicht. Den opbrengst zal moeten dienen om de mobilisatiekosten te dekken, o.a. ook op speelkaarten, tabak, sigaren, reisbiljetten enz.

Een Amerikaansch blad weet te melden dat de waarde van den dagelijksche Amerikaansche uitvoer aan oorlogsmateriaal geraamd wordt op 1 miljoen dollar.

Woensdag 10 November 1915

Met ingang van 9 Nov. zijn door de Nederlandsche spoorwegen de volgende wisselkoersen vastgesteld voor buitenlandsche bankbiljetten, gouden en zilveren munten.

Bankbiljetten

England	1 pond sterling	f 10,70
Duitschland	1 Mark	0,46½
Frankrijk	1 franc	0,38½
(Banque Nationale)		
België	1 franc	0,38
Noord Amerika	1 dollar	2,20

Gouden munten

Engeland	1 sovereign	11,90
Duitschland	1 goudmark	5,70
Frankrijk	1 goudfrancs 10frs.	4,65
België	goud 20 francs stuk	9,30
N. Amerika	10 dollars	24,00

Zilveren munten		
Engeland	1 shilling	0,53½
Duitschland	1 Reichmark	0,46
Frankrijk	1 franc	0,38½
België	1 franc	0,38½
N. Amerika	1 dollar	2,20

Een Italiaansche boot '**Ancona**' is gisteren bij Kaap Carbonera door een Oostenrijksche onderzeeër in den grond geboord. 300 menschen meest vrouwen en kinderen zijn daarbij verdronken.

Donderdag 11 November 1915

Het weer is slecht en veel wind.

Dezen morgen sprak ik een Dame die juist van Antwerpen was gekomen. Meer dan 3 maanden tijd had het geduurd voor zij een pas had kunnen krijgen om de stad te verlaten. Haar man was reeds een half jaar in Engeland als chef eener munitiefabriek en daar wilde zij ook naar toe. Men moest echter eerst onderzoeken waar haar man verbleef, daar zij gezegd had dat hij in Holland was, doch niet wist waar. Het onderzoek had tot niets geleid.

Een zuster der Dame was in Roosendaal en door tusschenkomst van een winkelier schreef men haar een briefkaart dat zij bij den winkelier in betrekking kon komen. Het hielp niet, na een maand schreef men opnieuw dat als ze niet kwam, een ander de betrekking zou krijgen. Met dit schrijven ging zij weder naar het Kommandatur en zij kreeg een pas. Het mensch was overgelukkig en kon geen woorden vinden voor dank. Dezer dagen gaat ze door naar Engeland.

Iedereen die België in of uitgaat wordt gevisiteerd. Ja, bijna altijd moet men zich geheel ontkleeden, en die toestand blijft maar duren.

Ik ben wel nieuwsgierig hoe de verhouding zal zijn tusschen België en Duitschland na den oorlog. Het moet geen prettig gedacht zijn over

zoo'n werelddeel voor het grootste gedeelte zoo gehaat te worden terwijl men denkt overal liefde te brengen.

Vrijdag 12 November 1915

Heden weder een kleine troepenverplaatsing die van de grens komen hier en andersom. Wij lezen in de bladen dat de commandant van het veldleger, het militair gezag uitoefent in Noord-Brabant, Limburg en Gelderland aan 93 personen aan wie het verblijf in het in staat van beleg verklaarde deel van genoemd gebied was ontzegd, toegestaan is daar terug tekeeren. Het waren meestal allen lieden uit Limburg. Volgens opgave van de Minister van Financiën bedragen de schulden van de Nederlandsche staat in totaal fl.1.546.196.677,20 en de verschuldigde renten fl.49.625.804,52.

Zaterdag 13 November 1915

Het weer is slecht, bar koud.

Van de oorlogstooneelen hooren we weinig doch dat er vooreerst van vrede nog geen sprake zal zijn bewijst onderstaande.

Officieel wordt gemeld dat het supplementair crediet van Engeland zal bedragen 400.000.000 pond sterling waardoor het totaal der voor het jaar 1915/16 toegestane crediet wordt gebracht op 1.300.000.000 pond sterling.

Rusland heeft dezer dagen in Amerika een contract gesloten voor de levering van munitie en oorlogsbehoeften tot een totale waarde van 57.000.000 dollar en voor circa 5 miljoen yards stof voor overjassen.

Zondag 14 November 1915

Door den Duitsche Gouverneur-Generaal te Brussel is het bevel uitgevaardigd dat de Belgische bevolking tot nader te bepalen termijn als bijdragen in de onkosten voor de behoeften van het legerbestuur in het bezette gebied een oorlogscontributie van maandelijks 40 miljoen

frs moet opbrengen. Op zoo'n manier zal er spoedig in België en een voor de Belgen noodlottig oproer uitbreken of wel de gehele bevolking zal als geraamtens uit de kleeren vallen.

Maandag 15 November 1915

De smokkelhandel aan de grens wordt zeer beperkt door het streng optreden der militairen. Een nieuw detachement dat de vorige week aldaar werd gestationeerd hield op een nacht op verschillende punten ongeveer 54 smokkelaars aan. Ook aan de kanten van Putte, Ossendrecht worden strenge maatregelen getroffen en eenige winkeliers te Bergen op Zoom verdacht den smokkelhandel in de hand te werken voor onbepaalden tijd gelast hunne zaken te sluiten en hebben een schildwacht voor de deur gekregen.

Bij ons zeer rustig nog altijd 1 trein per dag naar Antwerpen.

Dinsdag 16 November 1915

De regeering heeft bepaald dat de manschappen van de lichte 1908, zoo zij dit wenschen op 25 November 1915 a.s. met voorloopig klein verlof huiswaarts kunnen gaan. Nu de winter voor de deur staat en er weinig werk is zullen velen liever maar in dienst blijven.

Doordat veel visch naar het buitenland wordt vervoerd, beginnen hier de prijzen te stijgen, waarom de regeering de volgende maximum prijzen voor den kleinhandel heeft vastgesteld.

Kleine schelvisch	0,30
Wijting	0,27
Kabeljauw	0,36
Pieterman	0,28
Makreel	0,24
Kleine schol	0,36

Woensdag 17 November 1915

Dezen morgen stond aan het Duitsch Passenbureau dat gevestigd is in de Molenstraat nr.3 gemeld dat het heden gesloten was wegens bid en boetedag in Duitschland. Dat klinkt heel anders als de vroolijke frische Krieg zooals den Duitschen Kroonprins in het begin den strijd noemde. Men ontmoet vreemde toestanden. Vanmiddag was ik nog te Nispen, en kwam in een huisgezin waar de man (een Belg) bezig was zich gereed te maken om naar Engeland te vertrekken. Er is van zijn regeering een bevel gekomen dat alle ambtenaren en werklieden verbonden geweest aan de spoorwegen in België onverwijld naar Engeland moeten vertrekken om werkzaamheden volgens hun vak te verrichten. De achterblijvende vrouwen zouden geregeld het tractement, wat de mannen vroeger verdienden, blijven ontvangen, terwijl de mannen van alles zouden worden voorzien. Komt men niet dan vervalt het tractement, tot nu toe geregeld ontvangen.

In een andere woning ontmoette ik een Belgische vrouw met 4 kinderen. Haar man Duitscher van geboorte doch wonende te Antwerpen, was bij het begin van den oorlog varende op een Duitse boot, door de Engelschen op zee gevangen genomen naar Engeland gebracht. Zoo lang deze gevangenschap al duurt, trekt de vrouw door bemiddelen van den Deutsche consul te Rotterdam maandelijks 24 gld voor levensonderhoud.

De menschen die eetwaar enz België binnensmokkelen worden door de Duitschers zeer vriendelijk ontvangen. Die echter Belgische mannen en vrouwen vanuit Holland België inloodsen ondervinden een minder hartelijk onthaal van de Duitschers.

Een herbergier te Nispen waarmede ik een praatje maakte, vertelde mij het volgende. Eerst begon hij te zeggen, dat de bewoners van het dorp, over het algemeen goed waren met de kwartiering, zijn herberg

werd druk bezocht, terwijl hij 24 soldaten had ingekwartierd. De eenige wanklank die hij aan de mobilisatie vond, was, dat zijn beide zonen ook onder dienst waren, wat voor zijn bedrijf dat hij buiten zijn herberg uitoefende, zeer nadeelig was. Maar enfin, nu zijn we gerust. Gerust? Hoe zoo, smokkelden zij toen ze nog thuis waren? Neen! Niet een fatsoenlijk man in Nispen smokkelt en toch heeft er eene bij de Duitschers in gevang gezeten. In gevang gezeten? Ik denk: Toe vertel op vent. Ja meneer, mijn oudste zoon komt altijd 's avonds 9 uur op zijn laatst 9.30 uur binnen. Nu hadden we al een paar keer gemerkt dat die thuiskomst later was dan gewoonlijk. Ik zeg tegen mijn vrouw, die heeft wat aan de hand, dat zit niet zuiver. Enfin, daar werd in het huis houden over gesproken en daar bleef het bij, als ze 22 jaar oud zijn, kunt ge er niet zoo gemakkelijk mee omgaan als dat ze 22 maanden zijn.

In 't kort, op een avond was hij weer weg met 2 zijner vrienden, het werd 10, 11 uur en nog niet thuis. We gingen met angst naar bed. Om 1 uur stond ik op om te zien of hij op zijn kamertje was, maar niet thuis. 's Morgens was ik al vroeg op, ging ik eens kijken, hij was niet thuis. Toen naar de ouders van zijn vrienden, ook die waren niet thuis gekomen. Nu begonnen we er toch mee tusschen te zitten, moeder de vrouw was om gek te worden, ge zijt toch vader en moeder en het is toch uw kind.

Ik onmiddellijk naar de grens informeerden of de soldaten hem niet hadden gezien. Is er vannacht ook geschoten? Neen over geheel de lengte geen schot gelost. We zaten in 1000 angsten en daar bleven we 3 weken in zitten, tot we uit Mechelen bericht kregen dat hij daarin Duitsch gevang zat. Acht weken nadat hij was verdwenen, kwam hij terug, den eene vriend na 10 den andere na 11 weken.

En wat was er nu gebeurd? Wel zij hadden een paar centen verdiend met mannen en vrouwen over de grens te brengen naar België. Op dien avond waren zij nog een eind mee het Bels op gegaan om verder de weg in de duisternis aan te wijzen. Opeens ontmoetten zij een Duitse patrouille die heel het zaakje inrekende. Een der vrienden die toevallig het bedrag voor het overbrengen had ontvangen, werd het langst gestraft. We waren blij dat ze terug waren en allen die waren voorgoed van hun wegwijzer genezen.

Donderdag 18 November 1915

We lezen het bericht dat de dienstplichtigen der Landstorm van 1909 op 20 Dec. a.s. met voorloopig klein verlof naar huis worden gezonden, evenals 25 Nov. met de landweerlichting zal geschieden.

Dat de prijzen van alles zeer stijgen blijkt wel uit het volgende. Ik was er bij dat een rijtuigverhuurder een kar hooi kocht die gewoonlijk 35 à 40 gld met 65 gld moet betalen, terwijl de hooi handelaar mij vertelde dat hij ook in witte kool handelde, dat de normale prijs van een waggon witte kool gewoonlijk 120 gld bedroeg hij er nu gemakkelijk 500 : 550 gld voor rekenen kon en het hem graag betaald werd.

Vrijdag 19 November 1915

Van alles wordt tegenwoordig het verblijf binnen het in staat van beleg verklaarde gedeelte van Noord-Brabant ontzegd. Zoo verneem ik dat de gemeente-secretaris van Putte onder die gevaarlijke menschen behoort.

Ik liep vandaag over den dijk naar Stampersgat en het kanongebulder was niet van de lucht, de grond dreunde compleet.

Overal waar ge komt, is den oorlog het onderwerp van het gesprek en ook de groote verdiensten die de boeren daardoor maken.

Zaterdag 20 November 1915

Griekenland wordt nu door de geallieerden voor een beslissing gezet, daar het geval zich voor kan doen dat de Serviërs er daar bij ook een gedeelte Franschen, en het de kwestie is of beide geïnterneerd zullen worden.

Bij ons alles rustig, geen muziek, geen taptoe.

Zondag 21 November 1915

De Pruisische verlieslijsten no.370 tot en met no.379 bevatten de namen van 79.464 gesneuvelden, vermisten en gewonden. Het totaal vermelde namen van de vorige tien lijsten bedroeg 75.376. Tot nu toe komen op de Pruisische lijsten gezamenlijk voor 2.78[...].915 namen. Buitendien zijn nog uitgegeven 224 Saksische, 298 Wurtenburgsche en 233 Beiersche verlieslijsten, 40 lijsten der marine en eenige van in Turksche dienst zijnde officieren en onderofficieren. Naar evenredigheid zullen de verliezen der andere partij niet minder zijn. Bij Kon. Besluit zijn door de Belgische regeering tot den dienst opgeroepen alle ongehuwde Belgen geboren tusschen 1 Januarij 1890 en 31 December 1896. Hier in Roosendaal zijn er nogal velen die aan die roepstem gehoor zullen moeten geven.

Maandag 22 November 1915

In Amsterdam is bijna oproer geweest door de melkquestie. De boeren spannen één lijn en drijven de prijzen zoo hoog mogelijk. De bespreking met B. en W. van Amsterdam met de minister van landbouw zal wel een gunstige beslissing brengen.

Dezer dagen gaat de soldaten van de opgegeven lichterding naar huis, willen ze vrijwillig weer terug in dienst komen, moeten zij aan een paar voorwaarden voldoen.

Dinsdag 23 November 1915

Er komen berichten uit Duitschland dat de jonge mannen van 15 jaar voor den militairen dienst zullen worden opgeroepen.

Servië is zoo goed als geheel ingenomen en den vorst van dit ongelukkig land zal tijdelijk een onderkomen zoeken bij den Koning van Montenegro.

Zondag is op het eiland Schiermonnikoog een Duitsch watervliegtuig gestrand en in beslag genomen.

Men meldt dat te St. Nicolaas (België) zich bevinden ongeveer 3 à 4000 vluchtelingen uit Noord-Frankrijk en omstreken Charleroi. Zij trachten zoo spoedig de Belgisch-Nederlandsche grens over te trekken, en in Nederland een veilig tehuis te vinden.

De nootjeskolen kosten hier nu 200 gld per mud, de eieren 13 cts. per stuk.

Woensdag 24 November 1915

In de legerbode, een blad bestemd voor de Belgische militairen aan het front vinden wij het volgend gedicht van een Belgische soldaat die in Holland indertijd was geïnterneerd, had weten te ontvluchten en zich weder bij het Belgisch leger heeft gevoegd.

Aan Nederland

Na mijn ontvluchten

vergeef, O! gastvrij Nederland!

Eens reiktet Gij zoo mild uw hand,

Toen ik beschutting U kwam vragen.

Ik was toen moe en uitgeput,

Ik dwaalde rond, en zoo zonder nut

En 'k kwam aan U mijn nood toen klagen.

2

*En op Uw grond, uw gastvrij oord,
Daar klonk vol melody het woord
Mijn Moedertaal, zoo zacht en schoone.
Dat woord was: Liefde, hulp en troost!
O! Nederland, O Neerlandsch kroost,
Van uit de hut tot aan de troone!*

3

*En zachtjes heelde d'oorlogsmart,
Doch immer smeulde in mijn hart
Het vuur der wraak naast dat der liefde
En was Uw taal slechts goet en zacht,
Hier binnen bleef het immer nacht.
En 'k voelde altoos iets wat griefde.*

4

*En dan loei weer dat smeulend vuur,
En statig klonk voor mij het uur.
En 'k hoorde weer die oude tale!
De Klokke Roeland klepte brand
Of storm in 't oude Vlaanderland
En 'k vluchte toen langs berg en dale.*

5

*Ik vluchte weer Uw vrije grond,
Tot waar mijn volk en Koning stond
En streed voor 't lieve kleine Belgen,
En 'k wierp mij weer in vuur en strijd,
In bloed en schroot en haat en nijd,
Waar Mensch en Mensch zich vrij verdelgen.*

*Daarom vergeef. O! Nederland!
 Gij ook houdt veel aan 't vrije pand,
 Het vrije erf, de vrije woning,
 Ik ook, ik strijd om land en vaaan,
 Voor 't schoone vrije volksbestaan,
 Voor Land en volk, voor taal en Koning.
 C. Hodister*

Het maandrapport van het Berlijnsche bureau voor statistiek over de maand November 1915 is verschenen, en worden eenige gegevens verstrekt omtrent verschillende levensmiddelen.

Hieronder volgen de prijzen van November 1914 en November 1915.

Prijzen per pond	Nov.14	Nov.1915
Roode kool	4 pf.	10 pf.
Witte kool	3,-	5,-
aardappelen 10 pond	40,-	40,-
vleesch in bussen	112,-	132,-
Thuringer vleeschworst	120	240
Fijne leverworst	120	220
Wien leverworst	60	120
Berlijner metworst	100	240
Thuringer Rotworst	80	200
Ham, rauw en gekookt	180	290
Spek, mager en vet	120	260
Tafelboter	160	250
Margarine	80-90	150-160

Kaas gemiddeld 50% in prijs gestegen.

Gerst, havermout en havergort zijn tweemaal zoo duur als in Nov.1914.

Donderdag 25 November 1915

De uitvoer van haring in elken vorm is voor onbepaalden tijd verboden. De duurte der visch wordt steeds stijgende. Dit blijkt uit een vergelijking der prijzen welke door den handel op 24 Nov. j. l. aan den afslag te Ymuiden voor de middensoort en goedkoope visch moest worden betaald. Het vergelijk is naar de gemiddelde prijzen in het jaar 1913.

Prijzen per 100 pond.	Nov.1913	Nov.1915
Middel schelvisch	16.00	25:35 gld.
Kleine "	11.00	17:30
Kleine schelvisch	6.50	15:20
Kleine Kabeljauw	5.75	17:23
Koolvisch per stuk	35	1.20:2.25
Zetschol per 100 pond	8.00	27:35 gld.
Kleine schol	2.15	17:25
Pieterman	2.20	16.00 gld.

Heden is de lichtung 1908 naar huis gegaan. Velen ook in Roosendaal zijn weder in de burgermaatschappij terug gekeerd. Te hopen voor goed.

Vrijdag 26 November 1915

Met Servië, de indirecte oorzaak van den oorlog is het zoo goed als afgelopen. Wij lezen dat den Koning geen veilige plaats meer heeft in zijn land en de uitnoodiging van Koning Wikita van Montenegro om naar Cettinje te komen, heeft aangenomen.

Zoo het waar is dat den ouden Peter zijn troon bestegen heeft over de lijken van de vorigen Koning en zijn vrouw, om daardoor aan zijn eerzucht te voldoen.

Wat moet er dus in het binnenste van dien grijze vorst omgaan, nu zijn land wel mogelijk uit de rijken van Europa geschrapt zal worden, en zijn volk verstrooid. Heeft ook hij werkelijk als hoofd der regeering de

hand gehad in de moord van Ferdinand en zijn gemalin? Zijn straf volgt waarin ook zijn volk ongelukkig genoeg, wordt meegesleurd.
Bij ons gesneeuwd en vorst in 't zicht.

Zaterdag 27 November 1915

Volgens den Staatscourant is in de plaats van den overleden gezant L. Regout, door de regeering tot buitengewoon gezant en gemachtigde minister in tijdelijke en bijzondere zending bij den Pauselijke Stoel benoemd Jhr. Mr. O.F.A.M. van Nispen tot Zevenaar.

Naar wij vernemen zal binnenkort weder een wetsontwerp ingediend worden waarbij opnieuw een buitengewoon oorlogscrediet wordt aangevraagd, naar verluidt van 50 millioen. Laat ons maar hopen dat we daar mee toe komen. In Frankrijk heeft men een wetsontwerp voorgelegd waarin een voorlopig crediet van 8.172.617.000 frs. wordt aangevraagd voor eerste kwartaal 1916.

Zondag 28 November 1915

De Berliner Zeitung am Mittag geeft een onderhoud weer tuschen een neutraal persoon en Z.H. den Paus. Z.H. gaf als zijne meening te kennen, dat van een blijvende vrede alleen dan sprake kan zijn, wanneer de positie van den H. Stoel naar genoegen zal zijn geregeld. De vrijheid en onafhankelijkheid der Kerk moest worden vastgesteld. Woordelijk moet de Paus gezegd hebben: "Wij mogen aannemen dat de hier en daar gehoorde verhalen over Duitsche wreedheden een grond van waarheid bezitten maar overal is Duitschland getart. Wanneer wij onze stem verheffen tegen wat in België gebeurd is, moeten wij dat nog eerder doen tegen hetgeen de Russen in Polen en Oost-Pruisen hebben gedaan. Het geval met de Ancona is lastiger. Deze voer van Italië naar Amerika en kon dus geen contrabande aan boord hebben, of daarvan verdacht worden. Met de Lusitania was het

anders. Zij was op weg naar een Engelsche haven en de duikboot had wel degelijk reden om aan te nemen dat munitie aan boord was. ” Dat noem ik nu eens knap werk geleverd door de Berliner Zeitung. Volkomen ga ik het eens met de *Maasbode*, die dit onderhoud niet meldt omdat geen naam genoemd wordt van die neutrale persoon. Maar wat er in het onderhoud zoo dik op ligt is de lelieblanke onschuld van Duitschland. Iedereen toch zal het ten eerste natuurlijk vinden dat zoo de Paus het optreden der Duitschers in België min of meer verzacht door de omstandigheden, dit ook tegenover de Russen kan doen. Een fout is een fout, maar de een kan grooter zijn dan de ander en ook schuldiger.

Maar Duitschland wil toch zeker den schijn niet op zich nemen te zorgen dat de Paus zijn vrijheid en onafhankelijkheid terug krijgt. Daar geloof ik geen sikkepit van. Geen Lutheraan zal ooit het Pausdom verdedigen en geen Lutheraan mag ook de steun worden van de paus, daar zijn wij Katholieken voor.

En toch is in het onderhoud afkeurend gesproken het torpederen van de “Ancona”. Maar dat hebben wij Duitschers niet gedaan maar onze bondgenoot heeft dit op zijn geweten. Ja, de Lusitania, al die vrouwen en kinderen zaten vol oorlogsmateriaal, dat was rechtvaardig dat we die in de grond boorden. En als nu de nabestaanden van de verdronken Amerikanen ons aangeboden bloedgeld maar aannemen hebben wij ons plicht gedaan. Ge ziet we zijn zoo blank als een lelie.

Maandag 29 November 1915

Het Kon. Nat. Steuncomité werkend over geheel Nederland heeft al aardig wat geld bijeen vergaard. Wij lezen dat tot 13 Nov. aan bijdragen en toezeggingen zijn ontvangen 3.396.446.47 gld.

Niet alleen is een elektrische draad door de Duitschers langs de Belgische grens getrokken, doch men heeft nu ook met electriciteit

beladen metalen platen onder het gras verborgen. Dit volgens verhaal van een Duitsch soldaat die uit Antwerpen was gedeserteerd met nog 4 kameraden. Hij alleen was behouden in Nederland aangekomen, zijn makkers zijn door aanraking met zoo'n plaat gedood.

Deze man deelde mede dat hij afkomstig was uit een gezin waaruit niet minder dan elf broeders ter oorlog waren getrokken. Zes waren gesneuveld in België, drie aan het oostelijk front. Hij zelf was eenige malen gewond geweest het laatst in Warschau, was daar door naar een lazaret gezonden in Antwerpen en vandaar met zijn vrienden de vlucht ondernomen.

Reeds eenige tijd wordt in de kapel in de Java elken dag een H. Misse gelezen voor de gesneuvelde Belgen. De hier nog wonende Belgen maken druk gebruik van deze gelegenheid om gebeden te storten voor hen die hun leven voor het vaderland hebben opgeofferd.

De Duitse Kardinaal Hartmann is naar Rome vertrokken, ook Kardinaal Mercier moet daarheen. Hem is echter door de Duitschers verboden de reis over Holland via Engeland te doen. Van dit aanbod is geen gebruik genomen, daar de vrees bestaat, dat is hij eenmaal België uit, verboden zal worden, daarin terug te komen.

Dinsdag 30 November 1915

Dezen middag op het station komende zag ik én portaal én gangen vol menschen, meest vrouwen en kinderen. Bij informatie bleek dat het Franschen waren en jaren in België hadden gewoond, en nu verlof gekregen hadden naar hun land terug te gaan.

Het waren ongeveer 300 gezinnen. Weinig of geen mannen en dan nog op hoogen leeftijd.

Alles krioelde dooreen, jonge en oude dames, nonnekens, priesters, kinderen en wel tusschen bergen van koffers en bagage. Zij allen schenen tot de gegoeden stand te behooren. Met de trein van 4

uur zouden ze naar Vlissingen vertrekken, van daar uit met de boot naar Engeland en van daar uit naar Frankrijk.

De kinderen gevoelden zich reeds thuis in de wachtkamers, het was een leven als een oordeel, met hier en daar een afgetobde moeder met zuigeling. Alles en alles treurig om te zien.

Woensdag 1 December 1915

Dat er ook onder de soldaten luidjes te vinden zijn die graag mee smokkelen blijkt uit de aanhouding van een Korporaal die vanuit Roosendaal een partij vet uit trachtte te voeren. Een patrouille verraste hem.

Maandag zijn op de eiermarkt de eieren verkocht 2.25 : 3.25 per 25 stuks.

Donderdag 2 December 1915

In het Belgisch staatsblad dat nog altijd verschijnt, is heden het bericht verschenen dat alle aanwezige Belgen hier te lande leeftijd 15 tot 35 jaar ongehuwd of wel getrouwd, zich naar het front moeten begeven. Hebben zij aan deze oproep binnen een maand niet voldaan zullen zij als deserteurs worden beschouwd. Het spijt me dat ik in dit boek maar niets goeds van de Duitschers kan noteren, ook weer met betrekking met deze oproep.

Door geheel Nederland worden door Duitse agenten Belgische jongelingen opgezocht om hun een pas te geven om naar België terug te gaan. Die pas wordt gedateerd op vroegere datum dan deze oproep werd bekendgemaakt. Zijn ze eenmaal in België, dan mogen ze er niet meer uit, dus kunnen niet meer over Engeland naar het front. Door dit vervroegd pas zijn ze later tegenover het land gedekt, en het doel der Duitschers is bereikt.

Ik nam heden het officieel bericht op dat de Engelsche verliezen van leger en vloot op alle oorlogstoneelen bedraagt tot 9 Nov.1915 – 510.260 man – waarvan 109.729 gesneuveld of aan wonden overleden. 230.250 gewond –70.257 vermist.

Vrijdag 3 December 1915

Er wordt hier weer veel geld verdiend. Geheele ploegen van 30-35 man, goed georganiseerd met hoofdman, voorlooper enz. trekken nacht op nacht de grenzen over. Voor een afstand van 2 uur, wordt een omweg gemaakt van 5, door slooten, onbegaande wegen en velden, alles met de grootste voorzichtigheid en donkere nachten. Alhoewel slecht weer, oefenen der artillerie.

Zaterdag 4 December 1915

Zoals te verwachten was is door de Osservatore Romano (ik geloof een Pauselijk Blad) verklaard dat zij de machtiging heeft ontvangen, mede te deelen dat het interview dat een neutraal persoon met de Paus zou gehad hebben (volgens Berl. Zeitung 25 Nov.), totaal verzonnen is en er van begin tot einde geen woord van waar is. Het interview heeft niet bestaan. De Duitschers spannen wel graag in hunne dagbladen de geestelijkheid voor hunne leugenwagen.

Zondag 5 December 1915

Vooravond St. Nicolaas. Door bemiddelen van Kalsdonk Vooruit deed een middag St. Nicolaas zijn entrée joyeuse. Een groote menigte was op de been, veel geld en speelgoed werd voor de brave arme kinderkens opgehaald, vier hoornblazers der huzaren zorgden voor de muziek.

Om eenigszins iets van den thans heerschende toestand te melden, het volgende. Uit Princenhage wordt gemeld dat een auto die over den steenweg reed en niet voldeed aan het bevel der militaire patrouille

om halt te houden, werd beschoten. Twee inzittenden, een geestelijke en een Heer werden aan hoofd en schouders getroffen en zijn ter verpleging in een ziekenhuis opgenomen.

Maandag 6 December 1915

Vandaag 7 en 8 Dec. heeft weder een uitwisseling plaats van zwaar gewonde krijgsgevangenen. Het is echter zoo'n slecht weer dat bij het passeeren der treinen niet veel belangstelling zal zijn.

Dezer dagen is op Nederlandsch gebied weder een Duitsch vliegmachine gedaald. De inzittenden, beiden officier, zijn geïnterneerd terwijl de machine door zijn snelle val totaal was vernield.

Men bericht dat dezer dagen alhier de eerste bezending regeeringsgroenten is aangekomen, bestaande uit 700 kg uien. De maximumprijs is 7 cts de kilo. Als er nu nog geen uien getapt worden dan weet ik het niet. De volgende week is ook weder regeeringsvisch verkrijgbaar, dat zal bestaan uit 400 kg kabeljauw.

Van het oorlogstooneel weinig nieuws. De Serviërs trekken al meer en meer terug. De houding der Grieken is altijd nog een raadsel.

Dinsdag 7 December 1915

Door de vice-admiraal, commandant in Zeeland is bepaald dat het in de gemeente West-Kapelle, Domburg en Oost-Kapelle verboden is tusschen een half uur na zonsondergang en een half uur voor zonsopgang in woningen licht te ontsteken dat van uit zee zichtbaar is aan de westkust van Walcheren, en tusschen strandpaal No.1 aan de Westkapelsche dijken No.51 in de gemeente Oost Kapelle van de zee af, tot 500 M oostwaarts van den binnenvoet van den zeedijk, buitenshuis een licht te plaatsen of met zich te voeren.

In November j.l. zijn op onze kust 47 mijnen aangespoeld waarvan 25 Engelsche en 15 Duitsche, de overige onbekende oorsprong. In 't geheel zijn thans op de Nederlandsche kust aangetroffen 727 mijnen verdeeld 351 Engelsche, 57 Fransche, 112 Duitsche, 177 onbekend. Vandaag troepen verplaatsen. Af- en opladen van koffers en kisten.

Woensdag 8 December 1915

Dezer dagen is den Heer J.C. Schröder hoofdredacteur van het dagblad De Telegraaf in hechtenis genomen, het is voor zoover men weet voor de eerste maal dat te Amsterdam een journalist wegens een politiek misdrijf in preventieve hechtenis wordt gezet. Alhoewel ik mij geheel aan den kant van de Telegraaf schaar, twijfel ik er geen oogenblik aan of onze justicie zal wel gegronde redenen kunnen voorleggen, waarom men tot deze daad is overgegaan. Men doet dit zoo maar niet. Van KL nr.(?) naar men meldt is in hoofdzaak het volgend artikel voorkomend in het nr van 27 Nov. aanleiding tot deze arrestatie. O.a. wordt daarin gezegd:

“[....] dat wij niet zullen ophouden een regeering en een medeplichtige pers te bestrijden, die onder het mom van een waardige neutraliteit door een onverantwoordelijke uitvoerpolitiek Duitschland voorziet van de meest noodige levensbehoeften, het daardoor in staat stelt de strijd vol te houden en verraad pleegt aan het eigen vaderland niet alleen, maar ook aan de zaak der menschheid, die door een krachtige, moreel hoogstaande regeering op geheel andere wijze zou geremd zijn. ”

Ik ben wel benieuwd hoe deze zaak die toch ook indirect met den oorlog in verband staat, zal afloopen.

Alle oorlogvoerende landen tegen Duitschland en Oostenrijk hebben nogmaals gezamenlijk zich verbonden geen aparte vrede te sluiten,

doch slechts een vrede, waarvan de voorwaarden door allen wordt goedgevonden.

Donderdag 9 December 1915

Ook gister is er een trein met Duitse zwaargewonden gepasseerd. Dat de Dames van het Roode Kruis zich wel zeer verdienstelijk maken blijkt uit hetgeen de correspondent van de Daily Mail daaromtrent vermeldt. Men leest daarin:

De correspondent is verrukt over de behandeling der gevangenen door de vriendelijke Hollanders. De Dames van Roosendaal vooral, die de gewonden van versnaperingen en anderszins voorzagen, worden door hem om hun goedheid ten zeerste geroemd. "Heil aan de Dames van Roosendaal", zo schrijft hij, "zooals ze daar bezig waren met hun liefdewerk, schenen ze mij toe de schoonste vrouwen te zijn, waarop ik ooit mijn oog hield gevestigd" (Maasbode 9 Dec.1915).

Kijk dat noem ik nu geen pluim maar een pleureuse.

De trein welke gister passeerde, vervoerde 45 gewonde Duitschers en 50 man van het Roode Kruis. Zes krankzinnigen werden in een afzonderlijke wagen bewaakt. Wie weet wat flinke kerels het vroeger geweest zijn.

Heden groote oefening artillerie. Van het front geen nieuws.

Vrijdag 10 December 1915

Het aantal personentreinen van België naar Nederland via Esschen is met ingang van 6 Dec met één vermeerderd. Men kan nu per dag 2 maal uit België doch nog slechts 1 maal uit Nederland.

Naar ik verneem zijn er nog 1500 Belgische vluchtelingen in onze plaats. Ze vormen een soort colonie. Des Zondags wordt door Pastoor Verdoodt in de Kapel van de Java een H Misse gelezen die door velen

wordt bijgewoond, en Dinsdag een misse voor de gesneuvelde soldaten.

Tot nu toe hebben de Belgen nog niet veel op met de Duitschers. De vriendschap die voor den oorlog tusschen beide volken zoo welig tierde, is in haat omgezet.

In een zangvereniging alhier waren eenige Belgische heeren lid geworden, wat zeer gewaardeerd werd, daar zij over goede stemmen beschikten. Men wenschte op een uitvoering een zangnummer te doen hooren, de melodie in walsvorm. Nauwkeurig werd uitgezien of niet zoo'n wals met Fransche woorden kon worden opgediept, doch daar deze niet te vinden was, nam men een Duitsche of Oostenrijksche, nl. "Wein weib und gesang" van Strauss. Men begreep goed dat het voor de Belgische heeren niet aangenaam zou zijn te zingen in de taal van den overweldiger, men had echter getracht vele woorden in het vers, die hun dubbel onaangenaam zouden zijn te veranderen en de heeren zouden meezingen. De kolonie komt echter het feit te weten, dat een paar vrienden een Duitsch lied zouden zingen, direct vergaderen, zwaar geredeneerd en het slot van de rekening was, de heeren zongen niet mee en zijn naderhand niet meer op de repetities geweest. Men moet Belg of wel volbloed anti-Duitsch zijn om hun meening in zoo'n geval te eerbiedigen.

In de Tweede Kamer heeft de minister Cort van den Linden over de neutraliteitspolitiek sprekende, gezegd "waar de buitenlandsche toestand bij voortdoring waakzaamheid eischt, zal een groot deel des volks onder de wapenen moeten worden gehouden".

Het schijnt wel dat de gevangenneming van den hoofdredacteur van de Telegraaf in verschillende kringen beroering heeft gewekt. Aan de minister van justicie is een adres gezonden nl.

24 hoogleeraren aan de Universiteit van Amsterdam in hun bewustzijn van Nederlanders ernstig geschokt door de preventieve gevangenneming van den heer J. C. Schröder, hoofdredacteur van het Dagblad "de Telegraaf" verontwaardigd over deze met hun gevoel van recht strijdende zaak, richten bij deze tot Uwe Exellentie het dringend verzoek haar invloed aan te wenden, opdat aan deze voor ons land beschamende gevangenhouding ten spoedigste een eind wordt gemaakt.

Zaterdag 11 December 1915

Wij zien het einde van den groote strijd nog niet. Ook in den Rijksdag heeft den Kanselier gezegd, wat ook aan de anderen zijde des oorlogvoerende landen elk voor zich in Parlement en senaat wordt gesproken, "Dat Duitschland de vredesvoorwaarden zal neerschrijven". Met het verzenden van brieven en anderszins, gaat het als vóór 100 jaar. Dezer dagen werd iemand 's avonds over 11 uur opgebeld. Wie kan dit zijn. Vlug de deur open, iemand van de Post: "Alsjeblief een expressebrief uit Brussel, wil U even het ontvangbewijs teekenen". Dezen brief was 26 Nov. in Brussel als express op de post gedaan en om geen minuut oponthoud te hebben, 9 Dec tegen middernacht bezorgd.

In de Balkan is het niet goed bij de geallieerden.

Zondag 12 December 1915

Heden was, wat reeds eenige tijd niet meer voorkwam hevig kanongebulder hoorbaar, zelfs als wij in de kamer rondom de kachel gezeten waren, klonk tot ons door.

Ook het smokkelen zit nog in de Roosendaalsche lucht. Dezer dagen zijn bij een inwoner door de rijksambtenaar goederen in beslag genomen en op 4 militaire auto's weggevoerd. Een schadepost voor

den eigenaar, terwijl het relletje heel de buurt waar den inval plaats had, in beweging bracht.

Maandag 13 December 1915

Dezer Dagen is een gedeelte van mijn dagboek in druk verschenen en wel van 29 juli 1914 tot 29 juli 1915. Zooals ik in het voorwoord schrijf, was niet mijn plan het uit te geven. Met genoeg heb ik echter mogen ondervinden dat de koopers het met genoeg lezen en het gaarne voor latere jaren bewaren. 't Is geheel van mijn hand dus alle fouten gebreken en eenig goeds voor mijne rekening.

Vandaag wordt bericht dat in de stad Grandville een Belgisch kruitfabriek in de lucht is gevlogen. Men schat 110 dooden 1000 gewonden.

Dinsdag 14 December 1915

Er wordt verteld dat verschillende verschijnselen doen vermoeden dat binnenkort ernstige gebeurtenissen op het Westelijk front te verwachten zijn. De Duitschers concentreeren ontzaglijke troepenmassa's in den omtrek van Soissons.

Evenals met vele anderen artikelen zal ook hier binnenkort door de regeering worden overgegaan tot het distribueeren van peulvruchten, welke door de regeering beschikbaar zullen worden gesteld.

Woensdag 15 December 1915

Door de Directie der Stoomvaartmaatschappij Nederland en de Rotterdamsche Lloyd is bekendgemaakt hunne maildiensten op Nederland – Oost Indië te wijzigen en de schepen voor dezen dienst voorloopig te expediëeren om de Kaap de Goede Hoop, dus op de ouwerwetsche manier .

De koers voor de postwissels naar Duitschland bedraagt vanaf heden tot nader bericht 100 mark gelijk aan fl 45,50.

Op de begrooting van binnenlandsche zaken wordt nog fl 2.000.000 uitgetrokken voor te verrichten uitgaven in den eersten tijd van 1916 en wel ten behoeve der vluchtelingen.

Donderdag 16 December 1915

Bij de Tweede Kamer is een der beide aangekondigde wetsontwerpen ingediend voor buitengewoon oorlogscrediet van 50 miljoen gulden. Ik hoorde dezer dagen weer een geschiedenis waarin een Nederlander was betrokken en tot mijn spijt was het zelfs een Roosendaler. Een Belg, iemand van veel invloed en tijdens de vlucht vanuit Esschen naar Roosendaal gekomen, bewees zijn land in verschillende zaken groote diensten, waardoor hij den haat der Duitschers tegen zijn persoon had opgewekt en men alle moeite deed hem in handen te krijgen, men had er zelfs een premie opgezet. Iemand uit Roosendaal doch wonende te Esschen had het zoo ver gebracht dat hij aan bovengenoemde persoon gewichtige brieven en stukken zou overgeven, zoo hij genegen was aan de grens te komen bij den pindraad en wel op een aangewezen plaats. De bijeenkomst had plaats met aan den Belgischen kant den Roosendaler en aan de Hollandsche kant den Belg. In plaats van het pakket over te geven, verklaarde den Roosendaler dat hij het niet durfde af te geven, daar dit te gevaarlijk was, hij zou het echter eenige meter op Belgisch gebied in een kuil gooien, weggaan, en dan kon den Belg het pak komen halen. Accoord. Voorzichtig sloop den Belg door den draad, zoekt het pak op doch eenmaal gegrepen, werd plotseling Halt geroepen. De Duitschers hadden op de loer gelegen. Bliksemsnel terug naar den draad en met opengereten gezicht en handen, verscheurde kleederen had hij het geluk op Hollands grondgebied te komen. Bij opening van het pak bleken het waardelooze papieren te bevatten.

Duitschland gaat zijn 4de milliard leenen.

Vrijdag 17 December 1915

Uit het suppletoire Binnenlandsche Zaken begrooting voor 1915 lees ik dat tot dusver in 1915 werden uitgegeven voor de Belgische vluchtelingen

Nederlandsche comité voor de vluchtelingen (te Amsterdam gevestigd) ten behoeve van kleeding	407.987.70 gld
Provinciaal comité in Zeeland	263.076.37 gld
Werkverschaffing naai en breiklassen (kosten van de centrale Commissie)	245.364.89 gld
Onderwijscommissie	88.000 gld
Huisvesting gezinnen van geïnterneerden	100.000 gld
Onderstand vluchtelingen (gewone en pauvre honteux)	2.409.560.54 gld

Dit alles voor de Belgische vluchtelingen.

Bij ons alles rustig. Weinig soldaten ingekwartierd in de buitenwijken.

Zaterdag 18 December 1915

Alles schijnt er op te wijzen dat binnenkort een groot offensief door de Duitschers in het Westen zal beginnen. Berichten komen dat de Duitschers in België zeggen dat er een strijd zal komen er op of er onder. Ontzaggelijke troepen worden naar het Westen getrokken en men neemt stellig aan dat binnen 14 dagen een beslissing valt. Met groote spanning wordt dit alles tegemoet gezien.

Zondag 19 December 1915

Dezer dagen zijn weer of liever is aan een paar ingezetenen het verblijf te Roosendaal ontzegd alsmede aan een gemeentesecretaris en een directeur van Gend [& Loos?] uit naburige plaatsen. Alles in verband

met het smokkelen. 't Is wel geen groote misdaad maar het mag nu eenmaal niet.

Zondag 19 December 1915

Zooals vandaag het kanongebulder hoorbaar was is het nog niet geweest. Bij vele huizen van [.....]? kelder de ruiten en terwijl men in de kamer zat met gesloten deuren ging het gekraak en gehuil door alles heen. In de straten keken de menschen elkander beangstigd aan, velen werden er zenuwachtig onder. Vanavond om elf uur toen het rustig op straat was elk schot op schot duidelijk te volgen, het was een ver verwijderd onweer.

Maandag 20 December 1915

Ook van andere deelen des lands komen berichten omtrent het hooren van het kanongebulder, zelfs in de omtrek van Rotterdam werd het scherp waargenomen. De telegrammen melden dat dit geschutsvuur den inzet is van een nieuw offensief der Duitschers.

Dinsdag 21 December 1915

Roosendaal was vandaag min of meer in opschudding, niet door militaire beweging doch het innerlijke der bevolking werd een weinig geschokt en wel door een daad, die iedereen denkt, dat niet een zijner medebewoners zou willen uitvoeren.

Reeds gister had ik hooren mompelen van reusel en keijser. Ik dacht zeker een partijtje reusel aangehouden bestemd voor den Kaiser, ik dacht nou die zal wel andere krijgen maar vandaag hoorde ik andere noten kraken, en blijkt het een zeer onaangename geschiedenis te zijn waaruit weer duidelijk blijkt dat om tegenwoordig geld te verdienen men het devies volgt: Het doel heiligt de middelen.

Reeds vanmiddag hoorde ik bij mijn kapper, een specialiteit in hoorbaar nieuws wat er aan de hand was en s'avonds verscheen een volledig relaas in de krant. In 't kort het volgende.

Een inwoner van Roosendaal verdiende reeds vanaf het begin van den oorlog zijn brood met het overbrengen van brieven en stukken van België naar Nederland viceversa. Met zijn slanke gestalte lukte het hem steeds door de mazen van de pindraad te kruipen of aan een hem najagende kogel te ontsnappen. Het zaakje was winstgevend, vooral omdat hij steeds eerlijk en correct de zaken, hem toevertrouwd, afhandelde. Het werd hem te druk en zocht naar een compagnon, die terwijl hij op stap was, de brieven verder doorzond of in orde bracht. Weldra had hij iemand gevonden totdat hij plotseling in België door de Duitschers werd gevangen genomen en bijna een maand wegbleef, zonder dat men iets van hem hoorde. Twee dagen voor hij terugkwam, troostte zijn compagnon de vrouw van de lang verwachte met de blijde boodschap dat hij over twee dagen thuis zou zijn. Nauwelijks op Nederlandsch grondgebied teruggekeerd kwam zijn vriend, na hem er op gewezen te hebben hoe gevaarlijk het baantje was, nu hij eens geproefd had, met het voorstel de rollen om te keeren, en te gaan werken voor de Duitschers, door nl. bekend te maken wie zijn collega's waren, welke wegen zij gingen en op welke dag zij de reis op en neer deden.

Hij kende al zijn medesmokkelaars en hunne listen om veilig over te komen. Voor elke briefsmokkelaar die hij aanbracht zou hij en zijn compagnon groote sommen geld verdienen. De andere keek bij dit voorstel vreemd op en wilde over dit voorstel wel een nachtje slapen, doch ging bij een invloedrijke Belg een en ander mededeelen. Deze stelde hem voor toe te stemmen en dan toe te zien hoe ver het gaan zou.

Alles ging uitstekend. De toekomstige spion werd in Rotterdam aan den Duitschen consul voorgesteld, kreeg een hoop paperassen als passen, vrijgeleide met stempels en zegels ruim voorzien, een paar honderd gulden en zou deze week in functie treden.

Vanuit de Hollandsche grens zou hij met een Duitse koerier per auto naar Antwerpen vertrekken om voortaan als Duitse spion landgenoot en Belg te verraden. Het uur van vertrek was bepaald, doch toen keerde men de blaadjes om en onze vriend ontmaskerde in het openbaar den persoon die hem ongelukkig wilde maken. Het eigenlijke doel was hem en zijn collega's ineens te snappen en in de Duitse gevangenis te stoppen.

Alles staat nog breedvoeriger in *De Grondwet* die meldt wanneer alles op zuivere waarheid berust, de verradersdaad zoo laag wordt geacht, dat de heer K... als onderwijzer niet langer zijn functie als zoodanig zou mogen uitoefenen. Met belangstelling zien wij een en ander tegemoet. De hoofdredacteur der Telegraaf Schröder is vrijgesproken.

Woensdag 22 December 1915

De Engelschen zijn in Gallipoli teruggetrokken, den aanval op de Dardanellen zal worden opgegeven. Het is een strijd geweest die veel menschen en geld heeft gekost en niets heeft opgeleverd.

De verhouding tusschen Amerika en Oostenrijk schijnt ook niet in orde te zijn. Men meldt dat van weerszijden de consuls verzocht worden zoo spoedig mogelijk naar hun respectievelijke landen terug te keeren. Officieel wordt gemeld dat het totaal der Engelsche verliezen op alle oorlogstooneelen tot 9 Dec 1916 bedragen –119.923 dooden.338.758 gewonden en 65.546 vermisten waarbij aan officieren 7367 dooden 13.365 gewonden 2.149 vermisten.

Donderdag 23 December 1915

Een telegram meldt dat gister een rijksmunitiefabriek te Münster in Westfalen in de lucht is gevlogen. Er waren ongeveer 600 mensen in werkzaam, meest vrouwen en kinderen. Circa 400 mensen zijn gedood en geheel de fabriek verwoest. De slag was zoo hevig dat het zelfs in Enschede werd gehoord. Over deze ramp wordt wel geschreven, doch niet veel gesproken. Ach het is zoo iets dat er bij hoort, die oorlog voert heeft munitiefabrieken noodig, en die loopen nu eenmaal gevaar in de lucht te vliegen.

We zitten volop in de donkere dagen voor kerstmis.

Vrijdag 24 December 1915

Bericht wordt dat de Duitsche generaal Von Emmich in Hannover is overleden. Nu sterven er tegenwoordig wel meer generaals, maar aan deze overledene is een bijzondere herinnering aan verbonden. Hij was het die als aanvoerder der Duitsche troepen het eerst het offensief tegen de Belgen begon te Luik en deze stad moest veroveren, maar hij was het ook die eenige maanden voor den oorlog als Duitsch attaché aan de zijde van Koning Albert de manoeuvres rondom Luik mee maakte en daardoor goed op de hoogte kwam, voor de taak die hem na eenige tijd werd opgedragen. Als soldaat was hem niet gegeven op het veld van eer te sterven. De vermoeienissen van den krijg en misschien wroeging hebben een einde aan zijn leven gemaakt. In onze plaats is het zoo rustig als in een boerendorp.

Zaterdag 25 December 1915

Wij zijn weer aan het Kerstfeest. Het feest van vrede. Toen ik het vorig jaar dezen datum in mijn dagboek schreef hoopte ik zoo vurig, dat wanneer wij weder dit feest zouden vieren, de vrede over Europa zou zijn teruggekeerd, dat de menschenlaching had opgehouden te

bestaan. Maar neen! Van alle kanten wordt geroepen en maar bevestigd dat van ophouden geen sprake is, neen doorvechten er op of er onder, op leven en dood. De minste toenadering zou een teken van verzwakking zijn en dat mag niet, ondanks miljoenen levens worden opgeofferd en financieel de landen dreigen onder te gaan.

Zondag 26 December 1915

De totale uitgaven van de 17 eerste maanden in Frankrijk worden geschat op 14.880 miljoen gulden – waarvan 11.676 miljoen voor militaire doeleinden. De gemiddelde uitgaven per maand bedragen 885 miljoen gulden waarvan 684 voor het leger. Voor de 3 eerste maanden van 1916 heeft de regeering een crediet aangevraagd van 3600 miljoen gulden.

Aan de grenswacht te Nispen werd bij gelegenheid van het Kersfeest aan elke soldaat als verrassing aangeboden $\frac{1}{2}$ pond speculaas, sigaren en een veldflesch chocolade. Aan de overzijde kregen de Duitschers een flesch wijn en een koek. Ter eere van het feest werden door de Duitschers vele schoten gelost, waaraan wel eenig gevaar aan was verbonden.

Maandag 27 December 1915

In de Tweede Kamer is een wetsvoorstel aangenomen ten doel hebbende met nog krachtiger maatregelen het smokkelen tegen te gaan.

Ook is tegen de wil van den Minister het besluit genomen het afmaaksysteem van aan mond en klauwzeer lijdend vee (af te maken) te staken daar geheele stallen en vooral het met zooveel zorg verkregen rasecht vee daarmee wordt uitgeroeid en het afmaken ons reeds circa 7 miljoen heeft gekost. Men acht het geheel isoleeren der

stallen waar de ziekte heerscht, als beter middel voordeeliger. De tijd zal het leeren.

Dezer dagen heeft weer troepenverwisseling plaats.

Dinsdag 27 December 1915

Vandaag was ik in Zevenbergen. Op de markt aldaar staan nog steeds vele wagens beladen met ijzeren schuiten en stapels balken. 't Zijn in hoofdzaak ponteniers en genie hier ingekwartierd.

's Avonds over de markt gaande zag ik ondanks de sobere verlichting eenige wagens met vierspannen onder geleide van een ritmeester der cavalerie, die met eenige genie-officieren ernstig stond te praten. De paarden hadden een flinke marsch achter den rug, den damp sloeg er af. Op het raadhuis overal licht op, 't was een druk op en neer geloop, ik snapte niet wat er te doen. Geheel de cavalcade was omringd door de jeugd. Bij het flikkerend schijnsel van het karig licht was het een niet onaardig oorlogstafereel.

Woensdag 29 December 1915

De Britsch Indische troepen door Engeland naar het westfront gehaald zijn heden naar hun land teruggekeerd, terwijl de Duitschers heele treinen met Turksche troepen naar hun front halen.

Donderdag 30 December 1915

Vandaag had weder de maandelijksse troepenverwisseling van de grens plaats. Ik kwam vanmiddag door de Boomgaardstraat, ik weet niet of de troepen aankwamen of wel vertrokken, maar de rommel aan zoo'n vertrek of aankomst verbonden, is bar. Kisten, zakken, koffers, dekens, ransels, kleedingstukken, alles lag zoo maar op straat opgestapeld en als in een mierennest gingen de soldaten in en uit een paar woningen speciaal voor inkwartieren ingericht. Een groote rijdende keuken stond flink te blazen en stoomen.

Engeland schijnt sedert een paar weken alle postzakken van de Nederlandsche mail in beslag te nemen, het getal van 2000 zakken brieven is reeds van de verschillende schepen door de Engelschen in beslag genomen, waarschijnlijk ter onderzoek. Onze regeering schijnt dit volstrekt niet goed te keuren en beschouwt het als een inbreuk op onze soevereine rechten.

Vrijdag 31 December 1915

Ten tweede male moet ik in mijn dagboek neerschrijven dat we den laatsten dag van het jaar genaderd zijn, en wederom moet ik dezelfde vraag stellen: Zouden we in het jaar 1916 van den oorlog bevrijd blijven? Direct gevaar is er op 't oogenblik niet, geloof ik, doch gevaar zal er blijven zoolang den strijd daarginder niet is uitgestreden. Vannacht om 12 uur knallen weer vreugdeschoten door de lucht doch zoolang in Roosendaal dat schieten door onze soldaten gebeurt, is het nog donker aan de horizon en kunnen deze schoten in zooverre vreugdeschoten worden genoemd, dat zij het afscheid betekenen van een jaar, waarin duizenden menschen hun leven voor het vaderland hebben opgeofferd, steden en dorpen zijn verwoest en duizenden menschen ongelukkig en arm zijn gemaakt. De eenige vreugde is, dat dit jaar voorbij is. Laat ons hopen dat 1916 den vrede, de rust zal brengen die niet alleen Europa maar heel de wereld zoozeer verlangt.

1916

Zaterdag 1 Januarij 1916

Juist 12 uur dezer nacht knalden de geweerschoten door de lucht en hoorden wij de ontploffingen die evenals andere jaren veroorzaakt werden door de klappers welke met de treinen werden stukgereden. Donker was de nacht toen het oude bloedige jaar het aflegde en het jonge nog onbekende jaar 1916 zijne plaats innam. Verder heeft 1 Januari zich gekenmerkt door hevige stormen en regenvlagen.

Ik sprak dezen morgen een soldaat die vannacht op de grens bij Pindorp op post had gestaan. Hij vertelde: "De geestdrift daar bij de Duitschers is uit, de soldaten aan den overkant zien hun zaak duister in, zij zeggen algemeen (het kan een praatje zijn) doch allen zeggen het, vóór het staatsbankroet bij ons wordt, maken wij eerst nog oorlog met Nederland". Ik laat me niet verontrusten door dergelijke praatjes, doch wacht de dingen maar af die komen zullen.

De berichten komen af dat de Engelschen de brieven eerst aangehouden en na onderzoek weder doorgelaten hebben. Door de pro-Duitschers was hier te lande een storm van verontwaardiging opgestaan, men noemde dit aanhouden der brieven de schending der heiligste rechten. De Kuipers staat aan het hoofd van dien storm. Bij ons alles rustig.

Zondag 2 Januarij 1916

Pas het jaar ingetreden of daar begint het al. Hedenmorgen bericht dat het stoomschip "Persica" van de Peninsular And Oriental Compagnij op

weg naar Bombay op de hoogte van Creta is getorpedeerd. Ongeveer 200 mensen zijn verdrinken.

Wisselkoers 21 Dec. %	
Amsterdam	dicht
Londen	10.74 - 10.54
Berlijn Hamburg	42.10 - 42.60
Parijs	35.50 - 39.00
Zwitserland	43.20 - 43.70

Ik denk dat op den duur met dit geld gespeculeerd zal worden.

Gisteren is het hoofd en personeel van het Belgische Consulaat ter receptie bij A. Laane, den consul van België. In ambtsgewaad werden door hem de Heeren ontvangen en werden onderling menig woord van hoop en vertrouwen in de toekomst gesproken.

Er is bericht in gekomen dat op den laatsten dag van 't jaar 1915 de Engelsche pantserkruiser "Natal" te Haire door een inwendige ontploffing gezonken is. Het aantal slachtoffers bedraagt 400 man. Bij ons storm en regen, droevige dagen.

Maandag 3 Januarij 1916

Volgens officieel bekend gemaakt cijfer bedroegen de verliezen van het begin van den oorlog af tot 9 November 1915 voor Engeland in het geheel: 510.230; waaronder gedood 109.723; gewond 330.250; en vermist 70.257.

Voor Duitschland bedroegen de verliezen tot 30 November j. l. volgens de officieele lijsten zonder de verliezen der vloot 2.524.460 man; waarvan gedood 484.218; gewond 384.198; ziekte gestorven en vermist 381.149; verloren geraakt 27.674.

De verliezen zullen naar evenredigheid der gevangenen niet onder de Duitschers blijven, terwijl het aantal Russische gevangenen reeds naar de 2 miljoen loopt.

De N. Y. Times Analist, zeer vertrouwd op gebied van statistieken berekent dat op einde November l.l. de gezamentlijke schuldenlast der oorlogvoerende landen bedraagt 19.000.000.000 dollars. Een bedrag grooter dan al de Europeesche oorlogen gedurende de laatste 125 jaar hebben gekost.

Dinsdag 4 Januarij 1916

De storm die 1 en 2 Januarij over ons land heeft gewoed, is tot bedaren gekomen en voor het eerst van het jaar is de zon er even door gekomen. Keizer, koning, president der verschillende oorlogvoerende landen hebben in hunne partij onderling nieuwjaarswenschen gewisseld en aan hunne soldaten een heilgroet toegesproken, doch allen spreken van doorvechten tot het uiterste. Allen spreken van overwinning van zegevierend uit den strijd te komen. Al de mails zijn door de Engelschen aan de respectieve landen doorgezonden.

Door den Burgemeester is ter openbare kennis gebracht dat met ingang van 5 Januarij 1916 de prijzen van het z.g. regeerings-varkensvleesch is vastgesteld als volgt:

Rollade per 5 ons	0.55
Magere lappen	0.55
Doorregen lappen	0.45
Vette lappen	0.40
Carbonade	0.50
Versche worst	0.45
Gehakt	0.45
Reuzel	0.40
Versch vet spek	0.45
Versch doorregen spek	0.45
Gezouten of gerookt vet spek	0.40
" " " mager	0.45
Kluiven	0.15

Woensdag 5 Januarij 1916

Waar al zoo lang over gesproken is nl. de reis van Kardinaal Mercier aartsbisschop van Mechelen naar Z.H. de Paus, zal nu toch gebeuren. De Duitschers hadden reeds lang tevoren een bijzondere reisgelegenheid door Duitschland aangeboden, doch dit was hoffelijk geweigerd. Men heeft of liever men hecht een bijzondere betekenis aan deze reis.

Door het torpedeeren der Persia zijn behalve groote massa menschen nl. 323, ook circa 20.000 à 30.000 zakken met poststukken verloren gegaan.

Geen nieuws zitten volop in regen en wind.

Donderdag 6 Januarij 1916

Een Hollandsche torpedoboot G V werd door den storm in een zoo hooge golf gehuld dat 3 man over boord sloeg; 1 verdrong.

Op 't oogenblik zijn er in Groot Brittanië 2422 fabrieken die onder staatstoezicht munitie aanmaken.

Dezer dagen las ik in een onzer bladen het aantal non-combattanten die (sedert het begin van de oorlog) op schepen aanwezig waren en door Duitsche of Oostenrijksche onderzeeërs zijn getorpedeerd, zijn omgekomen.

1915

	Schepen	Dooden
25 Mrt	Falaba	10
17 Mei	Lusitania	1195
19 Aug.	Arabic	39
6 Sept.	Hesperian	3
27 Nov.	Ancona	208
24 Dec. Ville de la Cistat		86
30 Dec.	Persia	323
Totaal aantal slachtoffers		1987

Vrijdag 7 Januarij 1916

We hadden vanmorgen weer zoo'n kleine herhaling van het begin der mobilisatie. Eerst trok er een groote troep infanten met volop muziek door de straten richting Molenstraat. Tegen 12 uur passeerde in tegenovergestelde richting een groote sliert artillerie alles met muziek. Het was weer een oogenblik overgroote drukte trosslag en trompetgeschal.

Ter hoogte van het zeegat van Texel is buiten de territoriale wateren een Engelsche onderzeeër aangetroffen die noodsein gaf. De bemanning 33 koppen waaronder 3 officieren zijn door een Nederlandsche kruiser gered en naar den Helder gebracht. De onderzeeër is gezonken.

Nu is weer ergens in Zeeland ook een burgemeester met zijn gezin het verblijf aldaar ontzegd. Ik vermoed smokkelhandel.

Zaterdag 8 Januarij 1916

In de maand December van het vorig jaar zijn op onze kusten aangespoeld 25 mijnen, 5 Duitsche, 3 Engelsche en 7 van onbekende oorsprong. Sedert het uitbreken van den oorlog zijn op onze kusten gevonden 755 mijnen waarvan 394 Engelsche 57 Fransche 120 Duitsche en 154 van onbekende oorsprong.

Door den hoogen waterstand staan weer al de weilanden in de Vrouwemade onder water en is door de overstrooming van vele landerijen reeds groote schade aangericht.

Zondag 9 Januarij 1916

Door den Minister van Oorlog is o.a. tot hulp-Aalmoezenier benoemd den Eerwaarde Heer C. Oomen kapelaan in de st. Janskerk alhier. Mag ik de berichten gelooven die de kranten melden dan zijn de Duitschers thans bezig uitgestrekte loopgraven aan het maken in het

Noord-Oosten van Stabroek, dus dicht bij onze grenzen, terwijl wat het vreemdst is, het front der loopgraven naar onze kant is gericht. Men werkt met circa 1200 man. Ook doet het bericht de ronde dat binnen 14 dagen geen treinen meer rijden naar Esschen, daar het vervoer zoo gering is, dat de onkosten niet worden gedekt.

Hoera! Het is vandaag voor het eerst een zonnige dag. Velen profiteeren er van om een wandeling te doen. Ik zit rustig in de voorkamer te schrijven, de zon schijnt vriendelijk binnen terwijl hevig kanongebulder hoorbaar is. Van tijd tot tijd komt mijn vrouw of kinderen binnen en steeds is 't, "Welwel, wat wordt er vandaag weer geschoten."

Maandag 10 Januarij 1916

't Is kopers Maandag, drukte, marktdag.

De jongens moeten zich aangeven voor de militie, terwijl de boerenknechts en meiden hun vrije dag hebben. Hun vroolijke stemming uit zich in arm en arm te loopen en te lawaaïen. Laat ze plezier maken als er maar geen ruzie is.

Het Engelsche slagschip King Edward VII is op een mijn geloopt en gezonken, alle opvarenden gered.

De Amerikaansche Ford-Expeditie bestaande uit hoog en niet hoogstaande personen uit Amerika is heden in Nederland aangekomen. Het doel dezer expeditie is de vrede te bevorderen. Officieel is uit Londen ontvangen het bericht dat Gallipoli geheel en al door de Engelschen is ontruimd. Dit is een échec dat vele menschenlevens en geld heeft gekost en niets opgeleverd.

Dinsdag 11 Januarij 1916

Dezen nacht circa 4 uur schijnt een groot gedeelte van Roosendaal door een hevige ontploffing wakker geschud. Men weet echter nog

niet de oorzaak. 't Is echter vreemd dat toen het 's avonds in ons plaatselijk blad werd gemeld, deze en gene begon te vertellen dat men den slag gehoord had. De meeste bewoners hebben er niets van vernomen, terwijl anderen zoo geschrokken waren, dat zij het bed hadden verlaten.

Woensdag 12 Januarij 1916

Wederom kwam heden een Duitsch vliegtuig over Nederlandsche grond gevlogen en wel in Zeeland en de nabijheid van Philippine. De machine vloog zoo laag dat zij bij beschieting door de Hollandsche soldaten werd geraakt en wel zoodanig dat het juist over de Belgische grens moest dalen. Een goede les.

Alles rustig bij ons. Wat infanterie huzaren, doch in de buitenwijken.

Donderdag 13 Januarij 1916

De slag 's nachts 11 Januarij waargenomen tot zelfs ver in Nederland, wordt afgeleid van verschillende oorzaken. Een Duitsch soldaat aan de grens zou verteld hebben dat bij Aarschot een trein met munitie in de lucht gevlogen is, terwijl weer anderen zeggen dat te Rijssel een kruisfabriek dien weg is opgegaan.

Een Italiaansch schip komende van Brindisi is op een mijn geloopt en gezonken. 200 menschen verdronken.

Hedennacht meldde zich een Duitsch huzaar bij onze grenswacht, hij wenschte geïnterneerd te worden, er zouden er nog meer volgen.

Voor het arme Polen dat zoozeer door den oorlog wordt geteisterd wordt hulp gevraagd in den vorm van geld en kleeren. Er is een comité gevormd.

Vrijdag 14 Januarij 1916

Hoewel het gister heel den dag flink had gewaaid, kwam tegen den avond een storm die op een orkaan geleek. Heel den nacht heeft het

vreeselijk noodweer geduurd, elk oogenblik dachten we dat de ramen ingedrukt zouden worden.

Vorbij de Moerdijk is een gedeelte van den spoordijk weggeslagen waardoor den treinenloop naar Rotterdam verbroken was. Heel den polder daar in de buurt is onder gelooopen zoodat de menschen uit hunne huizen moesten gaan vluchten.

Ook een gedeelte van Rotterdam is onder water gekomen, de koopmansgoederen die op de hooge wal aan de Maaskade waren opgestapeld werden door den vloed opgenomen en dreven door de straatrivieren. De peilschaal in Rotterdam teekende als hoogste stand aan: 3,91 + RP - een hoogte die nog nimmer was waargenomen daar als recordstand op 1894 was bereikt 3,75 + RP. Enorme schade is door den vloed veroorzaakt.

Tegelijk is ook een Nederlandsch stoomschip "de Maashaven" op een mijn gelooopen, in brand geraakt en gezonken. De opvarenden gered behalve de kapitein die jammerlijk verdronk.

Zaterdag 15 Januarij 1916

Verschillende bladen melden dat een der laatste Zondagen te Panne, een klein plaatske in België, en waar de Koning der Belgen zich bevond, door Duitsche vliegers tijdens het uitgaan van de kerk, bommen zijn geworpen. Panne is een klein dorpke, geen vesting, vreedzame bewoners en gewonde Belgische soldaten. Er schijnen 40 à 50 menschen gedood te zijn. De Koning die juist uit de kerk kwam, en op wiens leven men het waarschijnlijk gemunt had bleef ongedeerd.

De verbinding met Rotterdam is weer hersteld. Van alle kanten komen berichten over de groote overstroming waarmede ons land geteisterd is. Te Burgerdam in Noord Holland steeg het zeewater tot 254 cm

boven AP⁵. Verscheidene huizen werden ondermijnd en groote gaten in de grond geslagen. O.a. een opening 16 m lang en 2 m diep. Der bevolking moest in allerijl de vlucht nemen en door klokkengelui werd overal voor het gevaar gewaarschuwd.

Uit Anna Paulowna meldt men dat meer dan 1500 ha, een gedeelte van den Oost-polder geheel onder water staat. In Werkendam staat het water 60 cm in de huisjes en in den Biesbosch zijn de volgende polders ondergelopen: Hardenbroek, Hapenhennep, Kalverwaard, Keizersguldenwaard, Kievitswaard, Kleinstukje, Kooike, Kroonpolder, Muggenwaard, Zalmpolder en Prikwaard. Op sommige plaatsen is 70 à 100M dijk weg geslagen.

Ook de meest laaggelegen landerijen rondom Roosendaal zijn onder gelopen.

Zondag 16 Januarij 1916

Berichten melden dat in Broek en Waterland de stormvloed ontzaglijke schade heeft aangericht. Sommige huisjes staan tot aan de nok in het water en de bewoners konden slechts met moeite worden gered. Van verschillende boerderijen zijn 30 à 40 stuks vee verdronken. Op het eiland Marken zijn 15 menschen door de vloed meegesleurd en omgekomen. In de Purmer bij Purmerend hebben de bewoners aanzegging gekregen allen hunne woningen te verlaten.

Ook Engeland en Duitschland hebben door de overstrooming zware beproevingen doorstaan.

Kardinaal Mercier is te Rome aangekomen en hartelijk ontvangen. Geen nieuws van het oorlogterrein.

⁵ Amsterdams Peil

De Amerikaansche vredes-expeditie aan wiens hoofd staat Mr. Ford, automobilekoning is in den Haag aangekomen. Reeds vele vergaderingen zijn belegd en menige redevoering betrekking hebbende op de vrede en deze te bespoedigen, zijn reeds gehouden. Een gedeelte der leden afkomstig uit Denemarken. Zij wilden per trein over Duitschland naar hun land terugkeeren, en alhoewel hunne passen in orde waren, werden zij op de grens te Bentheim verzocht terug te gaan; hun werd den doortocht geweigerd. De reden werd niet opgegeven.

Maandag 17 Januarij 1916

Montenegro heeft wapenstilstand aangevraagd en zal capituleeren. Het was voor zoo'n klein land niet tegen de beide reuzen om vol te houden. Zonder twijfel zal dit feit in Duitschland weer eenige aanmoediging geven.

Bij ons is alles rustig, alleen in de omtrek in de kleine plaatsen toonen de soldaten zich een weinig vechtlustig en slaan in den woning waar zij zijn ingekwartierd of wel in een herberg de boel kort en klein.

Dinsdag 18 Januarij 1916

Montenegro heeft zich overgegeven en om vrede gevraagd. Nog steeds komen treurige berichten omtrent den watersnood die ons land heeft geteisterd. H.M. de Koningin en de Prins hebben verschillende ondergeloopen plaatsen bezocht. De Koningin heeft voorloopig 10.000 gld. te lenigen geschonken.

Woensdag 19 Januarij 1916

Berichten uit Amerika melden dat in Engeland het plan bestaat Rotterdam en andere havens in verbinding met Duitschland te blokkeeren.

Door de Nederlandsche spoorwegen zijn onderstaande wisselkoersen van buitenlandsche bankbiljetten en goud en en zilveren munten vastgesteld.

Engeland - (Engelsch Pond)	10.40
Duitsche Mark	0.40
Fransche franc	0.36
Belgische franc	0.32
Amerika - dollar	2.15

Mag men de berichten gelooven dan bevinden zich op 't oogenblik circa 20.000 Duitsche deserteurs in Zwitserland. Aan België is door Duitschland een maandelijksche belasting van 40 millioen frs opgelegd.

Donderdag 20 Januarij 1916

Bij de Directie van de Holland-Amerika lijn is bericht ingekomen dat Dinsdag het stoomschip "Rijndam" op een mijn is geloopt. Het schip is zwaar beschadigd naar Gravesend gesleept. 3 man is omgekomen. Bij het Friesche Gat is een Engelsche onderzeeër gestrand. Een onzer marinebooten is uitgevaren om de bemanning aan boord te nemen. Op verschillende grensplaatsen worden onze 1 centstukken opgekocht en wel 33 stuks voor een mark terwijl voor 2300 centen 25 nederlandsche guldens wordt betaald.

Vrijdag 21 Januarij 1916

Binnenkort zal wederom 225 millioen aangevraagd worden voor buitengewone oorlogsuitgaven. Men wil een gedeelte der benoedigde kosten vinden door heffing op oorlogswinsten.

Een telegram meldt dat de Koning van Montenegro en zijne regeering alle voorwaarden van Oostenrijk weigert en den strijd op geheel het front reeds hervat is.

De dienstplichtingen der Landweer lichte 1910 het kader inbegrepen zullen op 25 Jan. a.s. in het genot van klein verlof worden gesteld.

Zaterdag 22 Januarij 1916

Nog steeds komen berichten van de groote ramp die ons land getroffen heeft door de watersnood. Vele menschen zijn verdronken en voor een ontzaggelijken waarde is verloren gegaan. Alle rijken in Europa hebben hunne deelneming betuigd en groote sommen gelds bijgedragen ten behoeve van de slachtoffers der overstroming. Heden is op Vroenhout een militaire verkenningsballon neergekomen. Aan deze ballon was een briefje gevestigd met verzoek den ballon naar Ostende op te zenden. 't Was in Duitsche taal geschreven, dus den ballon zal naar het Duitsche leger opgezonden worden. Het aantal inwoners in Roosendaal bedroeg op 31 December 18522 inwoners.

Zondag 23 Januarij 1916

Hare Majesteit heeft een persoonlijk verzoek gericht tot alle Kerkgenootschappen om heden in hunne godsdienstoefeningen den dood der getroffenen door de watersnood, in hunne gebeden te gedenken.

Ook den Burgemeester van Antwerpen Jan de Vos die bij het begin van den oorlog de onvoorzichtigheid had in Antwerpen te doen bekendmaken dat de Duitsche legers met toestemming der regeering over Nederlandsche grond naar België waren getrokken, schrijft een brief namens het college van Burgemeesters en Schepenen aan den minister P. W. Cort van der Linden van den volgende inhoud.

Excellentie!

De groote nood, die in de laatste uren over zoovelen Uwer landgenooten gekomen is, heeft ons allen om het hart gegrepen. Antwerpen's bevolking, nog gansch onder den indruk der liefderijke zorg, waarmee zij in haren langen rampspoed binnen Uwe steden en dorpen onthaald werd, voelt zich een met U in deze oogenblikken; zij betreurt dat

eigen nooddrift niet vergunt den beroofden broeders zoo hartelijke leniging te brengen als hare wezenlijke toegenegenheid het in andere omstandigheden zou ingeven. Wij weten echter dat het voor Nederland een troostend gevoel zal geven, wanneer het verneemt dat, ondanks den zwaren rouw waaronder wij allen gebogen gaan; een innige gedachte van wezenlijke deelneming gewijd wordt aan degenen onder U, die helaas ook door de beproeving worden bezocht. Wij nemen de vrijheid U te verzoeken, de tolk van deze gevoelens bij Uw landgenooten te willen zijn en bidden U, Excellentie; de betuiging onzer hoogste achting te willen aanvaarden.
Namens het college van Burgemeester en Schepenen
De Burgemeester Jan de Vos.

Alhoewel we nog in Januarij 1916 zitten, is het vandaag zoo'n mooi weer dat menschen buiten aan de deur de krant zitten lezen.

Maandag 24 Januarij 1916

Het stoomschip "Apollo" van de Ned. Stoomboot Maatschappij is eergistren op een mijn gelooopen en in 5 minuten gezonken. Drie opvarenden verdronken.

Montenegro heeft de vredesvoorwaarden niet aangenomen en den strijd hervat.

Dinsdag 25 Januarij 1916

Zeer vroeg in den morgen trokken al de soldaten in Roosendaal aanwezig, ter oefening uit. Het was een mooie zomersche dag.

Vanaf 26 Januarij 1916 zijn ook de gemeente Dinteloord, Prinsland, Nieuw Vosmeer, Steenberg en Kruisland in staat van beleg verklaard.

Woensdag 26 Januarij 1916

Ook uit Ned. Indië komen berichten van groote overstromingen, waarbij vele wegen en bruggen vernield zijn.

Eerstdaags is te verwachten dat maatregelen zullen worden genomen dat uitsluitend Nederlandsche schepen voor Nederlandsche havens bevrachten, terwijl geen toestemming zal gegeven worden tot vervreemding van Nederlandsche schepen.

Donderdag 27 Januarij 1916

Er doet zich in Nederland het volgende vreemde geval voor. Eenige tijd geleden is een Duitsch onderofficier met eenige officieren vergezeld per auto over de grens gekomen, dus gedeserteerd. Nu die zijn er wel meer. Maar nu wil het geval dat deze vluchteling in Duitschland nog straf moet ondergaan voor een of ander vergrijp en daarom heeft de Duitse regeering zijn uitlevering aangevraagd. Of het waar is, ik weet het niet, doch de man moet koerier geweest zijn in de onmiddellijke nabijheid van de keizer. Wordt den man uitgeleverd, als deserteur wordt hij neergeschoten. Reeds zijn vele verzoekschriften bij de regeering ingediend hem niet uit te leveren, waardoor zijn doodvonnis wordt geteekend. Dat hij in de omgeving van den keizer gediend heeft kan aanleiding zijn dat men hem terug verlangt. Overal gebeurt zoo al eens wat men niet graag heeft dat bekendgemaakt wordt.

Heden viert keizer Wilhelm zijn 57ste verjaardag. Proficiat! Vriend.

Door het militair gezag is afgekondigd dat in Noord-Brabant – Limburg Gelderland met carnaval verboden is zich gemaskerd, vermomd of verkleed op den openbare weg te vertoonen.

Vrijdag 28 Januarij 1916

Dezen middag zag ik het ziekenwagentje van het Gasthuis passeeren.

Een man vertelde mij dat een dag of 10 geleden Roosendaalsche

smokkelaars onderling ruzie hadden gehad en een van hen bij die gelegenheid een steek in de zij had gekregen. De dokter had hem rust geboden en aangeraden zich niet op straat te begeven. Aan dit verbod schijnt hij zich niet gehouden te hebben, en dezer morgen werd hij dood op zijn bed gevonden. Het gerecht was hier, het lijk werd ter schouwing naar het Gasthuis gebracht.

't Was vandaag weer troepenverwisseling.

Het vorig jaar is de Nederlandsche veestapel zwaar geteisterd door het mond en klauwzeer. Ter bestrijding dezer ziekte is door het land uitgegeven, in hoofdzaak door het afmaaksysteem: fl.9.370.272,02

In de jaren 1911 tot en met 1914 is ten behoeve van bestrijding dezer ziekte uitgegeven respectievelijk

1911	1.114.251.35
1912	107.830.19
1913	185.314.69
1914	703.555.27

Uitvoer van automobielen en onderdeelen is verboden.

Zaterdag 29 Januarij 1916

Minister Treub treedt af, wat waarschijnlijk een groote verandering in den politieken toestand zal brengen.

Omtrent de moord op den smokkelaar wordt nog gemeld dat de dader is gevat en heeft bekend den steek te hebben gegeven.

50 jaar geleden was de bevolking te Roosendaal 7303. Op 1 Januarij 1915: 18522

Zondag 30 Januarij 1916

Volgens officieel bericht hebben de Engelschen tot 9 Januarij l.l. en wel van begin van den oorlog af aan dooden, gewonden, vermisten 24.122 officieren 522.345 manschappen.

In Amsterdam is een smokkelhandel ontdekt. Men zond geregeld brieven zoo zwaar als geoorloofd was en gevuld met rubber naar Oostenrijk. Door het stempelen brak een der brieven en was de pret uit. Hier kost de rubber 4 à 5 gld en in Oostenrijk 30 à 35 gld de kilo.

Maandag 31 Januarij 1916

Gister avond is weer een Duitse zeppelin boven Parijs geweest. De helden hebben weer 24 burgers gedood 25 gewond en gebouwen verwoest.

Wat het verlies aan menschenlevens aangaat zal met het buskruitfabriek dat bij Rosenheim in de lucht gesprongen is en de sneltrein die bij Kalkum op een trein met Duitse gewonden geloopt is en waarbij in beide gevallen dooden zijn gebleven, wel met die van Parijs overeen komen. Het is maar jammer dat door zoo'n raid de verbittering nog grooter wordt.

Dinsdag 1 Februarij 1916

Nogmaals zeppelin-raid boven Parijs doch ditmaal gelukkig zonder slachtoffers. Het weer was helder, dus men had tijdig voorzorgen genomen en een partij vliegers joeg hen op de vlucht. Van de bommen uitgeworpen zijn er drie gevonden welke niet waren ontploft. Een dezer bommen woog 107 kg, 1 van 65 en 1 derde van 57 kg. Zij waren geladen met trinitrotolinol.

Men schrijft uit Esschen dat door de Duitse militaire overheid een plakkaat is aangeplakt waarop vermeld staat dat het woord BUK (een benaming voor een soort vet), aan zijn medemensch toegeroepen als een scheldwoord in aanmerking komt, en hij die deze woorden op spottende toon iemand toevoegt, met strenge straffen wordt bedreigd. Het schijnt dat iemand woonachtig te Esschen eenige lieden

verweten had dat zij BUK smokkelaars waren voor den gemeenen Pruis.

Men vertelde dit geval aan de Duitsche overheid die naar aanleiding daarvan het bewuste plakkaat liet aanplakken en de Heer die het verwijt had uitgesproken werd onmiddellijk naar Antwerpen overgebracht vanwaar hij nog niet is teruggekeerd.

Ook de pastoor uit de statiekerk te Esschen had zijn parochianen verzocht geen Buk te smokkelen daar de Duitschers dit gebruikten voor het vervaardigen van munitie, waardoor hun eigen landgenooten werden gedood. Hem is 3 dagen tijd gegeven om te bewijzen dat Buk daarvoor gebruikt wordt. Kan hij dit niet, zal hij zwaar gestraft worden. Ook worden in Esschen en omstreken alle notenboomen omgekapt en naar Duitschland opgezonden voor geweerkolven. De eigenaars der boomen worden er voor betaald.

Woensdag 2 Februarij 1916

Ook boven Engeland is gisteren een zeppelin raid geweest. Er werd eenige schade toegebracht aan particuliere gebouwen doch helaas zijn er 54 doden en 67 gewonden te tellen.

Voor een twist tusschen Belgen te Bergen op Zoom was militaire hulp ingeroepen. Per ongeluk is een rijksveldwachter door een soldaat doodgeschoten.

Donderdag 3 Februarij 1916

Het stoomschip "Princes Juliana" van de Maatschappij Zeeland is op reis naar Tilbury gisteren op een mijn geloopt. Alle opvarenden en de mail gelukkig gered. Het schip is gezonken.

Het Nederlandsch motorschip "Artemis" op de Noordzee door een Duitse onderzeeër getorpedeerd.

In West-Cappelle is een aangespoelde mijn ontploft, persoonlijke ongelukken niet te betreuren, in het dorp zijn echter alle ruiten ingedrukt en door de woning van een opzichter vloog een groot stuk basaltsteen en vernielde geheel het dak.

Bij ons alles rustig.

Vrijdag 4 Februarij 1916

Omtrent groote oorlogswinst. Eenige jaren geleden ging in Zeeuws-Vlaanderen een handelaar in vlas failliet. Het passief bedroeg eenige duizenden. Door den oorlog enorme stijging van de vlasprijzen. De man wordt door eenige vrienden geldelijk gesteund. Koopt vlas, houdt dit eenige tijd in en verkocht deze groote massa aan zoo'n hooge prijs dat hij al zijn schuldeischers kon voldoen en een zuivere winst van 50.000 gld overhield.

De Turksche troonopvolger Yussuf Izzeddin heeft 2 Februarij 1916 door zich een slagader door te snijden van het leven beroofd. De reden wordt opgegeven dat hij lijdende was aan een ongeneeselijke ziekte en ook de vrees dat hij nooit de troon zou kunnen beklimmen.

Bij ons als in gewone dagen.

Zaterdag 5 Februarij 1916

Een der zeppelins die een tocht maakte naar Engeland, de L19, is niet op de plaats van zijn vertrek teruggekeerd, en schijnt in de Noordzee verongelukt te zijn. Later meldt men dat het luchtschip boven Ameland, Hollandsch grondgebied, is gezien en zoodanig door de Hollandsche kanonnen is beschoten dat het geraakt en afgedreven is naar de Noordzee, gevallen en later is gezonken.

Zondag 6 Februarij 1916

Naar men bericht is de verhouding tusschen Amerika en Duitschland zeer gespannen. In hoofdzaak nog door de kwestie van de "Lusitana".

Het schijnt dat Duitschland niet wil bekennen door het in de grond booren van dezen boot verkeerd gehandeld heeft, wat Amerika eischt. Hedenmiddag is weer een trein met gewonde Engelschen gepasseerd. De belangstelling is niet meer zoo groot als in het begin. Het nieuwe is er af.

Maandag 7 Februarij 1916

Den Duitschen hospitaaltrein die gistren ons station passeerde bracht 105 zwaar gewonde Engelschen naar Vlissingen.

Vastgesteld wordt dat het Duitsche luchtschip L19⁶ werkelijk door onze soldaten zoodanig beschoten is dat het in de Noordzee is gedaald. Een Engelsche trawler⁷ die passeerde werd gevraagd de luchtreizigers op te nemen. Deze waren 25 à 30 in getal. De opvarenden van den trawler 9 man. De Duitschers waren gewapend de Engelschen niet.

De kapitein van den boot weigerde, grootendeels uit vrees dat hij door het groote aantal Duitschers overmand zou worden en men zich van het schip zou meester maken. Hij voer weg, zeggende een groot schip te zenden om hen te redden. De onbetrouwbaarheid der Duitschers deed hem alzoo handelen.

Naderhand heeft men niets meer van het luchtschip vernomen. De vraag is nu was het een laffe daad van den Engelschen kapitein? De haat is groot.

Dinsdag 8 Februarij 1916

Gistren naar Vlissingen geweest. 's avonds op het station zijnde was juist een Engelsche boot aangekomen met 81 Duitsche gewonden en die in den gereedstaande trein werden getransporteerd. Het was streng verboden op het perron te komen alhoewel den trein een kijk

⁶ [http://en.wikipedia.org/wiki/Zeppelin_L.19_\(LZ_54\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Zeppelin_L.19_(LZ_54))

⁷ stoomtrailer King Stephen

wijd weg stond. Duitse officieren der geneeskunde liepen met met groote air en gewicht door de wachtkamers, doch dien overmoed maakte niet de minste indruk.

De onderofficieren en manschappen van de landweer lichte 1911 zullen op 10 Maart met voorloopig klein verlof naar huis worden gezonden. Bij eenige onderdeelen waar de belangen van den dienst dit veroorloven, zullen de dienstplichtigen echter reeds op 18 Februarij 1916 huiswaarts gaan.

Woensdag 9 Februarij 1916

In plaats van Minister Treub is door H.M. benoemd tot Minister van Financiën den Heer Mr. Anton van Eyn.

Donderdag 10 Februarij 1916

In Vlissingen is gisteren ontijdig een torpedo uit den Nederlandsche onderzeeër no.5 afgegaan. Een ponton werd geraakt en zonk onmiddellijk evenals de Provinciale boot "Zeeuws Vlaanderen" die op 3 plaatsen getroffen werd. Bij dit ongeval werd één man gedood, eenigen zwaar gekwetst. Van vele gebouwen o.a. het station werden de ruiten verbrijzeld.

De grens naar België is volkomen gesloten.

Vrijdag 11 Februarij 1916

Onze militairen brengen hunne vrije tijd nog al aardig door. Bij een kennis van mij zijn huzaren ingekwartierd. Eenige van deze mannen zijn bezig om met kunstzijde een tafellooper en pianokleed te maken. In de tram sprak ik ook nog een soldaat die naar Roosendaal was geweest om haakgaren te koopen daar het in Gastel te duur was. Hij was in zijn kwartier met zijn kameraden een spreij aan 't maken. 't Is beter zoo dan dat zij in de herberg zitten. Ik vind het alleen maar jammer van zoo'n tijdverspilling van jonge flinke kerels.

Zaterdag 12 Februarij 1916

Volgens officieel bericht uit Berlijn.

Een Duitse onderzeeër deed aan de Syrische kust, ten zuiden van Beiroet, het Fransch lineschip "Suffren" zinken. Het schip zonk in 2 minuten. 800 opvarenden zijn verdronken.

Zondag 13 Februarij 1916

Het bericht dat het lineschip "Suffren" in de grond is geboord, wordt pertinent tegengesproken.

Maandag 14 Februarij 1916

Het weer is bar slecht. Regen en storm. Was voor zaken in Zevenbergen. Moerdijk, overal staat alles onder water.

De Fransche verliezen worden niet bekend gemaakt, men berekent echter dat ongeveer 500.000 families in rouw zijn gedompeld.

In Turkije is de militaire dienstplicht uitgebreid tot den leeftijd van 50 jaar. In Artois wordt hevig gevochten.

Dinsdag 15 Februarij 1916

Een orkaan is heden over ons land gegaan. Ik was in een rijtuig op weg naar Zevenbergen komende van Moerdijk en op een gegeven oogenblik moest den koetsier onder een hevige hagelbui op een boerenerf vluchten daar er kans bestond, dat wij omver werden geslagen.

18.000 stuks vee afkomstig uit het overgestroomde deel van ons land, zijn naar Duitschland vervoerd om daar verkocht te worden.

Woensdag 16 Februarij 1916

Deze middag bereikte het orkaan zijn toppunt. Ik was in Steenberg en moest verder per rijtuig den polder in, maar niemand durfde het te wagen met paard en kar den dijk op te gaan, uit vrees eraf geslagen te

worden. Eindelijk een slager kon ik bewegen in te spannen, doch zal die rit nooit vergeten.

Met een razende vaart joeg de stormwind door de boomen, waardoor een huilend gegier ontstond, terwijl wij elk oogenblik dachten een ontwortelde boom op het rijtuig te krijgen. Er waren oogenblikken dat het paard stilstond en door den storm haast werd meegesleurd. Het witte zeil van onze kar, het was maar een veekooperswagentje, zette zich uit en in en sloeg de kille regen in het aangezicht, terwijl het onmogelijk een enkel woord verstaanbaar tegen elkander te spreken. Ik was blij weer veilig in Steenberg en aan te komen.

Men was bevreesd dat bij het Sas een doorbraak zou komen. Soldaten en burgers bij ons te Roosendaal waren op het stationsplein tegen den grond gesmakt en deerlijk gewond.

Donderdag 17 Februarij 1916

De stad Erzeroem en forten zijn door de Russen ingenomen, wat een heele verandering op het oostelijk front kan teweegbrengen.

In Edam en Volendam is het water weder 45 cm gestegen, en staan 25 huizen op punt in elkaar te storten. Het eiland Marken is weder ondergelopen .

Bij Koninklijk Besluit zijn alle vrijgezellen in Engeland ter wapen geroepen.

Vrijdag 18 Februarij 1916

Sedert eenige tijd loopt een teekenaar eener Leipziger Firma het land af om teekeningen te maken van fabrieken en terreinen daarbij gelegen liefst in vogelvlucht. Momenteel bevindt hij zich in N. Brabant. De regeering maakt de fabriekseigenaren er op attent deze man te weigeren, daar eventueele teekeningen zouden dienst doen voor vijandige vliegers in geval we in oorlog zouden komen.

Ik meen dat we vanaf 1 Jan. tot nu toe nog geen 5 dagen gehad hebben die zonnig waren en dat het niet regende. Overal en overal maar water.

Zaterdag 19 Februarij 1916

De oorlogscredieten die de minister Asquith op 31 Februarij 1916 zal aanvragen zullen 10 milliard francs bedragen.

In Charlotteburg bij Berlijn is de prijs van het varkensvleesch vastgesteld op 1,40 mark per pnd, vet 1,80 mark. Men krijgt slechts 2 pond vleesch en 3 pond vet per week.

Zondag 20 Februarij 1916

De commandant van het Indische leger Luitenant Generaal Michielsen is bij een vliegtocht naar beneden gekomen en gedood. De bestuurder luit Ter Poorten zwaar gekwetst.

Maandag 21 Februarij 1916

Gelukkig is het water, door den storm opgejaagd, weder zakkende. Het Duitsch Passenbureau alhier gevestigd, wordt Zaterdag 26 Februarij om 1 uur voorgoed gesloten. Men moet nu voortaan voor een pas naar het Duitsch Consulaat te Rotterdam, Vlissingen of Amsterdam.

Dinsdag 22 Februarij 1916

In Frankrijk is een Zeppelin neergeschoten. Alle inzittenden stortten brandend naar beneden.

Er is een wetsontwerp ingediend tot het aangaan van een geldleening groot 125 millioen à 4½% en tot heffing eenmaal van 80 : 85 millioen. Door den Opperbevelhebber is verzocht het inkwartieringsgeld van officieren ten bedrage van 1 gld per dag te doen verminderen.

Woensdag 23 Februarij 1916

Gistren is een Roosendaler die het vak van smokkelaar uitoefende door de militairen doodgeschoten.

Men schat nu de oorlogsuitgaven in Engeland op 5 miljoen pond sterling per dag, daarbij berekend de onkosten der gewonen dienst en de rente voor de schuld.

Donderdag 24 Februarij 1916

Er is een groote slag begonnen rondom Verdun. De Duitschers treden offensief op.

Het verhoogen der prijzen van sigaren onderling door de sigarenfabrikanten aangenomen wegens duurte van materiaal is ingetrokken, daar bleek dat niet allen zich aan de afspraak hielden. Heden is den doodgeschoten smokkelaar begraven.

Vrijdag 25 Februarij 1916

De slag rondom Verdun neemt toe en wel in omvang en hevigheid. De Franschen hebben eenige verliezen geleden, het schijnt dat Duitschland er alles op zet om tot een beslissing te komen. Met spanning wordt alles tegemoet gezien. Men berekent dat Duitschland meer dan een millioen manschappen aan dooden heeft verloren en wel tot Dec. I.I.

Zaterdag 26 Februarij 1916

Door het militair gezag is een nieuwe verordening vastgesteld, waarbij het verboden is zich binnen een strook van 500 Meters langs den rijksgrens te begeven of te bevinden met uitzondering voor het verkeer op de kustwegen.

Nog steeds is den strijd met afwisselend geluk rondom Verdun in vollen gang.

Zondag 27 Februarij 1916

Reeds meer dan 14 dagen is de grens nu gesloten. Uit Nispen komt het bericht dat de Duitschers van plan zijn den grensweg tot 20 M te verbreedden.

De vrijwilligers van den landstorm schijnen bij de overige militairen niet erg in de smaak te vallen. Er is een order uitgevaardigd door den opperbevelhebber ter land en ter zee, dat luidt:

Het is mij gebleken dat meermalen militairen der landmacht waaronder zelfs die met een rang bekleed zijn, zich niet ontzien om vrijwilligers van den landstorm buiten dienst op spottende minachtende of beleedigende wijze te bejegenen, ja zelfs nalaten den hun door bedoelde vrijwilligers gebrachte militairen groet te beantwoorden. Ik keur dergelijk optreden zeer af, en verlang dat daartegen met gestrengheid worden opgetreden. De troepencommandanten zullen hun ondergeschikten onder het oog brengen, dat de vrijwilligers van den landstorm zich onverplicht opofferingen in het belang des vaderlands getroosten: dat zij van geen enkele wettelijke militaire verplichting zijn vrijgesteld en dat zij in geval van oorlog aan dezelfde taak zullen meewerken en aan dezelfde gevaren zullen zijn blootgesteld als de overige deelen der landmacht: dat daarom hun streven zich voor die taak te bekwamen, waardeering verdient en in elk geval elke geringschattende behandeling misplaatst en met de militaire tucht in strijd is.

Bij een luchtraid door Deutsche zeppelins boven Engeland gehouden op 31 Januarij l.l. zijn 184 menschen gedood of verwond. 393 bommen werden uitgeworpen.

Maandag 28 Februarij 1916

Het stoomschip Mecklenburg van de Maatschappij "Zeeland" is op een mijn geloopt en gezonken. Alle opvarenden zijn behouden in Deal in Kent geland. Morgen troepenverplaatsing.

Dinsdag 29 Februarij 1916

Een pracht van een dag, volop zonneschijn. 't Is compleet zomer.

Tegen 10 uur begon men de troepen naar Bergen op Zoom te trekken en wel die in Roosendaal, Nispen en Borteldonk waren ingekwartierd. Eerst drie van Borteldonk. Bij gebrek aan muziek hadden de hoornblazers der huzaren zich aangeboden de troepen uitgeleide te doen, men zag dus infanterie met muziek te paard voorop.

Van buiten de plaats teruggekeerd bracht de muziek respectievelijk Nispen en Roosendaal tot Wouwsche weg. Tusschen al die drukte veldkeukens, wagens met koffers, en tusschen alles door een groot troep artillerie. 't was dus weer volop drukte.

Woensdag 1 Maart 1916

Voorloopig is den dienst der Maatschappij Zeeland van Vlissingen op Engeland gestaakt, en zal de post door de Batavierlijn vanuit Rotterdam worden overgenomen.

Weder is aan de grens bij Esschen een smokkelaar doodgeschoten. Hij was na gewond te zijn, door de Duitschers naar Esschen gebracht, waar hij is overleden.

Nog steeds is de groote slag bij Verdun in volle gang.

Gisteren is een Duitsch vliegmaschine door defect aan den motor te Bergharen bij Wijchen neergekomen. De inzittende militair is geïnterneerd en de machine in beslag genomen. Ook is in de nabijheid een kabelballon gedaald en bevond zich in het schuitje een telefoontoestel en een paar waterlaarzen. Men vermoedt dat de

bestuurder ontsnapt is. Boven Vlissingen was een luchteskader van 12 vliegtuigen zichtbaar, men wist echter niet van welke nationaliteit.

Donderdag 2 Maart 1916

De hulpkruiser "Provenci" tijdelijk gebruikt voor het vervoer van Fransche troepen naar Saloniki is in het midden der Middellandsche zee gezonken. Met inbegrip der bemanning bevond zich 1500 man aan boord. Het schip schijnt door een onderzeeër getroffen te zijn. Het aantal geredden moet 870 man bedragen.

Vrijdag 3 Maart 1916

Een bewijs dat de militairen over het algemeen tevreden zijn over de behandeling der ingezetenen van Roosendaal, bewijst onderstaand ingezonden stuk in de "Grondwet"

Mr. De Redacteur. Hierbij vraag ik beleefd een plaatsje in Uw veelgelezen blad. Bij voorbaat mijn dank.

Bij overplaatsing van ons Bataljon naar een ander vakgedeelte van Noord-Brabant, zien wij ons genoodzaakt tot ons aller spijt Roosendaal te verlaten, ja tot onzen spijt, en met recht. Veel hartelijkheid hebben wij steeds ondervonden, alles werd in het werk gesteld om het ons zoo gezellig mogelijk te maken en het gemis van ons ouderlijk of eigen huis zoo veel mogelijk te verzachten.

Ik geloof wel dat ik namens alle militairen van het 3de Bataljon van het 17de Regiment infanterie spreek, wanneer ik U Roosendaalsche burgers bij dezen onzen hartelijke dank breng, voor het vele goede in Uw midden ondervonden. Nooit zullen wij de Roosendaalsche burgers vergeten, en steeds in aangename herinnering aan Roosendaal terugdenken. Wij roepen U toe "gaat zoo voort". Lang leve Roosendaal.

F. J. Sergeant 4. III 17 RI.

Zaterdag 4 Maart 1916

Nog steeds woedt den strijd met groote hevigheid in den omtrek van Verdun. De verliezen aan manschappen aan beide zijden moet zeer groot zijn. De Franschen hebben echter stand gehouden en heeft het offensief der Duitschers niet gebracht wat verwacht werd.

Reeds menigmaal heb ik geschreven dat het kanongebulder bij ons zoo duidelijk hoorbaar was, doch tusschen den nacht van 1-2 Maart was het zoo hevig, dat ons plaatselijk blad meldt:

Vanaf gistrenmiddag (dit is 1 Maart 1916) tot op dit oogenblik (middag 2 Maart) is het geen ver gerommel maar een duidelijke onafgebroken, zwaren kanonnade, waarvan ieder schot zuiver te onderscheiden is van een terstond daarop volgend. Vannacht en vooral tegen den morgen was het verschrikkelijk: zòd donderde het geschut zòd heftig en voortdurend volgden de doffe slagen elkander op, dat vele burgers er wakker van werden en de vensters van de meeste huizen trilden. Ons werd verzekerd dat men op een hoeve even buiten onze gemeente den grond duidelijk voelden schudden.

Zondag 5 Maart 1916

De Koningin van Rumenië, een vrouw zeer bemind door haar volk, is gistren overleden. Onder den schuilnaam van Carmen Sylvia heeft deze hoog begaafde vrouw vele gedichten en werken geschreven.

Het Engelsch stoomschip "Moloja" is op een mijn geloopt. 155 man verdronken. De Noordzee is bijna niet te bevaren zoo vol ligt ze met mijnen.

Dezer dagen zijn twee leden der N. O. T. (Nederlandsche Overzee Trust maatschappij) naar Engeland vertrokken om alles in het werk te stellen dat Engeland weder goederen levert of niet aanhoudt. De smokkelarij

op groote schaal in Nederland is oorzaak dat Engeland ophoudt aan Nederland te leveren.

Alle goederen stijgen in prijs ja tot een ongekende ja ongeloofbare hoogte. Men kan gerust zeggen dat alle handelsartikelen 100% zelfs vele en helaas onmisbare 200% à 300% gestegen zijn. Hout is bijna niet meer te betalen. Reparatie van schoenen vroeger 1,25 à 1,40 nu 3,00 à 3,50 gld. Fabrieken zenden hun werkvolk naar huis, omdat geen materiaal is te krijgen om de fabriek te doen marcheeren.

Amerika heeft geweigerd de nota te aanvaarden die Duitsland aan dat land heeft gericht en waarin vermeld staat dat voortaan elk handelsschip hetwelk is gewapend, zonder nader onderzoek in den grond zal worden geboord.

Maandag 6 Maart 1916

De heer Pastoor der st. Antoniuskerk te Esschen die zijn parochianen waarschuwde tegen het smokkelen van Buk omdat den vijand hieruit ingrediënten voor stikgassen weet te halen is door de Duitschers tot 4 maanden gevangenisstraf veroordeeld. Eveneens den Heer Loos tot 6 maanden straf omdat hij iemand verweten had dat hij Buk smokkelde voor den smerige Duts.

Nog steeds woedt den strijd bij Verdun met wisselend geluk voort. Volgens officiëele berichten is het aantal gesneuvelden bij de Russen vanaf 1 Januarij tot 31 Dec 1915 in totaal 1.942.610 en vanaf het begin van den oorlog 125.433 officieren waaronder 277 generaals.

Waarschijnlijk zal Kardinaal Mercier na zijn reis naar Rome door de Duitschers verboden worden weer naar België te komen. Men zegt dat in Antwerpen hongersnood heerscht.

Bij het in de lucht springen van een kruitfabriek in Frankrijk zijn 45 dooden en 260 gewonden.

Dinsdag 7 Maart 1916

De Bisschop van Breda Petrus Hopmans begint zijn vastenbrief 1916 met de volgende woorden:

“Sedert anderhalf jaar staan ontelbare legers in alles vernielende strijd tegenover elkander. Duizenden en duizenden levens zijn in deze wereldoorlog weggemaaid en wellicht is er in de oorlogvoerende landen geen huisgezin, dat niet het verlies van een vader, zoon of broeder te betreuren heeft. Met bange harten heffen wij de handen ten hemel om den God de vredes te smeeken. Spaar Heer spaar Uw volk”.

Z.H. de Paus noemt den tegenwoordigen oorlog zelfmoord van het beschaafd Europa.

Men spreekt van een vijandige stemming tusschen Duitschland en Portugal.

Gistren heeft voor het eerst een militaire verkenningstocht in Nederland plaatsgehad uitsluitend door Nederlandsche vliegers met toestellen in Nederland gemaakt. Deze raid is uitstekend gelukt.

Woensdag 8 Maart 1916

Het was de bewoners van Koewacht dat gedeeltelijk in Nederland en België is gelegen door de Duitschers verboden in hun kerk op Belgische grond gelegen, te komen. Men heeft nu aan de Commandatur gevraagd alle goederen uit de Kerk te halen wat is ingewilligd. Deze goederen zullen door Duitse militairen uit de Kerk worden gehaald en aan de grensdraad aan de bewoners worden overgegeven.

Een fruithandelaar in Echveld (Neder Betuwe) heeft 10.000 kg goudrenetten afgeleverd, bestemd voor het buitenland tegen den ongekende prijs van 2500 gld. De appels waren ongesorteerd.

Nog is den strijd bij Verdun, een van de grootste veldslagen van deze oorlog, in volle gang.

Bij ons alles rustig.

Donderdag 9 Maart 1916

De soldaten van de landweer lichting 1912 met uitzondering van 13 Bataillons behorende bij de landweer, grens- en kustwacht gaan op 24 Maart a.s. met voorloopig klein verlof huiswaarts. De

milicienlichting 1906 bereiden wapens gaat 25 Maart naar huis.

Er is een commissie benoemd van 2 officieren en een gemeenteambtenaar om de woningen te bezoeken waar officieren zijn ingekwartierd. Voldoet deze huisvesting niet aan de vereischten, zal het volle bedrag van 1 gld per dag niet worden uitbetaald.

Vrijdag 10 Maart 1916

Duitschland heeft aan Portugal den oorlog verklaard. Indertijd zijn vele Duitse schepen bij het begin van den oorlog zich nog op zee bevindende de Portugeesche haven in gevlucht en geïnterneerd.

Duitschland verlangt deze schepen terug wat Portugal weigert. Ook het optreden van Portugal tegenover de Duitse Kolonieën en het steunen aldaar der troepen van de Entente is aanleiding tot deze oorlogsverklaring. Het aantal der niet strijdende landen in Europa is dus weer met een verminderd.

Zaterdag 11 Maart 1916

Vandaag naar Esschen of liever gezegd aan de grens geweest.

Onderweg werden door militairen inlichtingen gevraagd omtrent het paard dat ons rijtuig voorttrok en te Nispen moest ik bij den commandant een verlofpas aanvragen om binnen de 500 Meter vanaf de grens te vertoeven. Het rijtuig mocht niet verder dan het Douanekantoor, doch ik moest langs of door een straat lopen

waarvan aan den eenen kant de huizen op Belgische en aan de andere kant op Hollandsche grond staan. Zoo ver ik Esschen kon inzien, en dat is ver daar het een rechte straat is, zag ik niemand buiten, het was er doodstil.

Juist luidden de doodsklokken voor een begrafenis en wij zagen de stoet uit de kerk komen. Een eenvoudige dame uit de kerk komende liep parallel met ons. Zij op de trottoir, wij achter de draadversperring. Ik riep haar toe, wie er begraven werd. Zij noemde mij den naam, en vertelde dat vele menschen in Esschen ziek waren en er velen stierven, doch verzocht mij verder niets meer te vragen, daar door de Duitschers verboden was met iemand te spreken die achter de draadversperring liep.

Al de bewoners uit deze straat waren in geen maand buiten mogen komen, doch hadden nu weer permissie gekregen op uitdrukkelijke voorwaarden met iemand aan de overzijde geen enkel woord te wisselen. Alles is doodsch en stil, alles ligt onder den hak van den overweldiger.

Juist kwamen we terug naar de grens toen we een Belg zagen wegbrengen, betrap op het brieven smokkelen.

Zondag 12 Maart 1916

De Burgemeester onzer gemeente doet wederom de vraag in de courant wie een of meer soldaten ingekwartierd wenscht. Tegen het einde der maand komen weer circa 3000 soldaten hier gelegerd.

De Maatschappij Zeeland gaat weer opnieuw varen.

De strijd bij Verdun is weer met groote hevigheid hervat.

Bij ons alles rustig. De te verwachten soldaten zullen weer wel leven in de brouwerij brengen.

In de 2^e Kamer is het wetsontwerp tot het aangaan van een oorlogsleening groot 125 millioen zonder stemming aangenomen.

Maandag 13 Dinsdag 14 Maart 1916

Wederom zijn 9 Belgen voor het overbrengen van brieven en berichten omtrent het front door de Duitschers ter dood veroordeeld en het vonnis voltrokken.

Op 't oogenblik worden door de regeering geen varkens aan de slagers verstrekt, zoodat de prijs van het vleesch enorm is gestegen.

De duurte der levensmiddelen komt zeer hoog te staan. Alle artikelen onverschillig welke zijn over het algemeen 100 : 200% duurder en veel niet meer te krijgen.

Woensdag 15 Maart 1916

Wij zijn weer een groote strijd van de duikbooten wachtende.

Het Hollandsch stoomschip "Zaandijk" is op een mijn geloopt, is echter drijvende gebleven. Geen slachtoffers te betreuren.

Donderdag 16 Maart 1916

Het stoomschip "Tubantia" het grootste schip der KK Hollandsche Lloyd is hedennacht bij het lichtschip der Noordhinder getorpedeerd. Het schip had 87 passagiers en 350 man aan boord, niet één is verdronken.

Het schip was vanuit Rotterdam vertrokken. Ter beurze was het schip tegen molest verzekerd voor 1.600.000 terwijl het getaxeerd is op 4 miljoen.

In Nederland begrijpt men totaal niets van het optreden der Duitschers. Iedereen bespreekt deze toestand en vanuit deze daad zouden groote moeilijkheden kunnen ontstaan. Het schip was 's avonds te voren uitgevaren en was bestemd voor Zuid-Amerika. Het was voor anker gaan liggen door de mist.

Vrijdag 17 Maart 1916

Een der gevluchte Belgen, genaamd Ameels uit Esschen afkomstig doch tijdens en vanaf de vlucht hier vertoevende, trachtte in het voordeel van zijn land en volk te werken door berichten in te winnen of brieven te laten smokkelen. Het zou dan ook de Duitschers zeer aangenaam zijn hem te pakken te krijgen. Dezer dagen moest hij iemand uit Brussel spreken die aan de grens zou komen te Esschen. Mr. Ameels ging er naar toe. De Duitschers aan den andere kant vertelden hem dat zijn vriend wel in Esschen was doch niet bij hem kon komen. Hij werd echter beleefd uitgenoodigd even in de wacht te komen, dan kon hij met zijn vriend telefoneeren. Onbegrijpelijk, begreep de man niet dat hij gevaar liep in de val te loopen. Hij begaf zich naar de wacht, werd direct vastgegrepen en naar het gevang te Antwerpen gebracht.

Zaterdag 18 Maart 1916

Nog steeds is het torpedeeren van de Tubantia het gesprek van de dag. Gelukkig zijn al de opvarenden gered, doch al hun hebben en houwen, alle goederen benevens 400 zak brieven zijn verloren gegaan. Het schip was het grootste en schoonste van Nederland en was nog maar 2 jaar in de vaart. Officieel is vastgesteld dat het schip is getorpedeerd en niet op een mijn is geloopt.

Met spanning wordt alles tegemoet gezien. Iedereen is ongerust dat wij tegen alle wil in den strijd zullen worden getrokken.

Dezer dagen heb ik nog een vluchteling gesproken uit Esschen. Deze man wordt in October 1916 100 jaar. [zie 19 oktober 1916] Tijdens de vlucht heeft hij de weg van Esschen naar Roosendaal te voet afgelegd, daar geen rijtuig te krijgen was. Hij verblijft nu te Hoeven in een logement. Hij was zijn kranten aan 't lezen. Ik ging naar hem toe om de

hand te drukken. Hij vertelde mij altijd onderwijzer te zijn geweest en “Jaja meneer, ik ben van ‘t jaar 16”.

Von Tirpitz, de man die de vloot der Duitsche marine heeft gevormd en daar het hoofd van was, heeft zijn ontslag ingediend en is vervangen door admiraal Von Capelle.

Zondag 19 Maart 1916

Nauwelijks zijn de opvarenden, passagiers en bemanning der door een duikboot getorpeerde boot Tubantia behouden aan wal gekomen, en is het onderzoek naar den sluipmoordenaar in volle gang, of weder komt vanmorgen bericht dat het Nederlandsche stoomschip “Palembang” van de Rotter. Lloyd op bijna dezelfde plaats is getorpedeerd. Het is een der grootste vrachtbooten der Maatschappij. Men begrijpt totaal niet wat Duitschland wil, en velen vreezen dat wij bange tijden tegemoet gaan. Het is compleet een tarding van het Duitsche rijk tegenover de Nederlanden om in oorlog te komen. De bezadigdste bladen, ja zelfs zij die min of meer voor Pro-Duitsch doorgaan, vragen af of wij kunnen berusten in een dergelijke toestand en of niet een zeer ernstige stap van onze regeering gewenscht is. Het gaat er naar uitzien in Duitschland nu den oorlog niet naar wensch gaat, dat overigens zeer verstandige menschen, onzinnige voorstellen gaan doen. Zoo is in de Rijksdag door de nationaal liberalen de volgende motie ingediend.

De Rijksdag besluit:

Overwegende dat Engeland niet alleen tegen de gewapende machten van het Duitsche rijk oorlog voert, doch tegelijk onder de brutaalste schending van het volkerenrecht en de verdrukking der neutralen, de meest onverbiddelijke maatregelen getroffen heeft om de verzorging van Duitschland met levensmiddelen en grondstoffen te

verhinderen en het Duitsche volk door den honger te overmeesteren.

Overwegende verder dat Duitschland in staat is door een onbeperkte, onverbiddelijke U-bootoorlog den Engelschen nood aan vrachtruimte zoo te vergrooten, dat voldoende verzorging van het Engelsche volk met voedingsmiddelen en grondstoffen buitengewoon bemoeilijkt, ja misschien zelfs onmogelijk gemaakt kan worden, waardoor een sneller en voor Duitschland zegevierend einde van den oorlog kan verkregen worden.

Aan den Heer Rijks Kanselier te verzoeken geen overeenkomsten met andere mogendheden aan te gaan welke er toe konden leiden, dat wij in het onbeperkt gebruik van het U-bootwapen kunnen gehinderd worden, maar het daar heen te leiden, dat van Duitsche zijde van het onderzeeërwapen in de oorlogszone ook bij den handelsoorlog behalve tegen schepen die uitsluitend voor passagiersvervoer gebruikt worden, een dusdanig gebruik gemaakt wordt, hetwelk uit de technische eigenaardigheid [=aard] van het wapen voortvloeit.

Wat er zal gebeuren wanneer deze motie wordt aangenomen, daar kan men zich nu nog geen denkbeeld van vormen, maar de toekomst ziet er donker uit.

Maandag 20 Maart 1916

Het is nu zoo ver gekomen dat en Engeland en Duitschland ontkennen de Tubantia te hebben getorpedeerd, en wel officieel ontkend.

Engeland meldt slechts het niet te hebben gedaan, terwijl Duitschland erbij voegt dat het een Engelsche duikboot geweest is. De strijd ziet er niet erg ridderlijk meer uit, het vizier wordt gesloten.

Bij Heusden is een Duitsch vliegtuig gedaald en geïnterneerd. Eerst had het zeer laag gevlogen over de gemeenten Waalwijk en omstreken,

doch later vertrokken om te landen bij Bern, gemeente Herpt bij Heusden. Toen de inzittenden zagen dat het volk kwam toegelopen, wilde men weer opstijgen, wat door de burgers en militairen werd verhinderd. De bemanning (2 personen) zijn naar den Haag gebracht. Heden een volkomen zomersche dag. Het is heerlijk weer. Geen nieuws van het westelijk front.

Dinsdag 21 Maart 1916

Alles is nog in spanning door het torpedeeren der Hollandsche booten. Van beide zijden Engeland en Duitschland is officieel bericht ontvangen dat van geen van beiden een onderzeeër in de nabijheid der Tubantia is geweest, enkel voegt Duitschland om ons het onderzoek gemakkelijk te maken, er bij dat 2 Engelsche onderzeeërs in den omtrek van de plaats der ramp zijn gezien. Niemand, niet een blad pro of anti Duitsch, geheel de pers twijfelt er een ogenblik aan dat het geen Duitscher is die deze laffe daad heeft uitgevoerd.

Gistrenavond laat hing een telegram dat alweer een Nederlandsche boot is getorpedeerd. Overal wordt met angstige gezichten het nieuws verteld, bewoners, soldaten alles loopt gejaagd over de straat en het is of een voorgevoel de menschen onrustig maakt dat we in oorlog kunnen komen. Omtrent deze derde boot is echter nog niets officieels bekend.

Tegelijk wordt gemeld dat het Galloper-vuurschip van Engeland en gestationeerd tusschen Noord-Hinder en de Engelsche kust verdwenen is. Een binnengelopen schip rapporteert dat op de plaats welke het vuurschip innam een wrak ligt met de mast boven water.

De groote reederijen hebben een conferentie met 4 onzer ministers om te beraadslagen wat er moet gebeuren. De verzekering tegen molest is vrijwel ondoenlijk geworden. Verschillende opvarenden van stoomschepen hebben vergadering gehad in hun gebouw te

Rotterdam en algemeen besloten niet uit te varen. Nu niet met zekerheid kan worden bepaald wie de torpedo op de "Tubantia" heeft afgeschoten is de Nederlandsche regeering thans met duikers bezig om te trachten stukken van het projectiel machtig te worden die in het verongelukte schip zijn gedrongen.

Het Galloper vuurschip is niet gezonken maar de Theems op gesleept. De masten boven zee zichtbaar schijnen van een andere boot te zijn. En zoo is het den eene dag dit, den andere dat.

Woensdag 22 Maart 1916

Gistren is het gebouw de Java waar zoo vele vluchtelingen een toevluchtsoord vonden en nog hebben, waar scholen en kerk zijn gemaakt, onderhands verkocht aan een lucifersfabrikant. De regeeringscommissaris is reeds overgekomen om in overleg met de gemeente een en ander geschikt verblijf op te zoeken.

De inschrijving voor de oorlogsleening groot 125.000.000 tegen 4% is in volle gang. Geen krant kan men openslaan of groote advertenties daaromtrent vallen in het oog.

Donderdag 23 Maart 1916

Er is nog volstrekt geen zekerheid wie de Tubantia in de grond heeft geboord. Niet alleen dat de Duitschers aan de Engelschen de schuld geven, doch ze voegen er nu bij dat als dit geen steek houdt, het schip ontplofbare stoffen inhield, waardoor het uit elkaar gesprongen is. Daar het duiken naar het schip niet doorgaat, zal den dader wel doodblijven.

Het weer is kolossaal veranderd. Zondag l.l. zomer en nu is alles bedekt met sneeuw.

Vrijdag 24 Maart 1916

Weder voeren eenige Nederlandsche booten uit doch allen worden vergezeld door sleepbooten voorzoover zij buiten gevaar zijn. Een gecombineerde vergadering der Nederlandsche gezagvoerders en stuurlieden ter koopvaardij en den bond der machinisten hebben besloten niet uit te varen voor de regeering besliste maatregelen heeft genomen en eventueel de nagelaten betrekkingen behoorlijk zijn verzekerd.

Inmiddels stijgen de prijzen van alle goederen enorm bv. soda gewone prijs 3 cts nu 12 cts de ½ kilo. Roomboter 92 cts per ½ kilo. Gewone gebruikte emballage stukken en brokken waarvoor vroeger betaald werd 3 à 5 cts per kilo wordt nu graag 30 à 35 cts per kilo betaald. Stukjes tapijt hoe klein ook heeft waarde en er wordt veel geld voor betaald.

Zaterdag 25 Maart 1916

Hoewel was vastgesteld dat men afzag om naar den Tubantia te duiken, gaat nu de Maatschappij waartoe het schip behoort zelf maatregelen nemen om te onderzoeken wie den dader is. Het schijnt dat het schip op zijn zij ligt met de plaats waar het getroffen is, boven. Het ligt op een diepte van 32 meter, het schip is 22 M breed, dus de diepte voor het onderzoek slechts 10 Meter. Stukken van een torpedo in een reddingsboot gevonden zijn van brons en het is vastgesteld dat slechts in één fabriek in Duitschland torpedo's van brons gemaakt worden.

Zondag 26 Maart 1916

Bij gelegenheid der jaardag van den Koning der Belgen verzoekt de consul van dat land, de Belgen die hier verblijven tegenwoordig te

willen zijn bij het Te Deum dat zal plaatshebben op 8 april a.s. om 10 uur in de kerk van de Java. Na de middag om 3 uur receptie in de Unie. In de Rijksdag wordt het rumoerig. In de socialistische partij is een scheiding gekomen, men wil vrede maken, men is de strijd moe.

Maandag 27 Maart 1916

Het Nederlandsch stoomschip "Duiveland" van de scheepvaart en steenkolen maatschappij

op weg van Londen naar Sunderland is waarschijnlijk op een mijn geloopt en gezonken. Bemanning gered.

De strijd bij Verdun is nog in volle gang, er komt maar geen beslissing.

Dinsdag 28 Maart 1916

Gistren zijn onder Sluis zes Duitse deserteurs over de grenzen gekomen.

Alle manschappen bij de grens om te bewaken zijn voor het front weggetrokken. Op 't oogenblik zijn slechts 12 soldaten in Esschen. Iedereen gelooft dat het einde van de wereldoorlog nadert.

In Roosendaal komen 31 Maart de nieuwe troepen binnen.

Woensdag 29 Maart 1916

Volgens bericht is de secretaris van Kardinaal Mercier door de Duitschers gevangen genomen.

Dezen morgen op een suikerfabriek zijnde, deelde de Directeur mij mede dat geen enkel schip Duitsland uit mag, wat hij als een teeken aannam dat het niet in orde is. Men houdt daar de schepen alvast binnen.

Donderdag 30 Maart 1916

Gistren na den middag tegen 5 uur bleek dat reeds voor meer dan 183 miljoen gulden op de oorlogsleening was ingeschreven, waarvan ruim

91 miljoen in Amsterdam, ruim 25.500.000 in den Haag en in Rotterdam voor ruim 23.500.000.

De telegrafische verbinding Nederland met Engeland is verbroken. Telegrammen naar Amerika gaan nu over Duitsland, Denemarken, Rusland, Shanghai, Manilla, Guam en San Francisco. De kosten zijn 4,60 gld per woord. Naar Nw York bedragen de kosten per woord 4,87 gld; in gewone tijden 62 cts.

Vandaag was ik in de omstreken van Standdaarbuiten, het land van het vlas, overall hoort men den zwingel ratelen. De gewone normale prijs van vlas is 1,75 gld per steen. 1 steen (circa 26 ons) nu is de prijs 7 gld per steen, dus er wordt geld verdiend.

Vrijdag 31 Maart 1916

Heden een mooie zomersche dag, de troepenverwisseling treft het. Ik moest vandaag naar Oudenbosch. Juist toen ik uit den trein was gestapt zag ik daar de troepen wegtrekken richting Etten-Leur. Heel Oudenbosch was op de been om de vertrekkenden goedendag te zeggen. De troepen waren er ook lang geweest. Muziek bracht alles in vroolijke stemming. Achter de troepen de noodige wagens met dekens kisten en koffers. Een weinig later ging ik den weg op en ontmoette het legertje dat Oudenbosch weer binnen kwam en voor een tijdje hier zijn tenten opsloeg.

Het zal circa 12 uur geweest zijn dat ik in Oudenbosch een koffiehuis binnen ging, waar zich verschillende officieren, pas aangekomen, ophielden en zich te goed deden aan een lekkere tas koffie en een weinig uitrusten van den afgelegde marsch. Daar komt een onderofficier die een telegram aan een zijner superieuren overreikte. Na lezing ging een gemompel van man tot man en na 2 à 3 tellen was alles gejaagd verdwenen. Weldra kwam er iemand het koffiehuis

binnen met den uitroep “we krijgen oorlog”, alle verloven ingetrokken, de militairen moeten direct gepakt en gezakt op ‘t appèl komen. Men vertelt, er was weer een boot in den grond geboord, dat de geallieerden langs Nederland naar Duitschland wilden, enfin het was een dooreengeroep en herrie en weldra ook een druk geloop op straat, vele menschen verlieten hun werk en stonden met groepjes den angstige tijd te bespreken.

‘s Avonds bij vertrek naar Roosendaal gingen vele officieren en manschappen die met verlof waren, terug. Te Roosendaal aangekomen was er een groote gejaagde drukte op het station, en het stationsplein vol volk. De Markt op gaande, was de beweging, de vreemde gejaagdheid, waarmede de menschen zich in dichte drommen en druk pratende door de straten bewogen, gelijk aan het begin van 1914. De soldaten mochten niet ver van hun kwartier gaan en alles voor onmiddellijk vertrek gereed houden.

Het spijt mij in Roosendaal te moeten vernemen, dat vele officieren, om het zoo te zeggen, zeer bang waren. Zeker ieder soldaat heeft schrik van den oorlog maar bang zijn waar het juist op moed en flinkheid aankomt en mede tot voorbeeld moeten dienen, is een beetje gek. Soldaten en burgers lachten er mee.

Ik voor mij geloof dat onze soldaten goed kunnen vechten doch onder leiding eener groote mogendheid zooals in Waterloo. Zooals het vanavond met alles er aan toe ging, was het een echte janboel.

Het wordt al drukker hoe drukker in de straten. Bij van Poll is het niet mogelijk bij de telegrammen te komen, heel de straat vol volk. Het zijn echter berichten uit den Haag omtrent het voorloopig geen verlof geven bij land- en zeemacht.

De hoogste militaire autoriteiten hebben deze morgen conferentie gehad. Naar verluidt zou op handen zijn een comité-generaal der

Kamers. Nadat gisteren een gewone ministerraad heeft plaatsgehad werd hedenmiddag een buitengewone vergadering der ministers gehouden. Hoewel elke officiële aanwijzing ontbreekt en eveneens elk positief gegeven, komt het ons voor dat een verband gelegd kan worden tusschen de gehouden conferentie der Geallieerde mogendheden te Parijs en de bovengemelde maatregelen.

De vrijwillige landstorm was ook naar Bergen op Zoom opgeroepen, doch keerde vanavond weer terug. Tot laat in den avond bevond zich een groote menigte in de straten.

Zaterdag 1 April 1916

De verbinding met Engeland is weder in zooverre hersteld dat met één kabel kan getelegrafeerd worden.

Al vroeg brengt men de berichten dat het volstrekt onjuist is als zouden alle bestaande verloven zijn ingetrokken en beslag op alle goederentreinen zijn gelegd. Ik verneem echter dat van het personeel der Spoorwegen alle verloven zijn ingetrokken. Op verschillende stations is de dienst versterkt. Er wordt ook nachtdienst gehouden op stations, waar het anders niet gebeurt.

Alle kantoren Post en Telegrafie zijn dag en nacht beschikbaar voor de militairen. De bladen raden echter kalmte aan, hoewel het vaststaat dat de 2^e Kamer Dinsdag een geheime zitting heeft.

De Hollandsche spoorwegen hebben een aanschrijving der regeering ontvangen 500 wagens beschikbaar te stellen. De Staatspoorwegen 1000 dito. Het spreekt vanzelf dat daardoor het treinverkeer voor particulieren weder eenigszins is ingekrompen.

Gistrenavond was onder de lijnen ontplofbare stoffen gelegd en was een spoorwegarbeider materieel gegeven om zoonoodig de spoorlijn te vernielen.

Gistrenavond zag ik de laten trein naar Vlissingen vertrekken, deze bestaat uit vele wagens, en is in hoofdzaak de trein die met den boot naar Engeland in verbinding staat. Alle wagens verlicht doch niet een reiziger ging mee.

Zondag 2 April 1916

De gemoederen beginnen een beetje te bedaren, eenige malen per dag wordt appèl geblazen, en moeten de soldaten aanwezig zijn. Men is nieuwsgierig wat het na Dinsdag zal zijn wanneer de 2e Kamer in comité-generaal geweest is, daar het voor iedereen nog een raadsel is, wat er aan de hand was dat zulk een beroering teweeg bracht, niemand weet wat er gebeurd is. Ik sprak gistren nog een officier der cavalerie, hij zei "Ja, dat we moeten gaan vechten in 's hemelsnaam als we maar wisten tegen wie". Dat is nu eigenlijk het gekke van een oorlog, dat als men gaat vechten moet informeeren, wie nu eigenlijk de hersenen ingeslagen moet worden.

Er is weder een zeppelinraid boven Engeland geweest, één zeppelin is verongelukt.

Een Fransch hospitaalschip vol gewonden is door een Duitsche onderzeeër in den grond geboord. Circa 90 opvarenden zijn verdronken waaronder 14 liefdezusters.

Prachtig weer vandaag.

Maandag 3 April 1916

Nog steeds is heel Nederland in spanning wat er moet gebeuren, en is het voor een ieder nog een raadsel wat de reden van de groote opschudding Vrijdag l.l. geweest is. Ik was heden in den omtrek Oudenbosch en verschillende boeren vertelde mij dat nog steeds van kracht is, het bevel dat hun Vrijdag gebracht werd nl. zoo veel mogelijk

paard en kar gereed houden om zoo noodig onmiddellijk klaar te staan om bagage en anderszins de militairen te vervoeren.

Morgen is het vergadering der Staten-Generaal.

Bijna dagelijks zeppelin aanvallen op Engeland. Een zeppelin in zee gestort en inzittenden gevangen genomen.

Dinsdag 4 April 1916

Uit Zeeland mag niets uit, nog geen ei. Ik sprak een aardappelhandelaar, deze had een schip aardappelen in Zeeland liggen, was er zeer om verlegen, doch mocht er nog geen 5 kop afhalen.

Geen verlof is aan de soldaten toegestaan.

Bladzink is door de regeering aan verbruikers disponibel gesteld à 74 gld de 100 kilo.

Veel volk verdringt zich voor *De Grondwet*, nieuwsgierig welke tijding of telegram er kan komen. Tegen 5 uur kwam de volgende dépêche Den Haag (officieel).

De regeering heeft de volgende verklaring afgelegd. De regeering stelt er prijs op in aansluiting met het medegedeelde in comité-generaal openlijk te verklaren dat het schorsen van het verleenen van periodieke verloven een maatregel is van voorzorg in verband met het onwrikbaar besluit onze neutraliteit strikt te handhaven. Die maatregel is niet het gevolg van bestaande politieke verwickelingen, maar berust op gegevens welke het toenemen der gevaren, waar aan ons land blootstaat, doen duchten. Het zou niet in 's lands belang zijn omtrent den inhoud dezer gegevens eenige mededeeling te doen. De regeering neemt geenerlei verantwoordelijkheid op zich van eenig bericht, dat niet uitdrukkelijk officieel is gewaarmerkt.

Tevens hing er een telegram dat officieel de tijding was ontvangen dat de Nederlandsche schoener "Gezina Helena" gisteren namiddag is getorpedeerd. De bemanning is in een sloep op het lichtschip Noord-Hinder aangebracht. Het onderzoek naar het wrak der Tubantia is nu officieel door de regeering van de Holl. Lloyd overgenomen. Het is gisteren gelukt de juiste plaats van het wrak te bepalen en is thans met duiken begonnen. Nu de regeering het overgenomen heeft, vrees ik dat de dader wel nooit bekend zal worden.

Heden zijn in de Knip weder 5 officieren beëdigd. Bijzondere omstandigheden uitgesloten, is het weer alle avonden militaire taptoe waar ook de fanfare der Cavalerie aan mee doet. Het Divisie Escadron der 3de divisie 2de regiment huzaren hield een wandelrit door de straten in volledig veldtenue en met bepakte bagagetrein en wel met muziek aan 't hoofd. Dit was ter herdenking van het 101 jarig bestaan van het Regiment.

Alles bemoeit zich met de huidige toestand. Kinderen komen uit de school en vragen "Pa? Als de Tweede Kamer nu bijeen is geweest, dan begint den oorlog hè?" Buitenaf zijn de menschen ongemeen bang. Oude vrouwen houden U staande om te vragen hoe het nu toch is, die brave menschen hebben Vrijdag wel iets gehoord, lezen geen kranten dus weten verder niets.

Woensdag 5 April 1916

In Engeland is een kruitfabriek in de lucht gesprongen, 200 dooden.

Er is een proclamatie bekend gemaakt van de volgende inhoud.

De Opperbevelhebber van land en zeemacht neemt geenerlei verantwoordelijkheid op zich voor eenig bericht, waarbij niet uitdrukkelijk blijkt, dat het is uitgegaan van zijn algemeen hoofdkwartier. De luitenant kolonel adjudant Merews.

Dit bericht schijnt noodig te zijn daar van Duitsche zijde alle pogingen in het werk worden gesteld het Nederlandsche volk te doen veronderstellen dat Engeland in oorlog zoekt te komen met ons land.

Donderdag 6 April 1916

Men is er achter gekomen dat het Bulletin waarop vermeld stond dat Engeland een ultimatum aan Nederland had gesteld, en te Amsterdam bij een boekhandelaar voor de winkelraam geplaatst, opgemaakt en verspreid was door het Duitsch Consulaat te Amsterdam.

Bij ons zit het weer vol soldaten en de muzikale wandeling vooraf gegaan door den taptoe trekt veel volk naar de Markt en de stoet die de muziek vergezelt is zeer groot. Vooruit plezier maar!

Vrijdag 7 April 1916

Nog zijn de gemoederen niet tot rust gekomen omtrent het gevaar van in oorlog te komen. Alles leeft in het onzekere, en niemand weet waar het gevaar dreigt.

Zooals ik reeds meldde werd Vrijdagavond 31 Maart toen de critieke toestand zijn hoogtepunt had bereikt in Amsterdam een bulletin voor een raam gehangen waarop vermeld stond dat Engeland een ultimatum aan Nederland had gesteld. Er is toen een grondig onderzoek naar herkomst van dit bericht ingesteld, wat bleek te zijn het Duitsch Consulaat te Amsterdam.

Verschillende teekenen beginnen er op te wijzen dat Duitschland op een zeer beleidvol samengestelde tactiek en manoeuvre in een klap de sympathie tegen Engeland wil keeren, en ons land daden doen wil verrichten, waar door wij, door de paniek gedreven, werkelijk met Engeland in moeilijkheden zouden komen. Gelukkig is deze laffe opzet mislukt, niet alleen doordat zij direct werd ontdekt, maar ook uit de officieele mededeelen van Engeland.

Zaterdag 8 April 1916

Vele bladen duchten meer gevaar van Duitschland, die men vreest dat op den duur op Nederland zal willen toepassen wat met België is gebeurt nl. de tactiek :

Engeland wil ons, Duitschland, langs Nederland aanvallen. En Nederland zijt niet sterk genoeg om dit te beletten. Welnu wij komen door Holland om naar Engeland te gaan, goed of kwaadschiks.

Heden jaardag Koning der Belgen.

Zondag 9 April 1916

De menschen worden weer wat rustiger. De soldaten mogen echter niet naar huis. Krijgen hunne gewone verlofdagen niet. In de laatste dagen wordt geen kanongebulder gehoord.

Rondom Verdun woedt den strijd nog hevig.

't Was vandaag plechtige H. Communie voor de kinderen. Men ziet echter even groote weelde als vroeger, terwijl de cadeaux aan de jeugdige jubilarissen in waarde van goud en zilver toenemen. De menschen kunnen zich de normale tijd van vroeger niet meer indenken.

Maandag 10 April 1916

In de groote rede door den Rijkskanselier in den Rijksdag gehouden, klinkt het dat België een goed gebuur moet worden van Duitschland en ook wordt gesproken over zoo ongeveer annexeeren.

Verleden Zaterdag hebben de hier vertoevende Belgen den jaardag van hunne vorst gevierd. 's Morgens plechtige H Misse met Te Deum, en s' middags groot feest en redevoeringen in de Zaal Unie. Het feest was zeer opgewekt en vooral de rede uitgesproken door de Hoog Eerw. Heer Heynssens kanunnik te Gent maakte diepe indruk op de aanwezigen en werd luide toegejuicht. Allen zijn vol moed eenmaal

naar hun weer bevrijd land terug te keeren. Den Heer A. Laane consul van België die het feest op touw had gezet, kon wegens ernstige ongesteldheid van zijn zoon, het feest niet bijwonen.

Op 't oogenblik zijn er in Duitschland 4 vleeschloozen dagen per week. Moge den oorlog toch spoedig eindigen.

Dinsdag 11 April 1916

De verhooging van papierprijzen (voor kranten enz) is reeds tot 125% gestegen.

Het weer is bar slecht.

In Breda schijnt het Zondagavond niet erg rustig onder de soldaten geweest te zijn, ook weer uit hoofde van weigering van verlof, terwijl men daar de reden niet van weet.

Ook in Amsterdam was een groote vergadering belegd om over de voedingskwestie te spreken, daar de prijzen vooral van levensmiddelen enorm stijgen, terwijl er nog steeds veel naar Duitschland wordt uitgevoerd.

Ook met de geneesmiddelen is het treurig gesteld. O.a. volgens onderstaande prijsvermelding in guldens:

	jan 1914	jan 1916	stijging %
Antipirine	9.00	40.00	340
Ammonium bromide	3.20	33.00	930
Kaliumchloraat	0.70	7.00	900
Salicylzuur	1.50	15.00	900
Benzoëzuur	6.00	12.00	100
Phenol	1.10	5.50	400

en zoo gaat het maar steeds voort.

Woensdag 12 April 1916

Den oorlog blijft maar voortduren. De menschen worden het moe. “De aardigheid gaat er af”, zeggen ze. Er moeten meer verschrikkelijke dingen gebeuren. Moorden en ontploffingen op groote schaal trekken slechts de aandacht.

Tot en met 25 Maart van af het begin van den oorlog zijn de volgende schepen in den grond geboord:

	Stoom handelsbooten	Zeil- schepen
Engeland	379	31
Frankrijk	41	12
België	10	-
Rusland	27	8
Italië	21	6
Japan	3	

De verliezen der neutrale landen in die tijd waren de volgende:

Noorwegen	59	22
Denemarken	18	10
Zweden	33	7
Nederland	22	2
Ver. Staten	6	1
Griekenland	11	-
Spanje	4	-
Rumenië	1	-
Portugal	1	-

Verder heeft Engeland 237, Frankrijk 7, België 2, Denemarken 1 en Nederland 7 trawlers verloren. Gemiddeld hebben de geallieerden ongeveer 4% van hun handelsvloot daardoor verloren.

De papierprijzen zijn circa 185% hoger dan voor den oorlog, zoodat een partij papier vroeger van 100 nu 285 gld. kost.

Bij ons alles rustig.

Donderdag 13 April 1916

Op het stationsplein op grond niet behoorende aan de spoorwegmaatschappij zal een groote houten loods gebouwd worden ten gerieve van de Belgische vluchtelingen die de "Java" moeten verlaten. Het gebouw komt te staan tusschen Hotel Central en de sigarenwinkel van de Heer Ansems. Er komt een schoollokaal, kapel, een eet- en recreatiezaal.

Door het departement van oorlog wordt officieel medegedeeld dat in verband met het voorkomen van gevallen van nekkramp in verschillende gemeenten van ons land de opkomst van de miliciens der lichte 1916 en landstormmannen, die in het tijdvak van 16-20 April 1916 was vastgesteld, tot een later te bepalen tijdvak wordt uitgesteld.

Vrijdag 14 April 1916

De Burgemeester der gemeente Roosendaal en Nispen brengt ter openbare kennis, dat tengevolge van verhoging in den aanvoer van regeeringstarwe niet aan alle bakkers om regeeringsmeel kan worden voldaan, zoodat de mogelijkheid niet is uitgesloten, dat eenige bakkers gedurende de eerstvolgende dagen hunne afnemers niet van regeeringsbrood zullen kunnen voorzien.,

De Burgemeester Aug. Coenen

Roosendaal en Nispen 12 April 1916

Gistren heeft aan den vischafslag alhier verkooping gehouden van regeerings zachtgerookte Zuiderzeeharing. Voorloopig is bepaald dat aan een gezin niet meer dan voor 30cts tegelijk mag worden verkocht.

Vanaf heden wordt nu dagelijks een zending verwacht. De prijzen zijn thans als volgt vastgesteld.

versche haring	6 : 10 cts
zacht gerookte	5 : 10 cts
Harde	5 : 10 cts

In Berlijn zijn thans de maximum prijzen van het rundvleesch vastgesteld.

soepvleesch	1.90	Mark per pond
fijnere soorten	2.30	
	2.60	
	2.70	
	2.80	
vet	3.00	

Door onze regeering is volgens de bepaling van den Minister van Landbouw officieel vastgesteld dat na 24 April 1916 slechts bruin tarwebrood mag worden gebakken. Er schijnt zooals aan vele andere artikelen gebrek aan goed tarwebrood te komen. Wat zullen we nog beleven.

Zaterdag 15 April 1916

Nogmaals worden alle Belgen in vreemde landen vertoevende en geboren tusschen 1 Januari 1890 en 31 Dec 1896 opgeroepen om deel uit te maken van de militie lichtung 1915.

Volgens een statistiek van de Commissie voor het Handelsverkeer met het Buitenland zijn van af 1 Mei 1915 tot 31 Dec 1915 naar Duitschland uitgevoerd:

kool	fl.1.744.166
bloemkool	1.430.610
uien	5.401.900

augurken	4.924.770
tomaten	384.996
wortelen	572.314
andere groenten	5.926.126
Totaal aan groenten	20.384.832
vruchten	24.474.810

zoodat de totale uitvoer van groenten en vruchten van 1 Mei 1915 tot 1 Dec 1915 een waarde vertegenwoordigde van:

Zondag 16 April 1916

Nog steeds geen verlof voor de soldaten, hier en daar worden de militairen min of meer oproerig en staan tegen hun meerderen op. Het wordt tijd dat den oorlog eindigt. Het Nederlandsche leger zou op den duur geheel demoraliseeren. Er komen gevallen voor dat men met troepjes gelijk weigert te gehoorzamen.

Bij nader onderzoek blijkt al meer en meer dat heel de opschudding van 31 Maart, waardoor alles op stelten kwam, uitgegaan is van Duitschland om ons op te zetten tegen Engeland. Het is ook gebleken dat op dien dag in verschillende steden in België door de Duitschers bulletins waren aangeplakt, meldende dat Engeland den oorlog aan Nederland had verklaard. Gelukkig is heel de manoeuvre op een groot fiasco uitgelopen.

Daar in het leger order omtrent het verbod van verlof vermeld stond dat het verboden was per spoor zich uit de plaats der inkwartieren te begeven, maken velen in stilte gebruik met tram, rijtuig, zelfs per boot om er even tusschen uit te gaan.

Maandag 17 April 1916

We hebben bar slecht weer.

Volgens de officieele Deutsche verlieslijsten bedragen de verliezen:

	Maart 1916	totaal
gesneuveld en aan wonden bezweken	12.353	642.531
gestorven aan ziekten	2352	38.906
gevangen genomen	1725	129.891
vermist	3518	203.597
zwaar gewond	10.325	372.585
gewond	2360	251.110
licht gewond	26.237	983.827
gewond en ingedeeld gebleven	4675	103.470
totaal	63.545	2.730.917

Dinsdag 18 April 1916

Van het begin der mobilisatie was op elk station (groot) vooral waar kruispunten waren een stationcommandant gestationneerd, dus ook te Roosendaal en wel een gepensionneerd zeeofficier den Heer van Rhijn.

Dit heerschap trad over het algemeen zeer streng op tegenover de militairen, welke dienst op het station moesten doen, doch werd wegens zijn overdreven galanterie (ondanks nog al bejaarde leeftijd) tegenover het reizend publiek vooral jonge dames met den titel van mobilisatiesultan vereerd.

Zondag is hij even zonder verlof naar zijn woonplaats gegaan en daar plotseling overleden – een niet erg eervol heengaan van iemand die niet op zijn post bleef en tegenover zijn minderen zoo streng optrad.

Wij geraken al meer en meer in het gedrang en compleet begraven onder moeilijkheden. Er is gebrek aan graan en groenten en nu dreigt Engeland elk schip geladen met Deutsche kolen te zullen aanhouden,

waardoor de handel en scheepvaart totaal geknot zal worden. Wat Engeland daarmee voor heeft, zal nog uitgemaakt moeten worden. Onze verbinding met Ned Indië wordt sterk bedreigd, vooral door dat de R'damsche Lloyd en de stoomvaart Mij Zeeland ik bedoel 'Nederland' voor het einde van den oorlog in geen geval hunne nieuwe schepen er aan wagen wil om de reis te doen. Hoe zal die chaos van moeilijkheden en verhindering eenmaal uit den weg worden geruimd. Misschien staan ons nog groote en zonder twijfel noodlottige gebeurtenissen te wachten.

Woensdag 19 April 1916

Trebizonde, een belangrijke Turksche stad is door de Russen na een harden strijd ingenomen. Dit schijnt nog al iets van beteekenis te zijn en zeer ten nadeele van de Turken. [zie ook [Trebizonde](#)]

Nu de soldaten met de Paaschdagen niet met verlof mogen gaan, tracht men ze met uitvoeringen en anderszins gezellig bezig te houden. Het plan bestaat gelden in te zamelen om eenige versnaperingen uit te deelen. Vele jonge Dames uit Roosendaal hebben zich voor deze inzameling te doen, disponibel gesteld.

Donderdag 20 April 1916

De Burgemeester der gemeente Roosendaal en Nispen,
gezien de circulaire van den Minister van Landbouw enz. van 12 April 1916 No.1436 3/6 brengt ter openbare kennis dat, van 24 dagen af, slechts ongebuild tarwe brood (bruinbrood) mag worden gebakken dat, ten behoeve van hen, voor wie het gebruik van ongebuild tarwebrood op medische gronden nadeelig wordt geacht, bloem beschikbaar kan worden gesteld tot het bakken van wittebrood en dat, om daarvoor in aanmerking te komen ter gemeente-secretarie (1ste afdeling)

eene geneeskundige verklaring moet worden
ingeleverd.

Roosendaal en Nispen 15 April 1916

De Burgemeester voornoemd

Aug. Coenen.

Ziedaar het feit vastgesteld dat het 24 dezer voorloopig gedaan is met het gewone voedsel nl. wittebrood. Wie verantwoordelijk is voor dit tekort, zal misschien eenmaal de geschiedenis uitwijzen. In elk geval twijfel ik zeer dat de Minister van Landbouw enz. eervol op het verleden zal kunnen terug zien, wanneer eenmaal het uur van aftreden voor hem zal slaan.

Vele menschen waren van plan een baal bloem op te doen en zelf te bakken, daar kwam al een kennis van mij over zoo'n plan spreken, doch dat gaat niet op, om dat men zoo'n hoeveelheid niet voorradig mag hebben. We zullen ons echter maar schikken in de dingen die er zijn en nog komen zullen. Heel Europa lijdt, wel nu gedeelde smart is halve smart.

Men zegt dat de spanning tusschen Duitschland en Amerika toeneemt.

Vrijdag 21 April 1916

(Officieel) Het ministerie van Buitenlandsche Zaken deelt mede, dat de Deutsche regeering overeenkomstig het verzoek der Nederlandsche regeering hare medewerking verleent tot het vaststellen der identiteit van den torpedo die de "Tubantia" heeft getroffen. De chef van het torpedo-atelier der Marine te Amsterdam bevindt zich in opdracht der regeering te Berlin waar hij in de sloepen der "Tubantia" aangetroffen stukken metaal aan de Deutsche overheid heeft voorgelegd. Bij de gemeente Callantsoog is een sloep van de "Tubantia" aangespoeld waarin ook stukken metaal zijn gevonden. Een stuk ervan is als een onderdeel van een torpedo herkend en draagt

hetzelfde nummer als de reeds vroeger gevonden stukken.

Officieel zijn een paar leden der Tweede Kamer aan den Minister Cort van der Linden gaan vragen eenige nadere inlichtingen omtrent de reden van het niet toestaan der verloven aan de militairen (deze leden waren de Heeren Schaper en Albarda).

De Minister heeft voor antwoord gegeven: "De toestand van ons land blijft kritiek, zoo kritiek dat de militairen verloven zelfs voor de Paaschdagen niet kunnen worden verleend. Indien wij het gemobiliseerde leger niet dag aan dag op volle sterkte hielden, zou wantrouwen ontstaan aan den ernstige wil om onze neutraliteit te handhaven. Het schijnt dat een der oorlogvoerende partijen ducht, terecht of ten onrechte, dat de andere partij een inval in ons land in 't zin heeft".

Men meldt dat een Russisch leger te Marseille ontscheept is, en zoo zullen Franschen, Engelschen, Belgen en Russen gezamenlijk trachten den grove Pruis in zijn hol terug te dringen.

Zaterdag 22 April 1916

Heden morgen meldt een telegram dat Generaal veldmaarschalk Colmar van der Goltz-Pacha in het hoofdkwartier van het Turksch leger in den ouderdom van 71 jaar is overleden. Deze Duitsche generaal was voor den oorlog vooral bekend als de hervormer van het Turksche leger, waarover hij vele jaren het bevel voerde. Van de Duitsche regeering daarheen gezonden, had hij den eeretitel van Pacha verworven en was hem de eervolle taak opgedragen het Turksche leger in orde te maken tegen de groote strijd die in de toekomst zou losbarsten, en waaraan Turkey aan den kant van Duitschland zou deelnemen. Bij de inneming van Brussel werd hij benoemd tot Gouverneur-Generaal van het bezette België. Toen echter het Duitsche

leger naar het oosten trok werd hij als leider van de Deutsche Missie weder naar Turkey gezonden.

Dit is nu de 2de man van het complot die den groote strijd hielpen voorbereiden. Generaal von Emmich die Luik belegerde en innam en nu van der Goldz-Pacha. Beiden hebben niet de vruchten mogen plukken van het groote plan dat zoovele jaren met zoo'n teedere zorg was voorbereid.

Zondag 23 April 1916

Weder hebben we Paaschfeest. Dag van vrede en herleving. Nog steeds woedt den strijd in bijna gansch het werelddeel voort en zal waarschijnlijk binnen afzienbare tijd nog in hevigheid toenemen. Een Nederlandsch stoomschip der Kon. West Indische Maildienst "Lodewijk van Nassau" is het gevolg eener ontploffing, vermoedelijk een mijn, dicht bij de Hollandsche kust gezonken. Het schip was geladen met Chilisalpeter en bestemd voor de Nederlandsche regering. Vijf man van de opvarenden zijn verdronken.

Er gaan rare vertelsels omtrent de dood van van der Goltz Pacha en men twijfelt of hij wel een natuurlijke dood is gestorven. De val van Trebizonde wat een tegenslag voor de Turken is schijnt er mee in verband te staan.

Het weer is uitstekend, veel wandelaars op de been en van de '104' militairen. 's Avonds in verschillende zalen cinema ook op de Markt is er een bijgekomen. Variété voorstellingen worden gegeven, om de soldaten maar afleiding te geven.

Maandag 24 April 1916 2de Paaschdag

Vanmiddag volksspelen door de militairen waaraan de officieren ook in deelnamen.

't Is wel vreemd, er schijnt ernstig gevaar te zijn soldaten mogen niet met verlof, en de officieren stellen zich zoo belachelijk aan, dat de soldaten er mee lachen.

Dinsdag 25 April 1916

Het stoomschip "Berkelstroom" behoorende aan de Nederlandsche Stoomboot Mij vanuit Nederland op weg naar Engeland is gistren door kanonvuur van 2 Duitsche onderzeeërs tot zinken gebracht. De lading bestond uit cacao, visch en stukgoed. Opvarenden gered. Bij ons zeer rustig. Kanongebulder wordt niet gehoord.

Woensdag 26 April 1916

Er is van Amerika een nota gezonden aan Duitschland, waarin beslist verzocht wordt en aangemaand geen neutrale schepen meer in den grond te booren. Zou men daarmee voortgaan, dan zou de goede verstandhouding verbroken worden, met verdere nadeelige gevolgen. II. Zondag was het juist 2 maanden geleden dat het offensief der Duitschers te Verdun werd ingezet.

Nog steeds wordt niets gemeld omtrent de dood van van der Goltz Pacha.

De Tweede Kamer heeft heden het wetsontwerp tot wijziging van de wettelijke tijd zonder hoofdelijke stemming aangenomen, wat betekent dat s'avonds vóór 1 Mei om 11 uur alle uurwerken op 12 uur worden verzet, dus is het voortaan s'avonds om 8 uur 9 uur. Het schijnt enkel voor de zomermaanden te zijn.

Donderdag 27 April 1916

Engeland heeft wel met veel moeilijkheden te kampen. Er is in Ierland een oproer uitgebroken, aangestoken door de Duitschers, die tevens getracht hebben op de Iersche kust een schip met wapenen en minitie

te lossen, dat echter tijdig ontdekt is. Wanneer dit oproer in omvang mocht toenemen, zou dit voor Engeland een moeilijke zaak worden. Een Fransch vliegtuig dat door de kustwacht bij Souburg hevig beschoten werd, heeft daar een noodlanding gedaan. Beide inzittenden, Fransche officieren werden geïnterneerd.

Het volgende wordt in alle bladen vermeld:

Toen de kapitein van de “Berkelstroom” aan den commandant van den U Boot verzocht zijn schip niet te torpedeeren, daar hij direct naar Nederland zou terug varen, werd hem geantwoord “Neen, wij hebben geen enkele vriend meer. Jullie brengt alles naar Engeland.”

Vrijdag 28 April 1916

De Landstormlichting 1916 b, dat is de militaire lichting 1917 zal, bijzondere omstandigheden uitgesloten, omstreeks 20 aug. e.k. met onbepaald verlof huiswaarts mogen gaan.

In Scheveningen is een Engelsche vliegenier opgebracht, hij werd door een Hollandsche visscher gevonden drijvende in zijne machine.

De Nederlandsche stoomschepen “Noordzee” “Dubbe” en “Maashaven” zijn voormiddag 11 uur ten noorden van de Galloper boei op mijnen gelooopen. De Noordzee zonk in 4 minuten. De 2^e machinist en de stoker verdronken. De beide andere schepen bleven drijven en kregen hulp van Engelsche vaartuigen.

Zaterdag 29 April 1916

Minister Asquith deelde in de Engelsche Kamer mede, dat geheel Ierland in staat van beleg is verklaard. De toestand is nog steeds ernstig. Er is een opstand uitgebroken die groote gevolgen kan hebben en die met zorg door de Duitschers is voorbereid. Weder is op de kust

van Ierland een Duitsch schip met munitie ontdekt en in de grond geboord.

Nog steeds komen troepen uit Rusland naar Frankrijk. Het pantserschip "Russell" het vlaggenschip van een Engelsche schout bij nacht is in de Middellandsche zee op een mijn geloopt en gezonken. Gered 676 man vermist 124.

Zondag 30 April 1916

Heden verjaardag Princes Juliana, totaal geen feestelijkheden ook niet van de Belgen, geen vlag hangt uit. Dezen avond verandering van tijd. [zomertijd]

Maandag 1 Mei 1916

Van nacht om 12 uur werd de klok voorgezet op 1 uur en werden we s 'morgens om 7 uur wakker toen het volgens gewone tijd nog maar 6 uur was.

Blijkens onderzoek omtrent het torpedeeren der Tubantia is de Duitse regeering door de overtuiging geleid, dat de officiële ontkenning van alle schuld die enkele dagen na de torpedeering werd gegeven niet zal worden volgehouden.

In de *Maasbode* stond de volgende advertentie: "Wordt een hypotheek gevraagd groot 600.000 mark op een fabriek in volle werking met een millioen overwaarde". Zoo zal men trachten geld uit Nederland los te krijgen.

Dinsdag 2 Mei 1916

Vandaag vertrok van hier de artillerie, die van bijna het begin der mobilisatie in Roosendaal was ingekwartierd. Officieren en minderen vertrokken slechts noode, daar zeal geheel ingeburgerd waren. Met het muziek der huzaren voorop, deden ze voor het vertrek nog een

militaire wandeling met de kanonnen door de straten overal wuivend en groetend als afscheid. Zij vertrokken richting Breda.

Na den middag deden de artilleristen uit Etten en omstreken hunne intocht in Roosendaal. Aan de grens der gemeente door het huzarenmuziek afgehaald. Tegelijk was het vandaag groote oefening voor de infanterie. Het was dus heel den dag weer doormarcheeren en overal volop muziek.

Woensdag 3 Mei 1916

Wat het onderzoek der Tubantia aanbetreft, het is nu zoo ver gekomen dat de Duitschers reeds beginnen een stoomboot in ruil aan te bieden van gelijke waarde en grootte als het getorpedeerde schip, verder moet nog beraadslaagd worden over de lading.

De Engelschen hebben een gevoelig verlies geleden doordat de Engelsche troepenmacht opgesloten te Koet-el-Amara in Azië zich onvoorwaardelijk heeft moeten overgeven. De troepen bestonden uit 2970 Britten en 6000 Indische militairen.

Het oproer in Ierland is gedempt.

Door den Minister van Landbouw enz. is een circulaire betreffende maximum prijzen tot de Burgemeester gericht:

Kleinhandelsprijs per kilo

regeeringsbrood (op broodkaart)	0.12
tarwewater brood (gebuid)	0.23
tarwe brood (Bruin brood)	0.20
Boter	0.82
Rijst	16-17-18 etc.
Havermouth	0.16
Suiker (gerafinneerd)	0.27
Soda	0.17
petroleum per liter	0,12

Kleine schelvisch	0.30
wijting	0.27
Kleine Schol	0.36

aan groentens is niet meer aan te komen.

Donderdag 4 Mei 1916

Liebknecht, een Duitsch afgevaardigde in den Rijksdag is gevangen genomen. Hij, de eenige ridderlijke man in Duitschland die vrijmoedig het verkeerde van zijn regeering openlijk durfde aantoonen en van wie de Rijkskanselier reeds vele malen bittere verwijtingen heeft moeten hooren, is bij gelegenheid van een betooging te Berlijn en waaraan hij deelnam, in arrest genomen. Daar hij feitelijk militair is en in burgerkleeding daarbij tegenwoordig was, heeft men een motief gevonden hem zijn vrijheid te ontnemen.

Met den geneeskundige dienst schijnt het bij ons in het leger ook niet precies in orde te zijn. In den laatste tijd zijn vele stukken in de couranten daarover geschreven, en las dezer dagen de volgende advertentie.

Blokzijl 15 April 1916.

*In diepen smart vervullen wij bij deze onze treurige plicht, kennis te geven van het overlijden van onzen braven schoonzoon en Broeder Cornelis, Jacob, Johannes, Bijkerk in het stedelijk ziekenhuis te Utrecht, waar hij de beide laatste dagen liefderijk en met zorg werd verpleegd, nadat hij eerst in het militair hospitaal was overgeleverd aan een mindere zorgvuldige behandeling, wat een einde maakte aan zijn voor ons zoo dierbaar leven.
namens de Familie Blokzijl J. Boontjes Sr.*

Vrijdag 5 Mei 1916

Men is in den lande zeer nieuwsgierig wat antwoord Duitschland zal geven op de Amerikaansche nota, daar van dit antwoord zeer veel afhangt. Door de Duitschers is door den drang der bewijzen er toe gebracht, bekend de Tubantia in den grond te hebben geboord. Bij ons nog al wat onrustig daar de soldaten nog al drukte teweeg brengen omdat zij niet met verlof mogen gaan. De militaire geest is de laatste dagen een beetje roerig en vindt men onder onze krijgers, mannen daar niet best mee op te schieten is. Zoo kwam ik vanmiddag door de Brugstraat, veel militairen en Burgers waren bijeengehoopt. Op den helft der straat stond een breede rij soldaten, bajonet op 't geweer. De straat was daar afgezet, niemand mocht passeeren richting station. Er was een soldaat uit het arrestantenlokaal gebroken, bevond zich in een der herbergen en was niet te bewegen zich weder gevangen te geven. Officieren kwamen er bij te pas, doch bleken machteloos tegenover het brutaal en gevaarlijk optreden van den onwillige.

Op een gegeven oogenblik kwam een hoofdofficier nabij, die zijn revolver voor den dag haalde en den soldaat sommeerde zich over te geven, zoo niet zou hij hem neerschieten. De ruwe kerel trok zijn jas open, ontblootte zijn borst en daagde zijn superieur uit hem neer te schieten. De officier behield zijn tegenwoordigheid van geest en toen een sergeant van de compagnie, waartoe de soldaat behoorde nader bij kwam en hem verzocht mede te gaan, gaf hij direct gehoor aan zijn verzoek. Tegen den avond brak hij weer uit. Patrouilles werden uitgezonden, spoorden hem op, en werd naar den Bosch overgebracht.

Zaterdag 6 Mei 1916

Deze week is voor de Zeppelins niet voorspoedig geweest. Drie stuks zijn verloren gegaan.

Uit den Haag wordt officieel gemeld dat de dienstplichtigen de militie lichte 1916 wier opkomst aanvankelijk was bepaald in het tijdvak van 16 tot 20 April of van 1 Mei tot 5 Mei en werd uitgesteld, is thans vastgesteld van 13 tot 20 Mei 1916. De opkomst der landstormplichtigen zal nog nader worden bekend gemaakt.

Zondag 7 Mei 1916

Reeds Vrijdag deed het bericht de ronde dat de beruchte smokkelaar Gerardus Schrauwen in bijna geheel Noord-Brabant en daar buiten bekend stond onder den naam van KlavereVrouwke en wonende te St. Willibrord, door de wach aan de grens is doodgeschoten en wel bij het Schijf onder Rucphen. Heden werd het voor zeker verteld en vanavond stond het bericht in de krant. Deze beruchte man die heel zijn leven zwervende of wel in de gevangenis doorbracht, werd door iedereen gevreesd en werd beschuldigd verschillende moorden gepleegd te hebben, die echter door omstandigheden niet bewezen konden worden. Direct na het uitbreken van den oorlog, legde hij zich op flinke schaal toe op smokkelarij en hield er een uitstekende georganiseerde bende op na, om de smokkelwaar over te brengen. Daar hem het verblijf werd ontzegd, vluchtte hij de grens over en vestigde zich daar om de goederen, welke overgebracht werden, op te nemen. Herhaaldelijk is jacht op hem gemaakt, doch telkens wist hij te ontsnappen, totdat Vrijdagmiddag een kogel een einde aan dit rusteloos leven maakte.

Door de landbouwers te Eschen moet een nauwkeurige staat opgemaakt en ingeleverd worden van al de vruchten en zaden, welke op hun landen groeien en gezaaid worden. Ten gevolge der abnormale prijzen vervangen vele menschen hun koffie door gebrand koren en vergenoegen zich in plaats van thee met aftreksel van braambezie bladeren.

Door den opperbevelhebber van het Nederlandsche leger is bepaald:

1^e dat alle militairen, die zich zonder verlof van hun standplaats hebben verwijderd met de Paaschdagen, boven de reeds opgelegde straffen, als politiekamer en provoost, een week moeten strafexcerceeren d.i. 7 dagen lang, elken dag van 5.15 - 6u namiddag gewapend een terrein in verschillende richtingen doorloopen, afgewisseld door looppassen.

2^e dat de gestraften, indien de periodieke verloven weer doorgaan, daarvan verstoken zullen zijn tot een door den opperbevelhebber nader te bepalen tijdstip.

3^e dat zij die van 6 tot 24 uur gemankeerd hebben, een maand verstoken zijn van alle gunsten als - op Zondag van 7 tot 10.30 uur verlof, avondpermissie enz.

Zij die 48 uren of langer gemankeerd hebben, blijven hiervan 6 tot 8 weken verstoken.

4^e dat van hen, die extra of landbouw verlof genieten, dit verlof geschorst wordt en dit verlof aan hen, die er voor in aanmerking komen, niet mag worden verleend.

Maandag 8 Mei 1916

Opnieuw is de strijd te Verdun ontbrand. Mogen de Franschen stand houden.

De minister van Landbouw e. z. in Duitschland heeft per circulaire aan de regeeringspresidenten de aandacht doen vestigen op de consumptie van kraaien. Jonge kraaien schijnen zeer smakelijk te zijn. Zoo begint in dat trotsche Duitschland den honger zich al meer en meer te doen gevoelen. Met hunne kanonnen hebben ze de grondvesten van Europa doen trillen, doch den hongersnood, den strop die Engeland om den nek van dit verwaande land heeft

geslingerd, wordt al nauwer hoe nauwer toegehaald, tot de verstikking nabij is en men om genade zal smeeken die zij zelf voor niemand ter wereld over hebben.

In Berlijn sterft men bijna van honger en bij een bekende firma in die stad en sinds 100 jaren bestaande en aller vertrouwen genoot heeft men 10 duizenden ponden spek, ham, worst, rund en varkensvleesch ontdekt, dat achtergehouden werd, om het aan nog hogere prijs aan zijn landgenooten te verkoopen. Dat is ook het Lieb Vaterland dienen.

Dinsdag 9 Mei 1916

De opstand in Ierland is gedempt. De Duitsche aanslag is mislukt. Wat reeds jaren tevoren met geld en list was voorbereid is tegen den grond geslagen. In andere landen oproer zaaien tegen het wettelijk gezag, terwijl een Duitscher niet een enkel woord mag zeggen van zijn eigen Regeerders, zie daar de kultus der Germanen.

Nog geen verlof wordt toegestaan.

V. d. Goltz Pacha is, naar men met zekerheid zegt, vermoord en wel door een Turksch officier.

Woensdag 10 Mei 1916

Niets bijzonders, de artillerie heeft zijn park in orde gemaakt en alles gaat zijn gewone gang.

Nu gaat het bericht weer dat Duitschland ontkent de Tubantia in den grond te hebben geboord. Het is wel met een Duitsche torpedo gebeurd, doch niet door een Duitsche onderzeeër. Zoo kan men aan de gang blijven.

Donderdag 11 Mei 1916

Er duiken weer vredesvoorwaarden vanuit Duitschland op. Deze zijn:

- Herstel van bezette streken van Frankrijk en België.

- Vorming van bufferstaten in Polen en op de Balkan, vrij van Russische invloed, doch niet noodzakelijk onder Duitse Heerschappij.
- Algeheele teruggave van de Duitse kolonieën.
- De Dardanellen in bevriende handen laten.

Vrijdag 12 Mei 1916

In de Maand April zijn op onze kust aangespoeld 90 mijnen, waarvan 50 Engelsche, 3 Fransche, 13 Duitse en 24 onbekende. Sedert het begin van den oorlog zijn in het geheel aan onze kust aangespoeld 1014 mijnen waarvan 535 Engelschen 61 Fransche 193 Duitse en 225 onbekende.

Zaterdag 13 Mei 1916

Officieel wordt bericht dat de landstormplichtigen der jaarklasse 1911 wier opkomst aanvankelijk bepaald was op 17 en 20 April j. l. doch werd uitgesteld, zullen in werkelijken dienst moeten komen in het tijdvak van 29 tot 31 Mei 1916. De bedoelde landstormplichtigen zijn die week zijn aangewezen aan de genie 1^e afdeeling en aan de wielrijders.

Zondag 14 Mei 1916

De zaak Tubantia is nog niet opgelost. Er wordt in troebel water gevischt.

De Engelsche minister Grey, overigens geen praatvader, heeft beslist gezegd, dat geen einde aan den oorlog gemaakt wordt voor het Pruisische militarisme ten onder is gebracht.

Maandag 15 Mei 1916

Doordat op 1 Mei de Duitse regeering den uitvoer van papier heeft verboden zijn de prijzen enorm gestegen bv.

Gewoon houtvrij	
post en schrijfpapier	100 à 150%
Hollandsch geschept	50 à 60%
courantpapier	120%
kunstdruk	40 à 80%
stroofbord	110%
gekleurd carton	100%
pakpapier	100%
enveloppen	100%

Het zonderlingste doet zich nu voor dat men in plaats van bij inkoop van groote partijen reductie krijgt, men nu meer moet betalen voor groote dan voor kleine bestelling. De fabrikanten en grossiers voorzien dat de prijzen nog enorm zullen stijgen en hebben dan nog graag wat voorraad.

In de 2^e Kamer is het wetsontwerp ingediend tot verhooging en wijziging der staatsbegrooting 1915. Het totaal van deze begrooting wordt door de aangebrachte wijzingen en enz. met 1.659.247 gld. verhoogd. Ter toelichting zegt de minister van BiZa. da voor den dienst 1915 voor den onderstand der vluchtelingen totaal is toegestaan fl 8.500.000. Dit bedrag is niet toereikend en met verhooging van fl 1.000.000 zal in de behoeften kunnen worden voorzien.

Dinsdag 16 Mei 1916

Woensdag ontvangt de gemeente weder een zending regeeringseieren die op de Vischmarkt à 5% cts per stuk verkocht zullen worden.

Na Zondag heeft weder een reusachtige verzending koeien naar Duitschland en Oostenrijk plaats gehad, men spreekt van 13.000 stuks. Naar aanleiding daarvan lees ik in een der Hollandsche bladen de volgende advertentie .

het Hoofdbestuur van de Nederlandsche slagersbond maakt hiermede aan het Nederlandsche publiek bekend, dat de uitvoer van runderen een dusdanige afmeting [omvang] heeft aangenomen, dat thans de marktprijs met 35 cts per kg is gestegen, hetgeen binnenkort een evenredige verhooging der prijs van het rundvleesch doet verwachten.
 Het Hoofdbestuur voornoemd.

Voor iedereen is de houding der regeering een raadsel. Het vleesch staat al hoog in prijs en door den enorme uitvoer zal het nog steeds stijgen. Algemeen wordt de politiek van Minister Posthuma afgekeurd, behalve door hen die er belang bij hebben, en dat schijnen hijzelf en nog wat groote hanzen te zijn. Zelf is hij ook zoo wat heerenboer. Vreemd, zoudt men zeggen dat de socialisten dit zoo kalm aanzien. De vorige Kamerverkiezing zijn de onkosten der verkiezingscampagne van de liberalen en socialisten hoofdzakelijk gedekt door Duitsch geld, omdat bij overwinning verhoogd tarief van inkomende rechten zou vallen. Nu moet de dankbaarheid dienst doen. Als een bewijs hoe alles stijgt in prijs o.a.

voor den oorlogop het oogenblik

koper (blok)	66.15	113.10	pond sterling per 10 kg
tin	188	200	
nikkel	176	230	
aluminium	85	155	
Lood	22.10	35.10	
zink (nieuw)	30	115	Gld per 100 kilo
zink (oud)	20	85	
Salpeter	12	26	
Chloorkalk	6	50 à 65	
Carbied	15	40	

Woensdag 17 Mei 1916

De Batavier V een Nederlandsch schip lading 7500 balen rijst benevens 14 kisten goud, elke kist inhoudende eene waarde van 5000 pond sterling, is ter hoogte van Gabbad op een mijn geloopen en gezonken. Drie opvarenden verdronken.

De Oostenrijkers hebben een overwinning op de Italianen behaald.

Donderdag 18 Mei 1916

De kwestie Tubantia nog niet opgelost. Nu wordt van Duitsche zijde officieel door de regeering vastgesteld en bevestigd dat de stukken der torpedo gevonden na het in de grond boren van het schip, wel van een Duitsche torpedo afkomstig zijn, doch dat deze 10 dagen voor het torpedeeren van de Tubantia door een Duitsche onderzeeër is afgeschoten en wel op een Engelsch oorlogsschip, na dien tijd is de torpedo blijven drijven (wat niet kan) en heeft toen de Tubantia getroffen.

Alle bladen spotten met deze uitvlucht en sommige schrijven schertsend: zeker door een walvisch ingeslikt en later tegen Tubantia uitgespoten.

Verder onderzoek zal plaats hebben. De Nederlandsche regeering dringt daarop.

De eerste zending regeeringsaardappelen wordt begin volgende week verwacht (te Rotterdam). De winkeliers zijn verplicht te betalen fl 4.55 p 100 kilo franco aan den winkel, terwijl de winkelprijs hoogstens mag bedragen 6 cts de kilo of 3 ½ cts p ½ kilo.

Vrijdag 19 Mei 1916

De 2^e Kamer heeft het wetsontwerp voor de oorlogswinstbelasting zonder stemming aangenomen. Het gemeentebestuur krijgt de

beschikking over een partij rundvet dat voor de prijs van 80 cts p kg verkrijgbaar wordt gesteld.

Door een ontploffing in de artilleriekazerne te Utrecht is een officier gedood, 2 man gewond.

Algemeen was men van gedacht dat het dit jaar kermis zou zijn. Er wordt echter gemeld dat in de provincie Noord-Brabant- Limburg en Gelderland de verordening, waarbij kermis vieren is verboden, van kracht blijft in gemeenten gelegen binnen een afstand van 5 km van de grens, en nog voor die gemeenten waar in of in welke nabijheid troepen zijn gelegerd.

Zaterdag 20 Mei 1916

Op 't oogenblik liggen hier weer ongeveer 3000 soldaten. A.s. Woensdag begint een groote 6 daagsche oefening aan de kanten van Moerdijk. Alles gaat er heen.

Zondag 21 Mei 1916

Door het verplaatsen van het uur hebben we nu lange zomeravonden. Om 10 uur s'avonds nog licht.

Weer meldt men Oostenrijksche successen.

Er is bericht gekomen van den Minister dat het geoorloofd is Zaterdags wit brood te bakken, dan kunnen de klanten des Zondags een fijnen boterham eten. Dat zal smaken.

Maandag 22 Mei 1916

De Groote manoeuvre begint Woensdagavond. Als het weer goed blijft, is het een goede afleiding voor onze krijgers.

Gistren avond was het nog al rumoerig in de straten. Vele militairen dronken zoodat er nogal spanning was tusschen politie en soldaten.

Dinsdag 23 Mei 1916

Dezen avond circa 9 uur werd "Brand!" geroepen, en weldra vernamen wij dat een gedeelte der uitgediende suikerfabriek voorheen Smits, van Weel en Co in brand stond. Een gedeelte der fabriek wordt gebruikt door een Italiaansche firma in jam en Sucade en het andere gedeelte door de artillerie. Gisteren was een groot schip vol bossen strooi aangekomen en onder het lossen was het strooi in brand geraakt. Gelukkig was het stil weer, de nieuwe brandspuit deed dienst en honderden toeschouwers waren op de been. De bossen strooi werden in de haven geworpen en na eenige uren van hevig branden was men door krachtige hulp de brand meester.

Woensdag 24 Mei 1916

Dezen middag kwam weer een trein met 100 zwaar gewonde Engelschen binnen. Ditmaal was het zeer treurig. Er waren er bij met afgeschoten beenen, Blinden en 3 krankzinnigen. Vanavond komt een trein met Duitse gewonden.

Donderdag 25 Mei 1916

Dezen morgen vroeg circa half drie zijn de militairen vertrokken en hebben slechts een paar huzaren voor grenswacht.

In Verdun wordt nog verwoed gevochten met afwisselend geluk. Moge spoedig een gunstiger wending voor het Fransche leger komen.

De Nederlandsche mijnenlegger "de Schelde" aangevaren door het artillerie-instructie schip "Bellona" ook uit Nederland is gezonken, niemand verloor het leven.

Op den zwarten lijst door Engeland uitgegeven komen uit Nederland ook eenige firma's voor, waarmede de Engelsche firma's geen zaken mogen doen, daar deze aan Duitschland leveren. Er zijn er 49 in

Rotterdam, te Amsterdam 30, Nederlandsch indië 56, het hoogst is Spanje met 107 namen.

Vrijdag 26 Mei 1916

Het gedeelte der suikerfabriek dat is afgebrand was indertijd verhuurd aan de artillerie, die er 8000 granaten in had geborgen. Bij de troepenverplaatsing 2 weken geleden, waren ze er uit verwijderd en had het Rijk het gebouw niet meer ingehuurd. Zonder den eigenaar in kennis te stellen had men nu 80.000 kg strooi er in gebracht, die door onvoorzichtigheid in brand zijn geraakt. De verzekering weigert nu de schade te vergoeden en stelt het rijk aansprakelijk voor het bedrag. Gistren is de bevelhebber met zijn staf uit Oudenbosch overgekomen om de zaak nader te onderzoeken.

Voor de onderhoud der vluchtelingen was voor 1916 2 miljoen uitgetrokken. De minister heeft echter voorgesteld deze post met 3 miljoen te verhoogen. Den onderhoud der vluchtelingen zal voor 1916 ons op 5 miljoen komen te staan.

Heden is het proces begonnen tegen den Belg Louis Alen en Johannes Bogers, beschuldigd van moord op Maria Cornelia van Agtmaal op 9 april 1915.

Door een firma in Enschede zijn 5000 koeien aan Duitschland verkocht met 100 gld per koe winst.

Geen enkele soldaat in Roosendaal, 't doet vreemd.

Zaterdag 27 Mei 1916

Dezen morgen, het was mooi weer, kwam tegen 10 uur een enorme massa artillerie onze plaats voorbij. In drie dubbele rijen stonden ze vanaf het Raadhuis tot onze woning, terwijl nog een groot gedeelte de Molenstraat inreed. Men had een uur rust. Zoolang den oorlog duurt heb ik niet zooveel kanonnen bij elkaar gezien.

Tijdens de manoeuvre schijnt een kruitwagentje achterover gevallen te zijn en de patronen ontploft. 3 à 4 soldaten waren op slag dood.

Met de levensmiddelen is het op 't oogenblik weer zoo gesteld dat bv. suiker bijna niet te krijgen is. Een groote handelaar in koloniale waren alhier kon van een suikerraffinaderij slechts 3 zak ontvangen en dan nog zoo hij het geld vooruit opzond.

Tabaksstelen vroeger eene waarde van 1 cts per kilo, meestal werden ze weggegooid, worden nu met 50 : 60 cts per kilo betaald. Men maakt er tabak van voor de Duitsche soldaten. Soda is niet meer te krijgen, vroeger 3 cts nu 20 : 25 cts p pond. Aardappels 35 cts vroeger 20 : 23 cts de 5 kop. Groente ziet men niet meer, die gaan de grenzen over.

Zondag 28 Mei 1916

Lustig speelt het muziek der huzaren op de Markt. 't Zijn de eenigste militairen die op 't oogenblik in Roosendaal zijn. Het concert werd door den Ritmeester de burgers van Roosendaal aangeboden.

Maandag 29 Mei 1916

De prijzen der handelsartikelen gaan sterk omhoog. Kalk bv. is niet meer te krijgen end ie er nog is moet met 4 gulden per mud betaald worden. Voor den oorlog 85 cts. Klompen fl 1.00 per paar. En zoo gaat het met alle artikelen.

Ook in België stijgt alles. 1 kilo boter 9 frs, 1 kilo koffie 6 frs.

Morgen komen de soldaten terug.

Dinsdag 30 Mei 1916

Circa 10 uur kwam de artillerie van de oefening terug en werd hier halt gehouden. Circa 40 kanonnen passeerden onze woning. Alles bij elkaar keukens, munitiewagens, reden ongeveer 100 6-spannen voorbij. Na den middag 2 uur kwam het regiment infanterie in Bergen op Zoom en

Breda gelegen met volle muziek door, en om 5 uur kwam het leger bij ons ingekwartierd, binnen.

De oefening was hoofdzakelijk om groote troepen vlug met hulpbruggen, vloten en pontons over het Hollandsch diep te brengen. Naar verluidt zijn 2 manschappen verdronken, een tusschen wagens doodgedrukt en een van vermoeienis gestorven. Alles voor de ontploffing van den kruitwagen wordt stil gezwegen. Couranten schrijven er niets van.

Woensdag 31 Mei 1916

Heden is na 2 maanden weer verlof gegeven. Groote troepen trekken of komen blijgemoed van tram of trein. Wij profiteeren er volop van dat de avonden langer zijn.

Donderdag 1 Juni 1916

Sedert eenige tijd hooren we geen kanongebulder.

Aardappelen, suiker, schoenwerk stijgen enorm in prijs en is op sommige plaatsen zelfs niet meer te krijgen. Wat we nog zullen beleven voor den oorlog geëindigd is, God weet het.

De bemiddelde Belgische vluchtelingen hier van af het begin van den oorlog, zijn reeds geheel ingeburgerd en werken in uitvoeringen mede.

Vrijdag 2 Juni 1916

Er schijnt een groote zeeslag gebeurd te zijn die naar Duitsche berichten ten voordeele van dat land schijnt uitgevallen te zijn.

Engeland is niet gelukkig in dezen strijd. Alhoewel dezen morgen reeds berichten werden gemeld door Duitschland, is tot nu toe zelfs in de groote bladen totaal niets van Engeland omtrent dit treffen gemeld.

Dat is geen gunstig teeken.

Zaterdag 3 Juni 1916

Den 31ste Mei heeft een der grootste zeeslagen plaats gehad en wel ter hoogte van Jutland bij de Deensche kust. Het is een hevige strijd geweest, waarbij weliswaar de Duitsche Hochseevloot zich heeft moeten terugtrekken doch waarbij de Engelsche vloot groote verliezen heeft geleden. Van die zijde zijn verloren de slagkruisers "Queen Mary", "Invincible", "Indefatigable", de kruisers "Defencie", "Black Prince" en de torpedojagers "Tipperary", "Turbulent", "Fortune", "Sparrowhawk" en "Ardent".

Van 6 andere was nog niets bekend.

Van Duitsche zijde is verloren

"Pommern", "Wiesbaden", "Frauenlob" en een aantal torpedojagers.

Nog steeds hevige gevechten bij Verdun en Usperen.

Zondag 4 Juni 1916

De prijzen in België o.a. in Esschen stijgen schrikbarend. Koffie bv. 9 frs de kilo. Petroleum 2 frs. de liter. Zeep 5 maal de gewone prijs.

De hevigheid der gevechten bij Verdun nemen toe. Het Fransche leger wordt geen oogenblik rust gegund.

Ach! wat zijn menschen voor wie het onverschillig is, wie op den duur den strijd zal winnen, toch gelukkig. Alle morgens spoed ik mij naar den krant, en met gejaagdheid verslind ik de berichten, die zijn binnengekomen. 's Avonds heb ik geen rust of duur voor ik weet wat de avondbladen melden. Altijd maar geen uitkomst, geen gunstige verandering te voordeel der geallieerden. Mijn hoofd bonst, als ik mij s'avonds te slapen leg, van woede tegen den overweldiger, den beul van Europa. Zal God gedoogen dat menschen als heerschers over ons werelddeel zullen optreden, die beweren dat men geen goed Duitscher kan zijn, zoo men geen Lutheraan is. Bij God dat is niet mogelijk.

Men schijnt hier in Nederland nogal v r strekkende maatregelen te nemen, zoo lees ik in de *Maasbode* dat op last der regeering het beroemde grafmonument van Engelbert van Nassau in de groote kerk te Breda geheel bedekt met groote stapels zakken zand.

Bij het begin van den oorlog is door de Duitschers vastgesteld dat Fransche aviateurs reeds 2 aug 1914 bommen zouden geworpen hebben in de nabijheid van Neurenberg. Eene beschuldiging van groote betekenis voor de bewering dat de Duitschers zijn aangevallen. Door den Burgemeester van Neurenberg en door Professor Dr. J. Schwabbe te Berlijn is plechtig verklaard dat deze beschuldiging onwaar is, en er beslist geen bommen in de nabijheid dier stad zijn geworpen. Het is reeds 14 dagen geleden dat deze heeren dit officieel hebben bekend gemaakt en tot nu toe heeft de Duitse regeering het tegenovergestelde nog niet aangetoond.

Men meldt dat de firma die aan ons leger granaten leverde van zacht staal, die niet zullen springen als ze worden afgeschoten, is de Firma Nering B gel (Duitse namen) te Deventer.

Maandag 5 Juni 1916

Gistren te 5 uur middag is door de Belgen welke zich te Roosendaal bevinden, den Belgisch Consul, den Heer Antoine Laane, aan het Bestuur der gemeente Roosendaal en omliggende gemeenten behorende tot het Ressort Belgisch Consulaat een feestavond aangeboden. Uit dankbaarheid werd den Heer A. Laane zijn geschilderd portret aangeboden, vervaardigd door den Belgische schilder Jean Laenen. Het portret is ten voeten uit en in het galacostuum van Belgisch Consul. Aan de verschillende gemeenten werden gedenkboeken uitgereikt, waarvan de omslagen keurig beschilderd waren, en getuigenis aflegden van fijne smaak en kunst.

De rede door een der voornaamste Belgen uitgesproken getuigde van groote dank voor hetgeen Nederland en ook daardoor Roosendaal voor de arme vluchtelingen heeft gedaan. Nadat de Heer A. Laane zijn dank had betuigd sprak de Burgemeester nog eenige woorden en zeide o.a. dat het heel natuurlijk was dat de Belgen dankbaar waren, het kon niet anders, daar had Nederland te veel voor gedaan.

Dinsdag 6 Juni 1916

Met ingang van 19 a.s. wordt het verbod aan de meelfabrieken om gebuild tarwemeel af te leveren en het verbod om wittebrood te bakken ingetrokken.

In de maand Mei zijn op de Nederlandsche kust aangespoeld 32 mijnen waarvan 17 Engelschen, 11 Duitschen en 4 van onbekende oorsprong. In totaal zijn sedert den oorlog op onze kust aangespoeld 1046 mijnen nl. 552 van Engelsche 61 van Fransche 204 van Duitsche en 229 van onbekende oorsprong.

Onverwacht hing vanavond het telegram dat het Engelsch oorlogschip "Hampshire" op weg naar Rusland met Lord Kitchener en zijn staf aan boord gistrenavond ten westen van de Orkney eilanden door een mijn of door een torpedo tot zinken isgebracht.

Woensdag 7 Juni 1916

Het treurige bericht ons gistrenavond per telegram gebracht, werd hedenmorgen bevestigd. Lord Kitchener met zijn staf heeft den dood in de golven gevonden. Men vreest dat er niemand gered is. Het is een groote slag voor Engeland en zonder twijfel zal dit feit in Duitschland eenige vreugde geven. Reeds sedert eenige tijd is er maar droevig nieuws voor de pro-geallieerden. Alle morgens hoop en telkens niets. De Russen schijnen op de Oostenrijkers eenig voordeel behaald te hebben. 25.000 man 480 officieren gevangen genomen.

Volgens Duitsch bericht hebben de Engelschen bij den zeeslag te Skagerak circa 5000 man verloren. Men meldt uit Amsterdam dat daar ter stede bijna geen aardappelen meer voorhanden zijn. Men betaalt nu voor de nog oude aardappelen 8.50 gld het mud. Friesland is uitgeput en voor de vijf kop wordt 0.80 à 1.00 gevraagd. Er zijn zelfs buurten waar in 't geheel geen aardappelen meer te koop zijn. In Duitschland is de nieuwe oorlogsleening van 12 milliard goedgekeurd, de Sociaal-Democratische Arbeidersgemeenschap stemde tegen. De staatsecretaris van de Rijksschatkist Graaf Roedern in Duitschland verklaarde in den Rijksdag dat de maandelijksche oorlogskosten vanaf Jan 1916 tot Mei 1916 iets minder bedragen dan 2 milliard.

Elk oogenblik kan verwacht worden dat alle Belgische mannen tot 40 jaar en in Nederland aanwezig naar het front zullen worden geroepen en hetzij gehuwd of ongehuwd. Velen mijner Belgische kennissen zien met een weinig schrik dien tijd tegemoet. Het schijnt echter dat deze mannen zullen moeten dienen om werkzaamheden achter het front te verrichten, die anders door soldaten gedaan worden.

Ik hoor daar zeggen dat Fort Vaux is gevallen en door de Duitschers ingenomen.

Donderdag 8 Juni 1916

Volgens Fransche berichten schijnt het van geen invloed te zijn dat Fort Vaux verloren is gegaan.

Men is niet bekend met de verliezen door Duitschland in den groote zeeslag geleden, van Engeland wordt het geschat op 5500 man.

De kruiser Hampshire waarmede Lord Kitchener is verloren gegaan had een bemanning van 655 koppen. Tot zijn staf behoorde generaal Ellershan, Sir Frederik Donaldson en Mr. O'Beirne. Niemand schijnt gered te zijn.

Vrijdag 9 Juni 1916

De Engelsche admiraliteit meldt dat een der officieren en elf manschappen van de "Hampshire" nog levend op een vlot zijn aangespoeld.

Er is groot gebrek aan aardappelen. In Rotterdam lagen 23 schepen, gevuld met dit voedingsmiddel, gereed ter uitvaart naar Frankrijk op toestemming te wachten. Slechts 3 schepen zijn goedgekeurd terwijl 20 schepen als geheel onbruikbaar voor gebruik, zijn afgekeurd en vernietigd worden. Omtrent de levensmiddelenquestie is het hier in Holland bedroevend gesteld. Met de nieuwe leening van 12 miljard heeft het Deutsche Rijk nu 52 milliard van zijn volk geleend.

Zaterdag 10 Juni 1916

De duurte en de schaarste der levensmiddelen neemt schrikbarend toe. In de *Maasbode* van heden lees ik het volgende.

De Amsterdamsche vrouwen protesteeren tegen de duurte.

Een groot aantal vrouwen uit de Haarlemmerpoortbuurt waren gisteren namiddag in Gebouw Nieuw Vondel bijeengekomen om te protesteeren tegen de duurte. Vanuit dat gebouw trokken ze in optocht naar het stadhuis. Een der vrouwen droeg een parapluie, waaraan een bruin brood geregen was; anderen droegen bordjes met het opschrift: Protesteert tegen de uithongeringstactiek der regeering. De vrouwen werden op de binnenplaats van het stadhuis toegelaten en een deputatie uit haar midden, bestaande uit 6 vrouwen door den Burgemeester en wethouder Wibaut in de Raadszaal ontvangen.

De huismoeders bleken zich het meest te hebben geërgerd aan het feit, dat de gistrenmorgen gedistribueerde regeerings

aardappelen, welke uit Rotterdam waren aangevoerd, voor het meerendeel rot waren. De stukken van overtuiging waren aangevoerd en werden Burgemeester Tellegen getoond. Men zeide dat in vele arbeidersgezinnen de mannen zonder warm eten naar hun werk moesten en de melk voor de kinderen met water moest worden verlengd.

De Burgemeester wees de vrouwen er op, dat het gemeente bestuur van Amsterdam alles heeft gedaan om het levensmiddelenvraagstuk zoo goed mogelijk op te lossen, doch dat men geen voldoende macht bezat om alles goed te regelen. In den Haag bezit men meer macht "legt daar nog eens uw grieven bloot" aan de buiten verzamelde vrouwen, welke zeer ordelijk bleven, werd daarop verslag gedaan van het gesprokene. "Nu gaan we naar den Haag " riepen velen daarop uit. Ook in Rotterdam is het zeer oproerig vanwege den levensmiddelen nood.

De Russen hebben thans 64714 man en 1143 officieren gevangen genomen.

Zondag 11 Juni 1916

Het wordt rumoerig in Duitschland. Totaal leek [zijnde] in den hoogere politieke kwesties, durf ik geen voorspellingen te doen, doch vrees wel dat eer het einde van den oorlog daar is, een revolutie, een opstand in Duitschland zal uitbreken.

In den Pruisische Landdag is het er zeer onstuimig aan toe gegaan. In hoofdzaak loopt het tegen de Agrariërs, de z.g. Deutsche landjonkerpartij. Men roept in de zitting van den Landdag: "*40 Jaar heeft deze groep het volk uitgezogen, zij [hebben] toch het voedingsvraagstuk in handen en trachten de prijzen der levensmiddelen zoo hoog mogelijk op te drijven*".

De S. D. afgevaardigde Hofer eischt dat men de belofte omtrent de communistische volksvoeding zal nakomen.

De heerschende kringen zijn heel verrast over het geduld van het volk. Het begint evenwel te gisten in de massa. Men hoort zeggen, “als de Russen naar Berlijn waren gekomen, dan had het ons niet slechter kunnen gaan”. Het volk weet, dat het hier hongeren moet en dat het ginds geslacht wordt voor de belangen van een kleine kliek. Spreker besluit: “Het volk hier en in de loopgraven wil eindelijk vrede, vrijheid en brood.”

Dat zijn nog maar druppelen die vallen op het schandelijk leed der groot-moordenaars doch wee over hen wanneer de stortvloed komt. Griekenland geeft aan beide oorlogvoerende partijen concessies, waardoor het in moeilijkheden zal komen. God weet wat er nog gebeuren zal.

10 Juni 1916 hebben te Leiden voor de tweede maal de militaire autoriteiten bij alle aardappelhandelaren de aanwezige voorraden opgeëischt, zodat in Leiden voor de Pinksterdagen geen aardappelen te verkrijgen zijn. De verwachte wagon voor on- en minvermogenden is ook niet aangekomen.

De Russen schijnen vorderingen te maken, in totaal nu al gevangen genomen 71000 man 1240 officieren en 94 kanonnen en 167 machinegeweren als buit.

Maandag 12 Juni 1916

Mag men de Russische berichten gelooven dan zijn reeds 106.000 soldaten gevangen genomen. Overal wordt verwoed gevochten en wordt de aarde bedekt met lijken en gedrenkt met bloed.

Maar denkt nu niet lezer van dit boek, dat hier de mensen over deze slachting, deze droevige tijden zitten te treuren. Neen danspartijen en concerten gaan geregeld hun gang. Honger wordt er in den lande

geleden, maar de schouwburgen en cinema's zetten hunne deuren open en het volk stormt naar binnen om te genieten. De leuze is "neemt van het leven wat er te grijpen is". 't Is of het einde der wereld nabij is, zoo groot is de onverschilligheid der menschen. Alles en alles is maar geld verdienen. Hoe, waar, het geeft niets, elk middel is goed. Men denkt niet aan wat nog kan gebeuren, men leeft en zorgt tot het einde van de dag, niet verder.

Dinsdag 13 Juni 1916

De beide Pinksterdagen is het bar koud geweest. In vele huisgezinnen brandt de kachel.

Honderden en honderden soldaten zijn met verlof geweest. Treinen en trammen stampvol.

Woensdag 14 Juni 1916

Vanmorgen zijn de troepen van het 17de regiment dat ongeveer 2 maanden alhier was ingekwartierd met volle muziek en ontplooid vaandel en na een militaire wandeling door de straten naar Oudenbosch vertrokken. Tegen 11 uur deed het 6de regiment dat tijdens de vlucht der Belgen hier was ingekwartierd weder zijn intrede, stafmuziek voorop. Na een paar uren rust, gingen de gasten hunne oude vrienden en kennissen opzoeken.

Het doet mij genoeg te vernemen dat mijn neef Joseph van Deursen brigadier der artillerie aan het front te Verdun de medaille voor betoonde moed uit de handen van zijn commandant mocht ontvangen.

In Rotterdam zijn relletjes voorgevallen. De oproerige betoogingen waren naar aanleiding van het gebrek en duurte der levensmiddelen. Bij verschillende groote firma's geheel buiten de kwestie staande

werden de groote vitrines ingegooid en daardoor groote schade aangericht.

Donderdag 15 Juni 1916

Wederom vandaag relletjes in Rotterdam en zijn weer eenige verwoestingen aangericht.

Vanavond was het bij ons in de gemeente niet mogelijk hier of daar suiker te koop. We konden slechts wat klontjes machtig worden.

Voor de oude aardappelen wordt 60 cts per 5 kop betaald.

De Minister in de 2^e Kamer over een en ander geïnterpelleerd deelt mede dat men niet over voldoende vet en spek beschikt. Suiker wordt in groote mate achtergehouden, men weet niet waar. Er zijn maatregelen genomen ze in beslag te nemen, de minister denkt er zeker van te zijn, de achtergehouden suiker te zullen vinden. 800.000 kg werd de laatste dagen in beslag genomen en zal ter beschikking der grossiers gesteld worden.

Vrijdag 16 Juni 1916

Op 't oogenblik betaalt men 65 cts voor 5 kop aardappelen. Ik sprak vanmiddag nog iemand die nog een ½ mud oude aardappelen had kunnen kopen tegen 99 cts het mud.

De eerste zending regeeringsaardappelen zijn heden hier aangekomen. In De Grondwet staat vermeld: Te beginnen vanmorgen (Vrijdag) voormiddag 5 uur, zullen deze aardappelen op de vischmarkt worden verkocht tegen de prijs van 15 cts de 5 kop. De aardappelen worden alleen verstrekt aan de ingezetenen die in het bezit zijn van een broodkaart. De Broodkaart moet ter afstempeling worden meegebracht. Slechts om de andere dag zullen aan dezelfde persoon aardappelen worden afgeleverd, terwijl niet meer dan 2 vijfkop ineens worden afgeleverd. Voor de ontvangstneming zullen

volgnummers worden afgegeven ten einde gedrang te voorkomen.

Sedert eenige tijd worden slechts aan minvermogenden broodkaarten afgegeven, wat in den beginne niet het geval was.

Officieel is nu door de Deutsche regeering vastgesteld dat het stoomschip "Tubantia" eenige tijd geleden getorpedeerd, en waar reeds zooveel tegenstrijdige berichten de wereld zijn ingezonden, is getorpedeerd door een Deutsche torpedo, die was afgeschoten op een Engelsch schip, zijn doel miste, is blijven drijven en na 10 dagen tegen de "Tubantia" is geloopt. En hiermede is de zaak in den doofpot.

Zaterdag 17 Juni 1916

In vele plaatsen zijn betoogingen gehouden over het levensmiddelen vraagstuk en hier en daar schijnt het er nog al ruw aan toe gegaan. De regeering staat er machteloos tegen, heeft niet tijdig genoeg ingegrepen, en wordt door menig lid de Tweede Kamer der Ministers verwijtingen naar het hoofd geworpen. De minister van Landbouw, tijdelijk voor zijn gezondheid in Ruurlo, zal waarschijnlijk zijn ontslag indienen.

In Rotterdam heeft een jongmensch, werkende voor de Duitschers getracht met andere goederen ook een kist gevuld met bommen in een Harwich boot geladen te krijgen. Deze bommen zouden door middel van een uurwerk losbarsten als het schip in zee was. Gelukkig bijtijds ontdekt.

Zondag 18 Juni 1916

Het is nog steeds zeer koud. We hebben 's avonds de kachel nog aan, en als men uitgaat doet men den overjas over het zomertenu, en het is waarachtig tot 10 uur licht.

Het gerucht gaat dat voor 1 Juli alle soldaten naar hun respectieve garnizoensplaatsen terugtrekken en hier slechts een grenswacht blijft.

Maandag 19 Juni 1916

Men meldt uit Berlijn: Generaal von Nolthe chef van de plaatsvervangende Generale staf van het leger overleed 18 Juni 1916 s'namiddags 1.30 aan een hartverlamming en wel tijdens de in de Rijksdag plaats hebbende herdenking van wijlen Veldmaarschalk Van der Goltz. Weer een die de grooten aanval heeft mee in orde gemaakt.

Dinsdag 20 Juni 1916

De relletjes zijn bedwaard. Strengere maatregelen worden getroffen tegen hen die door eetwaren achter te houden, de prijzen opdrijven.

Door de groote papier nood zijn alle dagbladen verplicht hun abonnementsprijzen te verhoogen.

In Frankrijk begint men een weinig ongeduldig te worden, en verwacht men dat het offensief eindelijk zal beginnen. De hooge militairen zullen echter wel weten wat hun het best voorkomt.

Woensdag 21 Juni 1916

Heden den langsten dag, jammer dat de lucht niet helder is, daar wij dan zeer laat licht zouden hebben.

De artillerie, die heden zou vertrekken, is zeker van plan veranderd.

Geheel de Markt vanaf het raadhuis tot bijna aan de schuiven staan aan weerszijden fourageauto's vol met vleesch, brood en hooi gevuld.

Wat zijn het toch vreemde tijden.

Donderdag 22 Juni 1916

Men meldt ons dat de dood van maarschalk Van Moltke een der meest dramatische tooneelen in de Duitsche geschiedenis is geweest. Geheel de groote zaal van den Rijksdag was in zwart en purper gehuld. Alle

grote mannen van het Duitse rijk waren vereenigd om den dood te herdenken van Generaal van der Goltz. Von Moltke was aangewezen uit naam der generale staf, de laatste woorden te spreken ter eere van den overledene, en besluit met de woorden. *“De gestorvene was onzen Moses. Evenals Moses heeft hij het beloofde land gezien, dat God zijn volk gegeven had, maar, als Moses, was het hem niet vergund, het te betreden.”* (waar dat beloofde land uit bestond, is mij een raadsel).

Nadat hij gesproken had, en de Turksche gezant naar voren trad om nog eenige woorden te spreken, werd Von Moltke plotseling doodsbleek, viel in de armen der omstaanders en was een lijk. Door het dagblad de Courant zijn over heel het land kaarten gezonden, waarop een ieder melden kan dat hun loon door de duurte der levensmiddelen niet toereikend is. Dit duurte-adres is naar de 2^e Kamer gezonden. 45.301 hoofden van gezinnen hebben namens 220.247 personen verklaard, dat hun loon niet toereikend is. Wat reeds geruime tijd voorspeld is, komt nu uit. ‘t Is alles maar uitvoer, en wij lijden gebrek.

Vrijdag 23 Juni 1916

Uit Vlaardingen meldt men ons, dat alhoewel de haringvisserij pas begint er thans loggers van hun eerste reis terugkomen, welke een besomming maken zoo groot als anders in een jaar. Een Maassluische logger die deze week binnen kwam had 49 last pekelharing, die volgens de tegenwaarde noteering een besomming van 35000 gld vertegenwoordigd, of driemaal meer dan in een flink jaar totaal wordt besomd.

Zaterdag 24 Juni 1916

Door den Burgemeester is een hoeveelheid rijst aan de regeering besteld, die zoo spoedig mogelijk aangevoerd zal worden. De verkoop zal geschieden op de Vischmarkt tegen 10 cts per pond.

De rechtbank te Breda deed 21 Juni 1916 uitspraak inzake den doodslag gepleegd op Mej. M. C. van Agtmaal in de Achterstraat alhier, en veroordeelde Johannes Bogers tot 12 jaar en Louis Alen tot 3 jaar, de laatste met aftrek preventieve hechtenis. En zoo is dit drama al weder afgesloten.

Zondag 25 Juni 1916

H.M. de Koningin zal den zomer in Katwijk a/z doorbrengen, terwijl de Prins zich naar Zwitserland begeeft om bergen te beklimmen.

Dezer dagen is een Duitsch aviateur die verongelukt was op zee, en wiens lijk was aangespoeld met militaire eer begraven, evenzoo een Fransch vliegenier, die hetzelfde lot had getroffen. Bij de begrafenis van die Duitsche militair deed de Prins zich door een der leden van zijn gevolg vertegenwoordigen, bij den Franschman niet. Leve de neutraliteit.

Kanongebulder wordt niet meer gehoord.

Maandag 26 Juni 1916

Gistren werden door jonge dames bloempjes verkocht ten bate van de ongelukkige bewoners in België. Werden verkocht 7750 bloempjes en opbrengst te samen van Roosendaal, Wouw, Zevenbergen, Oudenbosch en Oud Gastel 725.83 gld en 11.45 francs. Het is wel niet bar veel, maar vele kleintjes maken een groot. De Belgen en vooral het comité, belast met de verkoop, zeer tevreden.

Dinsdag 27 Juni 1916

Hedenmiddag zijn weder 7200 regeerings-eieren aangekomen en op de Vischmarkt verkocht.

Dat de prijs der paarden hoog staat blijkt wel dat te Kruisland een werkpaard werd verkocht voor 2500 gld en een veulen voor 1500 gld.

Men meldt dat het aantal hulpcommiesen belast met de beteugeling der smokkelarij langs de grens met 1000 man vermeerderd wordt.

Per telegram wordt gemeld dat de dienstplichtige onderofficieren korporaaals en manschappen van de landweerlichting 1913 op 1 Juli a.s. in het genot van onbepaald (klein) verlof worden gesteld.

Terwijl de vorige week in den Bosch een schip in beslag werd genomen, geladen met rijst en cacao ter waarde van 170.000 gulden is Zaterdag weder in Amsterdam de hand gelegd op een schip waarvan de lading bestond uit 100.000 kg rijst en 5000 kg vet. Beide schepen waren voor uitvoer naar Duitschland bestemd.

Er wordt van de geallieerden een offensief verwacht. De Fransche vliegers hebben een raid gehouden boven Karlsruhe. 110 dooden en 147 gewonden. Men is kwaad in Duitschland en beklaagt zich, doch eenige dagen geleden hebben Duitsche vliegers bommen geworpen op open Fransche steden o. a., Bar-le-Duc en Luneville. Nu was de beurt aan de andere partij terwijl Duitschland het eerst boven Antwerpen met dit edel spel is begonnen.

Heden avond afscheidsconcert en groote taptoe van het 6de regiment, dat morgen vertrekt.

Woensdag 28 Juni 1916

Dezen morgen het 6de vertrokken en circa 11 uur kwam het 14de binnen met volle muziek. Het kwam uit Zeeland en was 6 dagen onderweg geweest. Groote boerenwagens met Zeeuwsche boeren er bij kwamen achter den troep en brachten ransels, dekens, houtwaren

en wat verder bij een groote troepen verplaatsing behoort, op hunne bestemming. Tot laat in den avond is het druk, daar onze nieuwe gasten op stap zijn.

Heden is het 2 jaar geleden dat de Oostenrijksche troonopvolger en zijn gemalin te Serajewo zijn vermoord.

De woede en de uitgebreidheid van den strijd zoowel op het oostelijk als westelijk front heeft op 't oogenblik zijn hoogtepunt bereikt. Meer dan ooit is de mensenslaching op zijn hevigt. In Verdun is het een strijd op leven en dood. Laat ons hopen, alhoewel er vrees bestaat, dat de Franschen Verdun mochten behouden, niet voor deze reeds neergeschoten vesting maar voor de moraliteit, om den moed der soldaten niet in neerslachtigheid te veranderen.

Duizenden en duizenden Duitschers worden in het vuur geworpen door den druk van eenige niet meer menschaardige wezens, die het leven hunner landgenooten bij duizenden opofferen om hun macht te verheffen.

Wat zal er nog gebeuren voor de vrede weder over de wereld is gekomen. Wel wordt algemeen gezegd dat voor den winter den oorlog zal geëindigd zijn, maar dit werd het vorig jaar ook al gezegd. Men kan zich niet voorstellen, dat het nog veranderen kan.

Donderdag 29 Juni 1916

Vandaag met de H. Familie [=kerkelijke activiteit] naar den Brielle geweest. Daar geen aparte trein te krijgen was, naar de Moerdijk ging het per tram naar Willemstad en vandaar uit per boot. Overal militairen, de forten in de Willemstad worden streng bewaakt en hier en daar zagen we zware kanonnen, die hun vuurmond dreigend over het Hollandsch diep gericht hielden.

Onderweg kwamen we nog een mijnenlegger tegen, terwijl ponteniers oefeningen deden op het water. Ook den Brielle is zeer versterkt.

Sedert 24 Juni eten we weer wittebrood en is het oorlogsbrood voorloopig van de baan.

Dat er wel menschen zijn die geld verdienen met in kwartiering bewijst, dat ik iemand persoonlijk heb gesproken die mij voorrekende dat hij 425 gulden per maand ontvangt voor inkwartiering van paarden, manschappen, keukens enz.

Die echter veel verdient, geeft veel uit, men denkt niet op latere dagen.

Vrijdag 30 Juni 1916

Er komen gunstige berichten uit Rusland. Met ongeduld wordt nu op het offensief gewacht der Engelschen en Franschen, vooral ook omdat de Italianen met succes den strijd voortzetten.

Alles wordt duurder. Ook in het buitenland vooral Duitschland worden hoge prijzen geboden.

In een streek in Holland waar veel bloemkool wordt geteeld wordt geboden 8 à 9 gld per 100 stuks, voor export wordt echter 34 gld per 100 betaald, alle kosten eraf wordt echter nog 20 gld per 100 verdiend. Met zoo'n verdienste voor zich is het niet te verwonderen dat alles ons land uit gaat.

Zaterdag 1 Juli 1916

Dezen middag moest ik naar een klant op de Varkensmarkt. Hem met iemand in gesprek ziende, wandelde ik door en zag in de verte dat er bij *De Grondwet* iets was aangeplakt. Waarschijnlijk een telegram. Er stond echter niemand bij om het te lezen, dus vermoedde niets bijzonders.

Nu heb ik altijd een zekere vrees voor zoo'n telegram omdat wij daardoor al zoovele ongunstige berichten vernomen hebben. Enfin ik

er naar toe. Ik zag bovenaan staan "Londen" dat is mij altijd aangenamer dan "Berlijn".

Groot was echter mijne verbazing toen ik lezende vernam:

Uit het Engelsch hoofdkwartier wordt geseind dat hedenmorgen half acht het Engelsch offensief is begonnen op een front van 20 mijlen noordelijk van de Somme. Bijzonderheden ontbreken nog maar de Engelschen bezetten reeds de Duitsche frontlinie en maakten een groot aantal gevangenen.

Daar is dan het langverwachte en zoozeer begeerde offensief dat waarschijnlijk een beslissing zal brengen. Later vernamen wij dat ook de Franschen hun offensief waren begonnen.

Zondag 2 Juli 1916

Wij vernemen niets naders omtrent de begonnen onderneming. Moeten we dit als een goed of kwaad teeken opnemen, misschien dat vandaag nog telegrammen komen.

Uit den Haag meldt men dat het Rijks Graanbureau mededeelt dat ernstig overwogen wordt om behalve de rogge, alle te velde staande tarwe, garst en haver voor rijksrekening te doen aankopen, tegen prijzen verband houdende met het door het Rijk te besteden prijzen voor de rogge. Zij die thans reeds te velde staande gewassen mochten aankopen, zullen goed doen hiermede rekening te houden.

De Burgemeester van Roosendaal en Nispen brengt ter openbare kennis dat door de Minister van Landbouw is vastgesteld de volgende lijst van eenige groentensoorten en vroegere aardappelen met daarvoor maximum prijzen in den kleinhandel. Deze prijzen hebben betrekking op verse waar van gewone hoedanigheid.

Bloemkool	1 ^{ste} soort	12 cts
	2 ^{de} "	8 cts

	3 ^{de} "	4 cts
Bosjes peeën van 25		
wortelen	1 ^{ste} soort	6 cts
	2 ^{de} "	4 cts
Peulen per kilo	1 ^{ste} soort	18 cts
	2 ^{de} soort	14 cts
Doperwten per kilo	1 ^{ste} soort	19 cts
	2 ^{de} soort	15 cts
Vroege aardappelen (ronde)		10 cts
(muyer?)		9 cts

Klachten over niet inachtneming van bovengemelde maxima te richten aan den Burgemeester.

Roosendaal en Nispen 28 Juni 1916

De Burgemeester v. n. Aug. Coenen

Geen telegrammen of berichten komen van het front We zitten in spanning. Wel hooren we sedert gistren weer kanongebulder.

Maandag 3 Juli 1916

De berichten van het offensief der Franschen en Engelschen luiden gunstig. Langzaam gaat men vooruit, daar alles uitstekend door de Duitschers versterkt is.

Dinsdag 4 Juli 1916

Over al de fronten wordt verwoed gevochten. Duizenden ja ik zou zeggen miljoenen menschen staan op 't oogenblik tegen over elkaar. De slachting is vreeselijk. Wel mogelijk dat we aan het laatste stadium van den nog nooit zoo groot voorgekomen krijg zijn. Het is een strijd voor het een of ander land van staan of vallen.

Woensdag 5 Juli 1916

De prijzen van eetwaren stijgen steeds. Ook sigaren 't is wel luxe, maar wij mannen rooken toch wel eens graag. Voor 3 cts koopt men een zeer minderwaardige en weldra zal de goedkoopste sigaar 5 cts kosten.

Donderdag 6 Juli 1916

Het offensief is gunstig. Machinegaren z.g. namaak van het echte, dat in gewone tijden 10 cts per klos kost, is nu nog in enkele winkels verkrijgbaar à 30 cts per klos.

In de maand Juni zijn 103 mijnen op de Nederlandsche kust aangetroffen. In het geheel zijn vanaf het begin van den oorlog hier te lande aangespoeld 1149 mijnen. 617 Engelsche, 61 van Fransche, 212 van Duitsche en 259 van onbekende oorsprong.

Door het gemeentebestuur is wederom een beperkte hoeveelheid gesmolten vet (rund) verkrijgbaar gesteld à 80 cts de kilo. Meer dan 2 kilo mag niet aan één persoon worden afgeleverd. Regeerings-eieren zijn iets duurder, dus 6½ cts.

Vrijdag 7 Juli 1916

De broodbakkers hebben het hier allen druk met het bakken van brood voor België. Sommige zijn er van 3000 per dag, doch de meeste 250 stuks. Reeds in de vroege ziet men hier en daar bij de bakkers een verhuiswagen voor de deur, waarin zijn gedeelte wordt geladen om dan verder naar een collega te rijden. De bloem wordt naar men zegt door Amerika verstrekt en wordt hier gebakken, daar zoo dit in België gebeurde, de Duitschers er zoo veel mogelijk beslag op zouden leggen. Nu staat alles onder scherpe controle.

De Burgemeester maakt bekend dat de minister van Landbouw hem opgedragen heeft alle suiker aanwezig bij fabrikanten van suikerhoudende goederen, bij grossiers en winkeliers die als

grossiers optreden in bezit te nemen met dien verstande dat de suiker in bezit van den tegenwoordige houder blijft, wanneer hij zich verbindt a) niet meer te verwerken dan zijn regelmatig verbruik indien hij industrieel is en b) door te gaan met zijn regelmatige aflevering, indien hij grossier is.

Deze maatregel is slechts een voorloopige, teneinde tot een regelmatige distributie der aanwezige suiker te komen en geenszins een uitvloeisel van de vrees, dat er in het land te weinig suiker zou zijn.

Zaterdag 8 Juli 1916

Voortaan zal elke Dinsdag en Donderdag op het kiosk door de militairen een concert gegeven worden.

Te Rilland in Zeeland zijn twee soldaten die bij elkaar op wacht stonden, dood op hun post gevonden. Men veronderstelt dat een van beide zijn geweer was geladen, men aan het stoeien is gegaan, het schot is afgegaan, zijn kameraad heeft gedood en toen uit wanhoop zelfmoord heeft gepleegd.

Hedenmiddag is de tentoonstelling ten bate van het Belgische Roode Kruis plechtig geopend. Het feest duurt vanaf heden tot 17 Juli a.s. en zal bestaan in concerten, zanguitvoeringen, cinema enz. Ook is een fancy fair en een champagnebar opgericht, alles in lokaal en tuin van C. Vergouwen.

Zondag 9 Juli 1916

Bij den verkoop van de te veld staande rogge bracht een gemet gemiddeld op fl 120,- Sommige kavels golden echter 160 gld.

Het feest der Belgen van het Roode Kruis is volop aan gang. Wat echter wel een weinig vreemd en pijnlijk aandoet, is de groote vrolijkheid van vele jonge en nog jeugdige gehuwde mannen van Belgische

nationaliteit. Belgen die, in vergelijk met hunne landgenooten die in de strijd of in loopgraven hun leven wagen of doorbrengen, hier een vrolijk leventje leiden en toch eigenlijk daarginds thuis hooren. Zij drinken en klinken op de bevrijding van hun land en hunne eenige verdienste bestaat in het glas te ledigen. Later, wanneer eenmaal het ongelukkige land van zijn overweldiger verlost zal zijn, gaan zij terug en juichen en jubelen met hen die achteraan strompelen met één been en die bij gemis van een arm door handgeklap geen teeken hunner vreugde meer kunnen geven.

Volgens de jongste statistiek zijn op 't oogenblik in België 666.349 mannen, 552.000 vrouwen en 142.000 kinderen die onderstand ontvangen. Sedert het begin van den oorlog is in België voor de bedeeing uitgegeven 146.551.601,48 frs. De soldatenvrouwen kregen tot heden uitbetaald 120.000.000 frs. Door heel de wereld wordt tot deze ondersteuning bijgedragen ten spijt van de Duitschers die het volk willen uithongeren.

Maandag 10 Juli 1916

Op alle fronten wordt hevig gestreden. Met onze militairen is het bijzonder rustig. De hongersnood in Duitschland neemt toe en is wel een hard wapen dat Engeland tegen dat land te baat neemt, maar het is toch gerechtvaardigd, steden, vestingen, landen in tijd van oorlog geoorloofd van elke verbintenis af te sluiten, en zoo tot overgave te dwingen.

Dinsdag 11 Juli 1916

Een telegram meldt dat een Duitse duikboot "Deutschland" te Baltimore is aangekomen met een kostbare lading kleurstoffen en geneesmiddelen, waarvoor men in de plaats nikkel en rubber zal opnemen. Het is de vraag of Amerika deze duikboot als handels-

vaartuig zal erkennen. Het is overigens wel een bravourstukje, de oceaan met een duikboot over te steken.

Woensdag 12 Juli 1916

We hebben koude regenachtige dagen, als het zoo voortgaat, zal het slecht met de oogst gaan. Als men op den buiten komt, is het treurig om te zien, hoe de veldvruchten er allesbehalve fleurig bij staan. Er komt geen warmte. Ik vrees dat we eene veel zorg aanbrengende winter tegemoet gaan. Er zal gebrek aan voedsel en steenkolen zijn. Er is een haringschuit afkomstig uit Scheveningen en op zijn terugreis van de vangst, door een Duitsche onderzeeër in den grond geboord, en wel ondanks protesten van den kapitein en de duidelijke kenteekenen dat het een Hollandsch vaartuig was. Alle opvarenden hebben zich kunnen redden doch de kapitein met nog 2 man is door den onderzeeër medegenomen naar Duitschland.

Wederom zijn in de 2e Kamer ter naturalisatie voorgedragen 7 personen alle volbloed Duitschers afkomstig uit Berlijn, Hamburg enz. De oud-minister Talma is op 52 jarige leeftijd overleden.

Donderdag 13 Juli 1916

Bij de 2e Kamer is heden een wetsontwerp ingediend, waarbij opnieuw een buitengewoon oorlogscrediet van 75 miljoen gulden wordt aangevraagd.

De onderofficieren, manschappen lichte 1907, bereden korpsen, pantserfort, artillerie, torpedisten worden 25 Juli 1916 voor het genot van onbeperkt klein verlof gesteld.

Vrijdag 14 Juli 1916

Altijd maar slecht weer.

Ik sprak vanmorgen nog een Dame, geboortig te Roosendaal doch sinds 4 jaar wonende te Brussel. Vijf maanden lang is zij alle dagen op

de commandatuur gaan vragen of zij een pas kon krijgen om naar Holland te gaan. Dezer dagen is dit haar gegeven, na geteekend te hebben, dat zij gedurende den oorlog niet terug in België zal komen. Ook mocht zij niet meer medenemen dan 100 frs en het overige wat ze bezat moest in Brussel op een bank gedeponneerd worden.

De z.g. arme menschen lijden daar geen gebrek daar zorgt Amerika wel voor, maar voor den middenstand is het leven bijna niet om vol te houden. Alles is fabelachtig duur en vele eetwaren niet te krijgen.

Zaterdag 15 Juli 1916

Er gaan geruchten dat Oostenrijk een afzonderlijke vrede zal sluiten. De Russen zijn op 't oogenblik aan de winnende hand.

Zondag 16 Juli 1916

De blaadjes gaat keeren. Aan alle fronten zijn de geallieerden aan het offensief en met bevredigend succes. Wij zijn er echter nog niet.

Maandag 17 Juli 1916

Het Belgisch Roode Kruisfeest is ondanks den langen duur uitstekend geslaagd. Burgers en Militairen hebben zich uitstekend geamuseerd. Een gunstig financieele ontvangst.

Dinsdag 18 Juli 1916

Het gerucht gaat dat de Koningin morgen een groote revue gaat bijwonen te Bergen op Zoom. Alle aanwezige troepen trekken er naar toe. Als het weer gunstig is, zal er veel bekijks zijn.

Woensdag 19 Juli 1916

Heden naar Bergen op Zoom geweest. Ik vertrok circa 10 uur en bij aankomst ging ik even naar het terrein Kijk in de Pot waar de wapenschouwing zou plaats hebben. Uit informaties wist ik dat de Koningin kwart voor 2 zou arriveeren, te paard de stellingen zou

afrijden tot Woensdrecht, daarna terug zou keeren naar “Kijk in de Pot” om de revue bij te wonen.

Tegen 2 uur zocht ik een goed plaatsje bij het station. Het werd druk, veel volk in den omtrek, generaals en verdere opperofficieren kwamen opdagen en juist op tijd reed den K. K. trein binnen. Even te voren waren 6 lakeien met 6 paarden aangekomen, de dekens werden van de paarden genomen en toen bleek dat 2 à 3 gezadeld waren voor damesgebruik.

De loopers waren gelegd, hier en daar een vlag. Het paard voor de vorstin werd voorgebracht, een bankje er voor, 2 lakeien hielden het vast, en met een vlugge wip zat onze Koningin in 't zadel. Het gevolg was spoedig gereed en daar ging het geheel, onze Koningin met generaal Latour aan hare zijde in vlugge stap door de straten en zoo naar buiten.

Circa 3 uur toen geheel het leger was opgesteld kwam de Koningin in snelle galop omringd door gevolg en staf het veld opgereden en begon de défilé: circa 6000 man passeerden voor hun vorstin. huzaren kwamen in vliegende vaart voorbijgesneld waarna de artillerie in galop over het terrein reed. Het weer was uitstekend; alles liep prachtig van stapel, de Koningin zag er gezond uit en werd door duizenden toegejuicht. Het was een mooi schouwspel. Na afloop steeg H M. van haar paard en begaf zich per auto naar Wouw, waar zij in haar trein den nacht zou doorbrengen.

Donderdag 20 Juli 1916

Deze morgen is de Koningin circa 9 uur per auto onze plaats gepasseerd om op Klappenberg onder Leur een groote manoeuvre mede te maken. Alle artillerie van hier en Wouw waren deze morgen al vroeg daarheen vertrokken.

De infanterie hier ingekwartierd, keerde gisteren avond circa 9 uur van de revue terug met volle muziek en vliegende vaandels, het was weer een drukte van belang. 's Middags keerde H M naar Wouw terug en vertrok de KK trein naar Katwijk waar H.M. de zomer doorbrengt. De Prins zit in Zwitserland en volgens berichten heeft hij een zeer hoge berg beklommen. Proficiat!

Bij een ingezetene in Oldenzaal werd een zilverbon in betaling ontvangen, waarop aan de achterzijde de volgende dichterlijke ontboezeming te lezen staat:

Van huis uit proletariër
Van armoe vegetariër
Bij 't smokkelen solidair,
Dat maakte mij millionair.

Daaronder stonden de initialen van een inwoner uit de gemeente Losser, die dit jaar op de lijst van hoogst aangeslagenen in Overijssel voorkomt.

Vrijdag 21 Juli 1916

't Is zeer rustig in de plaats. De soldaten rukken niet uit en wenschen allen, dat ze maar spoedig naar huis kunnen gaan. Aan alle fronten, hevig vechten. Toe maar jongens!

Zaterdag 22 Juli 1916

Aan de Spoorstraat even voor Kalsdonk zijn groote exercitieterreinen gemaakt voor oefening der soldaten. Men ziet er hoog en ver springen, over muren klauteren, speerwerpen enz.

Deze middag was onze Kapelaan de Eerw. Heer Oomen zich daar aan het oefenen in het paardrijden, daar hij dit als aalmoezenier verplicht is te leeren. Hij was nog maar in het begin van zijn leertijd.

Zondag 23 Juli 1916

De Belgische Roode Kruisfeesten hebben netto opgebracht 2000 gld. Rekent men de onkosten er bij, dan zal ongeveer 4000 gld ontvangen zijn. Voorwaar een mooi resultaat.

Maandag 24 Juli 1916

Het Nederlandsche Stoomschip "Maas" is hedenmorgen bij het lichtschip Noord-Hinder op een mijn geloopt en gezonken. Bij deze ramp hebben 10 man het leven bij gelaten. Het schip was geladen met fosfaat.

Dinsdag 25 Juli 1916

Heden jaardag van de Koningin der Belgen. Het is thans bijna 2 jaar dat zij met haren gemaal haar huis heeft moeten verlaten en te midden der Belgische soldaten de strijd nog steeds tegen den wreede overweldiger volhoudt. De Belgen hebben door het doen wapperen hunner vlag de jaardag gevierd.

Volgens een nota van de Minister van Binnenlandsche zaken naar aanleiding van het verslag der 2^e Kamer, blijkt dat tot dusverre voor den dienst 1915 uit 's Rijksmiddelen werd uitgegeven voor:

A het onderhoud in de vluchtoorden

4.253.919,80 gulden

B onderstand aan vluchtelingen buiten

de vluchtoorden in verschillende gemeenten,
waaronder begrepen de z.g. bestaande armen

4.426.058,01 gulden

C onderwijs aan kinderen van vluchtelingen

89.581,04 gulden

D werkverschaffing buiten de vluchtoorden, naai en breiklassen

245.718,09 gulden

E onderstand aan gezinnen van geïnterneerden

109.164,79 gulden

te samen

9.124.441.73 gulden

Op 't oogenblik heerscht er in de haringvisscherij een verbitterde stemming tegen Engeland. Meer dan 60 vaartuigen ter vischvangst uitgevaren, zijn door de engelschen in beslag genomen en opgebracht.

Woensdag 26 Juli 1916

Door de leden der gemeenteraad alhier is het volgende protest verzonden:

Aan zijne Excellentie Baron A. Fallon
Buitengewoon Gezant en gevolmachtigde Minister
van Z. M. de Koning der Belgen.

Den Haag

Excellentie,

De ondergeteekenden, Wethouders en Raadsleden der gemeente Roosendaal en Nispen protesteeren bij deze met klem tegen het feit, dat bij de opening op 8 Juli 1916 ll. van de Tentoonstelling, alhier georganiseerd ten behoeve van het Belgische Roode Kruis den Heer Dr. Wybaut, in zijn openingsrede den Burgemeester van Roosendaal en Nispen, die zoo onnoemelijk veel voor de Belgen heeft gedaan, met blijkbaar opzet volkomen heeft negeerd.

P. C. M. Konings - wethouder Karel van Wely -
Leden: A. W. Braat, Jac Voeten, A. F. Vos,
François Schul, G. A. van Dorst, Jac. Vos, C.
Backx, A. Heerma van Voss, Eug. Van Wely, G. J.
Konings, J. A. C. van Gastel, A. J. M. de Bruin,
Jan Verheijen, A. A. Jongenelen.

Als bovengenoemde heeren als gemeenteraadsleden ooit een flater begaan hebben, dan is het nu. Ik zelf gevoel zeer veel sympathie voor onzen Burger vader, hij is een eerlijk man, en is mij persoonlijk zeer genegen.... maar in dit geval verdient hij uit den mond van Dr. Wybaut geen woord van lof over zijn persoon te vernemen.

Toevallig ben ik in de gelegenheid geweest over dit geval achter de schermen te zien en meer te hooren dan anderen weten. Daardoor kan ik verklaren dat Dr. Wybaut gelijk heeft en de Burgemeester en Raadsleden ongelijk. De openingsrede werd gesproken tegenover die personen die het hunne er hadden toe bijgedragen om het feest te organiseren, om het te steunen in woord en daad. Kortom om het te doen slagen.

Beide heeft de Burgemeester niet gedaan, integendeel. Hoewel niet tegengewerkt, heeft hij door houding en handeling maar te duidelijk getoond dat geheel de organisatie hem totaal onverschillig was, en heeft van een vereerend aanbod dat men hem als Burgemeester namens het Comité voorstelde, totaal geen notie genomen.

Bij het Comité dat zetelt op het Belgisch consulaat is reeds een schrijven van den gezant ingekomen, en vanuit het consulaat is den gezant verzocht de zaak ambtelijk te onderzoeken. Het onderzoek wacht men met gerustheid af.

Donderdag 27 Juli 1916

Het is voor 't eerst sedert 10 dagen dat de zon schijnt. Het regent niet, het is niet koud, maar de laatste dagen was het, of de zon treurt om zoveel moorden en verwoestingen te moeten blijven beschijnen. Het valt iedereen op dat er een gedrukte stemming over de wereld gaat en men is verheugd dat vandaag na den middag de schitterende stralen van de zon de treurende sluier, die de aarde bedekte, heeft doen verdwijnen. Moge het voorloopig zoo blijven.

Hoe de toestand in België en speciaal in Brussel is en op hoe een manier de Duitschers daar optreden meldt het volgende bericht.

Brussel heeft ondanks voorafgegaan Duitsch verbod den 21 Juli 1916 (onafhankelijke feesten) gevierd. Bij het vertrek van Z. Em. Kardinaal Mercier die in de H. Eudule het plechtige TeDeum had bijgewoond en de menigte had toegesproken, haar wijzende op de standvastigheid hunner vaderlandsliefde, hadden groote betogingen plaats.

Naar aanleiding daarvan schreef het Duitsch bestuur aan den Burgemeester:

Dank zij uwe medewerking en die den burgerlijke overheden heeft de Brusselsche bevolking zich in de ochtend van 21 Juli 1916 behoorlijk gedragen. Wij namen zelfs de groene linten (kleur der hoop) die iedereen droeg, niet af, maar ongelukkig hebben wij ons te beklagen over betreurenswaardige incidenten, die in den namiddag plaats hadden ter gelegenheid van het vertrek van Mgr. Mercier.

Gij begrijpt Mr de Burgemeester, dat een volk dat zichzelf respecteert, en de bezettende macht heeft, zulke ongeregelheden niet kan verdragen zonder straf op te leggen. Ik heb dus, na overleg met den Heer Gouverneur Generaal, Brussel de minimum boete opgelegd. Deze zal slechts een millioen mark bedragen.

Brussel 24 Juli 1916.

w.g. Hurts Luitenant Generaal

Den 27 Januari schreef ik over een Duitsch onderofficier, welke dienst deed in het leger in de omgeving van den Keijzer. Deze militair is toen gedeserteerd, doch voor een feit (misdadig) was hij in zijn land

veroordeeld, moest deze straf uitdienen en werd nu door de Duitse regering opgeëischt, men verlangde dat hij uitgeleverd zou worden, niet als deserteur doch als iemand die zijn straf voor een ander feit moest ondergaan. De man is door de Rotterdamsche rechtbank vrijgesproken, om uitgeleverd te worden, doch de regering heeft nu besloten hem toch terug naar zijn land te zenden., daar de Duitse regering de verzekering heeft gegeven dat de man op het einde van zijn straf, ik verneem 3 maanden, één maand vrij in Duitschland kan rondloopen, is het hem in dien tijd niet gelukt de wijk te nemen naar het buitenland, zal hij als deserteur worden opgepikt en krijgt den kogel. Vanuit verschillende plaatsen zijn requesten naar Hare Majesteit de Koningin gezonden met verzoek dezen man niet uit te leveren.

Vrijdag 28 Juli 1916

Dat het request niet veel gebaat heeft, blijkt uit het bericht in de couranten vermeld, nl.

De gistren te Zevenaar gepasseerde gewezen Duitse Onderofficier Hausknecht die vanwege onze regering aan de Duitse overheid is uitgeleverd, werd vanmorgen in de vroege na den nacht in Elten te hebben doorgebracht, geboeid naar de strafgevangenis te Wesel overgebracht.

Zaterdag 29 Juli 1916

Het is nu 2 jaar geleden dat ik met dit dagboek ben begonnen, Wel mogelijk dat er veel in staat dat niet aan de vergetelheid ontrukkt behoeft te worden, maar toch zal er wel een en ander in vermeld staan, dat waarde heeft genoteerd te worden.

De strijd woedt nog met groote hevigheid voort, maar toch doemen verschijnselen op, dat de groote strijdkracht der Duitschers begint te verzwakken, en zelfs groote voorstanders der Teutonen beginnen toch

ook, slechts noode, te erkennen, dat het er niet erg best met de Duitschers bijstaat, en de geallieerden hen op den duur te sterk worden.

Vandaag algemeene Communie voor de kinderen over geheel de wereld tot intentie van den vrede.

Zondag 30 Juli 1916

De Duitschers hebben weer een laffe moord gedaan. De kapitein van een Engelsch stoomschip Charles Fryatt genaamd die op 28 Maart l.l. uit zelfverdediging een Duitse onderzeeër die zijn schip in de grond wilde booren, trachtte te overvaren, is dezer dagen door de Duitschers gevangen genomen en als franc-tireur gefusilleerd. De verontwaardiging is algemeen.

Op last van het militair gezag moeten alle houders van Postduiven zich met deze dieren naar het gebouw van Openbare werken begeven om ze te doen stempelen en voorzien te worden van een voetring. De Belgische RoodeKruisfeesten hebben netto opgebracht 2057.01 gulden en 64.80 francs. We hebben goed weer.

Maandag 31 Juli 1916

Het stoomschip De Koningin Wilhelmina van de Maatschappij Zeeland is hedenmorgen ongeveer 2 mijl ten zuiden van het lichtschip Noord-Hinder op een mijn geloopt en na 40 minuten was het prachtige schip in de diepte verdwenen. Alle passagiers gered. Helaas 3 menschen van de equipage zijn verdronken.

Dinsdag 1 Augustus 1916

Tussen Zaterdag en Zondag nacht is op verschillende plaatsen o.a. te Breda, Beesd, Wageningen en Tiel een hevige slag gehoord. Deuren sloegen dicht, ramen rinkelden. Tot nu toe weet men nog niet de oorzaak.

Ik sprak vandaag nog iemand die deze nacht een zeppelin de Hollandsche grens had zien passeeren,. Vaag was hij in de verte te zien, doch de zoeklichten, die van tijd tot tijd werden uitgeworpen, waren duidelijk zichtbaar. De zeppelins hadden weder een raid boven Engeland gehouden, een daarvan was zeker die welke aan de grens bij Esschen zichtbaar was.

Het broodbakken voor België is tijdelijk geschorst, voor vele bakkers een schadepost, daar zij om het brood vroegtijdig klaar te hebben, vele onkosten in hun bedrijf hadden gemaakt.

Vanavond serenade bij de Burgemeester die zonder stemming lid der Provinciale staten was geworden.

Woensdag 2 Augustus 1916

Heden verjaardag Koningin Moeder. Hier ter plaatse hadden de soldaten een vrije dag, terwijl de huzaren een rit maakten door de straten, muziek voorop. Er bestaat plan 300.000 Belgische en Duitse kinderen naar Holland te brengen, daar de nood in beide landen zoo hoog gestegen is, dat er geen kindervoeding meer aanwezig is. Ik juich het plan ten zeerste toe.

Bekendmaking.

De Burgemeester der gemeente Roosendaal en Nispen brengt ter openbare kennis dat blijkens mededeeling van de Minister van Landbouw enz., ondanks de bekendmaking alle rogge, tarwe, haver en gerst van den oogst 1916 door de regeering zal worden aangekocht, partijen graan in den handel dreigen te worden gebracht, hetgeen de goede uitvoering van de regeeringsmaatregelen in gevaar brengt.

Door genoemden Minister zijn de volgende maximum verkoopprijzen van bedoelde partijen gesteld:
voor

Rogge fl 13 per 100 kg

Tarwe fl 15 " "

Gerst fl 14 " "

Haver fl 13 " "

alle voor graan van goede kwaliteit.

Bij overschrijding van deze prijzen zal tot inbezitneming van het graan worden overgegaan.

Roosendaal en Nispen 31 Juli 1916

De Burgemeester Augustus Coenen

Donderdag 3 Augustus 1916

Bericht uit den Haag: De dienstplichtingen der landweerlichting 1916A voormalige militielichting 1906 worden 18 Augustus 1916. a.s. in het genot van onbepaald klein verlof gesteld.

De dienst der Maatschappij Zeeland tusschen Nederland en Engeland is tot nader order gestaakt, dit in verband met het vergaan van het stoomschip "Koningin Wilhelmina".

Het was vandaag weer enorm druk in onze gemeente. Groote oefening. Alles vol soldaten. 't Is een uitgestrekte maoeuvre. Het is toch zoo'n vreemd gezicht al die militairen door de straten te zien gaan alsof we hier te allen tijde garnizoen gehad hebben. Men had zoo een jaar of vier terug moeten voorspellen wat er zooal vanaf 1914 in Roosendaal gebeurd is, men had den profeet uitgelachen.

Vrijdag 4 Augustus 1916

Niets bijzonders valt voor. Aan de fronten maar hevig vechten jongens! Men hoopt maar op een beslissing.

Nog 3 man van de bemanning der "Koningin Wilhelmina" zijn aan bekomen wonden overleden.

Wederom zijn op verschillende plaatsen van ons land zeppelins gepasseerd terug komende van Engeland.

Zaterdag 5 Augustus 1916

De verliezen der Engelschen op alle door hen bezette fronten zijn vanaf 1 tot 13 Juli 1916

	Officieren	manschappen
Gesneuveld	1508	6746
Aan wonden overleden	229	2678
Gedood	40	362
Verdronken	0	2
Bij ongelukken omgekomen	7	61
Gewond	4565	39052
Vermist	449	2269
Gewond en vermist	68	36
Vermist waarschijnlijk gedood	149	60
Krijgsgevangen	66	169
Hiervan moeten worden afgetrokken		
die eerst verkeerdelijk als gedood of vermist		
waren opgegeven zijnde	10	94
zoodat de totalen luiden:	<u>officieren</u>	<u>manschappen</u>
	7.071	52.001

Gedurende dezelfde periode zijn deze totalen voor de Engelsche marine

Zondag 6 Augustus 1916

De directie der Stoomvaart Maatschappij Zeeland is van plan het vervoer van de post naar Engeland te doen plaats hebben met een zee-sleepboot. Er moet echter eerst met de regeering over onderhandeld worden.

Maandag 7 Augustus 1916

Vandaag is weer een trein met Engelsche invaliden over Esschen alhier aangekomen. Deze trein rijdt nu door naar den Hoek van Holland en verder gaan de mannen per boot naar Engeland. Daar den dienst over Zeeland voorloopig is gestaakt wordt nu deze route genomen. Morgen komt een trein met 55 Duitschers, die over Esschen naar Deutschland worden vervoerd.

Dinsdag 8 Augustus 1916

De trein met de gewonde Duitschers gepasseerd. Het nieuwe is er af, zoodat voor beide treinen de belangstelling niet groot meer is. In de maand Juli zijn bij ons aangespoeld 68 mijnen en wel 39 Engelschen, 1 Fransche, 7 Duitschers en 21 van onbekende oorsprong. Sinds het begin van den oorlog spoelden op onze kust 1217 mijnen w.o. 656 Engelsche 62 Fransche 219 Duitse en 280 van onbekende oorsprong.

In de "*Maasbode*" lees ik het volgende:

Frau

Uit Karlsruhe verneemt de Frankfurter Zeitung dat volgens een dekreet van den Groothertog van Baden, het ministerie van Justitie bekend maakt, dat de ongehuwde dames, die met een soldaat geëngageerd waren, en die ernstige bedoelingen hadden om een huwelijk te sluiten, zich Frau mogen noemen, indien zij bovenstaande feiten kunnen bewijzen, en de bruidegom of gesneuveld is of vermist is. Onder dezelfde voorwaarden mogen zij hun meisjesnaam in dien van haar bruidegom veranderen.

Bij ons valt niets bijzonders voor.

Men meldt uit Zevenaar dat gistren tegelijk over de grens kwamen 5 militairen en wel een Engelschman, een Franschman, een Rus, een Pool allen als ontvluchte krijgsgevangenen, en een Duitscher als deserteur. Allen bereikten in vriendschappelijke omgang onze grens. Roger David Casement voor eenige jaren voor bewezen diensten in den Engelschen adel opgenomen, is 3 Augustus 1916 in de gevangenis te Pentonville door den strop ter dood gebracht wegens verraad van de laagste soort tegenover het Engelsche Rijk, en wel als handlanger der Duitschers. Casement had in Ierland een oproer op touw gezet tegen de Engelsche regeering, en in Duitschland gevangen leren trachten om te koopen om aan dit oproer deel te nemen.

Woensdag 9 Augustus 1916

Morgen gaan onze soldaten weer een 2 daags oefening maken aan de kanten van Woensdrecht.

Briefkaarten verzonden naar België komen in den regel niet op hun bestemming. Zendt men echter een ansichtkaart al is zij ook volgeschreven, met het portret van den "Kaiser" er op, dan komt zij op hare bestemming. Van dit middel wordt ruim gebruik gemaakt, en het zou mij geen verwondering baren zoo er vandaag of morgen uit Duitschland bericht komt dat alle Nederlanders een bijzondere voorliefde hebben voor den Duitschen Keizer.

Donderdag 10 Augustus 1916

Dezen morgen zijn al de soldaten naar Woensdrecht vertrokken. Alle straten vol militairen overal muziek.

Vandaag arriveerden alhier 65 verzwakte kinderen uit de omstreken van Brussel die door toedoen van het Comité Hollande-Belge hier de vakantie komen doorbrengen, en vooral door flinke voeding weer op krachten te komen. 32 zijn er hier gebleven 20 in het Pensionaat en 12

in de Charitas. Arme kleinen opgejaagd van moeders schoot (zij zijn van 3 tot 7 jaar oud). Man en vader op het slagveld. Moeder alleen. Veel wordt er geschreven over het plan 300.000 Duitsche kinderen naar Holland te zenden, daar gebrek aan voedsel in hun land is. Van sommige zijden wordt daartegen geprotesteerd. Niet dat men geen medelijden met deze kleinen heeft, doch de ellende der Belgische kinderen wordt hun door de Duitschers aangedaan, het gebrek aan voldoende voedsel doen de Duitschers hunne kinderen zelf aan.

In een der Nederlandsche bladen lees ik het volgende ingezonden stuk door een dame geschreven:

Geachte Redactie.

Vanmorgen lees ik met verbazing dat 300.000 Boches-kinderen hier zullen komen eten. Zoo wordt dan de blokkade door ons, neutralen, verzacht. Waarom? Wat is dat vreemsoortig meelij, wat nu ineens bij ons ontwaakt, terwijl wij wel toelieten moord, en verminging, verkrachting en wat al meer van Belgische, Servische en Fransche kinderen? Waarom mogen Duitsche kinderen niet lijden en Duitsche moeders om Duitsche kinderen. Hebben andere moeders niet geleden? Wat is dat malle, één kant uitgaande meelij. Hebben zij zelf niet gezegd: Nur kein Mitleid. Den Belgen niets laten dan hun oogen om te schreien!

Waarom deux poids et deux mesures? 300.000 kinderen moeten gevoed worden! Alles is nog niet schaarsch genoeg en duur in dit zeer neutraal land. Waar zijn de kinderen uit Servië, Noord Frankrijk en België? Nederlanders protesteert toch. Welk recht hebben we de blokkade haar scherpste prikkel te ontnemen in de naam van barmhartigheid

Uw getrouwe Lezeres

Helaas deze vrouw heeft gelijk. Hier geen medelijden riepen de Duitschers, toen zij België binnenvielen, we zullen de Belgen niets overlaten dan hun oogen om te schreien werd er van uit Duitschland geroepen, maar nu tand om tand, oog om oog.

Vrijdag 11 Augustus 1916

Heden zijn de soldaten teruggekeerd.

Vanmiddag kregen wij zeer onverwacht bericht uit Luik. Door bemiddeling van de patroon van mijn zwager (de patroon woont in Best bij Eindhoven en mijn zwager vertegenwoordigt de firma in Luik en is Nederlander) werd ons per telegram medegedeeld dat mijn zwagers vrouw (een zuster van mijn vrouw) gisteren was overleden. Om nu eenigzins duidelijk te maken hoe de toestanden op 't oogenblik in onze beschaafde maatschappij zijn, het volgende: Mijn zwager zelf mag niet telegrafeeren. Goed dan, misschien den Hollandsche consul in Luik, doch deze mag naar geen particulieren in Holland bericht overseinen, welnu dan naar den burgemeester in Best, dus een soort officieel telegram er van maken. De Burgemeester meldt het bericht van het telegram aan de patroon van mijn zwager die het aan ons doorzond.

Zaterdag 12 Augustus 1916

Met groote militaire plechtigheid is in Rotterdam een Belgisch hoofdofficier over 2 jaar bij de inneming van een of andere plaats of fort op de grens, er over gedreven en hier geïnterneerd, begraven. Zijne vrouw in Gent wonende, had tot nu toe nog geen verlof gekregen, haar man die stervende was en die zij na de interneering niet meer had ontmoet, te bezoeken. Dezer dagen was haar het verlof toegestaan. 3 Dagen heen en terugreis inbegrepen. Een uur nadat zij de terugreis had aanvaard, stierf haar man.

Gedurende haar afwezigheid in België was haar kind, een jongen van 14 jaar, door de Duitschers in gijzeling gezet, tot zij weder terug was. Het moet een zeldzame militaire begrafenis geweest zijn. Engelsche, Fransche, Belgische, geïnterneerden en Hollandsche soldaten namen er aan deel, vooral ook officieren met den vertegenwoordiger van den opperbevelhebber.

Zondag 13 Augustus 1916

De Harmonie Vlijt en Volharding viert heden haar dertig jarig bestaan. Muzikale wandeling en feestconcert.

Van de fronten hooren we niets, ook wordt geen kanongebulder gehoord. We praten dikwijls onderling over den vreemden toestand en of de menschen die na ons komen, wel zullen gelooven hoe het leven nu gaat.

Maandag 14 Augustus 1916

Volgens opgave van het Bureau van Statistiek te Berlijn is de bevolking der Duitse hoofdstad welke op 1 Juli 1915 bedroeg 1.860.484 met meer dan 100.000 inwoners verminderd daar zij op 1 Juli 1916 telde 1.750.000 inwoners.

Volgens de officieele verlieslijsten zijn in de maand Juli 1916 sinds begin van de oorlog

gedood of		
aan wonden bezweken;	21.196	735.866
aan ziekte gestorven;	2062	48.534
gevangen genomen;	716	157.975
vermist;	15.334	199.642
ernstig gewond;	17.807	425.175
gewonden	*)	268.085
licht gewond;	50.157	1.152.158
gewonden die bij		
de troep bleven;	9614	147.742
Dit maakt een totaal van	122.540	3.135.177

Bij bovenstaande opgaven zijn de verliezen der vlootmacht en der Koloniale troepen niet meegerekend.

*) Door verschil in opsomming ontbreekt dit cijfer.

Dinsdag 15 Augustus 1916

Heden Katholieke dag. Zeer veel volk op de been. Veel mensen van den buiten bezoeken onze gemeente. Heel den dag muziek op de markt, en s'avonds afscheidconcert van de huzaren.

Woensdag 16 Augustus 1916

Heden morgen zijn de huzaren die gedurende 9 maanden hier zijn ingekwartierd naar Breda naar hunne kazerne vertrokken. Tegen 11 uur deed een afdeeling artillerie afgehaald door muziek der infanterie zijn intrede en bezette de stallen, door de huzaren verlaten. Het Stationsplein is artilleriepark geworden en staat vol kanonnen. Dezer dagen is bij een inwoner door de kommiezen 1100 kg zeep in beslag genomen. Hij werd reeds lang van smokkelen verdacht.

Donderdag 17 Augustus 1916

Men schat het aantal gefusilleerden in België z.g. van hoogverraad (dus niet meegerekend de gefusilleerden uit den beruchten lastertijd van franc-tireurschap) op ruim 500.

Nog is de kwestie tusschen de gemeenteraadsleden en het passeeren van den burgemeester door Dr. Wijbank in zijn rede bij gelegenheid der tentoonstelling door de Belgen georganiseerd, niet opgelost.

Wederom is Jan Verheijen, overigens geen vriend van den Burgemeester, in de raad met een motie aan komen dragen die luidt als volgt:

(vergadering 17 Augustus 1916)

De Raad de gemeente Roosendaal en Nispen

betreurt de houding welke door enkele hier ter stede verblijvende Belgen tegenover den Burgemeester is aangenomen; is overtuigd dat geene handeling van de zijde van den Burgemeester tot een dergelijke handelwijze aanleiding heeft kunnen geven,
verklaart de maatregelen door het hoofd van het plaatselijk Bestuur, sedert October 1914 in het belang van de hier verblijvende vreemdelingen genomen, als ook de houding tegenover hen, volkomen goed te keuren,
betuigt den Burgemeester oprechten dank voor de uitnemende wijze, waarop hij in die moeilijke dagen zijn taak van Burgemeester eener grensgemeente heeft verricht,
is er van overtuigd dat miskenning geene oorzaak zal worden van een minder welwillende houding tegenover onze Belgische gasten,
en gaat over tot de orde van den dag.

De Raad betuigt zijn instemming met deze motie die bij acclamatie wordt aangenomen. De voorzitter betuigt zijne tevredenheid over het indienen dezer motie en het bij acclamatie aannemen daarvan. Voor mij is heel de zaak een beweging in een waas van onoprechtheid gehuld. Ik twijfel niet of de tijd zal helderheid brengen. Namens het comité (Belgisch) had elk lid der gemeenteraad een brief ontvangen.

Vrijdag 18 Augustus 1916

Aanhoudend komen berichten in van aankomst van Duitse kinderen, doch hoe grooter het aantal, hoe meer reclames hier tegen opkomen. Het plan bestaat echter ook Fransche kinderen naar ons land te laten komen, daar dit echter niet mogelijk is zonder toestemming der Duitse regeering (wat vervoer betreft) ben ik nieuwsgierig in hoe

een mate door Duitschland met zijn edelmoedigheid voor den dag zal komen.

Zaterdag 19 Augustus 1916

Ik lees in de *Maasbode* een beschrijving omtrent het smokkelen in Limburg aan de Duitse grens waarin o.a. voorkomt:

“Wat zegt men daar van? Men dronk wijn, men verteerde grof geld, men draaide Turksche tabak (als sigaretten en schatkistbriefjes van een gulden of rijksdaalder, men at briefjes van vijftig mark tusschen den broodham op, kortom men geneerde zich voor niets”.

Bovenstaande beschrijving heeft betrekking op een kermisdag door smokkelaars gevierd.

Zondag 20 Augustus 1916

De 12 Belgische kinderen in Charitas ondergebracht zijn gisteren naar Egmond a/Zee vertrokken ter verdere verpleging. Men zegt dat in de maand September nog 1000 kinderen verwacht worden, welke allen langs station Roosendaal, Holland ingaan.

Vrijdag is de Keizer van Oostenrijk 86 jaar geworden. Naar men beweert is door zijn hoge leeftijd het verstand zoodanig verzwakt dat hij geen duidelijk begrip meer heeft van den grooten strijd, waarin zijn land is gewikkeld. Het schijnt een lichaam te zijn dat leeft maar dat is ook al. Deze vorst heeft tot nu toe het langst geregeerd van al de vorsten van Europa (op 15 jarige leeftijd kwam hij op den troon), is gedurende zijn lange levensweg niet gelukkig geweest en brengt zijn laatste levensdag door op een troon, nog slechts geschraagd door lijken zijner onderdanen.

Maandag 21 Augustus 1916

De nieuwe Pauselijke nuntius voor België en internuntius voor Nederland is I.I. Donderdag over Londen in Vlissingen aangekomen.

Zijn naam is Z Exc. Mgr. Locatelli. Vanuit Vlissingen is hij hier aangekomen in het Missiehuis gelogeed en Zaterdag per auto naar België vertrokken.

Aan het westelijk front wordt verwoed gevochten en elke meter grond door een der partijen gewonnen, door stapels lijken en bloed betaald en zoo gaat het maar voort.

Dinsdag 22 Augustus 1916

Zondag een aangeteekende brief uit Luik ontvangen, waarin mijn zwager mededeelt dat zijn vrouw 12 Augustus na een operatie doorstaan te hebben, is overleden.

Naar men meldt zijn de verliezen der Franschen tot nu toe aan gesneuvelden gewonden en aan ziekte gestorven i.e.g. 3.917.860 man.

Woensdag 23 Augustus 1916

Het gaat maar niet vooruit. Alle morgens en s'avonds loopen we om de krant te halen, hopen de dat er iets belangrijks is gebeurd en liefst ten voordeele van de Entente. Maar helaas. Het blijft op één hoogte. Men meldt dat van beide zijden reeds maatregelen worden genomen voor de winter campagne. Wel een bewijs dat voor de winter den oorlog niet geëindigd zal zijn.

Het kanongebulder is weer duidelijk hoorbaar.

Donderdag 24 Augustus 1916

De handelsonderzeeër "Deutschland" is behouden in Duitschland van zijn reis naar Amerika teruggekeerd. Duitschland zal weer wel feesten over den uitslag van deze reis, die enkel voor reclame op touw is gezet. Bij ons alles stil. De oorlog schiet niet op, het duurt maar te lang. Als er zoo is een militaire vlieger voorbij komt loopen de menschen wel eens naar buiten maar trommelslag of hoorngeschal trekt niet meer.

Vrijdag 25 Augustus 1916

20 Augustus was het 2 jaar geleden dat de Duitschers hun intrede deden in Brussel. Den dag is snel voorbij gegaan.

Men meldt dat de duikbootcommandant die de Lusitania in de grond boorde, luistert naar den naam van Kapt. Max Valentiner de zoon van een predikant. Hij is met het IJzeren Kruis eerste klasse gedecoreerd.

Zaterdag 26 Augustus 1916

Alles wijst er op dat Rumenië zich ook in den strijd gaat mengen, De groote vraag is, met welke partij hij mee zal doen.

De jonge mannen die zich vrijwillig aan het Roode Kruis verbonden hebben krijgen ook drukke dienst, verschillende malen zijn ze reeds met de troepen uitgerukt en evenals voor de vrijwillige landstorm worden de werkzaamheden per advertentie bekend gemaakt. Zoo lees ik vanavond in *De Grondwet*:

Transport-Colonne / Roode Kruis.

Maandag 25 Augustus;

7 uur n.m. aantreden op het stationsplein.

Oefening: transporteeren van gewonden en wagons.

Dinsdag 29 Augustus

7 uur v m. aantreden op het stationsplein. Brood en koffie meenemen. Groote oefening te Moerdijk.

De Secretaris G. M. Lanen.

Zondag 27 Augustus 1916

't is zeer rustig bij ons.

Hoe het nu weer zoo eenklaps komt, maar op 't oogenblik is geen suiker verkrijgbaar. Hier en daar in een klein winkeltje kan men nog een paar ons krijgen, maar in de kruidenierswinkels op de Markt, Molen- en Achterstraat is geen suiker verkrijgbaar.

Met de sigaren is het nu zoo gesteld, dat men beneden de 3 cts geen behoorlijke sigaar meer rooken kan. Van 2 cts zijn niet meer verkrijgbaar.

Maandag 28 Augustus 1916

Officieel wordt uit Berlijn geseind:

De k.k. Italiaansche regeering heeft door bemiddeling van de Zwitsersche regeering aan de keizerlijke regeering laten mededeelen dat zij zich vanaf den 25ste Augustus 1916 als met Duitschland in oorlogstoestand bevindend beschouwt.

Dit bericht wordt al lang verwacht vooral nu Deutsche troepen zich bij de Oostenrijksche hadden gevoegd om Italië te bevechten. Maar tegelijk lezen we onder de laatste telegrammen:

Berlijn 25 Augustus 1916. Officieel
De Roemeensche regeering heeft gisterenavond aan Oostenrijk - Hongarije den oorlog verklaard.

De Entente hebben dus gewonnen spel, daar van weerszijden om het hardst is gewerkt om Rumenië voor zich te winnen. Het meedoen van dit landje kan misschien groote verandering brengen.

Dinsdag 29 Augustus 1916

In 2 dagen tijd drie oorlogsverklaringen daar we dezer morgen de tijding vernamen dat Duitschland den oorlog verklaart aan Rumenië. Van het begin van den oorlog tot nu toe zijn van weerszijden 29 oorlogsverklaringen verzonden nl. (dit volgens opgave in de *Maasbode*)

1914

Juli

29

Oostenrijk aan Servië

Augustus

1	Duitschland aan Rusland
3	Duitschland aan Frankrijk
3	België aan Duitschland
5	Engeland aan Duitschland
5	Montenegro aan Oostenrijk
6	Duitschland aan Servië
6	Oostenrijk aan Rusland
6	Duitschland aan Montenegro
12	Frankrijk aan Oostenrijk
13	Engeland aan Oostenrijk
23	Japan aan Duitschland
25	Oostenrijk aan Japan
25	Oostenrijk aan België

November

2	Turkeij aan Rusland
6	Turkeij aan Frankrijk

December

6	Turkeij aan Engeland
7	Turkeij aan België

1915

Mei

24	Italië aan Oostenrijk
----	-----------------------

Augustus

22	Turkeij aan Italië
----	--------------------

October

14	Bulgarije aan Servië
16	Frankrijk aan Bulgarije

16	Engeland aan Bulgarije
17	Italië aan Bulgarije
22	Rusland aan Bulgarije
1916	
Maart	
9	Duitschland aan Portugal
Augustus	
27	Italië aan Duitschland
27	Rumenië aan Oostenrijk
28+	Duitschland aan Rumenië

Mijn zwager uit Luik heeft met veel moeite een pas kunnen krijgen om zijne familie in Nederland te kunnen bezoeken. Hij had gaarne een zuster van hem mee naar Luik genomen om de zorg voor zijn huishouden op zich te nemen, het was echter niet mogelijk daar zij bij aankomst te Luik een stuk zou moeten teekenen, waarin zij verklaart België niet meer te verlaten voor den oorlog afgelopen is. Aan deze Duitsche wensch kon zij niet voldoen.

Woensdag 30 Augustus 1916

De eerste voorposten gevechten tusschen Rumeenen en Oostenrijkers hebben reeds plaatsgehad. Met spanning wordt tegemoet gezien welke verandering door het deelnemen aan den krijgdsdans, Rumenië zal teweeg brengen.

Vannacht om 12 uur zou geheel de troepenmacht gelegerd te Roosendaal en omstreken naar Hoogerheide vertrokken zijn voor een groote oefening. Het bar slecht weer, uit zware regens en onweder bestaande deed de manoeuvre aflasten.

Donderdag 31 Augustus 1916

Verjaardag van H.M. de Koningin. De klokken luiden weer evenals vroeger, twee jaar hebben ze gezwegen. Ook wapperden uit officieele en niet officieele schouwen de Nederlandsche vlag. De kinderen hadden vakantie en vele zaken vooral in Holland geven hun personeel een vrije dag.

Turkeij verklaart Rumenië den oorlog. Dat zijn nu zoo wat vier oorlogsverklaringen in één week.

A.s. Zaterdag komen hier per spoor voorbij 700 Belgische kinderen, voor wien hier te lande een onderkomen wordt bereid. Waarschijnlijk zullen zij tot het einde van den oorlog hier te lande verblijven.

Een telegram uit Londen meldt dat Koning Constantijn van Griekenland naar Larissa is gevlucht, waar een escorte van 400 Duitsche Uhlanen hem opwacht.

Tot chef van de Duitsche generale staf is benoemd Generaal von Hindenburg. Zijn voorganger von Falkenhagen is beleefd aan de deur gezet. Von Hindenburg is nu sinds het uitbreken van den oorlog den derde chef der generale staf. Von Moeltke was de eerste die het bijtje er bij neer moest leggen.

Onder Rucphen bij de witte zandbergen is weder een smokkelaar door de grenscommiezen neergeschoten en wel de 20 jarige J. de Bruin wonende te St. Willibrord. Na enkele uren was hij overleden.

Vrijdag 1 September 1916

Volgens een telegram is heel Griekenland in opstand en duizenden burgers nemen de vlucht.

Gistrenavond bij zeer gunstig weer is met veel opgewektheid het jaarfeest onzer Koningin gevierd. Honderden soldaten, onderofficieren

en ook vele officieren, die hier vroeger gelegerd waren en in den omtrek Gastel, Wouw, Etten-Leur enz. nu zijn ingekwartierd kwamen naar Roosendaal om nog eens gezellig uit te zijn.

Zaterdag 2 September 1916

Bulgarije verklaart Rumenië den oorlog.

Dezen morgen zijn 664 kinderen uit België alhier aangekomen. Vele dames uit Roosendaal hebben zich verdienstelijk gemaakt door deze kinderen op het station gastvrij te ontvangen. 2 à 3 kinderen waren onderweg zoodanig ongesteld geworden, dat ze naar het Gasthuis werden gevoerd. Half Sept. 1916 wordt weer een groep verwacht. De Duitse regeering heeft niet toegelaten dat ook kinderen uit bezet Fransch grondgebied naar Holland komen.

Zondag 3 September 1916

In normale omstandigheden bij ons heden kermis. Door de militaire overheid is het echter ook dit jaar verboden kermis te houden, doch men zegt dat morgen toch een soort kermisdag wordt gevierd.

Ik sprak dezer dagen een firmant eener koperwerkfabriek. Voor het smelten van koper gebruikt men potten gemaakt uit aarde afkomstig uit Ceylon, Eng. Indië. In gewone tijden kost zoo'n pot met vracht en alles inbegrepen 15 à 16 gld per stuk. Engeland stuurt ze niet af, gebrek aan potten staat gelijk met stopzetten der fabriek. In Rotterdam was iemand nog in het bezit van 6 à 7 van die dingen. De Firma er op uit en na loven en bieden werden de potten gekocht voor 100 gulden per stuk en men was er blij mee.

De Belgische kinderen gisteren aangekomen zijn vertrokken naar Egmond – Maastricht – de Bosch.

“De Zeearend” een Hollandsche boot op weg naar Engeland door een Duitse onderzeeër getorpedeerd en gezonken. Niemand der opvarenden verdronken.

Maandag 4 September 1916

2 Sept. is een aanval ondernomen op Engeland met 13 zeppelins. Dit is de geweldigste aanval, tot nu toe op dit land gedaan. Een ervan is neergeschoten die brandende naar beneden storte. De inzittenden kwamen verkoold op de aarde neer. Helaas! het zijn toch ook menschen.

Van kermis houden is geen sprake. Wat werkvolk aan 't wandelen, dat is al.

Dinsdag 5 September 1916

De Entente maken vorderingen ten minste de Franschen en Engelschen.

Vandaag is de z.g. eerste steen gelegd van de kerk aan de Wouwsche baan.

In Rotterdam en ook Amsterdam liep het gerucht dat weder alle militaire verloven waren ingetrokken, wat altijd een schijn van gevaar aangeeft. Het bleek echter een beursmanoeuvre te zijn om het een of ander te doen stijgen of dalen. Officieel is het gerucht door de regeering teniet gedaan. Alles is zelfs zoo rustig dat de ministers van Oorlog en Buitenlandsche zaken met vacantie zijn.

Eenige datums tevoren heb ik een staat opgeschreven der verschillende oorlogsverklaringen die waren overgenomen uit de “*Maasbode*”. De hier onder volgende zijn genomen uit de “*Telegraaf*” en beide verschillen van datums, terwijl ook in “*de Maasbode*” staat

dat België den oorlog verklaart aan Duitschland en in de Telegraaf juist andersom. Wie het goede voorheeft, ik weet het niet precies.

1914

Juli

28 Oostenrijk aan Servië

Augustus

2 Duitschland aan Rusland

3 Duitschland aan Frankrijk

3 Duitschland aan België

4 Engeland aan Duitschland

5 Oostenrijk aan Rusland

5 Servië aan Duitschland

7 Montenegro aan Oostenrijk

12 Frankrijk aan Oostenrijk

12 Montenegro aan Duitschland

13 Engeland aan Oostenrijk

23 12 Japan aan Duitschland

25 Oostenrijk aan Japan

27 Oostenrijk aan België

October

30 Rusland aan Turkeij

November

5 Engeland aan Turkeij

6 Frankrijk aan Turkeij

7 België aan Turkeij

1915

Mei

23 Italië aan Oostenrijk

Augustus

22 Turkeij aan Italië

October

14 Bulgarije aan Servië

16 Frankrijk aan Bulgarije

16 Engeland aan Bulgarije

17 Italië aan Bulgarije

22 Rusland aan Bulgarije

1916

Maart

9 Duitschland aan Portugal

Augustus

27 Italië aan Duitschland

27 Rumenië aan Oostenrijk

28 Duitschland aan Rumenië

30 Turkeij aan Rumenië

September

1 Bulgarije aan Rumenië

•

Woensdag 6 Sept.1916

Dezen middag stonden al de straten weer vol kanonnen, 't was weer groote oefening geweest. Het was weer bar druk, het ging er als een oordeel, overal zaten op stoepen de soldaten hun middagmaal te gebruiken. Na 2 . /. uur rust trok men op naar Bergen op Zoom.

Donderdag 7 Sept.1916

Naar men meldt, schat men den opbrengst der oorlogswinstbelasting op 400 miljoen.

In Indië, schrijft men, schijnt het ook niet erg rustig te zijn. Men meldt dat hier en daar controleurs en employé's vermoord zijn. Dezer dagen ging zelfs het gerucht dat één lichterling onzer militairen naar Indië zouden moeten vertrekken, wat echter volgens onze Grondwet tot nu toe niet mogelijk is.

Vrijdag 8 Sept.1916

De groote oefening der artillerie volop in gang. Het gedonder der kanonschoten dringt overal door en is boven elk rumoer duidelijk hoorbaar. Vanmiddag kwam nog een militaire vlieger voorbij, die aan de oefening deelnam, door seinen uit te stooten van zwarte rook. Weer heel den dag gaan en komen van kanonnen, wagens enz.

Zaterdag 9 Sept.1916

Was vandaag nog in Rucphen. In den omtrek was onze artillerie druk aan 't oefenen en wel met zwaar geschut, maar het z.g. trommelvuur, dat van het front kwam klonk er toch bovenuit en was, zoo stil op de hei, vreeselijk om aan te hooren.

Zondag 10 Sept.1916

Gistren is een 60 tal Belgische kinderen naar hun land teruggekeerd. Van dit tal zijn er 20 in de Charitas geweest, welke inrichting als bewijs van dankbaarheid door de Belgische kolonie een mooi aquarel werd aangeboden.

29 Sept. worden de manschappen der landweerlichting 1916 b. in het genot van onbepaald (klein) verlof gesteld.

Dat de oorlogswinstbelasting 400 miljoen zou opbrengen wordt door de minister van financiën beslist tegengesproken.

Maandag 11 Sept.1916

Overall langs de Belgische grens zijn de Duitse posten teruggetrokken. Belgisch Putte is geheel vrij alsmede Esschen. Men zegt dat dit gedaan is om het deserteren der Duitse soldaten (wat veelvuldig voorkomt) tegen te gaan. Staat men zoo dicht aan de grens op post, dan is het maar een sprong en men is er over, wat nu het geval niet meer is. Die arme Duitschers worden het oorlogvoeren ook moede.

Dinsdag 12 Sept.1916

Sinds een paar dagen liep het gerucht, dat er een proefmobilisatie zou gebeuren, en daardoor alle militairen die met verlof (klein) naar huis toe zijn, op te laten komen. Het besluit is echter door de regeering nog niet beslist genomen. Deze proefmobilisatie (zoo ze zou gebeuren) duurt 4 dagen. De reden is dat de opperbevelhebber, Generaal Snijders, de theoretische zekerheid in de praktijk in werking wil zien. Door de minister van Landbouw, enz. is vastgesteld dat de prijs voor natte pulp is 4.50 gld per 1000 kg op voertuig aan de fabriek. De prijs der regeeringseieren is 7 cts.

Woensdag 13 Sept.1916

Het bericht meldt dat de Engelsche havens tijdelijk zijn gesloten. Niet één Hollandsch schip mag de Engelsche havens aandoen. De Mailboot "Koningin Regentes" maatschappij Zeeland is heden niet vertrokken. Er was uit Engeland bericht gekomen, dat de aankomst daar niet mogelijk was.

Donderdag 14 Sept.1916

Overall hoort men vertellen dat de toestand tusschen Nederland en Engeland zeer gespannen is. Men kan nergens komen of het is, "Het staat er weer critiek bij. Engeland wil ons aanvallen".

Officieel is de regeering door den Engelsche Gezant medegedeeld dat vanaf 12 uur in den nacht van 12 op 13 Sept. alle Engelsche havens gesloten zijn, zoowel voor inkomende als uitgaande schepen. Ook is vanwege de posterijen bekendgemaakt dat de verzending der post naar en over Engeland tot nader order is gestaakt.

Vrijdag 15 Sept.1916

De mobilisatieproef gaat niet door.

Een Grieksch legercorps heeft zich door Duitschland laten interneeren.

De Entente maken vorderingen op het westelijk front.

Zaterdag 16 Sept.1916

Sinds 12 uur in den afgelopen nacht is de telegraafdienst op Engeland die sedert 12 op 13 dezer was stopgezet, weder hervat.

Het kanongebulder is weer duidelijk hoorbaar.

Zondag 17 Sept.1916

Er is hier in Nederland een boekje uitgegeven genaamd: "Verslag over den landbouw", waarin voorkomt wat in 1913-14-15 naar Duitschland en Engeland is uitgevoerd.

Uitvoer van

Boter	Duitschland	Engeland	
1913	19	8	millioen kg
1914	19.6	9.5	
1915	36.5	2.4	
Kaas			
1913	13	19	
1914	19.8	22	
1915	63	8.4	
Geslachte varkens			
	55	11	

Schape

1913	192.000 kg	6.5	millioen kg
1914	70.000 “	8.9	
1915	7.687.000 “	2.6	

Gistrenavond in heel Roosendaal geen suiker te krijgen.

Maandag 18 Sept.1916

Allerlei geruchten liepen vanavond over het deserteeren van Duitsche soldaten over de grens bij Zundert. De een zegt van 200, den andere van 20.

Overall hevig vechten. Zeer verschillend wordt over den duur van den oorlog gesproken. De eene zegt, 't is over een jaar gedaan, anderen zeggen, hij duurt misschien nog wel 10 à 15 jaar.

Dinsdag 19 Sept.1916

Rustig bij ons, alles verlangt naar vrede.

De prijzen stijgen hevig. Ik was gistren nog bij een kennis, die een wasscherij heeft, hij liet mij een prijsopgave lezen, hem toegezonden van chloor z.g. bleekpoeder. Dit smerige goedje werd hem aangeboden à 3 gld de kg. En dan te nemen bij flinke kwantum, en zoo is het met alle zaken waardoor onvermijdelijk stilstand in zaken komt en het ergste doet vreezen.

Woensdag 20 Sept.1916

Alweer, volgens een statistiek zijn in de nu tweejarige oorlog van de verschillende landen te samen 4.631.500 man gedood, terwijl het aantal gewonden op 11.245.300 man wordt geschat.

Uit verschillende oorlogen

Oorlog	Duur	Aantal	per dag
	In dagen	dooden	

1790-1815	9000	2.100.000	235
1854-1856	730	785.000	1075
1866	40	45.000	1125
1870-1871	210	184.000	875
1912-1913	238	462.000	1950
1914-1916	732	4.631.500	6336

Donderdag 21 Sept.1916

De duur der levensmiddelen neemt toe. Dezen week is weer regeringssuiker aangekomen. Was echter direct uitverkocht.

Vrijdag 22 Sept.1916

In Griekenland is het een niet te ontwarren toestand. Het Grieksch legerkorps van circa 6000 man dat zich door Duitschland liet interneeren en aldaar feestelijk werd ingehaald, is door de Grieksche regeering aangezegd terug te komen en wel zoo spoedig mogelijk.

Zaterdag 23 Sept.1916

Alles smokkelt. Zoo lezen we in de courant dat hier aan de grens van Esschen 2 nonnetjes eenige kg levensmiddelen over de grenzen trachtten te brengen, zij werden echter door de kommiezen gesnapt en er is proces-verbaal over opgemaakt, en dat terwijl op een andere zijde van de grens volle wagens over gaan uit winstbejag, terwijl die paar kg waren om in het hoognodige te voorzien.

Zondag 24 Sept.1916

Deze week zal men beginnen met 2 dagen versche regeeringsvisch op de markt te brengen nl. schol en schelvisch die à 14 cts per ½ kg zal verkocht worden.

De minister van Binnenl. Zaken heeft zich andermaal tot de verschillende departementen van algemeen bestuur gericht om met

de meeste ernst bij het papierverbruik tot zuinigheid aan te manen. Dezer dagen zijn weder contracten afgesloten voor het tot December te leveren papier, waarvan de prijs per riem is.

Formaat	1915	1916
Schrijf 22 x 34	1.07	2.95
Klein mediaan 42 x 54	1.97	6.18
Groot mediaan 47 x 62	2.43	7.70
Druk mediaan 54 x 80	1.70	4.90
Royaal 50 x 65	3.64	11.55
Super Royaal 50 x 70	4.30	13.50
Imperiaal 55 x 75	3.98	12.80
Kardoes c. " "	3.59	9.35
Kardoes d. " "	4.38	12.96

Maandag 25 Sept.1916

Van 20 Duitse soldaten die van het front langs den IJser en in Noord Frankrijk getracht hebben naar Holland te vluchten, is slechts aan 2 man gelukt dit gedaan te krijgen.18 zijn door den electriche draad gedood.

Einde Juli waren in het bezette gedeelte van België 616.913 mannen en 309.552 vrouwen totaal zonder werk.

Dinsdag 26 Sept.1916

De Franschen hebben Combles, een stad waar hevig gevochten is, ingenomen. Deze gebeurtenis bracht wel eenige beroering onder de bevolking en van alles wordt eruit gedistilleerd. Men vertelt dat de vrouwen der Duitse officieren die met hunne mannen in België vertoeven, door het opperbevel tijding gelaten is voor 1 October België te verlaten en terug te gaan naar Duitschland, anderen zeggen weer

dat dat reeds binnen 30 uren moet gebeuren. Enfin, de laatste dagen wordt weer druk over den oorlog geredeneerd.

Woensdag 27 Sept.1916

Nog steeds gaan de geallieerden vooruit. Zou men wezentlijk gaan denken dat den oorlog spoedig af zal loopen. Het schijnt van wel daar men in de couranten leest dat in Noord-Brabant door de gemeenteraden verordeningen in 't leven worden geroepen, en wel speciaal op verzoek der Prov. Staten, die bepalen dat op den dag der demobilisatie alle herbergen moeten gesloten zijn en sterken drank niet in 't openbaar mag worden verkocht.

Aan de in aanbouw zijnde kerk aan de kade ziet men metselen, geïnterneerde soldaten (Belgische) die daartoe verlof hebben gekregen, zij moeten echter hun uniform blijven dragen.

Donderdag 28 Sept.1916

De Pruisische verlieslijsten no.630/639 vermelden de namen van 57.648 gesneuvelden, gewonden en vermisten. De lijsten van 1 tot en met 639 bevatten 3.173.065 namen.

Wordt bekend gemaakt door den Burgemeester dat een ieder, die anders dan voor eigen gebruik varkens bezit, dit op 30 Sept.1916 aan den Burgemeester moet opgeven.

Vrijdag 29 Sept.1916

De soldaten hebben heden een groote marsch gemaakt en kwamen tegen middernacht thuis. Het marcheeren der troepen en het aantal ruiters, wagens zien voorbij trekken onder het schijnsel der lantaarens, geeft nog altijd een eigenaardig en angstig aanzien, al is het ook onder slaande trom en volop muziek.

Vanaf 19 Januari 1915 tot en met den laatsten aanval op 25 Sept.1916 zijn door de zeppelinraids boven Engeland gedood 426 menschen.

Zaterdag 30 Sept.1916

Eergistren heeft de Rijkskanselier van Duitschland zijn jaarlijksche rede gehouden, en ook daar klinkt volhouden en overwinnen, wat ook door de hoofden der andere strijders gezegd wordt. We zijn voorloopig nog niet aan den vrede. Wel mogelijk dat het von Bethmann Hollweg's laatste rede is als kanselier. De verbittering tegen de Engelschen komt duidelijk in de rede uit. De haat van weerszijden is ten top gestegen.

Zondag 1 October 1916

Dezen nacht zijn de uren weer verzet, en is de tijd weer als vroeger. In den laatsten tijd zijn binnen 1 maand in Engeland 4 zepelins naar beneden gehaald.

Van den onderzeeër "Brehmen" die evenals de "Deutschland" een reisje naar Amerika waagde wordt gemeld dat hij in de netten door Engeland gespannen, is verward geraakt. Men maakt zich in Duitschland ongerust daar hij al in Amerika had moeten aankomen. De kanonnade was vandaag weer zeer hoorbaar.

Maandag 2 October 1916

Tegen het revolutionair socialistisch dagblad "De Tribune" is een strafvervolg ingesteld door den officier van Justicie en wel naar aanleiding van een stuk in dit blad dat beleedigend is voor Z.H. de Prins Hendrik der Nederlanden, het luidt als volgt:

*"Weer een brok natuur opgeslokt door varkens-Heintje".
Zekere Prins hier te lande, een persoon die leeft van de verdiensten van zijn vrouw die op haar beurt weer een zwaar loon ontvangt voor helemaal geen werk – dat stuk Prins heeft een bod gedaan op het prachtige Elspeter Bosch, een der mooiste brokken natuur van de Veluwe. Hij heeft er, naar men zegt 285.000 gld voor geboden, en de eigenaars van het Bosch hebben wel ooren naar dat bod. Krijgt genoemde vent het*

Bosch, dan doet hij er mee zooals met zijn andere bosschen, hij sluit het af, legt een prikkeldraad er om heen en haalt er allerlei ongedierte heen, soort zoekt soort – vooral wilde varkens, die hij dan vervolgens met andere nietsdoenders, waarmee hij een jacht en visch college heeft opgericht, gaat doodschieten natuurlijk onder de noodige dronkemans tooneelen. Het volk wel gehoond door zijn lamlendigheid, dat het zulke individuën dult: met het geld dat vrouwlief de natie aftroggelt, koopt manlief het halve vaderland op om het voor wilde zwijnen in te richten. ”

Henriette Roland Holst, W. van Ravenstein en D.J. Wijnkoop vormen de redactie van dit blad. ‘t Is wonder hoe dit af zal loopen.

Dinsdag 3 October 1916

Dezen morgen omstreeks 11 uur zijn weder ruim 1000 kinderen uit België hier gearriveerd. Geheel het perron stond vol tafels waarop kommen met melk en daarnaast broodjes met koek. Rondom de tafels stonden banken. Alles was zeer goed georganiseerd. Ik was juist op het station toen ze aankwamen die kleine onschuldige kinderen. Allen waren zwaar beladen met pakken goederen, en op ieder was een nummer bevestigd. Na eenige uren oponthoud trokken zij door naar verschillende steden.

Woensdag 4 October 1916

We hooren niets van de fronten. Overal snakt men naar vrede behalve de smokkelaars en lui die groote inkwartiering hebben. Ik heb een familielid die door het verhuren van zijn pakhuisjes alle dagen 15 gld verdient. Er is artillerie bij hem gelegerd. Alleen het strooi der paarden dat na gebruik, als mest zijn eigendom wordt (het strooi wordt door het leger verstrekt) verkoopt hij aan een soort Boerenbond in Limburg en ontvangt daarvoor na aftrek van alle kosten 25 gld per wagon en de

meeste tijd heeft hij 2 wagons per week. De wachtmeesters komen wel eens in zijn huiskamer een borreltje drinken en een fijne sigaar opsteken.

Donderdag 5 October 1916

Een Amerikaansch journalist heeft een onderhoud gehad met den Duitsche kroonprins, de man van den 'frohliche frische Krieg'.

De fut is er uit bij dezen held. Hij treurt er over dat zoovele jonge levens verloren gaan en vindt het jammer dat den reuzenarbeid besteed aan het aanmaken van munitie en andere moordtuigen niet beter besteed werd aan het overwinnen van den gemeenschappelijke vijand van het menschelijk geslacht, als ziekte en andere hinderpalen. Hij vindt het diep treurig, dat Amerika de geallieerden aan munitie helpt.

Och arme! de stumpert krijgt berouw. Het is echter te laat.

Vrijdag 6 October 1916

Een Engelsch blad de Daily Telegraph meldt dat gedurende de maand September aan de verschillende fronten zijn:

	Officieren	manschappen
gesneuveld	991	16.082
aan wonden bezweken	229	5.354
gestorven	24	1.154
verongelukt	4	93
gewond	3817	81.282
verwond en vermist	265	9.765
vermist,		
vermoedelijk gesneuveld	47	86
vermist	34	344
krijgsgevangenen	5	89

hiervan worden afgetrokken die gesneuveld of gewond waren opgegeven, wat later bleek niet waar te zijn.

14 en 469

Daardoor worden de verliezen

5403 113.780

en totaal met de verliezen in de maanden Juli en Augustus inbegrepen dus in 3 maanden

Officieren manschappen

17.167 288.878

dit alleen van het Engelsche leger.

Zaterdag 7 October 1916

Vanmorgen 9.30 uur kwam een trein met 57 zwaargewonde Engelschen binnen. Onder hen bevonden zich 4 blinden en 2 krankzinnigen. Morgen komt er een trein met Duitschers.

Zondag 8 October 1916

Gistren zijn ook nog een 150 Fransche dames per trein gepasseerd die vanuit het bezette gebied van Frankrijk over Engeland naar Frankrijk terug gingen achter het front.

Maandag 9 October 1916

Alles stijgt in prijs. Handelaren zijn wel verplicht aan opgegeven prijs te verkoopen doch op alles vond men wat. Eieren mogen op de markt niet duurder verkocht worden dan 9 cts, doch men eischt $\frac{1}{2}$ ct om ze uit de mand in de kallebas van den koper te leggen of 1cts alles per stuk om ze thuis te brengen, en zoo gaat het ook met de aardappelen. Het Nederlandsch stoomschip Blommersdijk op weg van New York naar Rotterdam en bevracht met graan voor onze regeering is door een Duitsche onderzeeër getorpedeerd en gezonken. Men weet niet of

de opvarenden gered zijn. Het is dezer dagen weer bar met de onderzeeërs tot zelfs op de kusten van Amerika.

Dinsdag 10 October 1916

Duitschland heeft zijn 5de leening (oorlogs) aangegaan totaal is nu geleend:

eerste oorlogsleening	4.46
tweede “ “	9.06
derde “ “	12.10
vierde “ “	10.70
vijfde “ “	10.59
totaal (milliard Mark)	46.81

Woensdag 11 October 1916

3 Oct. is voor de rechtbank te Arnhem bij verstek veroordeeld een Duitscher tot 6 weken gevangenisstraf en verbeurdverklaring van 32.700 frs. Dit heerschap had getracht dit bedrag aan goud, en gestoken in een buikriem te Zevenaar over de grens te smokkelen. Door het verborgen goudgeld uit te voeren werd hij als smokkelaar veroordeeld.

In het katholiek Weenen wordt een Turksche moskee gebouwd.

Donderdag 12 October 1916

In het Lagerhuis te Londen diende Asquith een aanvraag in voor een crediet van 300 miljoen pond sterling. De Minister verklaarde dat werd deze aanvraag toegestaan (wat met algemeene stemmen gebeurde) de totale credietverleening van het lopende financieele jaar in totaal 1350 miljoen pond sterling zou bedragen. Sinds het uitbreken van den oorlog zou dan toegestaan zijn een crediet van 3132 miljoen pond sterling. Op dit oogenblik bedragen de dagelijksche onkosten 5 miljoen pond sterling.

Vrijdag 13 October 1916

De ex-Koning Otto van Beieren is te München overleden. Deze vorst heeft vele jaren als krankzinnige in zijn kasteel Fürstenried doorgebracht.

Vanaf 16 Oct. wordt de port der briefkaarten binnenland 3 cts voor lokaal verkeer 2 cts.

Zaterdag 14 October 1916

De landweer lichter 1916 (militielichter 1908) zal 24 Oct. in genot van onbepaald kleinverlof worden gesteld.

In Kerkrade een mijnongeluk 21 zwaar 5 licht gewonden.

Zondag 15 October 1916

Het totaal aantal verliezen der Duitschers bedroeg volgens officieele lijsten op het einde van September:

aan ziekte gestorven	52.622
gesneuveld	817.560
gevangen	178.862
ernstig gewond	478.854
gewond	280.880
licht gewond	1.318.834
gewond doch bij de troep	178.439
Totaal	3.306.051

Maandag 16 October 1916

Vanuit het Nederlandsche leger zijn gedeserteerd 2 officieren en 2 cadetten. Zij zijn naar het Oostenrijksche leger uitgeweken. Een der officieren is genaamd Mallinkrood, dezelfde officier die indertijd [zie bij 3 december 1914] bij het oproer in het Belgische interneringskamp gelastte te vuren.

Dinsdag 17 October 1916

De eerste zending regeeringsaardappelen is hier aangekomen, en verkrijgbaar à 3.10 gld per kg

Overigens alles rustig.

Woensdag 18 October 1916

Het leven wordt duur. Eieren 13 cts,

Schoenen zijn niet meer te betalen. Voor schoenen voor mijn zoontje betaalde ik dezer dagen 8 gld p paar (daagsche) en 4 gld voor reparatie. En zoo gaat alles crescendo.

Donderdag 19 October 1916

Heden vierde een oud-onderwijzer uit Esschen, bij de groote vlucht van uit de plaats naar het nabij gelegen Hoeven verhuisd zijn 100ste verjaardag. De man was van 't jaar 1816.

Een deputatie zijner dorpsgenooten hier te Roosendaal tijdelijk woonachtig begaven zich dezen morgen in groot gala naar den jarige om hem bloemruikers enz. aan te bieden. Heel de plaats vlagde, voor kerk en het Hooghuis waar hij verblijft waren mooie versieringen aangebracht en ondanks slecht weer vroolijke stemming. Ik heb hem ook de hand gedrukt, het is een krasse grijsaard. Zijn naam is, als ik mij niet vergis Mr. Verhoeven.

Een inwoner uit Roosendaal geboortig in Nispen, den Heer P. Rassers oud 76 jaar die in zijn jonge jaren bij den jarige in de school zijn opleiding had genoten, ging zijn oude leermeester ook gelukwenschen.

Vrijdag 20 October 1916

Eenige tijd geleden heeft een 2de Kamerlid Mr Ter Spiel in een verkeerde opwelling van antipathie onder den naam van een Duitscher wonende in den Haag het woord Mof geschreven. Hiervan was proces-verbaal van opgemaakt en gistren 19 Oct. is den Heer Ter Spiel door de

Rechtbank tot 100 gld boete veroordeeld, daar de rechtbank het gebezigde woord Mof naar zijn betekenis in de Nederlandsche taal een scheldnaam acht. We mogen dus tegen een Duitscher geen mof zeggen.

Zaterdag 21 October 1916

Pas een leening gesloten, gaat er dezer dagen weer een voorstel naar den Rijksdag voor het bewilligen van een nieuwe oorlogsleening van 12 milliard.

Deze morgen is de artillerie vertrokken voor een 10 daagsche oefening in de Veluwe.

Zondag 22 October 1916

De minister-president te Weenen Graaf Sturgkh⁸ is heden bij het middagmaal in een hotel door den uitgever van een te Weenen verschijnend blad doodgeschoten. De dader is dr. Fredrich Adler. De neergeschoten minister was een tegenstander om openbaar te maken de verhouding welke thans bestaat tusschen Oostenrijk en Hongarije. Het gebeurde maakt diepe indruk in Oostenrijk.

Maandag 23 October 1916

Het Nederlandsch stoomschip "Fortuna" op reis van Rotterdam naar Cardiff is bij Newhaven op een mijn geloopt of getorpedeerd. Kapitein en 15 man verdronken.

Dinsdag 24 October 1916

Verschillende zeppelins zijn over ons land komen drijven, en heeft een ervan bij Gorkum een bom naar beneden laten vallen. De zeppelin dreef ongeveer 60 m. hoog. De stukken der bom zullen onderzocht worden. 't Is wel brutaal.

⁸ http://nl.wikipedia.org/wiki/Karl_Reichsgraf_von_St%C3%BCrgkh

Woensdag 25 October 1916

Gistren ben ik weder voor zaken naar de grens geweest. In plaats van bij den militairen commandant te Nispen een verlofpas aan te vragen, moest ik mij nu vervoegen bij den Commandant der Marechaussee, die zijn bureau heeft gevestigd tegenover het douanekantoor. Juist was het ons afgegeven, toen een commies en een paar soldaten aankwamen met een zevental smokkelaars 3 mannen van 35 à 40 jaar 3 jongens 14 à 15 jaar en een meid van 20 jaar. De luidjes hadden een kwade rout achter den rug, ze zagen er uit of ze door de modder gerold waren.

Wij naar den grens, en langs de pindraad heining loopende, kwamen wij aan den overweg waar een Duitsche soldaat aan de eene en een Hollandsche soldaat aan de andere zijde op wacht stonden. Den Duitscher was een man van circa 45 jaar met koperen plaat op zijnen buik waarop stond "Gott mit uns". Wij maakten een praatje, en hij vertelde ons dat hij uit het Rhijnland afkomstig was, had nog geen gevechten meegemaakt, waar hij trouwens ook niet naar verlangde, "Er gaan er genoeg kaputt" zei hij. Hij verlangde naar vrede dan kon hij naar huis gaan.

Alles was stil rondom ons, de lijnen van den spoorweg zagen er geroest uit van wege het weinig gebruik, hier en daar ziet men een man of vrouw langzaam en bedrukt de straat oversteken of een groepje menschen staat treurend bij elkaar. Ziet men het Belgenland en hoewel onzichtbaar voelt ge de druk die op dat ongelukkig land ligt. Het is terneer geslagen, het zit tusschen de greep, als ge de straten van Esschen in kijkt is het juist of dat ge op de erf eener hoeve zijt waar een doode rust. Iedereen loopt stil en schuw daar heen. Wij tuuren in een land dat in oorlog is, en in gewonen tijd zijn de menschen er toch zoo levendig en vlug.

Donderdag 26 October 1916

Alom is men in den lande verontwaardigd over de brutaliteit der zeppelins. Het is nu uitgewezen dat de 2 bommen boven Gorkum uitgeworpen slechts benzinebussen waren. Doch in hoofdzaak gaat het er om dat ze rustig boven Nederland drijven, belichten wat men noodig oordeelt te zien, en dan weer optrommelt.

Vrijdag 27 October 1916

Weer geen suiker te krijgen, zoo wat klontjes tegen 45 cts p pond. Dezen avond was er in een winkel in de Molenstraat weer voorraad en het is wel aardig om te zien hoe den winkel bestormd wordt. Het scheelde niet veel of door het gedrang zou ruzie ontstaan zijn. Binnen een oogwenk was de voorraad verkocht.

Zaterdag 28 October 1916

Ik lees in het dagblad De Tijd het volgende:

Een dezer dagen is een weddenschap vereffend waarmede een bedrag van fl 310.000 mee gemoeid was. Elke partij bestond uit beurs- en handelslui. De weddenschap die ten vorige jare was aangegaan, gold de vraag of den oorlog voor October 1916 geëindigd zou zijn. Beide partijen hadden hunne verlieskansen verzekerd op polissen, waarvoor 10% premie betaald was en ook de risico dezer polissen was weer over verschillende maatschappijen verdeeld. De winners van de weddenschap hadden fl 270.000 te deelen, terwijl de verliezers fl 300.000 te betalen hadden. De schade was voor de verliezende verzekeringscombinatie.

Zondag 29 October 1916

Dezer dagen is in de Rijksdag weder een nieuwe oorlogslening van 12 milliard toegestaan. De socialisten stemden tegen.

Aan de grens wordt weer hevig gesmokkeld, doch velen loopen in de val.

Maandag 30 October 1916

Dezen morgen zijn ongeveer weer 900 kinderen naar België teruggekeerd, ze zagen er patent uit. Hier op het station werd de verdere leiding door Duitse vrouwen van het Rode Kruis overgenomen.

Dinsdag 31 October 1916

(Officieel) De dienstplichtige manschappen der landweerlichting 1916d militieplichtig 1909 worden 17 Nov. a.s. in het genot van onbepaald klein verlof gesteld.

Woensdag 1 November 1916

Vandaag volkomen zomerweer. Alles is uit wandelen, 't is Allerheiligen, de soldaten hebben echter drukke dienst.

Wij krijgen a.s. Woensdag een officier ingekwartierd.

Donderdag 2 November 1916

Vanmorgen zijn de batterijen artillerie langen tijd in Roosendaal ingekwartierd naar Breda vertrokken, en zijn die van Bergen op Zoom hier gearriveerd. Zoo'n vertrek is altijd aardig om te zien. Er wordt gesalueerd, de jonge meisjes krijgen een knikje of knipoogje. Overal afscheid. Men was maar liever in Roosendaal gebleven.

Over stijging van prijzen o.a: een handelaar in Friesland had een groote partij cichorei wortelen. Verleden jaar bood men hem voor de partij 60.000 gld. Wat een hooge prijs is. Hij nam het bod niet aan en bewaarde de worteltjes. Nu heeft hij ze verkocht voor 175.000 gld.

Vrijdag 3 November 1916

Dezen morgen verwisselen van troepen. Alles wat vertrekt moet op de Markt aantreden en met muziek voorop, trekt men af. Eenige uren later komen de nieuwe gasten.

De officier is binnengekomen, men zegt voor 4 maanden.

Zaterdag 4 November 1916

Gister zijn weer 600 Belgische kinderen alhier aangekomen en verder naar verschillende plaatsen doorgegaan.

Door de Duitschers wordt in België een soort slavernij toegepast. In vele plaatsen krijgt de man een briefje thuis, dat hij op dit of dat uur aan het station aanwezig moet zijn en wel voorzien van ondergoed enz. Waar hij verder naar toe gaat, of wanneer hij terug komt, hij weet het niet. Komt men niet dan wordt men met geweld uit het huis gehaald en zwaar gestraft.

Zondag 5 November 1916

De prijs der eieren is nu vastgesteld op 10 cts.

Men zegt dat er eerdaags weer gebrek komt aan tarwebrood en men zal gelasten uitsluitend oorlogsbrood te bakken.

Tot nu toe zijn niet minder dan 1500 Belgische kinderen hier bij degelijke nederlandsche gezinnen geplaatst. Deze kinderen blijven hier tot minstens na den oorlog, daar het meest weezen of half weezen zijn en niemand in België hebben om ze te verzorgen. Zij behooren niet bij de catagorie die hier komen om aan te sterken en dan weer terug te gaan.

Maandag 6 November 1916

Men meldt uit Esschen, dat doordat vele inwoners uit de omliggende Belgische dorpen de wijk nemen naar Nederland, door de Duitschers zeer strenge bepalingen worden toegepast. In Capelle o.a. mag

niemand meer na zonsondergang het huis verlaten, terwijl de Deutsche soldaten van tijd tot tijd zich komen overtuigen of ieder wel aanwezig is. Van alle huisgezinnen zijn nauwkeurig de namen der bewoners opgenomen en het lijstje is men verplicht in zijn huis op te hangen, dit voor het gemak der controle. Blijkt dan één lid van het gezin over de grenzen is gevlucht, wordt het overige deel onverbiddelijk naar Duitschland gevoerd.

Dinsdag 7 November 1916

Dezer dagen is het gedeelte van Polen door de Duitschers bezet en voor den oorlog aan Rusland behoorende, als een onafhankelijke staat vastgesteld, altijd wel te verstaan onder zorgzame leiding van Duitschland. Het doel daardoor, schijnt te zijn, zoodoende over het Poolsch jongelingschap te kunnen beschikken, en bij het Deutsche leger in te lijven. Ik zou me niet verwonderen of dit gaat met België ook gebeuren.

Woensdag 8 November 1916

Gedurende de maand Oct zijn 145 mijnen op onze kust aangespoeld: 121 Engelsche 13 Duitsche en 11 van onbekende oorsprong. Totaal zijn er reeds aangespoeld 1553.

Op vele plaatsen hier te lande koopt men 2 cts stukken op. Men betaalt er 4 cts per stuk voor.

Donderdag 9 November 1916

Eenige tijd geleden is een tweetal kadetten de grenzen over gegaan met de bedoeling in het Oostenrijksche leger dienst te nemen. Door de Duitschers zijn zij, als zonder middelen van bestaan weder in ons land teruggezet.

Gisteren is door de Duitse Commandant den ontvanger en beampten der Belgische douane te Esschen aangezegd dat zij eerdaags van hun betrekking worden ontheven.

In de stad Luik is het droevig gesteld, de eieren kosten daar 45 centimes per stuk, de boonen 4 frs en aardappelen 1.25 frs de kilo. Een slager kocht een ziek paard voor 700 frs dat geen 100 waard was. Haver kost 125 frs, klaver 32 frs en het strooi 100 frs de 100 kilo. Vandaag was het zeer druk in de plaats, er werd een denkbeeldige slag geleverd tusschen Roosendaal en Breda. Enorme groote troepen en een soort kanonnen die wij nog niet gezien hadden, kwamen voorbij, 't was druk.

Vrijdag 10 November 1916

Alhoewel geseind was dat Charles Evans Hughes als President der U.S.A. was gekozen is later bericht dat Wilson weder opnieuw herkozen is. Ik meld dit om reden aan deze verkiezing wel een wijziging verbonden was omtrent de houding van Amerika tegenover de oorlogvoerende partijen.

Naar een gesmokkelde brief uit Antwerpen meldt zouden nu ongeveer 30.000 man uit Antwerpen en omstreken naar Duitschland zijn overgebracht om in de munitiefabrieken te werken. Deze handelwijze rechtstreeks tegen de wet van het volkerenrecht roept om wraak. Prins Heinrich van Pruisen is gesneuveld.

Zaterdag 11 November 1916

Het gaat sommige menschen wel goed in dezen oorlog. Zoo lezen wij dat in Volendam het gewone loon der visschersknechts bedraagt 7 à 8 gld per week. Nu de prijzen van visch zoo hoog is gestegen kunnen zij nu als hun deel 50 ja tot 90 gld per week besommen. De eigenaars der vaartuigen hebben nog hogere verdiensten, bedragen van 1000 gld

wordt door sommigen genoemd. Toch zijn de normale tijden het beste.

De prijs der eieren hier is 2.50 à 3.00 gld de 25 stuks, terwijl de boter 1 gld per pond kost.

Zondag 12 November 1916

Als men zoo de groote dagbladen leest, pro en contra, dan bemerkt men onder den schijn van moedige en krijgshaftige woorden dat men sterk naar den vrede verlangt. Men geraakt aan weerszijden uitgeput. Wat Duitschland nog op de been houdt, is de vrees over eigen land de ellende te zien komen, die men in andere landen zoo kwistig heeft gestrooid. Duitschland, die den strijd begonnen is, door zijn eerewoord te breken, begint nu te handelen zoo strijdig tegen alle moreele en zedelijken wetten der maatschappij, dat men dit niet anders als een teeken van verzwakking kan beschouwen. Daar is daarginds nog wel kracht, zeker een stervende leeuw slaat nog met een klauwenslag een borstkas in elkaar.

Het inlijven der Polen uit het bezette gebied in het Duitsche leger, het wegvoeren van duizenden Belgen naar Duitschland, doet geen land dat zich zeker waant van de overwinning. Dat zijn daden van wanhoop. Hoe meer teekenen van mindere sterkte daar, hoe meer moed in het ongelukkig België en Frankrijk, dat elke voet grond met bloed moet terugwinnen.

In Terheijden Belgische vliegtuig gedaald. Geïnterneerd.

Maandag 13 November 1916

Naar men meldt zal door Z.H. den Paus, den Koning van Spanje en de President van Amerika gezamenlijk een protest naar Duitschland gezonden worden, tegen het wegvoeren der burgers uit België.

Dinsdag 14 November 1916

De “Koningin Regentes “ van stoomvaartmaatschappij Zeeland is verleden Vrijdag door een Duitsche onderzeeër naar Zee-Brugge gesleept en tot nu toe nog niet vrijgelaten. Men zegt dat den dienst naar Engeland gestaakt zal worden.

Meer en meer gaan in Duitschland stemmen op voor den vrede. Men doet pogingen met Rusland apart vrede te sluiten.

Woensdag 15 November 1916

Namens de vereenigde Bisschoppen van België met Kardinaal Mercier aan 't hoofd is bij den Duitsche regeering krachtig geprotesteerd tegen het wegvoeren der burgerij, doch ondanks alle protesten duurt de wegvoering voort. Bij de grondwetsherziening (dezer dagen aangenomen) is door artikel 80 o.a. aangenomen:

- Algemeen kiesrecht voor mannen behoudens geringe vanzelfsprekende uitsluitingen;
- Vastlegging in de grondwet van het (bestaande) enkelvoudige kiesrecht;
- De mogelijkheid van invoering van vrouwenkiesrecht (mits niet gebonden aan maatschappelijke welstand) door den gewonen wetgever;
- Stemplicht.

Donderdag 16 November 1916

Behalve het stoomschip “de Batavier VI” is ook het stoomschip “Midland” van de Steenkolen Handels Maatschappij uit Rotterdam door een Duitsche duikboot naar Zee-Brugge opgebracht.

Door het hoofdc Comité van het Roode Kruis (Nederlandsche) is het kruis van verdienste geschonken aan Mevrouw Risseeuw, Echtgenoot van

den Ontvanger der douane, Eerwaarde Heer C. Oomen Kapelaan Kerk St. Jan, en aan den Heer G. Verheijen.

Vrijdag 17 November 1916

De dienstplichtigen der bereden wapens en pantserfort artillerie der lichte 1905 zullen 1 Dec. a.s. in het genot van onbepaald klein verlof worden gesteld.

Het plan der Belgen was bij gelegenheid van den verjaardag hunner Koning een groote bijeenkomst te houden, zoo mogelijk van al de Belgen hier in Nederland vertoevende. Deze bijeenkomst zou plaatsvinden in het dorpje Baarle-Hertog. Het schijnt dat dit plaatsje Belgisch grondgebied is, doch vanuit België niet betreden kan worden dan over Hollandsch grondgebied. De Duitschers kunnen er dus niet komen zonder de neutraliteit van Holland te schenden.

Welnu op dat plekje grond zou de betooging plaats hebben en zouden de nationale liederen enz. gezongen worden. Het plan is echter niet opgegaan daar onze regeering het niet toeliet, waarschijnlijk uit vrees dat daar moeilijkheden door zouden ontstaan. Hier te Roosendaal heeft men het jaarfeest van den Koning in de zaal "Unie" gevierd.

Zaterdag 18 November 1916

De onderzeeër "Duitschland" die eenige tijd geleden weder naar Amerika vertrok, is dezer dagen op zijn terugreis op een torpedoboot geloopt, deze doen zinken, en zelf naar de Amerikaansche kust terug gevaren ter reparatie.

Uit den Haag meldt men dat door het sociaal Democratisch Tweedekamerlid den Heer Duijs verlof gevraagd is een interpellatie tot de regeering te richten ter zake van het wegvoeren door de Deutsche Overheid van Belgen naar Duitschland. Aanleiding daartoe is dat in

verschillende publikaties tot de Belgische vluchtelingen door de Nederlandsche regeering gericht, gemeld wordt dat de Duitsche regeering aan de Nederlandsche de verzekering heeft gegeven omtrent verschillende waarborgen tegenover de Belgen, vooral ook dat de Duitschers zich geheel zouden houden aan de Haagse Conventie.

Verder wordt gemeld dat van Belgische socialistische zijde in samenwerking met de S.D.A.P. een groote protestmeeting zal worden gehouden.

Zondag 19 November 1916

Door den Minister van Landbouw enz. is bepaald dat gedurende de winter de brandstoffen in het algemeen niet zullen stijgen boven:

Limburgsche en	
Duitsche antraciet	2.20 per mud
Belgische anthraciet	2.50
Eierkolen	1.60
Kachelkolen	1.75

Het wegvoeren der Burgers in België blijft voortduren. Men is nu bezig de spoorwegarbeiders op te lichten en schat het aantal van deze werklieden in België nog op vijfenzestig duizend man. Te Welkenraedt, een Duitsche grensplaats, passeeren gemiddeld 5 treinen per dag bestaande uit 30 à 40 wagens, alles propvol met Belgische burgers. In die wagens bevinden zich zoowel advocaten, priesters, onderwijzers als landbouwers, vakmannen enz.

Het S.S. Koningin Regentes wordt nog steeds door de Duitschers vastgehouden. Varen naar Londen is door de Maatschappij Zeeland tijdelijk weer gestaakt.

Maandag 20 November 1916

Ik lees in de bladen onder de rubriek Financien en economie dat de levertijd van granaten door verschillende fabrieken uit de Vereenigde Staten aan Rusland is verlengd tot 30 april 1917. Rusland heeft besteld 8.500.000 Shrapnells en 4.500.000 stuks high explosives. Eerstgenoemde order vertegenwoordigt een waarde van \$160.000.000, de tweede van \$65.000.000. Dit zijn nog slechte teekenen voor a.s. vrede.

Dinsdag 21 November 1916

Hedenmiddag arriveerden alhier 180 vrouwen en kinderen uit Noord-Frankrijk en zuid België. Men dacht direct door te kunnen gaan naar Vlissingen om dan via Engeland naar Frankrijk te gaan achter het front. Daar den dienst tusschen Nederland en Engeland tijdelijk is gestaakt, zal men trachten voorloopig een gedeelte in Vlissingen en een ander gedeelte in den Haag onder dak te brengen.

Met heele troepen trachten de Belgische jongens over de grens te komen, om de opeisching te ontduiken.

De lijst der handelsschepen welke verloren gingen of zware schade beliepen ten gevolge van den oorlogstoestand luidt als volgt:

Schepen van oorlogvoerende landen

Engeland	571 groote schepen 422 kleine schepen
Duitschland	86 schepen
Frankrijk	117 schepen
Rusland	47 schepen
Italië	115 schepen
België	20 schepen
Japan	6 schepen
Oostenrijk	11 schepen

Turkeij	12 schepen
<u>Portugal</u>	<u>1 schip</u>
Totaal	1408 schepen

Neutrale landen:

Nederland	65
Noorwegen	159
Zweden	71
Denemarken	53
vereenigde Stat.	9
Spanje	16
Roemenië	1
Perzië	1
<u>Brazilië</u>	<u>1</u>
Totaal	376 schepen

van het begin van den oorlog zijn dus tot 30 sept.1916 getorpedeerd of op een mijn geloopt. van oorlog voerende landen

neutrale landen

Totaal

Woensdag 22 November 1916

Na de gewone berichten van zwakke polsslag, zooveel graden koorts enz. sinds een paar dagen in de kranten gemeld omtrent den keizer van Oostenrijk meldt ons heden morgen een telegram dat keizer Frans Jozef is overleden. Onder den storm der revolutie is hij op den troon gestegen, onder het orkaan van den wereldoorlog heeft hij hem

verlaten. Hij laat zijn land in een beklagenswaardige toestand achter. Wat zal er in de toekomst nog gebeuren.

Donderdag 23 November 1916

In Bakaritza (Rusland) is een kruitfabriek in de lucht gesprongen waarbij 310 mensen gedood en 2 schepen uit elkaar zijn geslagen. Alle bladen over geheel de wereld wijden woorden aan den overleden keizer Frans Joseph. De eene gunstig, den andere minder, naar gelang de partijen, doch alle met een bild. Het is wel diep treurig dat dezen keizer die zooveel leed heeft gedragen, onder kanongebulder en menschenslaching zijn volk in zoo'n ongelukkige toestand verlaat. Oostenrijk toch zal het meest de nadeelige gevolgen van dezen oorlog ondervinden.

Morgen komt de Koningin in Roosendaal.

Vrijdag 24 November 1916

H.M. de Koningin zal deze middag 1.40 uur uit Bergen op Zoom arriveeren per auto en aan den overweg door de militaire overheid worden verwelkomd. Tegen dat uur was de Markt vol volk, vooral aan de schuiven. 1.40 uur stonden de auto's voor de schuiven en verwonderlijk en ook toevallig bleven ze zeer lang dicht om een klein treintje te doen passeeren. Onze Landsvrouw kon braaf wachten, zoo als wij zoo dikwijls moeten doen. Eindelijk was den doortocht vrij en reden de auto's 4 in getal de Markt op.

Vriendelijk neigde de Koningin maar hoera werd niet geroepen. H.M. bezocht eenige militaire instellingen voor onderwijs enz. en reed circa 3 uur naar Bergen op Zoom terug. 't Was weer geen officieel bezoek aan Roosendaal.

Zaterdag 25 November 1916

Het S.S. 'Koningin Regentes' door de Duitschers in beslag genomen, ligt altijd nog te Zee-Brugge aan de wal.

De regeering gaat een geldleening aan van fl125.000.000.

Door gebrek aan steenkolen zal bij de spoorwegen een sterke inkrimping van treinenloop noodzakelijk worden en wel van 27 dezer tot 1 Januarij 1917. Na dien tijd zal de inkrimping nog in grooten vorm worden ingevoerd, ook de verwarming in de wagons zal getemperd worden. Zoo zal er aan alles gebrek komen, wat dubbel erg is nu de winter voor de deur staat.

Aan de fronten is het stil.

Zondag 26 November 1916

Hoe het smokkelen er aan toe gaat. O.a. een vijftal artilleristen sleepten een zware vracht smokkelwaar naar de grens, hun gids was een hospitaalsoldaat. Op den Nispensche Achterhoek werden zij door de grensbewakers aangehouden en op hun smokkelwaar beslag gelegd.

Opvallend sterven hier in de plaats en door heel het land vele menschen plotseling. Daar zijn wel oude en zieke menschen bij, maar hun sterven is toch plotseling, onverwacht. Sedert verleden zondag zijn tot nu toe 4 menschen hier in de plaats plotseling gestorven. Den Heer A. de Bruin, Louis de Keijzer Mejuff. Rosalie Schoonheijt en een zekere Bennaarts die plotseling in een koffiehuis dood bleef.

Maandag 27 November 1916

Bij tientallen komen de Belgen over de grenzen gevlucht uit vrees naar Duitschland getransporteerd te worden.

Het bericht (uit Duitse bron) doet de ronde dat de Koning van Griekenland is vermoord. Men wacht echter op zekerheid.

In Esschen is de prijs van een kilo rundvleesch 12 frs.

Dinsdag 28 November 1916

De moordaanslag op den Koning van Griekenland heeft niet plaats gehad. Vreemd dat geruimen tijd geleden, tijdens zijn ziekte zijn overlijden en nu deze verzonnen aanslag beide uit Deutsche bron voortkomen.

De opvolger van Frans Joseph noemt zich Karel Joseph.

Woensdag 29 November 1916

Op de grens bij Limburg schijnt het er nog al warm aan toe gegaan. Circa 70 Belgen van 17 tot 25 jaar kwamen in den afgeloopen nacht de grens over, bijna allen voorzien van revolvers. Tusschen de Deutsche posten en de vluchtelingen zijn schoten gelost waarbij 3 Duitschers werden neergeveld. Tegelijk kwamen ook eenige ontsnapte Russische krijgsgevangenen over.

Door de Minister is voor deze gemeente vanaf 1 Dec. 1916 tot 1 April 1917 de maximum prijs der melk bepaald op 12 cts de liter.

Donderdag 30 November 1916

Op 28 Nov. heeft weder een zeppelinraid boven Engeland plaats gehad. Twee zeppelins zijn neergeschoten en brandend in zee gestort. Vanaf het begin van den oorlog tot heden zijn 31 zeppelins vernield. Op het westelijk front totaal niets te doen. In Roemenië schijnen de centralen vooruit te gaan.

In de bontwinkels worden moffen geëtaleerd die naar hun model 'zeppelinmoffen' worden genoemd.

Heden is keizer Frans Joseph begraven.

Vrijdag 1 December 1916

Minister van Financiën van Gijn is afgetreden, daar in de 1ste Kamer het ontwerp tot wijziging der Successiewet met 22 tegen 18 stemmen is verworpen.

Op 20 Dec. a.s. zullen de dienstplichtingen der militie lichte 1910 voor zoover zij bestemd zijn om later naar de landweer over te gaan, in het genot van onbepaald klein verlof worden gesteld.

Naar bericht uit Berlijn zal het SS 'Koningin Regentes' worden vrijgelaten.

Zaterdag 2 December 1916

Uit Roemenië komen geen gunstige berichten, trouwens den stilstand op het westelijk front geeft reden tot nadenken. De tijdingen der geallieerden luiden niet erg rooskleurig.

Zondag 3 December 1916

In Griekenland is het een ware heksenketel, een gedeelte van Griekenland vecht en het andere niet. Daar kwamen vandaag zelfs berichten dat in de stad Athene botsingen plaats hadden en de Franschen den heuvel achter het KK Paleis bombardeerden. Heden komt St. Nicolaas door de straten, in een paar jaar niet geweest. Volop muziek en veel toeschouwers.

Maandag 4 December 1916

Nog steeds zeer ongunstige berichten uit Rumenië. De vijand staat voor de poorten der (hoofd)stad en elk oogenblik kan bericht komen, dat de vijandelijke troepen hun intocht in de stad zullen houden.

In Engeland is het ook niet in orde. Er is een kabinetscrisis en naar verluidt willen Lloyd George en Asquith beiden aftreden wegens meeningsverschil. Ik weet niet wat ik er van denken moet, maar soms

komt de vrees bij mij op dat de Duitschers het op den duur nog winnen zullen en wel van geheel Europa.

Van het westelijk front hooren we totaal niets.

De beide ministers in Engeland, die steeds zulke groote woorden en krachtige redevoeringen hebben gehouden en door hun prachtige en krachtige beloften zooveel goeds deden verwachten, zullen het bijltje er bij neerleggen.

Het wegvoeren van duizenden en duizenden Belgen duurt maar voort. Alles schreeuwt en roept, maar niemand ter wereld kan er iets aan doen. Duitschland gaat zijn gang.

Dinsdag 5 December 1916

In werkelijkheid zal het er 's avonds in onze gemeente donker uit gaan zien. Evenals op andere plaatsen werd ook hier gemompeld dat er weldra gebrek aan kolen zou komen aan de gasfabriek, en daardoor de verlichting beperkt.

't Is heden raadsvergadering geweest en het volgende is bekend gemaakt:

Roosendaal 5 Dec.

Voor de gasverbruikers

Met ingang vanmorgen 6 Dec. is voorloopig het verbruik van gas als volgt geregeld:

Lichtgas mag verbruikt worden tot hoogstens 70% van het gewone verbruik tegen de prijs van 7 cts de Meter. Wat meer verbruikt wordt kost 20 cts de Meter. Kook- en werkgas wordt verhoogd van 5 ½ cts op 8 cts de M.

Winkels mogen s'avonds na 8 uur maar één pit laten branden, terwijl na 9 uur aldaar geen gas meer verbruikt mag worden.

Vergunnings- en verloflokalen mogen om 10 uur nog slechts 1 pit branden, terwijl om 11 uur aldaar geen gas meer verbruikt mag worden. Alle publieke

vermakelijkheden, uitvoeringen enz. moeten te 10 uur geëindigd zijn.

Wat ik reeds een paar dagen geleden over de plotselinge sterfgevallen schreef, hebben weer 2 nieuwe gevallen de algemeene aandacht getrokken. Hedenavond stond het volgende in *De Grondwet*:

Den laatsten tijd wordt onze stad wel opgeschrikt door plotselinge sterfgevallen, welke onder de bewoners diepe indruk teweegbrengen. Gistrenavond stond de nog jeugdige vrouw van den Heer A Stokman, wonende in de Molenstraat in de winkel te helpen toen ze plotseling ineen zakte en door de omstaanders dood werd opgenomen. Hedenmorgen toen de Heer Claasen wonende Bloemstraat zich ter Kerke begaf zakte ook hij plotseling in elkaar en was een lijk. Dit zijn nu 6 à 7 plotselinge sterfgevallen in een paar dagen tijds.

Woensdag 6 December 1916

In Vlissingen wordt veel schardijn gevangen. Een soort visch, dat slechts door de volksklasse gebruikt wordt. De gewone prijs is 10 à 20 cts per emmer. Tegenwoordig wordt dit door de Duitschers opgekocht tegen 85 cts de kilo. Duizenden vaten worden verzonden en in het Deutsche rijk worden er knakworstjes van gemaakt, die grif voor 5 Mark per stuk weggaan.

Met zekerheid kan worden medegedeeld, dat Minister van Gijn zijn verzoek om ontslag heeft ingetrokken.

Donderdag 7 December 1916

Gistrenavond 9 uur was heel Roosendaal in volslagen duisternis. Rond 9 uur liep de politie de straten af om hier en daar te waarschuwen dat 9 uur het licht uit moest en die het vergeten was, werd na den opgegeven tijd aangemaand het onmiddellijk uit te doen. Kwart over

negen was het doodstil op straat, alsof het tegen middernacht liep. Een lantaarn brandde er op de Markt.

In Rotterdam moet circa 8 uur alles sluiten evenals op vele andere plaatsen.

Gistrenavond vernam ik reeds dat Bukarest door de centralen was genomen. Overal feest en klokkegelui in Duitschland en wel met eenig recht. Toen indertijd sprake was dat Rumenië zich ook in den strijd zou mengen, riep men in Duitschland: 'Kom maar op, een vijand minder of meer hindert ons niets, we kunnen desnoods heel de wereld weerstaan'.

En het gaat er wel naar uitzien. Waar zijn nu de geallieerden? Van geen front hooren wij iets. In Engeland hebben ze ruzie onder elkaar, Duitschland gaat zijn gang en trekt zich van niemand iets aan.

Protesten op protesten worden over de wereld geslingerd omtrent de deportatie der Belgen. Wat helpt het? Het brengt niets dan een glimlach op het duivelsche gezicht van de vermeteale Mof.

Als men nu van Duitse zijde de Koning van Griekenland een handje gaat helpen, dan is zoo den Balkan schoongeveegd.

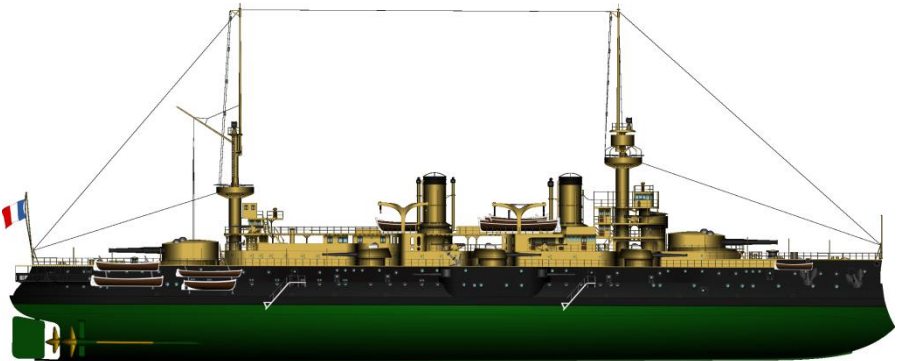
Vrijdag 8 December 1916

Bij de Entente is het niet in orde. Tot nu toe heb ik altijd boudweg gezegd dat de Duitschers het onderspit zullen delven, maar nu durf ik het niet meer. Veel, zeer veel, zal er nog moeten veranderen voor ik mijn oude meening weer zal zijn toegedaan, maar zooals het er nu bij staat, is de overwinning voor de Entente nog zeer ver in het verschiet. Gedurende de maand November zijn 23 mijnen op onze kust aangespoeld. Dat is totaal van het begin van oorlog 1576 stuks.

Zaterdag 9 December 1916

David Lloyd George is nu benoemd tot eerste minister van Engeland en zal den oorlog nu misschien met meer voortvarendheid worden voortgezet.

Een Fransch slagschip de “Suffren” is met man en muis vergaan. De bemanning was 700 koppen.

Slagschip *Suffren*

Zondag 10 December

Als men de dagbladen doorleest, dan stormt het in Europa, en vrees ik dat na afzienbare tijd geheel Europa in vuur en vlam zal staan. Voor het einde van dezen oorlog daar is, zullen nog vreeselijke dingen gebeuren, en maak ik mij beangst, dat ook ons land in het bloedbad getrokken zal worden.

Van alle zijden der neutralen ook van Amerika worden de hevigste en heftigste protesten tegen Duitschland opgeworpen over de deportatie der Belgen.

Na een schriftelijke ondervraging aan de regeering heeft nu het Kamerlid Duijs een interpellatie aangevraagd omtrent het gegeven woord der Duitschers tegen over Nederland omtrent den terugkeer

der Belgen. De voorzitter der Tweede Kamer was tegen het indienen der vraag, doch de Kamer heeft door stemming de indiening goedgekeurd.

Duitschland wil België uitmoorden. Dat moet gezegd worden. Militair is Duitschland nog de eerste van Europa, ja misschien van heel de wereld. Maar wat zij missen, dat is dat zij menschen zijn die hun eenmaal gegeven woord niet gestand houden, en dit laatste verduistert toch alle goeds, wat een mensch, een man ook mocht bezitten.

In dezen oorlog hebben de Duitschers bewezen dat het geen menschen zijn, daar men op kan rekenen, daar men zijn vertrouwen in kan stellen. Zij zijn daardoor ook niet de aangewezenen om over Europa te regeeren. Er komt geen rust in Europa voor zij verslagen zijn.

Maandag 11 December 1916

7 Dec. zijn er weer Engelsche en Duitsche zwaar gewonden gepasseerd.

De Firma Jurgens Margarine fabriek te Oss is door de N.O.T. met 300.000 gld beboet als niet voldaan te hebben aan eenige voorwaarden, door het rijk vastgesteld.

Algemeen wordt gezegd dat van weerszijden alles tot het uiterste zal worden opgevoerd om het volgend jaar tot een beslissing te komen. Daar zijn oogenblikken dat ik wel eens met angst in de toekomst zie, waar moeten wij en de kinderen toch blijven als we opgejaagd worden. Overal vuur en vlam.

En toch geloof ik dat er nooit méér gelegenheid geweest is om zich te vermaken als juist in dezen gevaarlijken tijd. Slaat men de couranten open, kolommen vol met annoncen van tooneel, zang en muziekuitvoeringen. 't Is of heel Holland niets te doen heeft dan zich te

amuseeren, overal gelegenheid zich in een vloed van genot te werpen terwijl wij over een vulkaan loopen die elk oogenblik kan losbarsten. Zelf ben ik vroolijk van natuur en gevoel me als ik niet te veel financieele zorgen heb, de gelukkigste man der wereld, maar toch de groote onverschilligheid en zorgloosheid der menschen, terwijl ons Nederlandsch huis door een muur van bloed en vuur is omgeven, geeft toch reden tot nadenken.

In bijna alle steden zijn verordeningen in 't leven geroepen voor beperking van licht.

Nog eenige weken geleden kostte een baal mosselen van 90 kg 90 cts dus 1 cts per kilo, nu brengt zoo'n baal 4 gld de kg op, terwijl er nog 7 cts per kilo bijkomt voor pellen en koken en gaan dan naar Duitschland.

Er komt gebrek aan zout, hier en daar is nog een pondje te krijgen.

Dinsdag 12 December 1916

Dezen avond kwam ik circa 6 uur bij een kennis binnen, die mij reeds in de verte toeriep: "De keizer van Duitschland stelt vredesvoorwaarden. De condities waarop hij den oorlog wil eindigen zijn reeds naar de geallieerden verzonden".

Ik verschrok, kon het niet gelooven, en zeg: "Dat vind ik nou niets lollig van jelui om me zooiets te zeggen, juist nu het de geallieerden zoo slecht voor de wind gaat". "Loop naar van Poll, amice! daar zult ge de telegrammen lezen", riepen ze, en mee gooiden ze me de deur uit.

Ik rap weg, in de verte zag ik al dat er iets was aangeplakt en een massa menschen voor de vitrine stond, druk pratend. Ik kon niet door de massa heen komen, ving hier en daar een woord op, en ging huiswaarts daar elk oogenblik de krant bezorgd zou worden. En jawel daar las ik het:

Berlijn (officieel) Onze Keizer heeft aan de commandeerende generaals eene mededeeling gezonden, die luidt als volgt: Soldaten! In overeenstemming met de verbonden heerschers, heb ik, in het bewustzijn van de overwinning, den vijand een vredesaanbod gedaan. Of het aangenomen wordt staat nog te bezien. Tot dat oogenblik vechten wij verder.

Het volgend telegram.

Berlijn (VD) De Rijks Kanselier deelde heden in den Rijksdagzitting mede, dat de regeeringen van den verbondheden aan de vertegenwoordigers der mogendheden, die de bescherming hunner onderdanen in de vijandelijke landen op zich hebben genomen, gelijkkluidende nota's overhandigd hebben, die voorstellen voor vredesvoorwaarden en onderhandelingen omvatten. De voorstellen, die deze mogendheden ter onderhandeling zouden meebrengen zullen naar hun overtuiging geschikt zijn om een duurzame vrede te verzekeren. Indien deze voorwaarden afgeslagen worden, zijn de mogendheden besloten den oorlog voort te zetten tot een zegevierend einde en wijzen zij de verantwoordelijkheid voor de gevolgen af.

Ik kan nu niet zeggen dat deze in 't geheel niet verwachte berichten groote opschudding teweeg brengt. Het is het zoet gefluit van den vogelaar. Morgen vernemen wij zonder twijfel meer.

15 Dec. a.s. worden de reizigers- en bagagetarieven met 20% verhoogd.

Woensdag 13 December 1916

Uit Amerika wordt geseind dat Duitschland voorstelt: Algeheele herstel van bezet gebied van België en Frankrijk, in ruil voor de veroverde

Duitsche Kolonieën en een regeling van den Balkanstaat op een vredesconferentie, wijl deze van buitengewone gecompliceerden aard is.

Algemeen is men in Duitschland verheugd dat door zijn regeerders een vredesvoorstel is ingediend. De Duitsche en Oostenrijksche regeeringen hebben ook een nota aan den Paus gezonden, waarin verzocht wordt de vredesvoorstellen te bevorderen. Deze daad is wel van groote betekenis voor Z.H. en de Katholieke Kerk, doch een pijnlijk iets voor de in merg en been protestantse bevolking van Pruisen en nog andere Duitsche staten.

Ik las laatst nog in de *Maasbode* dat een Duitsch schrijver als zijn meening verkondigde dat men geen goed Pruis kon zijn zoo men geen goed Lutheraan was. De harde toon en het zich als volkomen overwinnaar beschouwend, doet twifelen of de Duitsche vredesnota wel in goede aarde zal vallen.

Donderdag 14 December 1916

Men kan gerust zeggen dat op 't oogenblik Europa diep ongelukkig is, en toch zijn de vredesvoorwaarden door Duitschland aangeboden, over het algemeen als kennisgeving aangenomen, wel wetende door herhaalde ondervinding dat slechts huichelarij onder deze daad verscholen ligt. Daar wordt maar te herhaaldelijk gesproken alsof Duitschland al overwinnaar is en nu de geallieerden de vredeshand toesteekt. Welnu geallieerden kust die hand, buigt voor den grooten keizer van Duitschland, die, zoo ge moogt weigeren, zijn verdere moordpartijen van zich af en op U schuift. Kom! Hij zal U teeder omhelzen, en U zachtkens toefluisteren, niet meer doen hoor jongens! En gaat nu maar gauw spelen.

In de Fransche kamer legde Briand een verklaring af over het vredesaanbod der Centralen, waarin hij o. m. zeide:

“Over den tekst van de vrede van den Rijkskanselier, dien ik niet bezit, kan ik geen officieele meening uiten. Het valt echter te betwijfelen of onder de huidige omstandigheden degenen wier bemiddeling gevraagd wordt, deze zaak op zich durven nemen. Ik zal later de officiële weloverwogen meening der Entente mededeelen, maar thans reeds moet ik mijn land behoeden voor een mogelijke vergiftiging. Mij zou een groote schuld treffen, indien ik mijn land niet toeriep: Wees op uw hoede! De Rijkskanselier zegt, wij hebben den oorlog niet gewild, doch deze is ons opgedrongen, mijn antwoord kan niet anders zijn dan altijd – Neen Gij waart de overrompelaars, de feiten weerspreken uw woorden. Ik mag zeggen dat uw aanbod een groote valstrik is. Van deze plaats mag ik zeggen, het is een manoeuvre, in elkaar gezet om te trachten verdeeldheid te zaaien onder de geallieerden, de gemoederen in beroering te brengen en de volkeren te demoraliseren.”

Tot zoo ver Briand, en geef hem volkomen gelijk, 't is de waarheid. De Tweede Kamer heeft het voorstel om weder tot een leening van 125 millioen gulden over te gaan, goedgekeurd. Dat is gedurende den oorlog de derde leening. De eerste van 275 millioen, de tweede van 125 en de derde ook, 125 millioen, in totaal 525 millioen gulden.

Vrijdag 15 December 1916

Er worden nu van gemeentewege kaarten verstrekt waarop het volgende gemeld staat:

(afschrift van zoo'n kaart door mij op de secretarie gehaald)

Domicilie kaart
gemeente Roosendaal en Nispen
J. E. A. van der Veken
Wonende alhier Markt 66

Kan op vertoon van deze kaart op de bij de gemeentelijke distributie verordening omschreven

voorwaarden regeeringsartikelen betrekken voor
zich en zijn gezin (negen personen)
de Burgemeester Aug. Coenen

Met behulp van deze kaart kan men nu verschillende artikelen koopen aan de prijs door de distributie verordening vastgesteld. Iedereen maakt er gebruik van.

Over het vredesvoorstel van Duitschland wordt bijna niet meer gesproken daar men van den eersten oogenblik overtuigd was, dat het geen verandering zou brengen. Alleen vindt men het vreemd dat Z.H. de Paus toch zoo gesmeekt wordt zich met de vredesvoorwaarden te interesseeren.

Ha! Hoi! de Paus! Gaan de Heeren naar Canossa. Daar hebt ge warempel een vurig protestante keizer, een afgevallen koning van Bulgarije, een renegaat der RK Kerk, en een sultan van den Islam, die één soort ras van honden meer kent dan wij nl. Christenhonden en die gaan met den jongen katholieken keizer van Oostenrijk voorop, daar de anderen de paden in den Roomschen tuin niet kennen, naar een katholiek priester om hulp.

Ik geloof niet dat ooit de superioriteit der Katholieke Kerk meer geschitterd heeft dan deze dagen. De Roomsche Katholieke godsdienst, zij alleen is op onvergankelijke fondamenteen gebouwd.

Zaterdag 16 December 1916

Zoeven komt het bericht dat het Post en Telegraafkantoor in den Haag is afgebrand. De geruchten loopen dat het door een bom in de lucht gesprongen is, nadere berichten ontbreken.

Het kanongebulder is weer duidelijk hoorbaar.

Zondag 17 December 1916

Omtrent het bijzonder duidelijk kanongebulder wordt gemeld dat de Duitschers rond Antwerpen oefening houden met zeer zwaar geschut.

De brand, postkantoor den Haag, is veroorzaakt door een soldeerlamp. De vredesbeweging uitgaande van Duitschland is nog het gesprek van den dag, ten minste in de koffiehuisen. De een gelooft dat dit het begin van het einde is, den andere zegt, dat nu juist de Entente door zal vechten.

Bij Verdun hebben de Franschen een overwinning behaald, veel krijgsgevangenen en kanonnen.

Maandag 18 December 1916

Bij ons alles rustig. Het smokkelen aan de grens gaat weer zijn volle gang, alhoewel er veel gesnapt worden en hier en daar een smokkelaar het leven er bij inschiet.

Dinsdag 19 December 1916

De regeeringseieren kosten nu 14 cts. De prijzen van eetwaren en brandstoffen stijgen enorm. Ook bouwmaterialen en ijzeren artikelen gaan sterk omhoog. In normale omstandigheden kosten bv. draadnagels 7 gld de 100 kilo, nu 45 gld p 100 kilo. Ook begint men te praten dat we op broodrantsoen zullen worden gezet.

Woensdag 20 December 1916

Vriezend weer krijgen we maar niet. 't Is maar regen en wind, overal modder en bladerlooze boomen, laat licht vroeg donker, vuur en licht zeer duur.

In de soldaten zit ook geen troef meer in, van taptoe is al lang geen sprake meer, en het muziekcorps dat we hier nog hadden, en zich hoogst zelden liet hooren, is uit elkaar gevallen daar $\frac{3}{4}$ der muzikanten met klein verlof is.

Januarij krijgen we groote verandering in den treinenloop.

Het volgend gedicht lazen wij dezer dagen in een der Nederlandsche Bladen:

Holland heeft een nieuwe stand Dec.1916 Kees de wandelaar.

*Als den oorlog straks gedaan is en de vrede weer hersteld,
worden ernstig de verliezen en de winsten nageteld.
Nergens heerscht zoo groote vreugde als in 't eigen dierbaar land!
Holland maakte goeie zaken! Holland heeft een nieuwe stand.*

*'t Zijn verbazend leuke menschen. Zeer luidruchtig en royaal!
Wonderlijk zijn hun manieren! Ongekunsteld is hun taal!
In cafe's en in theaters, in het Kurhaus en aan 't strand,
overal kun je 't constateeren: Holland heeft een nieuwe stand.*

*Vroeger dreef meneer een kroegje –en Mevrouw dreef met hem mee,
tot ie plotseling in boonen, Vet en margarine dee!
En nu woont – ie in een villa ergens buiten op het land:
't huis hangt vol met schilderijen! Holland heeft een nieuwe stand!*

*Rijk geworden varkensslagers,Oliekoopers, kruideniers,
tuffen rond in dure auto's doen als deftige renteniers!
Opgesmukt met dure dingen,Parelen en diamant!
Aan hun vingers gouden ringen! Holland heeft een nieuwe stand!*

*En de Dames doen niet onder, voor de sjieken Heer Gemaal!
Vroeger liepen ze in katoentjes,Thans is alles pracht en praal!
Onder zware bonte mantels, dragen zij veel zijde en kant!
Ook aan haar ziet ieder dad'lijk Holland heeft een nieuwe stand!*

*Ieder weet het, ieder ziet het! Holland maakte oorlogswinst!
Of 't ten koste van z'n eer ging deerde Holland niet het minst!
Maar als 'k denk aan al de rampen en het leed van d'oorlogsbrand,
kan 'k je heusch niet felciteeren, Holland! met je nieuwe stand!*

Donderdag 21 December 1916

Tot nu toe zijn de verschillende nota's van de verbondenen (centralen) niet zeer welkom en bestaat er groote twijfel of zij gunstig beantwoord zullen worden. De verschillende redevoeringen der Premiers van de geallieerden geven daar redenen voor. Lloyd George zei o.a. *“Het voorstel van den Duitsche Rijkskanselier aannemen, zou hetzelfde zijn als dat iemand zijn hoofd zou steken in een lus, waarvan het einde in Duitsche handen is”*. Duitschland heeft geen vertrouwen meer.

Vrijdag 22 December 1916

Amerika begint zich ook met de vredeszaak te bemoeien, maar welke kant het uit wil, is nog niet recht duidelijk.

Zaterdag 23 December 1916

Er woedt een orkaan over de Nederlanden. Vele verbindingen telefoon telegraaf verbroken.

De volgende advertentie staat in ons Roosendaals blad *“De Grondwet”*:

Ministerie van Landbouw, Nijverheid enz.

Distributiewet 1916.

Aan de huisvrouwen

In uw eigen belang hebt gij bij het doen van Uw inkoopen er op te letten:

1^e dat bij uw winkelier, spekslager, groenteboer, markt of straatventer, op zeer duidelijke zichtbare en van den openbare weg waarneembare wijze lijsten hangen inhoudende de door hen ter verkoop voorradige artikelen, waarvoor maximumprijzen bestaan, met vermelding van de maximumprijzen.

2^e dat de verkooper in geen geval een hoogere prijs van U mag verlangen dan deze maximumprijzen en het hem verboden is iets te berekenen voor verpakking, thuis bezorgen of eenige andere door

hem te verrichten of eenige werkzaamheden te doen, alles op straffe bij de wet bepaald.

3^e dat hij niet van U mag verlangen dat gij iets anders bij hem koopt, dan hetgeen gij wenscht.

4^e dat gij het algemeen belang dient, door wanneer Uw leverancier U teveel vraagt, hiervan onmiddellijk kennis te geven aan den Burgemeester of de politie Uwer woonplaats.

Wees zuinig met Levensmiddelen!!

Komt men met een distributiekkaart bij een winkelier om iets te koopen tegen regeeringsprijs dan wordt Uw naam opgeschreven en hetgeen gehaald wordt, dit om te voorkomen dat ge te dikwijls hetzelfde artikel zoudt halen, en daardoor te groote voorraad zou krijgen.

Zondag 24 December 1916

Ook Amerika heeft door zijne bemoeingen heel wat beroering in de pers der verschillende landen gebracht.

Intusschen ziet het er voor de Rumeniers maar slecht uit, binnen een paar dagen is heel Rumenië in handen der centralen. Het is voorwaar een leelijke streep door de rekening der geallieerden.

Maandag 25 December 1916

Voor den derden maal noteer ik het kerstfeest, voor den derden maal sedert den oorlog over Europa woedt. Wel wonder wat het volgend jaar door mij neergeschreven zal worden. Of er dan vrede zal zijn.

Dinsdag 26 December 1916

Behalve Amerika heeft ook Zwitserland bij de geallieerden aangedrongen langs diplomatieke weg met hunne vijanden tot overeenstemming te komen. Dezer dagen is het groote bijeenkomst der leiders van de geallieerden.

Woensdag 27 December 1916

Een inwoner van Roosendaal die door vele zaken te doen, veel geld verdiend heeft en op zeer goede voet stond met de Duitschers is dezer dagen in Antwerpen aangehouden en naar beweerd wordt, reeds naar Duitschland weggevoerd. Dezen man werd reeds lang door velen benijd en door velen besproken en wel om de groote winsten, die men hem toedichtte, men sprak van millioenen. Hij zelf was voorheen reiziger, nu grand Seigneur en kwam men in een der omliggende plaatsen en werd er gesproken over menschen die door den oorlog veel geld verdienden, dan werd zijn naam genoemd.

Nu schijnt hij koper dat naar Duitschland uitgevoerd moest worden, in plaats van aan zijn vrienden aan Engeland verkocht te hebben, altijd volgens zijn gedacht, dat de Duitschers het niet konden weten. Dit laatste schijnt echter niet gelukt te zijn en in de vorige week te Antwerpen zijnde, is hij gevangen genomen, wat verder met hem zal gebeuren, moet afgewacht worden.

Donderdag 28 December 1916

Geen blad kunt ge in de handen nemen of het gaat over vrede en de hoop dat den oorlog spoedig gedaan mag zijn. Vereenigde Staten, Zwitserland, Noorwegen, allen voegen zich bij de smeekbede van Duitschland om den strijd toch maar te eindigen.

Vrijdag 29 December 1916

Na nieuwjaar schijnen de soldaten slechts maandelijks met verlof te mogen gaan, wat tot nu toe om de 14 dagen was, dit schijnt ook al te zijn om de treinen van vervoer te ontlasten.

Zaterdag 30 December 1916

Dezen middag nog 2 officieren beëdigd en wat in lang niet gebeurd was, op de Markt. We geraken aan al de ceremonieën zoo gewend dat er bijna geen notitie meer van genomen wordt.

Men wil maar vrede, anders niets.

Zondag 31 December 1916

De laatste dag van het jaar 1916 en de kranten brengen ons het bericht:

“De geallieerden hebben het vredesvoorstel der centralen afgeslagen”.

Dat is nu het slot van 't jaar 1916. Duitschland, dat is aangevallen.

Duitschland die zich overwinnaar noemt. Duitschland die bij weigering de verdere gevolgen van den oorlog op de Entente schuift, heeft de vrede aangeboden. Het heeft elk land en landje dat geneigd was hem met zijn verzoek te steunen, er tusschen gehaald en het antwoord is: “wij weigeren Uw vredesvoorstellen en wel omdat zij niet betrouwbaar en gij niet te vertrouwen zijt”.

Wat zullen we nu voor een jaar ingaan, nog verschrikkelijker misschien dan het vorige. Zal dit jaar geen hongersnood over Europa komen, zal Nederland ook dit jaar niet door den oorlogsgod bezocht worden en zijn huis kunnen beveiligen tegen den brandfakkelt die links en rechts over ons werelddeel wordt geslingerd. Moge God ons beschermen!

1917

Maandag 1 Januarij 1917

Wederom Nieuwjaar, wederom klonken de geweerschoten vannacht door het luchtruim. Wederom is een jaar van oorlog voorbij.

Opmerkelijk is de vrees der menschen dit jaar in te gaan, men maakt zich ongerust dat het nog verschrikkelijker zal dan het vorige.

Dinsdag 2 Januarij 1917

Dezen morgen is officieel bekend gemaakt dat de Entente de vredeshand der centralen niet willen drukken, dat zij weigeren op de vredesaanbiedingen van Duitschland in te gaan.

Woensdag 3 Januarij 1917

Het is rustig aan de fronten, doch buiten den oorlog worden de menschen onrustig en gevaarlijk. Neem ik het plaatselijk blad van heden ter hand dan lees ik daarin:

Moordaanslag te Steenbergen.

Vechtpartij in Westcapelle tusschen Burgers en soldaten.

In Barneveld schiet een soldaat van 19 jaar roekeloos een kind van 10 jaar dood.

In Emmercompasuum wordt een jongeling van 20 jaar dood aan den weg gevonden, hij was neergeschoten.

In gemeente Giethoorn schiet een jager per ongeluk zijn zoon dood.

In Oss wordt iemand doodgeschoten op den weg gevonden beroofd van zijn geld.

En gistrenavond wordt iemand op de Wouwsche weg door 2 kerels aangevallen, een revolver onder de neus geduwd met bevel zijn geld af te geven.

Gistren kon men weer hier en daar met veel moeite een halve liter petroleum magtig worden, ook de suiker is weer op. Nu gaat men beginnen met broodkaarten en kan men niet meer brooden per dag krijgen dan er leden in het gezin zijn. Men krijgt een kaart thuis om in te vullen hoe groot het gezin is, daarna krijgt men een kaart met bons, die men telkens moet afgeven als men een brood gaat kopen. Niet één bakker mag na in werking treden der broodkaarten, nog één brood zonder vertoon van kaart of bon meer verkoopen.

<i>Aanvraag om broodkaarten</i>	
<i>Naam en voorletters van het hoofd van het gezin of van den alleen wonende.</i>	
<i>Woonplaats (straat, wijk en nummer.</i>	
<i>Beroep</i>	
<i>Namen en voorletters van de tot het gezin behorende personen.</i>	<i>1</i>
<i>(Kinderen beneden leeftijd van één jaar niet medegerekend)</i>	<i>2</i>
	<i>3</i>
	<i>4</i>
	<i>5</i>
	<i>6</i>
	<i>7</i>
	<i>8</i>
	<i>9</i>
	<i>10</i>
	<i>11</i>
	<i>12</i>
<i>Aantal broodkaarten dat wordt verlangd</i>	<i>wittebroodkaarten</i>
	<i>bruinbroodkaarten</i>
	<i>roggebroodkaarten</i>
<i>Roosendaal en Nispen.</i>	<i>Januarij 1917</i>
	<i>Handteekening</i>

Te Alkmaar is een vereeniging opgericht van Duitsche deserteurs, genaamd "Teutonia". Deze vereeniging stelt zich ten doel om een bond te vormen der hier vertoevende deserteurs en de deserteurs die nog afkomen, te helpen.

De nieuwe staatsleening groot 125 miljoen is naar officieel bericht, ruim volteekend.

Vrijdag 5 Januarij 1917

Volgens bericht der regeering zal 5 Febr. a.s. de broodrantsoeneering ingaan en wordt bepaald op 400 gram per persoon en per dag.

Zaterdag 6 Januarij 1917

In Antwerpen en omliggende plaatsen is door de Duitschers een plakkaat aangeplakt waarin bevel wordt gegeven aan alle huishoudens om alle voorwerpen in koper, tin, nikkel, brons enz. in te leveren, daaronder behooren keukengereedschappen, vaatwerken, waschketels, badkuipen, kranen, deurknoppen, roeden van traploopers, gewichten, lampen enz. De vergoeding der in te leveren artikelen geschiedt à contant en bedraagt voor

koper	4.00 frs
tin	7.50 frs
nikkel	13.00 frs
brons	3.00 frs

Zij die weigeren aan deze verordening gehoor te geven of weigeren daaraan te voldoen worden gestraft met max 2 jaar en een boete van 20.000 mark.

Zondag 7 Januarij 1917

12 Dec heeft de Keizer een proclamatie gericht aan zijne soldaten, waarin sprake was van aanbieding van vredesvoorwaarden. Op 5

Januarij 1917 is nu de volgende proclamatie door den keizer aan leger en vloot toegeroepen:

Berlijn 5 Januarij 1917. (officieel)

Aan mijn leger en vloot.

Te samen met de bondgenooten-heerschers had ik onze vijanden voorgesteld dadelijk vredes-
onderhandelingen te beginnen. De vijanden hebben mijn voorstel afgeslagen. Hun honger naar macht wil Duitschland's vernietiging. De oorlog duurt voort.

Voor God en de menschheid komt aan de vijandige regeeringen alle verantwoordelijkheid voor alle verschrikkelijke offers, die mijn wil U wilde sparen.

In gerechtvaardigde verontwaardiging over de aanmatigende vermetelheid van den vijand en met den wil om onze heiligste goederen te verdedigen en het vaderland een gelukkige toekomst te verzekeren, zult gij tot staal worden. Onze vijanden hebben de door mij aangeboden overeenkomst niet gewild, met Gods hulp zullen onze wapens hen daartoe dwingen.

Groot hoofdkwartier 5 Januarij 1917.

Wilhelm IR

Dat is nu het slot van de grappige vertooning van deze zoo vernuftig in elkaar gezette komedie. Van 12 Dec 1916 tot 5 Jan 1917 heeft Europa van vrede gedroomd, van vrede waarnaar ieder verlangt, van alle kanten kwamen stemmen op van adhesie naar den President der Vereenigde Staten, voor zijn goedgezinde meening om den vrede te bevorderen. Maar het aanbieden der vredesvoorwaarden ging te veel met sabelgekletter gepaard, de vredesduif werd door dit ruw geweld te veel afgeschrikt. Nu zal waarschijnlijk aan weerszijden den strijd met

nog grotere woede worden voortgezet en zal misschien van 't jaar een beslissing komen.

Maandag 8 Januarij 1917

Vandaag heeft mijn oudste zoon Joseph zich moeten aangeven voor den militairen dienstplicht (oud 18 jaar). Wordt hij niet afgekeurd, zal hij reeds a.s. Mei in dienst moeten treden.

Onze stadgenoot met zijn koper is nog niet uit handen der Duitschers teruggekeerd.

Een Duitsch vliegtuig is in omtrek van Nijmegen op een huis terechtgekomen. Niemand letsel bekomen.

Dinsdag 9 Januarij 1917

In Breda heeft een jongen van 19 jaar, zijn makker van 16 jaar doodgestoken, en aan den heikant onder 't dorp Nispen heeft gisteren de 16 jarige kleinzoon van Johannes van der Mast oud 71 jaar, zijn grootvader doodgeslagen en onder bedreiging van haar aan het mes te steken zijn grootmoeder, oud 82 jaar, het weinige geld 30 gulden afgeperst. Zonder eenig berouw legde hij de bekentenis af.

Bij Rotterdam is uit een villa, die gebruikt werd door de Etappe-inspectie, en onder bewaking stond van schildwachten een brandkast weggehaald met den inhoud van 32.000 gulden. Van de daders geen spoor.

Woensdag 10 Januarij 1917

Onze regeering heeft 2 geïnterneerde onderzeeërs aangekocht; een Duitsche en een Engelsche.

Dat er baldadig met het geld door smokkelen verdiend, wordt omgesprongen blijkt uit het volgende (de *Maasbode*):

Een dezer dagen kwamen eenige smokkelaars in Groesbeek aan de Oostgrens dineeren in een der deftigste hotels. Bang

voor relletjes had men de heeren een aparte kamer gegeven. Na rijkelijk gegeten en gedronken te hebben lichtte een der heeren den kelner bij met een flamboutje om naar een kwartje te zoeken. Het flamboutje bleek een in brand gestoken bankbiljet van 10 gulden.

Donderdag 11 Januarij 1917

Uit den Haag meldt men dat een wetsontwerp is ingediend in het belang van een meer afdoende beteugeling van den smokkelhandel. Het ontwerp dient om op smokkelaars preventieve hechtenis toe te passen, ook in speciaal daarvoor te bouwen barakken. Gevangenisstraf zal geheel of gedeeltelijk in rijkswerkinrichtingen worden ondergaan. Ook voorwerpen als voertuigen enz. waarmede het misdrijf wordt gepleegd, zullen kunnen verbeurd verklaard worden.

Als de huidige tijdsomstandigheden ophouden, zal een wetsontwerp tot intrekken dezer wel ingediend kunnen worden.

Vrijdag 12 Januarij 1917

De vredesvoorwaarden door de geallieerden bekend gemaakt in de nota gezonden naar Wilson president der V.S. omvatten;

- 1^e Herstel van België, Servië en Montenegro met schadevergoeding;
- 2^e Ontruiming van Frankrijk, Rusland en Rumenië met behoorlijk herstel;
- 3^e Reorganisatie van Europa op den grondslag van de principes en nationaliteiten en het recht van alle volkeren, klein of groot, op volkomen veiligheid en vrije economische ontwikkeling en teruggave van het gebied, dat de geallieerden formeel ontruikt is;
- 4^e Bevrijding der volkeren, die onder den moorddadige tyrannie van de Turken staan;
- 5^e Verwijdering van het Turksche rijk uit Europa.

Verder wordt verklaard dat het niet in de bedoeling ligt, te streven naar de politieke vernietiging der Duitsche volkeren.

Zaterdag 13 Januarij 1917

Door gebrek aan werklieden in Londen is er ook gebrek aan doodkistenmakers en grafdelvers, en ook aan hout, waaraan zoozeer gebrek is, dat reeds begrafenissen hebben plaats gehad in kisten zonder deksel.

Alle dagen regen, alles staat onder water.

Zondag 14 Januarij 1917

In 't vak Roosendaal-Rucphen werd in 1916 ongeveer 100.000 kg smokkelwaar aangehouden.

Vrijdagmiddag keerden circa 600 kinderen, die door toedoen van de vereeniging "Santé à l'enfance" een maand in Holland hadden doorgebracht naar België terug. De Duitschers brengen echter de kinderen niet meer tot Roosendaal, wij moeten ze in Esschen komen halen.

Maandag 15 Januarij 1917

Gistrenmiddag is in de territoriale wateren aangetroffen een Duitse onderzeeër, die naar Vlissingen werd opgebracht. Door de zware mist en vloed was hij uit de koers geraakt. Na grondig onderzoek is hij weer vrijgelaten, wat de bemanning maar half naar zin was, men was liever geïnterneerd.

Al meer en meer vinden vluchtelingen den dood aan den electriche draad.

Dinsdag 16 Januarij 1917

Gistren kwamen weder 500 Belgische kinderen binnen, en verder door werden gebracht. De meesten kwamen van Brussel, ja zelfs eenigen uit Noord Frankrijk.

Woensdag 17 Januarij 1917

Naar aanleiding van de vragen gesteld door het kamerlid Duijs omtrent het wegvoeren der Belgen naar Duitschland, heeft de regeering een schrijven daaromtrent gericht aan de Duitse regeering en is daarop een antwoord gekomen, waarvan het slot luidt dat *“de Duitse regeering bereid is om alle vluchtelingen die naar Duitschland gevoerd zijn, en zich tijdens de groote vlucht in Nederland bevonden en door de gunstige bekendmaking door de Duitschers, naar hun haardsteden waren teruggekeerd, weder naar België terug te voeren, doch daar de Duitse regeering niet kan gedoogen dat werklozen zich in België bevinden, de voorwaarde aan het terugvoeren hechten, dat de Nederlandsche regeering weder diegenen tot zich zal nemen voor wie in België geen werk mocht zijn.”*

De Nederlandsche regeering heeft aan Duitschland te kennen gegeven dat dit voorstel door haar wordt aanvaard.

Donderdag 18 Januarij 1917

Aan alles komt gebrek. Vandaag was weer in heel Roosendaal aan geen kolen en aardappelen te komen. Zondag a.s. is in de kapel aan de “Java” een plechtige afscheidsmis ter eere van vele Belgische jonge mannen, die tijdelijk hier gewoond hebben, en allen naar het front vertrekken.

Vrijdag 19 Januarij 1917

In alle bladen wordt geklaagd over de zedelijke verwording van het volk door het smokkelen. Aan de Rechtbank te Arnhem (alleen) lagen

onlangs ongeveer 10.000 smokkelzaken op berechting te wachten. In een hoofdartikel van een onzer groote bladen schrijft iemand:

“ Hoeveel personen van goeden naam en faam hebben al niet in de gevangenis gezeten, die zich daarvoor vroeger diep geschaamd zouden hebben. Men beschouwt de gevangenis niet meer als een voor het leven onuitwischbare schande, doch als een onaangename omstandigheid, die nu eenmaal aan het smokkelbedrijf vastzit.

De gouddorst grijpt steeds breedere lagen om zich heen, en om dat doel te bereiken, wordt geen middel haast ongeoorloofd geacht.

En wat geschiedt er met het geldelijk profijt? Van dit heilloos gedoe? In praal en weelde, in brasserie en lichtzinnigheid wordt het verdaan. De komende jaren zullen wel schrill de reactie op dat alles vertoonen. Godsdienstzin, eerlijkheid en betrouwbaarheid zullen een sterke knak gekregen hebben. ”

Het zijn ware woorden, die den man neerschrijft. Ik, die het nog al streng met de eerlijkheid opneem, wordt menigmaal uitgelachen in de verschillende gezelschappen, wanneer ik mij tegen het smokkelen verzet, en menigeen komt er rond voor uit geld te willen verdienen, ook al loopt hij gevaar in de gevangenis te komen.

Vrouwen, dames moedigen de mannen aan zich zoo veel mogelijk op het smokkelen toe te leggen ook al is uitzetting uit bezet gebied, ja gevangenisstraf, wat de man er mee op kan loopen. Geeft niets, als er maar geld binnenkomt, als men den grand seigneur maar uit kan hangen.

De nieuwe rijken rijzen als paddestoelen uit de grond en er ligt een werkje voor mij, dat alom wordt uitgegeven en met graagte wordt gelezen. Het is getiteld:

“Opvroomlijkend” De volmaakte parvenue. Handleiding voor HH. OW’ers. (OW’ers zijn mensen die door smokkelhandel en anderszins zich rijk maken. (Oorlogswinst)).

Onder den titel is een auto gebruikt met een laag nummer, daar in deze lage nummers ook al zaken wordt gedaan. De nieuwe rijken willen een laag nummer aan hun auto, daar dit verbeeldt dat zij hun auto reeds lang bezitten. Men leest advertenties in de krant waarin lage nummers worden aangeboden en aangevraagd (‘t is de zuivere waarheid).

In deze handleiding wordt spottenderwijs de nieuwe rijken aangetoond, hoe hij zich moet gedragen als mensen die altijd rijk zijn geweest.

Dames en heeren uit de hooge kringen, doch misschien schraal bij kas, bieden zich per advertentie aan om de OW’ers de deftige manieren tegen billijke prijs in te pompen. (wat ik hier neer geschreven heb is de zuivere waarheid en totaal niet overdreven)

Zaterdag 20 Januarij 1917

In Brussel kost de boter 16 frs, koffie 18 frs, vleesch 8 tot 10 frs, aardappelen 0,45 frs per kg.

De volgende bekendmaking is in de Belgische steden aangeplakt

“Er is een 100-tal personen, gedeeltelijk gewapend, die getracht hebben 5 Dec 1916 over de grens te steken, om zich naar Nederland te begeven. 37 van hen zijn aangehouden.

Bij vonnis van 18 December zijn voor de Duitse oorlogsrechtbank te velde te Luik 30 van hen ter dood veroordeeld, 4 tot 15 jaar en 3 tot geringere straffen veroordeeld.

Zondag 21 Januarij 1917

Het Duitsch stoomschip “Ursula Tischer” dat gisterenmorgen van Zee-Brugge naar Antwerpen zou vertrekken, is door onze marine aangehouden en naar Vlissingen gesleept. Later is het vrijgelaten en naar Zee-Brugge teruggekeerd. Het was het eerste schip dat na het begin van den oorlog de Schelde wilde doorvaren naar Antwerpen. De “Prins Hendrik” van de Maatsch. “Zeeland” is dezer dagen naar Zee-Brugge opgebracht, doch gisteren weer vrijgelaten.

Maandag 22 Januarij 1917

Plotseling is het vriezend weer geworden, en het is zoo koud, dat reeds een bericht meldt dat van 16 menschen die den weg van Holwerd naar Ameland te voet aflegden, de 24 jarigesergeant J. Bleeker van koude is bezweken, anderen verloren hun bewustzijn bij aankomst te Ameland. Een groot kruitfabriek in den omtrek van Londen is in de lucht gesprongen, zeer vele dooden en gekwetsen.

Dinsdag 23 Januarij 1917

Met schaatsenrijden is men volop aan gang, de scholen hebben vrijaf. Gistrenavond laat brachten telegrammen bericht dat er een zeeslag had plaatsgehad tusschen Engelsche en Duitse torpedo's en wel dicht bij de Hollandsche kust. In IJmuiden is een zwaar beschadigd oorlogsschip binnengebracht, waarop zich 20 dooden en 10 zwaar

gewonden bevonden. Vreeselijk te lezen dat een Hollandsche stoomtrawler een Duitsch torpedojager ter hulp kwam, en zulke zwaar gewonden overnam, dat men ze niet in het ruim van het schip kon brengen, boven op het dek lagen, en bij aankomst te IJmuiden door hun bloedverlies aan de planken waren vast gevrozen . Arme menschen, hulpeloos lagen zij daar met afgeschoten beenen. Vandaag is er niet één ons zeep te krijgen. Ook aardappelen zijn niet aanwezig. Arme menschen lijden wel bittere koude, daar geen goedkoop stooksel te krijgen is.

Woensdag 24 Januarij 1917

De zwaargewonden der Duitsche torpedoboot zijn van IJmuiden naar Amsterdam gebracht. Dezer dagen zal de begrafenis der gesneuvelde soldaten plaats hebben. De Engelschen hebben ook een torpedoboot met 44 man en 3 officieren verloren. De Duitschers 100 à 125 man.

Donderdag 25 Januarij 1917

Door een Duitsch onderzeeër is een stoomschip "Zeta" genaamd van Amerika op weg naar Nederland en geladen met graan voor onze regeering, in den grond geboord. Opvarenden gered.

Onze inwoner, in Antwerpen gevangen genomen, is na 32 dagen in 't gevang te hebben gezeten, weder teruggekeerd. Hij was valschelijk beschuldigd.

Vrijdag 26 Januarij 1917

Alle omliggende wateren ook de haven zijn dichtgevroren, en volop wordt schaatsen gereden.

Aardappelen op 't oogenblik niet te krijgen. In Eindhoven waren regeeringsaardappelen aangekomen, die echter onder het vervoer totaal waren bevroren en ongeschikt voor 't gebruik, 't was 70.000 kilo.

Groene zeep niet te krijgen, doch van gemeentewege staat in de krant vermeld “ *Binnen eenige dagen is de voor deze gemeente bestemde zeep te verwachten*” .

Zaterdag 27 Januarij 1917

Als de vorst aanhoudt wordt a.s. Maandag door een bataljon millitairen in volle wapenrusting een tocht gemaakt naar Steenberg. De levensmiddelencommissie is voornemens bij wijze van proef over te gaan tot het tegen kostende prijs af te leveren warme spijzen, hoofdzakelijk erwtensoep en bruine boonensoep. Als dit goed gaat, ook gestampte aardappelen met groenten.

Loop der bevolking 1916 Roosendaal.

<i>Bevolking 31 Dec 1915</i>			
	<i>M</i>	<i>V</i>	<i>Tot</i>
	<i>9106</i>	<i>9420</i>	<i>18526</i>
<i>Geboren in 1916</i>	<i>271</i>	<i>295</i>	<i>566</i>
<i>Gevestigd</i>	<i>1272</i>	<i>1288</i>	
	<i>1543</i>	<i>1583</i>	<i>2560</i>
<i>Overleden 1916</i>	<i>117</i>	<i>111</i>	
<i>Vertrokken</i>	<i>491</i>	<i>576</i>	
	<i>608</i>	<i>687</i>	<i>1295</i>
<i>Totaal de bevolking op 31 Dec 1916</i>			
	<i>10041</i>	<i>10316</i>	<i>20357</i>

Zondag 28 Januarij 1917

Prachtig weer, wordt enorm van het schaatsen geproefteerd. Als men de berichten in de verschillende bladen leest worden er aan weerszijden zeer groote toebereidselen gemaakt om binnen korten tijd een beslissende slag te leveren. Het is mijn oprechte wensch dat Duitschland eens een gevoelige les krijgt en zijn hoogmoedswaanzin in betere gedachten wordt omgezet.

Er verschijnt geregeld een maandblad met brieven (katholiek) ter verdediging der Duitsche en katholieke belangen in de wereldoorlog. Verantwoordelijk redacteur Dr. E. Krebs professor aan de Universiteit te Freiburg in Breisgau. Voorzitter Prelaat Dr. Mausbach professor aan de Universiteit te Munster.

In een dezer maandbladen no.13 Dec.1916 (ik ontvang ze ook in Hollandsche taal gedrukt) lees ik o. m. het volgende over den keizer van Duitschland.

“De positie des keijzers in het Duitsche Rijk is niet alleen de moeilijkste maar ook de meest verantwoordelijke, die men zich op aarde kan uitdenken. De keijzer moet zich als bestendig orgaan der geschiedenis een der hoogsten machten der geschiedenis voelen en steeds bereid zijnde verantwoordelijkheid voor God alleen op zich te nemen. Het ligt in den aard van onsen keijzer, om zich steeds te buigen voor den macht des Geestens die onze geschiedenis beheerscht. Als orgaan van dezen geest, als trouw behoeder eener overgeërfde macht, als drager van een aan verantwoording toevertrouwd goed van Gods Genade, als zoodanig beschouwt zich de huidige drager van de Duitsche Keizers Kroon. ”

Is het niet te verwonderen, dat deze beste man zich gaat gevoelen als omringd door een aureool van Goddelijkheid.

De vredesmanoeuvre van Duitsche zijde begonnen doch door de Entente als een toneelspel beschouwd en direct verworpen, wordt in Duitschland van alle kanten omringd door bewijzen, dat het vredesaanbod oprecht was gemeend. Zoo wordt in de *Maasbode* 15 Jan 1917 een brief gepubliceerd als zijnde door den keizer aan den

kanselier geschreven eenige dagen voor het vredesaanbod de wereld inging.

Nieuw Paleis 31 Oct 1916.

Mijn waarde Bethmann Hollweg.

Over ons gesprek heb ik later nog eens grondig nagedacht. Het is duidelijk. De in oorlogs-psychose bevangen, door leugen en bedrog in strijdwaanzen en haat gehouden volkeren van onze vijanden hebben geen mannen, die in staat zouden zijn en de moreelen moed zouden bezitten het bevrijdende woord te spreken, en een voorstel tot vrede te doen. Het is een zedelijke daad, die noodzakelijk is om de wereld en ook de neutralen van den op allen neerkomende druk te bevrijden. Tot zulk een daad behoort een heerscher, die een geweten heeft en zich voor God verantwoordelijk voelt, en een hart heeft voor zijne menschen en voor die van den vijand; die zich niet bekommert om eventueele opzettelijke misduidingen van zijn stap en den wil heeft de wereld van haar lijden te bevrijden.

Ik heb de moed daartoe, ik wil het met God wagen, leg mij spoedig de nota's voor. Maak alles gereed.

w.g. Wilhelm IR

Dat klinkt heel anders dan de "frohliche frische Krieg" en een land als België is wel te beklagen, wanneer het overweldigd is door zoo'n keizer, die hart heeft voor zijne vijanden. Gistren is deze brave keizer 58 jaar oud geworden.

Maandag 29 Januarij 1917

De regimentsoefening per schaats naar Steenbergen is uitstekend geslaagd. De aalmoezenier Eerw. Heer Oomen heeft den tocht ook mede gemaakt.

De vorst houdt aan, en brandstoffen zijn er niet te krijgen, geen kolen en geen cokes. Ook aardappelen zijn voor menschen die geen wintervoorraad op hebben kunnen doen, niet verkrijgbaar. Ik met mijn huisgezin hebben nu al reeds meer dan een week geen aardappelen gegeten, welk geld men ook wil besteden, en zoo zijn er zeer velen.

Dinsdag 30 Januarij 1917

Het regent klachten over de regeling der levensmiddelendistributie. In den Haag waren 106 vaten zuurkool aangekomen en van deze 106 werden er 61 afgekeurd als totaal onbruikbaar en wel omdat men voor den inmaak petroleumvaten had genomen, die bijna geheel niet uitgebrand waren.

Op een andere plaats kwamen aardappelen aan, totaal bevroren en voor 1400 gld eetwaar werd op den mesthoop geworpen. En zoo komen van alle kanten klachten binnen over de levensmiddelen.

Woensdag 31 Januarij 1917

De koude houdt steeds aan. Het ijs in de haven is zoo sterk, dat op den havendijk een kar beladen met schuimaarde, en waarvoor een paard was gespannen, van den weg in het havenwater is gevallen, doordat het paard schrok van den tram. Kar en paard viel op het ijs doch werd behouden aan wal gebracht, daar het ijs de zwaarte van den val doorstond.

Over geheel het land schaatswedstrijden.

Donderdag 1 Februarij 1917

(Officieel) = De minister van Buitenlandsche Zaken heeft in den avond van 31 Januarij achtereenvolgens van de Duitsche en Oostenrijk-Hongaarsche gezant de mededeeling ontvangen betreffende de bepalingen van den duikboot-oorlog zonder genade in het gebied ter zee, zooals die

in de memorie, behoorende bij de nota der
Duitsche regeering aan de Vereenigde Staten, zijn
aangegeven.

We krijgen nu duikboot-oorlog zonder genade. Alles wat nu nog op zee komt, wordt zonder vorm van proces of nader onderzoek in den grond geboord. Duitschland gaat nu moorden in plaats van vechten. Door deze daad komen wij en alle neutralen in groote moeilijkheden en gevaren. En toch ondanks deze barbaarsche maatregel zal de overwinning niet aan Duitschland komen.

Op order van de Nederlandsche regeering is als gevolg van de declaratie der Duitschers de dienst op Engeland gestaakt. De van IJmuiden vertrokken visschersvloot is teruggeroepen.

De Zaausche bladen vertellen dat er te Zaandam een OW'er is, die aan oorlogswinstbelasting 1.600.000 gld. zal mogen betalen. Deze koopman heeft dus zoo wat 5 millioen met zijn handel verdiend.

Vrijdag 2 Februarij 1917

Over geheel de wereld, buiten de centralen groote verontwaardiging over den aangekondigde duikbootoorlog. Geen enkel schip vaart uit. Verbinding met Engeland en onze overzeesche bezittingen verbroken. Door den minister van Landbouw enz. is bepaald dat met ingang van heden, geen melk, melkbestanddeelen of melkproducten zullen mogen worden gebezigd bij het bereiden van brood.

De luitenant al sedert 3 maanden bij ons ingekwartierd gaat voor 14 dagen met zijn bataljon naar Nispen en komt dan weer voor een maand terug.

Zaterdag 3 Februarij 1917

Men zegt dat gistrenavond kolen zijn aangekomen.

Gistrenmorgen bracht ik nog een bezoek bij onzen dokter. Spreek- en werkkamer zonder vuur. In geheel het huis geen kachel aan. De beste man had geen kolen en er konden er ook geen geleverd worden.

Een telegram uit Amerika meldt:

"Aangaande de Duitsche nota, welke zoowel in officieele als in diplomatieke kringen een gevoel van verontwaardiging gewekt heeft, wordt opentlijk de meening uitgedrukt, dat een verbreken der betrekkingen met Duitschland onvermijdelijk is."

Dezen avond hing een telegram waarin vermeld uit Washington dat de Duitsche gezant Bernstorff heden zijn paspoort zal ontvangen.

De koude neemt in hevigheid toe. De waterval aan de Boulevard is geheel bevroren.

Zondag 4 Februarij 1917

Boem!!! de telegrammen luiden:

Washington 3 Febr. "De diplomatieke betrekkingen tusschen de Vereenigde Staten en Duitschland zijn afgebroken. Bernstorff heeft zijn paspoorten gekregen, en de Amerikaansche Gezant Gerard is teruggeroepen. "

De beslissing van Wilson is genomen na een conferentie tusschen Wilson, de leden van het Kabinet en de Senatoren, welke gistrenavond gehouden is, en waarin Wilson werd overtuigd, dat hij de steun van het geheele land achter zich heeft.

De Gezant Gerard te Berlijn heeft opdracht gekregen om het gezantschap te sluiten, alle Amerikaansche consuls zullen Duitschland verlaten. Spanje zal de Amerikaansche belangen te Berlijn behartigen. Zie Zoo! Waar het nu al een jaar om gedraaid heeft, is gebeurd. De betrekkingen tusschen Amerika en Duitschland zijn verbroken. Wat de gevolgen hiervan zullen zijn, 't is af te wachten.

Wij gaan schrik aanbrengende dagen tegemoet, misschien wel de vreeselijkste dagen van dezen oorlog. Allen! Heel Nederland zit vol schrik en angst hoe de voeding van het Nederlandsche volk kan worden voortgezet, men vreest dat binnen 2 à 3 maanden hier hongersnood zal heerschen.

Eindelijk na ruim 14 dagen onthouding, hebben we vandaag weer eens aardappelen gegeten. Vele menschen doen in stilte voorraad op van rijst, haverhout. Velen vreezen dat een oorlog met Duitschland voor ons onvermijdelijk is.

Morgen begint het kaartensysteem voor het brood, een zeer ingewikkelde geschiedenis.

Een Grieksch, een Spaansch en een Amerikaansch stoomschip is reeds getorpedeerd.

Tusschen Aken en Dusseldorf is een militairen trein op een personentrein gereden. Men spreekt van 100 dooden, vele gewonden. In Herzogenrath en andere grensdorpen nabij het ongeval worden de klokken geluid opdat hulp op zou dagen.

Het Nederlandsche Stoomschip "Gamma" is getorpedeerd.

Maandag 5 Februarij 1917

Nou! Het broodkaartensysteem treedt vandaag in werking.

Ik moest voor zaken met een kennis van mij een reis per rijtuig maken over Sprundel naar Etten. De broodjes die ik gewoonlijk meeneem had ik met mijn broodkaart gehaald, mijn vriend had zijn broodkaart bij zich en kon daar in Etten bons afnemen en brood koopen. We komen in een hotel in Etten aan, bestellen koffie en op de bons van mijn vriend haalt men broodjes. We bestellen voor den koetsier brood met spek, maar.... dat ging niet, de man had geen broodkaart bij zich en hotelhouder en bakkers mochten hem zonder bon geen brood geven.

Ten einde raad at de man het brood van zijn paard op en het arme beest kreeg wat meer haver.

Zoo zijn op 't oogenblik de toestanden. Voor iederen mensch 4 ons brood per dag geen lood meer of minder; en men zegt dat het over een maand nog minder zal zijn.

Het vriest nog steeds strenger. De wateren rond de Moerdijk zijn dichtgevroren en de ijsschotsen schuiven tot een gevaarlijke hoogte op elkaar.

Wij lezen in een der dagbladen:

De Eerste Motorfiets op Marken

Marken 3 Febr. Heden zag men op het eiland Marken, voor 't eerst een motorfiets, met zijspan. De heer M. Stijger begaf zich daarmede te Monnikendam op het ijs en waagde een tochtje over de Gouwzee. Spoedig kwam hij te Marken aan, tot groote verwondering der bewoners, hij werd ter gemeentehuije door den Burgemeester ontvangen.

Men meldt uit Gouda:

3 Febr. De vaart van Amsterdam naar Rotterdam is geheel toegevroren. De ijsbrekers konden niet meer door de turfsingel en Gouwe komen. Van Amsterdam en Gouwsluis af zal men nu een doorbraak met ijsbrekers worden beproefd.

Het afbreken der vriendschappelijke betrekkingen van Amerika en Duitschland en het terugroepen der gezanten wordt overal druk besproken, en men is nieuwsgierig wat daar de gevolgen van zullen zijn.

Dinsdag 6 Februarij 1917

Men meldt: In verband met de heerschende steenkolen nood zal binnenkort opnieuw beperking in den treinenloop worden gebracht. Hier te lande is bericht ontvangen, dat Duitschland vanaf 16 Febr. een algemeen uitvoerverbod heeft uitgevaardigd. Met groote letters wordt in de bladen aangekondigd

“De Amerikaansche vertegenwoordigers in het buitenland hebben instructies gekregen, aan de neutralen regeeringen mede te deelen, dat Wilson meent, dat het bevorderlijk zal zijn voor den vrede, indien de Neutralen het Amerikaansch voorbeeld volgen.”

Ook de betrekkingen tusschen Amerika en Oostenrijk zijn afgebroken. In Weert (Limburg) is een der hoogst aangeslagenen in de belasting uit het bezet gebied verwijderd wegens smokkelarij, en zoo volgen er geregeld.

Woensdag 7 Februarij 1917

Gistren avond werd per telegraaf gemeld:

’s Hage. Bij den aanvang van de vergadering der 2e Kamer heeft de Minister van Binnenlandsche zaken, tijdelijk voorzitter van den Ministerraad de volgende verklaring afgelegd: “Ernstige gebeurtenissen houden de regeering bezig. Het is op het oogenblik onmogelijk mededeelingen te doen. De regeering zal niet verzuimen de Kamer alle inlichtingen te geven zoodra dit in ’s lands belang oirbaar is. Geen reden tot bijzondere ongerustheid.”

Vanmiddag scheen het weer te veranderen en den dooi in te treden.

Dit geeft veel verlichting, zelfs de verwoedste schaatsenrijders verlangen er naar dat de koude maar gauw weg mocht zijn.

Het is een heele drukte in de straten, men ziet de menschen van den eene winkel naar de andere loopen om te koopen wat er te krijgen is.

Wij hebben ook zoo wat rijst, bruine boonen, havermout, suiker en zout opgedaan, doch men mag volgens verbod geen groote voorraad in huis hebben. Om de zuinigheid te betrachten was er vanavond niet eene lantaarn die brandde, gelukkig hielp de maan een weinig. Half negen zijn al de winkels gesloten en geen man meer op straat.

Donderdag 8 Februarij 1917

Verschillende scholen in den lande zijn gesloten wegens kolennoed, en bij de steenkolenhandelaars te Breda staat aangeplakt dat geen steenkolen meer voorradig zijn.

Te Rotterdam werden bij een aardappelkoopman 52 hl. aardappelen in beslag genomen, daar deze voor 18 gulden per hl. verkocht werden. (*Maasbode*).

Volgens het Handelsblad is gisteren een groote hoeveelheid kattenvleesch te Zevenaar de grenzen naar Duitschland gepasseerd. Dat ook in Duitschland de koude hevig is blijkt uit onderstaand bericht:

*In Dantzig brengt de koude de thermometer op 25 C.
Maagdenburg 24.6 C. Halle 23 en Fhergau 22 C.*

Weer zijn eenige schepen, doch geen Nederlandsche in den grond geboord.

Vrijdag 9 Februarij 1917

Geen cokes meer verkrijgbaar aan de gasfabriek dan voor minvermogenden.

Hedenavond spoedvergadering van de gemeenteraad om de bezuiniging van het Gasverbruik te bespreken.

In antwoord op de uitnoodiging van Amerika om evenals dit land, de vriendschappelijke betrekkingen met Duitschland te verbreken naar aanleiding van den duikbooten-oorlog heeft de Minister van

Binnenlandsche zaken Cort van der Linden in de 2e Kamer de volgende verklaring afgelegd:

Mijnheer de Voorzitter. Ik ben thans in staat aan de 2e Kamer eenige nadere mededeelingen te doen betreffende de ernstige gebeurtenissen van den jongsten tijd. De regeering heeft tot dusver bij de moeilijkheden, die tijdens de oorlog zijn ontstaan, haar houding zelfstandig bepaald. Zij heeft geen reden gevonden anders te handelen ten aanzien van den verscherpten duikboot-oorlog, dien Duitschland heeft aangekondigd. De regeering heeft zich gedurende den oorlog strikt gehouden aan het internationale recht. Wat recht is blijft recht naar hare meening, ook al wordt het door anderen geschonden.

De regeering heeft niet nagelaten telkens wanneer het noodig was ernstig te protesteeren tegen handelingen der verschillende belligerenten, die naar hare meening niet met het volkenrecht in overeenstemming waren te brengen. Met name heeft zij het beginsel der vrije zee hoog gehouden. Tegen de thans door Duitschland aangekondigde maatregelen, heeft de regeering hare onpartijdige gedragslijn volgend, met nadruk geprotesteerd, zoowel wat betreft het voorgenomen gebruik van duikboten, dat met de beginselen van het volkenrecht niet is overeen te brengen.

Evenmin als bij de andere ernstige inbreuken op het internationaal recht vindt zij thans aanleiding verandering te brengen in hare internationale politiek. Zij houdt vast aan de herhaaldelijk door de Staten-Generaal goedgekeurde politiek van stippen neutraliteit welke meebrengt strikte onpartijdigheid; zij wijkt echter niet af van het voornemen iedere schending van ons grondgebied of onze souvereiniteit, van welke zijde ook ondernomen, met de wapens te keeren. De

*moeilijkheden en gevaren uit den nieuwen toestand geboren
hoopt de regeering met vaste beradenheid en met beleid te
boven te komen (toejuichingen)*

(Maasbode 8 Februarij 1917 zitting Staten Generaal).

Men meldt ons uit Warmond: Luitenant Trotman is hier met 50 paarden, kanonnen enz. over het ijs van de Oude Rijn getrokken. Het ijs in de haven alhier is 55 à 60 cm dik.

Het uitvoerverbod door Duitschland afgekondigd, is ingetrokken.

In een der Nederlandsche bladen lees ik de volgende advertentie:

10 gulden belooning voor bezorgen van 10 hl.
Holl of Belg Anthraciet bij Joh. Visser. L
Parkweg 76 Watergraafsmeer.

Overall in den lande worden hongeroptochten gehouden, de nood stijgt.

Zaterdag 10 Februarij 1917

De duikbooten-oorlog in volle gang. I.I. Dinsdag en Woensdag zijn 27 schepen met totale maat 60.000 ton tot zinken gebracht. Dit is het zwaarste verlies in een overeenkomstig tijdperk van den oorlog, geleden.

Evenals met de "Lusitania" is ook weder een Engelsche passagiersboot de "California" met 205 opvarenden getorpedeerd. Gelukkig niet zooveel slachtoffers, men vreest 28 leden der bemanning en 13 passagiers.

Niet een der neutrale landen van Europa beantwoordde gunstig het verzoek van Wilson om naar aanleiding der aangekondigde duikboot-oorlog de betrekkingen met Duitschland af te breken.

In de spoedeischende vergadering der gemeenteraad gisteren gehouden is o.a. besloten de prijs van gas voor de gewone lichtmeters

te brengen op 10 cts per Meter. Gebruikt men meer gas dan 50% van dezelfde maand van 't jaar 1916, betaalt men voor het meerdere 50cts per Meter en boven een verbruik van 70% wordt alsdan een gulden per Meter gerekend.

Zondag 11 Februarij 1917

Gistrenavond circa 7 uur waren bijna alle winkels gesloten, hier en daar zag men een petroleumlampje op de toonbank. Ik liep door het Dominestraatje en het was zoo donker, dat ik mijn handen vooruitstekend, voortging, uit vrees tegen iemand aan te loopen. Gelukkig is de vorst uit en den dooi zal wel voorgoed zijn ingetreden. Wij hebben vandaag heerlijk weer, de menschen zijn op den wandel, blij dat we ten minste van die hevige kou af zijn.

De Minister van Justitie deelt 9 Febr. l.l. in de 2^e Kamer mede dat een nota door hem is ingezonden ter beantwoording van het verslag over het wetsontwerp ter zake van een meer afdoende beteugeling van den smokkelhandel. In deze nota wordt medegedeeld dat gedurende het laatste kwartaal 1916 in smokkelzaken geweest zijn 8200 vonnissen en arresten, en dat in deze zaken zijn veroordeeld 11.000 personen.

Maandag 12 Februarij 1917

In het Engelsch Lagerhuis diende de Minister Bonar Law een wetsontwerp in, tot aanvraag van een crediet van 550 millioen pond sterling, loopende tot einde Mei. De sommen sinds het begin van den oorlog gestemd bedragen:

1 ^{ste} jaar	362	millioen
2 ^{de} jaar	1420	
3 ^{de} jaar	1950	(begroot)
Totaal	3732	millioen pond sterling.

Er is een officieele verklaring bekendgemaakt van de Deutsche regeering, welke als volgt luidt:

(12 Februarij 1917)

“In den nacht van den 12 op den 13de dezer is het bekend gemaakte termijn, waarin bijzondere consideratie zou gebruikt worden in het versperde gebied van den Atlantische Oceaan en het Engelsch kanaal voor neutrale schepen die niet tijdig van de Deutsche aankondiging van het versperde gebied kennis konden nemen, geëindigd. In de Noordzee is dat reeds in den nacht op den 7de in de Middellandsche zee in den nacht op den 11e het geval geweest. Van nu af geldt algemeen voor het versperde gebied de waarschuwing, dat de scheepvaart op geen afzonderlijke waarschuwing meer rekenen kan. Schepen, die toch in het versperde gebied varen, doen dit met volle kennis van het hun en hun bemanning dreigend gevaar. ”

Zie zoo! nu weet heel de wereld waar zich aan te houden, wat wij niet met vechten klaar kunnen krijgen, zullen wij met moorden klaar zien te spelen. Ziedaar de leus van de Deutsche oppermensch.

Dinsdag 13 Februarij 1917

Amerika wenscht met het Deutsche rijk niet meer in onderhandeling te treden, of het moet de proclamatie van den duikboot-oorlog (onbeperkte) intrekken.

Gistrenavond was er niet in één winkel of koffiehuis licht op. Vele zaken met een gasmotor werkende en jaren lang gewoonlijk tot 7 à 8 uur werken, doen het werk nu eindigen om 6 uur, hier en daar ziet men een klein petroleumlampje branden, ja bij sommige staat de ouderwetsche teutlamp.

Woensdag 14 Februarij 1917

2 Amerikaansche schepen "Orléans" en "Rochester" zijn vanuit Amerika de zee op gegaan met koers naar Bordeaux. Zij varen onder Amerikaansche vlag, terwijl enkel op de schepen met groote letters U.V.A. vermeld staat en niet de strepen, die door Duitschland zijn voorgeschreven. Iedereen is nieuwsgierig hoe deze vaart zal afloopen. Overal hoort men vertellen dat de strijd op land en zee dezer dagen zal losbranden, heviger als te voren.

Donderdag 15 Februarij 1917

Heden morgen arriveerden wederom 250 kinderen uit Lille voor een verblijf van 6 weken in Nederland, om wat aan te sterken.

A.s. Maandag begint men aan het distributiekantoor met den verkoop van bereide spijzen, te beginnen met erwtensoep à 12 cts de liter. (Een liter is 3 flinke borden)

Op 't oogenblik weer nergens kolen, doch men meldt dat 150 ton steenkolen in aantocht zijn.

In alle landen is gebrek aan alles, er wordt echter nog enorm gesmokkeld en allemaal artikelen uit Holland afkomstig welke in Duitschland voldoende verkrijgbaar zijn doch aan zeer hooge prijzen.

Wij lezen daaromtrent vanuit Duitschland:

<i>Ordinaire toiletzeep</i>	2.50 : 3.00	(Marken) p.stuk
<i>Sunlightzeep</i>	2.20 : 2.50	
<i>Hollandsche boter</i>	8,50 : 9.00	per pond
<i>Rijst</i>	2.20 - 2.60	
<i>Koffie</i>	9.00 - 9.50	
<i>Plantenvet</i>	7.00 - 7.50	
<i>Kaas</i>	5.25	
<i>Poeder chocolade</i>	6.50	
<i>Padvinder- kwatta 90 pf.</i>	p/stuk	
<i>Spek</i>	7.00	per pond

Vrijdag 16 Februarij 1917

Keizer Wilhelm heeft weder een dagorder gericht tot zijne Marine (in bravourstijl):

Aan mijne Marine! In den komenden beslissingsstrijd valt mijne marine de taak ten deel het Engelsche oorlogsmiddel der uithongering, waarmede onze meest gehate en hardnekkigste vijand het Duitsche volk wil verslaan, tegen hen en zijne bondgenooten te keeren door bestrijding van hun verkeer ter zee met alle ten dienste staande middelen. Hierbij zullen de onderzeeërs op de eerste plaats komen. Ik verwacht, dat dit in wijs beraad technisch tot de hoogste prestatie-mogelijkheid opgevoerde wapen in samenwerking met alle andere strijdmiddelen der marine en gedragen door de geest, welke haar in het geheele verloop van den oorlog tot schitterende daden in staat stelde, den oorlogswil van onzen tegenstanders zal breken.

Groot hoofdkwartier 1 Februarij 1917
w.g. Wilhelm

Zaterdag 17 Februarij 1917

Den dooi is voorgoed ingetreden.

Er is weer totaal gebrek aan aardappelen, gedurende heel de week was het niet mogelijk ook maar één maal te pakken te krijgen, en is het maar bruine boonen en dito soep, snij- en witte boonen door elkaar, rijst en erwtensoep benevens wat vleesch met brood.

Renteniers (man en vrouw) zonder kinderen en alleenwonende Dames gaan *en pension*, daar zij geen kolen en geen aardappelen meer hebben.

We lezen in de "*Maasbode*" dat met het oog op de reiskosten voorloopig slechts ongehuwde officieren naar Indië gaan. Zij maken de

reis nu naar de kolonieën over New-York, San Francisco en Japan. De reiskosten voor een persoon zijn ongeveer 2000 gld.

Zondag 18 Februarij 1917

't is Vastenavond. Vanavond zou er van 7 tot elf uur in de verschillende vereenigingen bal worden gegeven. Vanmiddag circa 4 uur werd per omroeper bekend gemaakt dat door den militairen bevelhebber verboden werd gedurende deze drie dagen bals te geven, dat geen uitvoeringen mochten plaats hebben, en ook de cinema geen avondvoorstellingen mocht geven. Reden waarom dit alles, is onbekend.

Kanongebulder duidelijk hoorbaar.

Maandag 19 Februarij 1917

Met den duikbooten-oorlog gaat het gelukkig niet druk, ik vind het maar sluipmoordenaars werk. De Duitschers zeggen nu dat het komt omdat er geen enkel schip uit durft te varen en er dus geen getorpedeerd kunnen worden.

In Duitschland begint de zomertijd 16 april om 17 Sept. te eindigen. Het was ondanks het slechte weer een drukke markt dag. Hier en daar wat vechten, terwijl eenige dronken soldaten zingende en loeiende in de groote Kerk kwamen gezwaaid, doch er onmiddellijk werden uitgezet. Vele Belgen waren de grens overgekomen om hier en daar het hoognoodige te koopen. De Duitschers lieten ze passeeren, doch toen ze s'avonds terugkwamen, mocht niemand overkomen of hij moest voorzien zijn van een pas. Bij velen was dit niet het geval en moesten dus voorloopig op het Hollandsch blijven.

Dinsdag 20 Februarij 1917

Men meldt dat bij de eerstvolgende uitdeeling der broodkaarten dat 1 Maart plaats heeft, het broodrantsoen zal worden teruggebracht op

250 gram per man per dag (nu is het 400 gram). Wat op den duur van het levensmiddelenvraagstuk terecht moet komen, ik weet het niet. Het is weer 14 dagen geleden dat wij aardappelen hebben gegeten, en zoo gaat het met vele menschen.

s'Avonds als het goed donker is, wordt er stil aan de bel getrokken, er staat een man aan de deur met een zakje aardappelen die hij wenscht te verkoopen, maar in stilte, daar hij meer vraagt, dan hij van regeeringswege mag vragen. Wordt hij gesnapt, dan is hij er bij.

Het gaat op dezelfde manier als buiten jachttijd ook s'avonds gebeld wordt, en een man voor staat met een zak, waarin een gestroopte haas zit en stiekum verkocht moet worden. Gewoonlijk worden de aardappelen niet gekocht, daar vrees bestaat, dat zij bevroren zijn. 't Is een rare tijd.

De plotselinge sterfgevallen zijn weer niet van de lucht. In Rotterdam, een kapelaan in 't volle van zijn preek, viel achterover van de trappen van den preekstoel in een der zijpaden neer, een paar menschen vielen flauw van schrik en vijf minuten na het geval, was de kapelaan een lijk.

In Born (Limburg) slaat een moeder in een vlaag van krankzinnigheid 4 harer kinderen dood, een is stervende terwijl 2 ernstige wonden hebben bekomen. De man, die sliep, kreeg een geweldige slag op zijn arm, waardoor zijn pols brak en nog een bijlslag op het gelaat.

Berichten worden verspreid dat de nog 3 levende kinderen en de man aan de bekomen wonden zullen sterven. De vrouw totaal onbewust van haar daad is naar het krankzinnigengesticht gebracht.

Woensdag 21 Februarij 1917

Minister van Gijn (Financien) is afgetreden en in zijn plaats Treub benoemd.

Donderdag 22 Februarij 1917

We krijgen nu bons voor alle soort levensmiddelen. Dezen morgen kreeg ik een biljet thuis om in te vullen, voor welk artikel men bons verlangt. 5 Maart treedt het in werking. De bon ziet er zoo uit, of liever gezegd de aanvraag:

Biljet Kan ongefrankeerd per post worden teruggezonden.	
Ondergeteekende	-----
Wonende (straat, wijk en nummer)	
Wenscht bons ter bekoming van regeeringsgoederen te ontvangen.	
Zijn gezin bestaat uit ___ personen. Kinderen beneden den leeftijd van één jaar niet meegerekend. Het nummer van zijne domiciliekaart is ---	
Vermelding voor welke regeerings goederen in geval van rantsoenneering, bons worden verlangd.	
Benamingen	In te vullen ja of neen
Aardappelen	-- Rijst --
Bruine boonen	-- Gort --
Groene boonen	-- Havermout --
Normaal bak- of braadvet	--
Groene of gele zeep	--
den ____ 1917 Ondergeteekende	

De oud-minister Colijn heeft dezer dagen op een te Haarlemmermeer gehouden lezing o.a. gezegd dat op 't oogenblik circa 35 millioen mannen gewapend tegenover elkander staan en dat de oorlogsschuld der oorlogvoerende landen op 1 april van dit jaar zal bedragen en gestegen zijn tot 200 milliard gulden.

Vrijdag 23 Februarij 1917

In den Duitschen Rijksdag heeft von Roedem de staatssecretaris weder een oorlogscrediet aangevraagd van 15 milliard. In de maanden Oct tot Januarij 1916 hebben de buitengewonen uitgaven aldaar bedragen 2775 millioen mark.

Met 1 Maart gaat alles wat hier ligt (het 17de Regiment) naar Hoogerheide terwijl dan het 3de Regiment te Roosendaal komt.

Zaterdag 24 Februarij 1917

Vroeg in den morgen liep het gerucht dat 6 Nederlandsche schepen door de Duitschers in den grond waren geboord. Een telegram bevestigde later het treurige nieuws. Dezen avond stond het volgende officieele bericht in de kranten:

(officieel) Toen de onbepaalde duikbooten-oorlog werd afgekondigd heeft de Nederlandsche regering niet alleen openbaar protest daartegen doen hooren, maar er tevens bij de Duitsche regering op aangedrongen, dat zou worden zorg gedragen dat geene op dat oogenblik van of naar Nederlandsche havens onderweg zijnde schepen van den nieuwen maatregel het slachtoffer zouden worden. De Duitsche regering verklaarde zich bereid aan dat verlangen tegemoet te komen, onder toevoeging eventwel dat het haar onmogelijk was absolute veiligheid te garandeeren van de te Falmouth liggende Nederlandsche schepen.

Waren de "Jacatra" de "Menado" de "Bandoeng" de "Noorderdijk" de "Zaandijk" de "Eemland" en de "Gaasterland" in staat gebruik te maken van eene gelegenheid, die hun van Duitsche zijde werd geboden nl. om op 22 Februarij 1917 de haven te verlaten, zij alsdan zich tesamen blijvende uit het onveilige gebied moesten

verwijderen, en verder buiten dit gebied blijvende, hun weg vervolgen.

Blijkens bericht van Hr. Mr. Gezant te Londen zijn de schepen den 22 Februarij 1917 tesamen vertrokken, doch moest de "Menado" met machineschade de reis reeds spoedig opgeven en gesleept naar een Engelsche haven terugkeeren. Een nader telegram van den Gezant meldt thans, dat de zes over gebleven schepen des namiddags te samen door een duikboot zijn getorpedeerd, zonder dat de scheepspapieren werden ingezien. De laatst ontvangen berichten houden in, dat de "Eemland" "Bandoeng" en de "Zaandijk" nog drijvende zijn, dat tweehonderd leden van de bemanning te Penzance zijn geland en dat men aanneemt dat ook de rest der bemanning in veiligheid is.

Zoover het officieele bericht. Later is als vaststaand gemeld dat alle opvarenden gered zijn. Voor zoover bekend waren de "Zaandijk" "Noorderdijk" en "Jacatra" met tarwe geladen voor onze regeering, en de "Gaasterland" op weg naar Amerika om graan te halen, terwijl de "Bandoeng" met stukgoederen uit Ned. Indië op weg was naar ons land. Groepen van menschen stonden vanmiddag deze onmenselijke aanslag te bespreken en men weet nog niet wat de gevolgen zullen zijn.

Tusschen al die drukte heen, was in verschillende straten een opeenhooping van menschen rondom petroleumwagentjes. Geheele drommen van volk liep door de straten met kannen en bussen om hier of daar van deze of gene wagen wat petroleum machtig te worden, wat velen niet gelukte.

Er zijn weer geen steenkolen meer. Persoonlijk is vandaag onzen Burgemeester naar den Haag geweest om een en ander te bespreken, daar de toestand zoo niet kan blijven duren.

Wij gaan nu de 3de week weer in, dat er geen aardappelen te krijgen zijn. We zouden vandaag erwtensoep eten, maar het was mis, geen erwt te krijgen.

Maandag komen aardappelen à 6 cts de kilo. Beschikbaar ½ kilo per persoon.

Zondag 25 Februarij 1917

Alle Nederlandsche bladen, zelfs zij die min of meer Pro-Duitsch zijn drukken hunne verontwaardiging uit over de brutale aanranding onzer handelsvloot, vooral omdat uit alles blijkt dat de kleine landen door Duitschland naar willekeur behandeld worden. Hetzelfde tijdstip dat het torpedeeren voorviel passeerde een Amerikaansche boot die men ongehinderd liet doorgaan.

Dat de woningnood alhier groot is blijkt uit onderstaande advertentie in *De Grondwet*:

*10 gulden belooning aan hen die een geschikt huis bezorgt in
Maart of April a.s. Huurprijs 15 à 17 gulden per maand.*

Maandag 26 Februarij 1917

Alle kranten en gesprekken nog vol over het torpedeeren onzer schepen. In de nacht van 22 Februarij is een Duitsch onderzeeër binnen de Nederlandsche territoriale wateren gekomen, nadat inmiddels een zware mist was opgekomen, gestrand op de kust van Walcheren. Bij wassend water is de boot vlot gekomen, zonder dat van de hulp van de aldaar aanwezige Nederlandsche oorlogsvaartuigen gebruik behoefde gemaakt te worden. De onderzeeër is echter onder geleide naar Vlissingen gebracht.

(officieel) Door het vanwege het departement van Marine ingesteld onderzoek is uitgemaakt dat het binnenkomen in Nederlandsche rechtsgebied niet is veroorzaakt door een der omstandigheden (averij of gesteldheid der zee) welke volgens artikel 5 der Neutraliteits-proclamatie dat binnenkomen zouden rechtvaardigen. De regeering heeft derhalve beslist dat de onderzeeër zal worden ontwapend en de bemanning geïnterneerd.

Zie zoo, die hebben we binnen. Dat is de 2de in korte tijd, die bij ons in Vlissingen eens een kijkje kwam nemen. De eerste hebben ze laten schieten, maar den tweede is ingepikt.

De Engelschen maken aan het front goede vorderingen hier en daar trekken de Duitschers terug.

Dinsdag 27 Februarij 1917

Volgens de officieele lijsten bedragen de verliezen der Duitschers einde Januarij l.l. :

Gesneuveld of	
aan wonden overleden	929.116
Aan ziekte gestorven	59.213
Gevangen genomen	247.991
Vermist	276.278
Zwaar gewond	539.655
Gewond	229.907
Licht gewond	1.512.271
Gewond, doch bij het leger gebleven	223.261
In totaal	4.017.692

Als men nu aan den anderen kant ook deze som aanreket, dan komt duidelijk uit wat dezen bloedigen oorlog aan menschen kost, en wat zeeën van ellende daaraan verbonden zal zijn.

Woensdag 28 Februarij 1917

In Zeeuws-Vlaanderen is een Engelsch vliegtuig neer gekomen en geïnterneerd.

Heel de HG Dircksstraat staat vol menschen die in het gebouw van openbare werken bij het distributiekantoor bonboekjes komen halen, betrekking hebbende op het toegezonden Biljet (zie 22 Februarij 1917).

Volgens nummer onzer domiciliekaart kunnen we morgen de bonboekjes in ontvangst gaan nemen tegen 5 cts per hoofd. Echter behoeft niet meer dan 25 cts in totaal worden betaald.

Dezer dagen komen voor onze gemeente 60.000 kilo aardappelen binnen. Laat ons hopen dat ze beter zijn dan de vorige.

Donderdag 1 Maart 1917

De drukte bij het distributiekantoor is enorm. Ieder, die van de bons wil profiteeren, en dat is iedereen, daar men in de toekomst zonder bons niets meer in de winkels kan koopen spoeden zich met zijn domiciliekaart naar het bureau om zijn bonboekjes in ontvangst te nemen.

Woensdag moesten de menschen komen van No.1 tot 1000, en zoo gaat het voort. Alhoewel het kantoor pas om negen uur open gaat, staan reeds om 8 uur heele drommen te wachten.

Deze middag kwam op een groote auto een Fransch vliegtuig voorbij, dat in Zeeland gedaald was en werd geïnterneerd.

Vrijdag 2 Maart 1917

Daar schijnen groote gebeurtenissen op til te zijn. In Antwerpen zijn alle scholen en openbare gebouwen ontruimd en als hospitaal ingericht. Alles is daar vol bedrijvigheid.

De Hollanders in België woonachtig krijgen allen gelegenheid naar hun land terug te gaan.

Ook uit Esschen meldt men dat alle openbare en bijzondere scholen als ook in Calmpthout, Eekeren, Capelle, Wildert enz. op last der Duitsche militairen gesloten zijn. Banken en verder meubilair wordt er uit verwijderd, en alle voor Roode Kruisdiensten ingericht.

Zaterdag 3 Maart 1917

Wederom is een Engelsch vliegtuig in Zeeland gedaald, en wel omdat het aangeschoten was. Vanmorgen passeerde weer een groote auto om het te gaan halen.

Veel bedrijvigheid op straat, daar het 14^e Regiment zijn inventaris aan 't overbrengen is naar Hoogerheide, en het 3de het zijne naar hier brengt.

Maandag gaat het 14^e weg en komt het 3de naar hier. Dat geeft weer een groote drukte, daar dit met muziek en trommelslag plaats heeft. Onze luitenant vanaf Oct bij ons ingekwartierd gaat dus weg en we weten niet of we een andere krijgen. Men is wel naar de kamers komen zien, doch de Heeren wenschen over 't algemeen liever voor het ontbijt niets te betalen, en dat wenschen wij niet.

Zondag 4 Maart 1917

Vanmorgen viel er een weinig sneeuw, en waren al direct ongerust dat het weer koud zou worden. Gelukkig is het weer zacht gebleven. Tegen 11 uur kwam de auto met het geïnterneerd vliegtuig voorbij, naar de kleuren te oordeelen was het een Fransch. Dat

doorkomen brengt altijd zoo wat drukte mee, iedereen is nieuwsgierig en ook iedereen staat verwonderd dat zoo'n ding zoo groot is. Gewoonlijk ziet men ze in de lucht en op een vliegveld schijnen ze door de groote ruimte rondom, ook niet zoo groot, maar zoo'n ding op de Markt, tusschen de huizen, het is angstwekkend als een soort draak. Men meldt dat vooreerst wel niet zal worden overgegaan tot vermindering van het tot dusver verstrekt broodrantsoen, doch wel eenige verandering te brengen in de samenstelling van het brood, hierin bestaande, dat voor bruinbrood bij het ongebuilde meel, rogge en aardappelmeel wordt toegevoegd en eventueel ook maismeel, en dat voor wittebrood de inlandsche bloem zal worden gemengd met Amerikaansche bloem en aardappelmeel. Men zal echter zorgen dat uit deze grondstoffen een smakelijk en voedzaam brood zal worden gebakken.

Ook lezen wij het bericht dat de regeling op de rantsoeneering van varkensvleesch (2 varkens per week op 1000 inwoners) vermoedelijk 1 april in werking zal treden. Of dit allemaal waar is, de ondervinding moet het leeren.

Er is door de commissie besloten de steenkolen in 't vervolg te verkoopen ook door middel van bonssysteem. Men kan zich daaromtrent aan het bureau vervoegen.

Maandag 5 Maart 1917

Reeds bijtijds is het regiment vertrokken en om 12 uur kwam het andere binnen. We hebben weer een officier op de kamer.

Het is weer druk met de berichten in de kranten –o.a. :

In Amerika heeft de regeering een document in handen gekregen door de staatsecretaris Zimmermann namens de Duitse regeering naar den President van Mexico gezonden, waarin door schoone beloften en deeling van de eventueele

oorlogsschatting, deze beste vriend verzocht wordt al het mogelijke in het werk te stellen Japan te bewegen van den oorlog met Duitschland af te zien en dan gezamentlijk Amerika den oorlog te verklaren.

Alles is echter bijtijds ontdekt en voor de zooveelste maal treedt het huichelachtige der Duitsche Diplomatie weer te voorschijn.

Dinsdag 6 Maart 1917

Gedurende eenige tijd zullen geen regeeringsvarkens worden geleverd. In plaats van versch zal nu gezouten varkensvleesch worden beschikbaar gesteld. De prijs is 55 cts per ½ kilo.

Alsof het van hoogerhand uit gaat, wordt in alle bladen de menschen toch verzocht met alles zeer zuinig te zijn, daar de nood, vooral van levensmiddelen stijgt, en algemeen wordt beweerd, zoo dat over 3 maanden nog is, zooals op 't oogenblik, de hongersnood ons deel zal zijn.

't Is vandaag jaarbeurs in Utrecht, verschillende faciliteiten o.a. men betaalt enkele reis voor heen en terug noodigen de zakenmensen uit, deze beurs te bezoeken. Het was er druk, maar de groote koude die vandaag heerscht, ontnemt veel belangstelling.

We moesten de broodkaart meenemen, daar men in een restaurant geen broodje kan krijgen zonder dat een bonnetje werd afgescheurd. Het gesprek in den trein is natuurlijk over het torpedeeren van 6 à 7 onzer beste schepen en het niet aanranden van schepen uit Amerika.

Woensdag 7 Maart 1917

Gistrenmorgen zijn weder 700 kinderen uit België aangekomen en over verschillende steden verdeeld.

Nu meldt men weer dat met ingang van een nader te bepalen datum het wittebrood zal worden gebakken van een vermenging van 50%

inlandsch meel, 30% Amerikaansch bloem en 20% aardappelmeel. Het bruinbrood uit 60% ongebuild tarwemeel, 15% ongebuild roggemeel 20% aardappelmeel en 5% zemelen.

Donderdag 8 Maart 1917

Vandaag zijn 255 Fransche kinderen aangekomen. Na hartelijk onthaal zijn zij naar verschillende plaatsen vertrokken.

Vrijdag 9 Maart 1917

De kranten melden dat Graaf Zeppelin, de Cavalerie-Generaal in het Duitsche leger en uitvinder der zeppelins, is overleden. Zoo gaan geleidelijk allen heen die den groote oorlog in elkaar gezet hebben. De zeppelins hebben niet gebracht, wat er van verwacht werd.

Zaterdag 10 Maart 1917

Te beginnen met Maandag mogen steenkolen uitsluitend op bons verkocht worden, tenminste zoolang de voorraad strekt. Zoo is er bijna niets meer dat buiten bons verkrijgbaar is en dan nog zeer beperkt.

Zondag 11 Maart 1917

Vreeselijk moet de nood in Duitschland zijn en in den Pruisische Landdag heeft de levensmiddelen-dictator Michaelis een rede gehouden, die wel opzien heeft gebaard. Hij zegde o.a. *“De nood is niet alleen een gevolg van de weersgesteldheid, die onze regelmatige toevoer, vooral naar de groote steden, zoodanig in de war heeft gestuurd, dat daar een nood heerscht, die men zich moeilijk erger kan voorstellen. Neen! onze bezorgdheid strekt zich uit over het gansche jaar. De voorraadopname van 15 Januarij heeft aangetoond, dat er minder is dan velen hadden gedacht. Wij staan voor de noodzakelijkheid van ingrijpende maatregelen, wanneer wij willen bereiken dat de strijd kan worden volgehouden”*.

In zeer schrille kleuren schetste daarna de afgevaardigde Hover den toestand in den lande en zegt o.a. “De sterfte onder de ouderen van dagen neemt schrikbarend toe. Epidemieën breiden ten gevolge van de verzwakking bij het volk zich snel uit. Het aantal zelfmoorden uit wanhoop nemen toe. Ouders dooden hunne kinderen, omdat zij hen geen voedsel kunnen geven, en dan wil men de prijzen der aardappelen nog verhoogen”.

Maandag 12 Maart 1917

Bagdad in Aziatisch Turkey is door de Engelschen genomen, dat een groot verlies voor Turkey is.

De Belgische grens is weer onverwacht gesloten, niemand mag in of

Levensmiddelenbedrijf Der gemeente Roosendaal en Nispen afdeling Brandstoffen. uitvoering Distributiewet.				
Bon kaart. voor J. E. A. van der Veken. woonende Markt 66 voor den aankoop van steenkolen. Uitgereikt 10 Maart 1917				
6 Bon voor den aankoop van 100 kg steenkool 15-21 April	7 Bon voor den aankoop van 100 kg steenkool 22-28 April	8 Bon voor den aankoop van 100 kg steenkool 29 April– 5 Mei	9 Bon voor den aankoop van 100 kg steenkool 6 - 12 Mei	10 Bon voor den aankoop van 100 kg steenkool 13– 19 mei
1 Bon voor den aankoop van 100 kg steenkool 10-17 Maart	2 Bon voor den aankoop van 100 kg steenkool 18-24 Maart	3 Bon voor den aankoop van 100 kg steenkool 25-31 Maart	4 Bon voor den aankoop van 100 kgst eenkool 1-7 April	5 Bon voor den aankoop van 100 kg steenkool 8-14 April

uit, wat wel 6 weken zal duren. Er worden nu weer groote Duitsche troepen naar België getransporteerd.

Wederom is een Duitsche onderzeeër in de buurt van Hellevoetsluis gestrand. Men heeft van onze kant getracht hem vlot te krijgen maar het is niet gelukt.

Ook China heeft met groote meerderheid in de senaat besloten de diplomatieke betrekkingen met Duitschland af te breken.

Dinsdag 13 Maart 1917

Direct hebben wij van de gelegenheid geprofiteerd om met een bon kolen te halen, 't zijn echter stukkolen met gruis à 2.40 gld de 100 kg (zie bonnen op vorige pagina)

Woensdag 14 Maart 1917

Gistren vloog een Duitsch vliegenier over Sluis (Zeeland). Door Nederlandsche militairen werd hij beschoten, werd gewond en daalde op Hollandsch grondgebied. Hij had nog juist tijd om weer op te stijgen en over de grens weer te dalen, waar het Duitsch Roode Kruis hem op kwam nemen.

Donderdag 15 Maart 1917

Volgens telegram is in Petrograd (zoo wordt Petersburg tegenwoordig genoemd) een revolutie uitgebroken. Alle ministers zijn gevangen genomen, terwijl het garnizoen van de hoofdstad sterk 30.000 man zich solidair met de revolutionairen heeft verklaard. Dit zou voor de Entente een jammerlijk feit zijn. Gebrek aan levensmiddelen schijnt gedeeltelijk oorzaak te zijn van dit oproer.

Daar het weer gunstig is, beginnen de oefeningen der soldaten weer en dan is het volop muziek.

Vrijdag 16 Maart 1917

De Duitse vliegenier door onze Nederlandsche soldaten beschoten, is aan zijn wonden overleden.

Reeds vroeg vanmorgen kwam de tijding die wel door niemand verwacht werd. Nicolaas II tsaar van Rusland heeft afstand gedaan van den troon. Grootvorst Michael Alexandrovitsj, de broer van den tsaar is tot regent benoemd. Er is een militair comité benoemd uit den Doema die aan de commandanten van leger en vloot een manifest hebben gezonden, waar in hun gevraagd wordt kalm te blijven, maar den strijd tegen den vijand voort te zetten.

Zaterdag 17 Maart 1917

Allerlei berichten kruisen elkaar. Dezen morgen een bericht dat de tsaar nog niet is afgetreden en dat op 't oogenblik zijn verblijfplaats onbekend is. Tevens gaat het gerucht dat sir George Buchanam de Engelsche gezant is vermoord. Heel Rusland is in revolutie.

De Duitse onderzeeër bij Hellevoetsluis vastgelopen, is losgemaakt en geïnterneerd.

Een lid der Tweede Kamer den Heer Kleerenkooper heeft een interpellatie aangevraagd omtrent het optreden van een hoofdofficier in den Haag, die een soldaat (onder geleide) die dus niet behoefde te salueeren, de kepi van het hoofd heeft geslagen. Bij stemming is de toestemming voor deze interpellatie gegeven. Ik ben wel nieuwsgierig hoe dit afloopt.

Zondag 18 Maart 1917

Nu komt weer bericht dat de tsaar afstand gedaan heeft van den troon ten behoeve van Grootvorst Michael, doch dat deze ook afgezien heeft van de rechten op den troon.

Boven Parijs is een zeppelin neergeschoten, alle inzittenden verbrand.

Bapaume door de Engelschen genomen.

Maandag 19 Maart 1917

Groote vorderingen van Fransche en Engelsche legers.

In Rusland is de rust nog niet teruggekeerd, en men weet niet wat de revolutie brengen zal.

Een groot gedeelte van de bevolking hier te lande is ontroerd door de veroordeeling van den Redacteur van de "Telegraaf" (6 maanden gevangenisstraf) om zijn onderschrift als antwoord op een ingezonden stuk in zijn blad waarin hij o.a. schreef: "*In het Centrum van Europa bevindt zich een groep schurken*". Vele protesten tegen deze veroordeeling komen uit.

Dinsdag 20 Maart 1917

Vandaag zijn er weer aardappelen aangekomen, 't was een geloof en gedrang om tenminste een maaltje in de wacht te sleepen.

In Compiègne in Frankrijk is een zeppelin neergeschoten.

Het weer is bar koud.

Woensdag 21 Maart 1917

Begin der lente, de vlokken sneeuw vallen dicht en bedekken de aarde. Ondanks den vastentijd vandaag een huwelijk van een Belgisch bruidspaar. Na een 10 daags samenzijn gaat de jeugdige man naar het front.

Vandaag ontvingen we een briefkaart van onzen zwager uit Luik, het schrijven was gepost 10 Maart 1917 Och, hij schrijft dat het nogal goed gaat, men raakt aan alles gewend. 't Is ontzettend duur alles. Voor een kilo reuzel had hij 20 frs moeten betalen.

In heel Roosendaal zijn geen kolen te krijgen, slechts op advies van den dokter mogen voor zieken wat kolen worden gegeven.

Vanavond ging het gerucht dat 4000 Duitse soldaten de grenzen waren overgekomen en dat de Duitsers de Fransen hadden teruggeslagen en hun een verlies van 40.000 man hadden toegebracht. Beide berichten bleken onwaar te zijn.

Donderdag 22 Maart 1917

Vandaag waren weer 2 wagens steenkolen aangekomen en onder de handelaren verdeeld. Daarna begint de bestorming, ruzie, vechtpartijen om een half mud kolen. Na een paar uren was geen stuk kool meer te krijgen, men kon nog koopen 100 turfjes voor 1.10 gld, maar die waren ook direct gevlogen.

Elk oogenblik kan den oorlog tusschen Amerika en Duitschland verwacht worden.

De hoofdofficier waarover ik 17 Maart schreef, is na de interpellatie van Kleerekooper in de Tweede Kamer, in 't ongelijk gesteld. Volgens verklaring van den Minister is hij ernstig berispt en ontheven van zijn betrekking van adjudant van den opperbevelhebber van ons leger.

Vrijdag 23 maart 1917

De Koningin heeft last gegeven om zoowel op Het Loo als op hare particuliere landgoederen en welke geschikt zijn, te doen beplanten met gewassen, welke zich voor de volksvoeding bij uitstek leenen, teneinde de productie daarvan zooveel mogelijk te vermeerderen.

De levensmiddelencommissie alhier is voornemens over te gaan tot de uitgifte van z.g. volkstuintjes. De bedoeling dezer instelling is aan werklieden, arbeiders enz. tegen een matige prijs (pacht)stukjes grond van circa 30 roeden in gebruik te geven teneinde deze met doelmatige gewassen bv. aardappels, groenten te bebouwen. De zaden en meststoffen zullen voor billijke prijzen worden verstrekt (*De Grondwet 22 Maart*)

Zaterdag 24 Maart 1917

Men meldt dat het broodrantsoen tot nu toe 400 gram per dag per hoofd zal worden ingekrompen tot 300 gram. Binnen korten tijd zal ook koffie, thee, cacao enz. slechts met bons verkrijgbaar worden gesteld.

Met de kolen is het treurig. Met veel moeite en compleet vechten konden we 25 kilo binnen krijgen. Vele kolenhandelaren die de kolen voor het distributiekantoor moeten verkopen, weigeren zich voortaan hier mee te belasten. 't Zijn vreemde tijden die we beleven.

Zondag 25 Maart

Het Nederlandsche stoomschip "Amstelstroom" op weg naar Londen is getorpedeerd. Een sloep met 13 opvarenden wordt nog gemist, de overigen zijn gered.

't Is nog altijd zeer koud.

Geheel de Russische KK Familie is gevangen genomen, alsmede verschillende generaals, die door de Duitschers waren omgekocht.

Een Belgisch bisschop is door de Duitschers tot 9 maanden gevangenisstraf veroordeeld omdat hij een afgekeurde Franschman gastvrijheid had verleend.

De Amstelstroom is door torpedojagers in den grond geboord.

Maandag 26 Maart 1917

't Is ongeloofelijk wat een herrie het met de steenkolen is. Voor de schuren der handelaren wordt letterlijk gevochten en de politie moet met geweld optreden.

Koffie, thee, suiker komt op de bon.

Dinsdag 27 Maart 1917

Vele handelaren willen de distributiekolen niet meer verkopen, daar de relletjes voor hun deur, verre van aangenaam is.

Aan het westerfront gaan de Franschen vooruit.
Onze luitenant gaat met 3 maanden studieverlof.

Woensdag 28 Maart 1917

Vandaag was op 4 verschillende plaatsen, politieposten en scholen, bons verkrijgbaar voor 25 kg gruiskolen à 62,- cts de 25 kg. Het liep echter zoo druk dat velen zonder bons naar huis keerden en in de kou konden gaan zitten.

Vandaag omstreken Zevenbergen en Klundert geweest. Alle boomen, langs prachtige wegen van uren lengte, worden omgehakt en verkocht, ja honderden en honderden liggen reeds geveld langs den weg. Er is nu geld te verdienen.

In mijn artikel zijn de prijzen ook sterk omhoog gegaan. Cocostapijt bv. 70 cm breed kostte voorheen 80 cts per Meter inkoop, nu is de prijs 2.50 gld per m. Kapok gewone prijs 35 à 40 cts p pond nu 1.10 gld. Het is hevig koud.

Donderdag 29 Maart 1917

Nieuw volkslied geschreven achter op een bankbiljet:

Wien Neerlandsch geld in 't laadje vloeit
Door Reuzen knoeierij
Wiens hart voor contrebande gloeit,
Is goochemer dan wij.
Hij leeft met ons vereend van zin,
Maar als hij 't wagen dorst
Verpatste hij voor woekerwinst
Zijn vaderland en vorst!

Wat in dit gedicht wordt gezegd is de volle waarheid.

A.s. Maandag wordt het rantsoen zoo verdeeld dat we 9 dagen met 7 kaarten van 400 gram moeten toekomen.

Verschillende Nederlandsche schepen met graan geladen worden in Engeland vastgehouden. Dit schijnt een beetje weerwraak te zijn omdat de Engelsche koopvaardijboot "Princess Melita" die met kanonnen gewapend was om zich tegen de onderzeeërs te beschermen, niet in onze havens mocht binnen loopen. Men ziet dit schip nu als een oorlogsbboot aan, en vreest door toelating de neutraliteit te schenden. Toen de kanonnen er af waren, mocht het binnen komen. Duitschland heeft daarover veel spektakel gemaakt, zoodat de positie voor Nederland om met allen goede vrienden te blijven, steeds moeilijker wordt.

Vrijdag 30 Maart 1917

In Rusland kookt en broeit het. Van Duitsche zijde zet men alles in het werk om met dit land vrede te maken. Men kermt en schreeuwt dat men nooit kwaad is geweest op het Russische volk maar wel op de regeering.

Volgens berichten zal de KK familie naar Engeland worden overgebracht, daar men, zoo de berichten waar zijn, op het buitenverblijf van de keizerin een toestel van draadlooze telegrafie heeft ontdekt, waarmee zij reeds langen tijd berichten over militaire zaken naar Berlijn zond. (de keizerin is een Duitche, geloof ik)

Zaterdag 31 Maart 1917

Op petroleum, koffie, thee op bijna alle eetwaar wordt door regeering beslag gelegd en zal niet meer dan op bons te krijgen zijn. Men zegt zelfs dat de stookplaatsen in de huizen beperkt zullen worden.

Luistert eens:

Toch eischt de hooge nood beleid en zorg te meer:
zij zien den leeftocht na, herzien hem keer op keer.
Bepeinzigen voor hoelang, bereek'nen voor hoevelen,
En stellen vast rantsoen, om daaglijks uit te deelen,
Den brand wordt afgepast bij luttel tal en maat;
De dunne pit gesplitst, eer zij in de lampprijs gaat;
De korlen zout geteld en 't zuivel voorgemeten.
Zoo wordt de nood gerekt en 't harde brood gegeten.

Met dit fragment uit Tollens "Nova Zembla" 1516-1517 schetst De *Maasbode* een dezer dagen zeer juist den huidige toestand.

Zondag 1 April 1917

Voor de volkstuintjes, waarover ik een paar dagen terug over schreef, is een commissie benoemd om een en ander te regelen.

De menu's in hotels en restaurants worden van heden af ook ingekrompen. De navolgende regeling is getroffen:

- De spijlslijst zal bestaan uit hoogstens zes gerechten;
- Menu's à prix fixe mogen uitsluitend bestaan uit daarop voorkomende gerechten;
- Het diner bestaat uit hoogstens drie gangen waarvan één voorgerecht;
- Soep en voorgerecht worden samen als een gang beschouwd;
- Pudding en dessert worden niet als een gang beschouwd;
- Na des avonds negen uur zullen, noch in hotels en restaurants, met het oog op de bezuiniging van stookmateriaal, warme spijzen verstrekt mogen worden.

Vanaf 1 April af voor alle bedrijven in den lande geldig.

Maandag 2 April 1917

De Oostenrijksche Minister-President heeft een rede gehouden over den vrede, en getracht met duidelijke woorden aan te toonen dat het vredesaanbod der centralen oprecht gemeend is. De geallieerden gaan echter hun gang.

Nu Duitschland en Oostenrijk duidelijk in gaan zien, dat het niet gegaan is, zooals zij hadden gedacht, willen zij de vredeshand reiken en het bloedvergieten doen ophouden. Neen, duizendmaal neen! Beide landen hebben door hun heerschezucht een oceaan van bloed, ellende en tranen over Europa gebracht. ("wij zullen niets overlaten dan oogen om tranen te storten") Welnu, de straf zullen zij er voor hebben, zij hebben ze ten volle verdiend.

Onze infanterie officier is vertrokken en nu krijgen we er een van de veld-artillerie.

We mogen in de week voor Paschen alle dagen eenmaal vleesch eten, uitgenomen Goede Vrijdag. Prachtig!! als we het maar hebben.

Dinsdag 3 April 1917

Elk oogenblik kan door Amerika den oorlog aan Duitschland verklaard worden. De telegrammen melden dat President Wilson aan het congres gevraagd heeft, te verklaren dat de Vereenigde Staten in staat van oorlog zijn met Duitschland.

Tegelijk wordt gemeld dat namens de centralen binnenkort een nieuw vredesaanbod gedaan zal worden. Het initatief hiertoe schijnt uitgegaan te zijn van Oostenrijk. De vorige maal ging het van Duitschland uit, die erbij voegde, dat het van Oostenrijk uitging. Nu wordt Oostenrijk er zelf voorgespannen. Wanneer het aanbod komt, zal er ook weer bij gezegd worden: *"Wij zijn de sterkste; jelui zijt begonnen, de overwinning is aan ons, neemt dus ons aanbod aan, zoo niet de gevolgen voor jelui"*.

We hebben vandaag volop sneeuw. Zoo spoedig mogelijk moet door ijzerhandelaren hun voorraad staal en ijzer worden opgegeven. Volgens bericht verwacht men dezer dagen dat Minister Posthuma zijn ontslag neemt of krijgt. De geallieerden maken vorderingen, elk oogenblik kan St Quentin ingenomen worden.

Woensdag 4 April 1917

‘t Is altijd zoo wat. De officier bij ons ingekwartierd is door ziekte of kamerarrest (ik geloof het laatste) gedwongen 14 dagen op zijn kamer te blijven, en nu moet er heel den dag gestookt worden. Hij heeft voor een gulden per dag, daar recht op.

Ik er op uit, eerst naar het distributiebureau, ‘t was daar stampvol met menschen, ‘t was er overdruk. Iemand vertelde mij, men bemoeit zich hier niet meer met de brandstoffen, gij moet bij de Commissie van Brandstoffen zijn, niet bij de distributie. Ja! waar heeft ze zitting? Ja dat wist men niet. Dan naar de secretarie. Ik er naar toe, ik moest daar toch zijn, daar de vorige luitenant al een dag of 10 weg was, en ik nog geen inkwartieringsgeld had ontvangen. Enfin dat kwam wel terecht, maar voor brandstoffen zond men mij weer terug naar het distributiebureau, ‘t was weer veranderd.

Gelukkig trof ik daar den voorzitter de heer Karel van Wely, die zoo welwillend was, er voor te zorgen dat ik een mud cokes zou krijgen en zijn we bij zuinig beheer voor een 14 dagen gesteld.

In alle kranten staat met groote letters geannonceerd, “toch zuinig te zijn met de levensmiddelen”. Het moet enorm zijn zoo groot de distributiekosten voor ons land zijn, veel hooger dan berekend was. Zoo lees ik in een hoofdartikel (*De Grondwet* 3 April 1917) :

“De distributiekosten zijn hooger dan men wel zou vermoeden. Nemen we bv. het artikel “melk”. Op elke liter melk wordt

door de regeering 2 cent toegelegd. Bekend is, dat in de gemeente Roosendaal wekelijks ongeveer 38000 L wordt geconsumeerd. Bij een toeslag van 2 cts wordt dus door het Rijk alleen op de in Roosendaal gebruikte melk ongeveer fl 900 per week toegelegd, waarvan op de gemeente 90% wordt verhaald. Het gemeentebestuur van Roosendaal heeft op de begrooting een flink bedrag uitgetrokken om daaruit de op de gemeente te verhalen distributiekosten te dekken, en wel 20.000 gld voor een half jaar. Of dit kapitaal bedrag voldoende zal blijken te zijn? Zuinigheid en nog eens zuinigheid is de boodschap, welke levensmiddelen het ook geldt”.

Donderdag 5 April 1917

Met de moestuintjes verpachting is men begonnen. De huur is 10 cts per roede, dus ieder tuintje kost 3 gld aan huur.

In de hoofdstad van Amerika heeft de Senaat met 82 tegen 6 stemmen het voorstel om Duitschland den oorlog te verklaren, aangenomen. Elk oogenblik kan de officieele bevestiging komen.

We kunnen weer 35 kilo steenkolen krijgen, hoera!!

Een zekere mijnheer Hoefnagels uit Amsterdam is in Frankrijk ter dood veroordeeld wegens *spionage* voor Duitschland.

Vrijdag 6 April 1917

De oorlog tusschen Amerika en Duitschland is door den President der vereenigde Staten afgekondigd. De volgende oorlogsproclamatie is door hem afgekondigd en het Amerikaansche volk bekend gemaakt:

“Ik, Woodrow Wilson, President van de Vereenigde Staten van Amerika, doe hierbij proclameeren, dat de oorlogstoestand bestaat tusschen de Vereenigde Staten en de Keizerlijke Duitsche regeering en ik richt mij in het bijzonder tot alle burgerlijke

en militaire ambtenaren van de Vereenigde Staten dat zij met nauwgezette ijver hun plichten zullen volbrengen, welke uit den oorlogstoestand voortvloeien.

Ik doe verder het meest krachtige beroep op alle Amerikaansche burgers, dat zij in loyale toewijding voor hun land, dat van zijn stichting af, was gewijd aan de beginselen van vrijheid en rechtvaardigheid, de wetten van het land zullen handhaven en hun onverdeelde steun zullen geven aan die maatregelen, welke door de grondwettelijke autoriteiten moeten genomen worden om den oorlog tot een succesvol einde te brengen en een rechtvaardigen vrede te verzekeren."

Men berekent dat met dezen oorlogsverklaring de 34e is afgekondigd. De Oostenrijksche gezant in Amerika is door zijne regeering teruggeroepen.

Door dezen nieuwen oorlogstoestand zal de hongersnood in België nog toenemen en ook wij zullen meer gebrek krijgen, daar geen schepen van Amerika meer aankomen.

Zaterdag 7 April 1917

Alle schoenmakers in Roosendaal en Nispen moeten opgeven hoeveel zij jaarlijks ongeveer aan leder noodig hebben voor reparatiewerk.

Op den Nispensche Achterhoek is weder een smokkelaar uit Rucphen door de kommiezen doodgeschoten.

Door de petroleumnood, worden de reizigers vooral die welke bij aankomst bij een station het laatst de coupé verlaat, verzocht het licht op "duister" te stellen. De lantaarns die als sein dienen op treinen, stations en wachtkamers zullen zoo veel mogelijk buiten werking worden gesteld.

Zondag 8 April 1917

Vandaag Paaschfeest, 't is prachtig weer.

De strijd wordt overal met groote woede voortgezet. Een bericht meldt dat de lijken der Duitsche soldaten die tot nu toe naar Luijk gezonden werden om in de hoogovens der fabrieken Cockeril te Seraing te worden verbrand, tegenwoordig naar Gerolstein worden gezonden, waar deze dooden, door een zekere behandeling te ondergaan alle aanwezige vetten en oliën uit deze lijken worden geperst. 't Is vreeselijk.

Naar men meldt zullen eenige Indische prinsen in Holland op bezoek met hun gevolg onder leiding van een deputatie der vereeniging "Indië weerbaar" a.s. donderdag oefeningen van het veldleger bijwonen. Reeds eenige tijd geleden deed het verhaal de ronde dat in Frankrijk een tweede Jeanne d'Arc was opgestaan, en wel onder den naam van Claire Ferchaud, een 20-jarig boerenmeisje uit het westen van Frankrijk. Zij beweert, al biddende in de kapel nabij haar woning, van den hemel opdracht gekregen te hebben, de regeering te bewegen, het Fransche vaandel te wijzigen en wel zoo dat er een Godsdienstig zinnebeeld op wordt geborduurd. Zoodra dit geschied is, zal volgens haar het einde van den oorlog zeer nabij zijn. De kerkelijke overheid is thans bezig de zaak nauwkeurig te onderzoeken, zij houdt echter rekening met de waarschijnlijkheid dat het meisje het leven van Jeanne d'Arc kent en zich nu als een navolger op wil werpen.

Maandag 9 April 1917

Het is bar slecht weer, sneeuw en hagelbuien.

Het kanongebulder was gisteren niet van de lucht. Als men over de Markt liep, trilde compleet de grond onder de voeten, en allemaal snel op elkaar donderden de schoten door de lucht, onwillekeurig kijkt men naar het zuiden.

Door den oorlogstoestand zijn in Amerika 55 Duitse stoomschepen te samen een laadruimte van 444.916 ton in beslag genomen.

Dinsdag 10 April 1917

't Is 8 uur s'morgens. Alles is buiten wit, het sneeuwt en wel zoo dicht vallen de vlokken, als ooit in den afgeloopen winter gebeurd is. Onder deze hevige sneeuwstorm een hevige bliksem direct gevolgd door een zware donderslag. Zou dit de scheiding van den winter naar de zomer? Laat ons het hopen, opdat de warme zonnestrallen en de vrolijke natuur ons brengt den vrede die door alle zoo verlangd wordt.

De beide Paaschdagen is den strijd aan het westelijk front in hevigheid toegenomen, en zijn wellicht weer duizenden gedood of voor hun leven verminkt.

Koning Albert's verjaardag is door de hier vertoevende Belgen met groote opgewektheid gevierd, vooral ook omdat de geallieerden zulke goede vorderingen maken.

Woensdag 11 April 1917

De geallieerden gaan flink vooruit. 11000 krijgsgevangenen en 100 kanonnen buit. De groote slag bij Atrecht is in volle gang.

Volgens berichten zijn de vreeselijke slagen die wij zondag hoorden, veroorzaakt doordat een verzamelplaats van Duitse luchtmijnen door de Engelschen in brand geschoten is. Het moet een der hevigste ontploffingen geweest zijn gedurende den oorlog en een vlam van wel 100 M hoogte veroorzaakt hebben.

Donderdag 12 April 1917

Het rantsoen van varkensvleesch blijft voorloopig vastgesteld op 200 gram per week en per hoofd.

Het Bestuur der gemeente verzoekt de bewoners nogmaals zuinig met het water om te gaan, daar de machines der waterleiding met

petroleum worden gestookt en bij eventueel gebrek van dit brandstof de waterleiding geen water meer kan geven.

Vrijdag 13 April 1917

Vandaag krijgen we weer 20 kg steenkolen.

Men verwacht nog meer beperking in den treinenloop en wel vanwege de kolennoed.

Uit de memorie van toelichting blijkt dat:

kosten van onderhoud en verdere uitgaven van ten gevolge van den oorlogstoestand uit het buitenland naar Nederland uitgewekenen en van de dientengevolge behoeftig geworden in Nederland verblijvende buitenlanders, oorspronkelijk was geraamd op 2.000.000 gld, welk bedrag is verhoogd op 5.000.000, en thans blijkt dat voor het afgelopen jaar nog een tekort zal zijn, dat met ongeveer 1.000.000 gld zal gedekt moeten worden.

Zaterdag 14 April 1917

Gistren heeft de aangekondigde revue voor de Indische prinses plaats gehad. De revue had plaats te Wouw, doch alle troepen kwamen met volle muziek bij ons door de plaats.

In Amerika is een kruitfabriek in de lucht gevlogen, 150 arbeiders gedood en 200 liggen nog onder den puin begraven, waarschijnlijk ook gedood of zwaar gewond.

Brazilië, Venezuela breken ook hunne verhouding met Duitschland af.

In de week van 16 tot 22 April 1917 zijn op de bons verkrijgbaar een kwart kg groene erwten of bruine boonen, rijst, gort en havermout.

Zondag 15 April 1917

Op advies van de doktoren was voor zieken bij uitzondering kolen verkrijgbaar gesteld. Aan de Geneesheeren is echter een schrijven gericht, slechts in de noodzakelijkste gevallen attesten af te geven. Deze week kunnen we 20 kg kolen krijgen, terwijl de turf verkrijgbaar is à 3 gld de 100 kg.

Vanaf 16 April wordt het wittebrood verkocht à 25 cts per 8 ons, dit volgens ministerieel besluit.

De groote strijd aan het westen duurt voort en wel in het voordeel der geallieerden.

Een bericht meldt dat de Keizer Wilhelm van Duitschland zich in Nederland bevond, en wel in Gelderland, 't werd echter direct tegengesproken.

Maandag 16 April 1917

We zitten weer in den zomertijd, wat de uren aanbetreft. Vannacht is de klok verzet. 't Is echter nog zoo koud of we in 't hartje van den (zomer) winter zitten, sneeuw, hagel en ijskoude wind.

Dinsdag 17 April 1917

Vanmiddag hing er een telegram dat meldde dat de Franschen op een front van 40 km oprukken en weder 10.000 gevangenen hadden genomen. Van Duitsche zijde wordt alles in het werk gesteld om den vooruitgang der geallieerden te weerleggen.

Teekenend is het Duitsch officieel telegram en een bewijs hoe hevig het er naar toe gaat.

Berlijn 17 April 1917 WB (= Wolff bericht)

De groote generale staf meldt: Legergroep van den Kroonprins "Aan de Aisne is een der grootste veldslagen van dezen geweldigen oorlog en daarmede van de wereldgeschiedenis aan den gang.

Sedert 6 April 1917 hield de vuurvoorbereiding der Franschen met artillerie en mijnenwerpersmassa's onophoudelijk aan door welk bombardement, waarvan de wereld nòch wat duur nòch wat artillerie en mijnenwerpersmassa's nòch wat heftigheid betreft haar weerga kent, onze batterijen tot machteloosheid gedoemd en onze troepen murw gemaakt moesten worden.

In den ochtend van den 16de begon van Soupir aan de Aisne tot Betheny, ten noorden van Rheims over een front van 40 km de geweldige door sterke infanteriestrijdkrachten uitgeoefende druk en de door aanvullende reserve's gesteund vele aanvalsgolven [diepe] Fransche doorbraakpoging. Bij de veelvuldig voorkomende vuurgevechten, waardoor stellingen bedolven werden en diepe en breede trechtvormingen ontstaan, is starre verdediging onmogelijk. "

't Is wel een bekentenis, die wij niet van Duitschland verwacht hadden. Alle pogingen worden door Duitschland en Oostenrijk in het werk gesteld om een aparte vrede te sluiten met Rusland, zelfs de Nederlandsche socialisten worden ter hulp geroepen en een deputatie van onze socialisten gaat naar Stockholm om met anderen te confereeren.

Een alhier gelegerd fourier van de artillerie heeft zelfmoord gepleegd, de volgende week zou hij ondertrouw doen met een meisje uit den burgerlijken stand alhier wonende.

Woensdag 18 April 1917

Het is een heel werk om met de broodkaart van 7 dagen nu 9 dagen toe te komen. Vele menschen komen den laatsten dag tekort, en zitten zonder brood. Vandaag waren in Breda broodwagens van de bakkers

aangevallen en leeg geplunderd, we lezen dan ook in de *Maasbode* van hedenavond dat de bakkerspatroons te Breda hebben bekendgemaakt dat ze morgen (donderdag) niet zullen bakken. Dien dag, de laatste van het thans loopende termijn van de broodkaart, vreezen ze dat hun broodwagens door het gespuis weer zullen geplunderd worden. Eenige tijd geleden werd gemeld dat de Duitschers de lijken hunner gesneuvelde kameraden verbranden in een oven en wel op zoodanige manier dat het vet dezer lichamen voor verschillende doeleinden kon gebruikt worden. Het bericht kwam uit een Belgisch blad "l'Indépendance Belge" en werd doordat het bericht uit een vijandelijk land kwam met een weinig twijfel ontvangen.

Nu heeft echter de oorlogscorrespondent van de "Berliner lokal Anzeiger" het bericht bevestigd en meldt o.a. het volgende:

"Door Evergnicourt gaat de rit – een weeë geur alsof een lijm gekookt wordt, hangt in de lucht. Wij komen voorbij de groote inrichting tot verwerking van lijken (Kadaver Verwertungsanstalt) van de legergroep. Het hier gewonnen vet wordt tot smeerolie verwerkt. Al het andere in de beenderen molens tot een poeder gemalen, dat gebruikt wordt ter vermenging met varkensvoer of als meststof " en voegt er bij "Niets mag verloren gaan".

Een der Amerikaansche Consuls die in Februarij Duitschland verliet, verklaarde dat de Duitschers uit lijken glycerine voor nitroglycerine distilleeren en alzoo aan een deel van de grondstoffen voor hun ontploffingsmiddelen komen. Ge leest dus, lezer, dat tegenwoordig alles mogelijk is en ook alles gebeurt. Heeft men tijdens zijn leven voor het liebe Vaterland gestreden en gesneuveld, na je dood vullen ze met

jouw stof de kogels en jagen je weer het veld in, om te brengen wat ge reeds zijt: **dood**.

Donderdag 19 April 1917

Gouverneur-Generaal van België von Bissing is gisteren avond 8 uur te Brussel overleden. Dat is nu de tweede Gouverneur door de Duitschers over België gesteld. Eerst von der Gölst en nu von Bissing. De laatste was de groote vijand van Kardinaal Mercier, doch den geachte kerkvoogd was onvervaard tegen hem opgewassen en boog het hoofd niet voor den meestal onrechtvaardige landvoogd.

Nu is het vandaag weer groote revue te Seppe voor de Indische prinsen. Alle troepen zijn bij ons weer voorbij gekomen. Om elf uur begon de infanterie te passeeren met volle muziek, daarna veldartillerie, mitrailleuses, houwitsers, roode kruis, weer infanterie enfin kwart over twaalf passeerde de laatste man.

Vandaag zijn weer 500 Belgische kinderen voorbij gekomen. De Entente gaan goed vooruit.

Vrijdag 20 April 1917

In onze "Grondwet " wordt door het gemeentebestuur bekend gemaakt dat a.s. week een zending kalfsvleesch wordt verwacht van prima qualiteit. Dit vleesch zal op de vischmarkt tegen billijke prijs verkrijgbaar worden gesteld.

Door de Brandstoffencommissie is de volgende advertentie in *De Grondwet* geplaatst:

Medeburgers -Weest zuinig met Uwe brandstoffen.
Denkt nu reeds aan de volgende winter! Tracht zoo mogelijk U nu reeds te voorzien van turf, hout of ander verkrijgbaar stookmateriaal.
Brandstoffencommissie

We krijgen dit jaar nog een herhaling der geheele mobilisatie. De opperbevelhebber heeft nl. op grond van de ministerieele beschikking bepaald dat alle landweerplichtigen vanaf 1909 tot en met 1913 voor vier dagen, de reis inbegrepen, nog dit jaar onder de wapenen zullen worden geroepen. Ook moeten alle mannelijke ingezetenen van het Koninkrijk der Nederlanden tusschen de 30 en 40 jaar, die nog nooit gediend of indertijd zijn afgekeurd, opnieuw aan een keuring zich onderwerpen. Dit laatste wordt druk besproken.

De officier die bij ons is ingekwartierd, 't is een artillerist en wel (beroepsofficier) komt 's avonds bij ons in het huisgezin zitten praten, en vertelde mij dezer dagen, dat in geval van oorlog, wij slechts 200 kanonnen in het veldleger beschikbaar hebben en het niet mogelijk is er meer bij te krijgen, daar ze in Nederland niet gemaakt worden.

Zaterdag 21 April 1917

Toen indertijd de oorlog uitbrak, heb ik dikwijls gezegd, wat geluk dat onze oudste zoon Joseph nog maar goed 15 jaar is, was den oorlog een paar (jaar) later gekomen dan had hij op moeten komen. En nu nadat den oorlog bijna 3 jaar duurt, is hij op den leeftijd gekomen, dat hij vandaag voor de keuring der militie moet verschijnen. Hij is afgekeurd, te klein, slechts 3 cm. Och 't is niet erg, al de soldaten van Napoleon waren hooger dan hij, maar hij was grooter dan een van zijn mannen.

Zondag 22 April 1917

Volgens bericht probeerden Maandagavond te Cadzand in Zeeland 5 à 600 Duitsche soldaten de grenzen over te trekken en te deserteeren. Een troep Uhlanen zetten de vluchtelingen vanuit Brugge achterna, een gevecht ontstond en slechts aan 8 Duitsche soldaten (zwaar gewond) is het gelukt over de grens te komen.

Ook schijnt in de munitiefabrieken in Duitschland staking uitgebroken. Het begint er voor dat land treurig uit te zien.

De wet, reeds 40 jaar oud waardoor de orde der Jezuïeten in Duitschland werd verboden, is ingetrokken.

Maandag 23 April 1917

Ik lees in een der bladen dat het gisteren den 1000ste dag is, dat den oorlog is begonnen. Duizend dagen van moord, brand, ellende, verwoesting.

Het weer begint een weinig beter te worden, doch als men buiten komt, is het treurig te zien hoe slecht de gewassen erbij staan. Van rogge bv. die toch reeds 20 : 25 cm boven de grond moet staan, is totaal nog niets te zien.

Dinsdag 24 April 1917

Gisteren avond trok alles wat hier gelegd was met volle muziek weg ter nachtoefening. Vanmorgen om 6 uur kwam men weer terug. Twee hospitaalschepen die Engelsche en Duitsche gewonden naar Engeland brachten, zijn getorpedeerd. Vele gewonden, zoowel Engelsche en Duitsche vonden hun graf in de golven. Het is een strijd op leven en dood waarin geen middel, hoe onteerend en schandelijk ook, wordt ontzien.

Woensdag 25 April 1917

Onze artillerie officier gaat weg, we krijgen er nu een van de telefoondienst.

Wat vreemde toestanden toch, ik was dezer dagen bij iemand in Etten die vroeger nooit geen logé's in huis had gehad en nu sedert de mobilisatie aan den 80ste officier inkwartiering had gegeven. 't Is haast ongelooflijk en toch is het de waarheid.

Donderdag 26 April 1917

Troelstra, de leider der socialisten, is naar Stockholm naar een soort vredesconferentie en heeft in een interview verklaard dat Oostenrijk geneigd is Servië schadeloos te stellen en dat ook Duitschland aan België schadevergoeding wil geven. Tevens wordt gemeld dat Duitschland met nieuwe vredesvoorwaarden voor den dag zal komen die de Rijkskanselier op 2 Mei a.s. in den Rijksdag zal bekend maken. Ik voor mij vind beter, dat zoo de geallieerden het denken te winnen, dan maar doorvechten, opdat Duitschland ook aan den lijve eens kan voelen, wat dit land het overige deel der menschheid heeft aangedaan.

Vrijdag 27 April 1917

Door het overlijden van von Bissing is tot Gouverneur-Generaal van België benoemd Freiherr von Falkenhausen. Laat ons hopen dat deze man minder tiran zal zijn als zijn voorganger.

Men vreest in Duitschland weer voor een nieuwe staking.

Zaterdag 28 April 1917

Heden was ik op reis richting Rotterdam en toen ik na den middag terug kwam en door den tunnel naar den gewonen uitgang wilde gaan, werd ik met al de overige reizigers naar de douanezaal gezonden, waarbij wij allen de visitatie moesten ondergaan. Al de pakjes die wij bij ons hadden, werden onderzocht. Alles was streng met soldaten afgezet toen ik binnen kwam, was men juist bezig iemand te onderzoeken.

Zondag 29 April 1917

De strijd aan het front duurt voort, met afwisselend geluk. Als een klein bewijs hoe prijsverschil is ontstaan door den oorlog blijkt uit het volgende: In Utrecht bestond van gemeentewege het plan 295 arbeiderswoningen te bouwen. De gezamentlijke kosten zullen

bedragen 1.031.819 gld. Vergeleken met de prijzen van voor den oorlog zal nu het werk duurder kosten 375.000 gulden.

Maandag 30 April 1917

Vanmorgen vroeg vernam ik reeds dat een vliegenier van onbekende nationaliteit gedurende den nacht circa 2 uur bommen had geworpen op het stadje Zierikzee (Zeeland). Later werd het officieel bekend gemaakt. Gedood werden man, vrouw en 1 kind, zijnde één gezin. Circa 10 : 12 huizen stortten ineen, terwijl van een 250 huizen de daken gedeeltelijk zijn vernield, de deuren uit haar hengsels gelicht en de ruiten gebroken. O(n)verschillig wie de dader is, de daad kan niet anders dan zeer gelaakt worden, en door de militaire autoriteiten is dan ook direct een grondig onderzoek ingesteld, en de niet ontplofte bommen zullen met de grootste zorg worden nagezien. Het is wel een vreeselijke ramp voor dit kleine stadje. Zes bommen werden uitgeworpen.

Dinsdag 1 Mei 1917

De verwoestingen in Zierikzee schijnen zeer groot te zijn. De niet ontplofte bommen blijken na grondig onderzoek van Engelsche oorsprong te zijn.

Met 1 Mei is het prachtig weer geworden en de boeren verzekeren, dat als het zoo wat blijven wil, er een goede oogst zal zijn.

Woensdag 2 Mei 1917

Er duiken weder vredesgeruchten op. Men had gemeld dat de Rijkskanselier van Duitschland. Donderdag 3 Mei zijn groote rede zou houden in den Rijksdag, deze schijnt uitgesteld te zijn, en volgens berichten, zouden voor rekening van Duitschland door bemiddeling van den Zwitsersche gezant aan Amerika vredesvoorstellen zijn gedaan.

Vele schepen met graan zijn heden gelukkig veilig onze havens binnen gevaren.

In de steenkolenmijnen in Duitschland is werkstaking uitgebroken.

Mr. Troelstra is naar Stockholm vertrokken om op het socialistisch Congres de vrede te bespreken. Zijn plannen worden door Duitschland gesteund.

Donderdag 3 Mei 1917

Door den Commandant der III Divisie is een verordening uitgevaardigd, die nogal besproken wordt, nl.

“Alle inrichtingen waarvoor een vergunning of een verlof ingevolge de Drankwet is verleend moeten gesloten zijn van s’avonds 11 uur tot s’orgens 9 uur. In dien tusschentijd mag niemand zich in deze lokalen bevinden. ”

Vooraf s’Zondags voor de boeren die ter kerke komen en vroegtijdig uitspannen zal het een groot ongerief zijn. In de omliggende plaatsen is de sluiting van s’avonds 7 uur tot s’orgens 9 uur.

Uit een officieel onderzoek bleek dat de bommen op Zierikzee geworpen van Engelsche oorsprong zijn.

Vrijdag 4 Mei 1917

Ik was vandaag in Rucphen. Onder Rijsbergen was een hevige boschbrand uitgebroken. Alle militairen moesten aantreden en begaven zich met versnelde pas naar de plaats des onheils. Daar het zeer warm weer is, is het houtgewas erg droog, en daardoor buitengewoon vatbaar.

De volgende advertentie lezen we in *De Grondwet*:

Bekendmaking

De Bakkers van Roosendaal hebben besloten a.s. Maandag 7 Mei geen brood te bakken. Doch wel pistolets en kadetjes, daar de meeste menschen zonder bons zijn en het de laatste dag is der bons van de 12de week.

Zaterdag 5 Mei 1917

De President van Haiti heeft aldaar het congres aangevraagd den oorlog aan Duitschland te verklaren, wat ook eerstdaags van China te wachten staat. Zoo krijgt Duitschland geheel de wereld tegen zich, en zal op den duur het bijltje er wel bij neer moeten leggen.

Schepen van alle nationaliteiten worden met massa's getorpedeerd.

Zondag 6 Mei 1917

Buiten de verordening van den militaire Commandant heeft onze Burgemeester gelast dat op Zondag en erkende Christelijke feestdagen de koffiehuzen 's morgens 5 uur geopend mogen zijn, andere dagen om 9 uur.

Maandag 7 Mei 1917

Volgens officieel bericht der Nederlandsche regeering is door het militair gezag ingesteld onderzoek overtuigend bewezen dat de op 30 april j.l. uit een vliegmachine op de stad Zierikzee neergekomen bommen van Britsch maaksel zijn, wat dan ook door den Engelsche Marine-attaché is erkend. Vele menschen die geld en tijd hebben gaan naar de verwoestingen kijken, die grooter en vreeselijker zijn dan men kan beschrijven.

Dinsdag 8 Mei 1917

Een telegram meldt dat een aanslag gepleegd is op den Duitsche Keizer, terwijl hij per auto naar Berlijn reed. Er werden drie revolverschoten op den auto gelost. De Keizer bleef ongedeerd.

Eigenaardig dat er in één week tijd zooveel boschbranden in Nederland zijn voorgekomen. Verleden week Vrijdag te Rucphen, onder Rijsbergen, en langs de grens rijdende zagen wij ook in België een groote bosch- of heidebrand, en hoorden we in de verte de noodklokken luiden.

Woensdag 9 Mei 1917

En nu vernemen we in de dagbladen dat in de bosschen bij Oud-Leusden bij Amersfoort een groote brand gewoed heeft. Kort daarop een groote boschbrand in het Zusterbosch, daarna een dito onder de gemeente Veenendaal, en tegelijk onder Barneveld. Tevens een groote heidebrand tusschen Heerenveen en Wolvega en was een hevige boschbrand onder Tilburg waarbij circa 300 ha. mast verteerde, een uitgebreide boschbrand onder Tongelre en Stratum. Onder Clinge nabij de grens is nog 8 ha. bosch door brand vernield en heeft tusschen Zundert en Rucphen nog een korte doch hevige heidebrand geweest die vanuit Roosendaal duidelijk zichtbaar was! Zonderling!

Donderdag 10 Mei 1917

Overall schreeuwt men om vrede. Langs alle zijden worden pogingen in het werk gesteld ja zelfs onder de bevolking van Duitschland gaan dringende stemmen op vrede te maken voor Amerika gereed is, om mee te helpen. Inmiddels vecht men aan het Westerfront maar hevig door.

De RK Kerk te Dongen NB is heden in vlammen opgegaan. Naar men zegt is een beroemde schilderij van Rubens en een Kruisweg van Van Dijck mede verloren gegaan.

Ik was heden in Oudenbosch, waar geen lood brood te krijgen was, per fiets reed men de omliggende plaatsen af om hier of daar een brood te pakken te krijgen.

Vrijdag 11 Mei 1917

Minister Bosboom, afdeling Oorlog, heeft zijn ontslag ingediend. In het begin der mobilisatie ging het gerucht dat hij door een beroerte was getroffen, later bleek dat het een verzinsel was. Hij trekt zich terug, doordat zijn voorstel om de lichte 1908 op te roepen vóór een latere lichte, werd afgestemd.

De zomer gaat beginnen, alles staat in volle bloesem, de koude dagen zijn achter de rug. Als de warmte nu aanhoudt zal het een gunstig oogstjaar worden.

Deze dagen is een bakker in onze gemeente zijn winkel voor 14 dagen gesloten, plus een flinke boete, omdat hij een brood had verkocht, zonder een bon daarvoor te eischen.

Iedereen is druk bezig turf op te doen, overal ziet men voor de huizen stapels van dit stooksel neergestort en haastig binnendragen, dit alles uit vrees dat we a.s. winter geen kolen zullen hebben.

Zaterdag 12 Mei 1917

In Duitsland is men begonnen met zinken munten te slaan en worden de zilveren en nikkelen uit de circulatie genomen.

De Duitsers hebben aan de grens alle prikkeldraad verwijderd en de boeren uit Esschen en omstreken bevelen al hun prikkeldraad en ander soort rondom hunne landerijen weg te nemen en in te leveren.

Vannacht om 12 uur werd door heel Roosendaal alarm geslagen. Bij velen sloeg de schrik om het lijf. Vele Belgen die zoiets in hun land reeds hadden meegemaakt, begonnen hun hebben en houden al bij elkaar te zoeken. Gelukkig was het maar loos alarm. Al wat in Roosendaal was ingekwartierd, moest aantreden tot muziekcorps inclusief. Vele mensen waren opgestaan en naar buiten gelopen, niet wetende wat er gaande was. Het was al reeds meermalen 's nachts

alarm geweest, doch steeds in stilte, zonder dat het klagend hoorgeschal zich door Roosendaals straten liet hooren.

Zondag 13 Mei 1917

Volop zomer, alles loopt uit. I.I. Vrijdag passeerde op een reuzenauto weder een Engelsche vliegmaschine, en deze middag kwam de wagen weer voorbij om er weer een te gaan halen. Beide zijn in Zeeland neergestreken.

Ondanks de minister van oorlog is afgetreden, omdat een motie van afkeuring werd aangenomen, omtrent het oproepen der Landstorm, jaarklasse 1908 in plaats van 1918, is toch door den minister van Marine (ad interim) van Oorlog aan de commissarissen der Koningin getelegrafeerd direct de Burgemeester te seinen dat de oproep der lichter 1908 voortgang moet hebben. Dat is weer een tegenvaller. Mannen van tusschen de 25 : 30 jaar, die nooit gedacht hadden nog soldaat te moeten worden, daar zij in 1908 waren vrijgeloot, moeten nu opkomen en soldaatje gaan spelen.

Maandag 14 Mei 1917

In de Noordzee is weder een Zeppelin door de Engelschen naar beneden geschoten. Van de inzittenden is niets teruggevonden. Sedert eenige tijd worden onze straatlantaarns van hun bovendecksel, dat uit koper bestaat, beroofd. Het gemeentebestuur heeft het volgende bekend gemaakt:

“Het gemeente Bestuur van Roosendaal en Nispen looft vijf en twintig gulden uit aan hem of haar die eenige aanwijzing doet, welke kan leiden tot het ontdekken van den dader of daders inzake het ontvreemden van straatlantaarns in die gemeente”.

Dinsdag 15 Mei 1917

Vanmiddag kwam het geïnterneerd vliegtuig op den auto geladen, vanuit Zeeland hier voorbij. Dit is altijd nog een soort gebeurtenis, iedereen komt even buiten kijken om den gevangen reuzenvogel te bewonderen. 't Is ook iets dat van het front komt en onwillekeurig denkt, hoe jammer dat deze wondervolle uitvinding door zulk een vreeselijk en vernietigend werk gebruikt wordt.

Woensdag 16 Mei 1917

De dagen gaan nu weer rustig voorbij. De soldaten hebben niets te doen, geen uitrukken of oefeningen. De fut gaat er zoo wat uit. De officieren klagen er zelfs over dat ze niets te doen hebben. Die van ons staat om 9 uur, ontbijt op zijn gemak, en wandelt dan eens naar het bureau. De oorlog begint wat men noemt zoo een beetje de keel uit te hangen, de menschen worden er onverschillig onder wie er weer een stukje grond gewonnen heeft of verloren.

In den Rijksdag heeft de Rijkskanselier weer een rede gehouden, en ge leest daar niets anders dan o.a. Wij aangevallenen, ons verdedigen, onze dierbare grond, in volle vrijheid en onafhankelijk leven, onze plaats in de zon, het bloed onzer kinderen en broeders voor het vaderland geofferd. Leve de Keizer!!!

De eene wil land veroveren, de andere niets geen vergoeding en ook geen schadevergoeding. Het is een toestand in Europa, nooit gekend. Alles roept om vrede, en elk oogenblik komt er een vechtlustige bij. Nu is weer bericht gekomen uit Engeland dat het geen Engelsch vliegmaschine is geweest met bommen boven Zierikzee, het kunnen best bommen zijn, zegt men, door de Duitschers uit een gevallen Engelsch vliegtuig gehaald, om later voor zoo'n doel te gebruiken. 't Is zoo iets als met de "Tubantia".

In Rusland is het een ongekende warboel. Keizer en heel het hof achter slot. Elk oogenblik treden ministers af en aan, men weet niet wat men wil en uit deze mistoestanden tracht Duitschland een afzonderlijke vrede te halen, wat misschien wel eens lukken kan.... en dan-

Donderdag 17 Mei 1917

De Italianen zijn ook weer eens met een offensief begonnen. Het begin schijnt niet gelukkig te zijn.

Aan het westelijk front gaat het op en neer. Groote vorderingen worden door de geallieerden niet gemaakt.

Uit de pas uitgesproken rede van den Rijkskanselier schijnt door te schemeren te willen doorvechten tot het bittere einde.

Vrijdag 18 Mei 1917

Dat er nog veel menschen zijn die zich aan smokkelhandel of iets dergelijks schuldig maken, blijkt dat de Commandant van het veldleger in de provincies N. Brabant, Limburg, Gelderland aan 693 personen het verblijf binnen het in staat van beleg verklaarde gedeelte heeft ontzegd. De Minister van Landbouw enz. heeft de Tweede Kamer een nota doen toekomen, betreffende den economische toestand van ons land, zooals deze was in Febr j.l. Wij lezen in deze nota o.a. :

De Nederlandsche Handelsvloot vermeerderde in 1916 met 40 groote stoomschepen en 2 motorschepen. Ten gevolge van den oorlog is er een nadeelig saldo van 7371 ton.

Den uitvoer van vee was in stuks

1913	59.506
1914	123.696
1915	25.687
1916	35.247

Boter in kg:

1913	37.000.000
1914	38.237.000
1915	42.344.000
1916	35.833.000

Kaas in kg:

1913	65.924.000
1914	67.346.000
1915	86.355.000
1916	90.318.000

Varkensvleesch in kg:

1913	49.724.000
1914	80.714.000
1915	63.744.000
1916	40.953.000

In de Nota komt o.a. voor het volgende: "De bioscopen profiteeren in het bijzonder en ook de hoogere rangen der schouwburgen werden vaker bezocht door den geheelen stilstand, in het bijzonder in de thans afgeloopen winter, van elk verkeer tusschen de families onderling. De noodzakelijkheid, om kolen en licht te besparen, belet dit laatste vrijwel volkomen. "

Velen zoeken dus hier heil in de schouwburgen. Ruim geschat werden in den Haag in 1916 2 ½ miljoen aan entree's voor publieke vermakelijkheden besteed.

Wenscht men (zegt de nota) den algemeene toestand in enkele woorden saam te vatten, dan kan men zeggen, dat er thans nog geen symptonen van eenigszins belangrijken achteruitgang zijn waar te nemen. Wel mag geconstateerd worden, dat de toestand dergenen, die van een klein vast inkomen moeten leven, en van een groot deel

der fabrieksarbeiders zorgelijk kan genoemd worden. In menig gezin, waar de financieele zorg in normale tijden bijna onbekend was, treedt deze thans in hooge mate op den voorgrond.

Voor al degenen die nu eenmaal verplicht zijn in woning en kleeding een zekeren stand op te houden en van een gering inkomen bv. tot omstreeks 3000 gld met een gezin te leven, is deze tijd buitengewoon zorgelijk.

Zaterdag 19 Mei 1917

Volgens verordening van den Militairen Commandant mogen ook nu de koffiehuzen 'smorgens weder om 7 uur geopend worden. Zondags en erkende heiligen- of feestdagen om 5 uur.

Zondag 20 Mei 1917

Alles wordt toch, zonder controle te verkoopen verboden. Zoo lezen we:

De directeur der levensmiddelen bureau maakt bekend.

Het is verboden kanariezaad te vervoeren te verkoopen of af te leveren, ~~mits~~ [tenzij] daarvoor dispensatie verleend is door de provinciale broodcommissie. De maximum prijs voor kanariezaad is door den minister bepaald op 31 gulden per 100 kg Franco, laatste spoorwegstation of veer.

In Rusland is het maar hommeles. Doordat regeering en leger geheel in wanorde zijn en geen kracht van eenheid bezitten, om een offensief te beginnen, krijgt Duitschland gelegenheid troepen weg te nemen van het Oosten om ze tegen de geallieerden in het Westen te plaatsen. Groote vrees bestaat dat het nog zoo ver zal komen dat Rusland een afzonderlijk vrede met de Centralen zal sluiten. De Entente en Amerika

hebben echter Rusland doen weten dat het contract onderling vastgesteld, om geen afzonderlijk vrede te stellen, zoowel voor de nieuwe als voor de oude regeering van kracht blijft, terwijl Amerika sterk heeft aangedrongen den strijd voort te zetten, daar anders geen geld meer zal worden voorgeschoten. Dit schijnt een weinig te helpen, ten minste daar is een nieuwe regeling tot stand gekomen. De geallieerden hebben nog niets gehad dan tegenslag, en toch de rechtvaardigheid zal en moet eenmaal zegevieren.

Maandag 21 Mei 1917

Het minister van buitenlandsche zaken meldt dat op verzoek van de Britsche regeering aan den kapitein– luitenant ter zee Graig gelegenheid is geboden, een onderzoek in te stellen naar de scherven der bommen, welke in den nacht van 29 op 30 april op Zierikzee zijn geworpen.

Dezen avond trok geheel den troep weer voor nachtoefening uit, 't was weer volop muziek.

Daar het mooie weer was, gingen vele burgers mee om naar de oefening te kijken.

Naar men zegt, zal binnen korten tijd de stijfselfabriek duizenden balen rijst van Engeland ontvangen, om na de rijst in stijfsel te hebben omgezet, deze weder naar Engeland te zenden. Duizenden kisten staan gereed, doch nu komt de Nederlandsche regeering en verbiedt uitvoer van stijfsel. Nu heeft de fabriek nog 8 en 10.000 balen rijst in Engeland liggen, doch deze mogen er niet uit voor er stijfsel binnenkomt.

Vandaar de stopzetting.

Volgens opgave voorkomende in den Staatscourant bedraagt het bevolkingscijfer der gemeente Roosendaal en Nispen dit jaar 20.365 inwoners.

Het is tegenwoordig druk met het slachten van nuchtere kalveren, die uitgevoerd mogen worden. De uitvoer is nu een 6-tal weken aan de gang, en wekelijks gaan er 4000 stuks weg, alle naar Engeland.

De toestand in Antwerpen moet verschrikkelijk zijn. Men meldt in de couranten dat 250 frs voor 100 kg gesmokkelde aardappelen wordt betaald, aardappelschillen 7 frs de kilo. Vleesch kost 16:18 frs de kilo. Vet insgelijks. Groenten 1000 frs de 100 kg.

Een telegram meldt dat in Drenthe een groot veenbrand is uitgebroken. In Valthermond bij Emmer Compasuum zijn reeds 80 woningen verbrand. 15 á 20 personen in de vlammen omgekomen of zwaar gewond. Een huisgezin, bestaande uit man, vrouw, en kind in een schip wonende, zijn alle in de vlammen omgekomen. Aan blusschen valt niet te denken.

Het staatsblad bevat het kern: Besluit van den 19 Mei 1917 dood. De Eerste en Tweede Kamer der staten generaal met den 27 juni 1917 worden ontbonden.

Dinsdag 22 Mei 1917

Dat de Duitsche spionage zich toch over geheel de wereld heeft verspreid en door iedereen gediend wordt, blijkt wel, dat de Pauselijke kamerheer Mgr von Gerlach door de Italiaansche regeering in een proces is gewikkeld omtrent spionage⁹. Het gerechtshof zag af van de dagvaarding van getuigen, ter zijnen nadeel, alhoewel het getal 250 groot was, en waaronder zich verscheidene kardinalen en o.a. de broeder van den Paus zouden bevinden.

Maasbode 22 Mei 1917: *“De Duitsche regeering had zijn net van spionage, voor den oorlog uitbrak, met de grootste zorg gespannen”*.

⁹ Zie http://nl.wikipedia.org/wiki/Benedictus_XV onder ‘De affaire Gerlach’

Woensdag 23 Mei 1917

In een rede gehouden door den minister van Marine (tijdelijk minister van Oorlog) omtrent het oproepen den lichte 1908 en zijn verdediging daaromtrent voor den minister van Oorlog zeide o.a. *“Er staan nu nog 95000 man onder de wapenen die reeds 3 jaar achtereen dienen.”*

Bij den groote brand in Drenthe zijn behalve 20:25 menschen omgekomen 100 huizen vernield circa 40 millioen kg turf verbrand, en nog gaat den brand met groote hevigheid voort.

Donderdag 24 Mei 1917

Het is erg stil in onze plaats. De soldaten en officieren vervelen zich, wenschen naar huis.

Vrijdag 25 Mei 1917

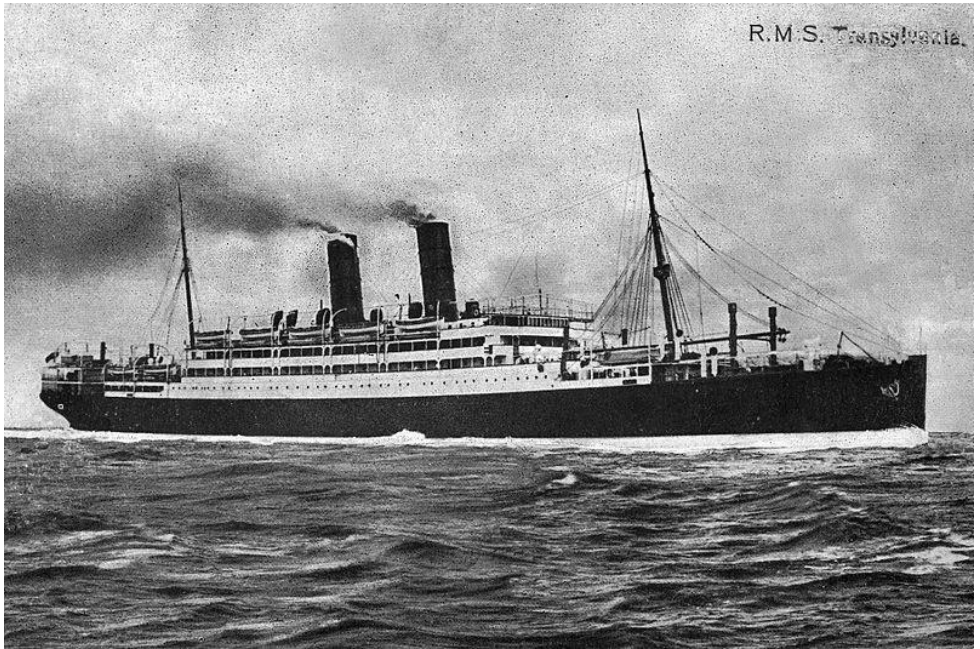
Amerika begint zich al meer en meer voor te bereiden voor den grooten strijd. Als alles uitkomt, wat men schrijft, dan moet den grooten strijd pas beginnen. Het zijn anders wel berichten, die een mensch tot nadenken stemt, zooals men o.a. vanmorgen in den *Maasbode* kon lezen.

(Londen) 26 Mei 1917 R.O.

De admiraliteit meldt.

Het Engelsch transportschip, „Transylvania” is de 4 Mei 1917 in de middellandsche zee tot zinken gebracht. 29 officieren en 373 manschappen, de scheepskapitein en 9 man van de equipage verdronken.

Dus over de 400 menschen vonden hun graf in de golven. Dit geval wordt echter totaal niet meer besproken. Men raakt aan alles gewend.

Zaterdag 26 Mei 1917

Vanmiddag werd in verschillende straten alarm geblazen. Onder Nispen nabij de Belgische grens, was een groote bosch- en heidebrand ontstaan, de hulp der militairen werd ingeroepen. Ik ging er ook even per fiets naar toe. Dikke wolken rook zich heinde en ver verspreidende wezen de plaats van den brand aan. Spoedig was ik op terrein, waar de vlammen over gegaan waren. Boomen, stronken, grond alles koolzwart, terwijl wolkjes rook als uit den grond opstijgende, een benauwde lucht verspreidde.

Spoedig waren wij op het plek waar de brand nog hevig woedde. Vurige tongen stegen boven het houtgewas uit, en door de nogal hevige wind voortgestuurd joeg deze vuurmassa met ontzettende snelheid vooruit. Het was of men het ruischen der zee hoorde, waar

tusschendoor het knetteren en springen van het hout, terwijl het geroep der soldaten en de slagen der bijlen, een verward en angstig geluid deed ontstaan.

De brand woedde in een omvang van $\frac{3}{4}$ uur in 't vierkant. Om half elf begonnen, was men tegen den avond het vuur meester, en lagen de soldaten vermoeid van het zware werk tegen den heikant uit te rusten. Hun werk was met goeden uitslag bekroond.

Zondag 27 Mei 1917

Tegenwoordig zijn het de koperen handvatten en ander koperwerk in de coupes der treinen aanwezig, die het ontgelden moeten en gestolen worden. Bij aankomst worden de treinen om deze reden streng geïnspecteerd.

Bij den grooten brand in de Veenen in Drenthe wordt de schade aan turf geraamd op ongeveer 125.000 gulden, waarbij nog komt de enorme schade toegebracht, aan groen en bouwlanden, aan de talrijke binnenwegen, schepen en huizen, bruggen. Officieel is vastgesteld dat minstens 15 menschen zijn omgekomen, 107 woningen verbrand. De koningin heeft de geteisterde plaatsen bezocht.

De zeppelins hebben weer eens een bezoek gebracht boven Londen en helaas met nog al gunstig gevolg. Uit Londen wordt gemeld dat 76 personen zijn gedood en 174 gewond. Vele huizen zijn verwoest.

Maandag 25 Mei 1917

Hè wat is het toch rustig, 't is of al de soldaten met verlof zijn.

Dinsdag 29 Mei 1917

Totaal niets bijzonders, aan de fronten is het zeer stil, en bij ons militairen totaal geen actie. Allen beginnen zich af te vragen, hoe moet aan deze ongelukkige toestand een einde komen. Wie weet hoe lang den oorlog nog duurt.

Woensdag 30 Mei 1917

Ik zag gister te Hoeven door de marechaussee 12:14 smokkelaars in den trein brengen om naar de gevangenis te Breda vervoerd te worden. Heel het Heike had hunnen dorpsgenooten tot aan den trein uitgeleide gedaan en onder gejuich en gejubel der achterblijvenden vertrokken de heeren.

Donderdag 31 Mei 1917

Als een verblijdend teeken wordt uit Amerika gemeld dat het een scheikundige gelukt is een ontplofbare stof uit te vinden, tien duizend maal sterker dan dynamiet. Men zoekt naar de meest veilige methode om dit gevaarlijk goedje te gebruiken. Wat een gelukkige uitvinding toch.

Vanaf 1 juni vertrekt er geregeld één trein naar Esschen en 2 van Esschen naar Roosendaal. nl.

vertrek Esschen 10.50 Aankomst R'daal 11.00

Vertrek R'daal 4.35 Aankomst Esschen 4.45

Vertrek Esschen 5.15 Aankomst R'daal 5.25

Een banketbakker meldt in *De Grondwet* dat wegens duurte der grondstoffen de taartjes voortaan 7 cts per stuk kosten.

Vrijdag 1 Juni 1917

Dezer dagen is weder een groot Duitsch watervliegtuig op het eiland Walcheren geland. Gisteren is het hier gepasseerd. Bij daling was het erg beschadigd en de vleugels doorschoten. Het was voorzien van een mitrailleur.

Als iets van belang, meldt de *Maasbode* dat vanaf het begin van den oorlog aug 1914 tot op heden door den commandant van het veldleger, het militair gezag uitoefenend in de provincie N. Brabant – Limburg en Gelderland aan niet minder dan 11.339 personen het

verblijf binnen het in staat van beleg verklaarde gedeelte van bovengenoemd grondgebied is ontzegd.

Zaterdag 2 Juni 1917

Alle artikelen moeten verkocht worden volgens de door den minister van landbouw enz vastgestelde prijzen. In *De Grondwet* wordt heden afgekondigd de maximum kleinhandelprijs voor kaarsen 50 cts per doos van minstens 200 gram en 10 cts per stuk voor de bijbehorende glaasjes.

Zondag 3 Juni 1917

Te Veenhuizen is onder de gevangenen ook een grootkapitalist uit Oost Groningen. Deze man maakte fl 600.000 oorlogswinst en moet 21,00 gld belasting betalen.

In Rusland weet men niet wat men wil; de Entente hebben er veel last mee.

Maandag 4 Juni 1917

Vanmorgen zijn al de militairen vertrokken voor een 10 daagsche oefening. Van andere streken komen soldaten ter vervang. Vele regimenten trekken voorbij, alles is weer vol drukte en muziek. Daar trekken troepen voorbij die reeds getooid zijn met den nieuwen stormhelm, welke den vorm hebben van een soepbord, van ijzer zijn gemaakt en den soldaten een potsierlijk voorkomen geven.

Onze luitenant gaat ook mee ter oefening en krijgen voor één nacht een officier der artillerie. Alles moet aan de Willemstad overgezet worden.

Dinsdag 5 Juni 1917

Ook vandaag zijn er weer groote troepen gepasseerd. Dan is het me toch een herrie, alle werk wordt tijdelijk gestaakt en heel Roosendaal

op de been. Muziek, hoorngeschal, trommelgetroffel kortom een herrie van belang.

Onze éénnachtse logeé moet om 5 uur morgen vroeg reeds op marsch. Door den minister is bekend gemaakt dat met ingang van 4 Juni het rantsoen van aardappelen vermindert tot 1 kilo per hoofd per week. Aangezien in onze gemeente nog voldoende voorraad regeerings-aardappelen aanwezig zijn, behoeft het nu opgegeven rantsoen nog niet toegepast te worden.

Vandaag zijn weder 250 Fransche kinderen aangekomen. De stumpers zagen er ellendig en ondervoed uit. Er waren er bij die vanaf Zaterdag onafgebroken in den trein hadden gezeten. Met dit tal zijn er nu 1000 in Nederland, die hier blijven tot na den oorlog. Na eenige rust gingen zij door naar Maastricht, Arnhem, den Bosch enz.

Woensdag 6 Juni 1917

Ter eere des hooge militairen, generaals enz. werd door de stafmuziek 6e regiment gisteravond een concert op de Markt gegeven.

Onze korte logé om 5 uur vertrokken, we hadden koffie gezet enz. Hij was ons dankbaar.

In *De Grondwet* worden eenige personen aangevraagd om tegen vergoeding, bij de inwoners antwoorden op te nemen op de volgende vragen. Deze vragen worden door de gemeente gesteld om het brandstoffenvraagstuk te regelen.

Vragen

- Hoeveel schoorsteenen worden door u gebruikt?
- A. Gewone kachels of haarden
- B. Gewoon keukenfornuis (geen gasfornuis)
- C. Gaskachels

- Hoeveel kachels zonder afvoer naar buiten gebruikt ge?
- Voor hoeveel stookplaatsen zijt gij aangeslagen in de personeele belasting ?
- Wordt door u al of niet op gas gekookt? Wordt uw woning centraal verwarmd; zoo ja, hoeveel lokalen worden er verwarmd?
- Hoeveel brandstoffen hadt gij op 1 april in voorraad?
- Hoeveel brandstoffen werden sedert 1 april 1917 door u ontvangen?
- Hoeveel brandstoffen kan uw bergplaats bevatten?
- Hoeveel brandstoffen werden door u verbruikt van 1 april 1916 tot 1 april 1917?
- Van welke brandstoffen handelaars hebt gij in hoofdzaak deze brandstoffen betrokken?

De oorlogstoestand tusschen Brazilië en Duitschland is ingetreden. Verder van de fronten geen nieuws.

Donderdag 7 Juni 1917

Volgens de „Librie Parole” (een onverdachte bron) heeft Amerika tot nu toe aan de Entente geleend.

Engeland	1.131.400.000 dollar
Italië	289.724.870 dollar
Rusland	123.500.000 dollar
Frankrijk	650.000.000 dollar
Totaal	2.194.624.870 dollar

Vrijdag 8 Juni 1917

Dezen morgen ging al vroeg het gerucht dat gisteravond onze koningin als door een wonder ongedeerd is gebleven bij een spoorwegongeluk. De koningin was ter inspectie uit geweest naar Den Bosch, en de KK

wagens waren tusschen andere wagons van een trein aangekoppeld die circa 5 uur naar Den Haag vertrekt. Tusschen Schalkwijk en Houten is de trein ontspoord, men vermoedt dat door de buitengewone warmte de rails gerekt, en daardoor uitgezet zijn. Een viertal wagens werden omvergeworpen, waaronder de eerste KK wagen, waarin zich de keuken van H.M. bevindt. Onmiddellijk steeg de koningin uit haar wagon en hielp de gewonden, 26 in getal, verplegen. Het moedige gedrag onzer landsvrouw wordt ten zeerste geprezen. Heden zijn weder 500 Belgische kinderen aangekomen. De hitte is verschrikkelijk. De soldaten schijnen er ontzettend onder te lijden. Men spreekt van 2 dooden, een krankzinnige, en een onderofficier vertelde mij vanavond uit een regiment 5 à 600 man uitgevallen was, en velen naar het hospitaal gebracht. Alle avonden muziek op de Markt van 't zesde.

Zaterdag 9 Juni 1917

De keizer van Duitschland heeft weder een toespraak tot zijne soldaten gericht en ik ben toch nieuwsgierig of zijne woorden op den duur bewaarheid zullen worden. Hij zegt o.a.

”Wij wachten de beslissing af met de hulp van God, die ons tot nu toe zoo genadig beschermde. De vijand zal zoo lang zijn menschen moeten offeren, tot er voor hem geen menschen meer te offeren zijn, tot hij uitgeput de wapens laat zakken. Gij soldaten hebt daarvoor te zorgen. Wanneer, weet slechts Hij daarboven. Wanneer het oogenblik aanbreekt, dan zult gij voor het Duitsche volk een positie verworven hebben, die het toekomst; de vrede zal door u gedicteerd en voorgeschreven worden”

(Nous Verrons, zegt de Franschman)

In Rusland is het niet in orde, op 't oogenblik een blok aan 't been der geallieerden.

Een telegram meldt heden, dat een deputatie bestaande uit 2 generaals, 2 kolonels, 20 andere officieren en 15 soldaten alle uit het Oostenrijksche leger te Petrograd is aangekomen, voorzien van goede passen, hun aan de grens door den aanwezige hoofdofficier afgegeven. Allen zijn echter gevangen genomen.

Zondag 10 Juni 1917

Volgens melding zal na 1 Juni de spoorwegen slechts fietsen vervoeren á 1 gld per stuk ongeacht welken afstand.

Het is maar stil in de plaats, nu alles op manoeuvre is. De warmte is buitengewoon. Men vertelt, dat reeds soldaten zijn overleden, men spreekt van 5 en 8 dat er tijdens de overzetting bij de Willemstad verdronken zijn enz. Er wordt echter daaromtrent niets van in de couranten vermeld.

Het Kamerlid Juten heeft echter reeds aan den minister van Oorlog de volgende vragen gesteld

Is de minister bereid mede te deelen of, en zoo ja hoeveel officieren, onderofficieren, en manschappen zijn overleden tijdens en onmiddellijk na de militaire oefeningen, die thans in westelijk Noord-Brabant worden gehouden?
Is de minister bereid mede te deelen hoeveel militairen van de verschillende rangen er in de ziekeninrichtingen moesten worden opgenomen als gevolg van deze zelfde oefeningen?

Maandag 11 Juni 1917

De nood in België stijgt met den dag, er wordt daar honger geleden. Aardappelen 2 frs de kilo. Kleeren en schoenen zijn niet meer te koop. Een gewoon pak betaalt men met 150 frs en meer, terwijl een

paar eenvoudige schoenen 65 à 100 frs kosten, een warenhuis biedt ze te koop voor 95,50 frs.

Dinsdag 12 Juni 1917

De troepen komen vandaag terug en voorbij; de 10 daagsche oefening is afgelopen.

Ik moest per fiets naar Gastel, en heele regimenten passeerden mij. Hè “hoe oorlogachtig”; veel troef zat er niet in, ‘t was te warm. Onze luitenant is ook weer binnen, een tweede is er nog bij gekomen.

Woensdag 13 Juni 1917

Reeds gistermiddag meldde men dat koning Constantijn van Griekenland afstand had gedaan van den troon ten behoeve van zijn tweede zoon, daar de kroonprins niet op den troon mag komen. Het gaat er al raar aan toe in de wereld. Ik denk dat de tijd van koningen en keizers stilaan voorbij is. Of dit beter zal zijn, de toekomst zal het leeren. De erfbaarheid van den troon, heeft vooral zijn kwade zijde, dat men iemand voor koning moet uitroepen, soms totaal ongeschikt voor zijn betrekking.

Donderdag 14 Juni 1917

Er is weer eens een bommenaanslag boven Londen geweest. Gister zijn 14 zeppelins erover gevlogen en ze kunnen zeggen dat ze deze keer bijzonder eer van hun werk hebben. De officieele berichten uit Londen melden dat er gedood zijn. 55 mannen, 16 vrouwen en 26 kinderen, gewond 223 mannen 122 vrouwen en 90 kinderen— Inderdaad een rijke oogst. ‘t Geeft aanmoediging.

Naar bericht zal er in China een binnenlandsche oorlog uitbreken en is men in Rusland al bezig het land in verschillende republieken te verdeelen.

Vrijdag 15 Juni 1917

Tot minister van oorlog is benoemd Jhr M de Jonge. Dit is de eerste minister van Oorlog in ons land, die geen militair is.

Tot nu toe hebben de volgende landen de diplomatieken betrekking met Duitschland verbroken. Rusland, Frankrijk, België, Engeland, Servië, Montenegro, Japan, Portugal, Italië, Roemenië, De Verenigde Staten, Cuba, Panama, China, Brazilië, Bolivia, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Liberia, Haïti en Santa Domingo.

Zaterdag 16 Juni 1917

De zeppelin 443 is in de Noordzee door de Engelschen vernield, en in zee gevallen, de inzittenden zijn verdronken. Dit verlies is voor de Duitschers grooter dan de winst van gisteren.

De hitte is vreeselijk. Aan alle fronten rustig.

Zondag 17 Juni 1917

De opbrengst in de maand mei 1917 der oorlogswinst belasting bedraagt 7.452.790 gulden.

Gister was de Rotterdamsche wisselkoers voor wissels in vreemde munten op Nederland getrokken: Londen 11.56% Berlijn 32.05 Parijs 42.35.

Voor Duitschland de laagste stand der marken sinds het begin van den oorlog.

Nu hebben we wéér een lijst ter invulling van de gemeente thuis gekregen en wel voor het gasverbruik. Het volgende moet ingevuld worden.

Is uw woning voorzien van een inrichting om op gas te koken?

Waaruit bestaat deze inrichting.

Is deze inrichting van voldoende capaciteit om een gewoon middagmaal voor de bij u inwonende personen te bereiden?

Is dit niet het geval, waarvoor dient dan uw installatie om te koken?

Uit hoeveel inwonende personen bestaat uw gezin, welke met u het op gas te bereiden middagmaal gebruiken.

Zijn er nog andere personen buiten uw gezin, welke met u het op gas te bereiden middagmaal gebruiken? Zoo ja? Hoeveel en wie zijn deze personen?

Tevens wordt gemeld dat de prijs per [kubieke] meter gas is vastgesteld op 10 cts tot en met het aantal hieronder aangegeven, meerdere meters worden 50 cts p meter aangerekend.

Gedurende de maand Juni, juli, augustus en september mogen worden verbruikt.

Door gezinnen van

personen	per maand
1 en 2	25 m
3	29
4	32
5	34
6	36
7	38
8	40
9	42
10	44
11	46
12	47
13	48
14	50

Voor gezinnen die geen inrichting hebben om op gas te stoken, wordt voor verlichting gedurende de maanden Juni -Juli- 8 kub meters voor aug 10 kub: meters en voor september 13 km toegestaan.

Maandag 18 Juni 1917

Vannacht hebben we na lange droge dagen een flinke onweersbui gehad met weinig regen, en deze middag veel regen en weinig onweer. Het nat zal welkom zijn. Het is echter slechts weinig opgefrist. De temperatuur van het water bedroeg gisteren 75 graden F. Sedert 1902 is slechts in Juni 1915 de maximum temperatuur op 8 Juni van dat jaar de warmtegraad van eergisteren en gisteren overtroffen. 8 Juni 1915 wees 32 C; 16 en 17 Juni 1917 wees 31.6 - 31.4 Celsius.

Gisteren weer een zeppelin aanval op Londen, gelukkig gering nadeel. Een is er weer neergeschoten, die brandend in zee viel.

Door bemiddeling van den Zwitsersche gezant is door Duitschland aan Rusland een afzonderlijke vrede aangeboden. Het aanbod is echter niet aanvaard.

De koning en Koningin van Griekenland en Prins George zijn naar Zwitserland vertrokken.

Dinsdag 19 Juni 1917

Het KNMI te de Bilt meldt omtrent de buitengewone warmte:

In de buitengewone warmte gedurende beide laatste dagen zijn bijna overal hier te lande temperaturen van omstreeks 32 gr Celsius (90F) voorgekomen. De meeste abnormale zijn de langen duur van het minimum gisteren 6 uur en de hooge minimum temperatuur van den laatsten nacht 18:19 gr C hetgeen in Juni nimmer is overtroffen. Tijdens een windvlaag bij een kort onweder

hedenochtend half vijf steeg de temperatuur te De Bildt van 18.5 gr C tot 23.9 gr C.

De Bilt heeft thans met ééne onderbreking (9 Juni) sinds 5 Juni steeds maximum temperatuur boven 25 gr C gehad w.o. 3 boven 30 gr C. Gemiddeld komen slecht 20 dagen boven 25 gr C per jaar voor.

Voor zoover op het oogenblik kan worden nagegaan heeft alleen in 1858 de maand Juni 1917 nog meer warmte gegeven: Toen kwam van den 14de tot den 17de de temperatuur dagelijks boven 30 gr C en werd den 15de 33.9 gr C bereikt. Thans 32.4 op den 16de, in 1915 33.3 gr C op den 8sten.

Woensdag 20 Juni 1917

In Oostenrijk waar sedert den oorlog de Kamers niet meer bijeenkwamen, is men nu weer aan het vergaderen gegaan, doch dit schijnt nogal rumoerig geweest te zijn. Zoo lezen wij in een overzicht in de *Maasbode* van gisteren, en die over het algemeen zeer gematigd is, het volgende.

De Pool Dasijnski voert aan dat de behandeling van Polen door de Duitschers en Oostenrijkers onmenselijk is. In mei 1916 was de verbittering daardoor ten top gestegen, vooral toen de galg er tot regeeringsmiddel was geworden. Volgens sommigen zijn 30.000 volgens andere 60.000 menschen opgehangen. Waarop de Deutsche afgevaardigde Heine uitriep, dat er nog niet genoeg waren opgehangen (geweldig tumult) Dasijnski antwoordde: Als de Obergalgen bourat, nogmaals: Obergalgen bourat Heine zegt dat er nog niet genoeg menschen opgehangen zijn, dan zien wij op hem neer met de koude verachting, die men voor een mensch van zijn slag hebben kan, en nemen wij deze wild geworden door de heerschende schaarste aan bier ontaarde Duitsch burgerlijke

idealist niet ernstig. Denkt gij, riep Dasijnski uit, hier in Weenen en in Neder–Oostenrijk, dat u niets gebeuren, dat de galg u niet wachten kan, “zijt gij daarom zoo overmoedig geworden”.

Onder de laatste oorlogstelegrammen van heden lezen wij het volgende.

Keulen 20 Juni 1917

(ov)

De beroemde Keizersklok van de Keulschen dom die 543 centenaren weegt, en in 1887 uit 20 Fransche kanonnen uit den veldslag 1870–71 gegoten was, is door het Domkapittel gratis aan het leger afgestaan. De klok moet wegens zijne grootte aangeboord en doorgezaagd worden. Welk werk 8 weken zal duren.

Het gaat er naar uitzien, naar hetgeen eenige tijd geleden een Duitscher schreef, dat nl. als de vrede daar zal zijn, in Duitschland geen klokken meer zullen zijn, om den vrede in te luiden.

Van Duitschland is weder een vredesvoorstel ingediend, doch is niet aangenomen.

Donderdag 21 Juni 1917

Een telegram meldt dat in kolenmijnen in Limburg een staking is uitgebroken. Ongeveer 1000 man hebben het werk neergelegd.

Zeer groot is het aantal menschen, dat door het warme weer daartoe aangelokt gaat zwemmen en verdrinkt. Dezen avond lees ik en dan nog maar alleen in *De Grondwet* van dezen avond 17 gevallen waarbij menschen hetzij met baden of zwemmen het leven verloren, en wel in 2 dagen tijd.

Vrijdag 22 Juni 1917

In de *Maasbode* lees ik:

Vredesgeruchten in België

Mgr. Heylen Bisschop van Namen moet op zeer overtuigende toon verklaard hebben dat den 15de juli een wapenstilstand tot stand zal komen, waarop na zoowat 6 maanden lang bespreking de vrede zal gesloten worden. Kardinaal Mercier kan voorlopig die meening nog niet deelen. Mgr Heylen schijnt met hooge geestelijken in Oostenrijk in relatie te staan.

Nu het met de kanonnen en geweld is misgelopen, de socialistische vergadering in Stockholm een sisser is en waarop Duitschland al zijn haren en snaren had gezet, komt de Köln. Volkszeitung aangedragen met een artikel, waarin hij de kwestie bespreekt dat de katholieken der neutrale landen, Zwitserland, Spanje en Nederland, stappen moesten doen teneinde tusschen hunne geloofsgenooten in de oorlogvoerende landen de voor den vrede zoo gewenschte toenadering te bewerken. Wat huichelaars! Waarom spannen ze de Protestanten er niet voor. Aan alle fronten gaat men zich gereed maken voor de wintercampagne, alles is zoo rustig dat wij ons geen oorlogstijd meer voorstellen.

Zaterdag 23 Juni 1917

Een Hollander, teruggekeerd uit Antwerpen meldt dat voor onderstaand eetwaar betaald wordt.

1 kg	spek	19 frs
1 kg	Aardappelen	2.50 frs
1 kg	Boonen	12 frs
1 kg	Bloem	15 frs
1 kg	Rijst	18 frs

1 kg	Chocolade	36 frs
1 kg	Thee	40 frs
1 kg	Koffie	22 frs
1 kg	Groene zeep	16 frs
1 stukje	kwatta	1,25 frs
1 kg	zeep	16 frs
1 zak	suiker	600–800 frs
1 paar	schoenen	65–100 frs

Van algemeene ondersteuning krijgt een ieder per week 6 boorden (borden?) voor 4 personen.

Zondag 24 Juni 1917

De strijd in het Oosten en Westen staat geheel stil. Elken avond en morgen wachten we met ongeduld de courant af, in de hoop dat er eenige wijziging in het een of ander zal komen, maar niets.

Wat ge waarneemt is een kabinetcrisis hier en een kabinetcrisis daar.

Op 't oogenblik heeft niemand aardappelen daar de distributie er zich niet meer mee bemoeit, totdat er nieuwe zijn. We eten dus maar brood met vleesch en zoowat asperges met een ei.

Doordat we zelf schoenen repareren heb ik dezen morgen weer 2 pond leer thuis gekregen á 2,40 gld p pond.

Maandag 25 Juni 1917

Officieel wordt bericht dat tot op 13 Juni door de laatste zepnelinaanval op Engeland zijn gedood 157 en gewond 432 menschen.

12 Juli a.s. komen 300 Oostenrijksche kinderen naar Nederland.

Volgens berichten is de prijs van kool op stam gestegen van 32 tot 35 gld de 100 pond.

De staking in de mijnen bij Heerle duurt nog steeds voort.

We zitten nog steeds zonder aardappelen.

Dinsdag 26 Juni 1917

In Zeeland zijn zes landbouwers wegens te lage aangifte van de rijksinkomstenbelasting veroordeeld. 1 tot 2500 gld boete of 6 maanden hechtenis, 2 tot 2000 of 4 maanden en 1 tot 500 gld of 2 maanden.

Alle artikelen van koper en van koperlegeeringen (rood, brons of geel) worden in Duitschland in beslag genomen bv. naamplaten van Firma's, pompen, gordijn- en traproeden, inhoudsmaten, gewichten enz.

Woensdag 27 Juni 1917

De officieele lijst van den Duitsche verliezen in mei luiden:

	Maand mei	Gedurende den oorlog
Gedood	19 006	998.439
Overleden	2994	69.688
Gevangenen	886	303.309
Vermisten	25 676	254.101
Gewonden(zwaar)	14 348	571.386
Gewonden(licht)	36 133	1.599.743
Gewonden	3858	310.616
Gewonden doch aan het - front gebleven	8055	249.478
Totaal	110.956	4.356.760

Bij deze verliezen zijn niet gerekend die van de vloot en de koloniale troepen.

Woensdag 27 Juni 1917

't is den tijd van twist en tweedracht. Daar heb je nou de gewone bijeenkomst van landbouwers en zaadhandelaren des Maandags op de Markt, 'de graanmarkt'. Sinds onheugelijke jaren is deze graanbeurs gevestigd geweest in de herberg Van Aalst. De herberg is nu verkocht, en de heeren moesten verhuizen.

Recht tegenover de ouwe graanbeurs is het koffiehuis van J. Wijnen en G. Godschalk, beide uitstekend ter vervanging geschikt. Doch de HH zaad- en graanhandelaren wenschten het anders, en sloegen hun tent op in de zaal, „Unie” op het Oranjeplein, en maakten per advertentie in *De Grondwet* hun plan bekend.

De boeren moesten dus van de Markt af. Deze mannen ook niet mis, plaatsten direct een tegenadvertentie, waarin zij bekend maakten dat zij 's Maandags hunne collega's, en wie verder dit verlangden zouden ontmoeten in bovengenoemde koffiehuisen .

Dit bericht, ondertekend door circa 180 boeren maakt den indruk dat zij voor de HH handelaars niet zullen zwichten. Het geval is echter zoo, dat zij elkander niet kunnen missen en het voor de HH handelaars - wel een gek figuur zal maken. Zoo ze weer naar de Markt moeten terugkeren, vooral daar aan de „Unie” reeds een groot bord aangehecht is, vermeldende dat daar 'De Graanbeurs' is.

Donderdag 28 Juni 1917

Na veel besprekingen is Duitschland er toe overgegaan 6 schepen die in de haven te Indië liggen, af te staan voor de 6 schepen (Nederland) die op 22 febr. l.l. door hen in de grond zijn geboord. En wel onder de voorwaarden dat de verzekeringssommen der verloren schepen aan Duitschland uitbetaald zouden worden.

Nu was er indertijd niet een Hollandsche verzekering die een verbintenis durfde aan te gaan, wat toen gebeurd is door een Duitse verzekering, van gedacht zijnde dat Duitschland zijn woord zou houden, en daardoor de schepen veilig door konden. Nu zijn de Duitse verzekeringsmaatschappijen de dupe van hun eigen regeering.

De bekende Belgische vlieger Jan Olieslagers, reeds gedecoreerd met de Leopolder en het oorlogskruis, is weder eervol vermeld, wijl hij 2 vliegtuigen van den vijand heeft neergeschoten.

Vrijdag 29 Juni 1917

Elk oogenblik kan verwacht worden dat Griekenland den oorlog verklaart aan de centralen. 't Is daar een treurige boel. De koning en familie is vertrokken. Zijn tweede zoon is koning geworden, heeft echter niets te vertellen.

Ook Brazilië heeft elken verbinding met Duitschland verbroken. Alle statistieken wijzen aan, dat zoo binnenkort de oorlog niet eindigt, de hongersnood over Europa zal komen.

In Rotterdam en Amsterdam zijn weer zeer oproerige bewegingen geweest over aardappelen en heeft het volk zich deze wederrechtelijk toegeëigend.

Zaterdag 30 Juni 1917

Een nieuwe groote ramp staat ons te wachten. Een telegram meldt:

(officeel) De Britsche regeering heeft met ingang van 4 juli wijziging gebracht in de gevaarlijke zone in de Noordzee, waardoor alle schepen of liever de scheepvaart van en naar Nederland onmogelijk zal worden. De Nederlandsche regeering heeft bij de Engelsche regeering de verwachting doen uitspreken dat daarin nog wijziging zal worden gebracht.

We worden zodoende geheel afgesneden en toevoer van levensmiddelen en handel wordt geheel stil gelegd. Wij gaan donkere tijden tegemoet en steeds wordt maar vreeselijk gevochten.

Zondag 1 Juli 1917

Verleden Donderdag is door de koningin de Staten Generaal weder geopend. Op het einde harer uitgesproken rede klonk het door de zaal. *“Onze betrekkingen tot alle buitenlandsche mogendheden blijven gunstig. Is er ook veel dat tot dankbaarheid stemt, wij vergeten niet, dat, zoolang den oorlog woedt, gevaren ons land bedreigen en ons volk nog kan geroepen worden, zijn uiterste krachten te geven voor zijne vrijheid en zijn onafhankelijkheid. Dat god het daarvoor behoeft, is mijn innige bede.”*

Maandag 2 Juli 1917

Nog geen aardappelen. 't Is 's middags wat soep, brood met vleesch, doch geen varkensvleesch, dat is niet te krijgen. Alles stijgt verbazend, zoo bv. paardenvoer. De haver kost op 't oogenblik 45 cts de kilo en hooi 80 gld de 1000 pond. Een halve dag rijden met een auto zag ik deze week aan een hotel door iemand met 33 gulden betalen.

Dinsdag 3 Juli 1917

Er is een groot oproer in Amsterdam, vanwege gebrek aan voedsel. Vele winkels zijn leeggeplunderd en vernield. Het is formeel opstand. De mijnstakingen in Limburg zijn geëindigd.

De Russen hebben ook weer eens wat gedaan en 10.000 man gevangen genomen. Alles dwarrelt dooreen, de eene zegt alle verschijnselen zijn aanwezig, om te doen denken dat de vrede in aantocht is, anderen zeggen hij duurt nog 3 jaar. Engeland zegt, wij

eindigen niet voor we overwinnaar zijn, en Duitschland zegt, wij zijn niet te overwinnen.

Door de opstand in Amsterdam is een staking onder de havenarbeiders uitgebroken. Heel het havenbedrijf ligt stil. Reeds zijn er dooden en gewonden. Tusschen al die drukte en bedenkelijke verschijnselen, is onze Prins Hendrik naar Zwitserland vertrokken om daar een paar maanden lang de bergen te gaan beklimmen.

Woensdag 4 Juli 1917

Telegrammen brengen onrustbarende tijdingen omtrent het hongeroproer te Amsterdam. 15000 Man van de haven- en bootwerkersbedrijven hebben het werk erbij neergelegd, en trekken met nog een massa andere mannen, vrouwen en kinderen jouwende en tierende door de stad. Alle zaken zijn gesloten, daar het blijkt dat ook vele pogingen worden in 't werk gesteld goud en zilver winkels leeg te plunderen. Cavalerie, mitrailleurs en infanterie is in de stad aangekomen om het oproer te dempen, en van weerszijden worden schoten gelost.

In Den Haag heeft een conferentie plaats gehad van Engelsche en Duitsche autoriteiten omtrent krijgsgevangenen aangelegenheden. Op vele punten is men overeengekomen, en door onze regeering is aangeboden in Nederland tot een maximum van 16000 krijgsgevangenen in ontvangst te nemen en te verzorgen.

Donderdag 5 Juli 1917

Het oproer in Amsterdam schijnt geëindigd te zijn. Eenige dooden, het juiste getal is nog niet bekend en vele gewonden hebben het tol moeten betalen.

Het is nu ruim 20 dagen dat we geen aardappelen meer op tafel gehad hebben. Er is gelukkig weer wat gezouten varkensvleesch verkrijgbaar.

Vrijdag 6 Juli 1917

Bij de onlusten te Amsterdam zijn zooals nu officieel is vastgelegd, zeven dooden gevallen.14 ernstig gewond, en vele winkels vernield en de goederen geplunderd. 't Is over geheel de wereld oproer en verzet.

Zaterdag 7 Juli 1917

Vandaag is te Bergen op Zoom begraven den Heer Lambert de Ram bijna 25 jaar vertegenwoordiger geweest van ons district in de Tweede Kamer en in 1913 door de campagne Juten er uit gegooid en een Juten op zijn zetel.

Zondag 8 Juli 1917

Én van Duitsche én van Engelsche zijde zijn vliegaanvallen gebeurd. Verscheidene Duitsche steden zijn bezocht en bestrooid met bommen, doch ook Engeland heeft weer vele dooden en gewonden. Het verlies in Duitschland wordt niet bekend gemaakt.

Maandag 9 Juli 1917

Bij ons alles rustig. Er is sprake dat het uitbetalen van 1 gld per dag inkwartieringsgeld voor officieren, zal ophouden en zij van hun toch al klein tractement de huur zelf zullen moeten betalen. Zij krijgen nu al met veel moeite de centen bijeen om op 't einde van de maand hun ontbijt te betalen, laat staan nog kamerhuur.

Dinsdag 10 Juli 1917

De Russen hebben nog steeds successen en maken vele krijgsgevangenen. Duitschland gaat er niet best voor zitten en ook de binnenlandsche vrede onderling is aldaar ook niet precies zooals het zijn moet.

Woensdag 11 Juli 1917

Eenige tijd geleden is door een der Kamerleden den minister gevraagd op te geven hoe groot de onkosten zijn, die door de regeering voor de Belgische vluchtelingen zijn uitgegeven. Het daarop volgende rapport meldt o.a.

In de eerste october dagen 1914 kwam binnen onze grenspalen circa een millioen vluchtelingen.

Op 't oogenblik Juli 1917 zijn er nog bij ruwe schatting 30 á 40.000 vluchtelingen, die door onze regeering worden gesteund.

Samengevat zijn alle uitgaven uit 's Rijks kas voor de vluchtoorden en de ondersteuning buiten de vluchtoorden tot einde juni 1917

fl.20.600.000, nl:

Kosten vluchtoorden tot 31 mei 1917

Nunspeet	1.561.578.01
Ede	1.536.572.80
Uden	2.124.209
Gouda tot 31 maart 1917	707.104.33
Onderstand van	
de gewone vluchtelingen	10.800.000
de Pauvres Honteux	700.000
Alles bijeen de somme van	20.600.000

Kosten van **kleeding en schoeisel** door het Nederlandsche Comité tot steun van Belgische en andere slachtoffers besteed voor rekening van 'sRijks schatkist tot juni 1917

756.059.33

Kosten, gemaakt door de centrale commissies voor het **onderwijs** aan de uitgewekenen voor rekening

van 't Rijks schatkist van april 1915 tot mei 1917	302.289.78
Kosten van naai en breiklassen	
van april 15 tot mei 1917	784.790.57
De kosten van vervoer der vluchtelingen	
bedragen	200.000 á 300.000

Donderdag 12 juli 1917

In den Rijksdag is alles in vollen opstand. Verschillende uiteenlopende berichten worden ons geseind, zelfs dat de rijkskanselier is afgetreden. Alle hoge personen, zoo ook de kroonprins zijn naar Berlijn geroepen, om met den keizer kroonraad te houden. Ten slotte is de keizer voor den drang des volks gezwicht en het volgende bekend gemaakt:

Berlijn 12 juli. De koning van Pruisen schreef aan den President van het staatsministerie. In aanvulling van mijn decreet van Japul, bepaal ik dat het wetsonderwerp betreffende de wijziging van het kiesrecht voor het van afgevaardigden opgemaakt en zoo tijdig ingediend moet worden, dat de eerstkomende verkiezingen volgens het gelijke kiesrecht gehouden kunnen worden.

Dat is nu het begin van den vrede, en zoo heeft de keizer met zijn trawanten verloren, wat zij voor den oorlog bezaten, en wat zij over heel Europa wilde toepassen nl. absolute regeering, niemand boven, niemand naast ons.

Er was dezen dagen militaire oefening duurende 3 dagen. Dezen morgen trok de karavaan onze woning voorbij. Ik telde 310 wagens, waarvan vele met 4 paarden bespannen. Oogenschijnlijk is 300 wagens geen hoog getal, doch zoo men ze ziet passeeren, ontdekt men eerst, wat een massa het is.

Vrijdag 13 juli 1917

Op de Poppelsche heide is het lijk gevonden van een Belgische vrouw met kind, beiden door den elektrische draad gedood. Sedert aug 1916 zijn daar reeds meer dan 150 slachtoffers gevallen.

Men zegt dat de Duitse rijkskanselier is afgetreden. Beslist zekerheid is er nog niet.

Zaterdag 14 juli 1917

De rijkskanselier van Bethmann Hollweg is afgetreden. Daar gaat nu den man met zijne woorden, "wij hebben de neutraliteit van België geschonden" uitgesproken in zijn rede op 4 aug 1914. Nog eenige dagen en het is 3 jaar geleden, dat hij deze noodlottige woorden heeft uitgesproken. Zoo gaan de mannen heen, die het werelddrama in elkaar hebben gezet. Hoe verschillend zullen de gedachten van deze man zijn nu en die van over 5 jaar.

Zondag 15 juli 1917

Officieel is de tijding dat van Bethmann Hollweg is afgetreden en dat D. Michaelis tot rijkskanselier van het Duitse rijk is benoemd. De storm is echter nog niet bedaard. Men meldt dat de keizer ontzenuwd en verouderd door den driejarige strijd neiging gevoelt afstand te doen van den kroon. Dit zal ongetwijfeld wel niet waar zijn, daar de kroonprins zeer inpopulaire is.

In Veenhuizen waar de veroordeelde smokkelaars worden opgeborgen, moet een toe[.] Gesticht worden bijgebouwd, daar in het eerste zich reeds 1200 van die heeren bevinden en te klein wordt.

Maandag 16 juli 1917

Het aftreden van den kanselier wordt druk besproken, daar deze verandering misschien een spoedige vrede ofwel een tot het uiterste

doorgedreven voortzetting van den oorlog wordt. De geallieerden hebben verklaard met het thans bestaande bestuur van het Deutsche rijk niet te willen onderhandelen.

Welnu de kanselier en eenige ministers zijn afgetreden, en 't is nu de vraag maar, is dit een teeken dat Deutschland per se vrede wil, en daarom dien hinderpaal uit den weg wilt ruimen of is het om aan het Deutsche volk te kunnen zeggen: "Ziet wij voldoen aan het verzoek van den vijand, wilt hij nu nog geen vrede sluiten. (altijd op de manier zooals wij voorschrijven) dan is het buiten onze schuld dat den oorlog nog langer duurt, en stemt dus weer gauw voor de 7de oorlogsleening groot 15 milliard, dan kunnen wij weer voortgaan".

In verband met gebrek aan veevoeder zal ongeveer ½ miljoen stuks rundvee worden uitgevoerd. Het vee zal zoowel naar de Centralen als naar de Entente worden gezonden. Als er niets tusschen komt zal den uitvoer met 4 aug beginnen. Als het voor ons ook maar een koetje overblijft.

Dinsdag 17 juli 1917

Een tiental Deutsche schepen die van zondag op maandag nacht vanuit den Hoek van Holland uitvoeren om naar Denemarken te stevenen, zijn omstreeks zes uur in den morgen terwijl zij Bergen voorbij voeren door Engelsche torpedojagers beschoten en omsingeld. Vier werden meegevoerd, een zwaar beschadigd voer terug naar den Hoek van Holland terwijl 5 in den grond werden geboord.

De grieste is nu dat deze beschieting heeft plaats gehad binnen de territoriale wateren, daar verschillende granaten op Nederlandsche grond terecht kwamen, doch gelukkig slechts een paar stuks vee doodde. Een streng onderzoek wordt ingesteld, daar hier sprake is van neutraliteitsschending.

De broodkaarten welke telkens voor 4 weken worden afgegeven, en welke dan door een opgegeven bakker werden afgehaald, moeten voortaan persoonlijk door diegenen op wiens naam zij zijn afgegeven, gehaald worden, daar er fraude mee gepleegd wordt.

Woensdag 18 juli 1917

Meer en meer blijkt dat bij de benoeming van den nieuwen rijkskanselier de vrede nog verderaf staat dan bij den vorige. Mijns inziens, komt er vooreerst geen einde aan den oorlog of --- het moet zijn dat Oostenrijk het bijltje er bij neerlegt en opentlijk aan zijn bondgenooten bekendmaakt, den oorlog coute que coute te eindigen. Daar zal echter nog heel wat water door de Rijn en Donau moeten loopen, voor dit gebeurt.

Toch is de verhouding tusschen de beide burenen niet meer zooals het geweest is. Keizer Karel wenscht, ik geloof wel oprecht, de vrede, en staat geheel buiten het gekonkel van den oorlog. De persoon die later in de geschiedenis nogal eens genoemd zal worden, van Bethman-Hollweg is echter van de baan, en nieuwe heeren vernietigen, zoo god met zijn boven alle menschelijke wijsheid staande, geen verandering brengt.

Donderdag 19 juli 1917

Volgens bericht komt de koningin 26 juli naar Roosendaal.

Ook wordt gemeld dat na grondig onderzoek, door een Engelsche deskundige, die naar Den Haag was overgekomen, erkend is geworden dat de bommen in den nacht van 29 op 30 april op Zierikzee geworpen, door Engelsche vliegers is geschied. En de geleden schade ruim vergoed zal worden.

Een Nederlandsche kapitein op een sleepboot te Dordrecht, en door de Duitschers gevangen genomen, onder verdenking brieven te

hebben overgebracht, is ter dood veroordeeld. Volgens bericht, worden stappen gedaan om gratie voor hem te verkrijgen.

Frambozen kosten dit jaar 40 cts de kilo, en er is groote hoeveelheid. In Rusland is het niet in orde en heeft de ministerraad in verband met de onlusten besloten de voorloopige regeering naar Moskou over te brengen.

Vrijdag 20 juli 1917

Het gaat niet best met de a.s. huldebetooging aan den Burgemeester door de Belgen; ze zijn het weer niet eens. De afdeling die indertijd het portret aanbood aan den Consul den heer Ant. Laane, werd toen tegengewerkt door de club die nu het portret aan den Burgemeester aanbieden, en zoo gaat het maar voort.

De Russen, die aan de winnende hand waren zijn weerop hun oude plaats terug gedreven.

Zaterdag 21 juli 1917

De brandstoffencommissie maakt bekend dat van heden af verboden is, buiten deze commissie om turf in te slaan. Men zou alsdan gevaar loopen geheel of gedeeltelijk steeds van kolen verstoken te worden.

Voor de maand mei heb ik als mijn gasrekening betaald.

42 M kookgas 8 cts	3.36
19 M lichtgas 10 cts	1.90
13 M à 50 cts	6.50
	11.76

Ik had 13 meters meer verstrookt, dan ik dit eigenlijk met goedkope gas mocht doen, en toch hadden wij het schraal aangelegd.

Door gebrek aan voedsel worden op vele plaatsen pasgeboren biggen maar direct van kant gemaakt.

Algemeen wordt gezegd dat met september geen kolen meer voorradig zullen zijn om gas te stoken. Maar als men alles zou gelooven water zooal voorspeld wordt, dan zouden we een winter krijgen, die niemand door kwam. Geen eten, geen vuur, geen licht. Enfin we zullen maar zien, wat onze lieve heer geeft. Over het algemeen wordt er nu nog niet zwaar over nagedacht, want lustig wordt hier te lande overal gefeest en genoten.

Zondag 22 juli 1917

De Russen zijn weer geheel teruggedreven.

Een gedeelte van het leger is oproerig.

Nu werd mij vanavond verteld, van iemand die het wel kon weten, dat binnen korten tijd de Engelschen weder met een offensief zouden beginnen, en lukt het nu ditmaal niet, dan zal men trachten tot overeenstemming te komen en onderling over den vrede gaan praten. Zoo dit waar is, dan is Duitschland overwinnaar.

Steeds is er nog groote tweedracht onder de Belgen omtrent het feest dat men van plan is te geven uit dankbaarheid aan de gemeente Roosendaal en zijne Burgemeester. *De Grondwet* staat vol met tegenstrijdige ingezonden stukken.

Maandag 23 juli 1917

Volgens bericht komt de koningin a.s. donderdag omstreeks kwart over negen te Roosendaal aan, en rijdt dan per auto naar Wouw. Van daaruit over Roosendaal naar Breda, wat verder zal gebeuren zullen we zien.

Hoe de HH schilders elkander bij aanbestedingen onderling verstaan blijkt wel uit de volgende aanbesteding inschrijving verwerk voor de

gemeenteschool	Meubelen	Politiepost
Burgerhout	dier school	Kerkstraat

Hoogste inschrijving	437	381	125
Laagste dito	295	133	54.50

Aan de laagste inschrijvers het werk gegund.

Dinsdag 24 juli 1917

Dezen morgen kwam per auto het reusachtige vliegmaschine voorbij, dat in Aardenburg (Zeeland) was gedaald. Het was een Duitsch en voorzien van mitrailleuses. Het kolossaal gevaarte, dat zooals het daar bij ons op de Markt stond, met zijn snoet in de wind, zag er angstwekkend uit.

Pasgeboren biggen worden of verdrongen of á tout Prisc verkocht.

Woensdag 25 juli 1917

Alweer een opgave der Duitsche verliezen en wel sedert het begin van den oorlog.

Gedood of aan wonden overleden	1.032.800
Overleden aan ziekte	72.960
Gevangen	316.506
Vermist	275.460
Zwaar gewond	590.883
Gewond	315.239
Licht gewond	1.655.685
Gewond maar bij den troep gebleven	263.774
Totaal	4.523.307

Donderdag 26 juli 1917

Dezen morgen passeerde H. M de koningin onze plaats, om zich naar Wouw te begeven. Vele menschen stonden aan de schuiven, toen de drie KK auto's van het station kwamen afrijden. Juist was de vorstelijke stoet bij de schuiven, toen deze werden neergelaten, en toevallig een goederentrein passeerde, zoo lang als er misschien ooit een

gepasseerd is. Knapjes werd de koningin door de massa aangegaapt en drong men sterk tegen de auto's op, het waren geen prettige oogenblikken voor onze KK moeder.

Bij vertrek toen de boomen omhoog gingen, riepen drie mensen (ja ik was waarachtig ook bij die drie) Leve de Koningin! De rest zweeg als een graf. 's Avonds stond in *De Grondwet* dat bij den overweg vooral, de koningin door duizenden was toegejuicht. Officieel had onze Burgemeester het verzoek gehad op het perron te komen bij aankomst van den trein en heeft de koningin zich eenige oogenblikken met onze burgervader onderhouden.

Vrijdag 27 juli 1917

't Was gisteren weer een op en neer trekken van groote troepen voor de manoeuvre welke de koningin zal meemaken. 's Middags om 4 uur snorden de auto's voorbij daar de koningin naar Oudenbosch was geweest en terug naar Wouw reed, om in haar trein te overnachten. Vanmorgen circa 9 uur kwamen de auto's weer bij ons voorbij. De koningin ging naar Breda.

Zaterdag 28 juli 1917

In Rusland een warboel. De centralen vernietigen weer de winst die door de Russen een paar weken geleden behaald. Het gaat er daar raar aan toe.

Op het groote biljet dat de *Maasbode* elke ochtend en avond bij haren agent de Firma E. H. B van Helvert Weyermans voor de raam doet hangen, stond vanmorgen te lezen:

De doodstraf in Rusland weer ingevoerd.
De tsaar met geheel zijne familie zit nog altijd
in de gevangenis en
de koning van Griekenland uit zijn rijk
vertrokken en men weet niet waarheen.

Zondag 29 juli 1917

't Is vandaag gymnastiekfeesten in Roosendaal. Het weer is echter bar slecht het regent.

Een telegram meldt dat waarschijnlijk 10 Scheveningsche loggers door Duitse onderzeeërs zijn in den grond geboord.

Er bestaan plannen de samenstelling van het wittebrood binnen korten tijd te wijzigen. Het zal nu worden 56% regeeringsbloem, 15% patentmeel.15% aardappelmeel en 14% gerstenbloem.

Wij lezen dat een boer met een mand jonge biggen naar de Markt was geweest, doch ze voor n'importe welke prijs niet verkoopen kon. Zijn mand gevuld met biggen heeft hij maar op een vreemde kar geladen en toen naar huis gegaan, hij was er nu vanaf.

Maandag 30 juli 1917

29 juli 1914 ben ik met dit dagboek begonnen. We schrijven nu 30 juli 1917 en nog is den wereldoorlog niet geëindigd, en wanneer komt het einde? Na drie jaren wordt het nu duidelijk dat de geallieerden den strijd zullen winnen. De hulpmiddelen, waarvan de centralen meer dan ruim in 1914 over beschikten, worden nu door die van de Entente overtroffen en zullen nog toenemen terwijl de andere geleidelijk verzwakken.

Ondanks alle denkbare tegenslag zal de rechtvaardigheid op het einde zegevieren, maar misschien is dit tijdstip nog ver af, maar komen doet het eenmaal. De geallieerden hebben een voorrecht, een voordeel gehad, hun is door de omstandigheden de tijd gegeven zich op het peil te brengen waar Duitschland en Oostenrijk in 1914 op stond.

Er staat weer een offensief te wachten, en *De Grondwet* meldt, ikzelf heb het niet gehoord, dat vooral zaterdag weer hevig kanongebulder werd gehoord.

Dinsdag 31 juli 1917

Een telegram meldt dat de Engelschen en Franschen ten noorden van de Leie tot een aanval zijn overgegaan. Laat ons hopen dat dit offensief aan de verwachtingen zal beantwoorden.

De Russen trekken terug, men zegt door voorraad (verraad?) hebben de Duitschers weer veel gewonnen.

De Russische grens is gesloten, niemand mag uit of in, zelfs brieven of couranten zijn tot in- en uitvoer verboden.

Woensdag 1 augustus 1917

De groote slag in Vlaanderen is begonnen. Laat ons kalm blijven en afwachten wat er komen zal.

Slecht weer bij ons, en de dagen beginnen al te korten, we gaan den herfst weer in.

Bij het intreden van het 4de oorlogsjaar heeft de Duitse keizer weer een aanmoedigende Proclamatie tot zijn volk gericht.

Berlijn 31 juli (officieel) Aan het Duitse volk!

Drie jaar van harden strijd liggen achter ons. Met smart herdenken wij de dooden, met fierheid onze strijdenden, met vreugde alle werkers, met verzwaard hart allen die in gevangenis smachten. Boven al deze gedachten echter staat den vasten wil, dat deze strijd van rechtvaardige verdediging tot een goed einde zal gevoerd worden.

Onze vijanden strekken de hand naar Duitsch gebied uit. Zij zullen echter nooit slagen, zij drijven steeds nieuwe volkeren tegen ons in den strijd. Dat schrikt ons niet af. Wij kennen onze kracht en zijn vastbesloten ze te gebruiken. Zij willen ons zwak, en machteloos aan hun voeten

zien, maar zij bedwingen ons niet. Onze vredesboodschap hebben zij met hoon ontvangen, zoo gevoelden zij weder hoe Duitschland kan overwinnen. In de geheele wereld belasteren zij ons, den Duitsche naam, maar zij kunnen den roem der Duitsche heldendaden niet uitwisschen. Zoo staan wij, ongeschokt, zegevierenden zonder vrees bij het einde van dit jaar.

Zware beproevingen staan ons wellicht nog te wachten. Met ernst en vertrouwen zien wij deze tegemoet. In drie jaar van geweldige prestatie is het Duitsche volk krachtig geworden tegen alles, wat de vijanden kunnen verzinnen. Willen de vijanden het lijden van den oorlog verlengen, dan zal dat op hen zwaarder drukken dan bij ons. Het vaderland is dankbaar, voor alles wat door onvermoeiden arbeid op het front verricht wordt. Nog moet den strijd voortgezet, nog moeten wapenen gesmeed. Niet voor den schaduw van holle eerezucht wordt Duitsch bloed met Duitsche arbeid op het spel gezet, niet voor plannen van verovering en knechting, maar voor een sterk, vrij rijk, waarin onze kinderen veilig kunnen wonen. Aan dezen strijd zij al ons kunnen en denken gewijd. Dit moge de belofte van dezen dag zijn.

In het veld den 1ste augustus 1917
w.g. Wilhelm IR.

Aan het Duitsche leger, de vloot en de koloniale troepen.

Het derde oorlogsjaar is ten einde. Het aantal onzer tegenstanders is gestegen, niet echter het vooruitzicht op het eindsucces. Rumenië hebt gij het vorige jaar verslagen. Het Russische rijk heeft weer onder onze slagen. Beide staten hebben

hun huid voor vreemde belangen aan de markt gebracht en bloeden nu dood. In Macedonië hebt gij de vijandelijke stormaanvallen krachtig weerstaan. In geweldige slagen in het westen zijt gij meester van den toestand gebleven. Vast staan uwen linieën, welke het dierbare vaderland voor de verschrikkingen en verwoestingen van den oorlog bewaren.

Ook mijne marine heeft groote successen behaald. Zij heeft de heerschappij ter zee van onze vijanden bestreden en bedreigt nu hun levenszenuw. Ver van het land houdt de kleine Deutsche koloniale troepenmacht tegen een veelvoudige overmacht stand. Ons zal de eindoverwinning blijven. Met bewogen hart dank ik u in mijn naam en dien van het vaderland voor alles wat gij in het derde oorlogsjaar gedaan hebt. Eerbiedig herdenk ik de dappere gesneuvelden die voor de veiligheid van het vaderland gevallen zijn.

De oorlog blijft voortwoeden, blijft ons opgedrongen. Wij strijden voor ons bestaan, onze taak neemt toe, even als onze kracht. Wij zijn niet te overwinnen. Wij zullen overwinnen. God, de heer zal ons zegenen.

In het veld den 1ste Augustus 1917.

W. g. Wilhelm I. R.

Ik ben wel nieuwsgierig welke toon den I. R. het volgend jaar op dezen tijd zal aanslaan. Telegrammen melden dat het offensief der geallieerden een gunstig verloop heeft.

Donderdag 2 Augustus 1917

Wij vernemen dat de mobilisatietoelagen voor officieren op den helft wordt verminderd. In plaats van fl.1.00 per dag zal voortaan slechts 50 cts inkwartieringsgeld worden uitbetaald. Onze officieren, gisteravond

in onze huiskamer zittende, zijn woedend en krijgen op zoo'n manier een geweldige afschuw van den dienst, daar zij wel inzien dat zij voor dit bedrag geen fatsoenlijke kamer meer kunnen krijgen. Ook op andere posten zal beknibbeld worden.

Het is wel een rare tijd, gewoonlijk 2 doch dikwijls 3 officieren zitten 's avonds bij ons gezellig te buurten of komen na den middag even aanwippen om een tas thee te drinken. Wie had dat ooit kunnen denken.

Vrijdag 3 Augustus 1917

In Rusland gaat het slecht. Geheele regimenten weigeren te vechten en slaan tot muiterij over. Verraad op verraad wordt gepleegd.

Wij lezen dat de boeren jonge biggen zoo maar in de wei jagen en ze dan vogelvrij verklaren. Dit is geen praatje, de zuivere waarheid, er is geen voedsel.

Ik bestelde bij mijnen timmerman deze morgen een rissortbar. Voor den oorlog kostte zoo'n ding 2.75 à 3.00 gld. Nu 8.30 en de man die zelf meewerkte, is zeer goedkoop in zijne berekeningen.

Zaterdag 4 Augustus 1917

Over het algemeen zijn de prijzen der verkooping van vruchten te velde zeer hoog. In de Provincie Zeeland besteedt men per gemet voor tarwe 200 tot 260 gld, gerst 190:250 gld, erwten 100:170 gld, bruine boonen 280:300 gld, rogge 160:170 gld.

Door gebrek aan kerkolie heeft de Bisschop van Haarlem, op verzoek van den minister van Landbouw, aan de E. H. Pastoor, rectors bekend gemaakt dat in de kerken en kapellen slechts één godslamp mag branden.

De “Noorddam” een groot Nederlandsch stoomschip, komende van Amerika, is op een mijn geloopt, niemand verongelukt en men heeft het schip drijvende kunnen houden.

Duitschland en Oostenrijk hebben opnieuw den weg voor vredesonderhandelingen aan Amerika geboden. De Amerikaansche regeering weigerde op deze voorstellen in te gaan, wijl zij ze onoprecht waant.

Zondag 5 Augustus 1917

Elk oogenblik kan ook de oorlogsverklaring van China aan Duitschland verwacht worden.

Het gebrek aan kolen wordt groot. Daardoor moet de Eibergsche stoombleekerij ten Cate & zn het bedrijf stopzetten met 130 werklieden. Deventer's glasfabriek zette stop, waardoor 400 man werkloos worden. Firma Swagemakers en Franken beide te Tilburg zetten stop. Machinefabriek Grasso & co Den Bosch zetten stop. De Hengelosche fabriek dito, bontweverij “de Batavier” te Winterswijk stop, tapijtfabriek G de Wit Hilversum stop, terwijl reeds 70 stoomtrawlers niet kunnen uitvaren, alles uit gebrek aan steenkolen. Meer en meer wordt het zekerheid dat het bericht waarheid bevat, dat op 15 juli 1914 een conferentie te Potsdam heeft plaats gehad van den keizer van Duitschland met de voornaamste legeraanvoerders van het Deutsche en Oostenrijksche rijk om den datum vast te stellen, wanneer den oorlog moest uitbreken. Dit bericht maakt veel sensatie, daar het lied van opgedrongen oorlog wat valsch begint te klinken. Het is nu vastgesteld dat 16000 Engelsche en Deutsche krijsgevangenen in ons land zullen worden ondergebracht, alles op kosten der beide rijken.

Maandag 6 Augustus 1917

Alle dagen regen, er komt te veel nat.

Heden was op de markt de prijs der boter 1.80 gld de halve kg.

Wij lezen, dat te Barneveld op een buitengoed een partij boomen bij inschrijving werden verkocht voor fl 4500, juist 1000 gld meer dan de hoogst gestelde taxatie. De boomen gingen echter spoedig met een winst van 1200 gld in andere handen over.

Dinsdag 7 Augustus 1917

Aan het westen rustig. In Rusland gaat het de centralen goed, de Russen trekken terug. China en Liberia hebben nu ook den oorlog aan Duitschland verklaard.

Ik las dezer dagen dat te Amsterdam een houder van een gefineerde sociëteit voor de rechtbank moest verschijnen, omdat hij na 12 uur licht had doen branden. Na 12 uur mag er geen electricch licht of gas meer branden en om nu toch licht te hebben gebruikte men mascine pitjes. Daar deze ook niet als verlichting mogen worden gebruikt, had men een groot aantal theelichten bijeen gebracht en deze nu gebruikt quasi om thee warm te houden. Door het groote aantal gaven zij tegelijk goed licht. Nu moet uitgewezen worden of dit strafbaar is. Soldaten met een onderofficieren hadden gesmokkeld. Een der officieren bij ons ingekwartierd, moest hen in het verhoor nemen, en waarom ik weet het niet, maar dit moest bij ons aan huis gebeuren. Er waren oogenblikken dat heel de winkel vol was met soldaten, schuldigen en getuigen.

Woensdag 8 Augustus 1917

Wij krijgen weer Roode Kruisfeesten, a.s. Zaterdag worden ze geopend en duren tot Woensdag. Alles staat onder eerevoorzitterschap van onze burgemeester en den Heer A. Laane.

Aanhoudend treden soldaten hier in de plaats ingekwartierd met Roosendaalsche meisjes in het huwelijk. Zoo is hedenmorgen een

dame gehuwd met een reserve officier, die elkander voor de mobilisatie ook niet gekend of van elkander bestaan wist.

Donderdag 9 Augustus 1917

In de buurt van Dommel in Tongelreep nabij Eindhoven en dichtbij de Belgische grens is de rivier de Dommel honderden meters buiten hare oevers getreden, waardoor in Eindhoven en vele andere plaatsen tuin en weilanden geheel onder water staan. Sinds menschenheugenis heeft het water niet zoo hoog gestaan en het is nog steeds wassende. Vee moest uit de weilanden gehaald worden, en de aardappelvelden staan onder water.

Bovenstaand bericht lezen wij dezer dagen in een courant en wat blijkt nu? Na onderzoek is het thans duidelijk dat de Duitschers aan de grens een dijk hebben doorgestoken, daar door de hoge waterstand in België de versperringsdraad en ook den electricch draad onder water stonden, waardoor overloopen van Belgen en deserteurs werd gemakkelijk. En, zoo verklaarden de Duitse wachtofficiere te Neerpelt, mocht den anderen dijk ons ook hinderen, dan wordt hij ook doorgestoken. De groote schade die de omliggende bewoners daardoor wordt betroukkend, daar trekt de Duitser zich niets van aan, het laat hem koud.

Vrijdag 10 Augustus 1917

Het vele water zal veel gewassen bederven, als ge het zoo leest, staat het er te velde er niet best bij. Alle klagen over te veel nat. Overigens alles rustig.

Zaterdag 11 Augustus 1917

Deze middag hebben we een stortbui gehad, ja ik kan gerust zeggen, dat ik zoo iets nog niet heb meegemaakt. De boomen neigden allen

naar een kant niet door den druk van wind, doch door den regen. De regen viel niet met stroomen neer, neen het sloeg stroomen. In korte oogenblikken stonden de straten blank.

Zondag 12 Augustus 1917

Volgens bericht zal nog deze maand het spoorweg verkeer verminderd worden. Ook al door gebrek aan kolen.

Gisterenmiddag is onder slagregen het Roode Kruisfeest geopend.

Men verwacht groot succes en de tentoonstelling schijnt nog uitgebreider dan het vorige jaar. Naar aanleiding van de komst van ongeveer 16000 Engelsche en Duitsche krijgsgevangenen, wordt in *De Grondwet* het volgende gemeld:

De burgemeester van Roosendaal en Nispen:
gelet op een desbetreffende schrijven van den heer generaal Majoor Hoofd der afdeling interneering inhoudende o. m. dat in ons land zullen komen plm.16000 Engelsche en Duitsche krijgsgevangenen en burgerlijke geïnterneerden. Verzoekt in verband daarmede opgave:

1^e Van hotels en pensions in deze gemeente waarin verschillende categorieën van bovengenoemde personen verblijf zullen kunnen vinden, met mededeeling van het aantal, de pensionprijzen en van den tijd, dat het verblijf zou kunnen worden gegeven;

2^e Van gemeubileerde en ongemeubileerde kamers, die voor bovengemeld doel beschikbaar worden gesteld, met mededeling van de prijzen met en zonder pension;

3^e ledig staande gebouwen, die tot onderbrengen van gemelde personen te huur zijn, met vermelding van de soort der gebouwen, de naam van den eigenaar en de huurprijs.

4^e van ledig staande fabrieken, met vermelding van de soort, of zij te huur zijn, tegen welke prijs en hoelang.

Belanghebbenden worden verzocht schriftelijke en volledige opgaven in te zenden aan den heer Inspecteur van politie, bureau Brugstraat alhier voor 12 Augustus 1917 a.s.

Roosendaal & Nispen 9 aug 1917

De Burgemeester Aug. Coenen

Maandag 13 Augustus 1917

De Roode Kruisfeesten zijn in gang. Gisteren was het er bar druk, ongeveer 7000 personen hadden de tentoonstelling bezocht.

Men meldt, beslist zeker is het nog niet, dat Engeland 120.000 gld zal uitbetalen als schadevergoeding in Zierikzee, bij gelegenheid van de bommengooierij, vernietigd.

Nog meer fabrieken zullen wegens kolennood gaan stil liggen.

Dinsdag 14 Augustus 1917

De strijd in Vlaanderen in volle gang.

Op 't oogenblik bevinden zich circa 400 kinderen vanuit Duitschland hier te lande.

Verder geen nieuws dan volop feest Roode kruis.

Woensdag 15 Augustus 1917

Een telegram meldt dat Z. H de Paus aan alle regeeringen der oorlogvoerende landen vredesvoorstellen heeft gezonden. De Paus stelt voor het herstel van België, Servië en Roemenië en een vreedzame oplossing der vraagstukken betreffende Elzas– Lotharingen, Trente, Triëst en Polen.

Donderdag 16 Augustus 1917

Alle dagbladen over geheel de wereld bespreken het bemiddelingsaanbod van den Paus. En verschillend wordt erover geschreven. Bij mij staat vast, dat het niet de uitwerking zal hebben, die voor het welzijn van geheel het menschdom noodig is. En het niet slagen, den Paus veel verdriet zal veroorzaken. Ach! Ware Z.H. in het begin van den grooten strijd aug 1914 een weinig krachtiger opgetreden misschien had dit veel onheil voorkomen, ik zeg misschien. DeTsaar (Siberië) overgebracht. Het schijnt de thans bestaande regeering bekend te zijn, dat een tegenrevolutie werd voorbereid en daardoor zou getracht worden de tsaar te bevrijden. Per telegram wordt gemeld dat den staat van oorlog tusschen China en Duitschland is ingetreden.

Vrijdag 17 Augustus 1917

Dat er gedurende den oorlog nog winsten gemaakt worden en wel groote blijkt uit het stenografisch verslag van het tweede Nationaal Cooperatief Congres waarin de volgende Firma's met winstcijfers worden genoemd.

De Zuid- Hollandsche Beetwortelsuikerfabriek

1913/14	1914/15	1915/16	
148.479	529.618	944.953	gld winst

Van den Berghs schoenenfabriek kapitaal 600.000 gld, bedroeg de winst in 1915 228.646 gld.

Centrale Guanofabrieken

Uitgekeerd 20 190 pct winst

De papierfabriek van Gelder en zonen maakt 700.000 gld winst.

Zaterdag 18 Augustus 1917

Het volgende is de gemeentenaren alhier bekend gemaakt.

Gasbezuiniging

De burgemeester der gemeente Roosendaal en Nispen dringt erbij de ingezetenen ten sterkste op aan, de gasbezuiniging zoo sterk mogelijk door te voeren, ten einde te voorkomen dat de gemeente in de maand september in het duister gezet worde.

Roosendaal & Nispen 17 aug 1917

De burgemeester v.n. Aug Coenen.

Als de menschen nu maar naar deze vermaning wilden luisteren, doch het gaat met de gas als met het water. Doordat de machine der waterleiding met petroleum wordt gestookt is het aanbeveling zoo weinig mogelijk water te gebruiken, om daardoor petroleum te bezuinigen. Straten nog stoepen mogen geschuurd worden, en toch hoort men aanhoudend dat dienstboden proces-verbaal op loopen, omdat ze toch schuren en plassen.

In Amsterdam wordt aan de ingezetenen vanaf 6 uur namiddag tot 9 uur s`avonds totaal geen gas verstrekt. Niet om te verlichten of niet om te koken.

Met de petroleum is het zoodanig gesteld dat de Toewijzings-Commissie in Den Haag, heeft medegedeeld dat ten gevolge der door de oorlogsvoerende mogendheden genomen besluiten, tot nadere beschikking geen petroleum meer aan particulieren voor huishoudelijk gebruik wordt verstrekt terwijl ten behoeve van industrie en transport dit in zeer beperkte mate kan geschieden.

Er staat ons een angstwekkende winter voor de deur— Bijna geen eten, geen vuur, geen licht en vele menschen door het stopzetten der fabrieken zonder werk dus broodeloos.

Zondag 19 Augustus 1917

Gisterenmorgen vloog een eskader vliegtuigen van onbekende nationaliteit boven Renesse eenige bommen werden uitgegooid, gelukkig zonder schade aan te richten. Buiten de kom der gemeente Goedereede zijn 6 bommen geworpen en bij Winschoten zijn 2 vliegmachines gedaald. Het waren Duitse toestellen, elk bemand met 3 personen.

Een der machines kwam brandend neer, en het andere werd door een onderofficier naar beneden geschoten. De inzittenden werden niet gewond. Dit is het eerst vliegmaschine dat met zekerheid door onze soldaten is neergeveld.

Maandag 20 Augustus 1917

Volgens statistiek wordt geschat dat ongeveer 50 millioen mannen op 't oogenblik uit hunne gewone dagelijksche werkkring zijn onttrokken en in de verschillende legers zijn in gedeeld en dit volgens de volgende verdeling:

In het Engelsche leger	7.000.000
In het Fransche leger	6.000.000
In het Russische leger	15.000.000
In het Belgische, Servië, Portugal	750.000
In het Italiaansche leger	2.500.000
In het Duitse leger	9.000.000
In het Oostenrijksche leger	7.000.000
In het Bulgaarsche leger	500.000
In Turksche leger	2.000.000
Totaal	49.750.000

Meer en meer gaan fabrieken stil liggen wegens geen kolen. Duitschland wil wel uitleveren, doch nog meer, als Hollandsche

mijnwerkers komen helpen, doch officieel is door de regeering bekendgemaakt dat geen mijnwerkers uit de Nederlandsche mijnen gemist kunnen worden.

Als we een winter krijgen, zooals voorspeld wordt (wat ik niet geloof), maar dan Zis het leven onhoudbaar.

Dinsdag 21 Augustus 1917

Uit Esschen wordt gemeld, dat de Duitschers bezig zijn gaten in den toren van de kerk te maken om de klokken eruit te halen, om ze daarna op te zenden naar Duitschland.

't Is mooi weer zoodat alles op het land nog goed kan komen.

Woensdag 22 Augustus 1917

Overal vandaan naar berichten dat de fabrieken stopzetten.

Voor de maand juni, de maand waarin de dagen toch het langst zijn zoodat we in de huiskamer bijna geen licht noodig hebben betaalde ik voor licht en kookgas 23.99 gld. In gewone tijden zoo deze rekening 5 à 6 gld geweest zij, maar ik had er ook 37 meter bij van 50 cts. Daar ook door het kookgas over mijn geoorloofd getal was gegaan. Wat zal dat van de winter zijn.

Donderdag 23 Augustus 1917

Er is in Duitschland een nieuwe minister van Buitenlandsche Zaken benoemd, die dezer dagen in een redevoering mededeelde, dat hij na rijpe overweging, gerust kon verklaren dat het laatste oorlogsjaar was ingetreden. Laat ons hopen dat het waar is.

Ik was dezer dagen bij een vriend thuis, die een drukkerij heeft en om boekjes te klammen, zeer dun ijzerdraad noodig heeft. Zoo'n roldraad voor de klammachine kost in normale tijd, dus voor den oorlog, 57: 60 cts de kilo. Nu werd hem bij aanvraag aangeboden levering tegen 12 gulden de kilo.

Vrijdag 24 Augustus 1917

Gistermiddag hebben we een weer, een ongekende regenbui gehad, gepaard met storm en hagelslag. Het duurde 10 minuten, terwijl den donder en weerlicht hevig woedde, viel de regen in groote mate neder zoodat zonder twijfel vele gewassen vernietigd zijn. Na afloop prachtig zomerweer.

Zaterdag 25 Augustus 1917

Nogmaals verzoekt de Burgemeester per advertentie dat de menschen toch zuinig met gas moeten zijn, daar anders in september de gasfabriek stop wordt gezet. Kaarsen zijn niet meer te krijgen. De Duitsche verliezen tot den 31 juli 1917, dus over de 3 oorlogsjaren geven de volgende cijfers.

Gedood	1.158.601
Gewond	2.922.320
Vermist	710.454

Zondag 26 Augustus 1917

De nood der levensmiddelen wordt grooter. Koffie is niet meer te krijgen, we kunnen dus geen bakske zetten.

De minister van landbouw heeft bekend gemaakt dat vanaf 2 september voortaan 11 dagen met een broodkaart van 400 gram per dag moet toegekomen worden. Eerst was het 400 per dag met een weekkaart van 7 dagen en nu wordt het 11 dagen dus dat wordt ongeveer 250 gram per dag.

Maandag 27 Augustus 1917

De geallieerden gaan in Vlaanderen goed vooruit. Doch denk ik, ik kan abuis hebben dat het einde nabij is. Mij werd een 14 dagen geleden in de ooren gefluisterd dat zoo tegen october het gewenschte resultaten

door de geallieerden niet bereikt was, er onderhandelingen over den vrede zouden worden aangeknoopt.

Deze morgen las ik in een der bladen, dat een invloedrijk Italiaansche courant meldt dat het vredesvoorstel na het eindigen van dit offensief in Vlaanderen zou behandeld worden. Er moet een einde aan komen anders hongert Europa uit.

Dinsdag 28 Augustus 1917

Tusschen Zaterdag en Zondag 's nachts zijn weer bommen geworpen boven Zeeuwsch- Vlaanderen in de nabijheid van Cadzand. Gelukkig zonder persoonlijke ongelukken. Het waren Deutsche vliegers .

Het gerucht loopt, dat de reizigers, die voor hun genoegen op reis gaan, op de stations geweigerd zullen worden, ik geloof er niets van, dan wordt het te gek.

Woensdag 29 Augustus 1917

Door den minister van Landbouw is bepaald dat de aflevering van brood ten gebruike bij warme en koude schotels in gelegenheden bestemd tot het verstrekken van maaltijden aan het publiek, is verboden, ook wanneer daarvoor afzonderlijk wordt betaald.

Het is overal een herrie van belang.

Geen groenten, geen aardappelen, geen koffie, die wanneer hij komt, evenals thee op bons verkocht wordt.

Men is nieuwsgierig wat antwoorden er binnen zullen komen op het vredesvoorstel van den Paus.

Donderdag 30 Augustus 1917

De vermindering van den treinenloop zal 24 september intreden. Het aantal treinkilometers zal met 35:40% verminderd worden, des Zondags nog meer.

De toestand in België, voornamelijk Brussel moet vreeselijk zijn. In een brief uit deze stad staat gemeld: Het volk loopt rond met bleeke ingevallen wangen en blauw omkringende diepliggende oogen. Dat de menschen op straat en onmacht vallen, is geen zeldzaamheid, zieken- en lijkwagens rijden af en aan. De prijzen aldaar zijn (alles per kg):

Koffie	45 frs.
Thee	100 frs.
Aardappelen	2.75 frs.
Cacao	60 frs.
Boter	25 frs.
Vet	38 frs.
Rijst	15 frs.

De burgemeester heeft bekend gemaakt dat de inwoners gehoor gegeven hebben aan zijn oproep om zuinig met de gas te zijn, zoodat in de maand Augustus 1917 niet te veel is gebruikt. In de maand Augustus 1917 mocht volgens den minister door onze gemeente verbruikt worden 47.219 M³

en is slechts gebruikt 42.727 M³, zoodat goed is opgepast.

Men begint erover te praten, de lantaarnpalen wit te verven, daar men dan minder kans heeft er 's avonds tegen te loopen.

Vrijdag 31 Augustus 1917

Heden koninginneverjaardag, geen vlaggentooi, vanavond muziek op de Markt.

Het antwoord van den President van Amerika op het vredesnota van den Paus luidt o.a. dat met het Deutsche volk wel in onderhandeling kan getreden worden, maar niet met de huidige regeering, daar deze niet meer betrouwbaar is. De Duitschers zijn woedend.

Zaterdag 1 September 1917

Voortaan wordt koffie en thee verstrekt op vertoon van het middelste deel eener broodkaart, als al de grammen brood er van gebruikt zijn en het alsdan lichaam genoemd wordt, op vertoon van zoo'n lichaam verkrijgt men 2 ons koffie of thee. De maximum prijs van de koffie is 1.00 gld van thee 1.40 gld per halve kilo. Voor de goede regeling is gedurende een paar dagen geen thee of koffie verkrijgbaar.

Zondag 2 September 1917

Daar zaten we nu gisteravond, 't was koud guur weer, het waaide en regende, om circa 8 uur tegen half negen rond de tafel, met een kaarsje in 't midden, ons avondmaal te gebruiken. Gas werd niet gebruikt vanwege hooge prijs, petroleum is niet meer verkrijgbaar. Met de verlichting zijn we weer 100 jaar terug, en overal waar ge komt, is 't een klein petroleumlampje of een kaars. Op de straat niet één lantaarn brandende.

In Heusden werd door den ontvanger der registratie de hooitoemaat verpacht, en alhoewel fl 100 per 1000 kg werd geboden, ging de verpachting niet door, daar de ontvanger het bod te laag vond.

Daardoor ontstond herrie, de ontvanger ging er vandoor en de boeren hebben een request bij den minister ingediend.

In de kerkelijke wetten is op eenige punten verandering gekomen, dat volgend jaar intreedt nl. op alle vastendagen ook Goeden Vrijdag zal het geoorloofd zijn eieren, melkspijzen, en met vet bereide spijzen te gebruiken. Geoorloofd voortaan vleesch en visch op dezelfde maaltijd te gebruiken. Op Paasch Zaterdag met den middag het vasten en de onthouding is geëindigd. Er zijn 2 heiligen dagen bij gekomen: H.Sacramentsdag en St Joseph.

Maandag 3 September 1917

De Duitschers gaan in Rusland sterk vooruit, en het zal niet lang meer duren of Riga is ingenomen. Op het westelijk front is het rustig.

De uitvoer van sigaren, sigaretten, tabak is voorlopig verboden, wat voor velen een schadepost is. Ik sprak heden een tabaksfabrikant die sigaren en ook sigaretten is gaan maken. Enorm is de voorraad die hij heeft en door het verbod, zal hij zijn werkvolk naar huis moeten zenden. Hij vertelde mij dat hij 't vorig jaar voor tabaksteelen betaald werd 56 cts de kilo, doch nu zelf reeds duizenden ponden gekocht had voor 1.30:1.40 de kilo. Deze steelen worden vochtig gemaakt, machinaal geplet tot blad en dan gekerfd.

Dinsdag 4 September 1917

Een telegram meldt dat Riga door de Duitschers is ingenomen. De geallieerden hebben toch tegenspoed.

Het schijnt echter dat Rusland van den beginnen af niet oprecht met de Entente heeft omgegaan en den Duitse keizer zal proberen den tsaar weer op den troon te brengen.

Het doel der Duitschers zal wel zijn naar Petersburg te gaan, al is het maar alleen om te kunnen zeggen— we zijn er geweest, en Napoleon is het niet gelukt.

Er zijn zoo van die oogenblikken dat men zoo naar het einde verlangt, dat het totaal onverschillend wordt, wie de strijd zal winnen.

Woensdag 5 September 1917

In Kanzan (Rusland) zijn hoofdbergplaatsen van munitie in brand geraakt, terwijl een reservoir met 2000 pud nafta gevuld, in de lucht vloog, meer dan 1500 menschen zijn omgekomen.

We leven weer in 't land van belofte, we kunnen weer 50 kg kolen gaan halen.

Donderdag 6 September 1917

We moeten dus 11 dagen met onze broodkaart van 1 week toekomen 2 ons per dag. Gelukkig heb ik voor mijn jongens, die dagelijks op en neer naar Breda gaan, aanvullingskaarten kunnen krijgen.

Heden is het op verschillende plaatsen in N. Brabant vergadering van Boeren om onderling hun belangen te bespreken. Bij ons was het in de KK Kring en toen de vergadering was afgelopen, zag het buiten zwart van de boeren. Van heinde en ver waren ze opgekomen en is door hen besloten een klacht bij de minister in te dienen [.....].

[..... .] afgeleverd en vervoer van boter is verboden.

Om den andere dag worden hier en daar aan de grens smokkelaars neer geschoten.

Vrijdag 7 September 1917

Heden zijn weer 700 Belgische kinderen aangekomen. Toevallig leest men zoo'n aankomst in de courant. De belangstelling is alweer voorbij. In den beginne liep heel Roosendaal uit om de trein te zien aankomen, ruzie is er geweest omdat die en die niet op het perron mochten komen en die en die wel. En nu Het zijn een paar liefdadige dames, die zonder veel vertoon de kinderen helpen aan hetgeen ze noodig hebben, alles gebeurt zonder dat iemand er iets van weet.

Zaterdag 8 September 1917

Alles hier in de plaats rustig. Van uitvoeringen en het thans hier aanwezige paardenspel wordt druk gebruikt gemaakt.

Geld is er volop in de wereld. Den handel in verschillende artikelen is in handen van menschen die er geheel buiten staan. bv. een graanhandelaar loopt met monsters spelnagels of biedt koper aan, terwijl de ijzerhandelaar monsters veevoeder of mais op de markt aanbiedt. Het een is gesmokkeld, het ander moet gesmokkeld worden.

Geheel de wereld is op en door elkaar, zoo op 't eerste gezicht ziet er alles prachtig uit, maar achter de laag vernis, is de boel vermolmd en verrot. En zoo leven we maar voort.

Zondag 9 September 1917

Het begint 's avonds al vroeger donker te worden en frisch, zoodat buiten zitten niet meer mogelijk is. Het wordt avond. Donker. Ge ziet op de straat, niet een lantaarn die brandt. Geen winkel heeft zijn licht aan, alles pikdonker. 't Is negen uur; bij ons brandt een klein petroleum lampje, komt men bij vrienden of kennis een nachtpitje of lampje. De schrik voor hooge gasrekeningen zit er zoo in, dat de gaskraan gesloten blijft, en zoo licht tegen elkaar op te kijken. En nu zijn we z.g. nog in den zomer. Wat zal het van de winter worden. Ik vrees, geen licht, geen vuur, geen eten, maar komaan.

Maandag 10 september 1917

In Rusland een ongekende warboel, zeer ten voordeelen van de Duitschers. Overigens aan alle fronten stil. Veel offensiefs zal er van 't jaar niet meer gebeuren. Men gaat zich gereed maken voor de winter campagne.

De conferentie der socialisten te Stockholm is ontbonden, de poging om op zoo'n manier vrede te krijgen, is totaal mislukt. Troelstra zou op deze wijze een vredekonink zijn geworden, hij komt nu met de buis op thuis. De socialisten zijn zonder twijfel goede menschen, maar als door hun bemiddeling vrede was gekomen, zou er misschien een burgeroorlog uit voortgevloeid zijn.

Dinsdag 11 september 1917

Alweer herrie! En wel tusschen de Entente en Zweden. Men schijnt ontdekt te hebben dat de Zweedsche regeering officieele telegrammen

van Duitschland, en deze nadeelig voor de Entente, naar een of ander land doorzond, ondanks de plechtige belofte dat dit niet zou gebeuren. De kolenaanvoer uit Duitschland stop gezet. Heden morgen kwam het bericht dat Duitschland ons voorloopig geen kolen zendt en wel in hoofdzaak omdat Duitschland getracht heeft een leening in Nederland te plaatsen, die mislukt is. Men is nu vanwege onze regeering aan het onderhandelen met Engeland om kolen te zenden, wat waarschijnlijk wel lukken zal.

Meerdere fabrieken gaan stil liggen.

Woensdag 12 september 1917

Engeland heeft zich bereid verklaard maandelijks 180.000 ton kolen te leveren, mits wij 180.000 ton scheepsruimte disponibel stellen voor de relief commissie nl. de commissie en Engeland en Amerika belast met de voeding der Belgen.

Donderdag 13 september 1917

Bij ons gebeurt niets bijzonder. De soldaten rukken uit, soms met muziek, en 's namiddags wordt wel eens concert gegeven op de Markt doch dan zijn meest soldaten de aanhoorders.

Alleen bij nachtoefeningen, als men 's avonds om 9 uur met volle muziek uitrukt, wil er wel eens wat volk op de been komen.

De bladen berichten dat er rantsoeneering van courantenpapier zal komen, waardoor minder couranten zullen uitkomen bv. na september voorloopig 25% minder papier te gebruiken. Ach, dan maar minder couranten we hooren toch nieuws genoeg.

Vrijdag 14 september 1917

Door den minister was bekend gemaakt dat thans alleen z.g. vroege aardappelen mocht vervoerd worden bv. eigenheimers of borgers.

Daar nu echter alle soorten van aardappelen worden vervoerd, werden

vandaag vele boerenwagens op stapels met zakken patatten, enkel staande voor de woning van den klant, waar aflevering moest plaats hebben, door de politie in beslag genomen, daar in de zakken zich aardappelen bevonden die nog niet vervoerd mochten worden zoals bravo's.

Zaterdag 15 september 1917

Deze dagen wordt het antwoord des centralen omtrent het vredesvoorstel aan den Paus overhandigd. Meer en meer wordt door de Hooge Heeren in Duitschland aan het volk toegevoegd, dat nog dit jaar de vrede komt.

Men had hier hier te lande varkensvleesch ingezouten en wel van wege de regeering. Nu een paar maal heb ik er van gegeten. En vond het smakelijk, hoewel het er niet erg *vogelijk* uit zag. Over het algemeen schijnt het niet erg gewild te zijn. Zodat men met 3 ½ miljoen kilo zodanig is blijven zitten dat het hoog tijd werd dat het weg ging. Nu is den helft verkocht aan Duitschland en den andere helft is bestemd voor de Relief Commissie voor België. Er wordt echter gemompeld dat aan ons de slechtste stukken zijn voorgelegd, om op zoo'n manier den tegenzin er in te brengen. En men daardoor een geschikt motief kreeg om circa 1 miljoen naar Duitschland te zenden. Ik wil het graag geloven.

Zondag 16 september 1917

Alles heeft waarde. Zoo wordt tegenwoordig veel geld betaald voor eikels en kastanjes. Zoo lees ik dan ook in *De Grondwet* de volgende advertentie:

Grootste smokkelaarsstaking. Waarom??? Omdat wij meer kunnen verdienen met eikels te rapen en af te leveren aan J.

*van Oers & Zonen. Graan anders handelaars, Kade,
Roosendaal*

Maandag 17 september

De kolennoed is groot. Alle groote fabrieken die veel menschen in 't werk hebben, gaan stilliggen. Nu de lening die Duitschland hier wilde plaatsen mislukt is, en daarna zijn voorstel om de kolen die aan ons land geleverd zouden worden te betalen in muntspecie, en hetgeen wij leveren met papieren geld zou betaald worden, ook niet gelukt is, zijn de prijzen der kolen door Duitschland zoo hoog genoteerd dat koopen niet meer mogelijk is.

Petroleum is niet verkrijgbaar, komt er petroleum binnen dan is hij slechts voor hen die geen gas stoken.

Dinsdag 18 september 1917

Voor eikels wordt per pond betaald, zodat de rapers er een mooi daggeld mee kunnen verdienen.

Rusland is een republiek geworden en is formeel besloten in overeenstemming met de geallieerden den [strijd?] voort te zetten. Kerenski is President.

Woensdag 19 september 1917

Alles is in spanning wat het antwoord zal zijn van Duitschland op de vredesnota van den Paus. Wel wordt in Duitschland overal medegedeeld dat dit jaar den oorlog zal eindigen, doch niet de minste teekenen zijn er voor. Integendeel wanneer men zoo de meeningen van weerszijden in de krant leest, dan neemt de verbittering toe en laten van beide partijen niet los.

Nu is er weer een groot meeningsverschil in Duitschland over België. De eene partij, vooral de nieuwe, waaraan von Terpitz aan het hoofd staat wil á tout prix behouden wat genomen is en den andere kant wil

men alles teruggeven. Herstel en schadevergoeding. Elzas en Lotharingen terug aan Frankrijk.

Donderdag 20 september 1917

We lezen in de bladen dat in Terborg een groote ijzergieter ook stop zet, geen materiaal geen kolen. De prijzen der kolen zijn te hoog. Tot nog toe werd betaald 360 gld per wagon, nu is de prijs 1260 gld per wagon, dat is dus niet meer te betalen. Wanneer deze fabriek stilligt, zijn 800 lieden zonder werk.

De luitenant ruim een half jaar bij ons ingekwartierd gaat met studieverlof, den andere gaat ook, daar dan zijn bataljon verplaatst wordt. Zoo geen apart gas en steenkolen geleverd worden, een officier te kunnen in kwartieren.

Vrijdag 21 september 1917

Men behoeft volstrekt geen pessimist te zijn wanneer men zegt dat 's werelds toestand wat ellende betreft, zijn hoogtepunt heeft bereikt. Beslist de toestand wordt zoo dat als er geen verandering komt, dingen gaan gebeuren mogelijk nog erger dan den oorlog. Deze winter brengt opluchting of Europa stort ineen.

Zaterdag 22 september 1917

Nu is ook door Oostenrijk en Duitschland een antwoord gezonden op de nota van den Paus. Beide antwoorden zijn een vloed van woorden die eigenlijk niets zeggen alhoewel Oostenrijk wel den indruk maakt dat zij met oprechte bedoelingen is samengesteld. Met dat al zijn we nog even ver en daagt er voorlopig geen verandering in het verschiet.

Zondag 23 september 1917

Nu wordt weer gezegd, dat zoo er geen kolen komen over 3 weken geen treinen meer loopen. Voorlopig komt er een dag in de week nl. woensdag dat er geen goederentreinen loopen.

Heden was het groot feest bij ons in de plaats. Groote hulde en dankbetuiging der Belgen aan Roosendaal en Nederland. 's Morgens is in tegenwoordigheid van geestelijke en wereldlijke autoriteiten het portret van den Burgemeester de gemeente Roosendaal aangeboden, om half een werd een groote cantate uitgevoerd, waaraan vele bewoners meewerkten. Om 4 uur herhaling der cantate tegen [...?] voordel der arme Belgen. Het feest is uitstekend geslaagd.

Maandag 24 september 1917

Nu word het weer tegen gesproken dat de treinen stil zullen gaan liggen. Men zegt dat niemand dan de spoorwegen en de de Generale staf op de hoogte mogen zijn van de voorraad kolen. Ik vind het een zeer flauw smoesje, en zoo iets om de menschen maar wat wijs te maken. In gewone tijden is het maandelijks gebruik van kolen in Nederland 900.000 ton. Terwijl de Nederlandsche mijnen met alle macht werkende slechts 250.000 per maand kunnen voortbrengen.

Dinsdag 25 september 1917

Het prachtige weer, dat we nog gehad hebben. Jammer dat het 's avonds zoo vroeg donker wordt. En wij alzoo bij tijd bij ons lampke zetten.

Voor eikels betaalt men op 't oogenblik reeds 17 ct per liter. Meer nog dan vroeger voor de beste voererwten.

Het is vanavond weer voor het laatst dat we petroleum branden. Alles is op en geen petroleum verkrijgbaar. We zullen het nu maar met kaarsen doen.

Woensdag 26 september 1917

Te Vlissingen zijn twee grote Deutsche watervliegtuigen geïnterneerd alsmede de inzittenden. Door verschillende omstandigheden is door een onze soldaten op een der vliegmachines geschoten en daardoor een der commandant der vliegtuigen nogal ernstig verwond. Het lijkt totaal op heden der Duitschers moeten in hoofdzaak de schuld zijn van het incident.

Donderdag 27 September 1917

Daar is weer een nieuwe verordening met de gas gekomen. Mensen die geen gas gebruiken om op te koken mogen gebruiken in de maanden— Oct.16 Nov.22 Dec.23 Jan.24 Feb.19 Maart 13 kub. Meters. Zij die wel kookgas gebruiken mogen volgens het aantal inwonende personen een zekere hoeveelheid meer gebruiken. Dit is gas voor licht en koken samen.

De prijs per meter is 14 ct, voor muntmeters 15 ct. Ik met mijn gezin van 9 personen mag gebruiken—Oct 44. Nov.50 Dec 54 Jan 52 Feb 47 maart 41 meters. Elke meter tot 5 meters die ik meer gebruik moet ik met 50 ct per meter betalen, alle meters boven deze 5 met fl 1,00 per meter.

Bij de staatsspoorwegen bestaat het plan 1ste en 2de klasse te doen vervallen, enkel 3de klasse te gebruiken.

Vrijdag 28 September 1917

Overall misere en tekort komen. 't Is overall 's avonds waar ge komt, petroleumlampje of kaarslicht. Het loopt naar het einde der maand en ieder is bang boven zijn geoorloofde meters te gaan.

Koffie is zelfs een ½ ons voorlopig niet te krijgen. Met de broodkaarten is het treurig, niemand kan toe komen. Wil men zijn bons in z.g. cadetjes gebruiken, dan mag men er 5 per dag consumeren.

En van vrede is er geen sprake. Iedereen had gehoopt dat Duitschland zich door zijn nieuwe kanselier duidelijk zou hebben uitgesproken, maar het is mis. Den oorlog kan nog lang duren.

Zaterdag 29 September 1917

Wij hebben vannacht waarachtig ook bezoek gehad van een Duitsch vliegtuig. Omstreeks half 12 cirkelde het boven het station en keerde toen weer naar België terug. De grenswacht heeft het vliegtuig beschoten, maar het bleef te hoog in de lucht.

Ik haal een staatje aan van de rantsoenering, zoals deze vanavond in *De Grondwet* door het ...? bureau wordt opgegeven.

In de week van 1 tot 7 oct 1917 is verkrijgbaar

Op bon	84	½ ons haverhout
	85	½ ons gort
	86	1 ons braadvet
	87	1 ons rijst
	88	½ ons groene zeep
	12	een pak kaarsen of doos schemerlicht

Nieuwe kaarten voor kaarsen of schemerlicht worden voor november niet uitgereikt.

Zondag 30 September 1917

Dat er veel moeite gedaan wordt in Duitschland om de 1ste oorlogsleening klaar te krijgen blijkt uit het volgende. Heden staat in de *Maasbode* deze advertentie:

*Deutsche In Ausland
Betätigt Eure Anhanglichkeit
An dre Heimat
durch Zeichnung
Des 7 Kriegsanleide*

Men zou ook graag de Hollandsche centen hebben. In het geïllustreerde Blad de Prins staat:

Deutsche in Ausland

Macht mit Eurer

Freue nicht halt an

Deutschland Grenze

Zeich met dre neue

Kriegsanleide!

Maandag 1 October 1917

Woensdag gaan de troepen die circa ... maanden in Roosendaal gelegerd waren, naar Bergen op Zoom en omstreken. We krijgen nu het 4^e dat reeds vroeger bij ons is ingekwartierd. Ook de veldartillerie zoolang bij ons, gaat henen en krijgen Litouwers in de plaats.

We gaan de winter in, de bladeren gaan van de boomen vallen, de donkerte treedt 's avonds vroeg in.

Petroleum en koffie nog steeds niet verkrijgbaar.

Dinsdag 2 October 1917

Per telegraaf wordt gemeld dat bommen zijn geworpen op het Haare Huis. Gelukkig geen slachtoffers, verschillende huizen verwoest, men berekent de schade op 60.000 gulden. Er zal onderzocht worden wie de schuldige is.

Het wordt gevaarlijk in de buurt te wonen, daar er ook in den omtrek vijandelijke luchtgevechten boven Neerland's grondgebied worden gevoerd. Zoo is er verleden Zaterdag even buiten Sas van Gent nog een Duitsch vliegtuigmachine naar beneden geploft, 2 van de 3 inzittenden waren zwaren gekwetst.

We krijgen weer 1hl.kolen. Bravo !!!

Woensdag 3 October 1917

Vandaag de troepen verplaatst. Het ging opvallend met de hele trom. Daar zit geen fut meer in de troepen vooral door dat aanhoudend verhuizen. De luitenant weg, [...?] weer een andere. 't Is een actieve, maar we zullen er weer wel mee op kunnen schieten.

De lucifers waren per pak 35 ct, nu is vastgesteld dat zweische lucifers á 22ct en Hollandsche dito á 20 ct per pak moeten verkocht worden.

Donderdag 4 October 1917

Het begint bar koud te worden en nog is de overeenkomst van kolenaanvoer met Deutschland en Engeland niet in orde. Overigens alles.

Men is nu begonnen de mannen te keuren van 35 tot 40 jaar, niet met de bedoeling ze op te roepen, maar om te weten wat men heeft. Ook zullen de jongelui die de laatste jaren bij de loting afgekeurd werden opnieuw ter keuring moeten verschijnen.

Pas nu wordt bekend gemaakt dat in juli in Oostenrijk een ontzaggelijk groot munitiefabriek in de lucht gevlogen is, waarbij men begroot dat 900 mensen of gedood of gewond zijn.

Vrijdag 5 October 1917

De Engelschen hebben aan het westelijk front weer een overwinning behaald. Het gaat wel langzaam, maar toch wel vooruit. Dat de lust tot opleiding voor officier in den lande sterk aan 't verminderen is, blijkt wel dat van de 80 plaatsen die op de mil. academie slechts een goede 30 zijn aangevuld. Deze wereldoorlog heeft een heele ommekeer gebracht.

Zaterdag 6 October 1917

Vannacht weer een Duitsch vliegtuig over onze plaats gevlogen, vandaag of morgen krijgen we ook een partijtje bommen cadeau.

De Belgen hebben in *De Grondwet* hunnen dank betuigd voor de medewerking der ingezetenen bij de uitvoering der cantate en het idee geopperd deze cantate na den oorlog door dezelfde medewerkers in Antwerpen te doen inhuren.

Het Postkantoor wordt wegens gebrek aan licht 's avonds om half acht gesloten.

Men meldt dat met Duitschland is overeengekomen dat door dit land de eerste 6 maanden per maand zal geleverd worden 20.000 ton Duitsche en 50.000 ton Belgische kolen. De Oostenrijksche Premier Germin heeft in een groote rede de geallieerden compleet gesmeekt tot vredesovereenkomst over te gaan, zoo niet dan zal de strijd opnieuw en wel op het hevigst voortgezet worden.

Zondag 7 October 1917

Hedenmiddag passeerden onze gemeente 3 stuks geïnterneerde vliegtuigen waarvan 2 Fransche. In Zandvoort aan het strand is door een golfslag een drijvende mijn tegen de glooiing aan geslagen, en ontploft. Van alle villa's aan het strand gelegen zijn de ruiten stuk geslagen en plafonds naar beneden gestort terwijl van sommige huizen de veranda's werden weggeslagen. De schade bedraagt 30 à 40.000 gulden. Door de storm zijn vele mijnen naar de kusten gespoeld.

Maandag 8 October 1917

Een hevige storm met zware regen gaat over Nederland heen. In Zierikzee zijn 10 mijnen aangespoeld en in Terschelling 23 stuks. In de maand sept. zijn op onze kusten niet minder dan 414 mijnen aangetroffen. Totaal sedert het begin van den oorlog 2633 stuks. Waarvan 1896 Engelsche 71 Fransche en 218 Duitsche 388 van onbekende oorsprong. Aan de kusten wordt het gevaarlijk om te wonen.

Dinsdag 9 October 1917

Sedert het begin van den oorlog heeft de commandant van het veldleger, het militair gezag welgeteld in de Provinciën Gelderland, Limburg, en Noord-Brabant aan niet minder dan 34.172 personen het verblijf binnen het in staat van beleg verklaarde gedeelte ontzegd. 't Zijn alle smokkelaars of wel heeren die laten smokkelen.

Woensdag 10 October 1917

Ondanks de groote ellende waardoor Europa in den afgrond wordt gestort, is het einde van den oorlog nog ver af. Gister heeft den Duitsche staatssecretaris von Kulmann in den Rijksdag verklaard dat het prijsgeven van Elzas en Lotharingen nooit gebeuren zal en onmogelijk het onderwerp van vredesonderhandelingen kan uitmaken.

Donderdag 11 October 1917

Wij vernemen de namen van 19 Belgische mannen en vrouwen, die diensten aan hun land hebben bewezen, door de Duitschers zijn gefusilleerd, liefde voor het Vaderland mag alleen een Duitscher hebben.

Zoo las ik in de loop der week weer een groot advertentie in een der geïllustreerde bladen

Deutsche In Ausland

Die Heimat

Fordert die sammlung aller Vaterländschen Kräfte

Zeichnet Die 7 Kriegsanleide

Vrijdag 12 October 1917

Wat vroeger in Esschen in vreedstijd niet gebeurde heeft nu plaats nl. beestenMarkt en wel wekelijks, soms 2 maal per week. Alle koetjes zijn echter over de grenzen gesmokkeld en worden in België met goud betaald.

Er is nu hier in Roosendaal een gemeentelijke keuken opgericht, waaraan ieder die er gebruik van wenscht te maken tegen matige prijs een smakelijk maal uit één gerecht bestaande, afgegeven wordt.

Zaterdag 13 October 1917

Het is weer hommeles in den Duitsche Rijksdag. Er heeft mouterij op de oorlogsschepen plaatsgehad, waar een paar socialistische rijksdagleden de hand in hadden. De zitting was zeer rumoerig en men denkt dat de nieuwe Rijkskanselier spoedig zal aftreden.

Hier te lande hebben wij het weer met Engeland aan den stok. Sedert geruimen tijd gaat zand en grind over Holland naar België z.g. om de wegen te verbeteren, maar de Engelschen beweerden dat deze zendingen moeten dienen aan het front voor de loopgraven enz. en dat er ook metalen verzonden worden. Reeds herhaalde malen heeft Engeland, onze regeering verzocht dit niet toe te laten, doch daar men zich overtuigd hield dat het verzondene slechts voor de wegen gebruikt wordt, werd aan dat verzoek niet voldaan.

Nu is plotseling de telegrafische handelsverbinding tusschen Engeland en Holland verbroken, wat enorme schade oplevert, terwijl Amerika vergeet kolen te leveren aan schepen van landen die aan Duitschland grenzen, waaronder wij behooren. Onze schepen kunnen nu bij doorvaart van Indië of daarheen de nodige kolen niet meer inladen, noodig voor de voorzetting hunner reis.

Zondag 14 October 1917

Weer een groote geduikeld in Duitschland. Von Cappelé de staatsminister der Marine is afgetreden, en er zullen er nog wel meer volgen.

Waarschijnlijk wordt het broodrantsoen van 11 weer op 9 dagen teruggebracht. De directie der spoorwegen heeft van de regeering toestemming gekregen gedurende de winter de treinen te verwarmen. Hierbij afgebeeld de kaarten voor koffie en thee, welke wij gisteren ontvingen met bekendmaking dat vanaf 15 tot en met 21 Oct op bon 1 verkrijgbaar is 1/2 ons thee en op bon 2- 2 ons koffie.

Voor menschen die geen kookgas gebruiken is weer 2 liter petroleum verkrijgbaar, waarmede men 14 dagen mee toe moet komen.

Rijksdistributie van thee en koffie				De minister van landbouw enz. zal tijdig bekendmaken, gedurende welke tijd iederen bon geldig is en hoeveel thee of koffie daarop zal mogen worden afgeleverd. Geen bon afgeven dan tegen ontvangst van de daarop door den minister bepaald hoeveelheid koffie of thee. Overtreding van de bepalingen gestraft. Voor verkoopers met uitsluiting van verderen handel in thee of koffie. Voor koopers intrekking kaart
1	6	11	16	
2	7	12	17	
3	8	13	18	
4	9	14	19	
5	10	15	20	
				22
				21

Maandag 15 October 1917

Ik moet vandaag naar Zevenbergen. Doordat er zoo'n klein aantal treinen rijden, is de drukte bij vertrek en aankomst der treinen, ontzettend druk. Het is maar te doen om plaats te krijgen n'importe staan of zitten, passagiers of goederenwagens. 's Avonds bij terugkomst geen licht in de wagens; 't was pikdonker. Te Oudenbosch wordt de coupé opengerukt en komt een kommies gewapend met zaklantaarn en onderzoekt of iemand geen smokkelwaar bij zich heeft,

en bij aankomst te Roosendaal merkt men pas op of men met oud of jong, lelijk of mooi in den trein gezeten heeft.

Na vandaag wordt voorlopig niets vervoerd. Al het hoogst noodzakelijke bv. levensmiddelen. Leder voor schoenen, doch overigens niets. Dit verwekt veel ontevredenheid, daar den handel nu stil ligt.

Alles wat voor 15 Oct ter verzending is aangeboden, wordt verzonden, na deze datum blijft het voorlopig liggen.

Gelukkig is er bericht gekomen, dat er in Nederland weer kolen zijn aangekomen, misschien komen er wel eenige druppels boven Roosendaal.

Dinsdag 16 October 1917

Zondag is hier op den Boulevard een vechtpartij geweest tusschen burgers en militairen. Men vertelt dat een soldaat zoo zwaar gewond werd dat hij heden is overleden.

Deze middag was er een drukke beweging in onze gemeente, en wel naar aanleiding van een telegram dat was aangeplakt, dat meldde dat uit goede diplomatieke kringen bericht gekomen is dat begin volgende week door Deutschland meer aanneembare vredesvoorwaarden, de Entente zou worden voorgelegd.

De menschen waren door dit bericht weer wat opgekikkerd en riepen den inhoud van het telegram in de verte elk ander toe. Ik sprak echter iemand die mij zeide, het zou verd..... jammer zijn als de vrede kwam, ik heb juist een groote voorraad artikelen bijeengegaard, waarvan de prijs dagelijks stijgt, en wanneer vrede in het zicht komt, daalt mijn artikel onmiddelijk in prijs en wel zoodanig, dat ik geruineerd zou zijn, en dat is toch jammer, vind ge niet? Ik vond niets, ja vond toch dat onze Lieve Heer rare kostgangers heeft.

Maar zoo gaat het nu. Duizenden en nog eens duizenden mannen sneuvelen, miljoenen menschen snakken naar de vrede, en eenige duizenden, ook in de vijandelijke op leven en dood oorlog voerende landen, hitsen den oorlog op, omdat deze hun ontzaglijke verdienste of liever bloedgeld oplevert.

Ik was de vorige week nog bij een vriend die ik kan het gerust zeggen nu rijk is, en wel door het artikel ijzer. Het is vooral het artikel spel en draadnagels die zijn beurs zoo gevuld heeft. Hij liet mij zijn magazijnen zien. 140.000 kg draadnagels in tonnetjes verpakt waren daar tot aan de nok van het dak opgestapeld, alles was hier en daar opgekocht. Er waren tonnetjes bij die van hemzelf afkomstig waren, deze een jaar geleden had verkocht, en nu voor hoogere prijs weer had terug genomen. Heel de partij zou 250.000 gulden op moeten brengen, dus 2 gld de kilo.

Het is tegenwoordig zoo gek met den handel. De artikelen, welke aan geen bederf zijn onderhevig gaan van hand tot hand, gaan van Piet naar Klaas, Jan, Kees, Willem en komen weer terug naar Piet en doen dan de ronde weer. Elkeen verdiende er wat aan. Voor werkelijk gebruik gaat er naar [... ?] zeer weinig af. De prijzen worden maar opgejaagd totdat opeens de regeering komt, een prijs vaststelt en dan hebben de mannen die groote voorraad bezitten, een strop en de pret is uit.

Woensdag 17 October 1917

Waar men zegt zou bij de regeering in overweging zijn het indienen van een wetsonderwerp regelende de Burgelijke Dienstplicht.

Ik had een rol tapijt te verzenden naar Rotterdam. Ik ging vanmorgen naar het Bureau der Spoorwegen om te vragen of ik de rol verzenden kon, neen voorloopig niet.

Een Hollandsche vrouw, in Parijs voor de Duitschers dienst doende als spionne, is 24 juli 1917 ter dood veroordeeld en dezer dagen terechtgesteld. Haar was Margaretha Geertruida Zelle [Mata Hari]. Haar schuld was overtuigend bewezen.

Donderdag 18 October 1917

De artillerist, Zondag bij een twist een steek ontvangende, is niet gestorven.

Heden was het weer zeer druk. Het 23ste Regiment met al zijn hebben en hounen gaat langs'sHeeren wegen naar Zeeland na ongeveer 1½ jaar in Eindhoven te hebben gelegen. Dezen morgen kwam het grootste gedeelte binnen, blijft hier overnachten en trekt morgen weer door en zoo passeert het in drie partijen.

Zelfs garnalen worden door de distributie geleverd en wel aan 10 ct per pond.

Ook op de rijwielbanden is een distributie-prijs vastgesteld. Voor transportwielen(buitenband) is de kleinhandelsprijs vastgesteld op Fl 17,20 per band en voor een binnenband 7,20 per band. Overige rijwielen buitenband, varieerend 8,15 tot 13,20 gld en voor een binnenband 3,60 tot 6,20 gld, alles per band. Aldus door de minister van Landbouw, 17 oct 1917 vastgesteld.

Vrijdag 19 October 1917

In Tilburg is een staking uitgebroken in de stoffenfabrikatie, waardoor ongeveer 5000 menschen werkloos zijn. Militaire maatregelen zijn genomen. De eisch der werklieden is loonsverhoging, inkrimping van het aantal arbeidsuren, uitbetaling van loon voor alle Christelijke of R.K. feestdagen, benevens drie vrije dagen per jaar met behoud van loon. Men vreest dat ondanks alle moeite men niet tot overeenstemming zal komen.

Het gaat tegenwoordig zoo: bijna geen eten, geen petroleum, geen voldoende brandstof voor den a.s. winter, omringd door vuur en dood. Komt nog de ontevredenheid en opstand der menschen. Het eenige doel der werklieden is tegenwoordig, weinig werken, of dit werk goed of slecht is, komt er niet op aan, en veel verdienen.

Dat er RK organisaties zijn, goed! Doch de middelen om het werkvolk van de socialisten af te houden, zijn niet goed. Men biedt te fijne schotels aan, die op den duur een reactie zullen brengen, en den toestand nog erger zullen maken dan hij is. Men dwingt de patroons hooge loonen uit te keeren, doch over kunde is het vak, of de werkman over voldoende capaciteiten beschikt, en alzoo waard te verdienen, wat hij vraagt, dat is bijzaak. Wee de dood aan het socialisme . n'importe met welke middelen.

En toch al die RK werklieden vereenigd in alle soorten van Bonden onder bescherming van alle soorten Heiligen zijn socialisten, maar hebben alleen als onderscheid, dat de voering van hun jassen rood is en die der socialisten de jas zelf. De gloed van het socialisme is te ver naar voren getreden, dat indertijd "Het zal zoo'n vaart niet loopen" is te laat los gelaten.

Weinig werken grof geld verdienen en geen onderdanigheid. Ziedaar de wapenen, waarmede buiten de loopgraven, de strijd is aangebonden, en die pas zijn volle kracht, zijn werking zal doen, als de loopsgraven zijn dichtgegooid en de geweren aan den spijker zijn gehangen. Mijn vaste overtuiging is, dat elke werkman die in zijn leerjaren ernstig werkt, en studeert wanneer hij eenmaal bekwaam is, kan eischen wat hij verlangt en het ook zal gegeven worden. De knecht kan nu eenmaal geen patroon missen, maar andersom ook niet. Maar hij moet zijn man staan, zijn vak grondig kennen, en in de uren, die hij wenscht dat hem uitbetaald zullen worden, ook werken. Aan de

gildebonden in de middeleeuwen kunnen fouten gekleefd hebben, daar waren toch ook goede kanten aan.

Zaterdag 20 October 1917

We krijgen nu een gemeentelijke keukens, waar men voor 12 ct een liter erwtensoep (zoowat 2 borden) kan verkrijgen. Elke dag varieerend menu. Men veronderstelt dat velen van deze goedkope gelegenheid gebruik zullen maken.

De rest van het 23ste regiment kwam vanmiddag binnen. 't Was druk.

Zondag 21 October 1917

De eerste kolentrein, na verscheidene weken stakens, is Nederland binnen gelopen. Dat er echter nog groot gebrek is aan deze grondstof, blijkt wel, dat naar men meldt begin November het goederenvervoer tusschen Amsterdam en Rotterdam geheel zal worden gestaakt, dan gaat alles per schuit.

Dezen morgen bericht dat in Frankrijk minstens 4 zeppelins zijn neergeschoten.

Maandag 22 October 1917

Niet 4 doch 5 zeppelins zijn door de Franschen neergehaald. Zij waren na een tocht boven Engeland door den storm afgedwaald en op Fransch grondgebied gekomen. De vlugge Franschen natuurlijk als de kippen er bij. Het is een groote schadepost voor Deutschland.

Bij ons alles rustig alleen aan alles gebrek en wat er is, peperduur.

Dinsdag 23 October 1917

We zitten 'savonds al bij de brandende kachel. Overdag niet stoken, tegen donker wat kolen, en daarop de schuif van den vorigen avond. Met een paar z.g. peperkoeken er op. Die peperkoeken bestaan uit geperst zaagmeel met kolengruis, papier, aardappelschillen. Dit alles

wordt gedrenkt in aardappelwater. En daarna in een vierkante ijzeren koker geperst en gedroogd. Dit wordt door vele mensen, ook door ons gedaan en met succes.

Woensdag 24 October 1917

Bom!!! De boter (de goede) kost van af Maandag 1,75 per pond. Aan alles gebrek, alles duur.

Een Deutsch blad meldt, dat er in Deutsch Bohemen door de voedselschaarste verscheidene mensen met het eten van gras hunnen honger moet stillen. Geloof me lezer, de tijden worden ernstig. Doordat de schepen in Amerika geen kolen meer kunnen opnemen komen en gaan geen schepen naar Indië; zoodat gebrek komt aan rijst. In een hoofdartikel van *De Grondwet* staat dan ook te lezen:

Er is weer heel slecht nieuws. De rijst is ongeveer op en de steenkolen worden schrikbarend duur.

Donderdag 25 October 1917

Deze nacht heeft een vreselijke storm gewoed, die veel schade heeft aangericht. De maximumprijzen der kolen zijn nu vastgesteld op

Stukken	5.50	per 100 kilo
Nootjes kolen	5.50	
Smeekolen	5.00	

Vrijdag 26 October 1917

De Franschen gaan aan het westelijk front goed vooruit, doch op het Italiaansche front beginnen de Centralen met een offensief, dat noodlottig dreigt te worden.

Zaterdag 27 October 1917

Bericht brengt dat 30.000 Italianen zijn gevangen genomen en 300 kanonnen als buit. Dat wordt daar een doorbraak, waarvan het einde niet te overzien is.

Vanmiddag kwam het 24ste Regiment binnen dat vanuit Zeeland naar Eindhoven gaat. Alles zit weer vol soldaten; woningen, koffiehuisen alles vol. Maandag gaan ze weer weg.

Gisteren hadden we het geval dat we totaal geen brood in huis. volgenden dag begon pas de nieuwe week. Nergens was zonder bons brood te krijgen, we hadden niets te eten, wat met velen het geval was.

Zondag 28 October 1917

60.000 Italianen gevangen genomen en 450 kanonnen binnen gesleept. Toe maar jongens ik ben moedeloos en wil geen kranten meer lezen. Ondanks alles zal Deutschland het nog winnen.

Ik benijd de menschen die onder dit alles kalm te blijven, onverschillig, maar ik kan het niet, hoe ik er ook tegen vecht. Het heeft me weer een slapeloze nacht gekost en wil over den oorlog niet meer praten. Zou ik mijn dag maar eindigen? Ik heb er veel lust in.

De proDuitsers hebben schrik en lachen mij uit. Enfin, morgen misschien betere berichten.

Maandag 29 October 1917

De berichten uit Italie zijn slecht, kunnen niet slechter zijn. Alles wat gedurende drie jaar, met groote offers aan menschen en geld, is gewonnen, is in een paar dagen teniet gedaan. Men spreekt van 100.000 gevangenen en 900 kanonnen. Ze vliegen achteruit en den vijand heeft den Italiaansche achtergrond reeds betreden. Wat uit

dezen overval kan voortvloeien, is nog niet te berekenen. We zullen maar afwachten, hebben al meer wanhopige dagen gehad.

Dinsdag 30 October 1917

Heden ging het gerucht, dat de Engelschen bommen hebben laten vallen boven Antwerpen. Men spreekt van 165 dooden en een massa gewonden. Dat moet er nu nog bij komen, wat zal Deutschland juichen en jubelen. Het is dan ook een daad, die waarschijnlijk zoo niet bedoeld was, doch die de noodlottigste gevolgen kan hebben. Onbegrijpelijk: de groote bladen schrijven er niets over.

Woensdag 31 October 1917

Vandaag kwam er weer een groot leger de plaats binnen. Heel de Markt en omliggende straten lagen vol soldaten of gevuld met bij behorende wagens. Vrijdag gaan ze door.

't Is toch waar, Zondag avond hebben de Engelschen vliegers bommen op Antwerpen geworpen, gelukkig echter maar 45 dooden en 136 gekwetsen. *De Grondwet* meldt het met de namen der dooden. Vreemd, men leest er niets van in de *Maasbode*, toch een der voornaamste bladen van Nederland en eenigzins pro Deutsch. Enfin het feit ligt 't is wel jammer.

De geallieerden zullen trachten Italië te helpen, wat misschien nog lukken kan.

Donderdag 1 November 1917

De menu van de gemeentelijke Keuken dat 5 nov. begint en 12 ct per portie kost met tevens afgifte eener bon, bestaat uit:

Dinsdag	erwtensoup
Woensdag	Hutspot
Donderdag	Bruine boonen met spek
Vrijdag	karnemelk met gort met boter en stroop

Zaterdag

Bruine boonen soep

Ik ben wel nieuwsgierig of er veel gebruik van gemaakt zal worden.

Vrijdag 2 november 1917

Vanmorgen komt onze luitenant binnengestormd, 't was circa 11 uur, en roept uit: "We gaan morgen naar Zeeland, heel de boel gaat weg". Direct daarop kwamen de Litouwers van een oefening terug en hoorden we dat deze vannacht al zouden vertrekken. Eenige oogenblikken later stopte een auto voor het hoofdbureau, dat gevestigd is schuin over ons deur in het leegstaand huis indertijd bewoond door mejuff Vergenie van Weel. Een generaal en hoge officiers stapten uit. Gingen haastig binnen, terwijl onze luitenant kwam zeggen dat ze vanmiddag al weggingen.

Alle gezinnen worden gedaan. De een zegt dat het niet in orde is met Engeland wegens de grindkwesitie, den andere zegt dat misschien de Duitsers dezer dagen op de zeeuwsche kusten worden geworpen, maar dit laatste hebben we al zoo vaak gehoord dat dit geen indruk maakt.

Wel stond woensdagavond in *De Grondwet* het volgend bericht uit Antwerpen:

In Antwerpen liep de vorige week het hardnekkig gerucht en werd zelfs gebulletineerd dat Engeland een ultimatum aan Nederland gezonden had. Dit bericht bracht onder duizenden bewoners, wier families in Holland vertoeven, de grootste beroering teweeg, zodat een officiële weerspreking van den Nederlandsche Consul te Antwerpen, noodig was om de gemoederen te bedaren.

Men weet niet wat te denken. De menschen staan alweer met groepjes bij elkaar, de zaak te bespreken. Zoo even is de luitenant

goededag komen zeggen, er was ook juist een vriend van een mijner zonen, een Belg, dezer kwam ook nog even de hand drukken, daar hij over Engeland naar het front ging.

In Italië gaat het zeer slecht, in 't geheel 180.000 gevangenen en 1500 kanonnen. Wat moet er in het hart van Kardinaal Mercier omgaan bij al die tegenslagen. Men spreekt reeds van verraad in 't spel evenals in Rusland.

Het ziet er voor de geallieerden weer donker uit. Wat moet er van komen, Gods wegen zijn onnavolgbaar, wij zullen ons bij de plannen van den alwetende God maar neerleggen, hoe onbegrijpelijk en schijnbaar onrechtvaardig deze ook zijn moge. Wat wacht ons de volgende dagen.

Zaterdag 3 november 1917

Vanmorgen is al wat hier ingekwartierd is opgetrokken naar Zeeland, het was een drukte van belang. Heel Roosendaal stond aan de deur om de vertrekkenden goededag te zeggen. De volgende week komen weer andere troepen. Verder geen gevaarlijk nieuws.

Iemand hier wonende en die, naar men zegt, groote oorlogswinst gemaakt heeft, wenscht daarover geen belasting te betalen. Meneer rijdt met een prachtig rijtuig met mooi paard door de staten, en rijdt iedereen omver, die niet opzij gaat. Dezer dagen brachten affiches ter kennisgeving dat zijn inboedel door de fiscus publiek zou verkocht worden. Op het laatste oogenblik schijnt hij toegegeven te hebben, daar de verkooping is uitgesteld.

In Italië gaat het slecht. De centralen gaan maar voort gevangenen en kanonnen te nemen, mits de cijfers niet overdreven zijn.

Zondag 4 november 1917

De Duitse Rijkskanselier D. Michaëls heeft maar 3 maanden plezier van zijn baantje gehad. Hij is aan den dijk gezet, en in zijn plaats benoemd Graaf Von Hertling oud circa 75 jaar, tot nu toe was hij premier in het Koninkrijk Beieren en katholiek. 't Is de zevende Rijkskanselier sedert 1870

Bismarck	1871 – 1890
Caprivi	1890 – 1894
Holenlohe	1894 – 1900
Von Buloun	1900 – 1909
Von Bethmann Hollweg	1909 – 1917
Michaëles	juli 1917–1917

Hier te lande gaat men weer een oorlogslening aan van 500.000.000. Dat is met de vorigen meegeteld 1 milliard.

Met Rusland is wat het vechten betreft, voorloopig gedaan. Kerensky moet tegen een correspondent der Ass. Press te Petrograd hebben medegedeeld o.a. wij hebben van den aanvang af gestreden en zijn nu uitgeput, wij hebben het recht te verlangen dat de geallieerden nu de zwaarste last op de schouders nemen.

Ik ben wel nieuwsgierig hoe de geallieerden er bij het einde van het jaar er voor zullen staan. Nu vernemen wij al, dat reusachtige troepen (Duitsche) in Vlaanderen aankomen, die van Rusland zijn teruggehaald, en maakt men zich ongerust dat men wil probeeren, wat in Italie is gedaan. Het zal dan een tijd zijn die misschien beslissend is. Ik vrees maar, ik kan me vergissen, dat de hulp van Amerika niet zal zijn, zooals wordt verwacht, en hebben de centralen de kans bij in Rusland en dezer dagen ook in Italie, dan werpen zij al wat ze hebben, hier aan het westelijk front.

De gemoederen beginnen al wat te bedaren, en men begint al te praten dat heel die overhaaste verhuizing hier, een oefening is. Dit is nu al zoo dikwijls gebeurd, dat als eenmaal werkelijk zou zijn, men het niet direct gelooven zal.

Maandag 5 november 1917

In italie is het treurig. Alles vlucht terug. Terwijl de vijand maar gevangenen en kanonnen buitmaakt. Het ziet er voor de geallieerden wel zoo slecht uit, als het ooit geweest is, daar is voor hen geen winnen aan. Duitschland verklaart: "Och dat betekent toch niets. Een meer of minder".

Dinsdag 6 november 1917

Ik kan gerust schrijven, hoe innig leed het aan mij ook doet meer dan ik kan uitdrukken, dat de geallieerden de verliezende partij in dezen oorlog zullen worden.

Rusland is neergeslagen en dreigt door een binnenlandsche oorlog verloren te gaan. De telegrammen melden ten minste dat de revolutie in Rusland is uitgebroken. En de tsaar met zijne familie naar Amerika zijn gevlucht.

Wat er in de laatste paar weken in Italee gebeurd is, zal wel voor altijd met een sluier van geheimzinnigheid bedekt blijven, maar dat er iets gebeurd is niet in de haak, dat staat vast. Tot nu toe zijn 250.000 gevangenen en 2300 kanonnen genomen en steeds gaat men vooruit richting Venetië.

Woensdag 7 november 1917

De Franschen en Engelschen zijn in Italee aangekomen, om zoo mogelijk den vloed te stuiten als dit nog mogelijk is. Al de leiders der Engelschen zijn in Italee aangekomen om besprekingen te houden. Kolen zijn niet te krijgen, wel om de week een half mud cokes.

De groote oefeningen rondom Roosendaal zijn in volle gang.

Donderdag 8 november 1917

In Axel (Zeeland) zijn dezen nacht bommen geworpen. Geen dooden maar wel veel materieele schade.

Telegram meldt dat in Petrograd den burgeroorlog is uitgebroken en bloedige gevechten plaatsvinden tuschen het volk en de troepen.

Bij al het groote gebrek vooral aan brood, is nog bij gekomen dat in Rotterdam een stoommeelfabriek is afgebrand, waarbij 1000 ton tarwe in de vlammen is verloren gegaan.

Men meldt opnieuw dat Duitschland een vredesvoorstel gedaan heeft aan België dat echter is geweigerd.

Vanavond 8 uur pikdonker, geen enkele lantaarn aan, kwam een groot leger van infanterie, artillerie rijwielen, keukenwagens voorbij. Alles joeg en rende dooreen.

Vrijdag 9 november 1917

Bij verschillende bakkers in Holland is meel gevonden dat uitsluitend uit gemalen krijt bestond. Bij een graanhandelaar aldaar is circa 900 kg krijt in beslag genomen dat gereed lag om met meel gemengd te worden. Wat we tegenwoordig te eten krijgen, is gewoonweg rommel.

De groote oefening is geëindigd. Op een gegeven oogenblik kwam de artillerie in vollen draf door de staten, daar achter mitrailleuses, werden bij den overweg opgesteld en daar begon de kanonnade richting H. G. Dirkstraat. Heel Roosendaal liep uit, overal werd geschoten zodat op sommige plaatsen ruiten zijn gesprongen. Een klein idee van de harde werkelijkheid.

De petroleum is thans 44 ct de liter.

Zaterdag 10 november 1917

Alles wordt maar duurder en op alles wordt door de regeering de hand gelegd om te distribueeren. Zoo lezen wij dat vanaf maandag ook kreukels [aliekruiken], bessensap aan het magazijn van het distributiebureau aan matige prijzen verkrijgbaar is. Ook eerlang zal de distributie van klompen worden ingevoerd.

Aan het Italiaansche front is het nog niet in orde, en wijken nog steeds voor de centralen terug.

De Franschen en Engelschen schijnen hier aan het westen met een offensief te beginnen.

Zondag 11 november 1917

't Is prachtig weer. Compleet zomer. Alles is dan ook op de been. Wij gaan wandelen door de H. G. Dirkstraat, 't Is daar stil en wij hooren hevig kanongebulder. Loopt men door de straten dan hoort men het gerommel, maar even buiten de plaats, hoort men duidelijke schot voor schot. Vreeselijke gevechten, de zon lacht den menschen tegen, door den rustdag kan hij genieten van het overschoone weer en daar ginds worden nu zooveel lichten gedoofd. En wel van zooveel jonge mannen, voor wien het leven misschien tot nu toe niets dan zonschijn geweest is. Ach allen nog zoo jeugdig.

Onder de schitterende stralen der zon trekt men op om 's avonds op het slagveld te liggen, of met gebroken ledematen in een of ander hospitaal, hulploos, misschien voor heel het verdere leven, een ongelukkige.

Wij wandelen door en komen weer terug in het gewoel der staten en vergeten al weder wat daarginds gebeurt. Nog steeds is de grind- en zandquestie tussen Nederland en Engeland niet opgelost, en is daardoor de telegrafische verbinding tussen beide landen nog altijd verbroken. Helaas tot groote schade.

Maandag 12 november 1917

Keizer Karel van Oostenrijk is bij het oversteken van een Rivier in Italië te water geraakt en is met veel moeite gered kunnen worden. Vanuit Rusland waar op 't oogenblik onderling gevochten wordt is een vredesvoorstel naar de oorlogvoerende landen gezonden. Veel nota wordt er niet van genomen, daar men niet weet wie daar nu baas is. Ik vrees dat Rusland apart een vrede met Duitschland zal sluiten.

Dinsdag 13 november 1917

Dezer dagen, vrijdag 9 nov. is den heer W. E. Verhoeven oud 101 jaar wonende te Esschen doch tijdens de vlucht naar Hoeven gegaan aldaar overleden en in Esschen begraven.

De verzekering dat we van den winter voldoende kolen zullen hebben, is er nog niet. De volgende advertentie staat in *De Grondwet*.

Laat deuren en vensters uwer verwarmde vertrekken niet noodeloos openstaan, dit geeft bezuiniging. Tempert tijdig uwe kachels en stookplaatsen, het spaart u brandstof. Brandstoffen commissie

Woensdag 14 November 1917

Heden is den nieuwen watertoren in gebruik genomen. Er hadden geen plechtigheden plaats.

Hoe groot den omvang is der regeeringsbemoeiingen ten aanzien van de rechtstreeksche verschaffing van levensbehoeften blijkt uit het verslag over het tijdvak 1 juni 1916 tot 1 juni 1917.

Donderdag 15 November 1917

De berichten uit Rusland zijn zeer verward. Algeheele burgeroorlog, vernietiging van paleizen en prachtige gebouwen. De tsaar zit, zoo het schijnt altijd nog in Siberië, waar men hem keizer van wil maken. In Oostenrijk en Duitschland houdt men groote vredesbetoogingen, men

wil vrede zonder annexatie en schadevergoeding. Overal vechten, oproer en verlangen naar vrede.

Vrijdag 16 November 1917

In Frankrijk alweer een aftreden van de regeering. Clemenceau, oud 76 jaar is minister-President en minister van Oorlog geworden. Over deze benoeming schrijven de Duitse bladen o.a. De Volks Zeitung:

Het schijnt te worden, ja het is het scherpste oorlogskabinet dat in Frankrijk thans denkbaar is en het heeft nu regeering van Pain Levé afgelost. Komt het kabinet Clemenceau ten val en wordt het door de socialisten omver geworpen, dan valt de president Poincaré mede. Poincaré speelt va banque, en zet zijn geluk op den laatsten troef. De dag der beslissing wordt door het kabinet Clemenceau vermoedelijk verhaast. De gangmakers dezer ontwikkeling zijn onze overwinningen in Italië en de gebeurtenissen in Rusland.

De Lokal Anzeiger merkt op:

Het kraakt in alle voegen, het beroemde eenheidsfront.

De Volkszeitung:

Naar buiten zal Clemenceau met Engeland door dik en dun gaan, naar binnen zal hij het tot den dood afgematte Fransche volk ombarmhartig de zweep geven en ons tot steeds nieuwe inspanningen en offers dwingen.

De Rundschau: *de laatste akte begint.* (nou verzond)

Schieten duidelijk hoorbaar.

Zaterdag 17 November 1917

In de loop dezer maand was het Lutherfeest ik geloof 400 jaar dood, of dat hij geboren is. Enfin het was feest voor de hervormden. In Nederland is het met de stille trom gevierd. Ook in Duitschland, de

bakermat van het Protestantisme is er niet veel beweging over gemaakt. De tijden zijn te slecht. Vele bladen aldaar hebben er echter over geschreven en een blad o.a. de Duitse Ziele schrijft:

Protestantisme en Katholicisme kunnen slechts door een beter aan den tegenwoordige tijd aangepasten godsdienst nieuwe krachten bekomen.

De oude God met den langen witte baard daar boven in den Hemel zij dood; doch de Duitse God, de jeugdige, [kerkestorm] wekkende, vrede brengende Duitse God leve en hij zal ons verlossen uit den donkeren nood van deze verschrikkelijke tijd.

(hoe ongelukkig is dit volk, dat toch vele goede hoedanigheden bezit, door zijn hoogmoed geworden).

Zondag 18 November 1917

Vrijdagmorgen om 10 uur is in tegenwoordigheid van alle hier vertoevende Belgen een plechtige H. Misse opgedragen ter gelegenheid van Koning Albert's naamdag, om Gods zegen over België en zijn heldhaftige vorst af te smeeken.

Een Nederlands stoomschip, de *Dollart* is door een Duitsch onderzeeër in den grond geboord. Dat is een der vele, maar ongelukkiglijk is een der bemanningsleden bij deze onmenselijke daad doodgeschoten.

Het lijk is mee naar Katwijk gevoerd.

Heden weer hevige kanonnade.

Maandag 19 November 1917

Vanmiddag kwam weder een groote militairen auto voorbij met aanhangwagen. Er was in Bergen op Zoom weder een Fransch vliegtuig nog ruim voorzien van bommen, gedaald. Heden zijn weder troepen binnengekomen.

Dinsdag 20 November 1917

Den rijke meneer, waar ik een paar dagen geleden over schreef, die zijn belasting niet wilde betalen en op het laatst toegaf daar anders zijn inboedel onder den hamer kwam, heeft zich weer teruggetrokken, waardoor nu 23 dezer de verkoop doorgaat.

Deze middag het Fransch vliegtuig hier gepasseerd.

Woensdag 21 November 1917

Om eenig denken te geven van de duurste der levensmiddelen te België worden de volgende cijfers gegeven.

	Voor den oorlog	Thans	
Koffie	3 ps	60 à 70	fl de kilo
Melk	0.20	0.75 à 1	fl de liter
Suiker	0.70	4.00	flde kilo
Zout	0.06	0.35	“
Boter	3.00	26.00	“
Thee	4.00	110.00	“
Aardappelen	0.10	2.00	“
Vleesch	3.00	15.00	“
Spek	2.00	25.00	“
Rijst	0.80	20.00	“
Vet	1.80	32.00	“
Brood		8.00	een kg wit
Een paar schoenen	90	125	ps
kleedingstoffen minstens		60	ps de meter

en zoo gaat het maar voort.

Donderdag 22 November 1917

Altijd nog maar kolen nood. Nu staat er weer een groote advertentie in *De Grondwet*.

Op ministerieele aanwijzing mogen dezen winter
Rijks en gemeente gebouwen niet boven

60° Fahrenheit +/- 15 ° celsius verwarmd worden.
Burgers volgt dit voorbeeld het voorkomt
verspilling van zoo hoog noodige brandstof.
Brandstof Commissie

Allerlei geruchten doen de ronde, dat Rusland tot vrede wil over gaan.
Men zegt reeds dat het aan Duitschland aangeboden heeft om de
vredesonderhandelingen te beginnen. Dat zou een van de grootste
slagen zijn die de Entente kan treffen.

In Italië wordt nu weer goed standgehouden. Bij ons rustig.

Vrijdag 23 November 1917

De Engelschen hebben aan het westelijk front de Duitschers weer een
eind terug gevoerd, en daarbij 10.000 gevangenen en veel materiaal
buitgemaakt.

Als men alles moet gelooven, wat de kranten melden, dan zijn de
voorbereidingen tot den oorlog in Amerika reusachtig, en zal er in de
toekomst nog wat gebeuren.

Een Nederlandsche vlieger v/d Drift die zijn diploma als militair vlieger
moest behalen is heden opgestegen, verdwaald en in Antwerpen
terechtgekomen. Men is benieuwd of de Duitschers hem terug zullen
zenden.

Zaterdag 24 November 1917

Een telegram meldt dat de opperbevelhebber van het Russische leger
Generaal Duchomel door de Petrogradsche regeering gedwongen
werd een geformuleerde aanbieding van een wapenstilstand aan de
geallieerden en vijandelijke rijken over te leggen. Hij weigerde echter
beslist aan deze opdracht te voldoen. Alles ligt daarginds overhoop en
binnen eenige dagen zal het thans regeerend Bestuur de
overeenkomsten bekend maken indertijd door het Russische rijk met

de geallieerden vastgesteld. Wie had kunnen denken over zijn bondgenooten zou gedragen.

Zondag 25 November 1917

Wij hebben weer een officier ingekwartierd, een van de mitrailleurs. Een storm is over het land gegaan, als zelden beleefd. Het orkaan beukte tegen de ramen, zoo hevig, dat wij 'snachts opstonden, onze kleine petroleumlamp aanstoken, en gingen afwachten, dat elk oogenblik de ruiten zouden worden ingedrukt.

Maandag 26 November 1917

In Italië zitten de Centralen voorloopig vast. In het westen gaat de strijd met hevigheid voort en wel met afwisselend geluk, maar toch niet slecht voor de geallieerden. Over het algemeen groote oorlogsmoeiheid.

Het weer is droevig, al in geen dagen zonneschijn, regen, hagel, gistermiddag onweer laat licht, vroeg donker, duur lamplicht weinig brandstof, brood, slecht, geen varkensvleesch, voorloopig natuurboter á 1.75 gld per pond. Eieren 14 à 16 ct per stuk. Koffie hier en daar een half ons per bon, geen rijst of erwten, ziedaar ongeveer den tegenwoordigen tijd.

Dinsdag 27 November 1917

Tusschen Zaterdagnacht en Zondag zijn aan het strand tusschen IJmuiden en Noordwijk 68 mijnen aangespoeld, niet één ontploft. Aan het strand van Vlieland 20 mijnen, eenige ontploft, doch zonder schade. Op de kust te Ameland zijn er nog 4 aangespoeld.

Woensdag 28 November 1917

Ondanks den benarde tijd overal grooten uitpakking voor St. Nicolaas. Zoals ik reeds meermalen neerschreef is het een onbegrijpelijke vrees

aanjagende toestand in de wereld, men kan maar niet denken, waar de stroom naar toe leidt, waarin wij tegenwoordig in drijven.

Alle levensmiddelen, kledingstukken, niets is uit te denken of het is niet te krijgen of door de hooge prijs niet te betalen en toch gevulde cinema's, bals, tooneeluitvoeringen dag in dag uit.

In Amsterdam is in de 3 maanden juli, aug, sept, van 1917 ongeveer 100.000 gld meer aan gemakkelikheden uitgegeven dan in diezelfde maanden 1916. De rijke menschen, zij die dit van oudsher waren, leven eenvoudig en zuinig, maar de nieuwen adel, zooals er hier in de plaats ook al rondloopen opgetooid en de noodige minachtende gebaren, de parvenu's van het gemeenste water, laten zien dat het geld nog rollen kan, en spannen alles in om in de klasse te komen, waar zij zoo begeerig naar uit zien, en die toch de deur voor hen gesloten houdt. Al hun winst is, dat zij in opspraak zijn en worden uitgelachen.

Donderdag 29 November 1917

Rusland gaat voort de geheime stukken te onthullen, wat niet prettig is voor de Entente. Gelukkig waren de eischen der Russen heel wat minder bescheiden dan die zijner genoeg vrienden.

Doordat Rusland zijn verbond zal verbreken, wat feitelijk door de publicatie der stukken reeds gebeurd is, breekt een uiterst kritieke tijd voor de geallieerden aan.

Zooeven meldt een telegram

Londen 29 nov. Officieel.

Men seint uit Petrograd dat de onderhandelaars zijn teruggekeerd met het officieele antwoord van den Duitsche opperbevelhebber. Deze stemt toe in het aanvaarden van onderhandelingen over een wapenstilstand. Krijlenko beval onmiddellijk het vuren over het geheele Russische front te staken. Men verwacht een oorlogsverklaring der Entente aan Rusland.

Vrijdag 30 November 1917

Nog steeds sobere berichten uit Rusland. Naar men meldt zullen én van Duitschland én van Rusland de onderhandelaars over den wapenstilstand bijeenkomen. Het is de partij Bolschuirski (het Russische Bolschi-meer) die in deze zaak de hoofdrol spelen. Het zijn die uiterste linksche revolutionairen die zich van de eigenlijke sociaal-democratische partij hebben afgescheiden en als eerste praktische punt het onmiddellijk sluiten van den vrede op hun program hebben staan. Tegenover hen staan de menschewieken of minimalisten (mensch-minder), kadetten of een situationeel democraten of ook leden der volkspartij genoemd. Deze zijn [...] gezind en geven voor het voortzetten den oorlog tot het uiterste. Bolschuirski, Maximalisten, extreministen zijn drie namen voor een en dezelfde partij.

Zaterdag 1 December 1917

De laatste maand van 1917. En wat is het allemaal ongunstig voor de Entente. Morgen komen de Russische en Duitse onderhandelaars bijeen.

Een telegram meldt a) dat de Engelschen aan het westelijk front 4000 man eenige dorpen en batterijen hebben verloren, b) dat in België zoveel Duitse troepen zijn aangekomen als in het begin van den oorlog, en ten slotte c) dat Rumenië aan de geallieerden bericht heeft gezonden, dat zij over zal gaan tot vredesonderhandelingen met Duitschland en Oostenrijk, daar zij geen steun van Rusland meer heeft. Hulp van de geallieerden kan niet meer gebracht worden. Dat zijn dus treurige berichten en wat zal er nog bijkomen.

Als het Russisch front vrij is, komt heel de massa Duitschers van daar naar het westen om het met alle macht nog eens te wagen. Zou een land zoo zwaar beladen met misdaden die niet te ontkennen zijn, nog winnen? Ik wil het niet gelooven, maar het zal toch gebeuren. Ik ben

geen profeet doch denk dat in 1918 groote dingen zullen gebeuren. God is echter rechtvaardig en daar steun ik op.

Zondag 2 December 1917

Er worden nu ook klompen en schoenen gedistribueerd. Menschen met een inkomen van minder dan 1200 gld kunnen bv. mans klompen verkrijgen: 60 ct p paar, terwijl dan van het Koninklijk Steuncomité 60 ct wordt bijbetaald, daar de prijs 1,20 is.

Voor mansschoenen wordt betaald 8 gld. Het comité legt er 4 gld bij; daar de prijs 12 gld is.

Menschen met inkomen beneden 1600 gld worden schoenen gerepareerd (zolen en hakken) voor 2,25 per paar. Zelfreparateurs krijgen zolen en hakken voor 1,10 gld p paar.

Het ligt in de bedoeling voorloopig per jaar aan elk lid van zoo'n gezin 1 paar klompen en schoenen te verstrekken.

De gas wordt nu 19 ct p meter terwijl de petroleum per 1 Dec verminderd is met 14 ct, dus wordt 30 ct de liter. De vermindering van 14 ct wordt door de gemeente bijbetaald, wat een onkosten van circa 21000 gld per jaar voor de gemeente zal uitmaken.

Maandag 3 December 1917

Vannacht hevige storm. Vanmorgen lag de sneeuw een paar voet hoog, en nog stormt en jaagt de sneeuw maar door, het is niet om buiten te komen. En onder al dat gegier en gehuil door schoorstenen, deuren en vensters dringt hevig het kanongebulder door. Door den storm zijn vele telegraaf- en telecomlijnen gebroken.

De regeering heeft besloten de geheele suikeroogst over te nemen. De prijs is en blijft echter 25 ct de ½ kilo. De banketbakkers en jamfabrieken betalen echter een hoogere prijs, mede om de onkosten te dekken.

Dinsdag 4 December 1917

Alles is in de hoogste spanning. Hetgeen in Rusland gaat gebeuren, zal van zeer beslissende invloed zijn. De berichten dezer morgen melden dat een wapenstilstand van 48 uur tusschen Duitschland en Rusland is ingetreden.

Engeland en Frankrijk staan nu voor een tweesprong, want als al de troepen in Rusland vrij komen, plus de duizenden soldaten die Rusland van Duitschland in bezit had als krijgsgevangenen, dan zou het wel kunnen gebeuren dat hier op het westen een druk wordt uitgeoefend die niet te weerstaan was. Dit alles zou van zoodanige invloed zijn, dat het einde van den oorlog naderbij is, en de Deutsche overwinnaar wordt. Dan is macht boven recht gegaan. Ik haat die Deutsche hoofdmannen met al wat in mij is. Men moet die loensch kijkende boventronie's maar bekijken in die [...] om in te denken wat er van Europa zal gebeuren als ze baas worden.

Woensdag 5 December 1917

Het vriest dat het klapt, nog een paar dagen en men rijdt schaatsen. Wat zal er weer een koude worden geleden, vooral door menschen, kinderen in een vervallen hut wonende; zonder stooksel, zonder kleeren, zonder eten. Dat nu juist in zoo in droevige tijd zoo vroeg de winter invalt.

Men meldt dat de 2^e dochter van de tsaar in manskleederen ontvlucht is en zich in Amerika bevindt onder den naam van Mejufrouw Romanof. Zij wil voordrachten houden ten gunste van het Russisch volk. Wat een veranderde toestand.

Bij Kamerijk moet dezer dagen zoo hevig zijn gevochten als nimmer nog in dezer oorlog is gebeurd. Bergen en nog eens bergen van lijken liggen op het slagveld. De strijd bleef onbeslist.

Donderdag 6 December 1917

St. Nicolaas feest, als ge zoo hoort wat banketbakkers en galanteriewinkels verkocht hebben, dan is er geen gebrek en oogenschijnlijk overal weelde. Onbegrijpelijke tijden.

In Esschen waren weder Duitsche soldaten aangekomen. Zoo direct van het front. Het bleek echter dat ze vol ongedierte zaten er werden terug naar Antwerpen gezonden om gereinigd te worden. Dat loopgravenleven moet vreselijk zijn.

Vrijdag 7 December 1917

De Engelschen hebben in Kamerijk terug moeten trekken naar hunne oude stellingen. Van weerszijden duizenden dooden.

In een door Wilson in Amerika gehouden rede wordt voorgesteld voor aan Oostenrijk den oorlog te verklaren. In Rusland voorloopig wapenstilstand.

Zaterdag 8 December 1917

Een sensationeel bericht is uit Rusland aangekomen. De telegraaf meldt dat een heden gepubliceerd decreet aankondigt dat alle buitenlandsche leeningen geannuleerd worden, en dat de rente betaling op deze leeningen is gestaakt. Een decreet is in voorbereiding waarbij alle Russische buitenlandsche leeningen worden geannuleerd. Als ook de door Russische bank- en spoorwegmaatschappijen onder garantie der regeering in het buitenland geplaatste leeningen en de stukken van Binnenlandsche leeningen welke in het buitenland gehouden worden.

In Halifax een stad in Amerika heeft een ontploffing plaats gehad, door dat 2 schepen met munitie geladen tegen elkaar op stoomden. Het grootste gedeelte der stad is verwoest en de laatste berichten melden 2500 dooden. De eene ramp volgt op de andere.

Zondag 9 December 1917

Amerika heeft Oostenrijk den oorlog verklaard. Ook Eucador heeft zijn verhouding met Duitschland afgebroken. Dit alles zal niet veel helpen ter verbetering.

Het annuleeren der Russische leeningen is het gesprek van den dag en in de bladen worden de bezitters verzocht zich kalm te houden en de stukken niet *à tout prix* te verkoopen. Zooals den laatsten tijd aangetoond werd ongeveer 70 millioen gulden aan rente van Russische stukken in Nederland uitbetaald, wat een kapitaal van ongeveer 1 ½ milliard vertegenwoordigt. Ik weet niet meer wat er van te denken. Czernin, de Oostenrijksche premier heeft verklaard dat Oostenrijk Duitschland helpt zijn land te verdedigen, en dat nu voor de Entente nog gelegenheid bestaat vrede te sluiten. Wacht men nog langer, dan wordt het voor hen noodlottig daar men den defensieve oorlog in een offensieve oorlog zal veranderen en de gevolgen niet te overzien zijn. Ik weet niet meer wat het beste is, maar het staat er nu voor de geallieerden niet best bij. Rusland heeft zijn bondgenooten bedrogen.

Maandag 10 December 1917

Een groot blad in Nederland doet een beroep op ons land om België en Noord Frankrijk toch niet van honger te laten omkomen. De toestanden zijn daar vreselijk en er sterven menschen van honger. Men geeft tegelijk een staatje op van de prijzen van voedingsartikelen, zooals ze op den huidigen tijd zijn te Rotterdam en in België. Ik laat dit hieronder volgen om een kleuridee te geven wat de menschen daar moeten eten die niet zoo bemiddeld zijn dat ze deze prijzen kunnen betalen, en zoo er geen hulp komt, zal het nog erger worden. Wat er toch een rampen over de wereld gekomen. Oorlog aan den oorlog.

Prijzen	België	Rotterdam	
Spek	20 fr	3.00 gld	de kilo
Kaas	15	1.20	
Aardappelen	2.50	0.06 ½	
Thee	1.00	2.80	
Boter	27	3.50	
Vet	40	0.40	
Koffie	100	2.00	
Ossenvleesch	17	1.60	
Meel	12	0.14	
Melk	1.20	0.16	
Eieren	0.60	0.18	

Dinsdag 11 December 1917

Een telegram meldt: Jerusalem door de Engelschen genomen. Alle bladen, dezen avond verschijnende, ook die welke pro Duitsch gezind zijn, moeten erkennen de groote moreele overwinning door het innemen dezer stad op Turkey behaald. Bijna 200 jaar is deze stad in handen der Turkey geweest.

Voor Duitschland is het vooral een pijnlijk geval dat het zijn bondgenoot die tot nu toe zoo wat uitsluitend ten genoegen van Duitschland zijn mannen opofferde, en in Bagdad en nu in Jerusalem aan zijn lot overlaat.

Gistrenavond liep het gerucht dat Frankrijk over vrede wenscht te spreken, doch men noemde het een beursbericht, daar Rusland nu toch weer verklaard heeft de leeningen niet te annuleren. Wat er van dat land terecht moet komen, ik weet het niet niet. De Entente schikken er zich in, met groote kalmte, dat een van zijn bondgenooten

den verradersrol speelt en hoewel het een oogenblik schijnbaar wanhopig leek, is er toch weer moed in de gelederen gekomen. Uit alles blijkt, ook in Amerika, dat den strijd beslist niet wordt opgegeven en men wil vechten tot de overwinning behaald is. Wat het brood aanbetreft is het hier in de gemeente nu uitstekend geregeld, we krijgen wel te weinig, 2 ons, maar wij krijgen het toch. Ik was Maandag in Oudenbosch en om 9 uur 's morgens zag ik bij de bakkers reeds een kaartje voor de ramen: geen brood meer. Eén bakkerswinkel kwam ik voorbij, ik dacht dat er een boedelverkoop plaats had, zoo'n massa menschen voor de deur zich verdringend om nog wat brood in bezit te krijgen, en het ergste was dat voor Donderdag niet gebakken wordt. Velen rijden dan ook per fiets naar omliggende plaatsen om met bons hier of daar nog wat brood op te scharrelen. Men zegt dat de antraciet kolen 7 gld het mud, gewoone kolen 6 en cokes 3 zullen worden. We hebben op 't moment oogenblik weer goed weer, de sneeuw is weg en het zonneke schijnt vrolijk. Met de soldaten is het weer een dooie boel. Geen uitrukken, geen muziek.

Woensdag 12 December 1917

Nu pas wordt het bekend dat 22 november te Griesheim een der grootste Duitsche munitiefabrieken door een ontploffing totaal is vernietigd. Vele menschen zijn omgekomen, doch dat is tegenwoordig bijzaak, het ergste is dat de munitie kwijt is. Te Emmen is een Fransch luchtschip gedaald en geïnterneerd.

Donderdag 13 December 1917

Het is vandaag afkondiging geweest van den nieuwe grondwet. Vanmorgen hing de vlag uit op het Raadhuis, doch bijna niemand wist waarom. Om 12 uur schijnt volgens een plaatselijk blad, de Burgemeester met B en W. en secretaris op de pui van het Raadhuis gekomen te zijn en heeft de secretaris het Koninklijk besluit voorgelezen, welke gebeurtenis slechts door weinig menschen is opgemerkt. Het is nu geen tijd om aan een nieuwe grondwet te denken, alhoewel hij toch veel verandering zal brengen.

Vrijdag 14 December 1917

Men verwacht binnen korten tijd een groot offensief der Centralen hier aan het westen. Reusachtige troepen komen België binnen en maken zich voor den aanval gereed. Bij de Entente is de spanning op het hoogst daar men denkt dat van den kant der Duitschers nogmaals een doorbraakpoging zal gedaan worden en men door den toestand in Rusland duizenden manschappen heeft vrij gekregen.

Wij gaan dagen van spanning tegemoet, daar wel beslissing zou kunnen komen. Dat de dappere Franschen zich goed houden tegen de Hunnen.

12 Sept l.l. is door de Deutsche regeering langs een neutraal land aan de Engelsche regeering doen weten, dat zij iets betreffende den vrede had mede te deelen. De Engelsche regeering verklaarde zich bereid deze medelingen aan te hooren, en met zijn bondgenooten te bespreken, en van dit antwoord werden zij in kennis gesteld. De Deutsche regeering deed haar aangekondigde mededeling niet en daardoor bleef de zaak zoals ze was. (Dit volgens bekendmaking in het Engelsch Lagerhuis).

In Rusland is de toestand zoo onduidelijk mogelijk. Alles baas, alleen gelijke rechten. Met de vredesonderhandelingen gaat het daar ook

niet erg vlot, men stelt van weerszijden niet na te komen voorwaarden.

Bij ons alles rustig de soldaten rukken niet uit.

Gister tegen den avond, het was al donker, en door dat het nogal onveilig is op straat, had ik de voordeur gesloten, werd er gebeld. Ik naar voren, doe de deur open en vlak voor mij staan 30 á 40 soldaten, allen met hun bord met eten bij zich. Ik zeg wat is 't nou? Ja meneer is de luitenant thuis? Neen juist uitgegaan. Ja zie je we wouwen even late zien dat we te weinig eten krijgen en daar nu de luitenant niet thuis is, gaan we naar de commandant. Ja! Naar den commandant riepen ze met gelijke mannen en omringd door een massa nieuwsgierigen trok men de Markt op. Het was een heel standje voor mijn deur.

Zaterdag 15 December 1917

Dezer dagen is aan de industrie der Branderijen te Schiedam medegedeeld dat hun deze week voor het laatst granen ter beschikking worden gesteld. Daardoor zullen de fabrieken worden stopgezet en vele menschen zonder werk.

Nog steeds zijn de vredesonderhandelingen tusschen Rusland en Duitschland hangende, doch men zegt dat zij tot een goed einde zullen gebracht worden. Enfin we wachten de dingen maar af, iedereen verlangt vrede.

Zondag 16 December 1917

Als alles waar is, wat men schrijft over de toebereidselen van Amerika voor den oorlog, dan is het verbazingwekkend. Meer dan 9 millioen menschen worden in de wapenkunde opgeleid. Locomotieven met het spoor zooals in Amerika gebruikt kan worden, doen in Frankrijk al volop dienst.

Aan het Italiaansche front wordt hevig gevochten. Het schijnt dat de Italianen standhouden.

Tot dusver hebben de geallieerden nog geen antwoord op de vredesnota van den Paus opgezonden.

Maandag 17 December 1917

Ik lees vandaag in de *Maasbode* dat generaal Pershing, bevelhebber der Amerikaansche troepen aan het westelijk front, aan een gezant uit Amerika de volgende boodschap voor het Amerikaansche volk heeft medegegeven.

Ga terug, zegt hij, en maak een einde aan de meening, dat wij niet door de Duitsche linie kunnen breken. Wij kunnen er met menschelijke middelen door, en wij willen er door. Verklaar aan iedereen, die gij ontmoet dat wij vastbesloten zijn te overwinnen.

Ik ben wel nieuwsgierig wat ik daar over 3 maanden van te zien krijg. Telegram meldt dat definitief een wapenstilstand is gesloten tusschen Rusland en Duitschland en wel voor 25 dagen, te beginnen van heden. Wat zullen de Russen nog klopp krijgen van de Duitschers als het hun hier aan het westen voorspoedig gaat. Begrijpen de stommelingen dat niet?

Dinsdag 18 December 1917

Op 't oogenblik wordt er aan het Westen niet gestreden. Beide partijen maken zich op voor een nieuwe tijd. Er wordt niet anders gesproken dan over den wapenstilstand in Rusland en de vrede die daar op volgen zal. Dit laatste is echter nog zoo zeker niet, alhoewel van Duitse kant er alles op gezet wordt. Zoo doende verliest Frankrijk een bondgenoot die het zooveel jaren trouw heeft bijgestaan, en gedurende den oorlog ontzagelijke sommen heeft voorgeschoten. Het

zal juist den bondgenoot zijn, die voor de Franschen den tijd doet verliezen. Maar komaan, misschien komt alles goed terecht.

Woensdag 19 December 1917

Een Oostenrijksche Gravin genaamd von Platen is tot 2 maanden gevangenisstraf veroordeeld, en wel omdat zij reeds eenige tijd voor duizenden guldens smokkelwaar over de grenzen heeft gebracht. Zij reisde met een groot aantal koffers en kisten vanuit Noordwijk naar haar land op en neer. Tevoren had zij verklaard geen verboden waar mede te nemen. De kommiezen waren haar echter te glad af en snaptten haar. Zij behoort tot de familie van den staatssecretaris van Buitenlandsche zaken te Berlijn.

‘t Is geducht aan ‘t vriezen, en geen kolen.

Donderdag 20 December 1917

In Portugal is oproer uitgebroken, en de tegenwoordige President afgezet. In de straten van Lissabon heeft een gevecht plaatsgehad waarbij 100 dooden en 600 gewonden.

De groote staking in Tilburg is geëindigd, nadat men van weerszijden wat heeft toegegeven.

Voor vervoer van levensmiddelen door de commissie *Con for Relief* zullen door de spoorwegautoriteiten dagelijks 60 wagons over Roosendaal naar Rotterdam verzonden worden, om gevuld terug te gaan.

Vrijdag 21 December 1917

Strengte vorst. Men rijdt reeds schaatsen.

Met den oorlog is het een roezemoes, men kan er geen wijs meer uit worden. De verschillende afgevaardigden van Rusland en van Duitschland komen bijeen om over de vredesonderhandelingen te spreken die gehouden worden te Brest-Litouwen.

En terwijl deze aan de gang zijn, wordt er door de verschillende partijen in Rusland dapper gevochten. Er is een contrarevolutie op touw gezet door de kadetten. In Petrograd en Moscou worden straatgevechten geleverd, alles verwoest en leeggeplunderd. Zoo lees ik daar een bericht.

Het decreet der Bolsjeurki volgens hetwelk allerhande rangsdistinctieven in het leger moeten worden afgeschaft, wat een toestemming van het aantal moorden van officieren vooral die der infanterie veroorzaakte. Toen het bericht van de uitvaardiging van het decreet het front bereikte, liepen de soldaten van de officieren te hoop en vermoordden hen, die weigerden de schouderkloppen af te leggen. De officieren zijn verontmoedigd, velen verdwijnen en keeren terug naar hun huis in de Ukraine, den Kaukasus en Siberië, maar de groot Russische officieren zijn feitelijk de gevangenen hunner eigen manschappen.

Zoo werkt Rusland zich door eigen krachten ten gronde, zeer tot genoegen der Duitschers, die er ruim van profiteren om hunne troepen aan het front weg te halen en naar het wester front te zenden, waar de groote slag zal vallen.

Zaterdag 22 December 1917

Nu komt er weer een bericht dat Duitschland gaarne had en Rusland gevraagd heeft de Entente uit te noodigen aan de vredesonderhandelingen deel te nemen. Ook meldt men dat de vrijgekomen Duitse krijgsgevangenen in Rusland met hunne officieren de thans bestaande regeering helpen vechten tegen de Russische Revolutie. Enfin men kan er geen wijs uit.

In Engeland en Frankrijk klinkt nog steeds de kreet "Volhouden tot het uiterste niet rusten voor de Duitse bandietentroep er onder is".

De telegrafische verbinding met Engeland is nog niet in orde, omdat de grindkwestie nog niet is opgehelderd. Opnieuw heeft de Nederlandsche regeering aan Duitschland gevraagd daaromtrent een onderzoek te mogen instellen, en zoo te weten wat met het grind gebeurt. Doch Duitschland weigert het onderzoek toe te staan wat wel eenigszins een bewijs is, dat Engeland gelijk kan hebben. Bij ons zeer rustig, het wordt bijna geen dag.

Zondag 23 December 1917

Vanmorgen uit de kerk komende, vertelde mij een kennis dat een telegrafisch bericht had gemeld dat van nacht 6:8 bommen op de stad Goes waren geworpen. Gelukkig geen dooden of gekwetsen doch veel materieele schade.

Maandag 24 December 1917

Verschillende huizen zijn in Goes verwoest, doch gelukkig slechts een paar menschen niet ernstig gewond. We zijn aan den vooravond van Kerstmis. 't is koud, er valt een weinig sneeuw.

We hebben voor de feestdagen toch wat kolen kunnen krijgen, we zitten dus niet in de kou.

Dinsdag 25 December 1917

Kerstfeest! Voor den 4de maal moet ik dit schrijven en nog is het oorlog. Wat menschenlevens verloren, wat ellende geleden, wat verwoestingen aangebracht tusschen 1916 en 1917 van deze vredesdagen. 't Is niet te beschrijven, men kan er niet dan met angst aan denken.

Vanmiddag is het gaan sneeuwen, het was vanavond licht op straat, alles wit met heldere maneschijn. 't Was stil op straat, en ondanks den hooge feestdag drong het kanongebulder gedragen op de vrieslucht tot ons door. Wat zullen we volgend jaar bij leven en gezondheid met

Kerstmis neerschrijven; zou dan de vrede op de aarde zijn teruggekeerd. Laat ons hopen dat God zich over de wereld ontfermt.

Woensdag 26 December 1917

Prachtig winterweer, de kinderen rijden met de slede. Amerika maakt reusachtige voorbereidselen om den oorlog in groote stijl voor te zetten.

De Duitsche bladen publiceeren den volgende kerstgroet van Hindenburg.

*De zegen Gods rustte op onze wapenen in 1917. Hij zal in 1918 onze rechtvaardige zaak tot een rechtvaardig en gelukkig einde brengen. Hoofdkwartier 24 dec 1917.
w.g. Hindenburg*

Ik kan bij den groet niets bijvoegen, maar als ik al de gruwelen lees, die door het Duitsche leger in België begaan zijn, als ik lees hoe reeds lang te voren, ondanks de schijnvriendschap van Duitschland tegenover het arme België, het plan vastgesteld was door België Frankrijk binnen te vallen, hoe tot het laatste oogenblik werd verzekerd door de mannen, wiens woord men toch vertrouwen moet, dat de neutraliteit van België niet geschonden zou worden, dan kan de zaak door Hindenburg bedoeld niet rechtvaardig zijn. Dan kan de zegen van den eenig rechtvaardigen God niet op deze zaak rusten. Of is alles leugen wat Duitschers zeggen? Sta ik dan aan den onrechtvaardige kant? Aan de zijde van hen, niet door God gezegend. Ik weet het niet.

Deze avond ik even naar het station. Alhoewel men heel den dag had geroepen dat er zoo geschoten werd, hoorde ik niets. Alles was doodstil, prachtige heldere maan, overal een eenig mooi wintergezicht.

Circa half negen ging ik met eenige vrienden naar huis. Ik had even in Neerlandia een glas bier gedronken. We komen buiten, ik zeg, “Wat is dat voor een gerommel, komt er een trein in razende vaart van uit de verte aanstormen?” ‘t Was of het geen uur van ons vandaan was. “Ach!” riep ik uit, “als de Franschen en hunne helpers de Barbaren maar tegen kunnen houden”. Boem!! kreeg ik voor antwoord, ‘t was een ontploffing of een schot uit een zeer zwaar kanon ‘t was of een greep mijn keel dicht schroefde. Na afscheid van mijn vrienden te hebben genomen, spoedde ik mij naar een goede kennis van een Belg, om over den toestand te spreken.

Donderdag 27 December 1917

Nog steeds volop winter. De straten zijn gevuld met ijswagens en pieksleden.

De soldaten rukken niet uit.

In Rusland zijn de onderhandelingen nog steeds gaande.

Vrijdag 28 December 1917

De Duitschers verlangen dat de geallieerden worden in kennis gesteld omtrent hunne vredesvoorwaarden die zij Rusland willen voorleggen. Voor de bekendmaking is 10 dagen tijd genomen, doch reeds nu komt van de geallieerden bericht dat zij er zich geheel buiten houden. De voorstellen der Duitschers worden niet vertrouwd. Die eens zijn woord breekt, is het vertrouwen kwijt. Er wordt door de geallieerden en daardoor ook Amerika gevochten tot het uiterste, of wel Duitschland moet met voorstellen voor den dag komen, die de toets der oprechtheid kunnen doorstaan en wel zoodanig dat een tweede wereldoorlog niet meer kan gebeuren.

Zaterdag 29 December 1917

Tusschen Vrijdag en Donderdagnacht schijnt een vijandelijk vliegtuig onze plaats te zijn gepasseerd.

De steenkolen ten gebuik voor industrie en inkwartiering komen nu te staan:

Anthraciet	5.25	per hl.
Stukken	4.85	
Eierkolen	4.85	
Bruinkoolbriketten	5.60	per 100 kg

Voor het huisgezin blijft voor anthraciet de prijs 2.25 de hl. de andere soorten naar evenredigheid van het aantal kachels aan iemand is toegezegd gedurende de winter. Gaat men er echter boven, dan wordt de dure prijs toegepast.

Onze kolen voor gezin waren vandaag op en het zal wel 14 dagen aan loopen, voor we er weer krijgen. We hadden nog wel wat gruis maar kunnen dat in een vulkachel niet gebruiken. Vanmiddag zijn we met een groote zeef gaan werken om de nog aanwezige stukken in het gruis er uit te halen, daar we anders morgen zonder vuur zitten.

Zondag 30 December 1917

Generaal Leman, de dappere verdediger der forten van Luik en die in het begin van den oorlog is gevangen genomen door de Duitschers, is in vrijheid gesteld onder voorwaarde zich naar Zwitserland te begeven. Eerst wilde hij daar niet toe overgaan, omdat hij zich tegenover de Duitschers niet wilde verplichten. De Belgische regeering heeft hem echter verzocht het aanbod aan te nemen.

In den Haag is een volle trein met Engelsche officieren en manschappen uit hunne gevangenis in Duitschland aangekomen en zullen in ons land vertoeven zoolang de oorlog duurt.

Maandag 31 December 1917

De laatste dag van 1917. Weer een oorlogsjaar voorbij. Duizenden mensen gedood of verminkt. Vele schoone steden en dorpen verwoest, en nog staan millioenen mannen tegenover elkander, gereed voor den aanval. Veel is veranderd, niet ten voordeele der Entente. Rusland stortte ineen en is in handen van bandieten. Geweerschoten kondigden vannacht aan dat het jaar 1917 is geëindigd.

1918

Dinsdag 1 Januari 1918

Op het reclamebiljet van de *Maasbode* dat telkens bij de ochtend- en avondeditie bij den agent van dit blad, de firma E. van Helvert-Weyermans voor de raam wordt opgehangen stond deze morgen vermeld:

Engeland wil onderhandelen?

Er staat echter een vraagteken achter. Het bericht is echter onmiddellijk tegengesproken. Komt er nu geen einde, dan zal het zwaard beslissen.

De heer Vissers, de eenige die bij den bomaanval te Goes zwaar gewond werd, is overleden. De Koningin zond een krans om op het graf te leggen.

Woensdag 2 Januari 1918

Vanuit Duitschland komt over Esschen vandaag een trein binnen met ongeveer 600 zwaargewonde Engelsche geallieerden en minderen. Allen totaal ongeschikt voor den strijd, laat Duitschland ze los, en gaan allen in Rotterdam op de boot en naar huis. De belangstelling niet groot, wel veel medelijden. Maar het nieuwe gaat er af, men geraakt er aan gewoon. Na een oponthoud van 1 uur zijn ze doorgestaan. Aanhoudend hooren we de laatste dagen in de toonaangevende bladen dat kans bestaat dat er over vrede onderhandeld zal worden.

Donderdag 3 Januari 1918

Het Fransche leger dat aan het Italiaansche front mee helpt vechten, heeft een flinke overwinning behaald, hun positie verbeterd, en dat van den vijand moeilijker gemaakt.

Als ge zoo de kranten leest, moet het vreselijk lijden en de zware verminking der Engelsche militairen die ons station zijn gepasseerd, niet te beschrijven zijn. Er was een volle wagon bij met krankzinnigen, die woeste geluiden uitstooten als wilde beesten. De trein kwam minstens 2 uur te laat binnen, zoodat bij aankomst te Rotterdam het reeds pikdonker was en bij de onstuimige zee het overbrengen der gewonden op den stoomboot, zeer bemoeilijkt werd. De Nederlandsche generaal belast met de ontvangst der gewonden heeft dan ook een protest van afkeuring gezonden naar de Duitsche regeering, vooral omdat het reeds voor de zoveelste maal is, dat de trein zoo laat binnen komt, wat de overbrenging zeer bemoeilijkt.

Vrijdag 4 Januari 1918

Heden kwam weder een geïnterneerd Engelsch vliegtuig voorbij, groot kaliber, 't was bij Biervliet (Zeeland) gedaald.

Met de vredesonderhandelingen tusschen Duitschland en Rusland gaat het niet goed, en waarschijnlijk worden ze afgebroken. Rusland wil dat Polen, Litouwen en Koerland door zijn eigen bevolking laten beslissen of ze zelfstandig willen blijven of wel onder Duitsch of Russisch bestuur. Bovendien heeft Rusland nog een voorwaarde die door Duitschland niet wordt aangenomen. Rusland eischt dat alle Duitsche troepen zich uit deze gewesten terug trekken, opdat de bevolking volkomen vrij zijn keuze kan doen, en dat wil Duitschland niet. Zeer begrijpelijk, mijne vriend.

Zaterdag 5 Januari 1918

De bladen melden dat de vredesonderhandelingen zoo goed als zeker mislukt zijn. Sedert het begin van den oorlog zijn de verliezen der Engelschen 2 millioen man, waarvan op zijn minst $\frac{3}{4}$ millioen dooden. De weldadigheidsfeesten, met andere woorden, de onzinnige geldklopperij uit de zakken der burgers zijn, gistrenavond begonnen, en duren tot Maandagavond.

Eergister kreeg ik voor het eerst een mudje kolen voor industrie á 5.25 gld het mud.

Aan de grenzen worden door Duitsche opkooopers 6 mark voor 100 centen, en 20 mark voor 100 nikkelen stuivers betaald.

Zondag 6 Januari 1918

Alles is in spanning hoe het in Rusland zal afloopen met de vredesonderhandelingen of zij door zullen gaan, ofwel afgebroken zullen worden. De Russen willen nu weer dat in Stockholm verder onderhandeld zal worden, wat de Duitschers beslist weigeren.

Met dat al wordt alles peperduur. In mijn vak [stoffeerderij?] bijv. vóór den oorlog was de inkoop 75:80 ct de el nu 4,00 gld en dan nog beperkte levering.

Maandag 7 Januari 1918

De feesten ten voordeele van het Wit-gele Kruis zijn nog in vollen gang. Aan geld geen gebrek als ge zoo de beweging aanziet. In een paar dagen tijd vliegen duizenden guldens uit de zakken der burgers, ondanks het leven 100% duurder geworden is.

Dezer dagen zijn er weer groote oefeningen en krijgen we Dinsdagavond voor een nacht een officier. Alles wordt vol gestopt.

Dinsdag 8 Januari 1918

Vanmiddag zijn de troepen binnengekomen, doch hebben nog geen inkwartiering, ik denk dat het is, omdat wij reeds een officier in kwartier hebben.

We hebben weer volop sneeuw.

Lloyd George heeft een groote doch zeer gematige rede gehouden en het doel der geallieerden duidelijk uiteengezet. De groote struikelblok is Elzas en Lotharingen, geven de Duitschers dat toe (het overige zouden ze wel geneigd zijn) dan is den oorlog geëindigd.

Woensdag 9 Januari 1918

Gistren is de H Cornelis Kerk ingewijd. Het uitsteken der vlaggen, was alles wat er merkbaar van was.

Heel den gepasseerden nacht gesneeuwd. Voeten hoog ligt het, zooals zelden gezien is.

Vanmiddag is een groote troep soldaten aangekomen, die huis aan huis vragen om onder dak te komen. Bij sommige mensen bij ons in de buurt lagen er vijf zomaar in de logeerkamer op den grond.

Wat er met onze broodkaarten gebeurd is, ik weet het niet, maar gistrenavond hadden we niet een kaart meer en pas a.s. Zaterdag beginnen de nieuwe. Vandaag hebben wij hier en daar nog wat kunnen krijgen, maar zal het treurig zijn daar de menschen die nog voldoende kaarten hebben, vandaag voor morgen tegelijk moeten halen, daar morgen niet gebakken wordt.

Donderdag 10 Januari 1918

Voor ons ontbijt gebruiken we wat gebakken aardappelen, niet veel want er zijn er niet veel, vanmiddag erwtensoep met een paar mislukte pannekoeken, daar de surrogaat daar voor gebruikt, rommel is.

En zoo gaat het overal in nogal groote gezinnen. Om 4 uur ieder 2 macaroni koeken en een klein worstenbroodje en vanavond erwtensoep. Wat de menu morgen zal zijn, ik weet het niet, voor Zaterdag krijgen we niet bij één bakker brood, want wordt hij gesnapt ook maar een brood zonder bon te verkoopen, in geen maand mag hij bakken.

De straten zijn vol sneeuwmodder, den dooi is plotseling begonnen. En zoo gaat het maar door.

Vrijdag 11 Januari 1918

Met veel moeite hebben we hier en daar, meestal bij kennissen op hooge leeftijd, die niet meer zooveel eten als aankomende jongens, voor circa 400 gram bons op kunnen halen. Zoodat wij vanmorgen een brood van 400 gram met ons negenen moesten deelen, en verder door den dag pap en aardappelen. Gelukkig beginnen morgen de nieuwe bons.

Een telegram meldt dat de grenzen van Duitschland naar Zwitserland en Nederland, zoowel voor den handel als passagiers gesloten zal worden en wel voor 2 maanden, zegt men.

Weer opnieuw is een bericht gekomen dat binnen een paar dagen uit Rusland zal bekend gemaakt worden dat de Russische nationale schuld nietig zal worden verklaard. De minister heeft de Burgemeesters per missive verzocht ten spoedigste opgave te doen van de in Nederland aanwezige voorraad en manufacturen bij fabrikanten en handelaren. Onder manufacturen zijn inbegrepen alle textielgoederen, niets uitgezonderd, ook zelfs geen functionerend.

Zaterdag 12 Januari 1918

Nadat we den dag van gistren met pap aardappelen en pap hadden doorgebracht en vast voorgenomen werd, voortaan beslist niet meer

brood dan ieder mag hebben, nl. 250 gram, vonden we door een onbegrijpelijk iets nog 350 gram aan bons in een doosje dat in den bureau stond. 't Was 10 uur avond. Er ging een gejuich op in het huisgezin. Gauw naar den bakker, desnoods uit zijn bed halen, en zien of er voor die 350 gram nog wat te krijgen was, en waarachtig men kwam met een brood aangedragen. En 10 uur 's avonds werd nog een feestmaal aangericht, bestaande uit brood en thee. Of het smaakte. In een ommezien was het brood verdwenen, 't zijn rare tijden. Deze morgen zijn weer en wel 2 treinen met zwaar gewonde Engelschen over Esschen, hier gepasseerd. De eerste trein bevatte 98 gewonden alle met een arm of een been. In een der wagens lagen 8 officieren wier alle beider beenen af waren.

Zondag 13 Januari 1918

Tegenwoordig wordt er aan de grens te Esschen weer veel jenever gesmokkeld. Men betaalt er graag 1 Mark voor een glasch. Wat reeds vroeger gemeld werd heeft nu plaats gehad. De beroemde keizerklok hangende in den Dom van Keulen en wegende 27.000 Kilo, is voor munitie te maken, uiteen geslagen. Op oudejaarschavond heeft zij voor het laatst geluid. Deze klok was gegoten uit of van Fransche kanonnen in 1870 veroverd. Men heeft in Duitschland ook niet gedacht dat het zoo ver zou komen. Binnen eenige dagen zal de schadevergoeding uitbeaald worden indertijd door de Engelsche bommen uit een vliegmaschine geworpen op Zierikzee. Het gezamenlijk bedrag der veroorzaakte schade bedraagt honderdtwintigduizend gld.

Maandag 14 Januari 1918

De melk kost thans bij ons 17 ct de liter. De prijs is hoog, maar ondanks deze prijs gaat er nog dagelijks volgens opgave der Duitsche

Handelsstelle in Haag (Transportzentrale) 38.000 liter per dag naar Duitsland.

Kwart over 2 is vanmiddag de trein met 236 Duitse zwaargewonden ons station gepasseerd, richting Esschen. Men zegt dat voortaan om de 14 dagen telkens 2 zulke treinen met Engelsche en Duitse gewonden zullen passeren.

Dinsdag 15 Januari 1918

In tegenstelling met het doorkomen van verwoeste levens, is vanmorgen een trein met 500 kinderen uit Noord-Frankrijk en België aangekomen. Alle jeugdige kinderen die zingend en juichend over het perron liepen en dansten blij uit de handen van den vijand te zijn.

Eenige tijd geleden zijn met onbekende oorzaak 2 Engelsche torpedobooten op de Hollandsche kust vergaan en met man en muis in de diepte verdwenen. Gistren zijn te Vlissingen 3 aangespoelde lijken met militaire eer begraven. In West-Capelle liggen er 4 in het lijkenhuisje en in Heemstede zijn er 3 aangespoeld.

In Rusland zijn de besprekingen voorlopig afgebroken. Men komt met eenige punten niet overeen.

In Vlissingen zijn nog 3 en Hoek van Holland 1 lijk aangespoeld.

Woensdag 16 Januari 1918

Ongeloofelijke berichten omtrent geldverspilling komen in de kranten voor. Zoo lezen we vandaag in *De Grondwet* (en die kan het weten) dat in Den Haag bij een goudsmid waren besteld gouden gordijnringen, met de mededeling dat in elke ring een diamant moest worden gezet. ('t kan best waar zijn).

Donderdag 17 Januari 1918

In Rusland wil het maar niet vlotten. Het doel der Duitschers is annexeren. Wat we nog voor een jaar zullen krijgen, niemand weet

het. Ofwel vrede ofwel het ongelukkigste jaar van heel den oorlog. Op het wester front wordt op 't oogenblik niets gedaan terwijl de Italianen reeds de aanvallende partijen zijn geworden.

In Rotterdam en Amsterdam een ongekende sneeuwstrom gewoed.

Vrijdag 18 Januari 1918

Wegens spionage is in Duitschland een Nederlander gefusilleerd. Naar beschrijving in de couranten omtrent het verledene van den spion schijnt het een Roosendaler te zijn een zekere Haniek.

Ik heb hem als jongen gekend en ook nog later toen hij als sergeant naar Indië ging. Het schijnt dezelfde te zijn die indertijd geprobeerd heeft een heer uit Roosendaal bij de Duitschers verdacht te maken. Hij is ter dood veroordeeld omdat hij zoowel voor de Duitschers als voor de Engelschen spioneerde.

Zaterdag 19 Januari 1918

Het is wel vreemd te lezen in den krant o.a. uit de Bredasche rechtszaal.

C. K. Hager te Breda veroordeeld tot 2 weken hechtenis voor het verkoopen van 1 pond varkenslappen voor 75 ct ,terwijl de aangegeven prijs is 65 ct.

A.A.v.O. te Roosendaal wegens het doen vervoeren door zijn knecht van 375 kilo aardappelen (het vervoer is verboden) tot 50 ct boete of 1 dag hechtenis.

Een vrouw verkoopt zonder bon te ontvangen en voor 40 ct een ons thee. (de prijs is 20 ct) eisch 25 gld boete of 25 dagen hechtenis.

En zoo gaat het maar geregeld door.

Zondag 20 Januari 1918

We hebben zacht weer. De menschen zijn op den wandel. In Duitschland en Oostenrijk komt nu het volk met geweld verzoeken den vrede in den lande te brengen. Een vergadering van Duitsch invaliden, waar over vrede zou gesproken worden, werd door de leden der Vaderlandspartij (deze willen perse den oorlog doorzetten en von Tirpitz is hun leider) verstoord en en uiteen gejaagd. Als protest hebben 325 invaliden hun ijzeren Kruis naar von Tirpitz gezonden. Ook onder de marine is kwestie geweest waarbij 32 officieren zijn neergeschoten.

Maandag 21 Januari 1918

In Weenen is het compleet tot een uitbarsting gekomen, en zijn vele stakingen, ook in de munitiefabrieken, uitgebroken. Alles wordt in het werk gesteld het volk te bemoedigen en een spoedige vrede voor te spiegelen, totdat het vandaag of morgen tot een volledigen niet meer te stuiten uitbarsting komt. Het begint te kraaken!!

In Rusland zijn 2 gewezen ministers, eminente mannen, op hun bed in een hospitaal door hun eigen volk vermoord, terwijl naar bericht de geheele keizerlijke familie voor de rechtbank zal moeten verschijnen. 't Is zoo iets als van de groote Fransche revolutie.

Dinsdag 22 Januari 1918

We hooren weer hevig kanongebulder, bij eenigszins goed weer is het direct weer aan de aan de gang. Volgens verslag in de 2^e Kamer uitgebracht, zullen vermoedelijk de uitgaven voor de kosten der distributie van levensmiddelen gedurende 1918 bedragen als volgt.

regeeringsmeel	40.500.000
regeeringsbloem	9.400.000
Rogge	12.200.000

Rijst	12.000.000
Peulevruchten	2.000.000
Gort	4.300.000
Havermout	1.00.000
Boekweyt	1.000.000
Aardappelen	27.700.000
Groenten	7.800.000
Melk	1.800.000
Boter -Kaas	4.200.000
Margarine	10.400.000
Vleesch en worst	30.200.000
Bak en braadvet	17.400.000
Eieren	4000.000
Zeep	10.000.000
Liggelden Vracht enz.	20.000.000
Totaal	232.200.000

Van dit bedrag komt 9/10 voor rekening van het rijk, het overige voor de gemeenten.

Woensdag 23 Januari 1918

Dezer dagen houdt de Rijkskanselier weder zijn rede in den Rijksdag, en velen zijn nieuwsgierig wat er verteld zal worden. Het einde van den oorlog is nog niet te zien.

Kleine doch zeer noodzakelijke dingen bv. machinegaren kost 75 ct per klos.

Vleesch stijgt enorm in prijs terwijl ik nog steeds voor mijn werkplaats 5.25 gld voor een hl.kolen moet betalen. Kolen voor huishoudelijk gebruik zijn op 't oogenblik niet te krijgen.

Voor vele menschen wordt den strijd voor het bestaan groot, daar de ontvangsten geen gelijke tred met de uitgaven houden. Schoenen kosten 16:20 gld per paar.

Donderdag 24 Januari 1918

Wij hebben goddank zacht weer. 't Is zoo zacht dat de we kachel in de huiskamer niet behoeven te stoken. Ik geloof niet dat de menschen ooit meer naar warme dagen verlangd hebben dan nu. Velen zijn dan ook bij de strenge koude zonder stooksel geweest, ook zelfs bij diegenen die het ruim betalen konden.

De *Nieuw Amsterdam* zou verleden Vrijdag naar Amerika vertrekken met circa 1500 passagiers. Alles was klaar, en de meevarenden aan de strengste controle onderworpen. En 't is nu Dinsdag en nog ligt het schip in de haven. Vele reizigers hebben de reis opgezegd en het schip verlaten, de overigen mogen er nu en dan eens af, daar elk oogenblik de tijding kan komen dat men kan uitvaren. 't Is alweer Duitschland die hier de hand in heeft.

Vrijdag 25 Januari 1918

In de Tweede Kamer is zeer scherp besproken het indertijd huren door de regeering van het terrein der particuliere maatschappij. "*De Snijgroenmaatschappij*" te Gouda. Dit terrein is in 1914 door den Heer IJssel de Schipper voorzitter van het vluchtelingscomité namens de regeering afgehuurd voor den geheele duur van den oorlog.

Het terrein is groot 4 ha. waarvoor per jaar aan huur werd gevraagd 87.600 gld tot men na veel besprekingen overeenkwam tot den prijs

van 65.000 gld per jaar aan huur. Achteraf is gebleken dat genoemde IJssel de Schipper zelf aandeelhouder en commissaris is der snijgroenmaatschappij.

Aan deze woekerzaak is volgens den minister niets te veranderen en moet zoolang de oorlog duurt per jaar het enorm bedrag van 65.000 gld betaald worden.

De minister verontschuldigt zich door te zeggen dan hij bij het begin van den oorlog in aug 1914 door de onverwachte omstandigheden geen voldoende tijd heeft gehad het contract door te lezen voor hij het teekende.

Zaterdag 26 Januari 1918

Caillaux, de man van de vrouw die indertijd mr Calmette neerschoot en lid van de Fransche senaat is gevangen genomen, daar hij in betrekking stond met den vijand.

Het zijn weer rumoerige dagen in Frankrijk, alhoewel het in alle landen rumoerig wordt. In Oostenrijk en Duitschland begint de volksmassa zich te roeren en wel zoodanig, dat het reden tot nadenken geeft.

Den *Nieuw Amsterdam* die 9 dagen heeft moeten wachten, voor hij verlof kreeg uit te varen is heden vertrokken. Nog nooit is een boot onder zoveel belangstelling vertrokken.

Zondag 27 Januari 1918

De groote redevoeringen, door de leiders der verschillende landen in de laatste dagen gehouden doen inzien dat de vrede nog veraf is.

Wat in Duitschland voor een soldaat het hoogste gold nl. het IJzeren Kruis, is door een partij invaliden bij wijze van protest teruggezonden.

Dat dit geen uitstrooisel der Entente is, bewijst den brief die de voorzitter van den Bond van invalide oudstrijders door den

oppercommandant in de Marken werd toegezonden. In deze brief wordt den voorzitter van zijn ambt als voorzitter ontslagen. De ontslagbrief luidt in zijn geheel:

Naar is uitgemaakt heeft hij den 13 Januari 1918 in een vergadering van den Bond van invaliden en oud strijders, den vergaderden uitgenoodigd onze oorlogsmedaille, bij wijze van protest af te leggen. Deze uitnoodiging waaraan vele bezitters van het IJzeren Kruis hebben voldaan, is geschikt om de in het leger en bij en bij het volk hoog geachte oorlogsonderscheiding verachtelijk te maken en heeft in breede kringen van het Duitsche volk ontstemming gekweekt.

Uw gedrag bewijst, dat u niet houdt aan een zakelijke leiding van den Bond. Ik verbied u daarom bij deze alle verdere werkzaamheden voor den Bond van invaliden en Oudstrijders.

De opperbevelhebber in de Mark

Von Kessel,

General Oberst

Maandag 28 januari 1918

Amsterdam is aan een groot gevaar ontsnapt. Eenige jongens van 17 tot 23 jaar vol met anarchistische en revolutionaire ideeën hebben in hunne krankzinnige ijver voor het antimilitarisme in een geheel gevuld Kruithuis in Sloten bij Amsterdam ingebroken, brandbare stoffen gedrenkt in petroleum, met kruit in de nabijheid, en daar een brandende lont naar toe geleid. Door toeval is de lont halverwege uitgebrand, waardoor de ontploffing is voorkomen. Had den aanslag doorgedaan, dan was het onheil niet te overzien geweest en van omvang grooter dan te Halifax. De boosdoeners zijn reeds in

verzekerde bewaring en de regeering heeft er nu een wacht bij gezet, wat tot nu toe een onverantwoordelijke nalatigheid was.

Het Nederlandsch stoomschip *Folmina* op weg naar Engeland voor een lading steenkolen is getorpedeerd. 10 Man van de bemanning verdronken.

Dinsdag 29 januari 1918

Oostenrijk tracht met Amerika een afzonderlijke vrede te sluiten, wat niet gelukt is.

In Rusland zijn de vredesonderhandelingen nog in gang.

In Berlijn en andere groote plaatsen in Duitschland staken 5 à 600.000 man. Overal is het volk oproerig gezind.

Voorloopig wordt door de regeering geen thee meer verstrekt.

Op de laatste oorlogsleening hier te lande is in Roosendaal voor 2 miljoen ingeteekend. Den onderhoud der Belgisch vluchtelingen schijnt ons veel geld te kosten dat echter later wel vergoed zal worden denk ik.

Door de regeering is opgegeven dat gedurende 1917 de onkosten voor deze vluchtelingen zijn. [*niet aangegeven*]

Woensdag 30 januari 1918

De staking in Duitschland is nog in volle gang. De militaire autoriteiten gaan er zich mee bemoeien en met de mitrailleuses zal men voorloopig de massa wel tot kalmte kunnen brengen, om later weer heviger op te staan. Heel de wereld staat in opstand.

Men zegt dat ook binnen eenige dagen een groote hongerstaking in Amsterdam zal gehouden worden.

En om den haat nog meer aan te wakkeren hebben de Duitschers weer een vliegaanval gedaan op Engeland en Frankrijk. Weer vele dooden en enorm aantal gewonden en veel materieele schade.

Donderdag 31 januari 1918

Vliegtuigen en onderzeeërs zijn in den oorlog duivelsche uitvindingen. Zoo lees ik in een dagblad een zoo maar gewoon bericht:

De duikboot- en mijnoorlog

Londen 30 jan (officieel)

Het transportschip "Aragon" (9588 ton) is 13 dec. l.l. in het oosten van de Middellandsche zee getorpedeerd en gezonken.

Een van zelf's torpedobooten werd zelf, terwijl hij de schipbreukelingen van den Aragon oppikte, getorpedeerd en in de grond geboord, gelijk in het officieel bericht van 7 jan. werd gemeld.

Het hulpschip van de koopvaardijvloot, Osmanich is op een mijn gelooopen en gezonken. (maar nu komt het) van de Aragon omvatte het aantal persoonlijke ongelukken 4 officieren waaronder de gezagvoerder en 15 leden van de bemanning benevens 10 legerofficieren en 581 soldaten. Van den Osmanich 3 officieren 21 leden van de bemanning een legerofficier en 166 manschappen benevens 8 verpleegsters.

Er verdronken dus tesamen in een paar minuten 844 menschen en zoo gaat het maar voort. En verbeeld u nu maar niet dat over zoo'n geval een woord gesproken wordt. Wat er ook gebeurt, wordt even opgemerkt, dat is alles.

Vrijdag 1 februari 1918

De uitvaart van Nederlandsche schepen is door de regeering voor onbepaalde tijd verboden, zoodat de scheepvaart voorloopig is

stopgezet. Dit verbod is een gevolg van bezwaren, door Duitse zijde geopperd.

Voor de Rechtbank te Arnhem werden in 1913: 736, 1914: 814, 1915: 1281, 1916: 3000 en in 1917: 9081 rechtszaken behandeld. Deze groote vermeerdering is ten gevolge van den smokkelhandel.

A.s. Maandag zal de groote staking te Amsterdam beginnen, misschien gaat het niet op.

Zaterdag 2 Februari 1918

De troepen hier gelegerd gaan naar Middelburg en die van daar komen naar hier.

Een varken van 150 kilo kost op 't oogenblik 300 gld. Ik ken vele menschen die bij boeren hammen hebben gekocht, doch niet weten hoe ze thuis te krijgen daar ze niet vervoerd mogen worden. Men stopt ze wel eens onder een kar struiken of strooi, doch men loopt het gevaar dat buiten en ook in de kom der gemeente de wagen door een politieagent wordt aangehouden en onderzocht. Vindt hij iets wat niet vervoerd mag worden, dan is hij lading, paard en kar kwijt.

Ik ben dezer dagen nog aan de grens geweest. Ik zag geen Duitschers behalve aan den overweg van den trein, overal loopen echter Duitschers in burgerkleeding te spioneren, en iedereen aanhouden die over de grens komt.

Zondag 3 Februari 1918

In het Engelsch legerhuis is bekendgemaakt dat in ronde cijfers 14.120 noncombattanten, vrouwen en kinderen door de vijandelijke vliegers en duikbooten zijn omgekomen.

In Rusland ligt alles dooreen. In alle groote steden is er revolutie, massa's menschen worden vermoord en paleizen en groote gebouwen leeggeplunderd en verwoest.

Maandag 4 Februari 1918

De gemelde hongerstaking in Amsterdam begint vandaag. Reeds vooraf is gezegd dat ze niet van groote omvang zal zijn.

Door den bommenaanval op Parijs in den nacht van 30 op 31 Dec zijn gedood 45 menschen en gewond 207.

Men spreekt er maar van dat elk oogenblik aan het wester front door een der partijen met een groot offensief zal worden begonnen.

Dinsdag 5 Februari 1918

Zooals gewoonlijk al vroeg drukte op straat. De troepen gaan vandaag weg. Tegen 10 uur was alles reisvaardig en onder een vroolijk marsch ging alles den weg op naar Wouw, om verder geheel te voet naar Middelburg te trekken.

Gistrenavond afscheid van den luitenant, die al vroeg uit de veeren moest. Alhoewel het gaan en komen van troepen in al die jaren alzoo dikwijls gebeurd is, zijn het toch altijd nog dingen die geheel de aandacht trekken. Soldaten en burgers zijn één.

Wordt gemeld dat een Nederlander den eerw Heer v.d. Hout, overste van een klooster te Maaseik (België) door de Duitschers beschuldigd van spionage, en daarvoor tot levenslang gevangenis veroordeeld, in zijn gevangenis is overleden.

Woensdag 6 Februari 1918

Nog steeds is de telegrafische verbinding tusschen Nederland en Engeland verbroken, zeer ten nadeele van den handel. Wel wordt gezegd dat het elken dag mogelijk is, dat het verbod wordt opgeheven.

De nieuwe troepen zijn nog niet binnen, slechts enkele soldaten voor de wachtposten.

Donderdag 7 Februari 1918

Ook in Engeland is het voedsel niet overvloedig. Daar is vanaf 5 Februari verbod van vleeschgebruik 2 dagen per week, verbod melk als drank te gebruiken en totaal verbod van suiker. De broodregeling aldaar is 85 gram voor ontbijt, 56 gram voor de lunch en 85 gram bij het middagmaal.

Vrijdag 8 Februari 1918

Het transportschip *Toscana* met Amerikaansche troepen bevracht is bij de Iersche kust getorpedeerd. Van de 2397 opvarenden zijn gelukkig *slechts* 200 man verdronken. Ook is een schip beladen met graan voor België in den grond geboord, 6 man verdronken.

Zaterdag 9 Februari 1918

Wordt gemeld dat hedennacht te 2 uur het vredesverdrag tusschen de centralen en de Oekraïne (Rusland) is geteekend. Bij ons maakt dit vredesverdrag niet de minste indruk meer. Och daar komt toch geen einde aan den oorlog.

Zaterdag 10 Februari 1918

Loop der bevolking in 1917 te Roosendaal.

	Mannen	vrouwen	totaal
Bevolking 31 1916	10044	10321	20365
Geboren in 1917	301	283	584
Gevestigd	888	891	1779
	1189	1174	2363
Overleden	132	136	268
Vertrokken	804	764	1568
	936	900	1836
Verschil	253	274	527
Dit bijgetrokken van 31 dec 1916			
	10044	10321	20356
	253	274	527
Totaal de bevolking 31 dec 1917	10297	10595	20892
Aldus 31 dec 1917	20 892 inwoners		

Het vestigen en vertrekken zit hem natuurlijk in de Belgische vluchtelingen dat dit tal zoo groot is.

Maandag 11 Februari 1918

't is Vastenavond. De Markt wordt druk bezocht.

Een telegram meldt:

De oorlog met Rusland geëindigd.

Brest-Litouwsk 10 february.

In de zitting van heden deelde de voorzitter der Russische delegatie Frotzky mede, dat Rusland hoewel, afziende van het sluiten van een formeel vredesverdrag, den oorlogstoestand met

Duitschland-Oostenrijk-Hongarije-Turkeij en Bulgarye geëindigd verklaarde. Tegelijkertijd was bevel tot volledige [. . ?] van de Russische strijdkrachten op alle fronten gegeven.

Het is nu maar de kwestie of de Duitschers nu ook hunne troepen uit het bezet Russisch gebied zullen terugtrekken. Doen zij dat niet, dan is de zaak nog niet juist in orde. In elk geval is dit feit een groote tegenslag voor de geallieerden.

Dinsdag 12 Februari 1918

De Vastenavonddagen zijn druk. Eerst was bevel gekomen dat niet mocht worden gedanst, doch op 't laatste oogenblik gaf de militaire commandant toch toestemming. Ondanks de zeer gevaarlijke en moeilijke tijd gaat genot en plezier maar voort. Enfin.

Alles stijgt nog steeds in prijs. Een onnoozel klosje garen kost 65 à 75 ct, en op de meeste plaatsen niet te krijgen!

Woensdag 13 Februari 1918

Daar zijn van die O.W'ers die geen oorlogswinstbelasting waarvoor ze zijn aangeslagen willen voldoen. Zoo is hier een meneer die voor de oorlog zijn brood verdiende met wat grossieres in kaas, boter, visch enz. en den boer op ging. Ook met gedroogde bokking en scharren. Door veel smokkelen schijnt dit heerschap nogal geld verdiend te hebben, zoodat hij aan oorlogswinstbelasting moest betalen 21.000 gulden.

Hij deed het echter niet. Deze week was hij op het station, gereed om naar Rotterdam te gaan om zaken te doen. Een paar kommiezen verzochten hem even mede te gaan naar de inspectie. In een lokaal gebracht moest hij al wat hij bezat op een tafel neerleggen, en toen dit gebeurd was, kwam de deurwaarder der belastingen, en legde er

beslag op, en onder het neergelegde bevond zich een portefeuille met 3000 gld inhoud. Toen kon hij heengaan, terwijl vanavond in de krant werd gemeld dat Vrijdag 15 Februari door den deurwaarder der Belastingen den inboedel van genoemde Heer bij executie publiek zal worden verkocht. 't zijn alle goede maatregelen. 't Is juist door zulke kerels dat alles zoo duur wordt. Ze koopen alles op en smokkelen het over de grens.

Donderdag 14 Februari 1918

Voor het eerst gaan we de gemakkelijke vasten in. En mogen we op goede Vrijdag eieren en melk gebruiken, en na 12 uur Zaterdag voor Paschen vleesch nuttigen.

Voor eikels werd langen tijd een zeer hooge prijs betaald. De minister heeft nu de maximum prijs der verkoop van eikels vastgesteld. Alles per kilo:

Ruw.	10 ct
(d.i. met doppels en stelen)	
Zuiver.	20 ct
(d.i. ongedroogd doch zonder dop of steel)	
Gedroogd.	30 ct
(zonder dop of steel)	
Gebrand	67 ct
Gebrand en gemalen:	
Tussenhandelsprijs	80 ct
Kleinhandelsprijs	95 ct

De prijzen der steenkolen voor industrie en in kwartiering zijn op 't oogenblik.

1hl.anthraceut	5.25
1hl.eierkolen	4.05
90 kg stukkolen	4.85
100 kg bruinkool	
briketten	5.60

Vrijdag 15 Februari 1918

Bij West Kappelle zijn bij het demonteren van een mijn 2 booten in de lucht gevlogen en werden daarbij 9 man gedood. Doch stel u gerust lezer over dit geval wordt nog geen 2 minuten gesproken, men leest het en daarmee basta.

Onze inkwartiering is nog niet binnen.

Zaterdag 16 Februari 1918

Een telegram meldt een nieuwe Duitsch Russische oorlog.

Trotsky is met de Duitsche afgevaardigde niet overeengekomen en den wapenstilstand is opgeheven.

Dus weer geen vrede met Rusland. En zoo blijft het maar aanduren en is het einde nog ver af.

Zondag 17 Februari 1918

De oorlog tusschen Duitsland en Rusland zal opnieuw losbreken.

Het is vandaag helder weer, en de kanonnade aan het Westelijk front is niet van de lucht, het gerommel is hevig, sommige huizen schudden de ramen. Millioenen menschen staan daar weer tegen over elk ander en de laatste ronde waarschijnlijk dezer dagen beginnen. Wie zal overwinnaar zijn? Och men verlangt wel naar vrede.

Brood hebben we te weinig, kolen zijn niet te betalen, vleesch duur en kleeën, schoenen worden weeldeartikelen.

De volgende vleeschprijzen zijn nu officieel vastgesteld.

Biefstukhaas	3,75
Haas	3,00
Biefstuk	2,80
Contrefilet	2,80
Rib	2,60

Roastbeaf	2,60
Dikke lende	2,60
Rollade	2,60
Bak of riblap	1,30
Runderlappen, klap	1,30
Stuk, Runderborst	1,30
Schenkel	1,30
Tong	2,00

Deze prijzen voor Rundvleesch zonder been.

Maandag 18 Februari 1918

Vandaag is de luitenant in kwartier gekomen. En morgen komt de groote troep.

In Rusland is alles onbegrijpelijk. Binnen eenige dagen gaan de Russen en Duitschers weer vechten. Want Oostenrijk wenscht er buiten te blijven.

Voorloopig is door den minister verboden varkens te slachten voor eigen rekening. Wordt het toch gedaan, dan worden zij in beslag genomen.

Dinsdag 19 Februari 1918

Er is bericht gekomen dat over vier weken geen thee meer in ons land zal zijn.

De berichten melden dat de vijandelijkheden tegen Rusland opnieuw begonnen zijn en de Duitschers Rusland verder indringen.

Een groot advertentie in der Amsterdamsche bladen meldt dat circa 700 slagers aldaar voor 8 dagen hunne zaken zullen sluiten, omdat zij niets verdienen zoo verkocht moet worden volgens ministerieele in- en verkoopprijzen.

De troepen zijn heden binnengekomen en we zitten weer volop in de soldaten.

Woensdag 20 Februari 1918

Officieel wordt gemeld dat eerlang in de Tweede Kamer een wetsontwerp zal worden ingediend tot invoering van den burgerdienstplicht wat beteekent dat een ieder kan opgeroepen worden ten dienste van het land.

Ik kan niet neerschrijven wat toestand het tegenwoordig is. Daar hebt ge bv. eerlijk zijn. Die tegenwoordig een eerlijk man is, en op eerlijke manier zijn brood wil verdienen is een stumper, rijp voor Meerenberg, en wordt alom door zijn geachte medeburgers uitgelachen. Men vraagt tegenwoordig: "Maar, is er geld te verdienen?" *Hóé* komt er totaal niet op aan. *Áls* ik maar geld verdien.

Daar is door geheel het land, bijna geen distributiebureau, of er worden er groote en kleine heeren weggetrapt voor stelen of op slinksche wijze oneerlijk zijn, waardoor groote sommen geld van hun medeburgers in hunne zakken vloeien. Dat gebeurt van leden der Tweede Kamer officieel door de regeering in zoo'n betrekking gesteld tot de vrouw die kookt in de centrale keuken.

Donderdag 21 Februari 1918

Tegenwoordig worden de koeien zomaar in beslag genomen voor voeding der militairen. Ik lees daar over dat gisteren op de markt te Rotterdam 120 stuks vee door de militaire intendance in beslag genomen en in de gemeente Overschie 250 stuks. Om te voorkomen dat daar het vee weggevoerd zou worden om den gedwongen verkoop te ontduiken, waren de wegen door militairen afgezet. Door de intendance wordt 1.25 gld per kilo betaald.

We krijgen vandaag weer gelukkig een mudje steenkolen voor 5.25 gld, nadat we bijna een week met mastenproppen en nat hout de kachel aan den draai hebben gehouden. Ik verlang sterk naar den zomer.

Vrijdag 22 Februari 1918

Bij ons schijnt de opvordering van het vee ook te komen. Gistrenavond stond in de grond wel een officieel bericht ter kennisgeving aan allen die vee in bezit houden. Het luidt:

Vordering van opgave van vee.

De Burgemeester der gemeente Roosendaal en Nispen vordert ingevolge telegrafische opdracht van den minister van L.H.en N. krachtens art.9 1^e lid der Distributiewet 1916, van alle houders van vee in deze gemeente schriftelijke opgave van het aantal runderen ouder dan 12 maanden, dat door hen voor eigen rekening of voor rekening van derden gehouden wordt. De opgave moet ten spoedigste en uiterlijk op 25 Februari a.s. op het Distributiebureau worden ingeleverd.
Roosendaal & Nispen 20 Feb 1918
De burgemeester Aug Coenen.

Ook is bekend gemaakt dat alle eigenaren van platanen en eschdoorns zoo spoedig mogelijk op de gemeentesecretarie, afdeling militaire zaken, opgave verstrekken van het aantal stammen met meer dan 1 meter omtrek, gemeten op mans hoogte boven den grond welke zich binnen deze gemeenten bevinden.

Zaterdag 23 Februari 1918

De Duitschers dringen Rusland binnen, hebben 10.000 man gevangen genomen, kanonnen, spoorwagens enz. De geallieerden trekken zich

echter van hun bondgenoot niets meer aan, daar hij zich eerst lafhartig teruggetrokken heeft en niet meer is te vertrouwen.

Er is sprake dat de Koningin a.s. Donderdag naar Roosendaal komt.

Zondag 24 Februari 1918

De eenheidsworst die we dezer dagen te eten zullen krijgen is 10% varkensvleesch en 90% rundervleesch en kost in den kleinhandel 1.10 gld per kg.

Er is vandaag bij geen enkele slager vleesch te bekomen dan van te dure kwaliteit en dat zal morgen en overmorgen ook zoo zijn. Het goedkoope vleesch ruimt op, met het dure blijven ze zitten.

Thee is er ook niet meer te krijgen, en komt vooreerst niet meer aan.

Maandag 25 Februari 1918

We hebben vandaag een kaart thuis gekregen waarop we moeten invullen hoeveel aardappelen we in voorraad hebben, daar zij die winterprovisie in den kelder hebben, vooreerst geen aardappelbons kunnen ontvangen.

Er schijnt zeker gebrek aan kunsttanden te zijn daar in bijna alle kranten aanvraag voorkomt van oude kunsttanden te koopen à 5 gld per tand.

Dinsdag 26 Februari 1918

Door een hevige regenval is een groote overstroming in Indië, waardoor duizenden menschen verdronken zijn.

Een Nederlandsche deserteur wordt in Amsterdam door 2 soldaten met een sergeant als geleider door de straten weggevoerd. Een oloop ontstaat, men wil den deserteur bevrijden. De sergeant wordt aangepakt, de deserteur ontsnapt. Sergeant en soldaten schieten. Deserteur en een burger vallen dood getroffen neer.

Overal herrie! Moord, stelen, rooven en een geest van opstand.

Woensdag 27 Februari 1918

We maken tegenwoordig onze boter zelf. We laten melk zuur worden, doen ze daarna in een hele flesch een soort zuurtjes en gaan met den houten stamper zoo lang open neer dat de melk een vaste massa wordt. Veel haalt het echter niet uit.

In Rusland ontmoeten de Duitschers nogal hevige tegenstand. Eenige tijd geleden is een ambtenaar met verlof hier te lande, naar Indië teruggekeerd. Bij aankomst aldaar vroeg men hem bij gelegenheid van een fancy-fair of hij niet een geschenk voor dit feest disponibel had. Hij gaf de commesjje tot haar groote voldoening een broodkaart uit Nederland meegebracht en bij opbod werd ze voor 2000 gld verkocht. Het was echter een liefdadigheidsfeest.

Donderdag 28 Februari 1918

Gistren is de Koningin in Roosendaal geweest. Er was niet veel van te zien. Circa 11 uur 's morgens trok de aanwezige troep *en masse* met vaandel en muziek de kant van Wouw op, waar voor hare Majesteit werd gedefileerd en daarmee was de pret uit.

Thee wordt voorloopig niet meer verkrijgbaar gesteld. Toch hebben we met onze zuure melk en flink stampen het zoover gebracht dat we een half pond boter uit de flesch haalden, we hadden dus 's avonds eigen gekarnde boter.

Vrijdag 1 Maart 1918

Reeds meermalen heb ik er op gewezen, dat de moraliteit omtrent eerlijkheid er bij velen uit gaat. Geld verdienen, hoe, dat komt er niet op aan.

De leden der Tweede Kamer mannen van gezag, hebben in verschillende zaken een onderzoek moeten instellen en het verslag over dit onderzoek begint met de volgende woorden, eene opmerking die wel teekenend is.

De publieke moraliteit, de zuiverheid der zeden, ook deze politieke zeden, loopen gevaar voor het dalen van haar peil. De ernstige beschuldigingen in verschillende gevallen nog in den laatsten tijd voorgebracht staan ieder voor den geest. Zij staan niet op zich zelf. De geheele wijze, waarop men heden ten dage in handelskringen, of kringen, die daarvoor tegenwoordig doorgaan, kan hooren gewagen van corruptie en knoeierijen, waarbij de meest verschillende personen betrokken zouden zijn, moet ongerustheid wekken.

Ziedaar den tegenwoordige toestand geteekend.

Volgens berichten zal Japan zich naar Rusland begeven, en de zaak daar zoo mogelijk, tegen de Duitschers opknappen.

Zaterdag 2 Maart 1918

Wederom hebben de Duitschers een Engelsch hospitaalschip in den grond geboord. Het was op weg van Engeland naar Frankrijk om gewonden te halen. Op den boot bevonden zich 200 personen, waaronder de medische staf en de pleegzusters, dus allen menschen om het lijden der gewonden te verzachten. Het was het schip *Glenart-Castle*. Bij deze ramp zijn helaas 150 menschen verdronken en dat ondanks alle voorgeschiedenis en overeengekomen teekens aanwezig waren, waar al duidelijk bleek dat het een hospitaalschip was.

De volgende Engelsche hospitaalschepen zijn tot nu toe en wel des nachts door de Duitschers getorpedeerd.

Angela	18 nov.1916
Britannia	23 "
Asturia	23 mrt 1917
[. . ?]	14 april
Gloucester Castle	14 "
Donegal	23 "
Lanfroi	23 "
Dover Castle	30 "
Rewa	9 jan.1918
Glenart Castle	26 feb

Leve de Deutsche cultuur.

Zondag 3 Maart 1918

Iemand hier in Roosendaal, die een groote galanteriezaak heeft op begin Achterstaat en voor de Rijksinkomstenbelasting valsche bescheiden had overlegd, en in mei 1916 nogmaals zijn inkomsten te laag opgaf is veroordeeld tot één maand gevangenisstraf. Wat niet door geldboete te vervangen is.

En zoo zijn er velen, die nooit met de justicie in aanraking zijn geweest, en nu naar de gevangenis moesten. 't Zijn grand seigneurs.

Maandag 4 Maart 1918

Nu is ineens de vrede tusschen Duitschland en Rusland geteekend. En toch worden er in Duitschland geen vreugdeschoten gelost, of geen klokken geluid, de kinderen hebben geen vrije dag, en toch moet het een groote overwinning zijn, daar de kans nu grooter wordt dat Duitschland de eindoverwinning haalt.

Telegrammen melden dat Japan naar Rusland komt om tegen de Russen en Duitschers te vechten. Amerika schijnt echter met dit plan niet erg ingenomen te zijn.

Dinsdag 5 Maart 1918

In alle groote plaatsen zijn hongerdemonstraties georganiseerd, die echter tot nu toe een rustig verloop hebben gehad. De vleeschnood is echter zeer hoog gestegen.

Een kamerlid dezer dagen in de senaat een rede houdende, verklaarde dat vele menschen 's avonds om 10 uur voor slagerswinkels queue maken om 's morgens geholpen te worden, daar men anders te laat komt, en dan is het nog zoodanig soort vleesch dat men koopt, dat het in normale tijden voor afval beschouwd wordt.

Zoo ziet ge op 't oogenblik ongekende weelde en de bitterste armoede en ellende.

Woensdag 6 Maart 1918

De moord 22 aug 1900 gepleegd op de jonge juffrouw Maria Kessels oud 11 jaar te Tilburg en dat indertijd geheel het land in beroering bracht en de schuldige nog steeds vrij uit loopt, is weer in herinnering gekomen. Een zwerveling heeft zich op het Politie-Bureau in den Haag als de moordenaar opgegeven. Het onderzoek is in volle gang.

Donderdag 7 Maart 1918

Volgens de statistiek (jaarcijfers 1916) beliep het vermogen in Nederland volgens de aangiften in de vermogensbelasting 1915-1916: 7.311.200.000 gulden. Over het belastingjaar 1916-1917: .7.841.360.000. In een jaar tijd dus 530 millioen gestegen. Het aantal millionairs vermeerderde over dit eene jaar met 61 personen. En, schrijft men, in dat zelfde jaar leed de arbeidersbevolking in sterke mate onder de tergende duurte, deinsde de regeering terug voor doortastende maatregelen, kon zij zelfs de gelden niet vinden om eigen personeel een eenigszins toonbaar salaris te betalen.

De volgende advertentie vind men in de *Maasbode* 6 mrt:

*Gouden tientjes
Goud geld Goud geld*

Ik betaal thans voor

<i>Gouden tientjes</i>	<i>11.00</i>
<i>Gouden vijfgulden stukken</i>	<i>5.50</i>
<i>20 Franc stukken</i>	<i>11.00</i>
<i>Engelsche ponden</i>	<i>14,00</i>
<i>20 Markstukken</i>	<i>13,00</i>

J. van Messel Hoogstraat 190 Rotterdam.

Vrijdag 8 Maart 1918

Den Heer Louis Frank die in het begin van de groote vlucht hier op het Raadhuis de vluchtelingen heeft toegesproken, is door de Duitschers gevangen genomen, daar hij in sommige zaken het bestuur der Duitschers niet wilde gehoorzamen.

Door den minister is bepaald dat de zomertijd dit jaar intreedt op 1 april om met 30 sept te eindigen.

Mr Dresselhuis, de voorzitter den Rijksbroodcommissie heeft verklaard, de zekerheid te hebben dat einde mei de voorraad graan tot de laatste korrel verbruikt zal zijn, zodat we op 1 juni geen brood meer zullen hebben, tenzij er nog nieuwe voorraad graan wordt aangevoerd, waarop echter, zooals de toestand zich thans laat aan zien, weinig kans bestaat.

Zaterdag 9 Maart 1918

In het Engelsch Lagerhuis is een nieuw kredietontwerp ingediend van 600 millioen pond sterling. Het grootste bedrag dat ooit in het

Lagerhuis is aangevraagd. De dagelijksche uitgaven voor het leger zijn in Engeland nu reeds gestegen tot zes en half miljoen pond sterling.

Zondag 10 Maart 1918

Het wordt slecht in de zaken. Alles en iedereen heeft er zich nog al door gesparteld tot nu toe, maar het begint naar het uiterste te loopen.

Tot 1 juli is er nog graan en onze regeering is met de Entente niet tot een economische overeenkomst kunnen komen.

Op 't oogenblik betalen we aan Duitschland 9,30 per 100 kg steenkolen, waardoor de regeering ze kan leveren voor 5,25 gld per mud van 70 kg.

Dagelijks gaan 6 à 7 wagons mosselen vanuit Tholen, Ierseke naar Duitschland.

Maandag 11 Maart 1918

Gistrenavond weer een vliegeraanval boven Parijs. Vele dooden en gewonden en verschillende gebouwen verwoest, en zoo gaat het maar door.

Elk oogenblik wordt aan het wester front een groot offensief verwacht, waaraan velen een beslissing hechten. De militairen (officieren) bij ons echter niet. Dezen zijn van meening dat al neemt Duitschland heel Frankrijk in, de oorlog volstrekt niet beslist is, daar Engeland als meester der zee toch niet loslaat.

Dinsdag 12 Maart 1918

Er was sprake dat Japan in Rusland zou op treden, maar men hoort er niets meer van.

In Duitschland moet een zekere U. Behr Pinnow, kamerheer van de Keizerin voor de rechtbank verschijnen als zijnde beschuldigd niet

minder dan 4 miljoen mark te hebben verdiend aan hongerlijdende thuiswerkers in den complete handel. Hij leverde jassen aan het leger. Het is allemaal maar plukken, plukken, de zucht naar rijkdommen is niet te verzadigen. Reusachtige sommen worden bijeen gegaard terwijl overal honger wordt geleden.

Woensdag 13 Maart 1918

Nu biedt men reeds voor

Gouden tientjes	11,50
Engelsche ponden	14,80
20 Francstukken	11,80
20 Markstukken	13,40
20 Dollarstukken	57,50

Vele kranten staat vol met dergelijke advertenties.

Men schat de doden op het slagveld gedurende den oorlog op 8 miljoen en circa 20 miljoen gewond.

Donderdag 14 Maart 1918

Wij lezen in *De Grondwet*:

Het smokkelen geschiedt thans zoo algemeen en driest dat zelfs de ambtenaren er versted van staan. Dagelijks worden zij bij heele troepen afgeslagen en opgebracht, doch de gevangenis te Breda zit zoo vol, dat men weigert er nog te ontvangen.

Men verplicht is ze op vrije voeten te stellen. Politie en ambtenaren zijn het dan ook vrijwel eens dat ondanks alles maatregelen en strafbepalingen het smokkelen niet alleen vermindert maar dagelijks sterk in omvang toeneemt en dat de

durf en driestheid der smokkelaars elke beschrijving te boven gaat.

Er is hoegenaamd geen vleesch meer te krijgen, de slagers gaan hun winkels sluiten.

Bij de ramp te Halifax eenige tijd geleden door ontploffing ontstaan, zijn volgens officieele gegevens circa 2000 menschen gedood en de materieele schade berekend op 22 miljoen dollar.

Vrijdag 15 Maart 1918

Tijdens den aanval op Parijs, zijn 4 vliegmachines der Duitschers naar beneden gehaald. Als ze over Frankrijk vliegen komen de gieren gewoonlijk van een kouwe reis thuis.

Op het exercitieterrein bij Kalsdonk was het heden reunie van officieren om van den aftredende generaal Latour afscheid te nemen. Hindenburg heeft gezegd: "In het oosten is den hongerketting gebroken, nu zullen wij aan het westen alles schoon gaan vegen".

Zaterdag 16 Maart 1918

Er is plotseling een groote spanning onder de Nederlanders. Engeland of liever de Entente eischen onze schepen op die in de Engelsche en Amerikaansche havens liggen.

Ons is voorgelegd dat wij gerantsoeneerd zouden worden en dat de normale behoefte bevredigd zou worden, doch met den eisch dat wij het uitvoeren naar Duitschland zouden beperken, en tenslotte 500.000 ton scheepsruimte zullen afstaan om niet alleen te varen buiten, maar ook binnen het gevaarlijk gebied. Het laatste is een bijna onaannemelijk voorstel. Men is dan ook erg benieuwd wat antwoord daarop gegeven zal worden, daar wij ook met Duitschland rekening moeten houden.

Men meldt dat de ministers hedenavond in buitengewone zitting bijeen komen, en wel in verband met de kwestie der onderhandelingen met de Entente. Deze zaak wordt overal waar men komt, in koffiehuisen, bij familie en kapper druk besproken.

Zondag 17 Maart 1918

Nog geen beslist nieuws. Voorstanders van Duitschland roepen al vooruit: Nederland geeft niet toe! Neen dan maar Duitsch. En ik roep: Nederland geeft toe, want nooit Duitsch. Engeland neemt ons schepen af om er mee te varen, en betaalt ze dubbel en dik. Duitschland boort ze in den grond. Het eerste is, ook al is het af te keuren, te verkiezen boven het tweede.

Zoo even kwam er weer een verongelukt vliegtuig voorbij. 't Was een reusachtig ding, een Duitsche.

Maandag 18 Maart 1918

Telegram meldt:

De Nederlandsche regeering gaf, na rijp beraad, aan de geassocieerde regeeringen te kennen, dat zij zoowel uit politiek als uit economisch oogpunt de ernstigste bezwaren tegen den gestelde eisch had, doch schorste haar definitief antwoord nog op. De vraag is aan Duitschland gesteld of het binnen 2 maanden minstens 100.000 ton tarwe zou kunnen leveren, en het antwoord luidde: De Duitsche regeering verklaart, dat zij hoe gaarne ook bereid Nederland te helpen toch met het oog op de behoeften van enkele harer Bondgenooten niet in staat zoude zijn aan ons verlangen te voldoen, terwijl, zelfs ten aanzien van een latere verstrekking in kleinere hoeveelheid geenerlei zekerheid kan worden verschaft.

In die omstandigheden achtte de regeering zich gedwongen den eisch te aanvaarden welke door de geassocieerden verbonden wordt aan de levering op 15 April 1918 a. s van 100.000 ton tarwe voor de Nederlandsche bevolking, zij heeft echter hare toestemming afhankelijk gesteld van de navolgende voorwaarden.

1^e dat die schepen geen troepen of

oorlogsbenoodigheden vervoeren;

2^e dat zij niet bewapend zijn;

3^e dat de bemanning geheel vrij blijft al of niet aan die vaart deel te nemen;

4^e dat de eventueel vernietigde schepen terstond na den oorlog door andere vervangen zullen worden.

Dinsdag 19 Maart 1918

Er heerscht een groote spanning. De proDuitsche bladen hier te lande doen al het mogelijke om het vuur der haat tegen de geallieerden aan te wakkeren. De Telegraaf blijft kalm en verwijt de regeering dat, zoo ze niet zoveel had uitgevoerd [*geëxporteerd*], Engeland ons nu niet aan banden kon leggen. We moeten buigen uit honger. Men weet nog niet wat er gebeuren zal, zoo de geallieerden de verschillende voorstellen door ons gesteld, niet aanvaarden.

In de Tweede Kamer heden weer vergaderd, deelt de minister van Buitenlandsche zaken mee, dat den regeering nog geen bericht is geworden omtrent het onthaal van het regeeringsvoorstel. De regeering beschouwt de aan de geassocieerde regeering gedane toezeggingen niet als in strijd met de neutraliteit en overeenkomstig het volkerenrecht.

De Duitsche bladen beginnen nu al te schrijven dat de duikbooten het met deze scheepsruimte-vermeerdering ook wel klaar zullen spelen.

Het liedje zal dus zijn dat Engeland onze schepen gebruikt en Duitsland ze in den grond boort.

De reden, waarom het Duitsch offensief in het westen niet begint, blijkt volgens bericht te zijn, omdat weder officieel door Duitschland aan de Entente vredesvoorwaarden zijn gesteld. Het termijn van antwoord is vastgesteld op 27 Maart. Is voor dien tijd geen regeling getroffen, dan begint waarschijnlijk den grootste slag van heel dezen oorlog, en toch geen beslissing zal brengen. 4 miljoen menschen staan tegenover elkaar, gereed elkander te vermoorden.

Woensdag 20 Maart 1918

Groote opwinding en verontwaardiging onder de bevolking ontrent den roof onzer schepen. In de Kamers worden krachtige protesten uitgesproken tegen deze handelswijze. Hoe de zaak eigenlijk in elkaar zit, is nog niet recht duidelijk. Reeds 2 à 3 maanden zijn de onderhandelingen omtrent deze schepenquestie hangende, en steeds gingen schepen naar Amerika, die nu geannexeerd worden. Nederland gaf geen voldoende of beter gezegd afdoend antwoord, terwijl Duitschland ook al zou het aangevraagde graan geleverd kunnen worden, dit toch niet zou doen, om zodoende der toestand tusschen Nederland en Engeland te verscherpen.

De minister sprak in de Tweede Kamer de hoop uit, dat nu Duitschland ons niet helpen kan, het gelegenheid zal geven om schepen met graan veilig in onze havens te krijgen. Het is nu maar de vraag of de Entente de door ons gestelde voorwaarden zal nemen.

Donderdag 21 Maart 1918

De geruchten luiden dat Amerika onze voorwaarden niet aanvaardt en toch de schepen regeert. Per telegraaf wordt uit Waskington gemeld:

Hedennacht alle Nederlandsche schepen in de haven liggende, in beslag genomen.

De geassocieerde regeeringen weigeren dus onze voorwaarden aan te nemen. Groote opwinding in scheepsvaartkringen te Amsterdam, Rotterdam, Den Haag. Een telegram van meer gewicht meldt:

Berlijn: in beide sectoren op het westelijk front is heden de artilleriestrijd in alle hevigheid ontbrand.

Het Duitsch offensief is dus begonnen, het offensief waarvan men denkt dat het een beslissing zal brengen. Wij allen-pro geallieerden verkeeren in de hoogste spanning daar Duitschland numeriek in de meerderheid is. Wij zullen ons moeten getroosten met berichten dat de Duitschers door den woesten aanval eenige loopgraven, gevangen en kanonnen zullen veroveren, doch laat ons de moed er in houden. Mijn innige overtuiging is dat de rechtvaardigheid zal zegevieren.

Nu pas nog heeft een Duitsch diplomaat, die voor den oorlog gezant was in Engeland, door zijn dagboek duidelijk uitgesproken dat Duitschland den oorlog heeft doen ontbranden, ondanks al de mogelijke moeite van Engeland om het te voorkomen. Door een onbegrijpelijk iets zijn de Entente in het bezit van het dagboek gekomen en Duitschland moet erkennen dat het authetiek is, reeds in de Rijksdag is er over gesproken. Dit is dan toch, voorwaar een onverdachte bron. Het zijn dagen van opwinding en rust.

Vrijdag 22 Maart 1918

Door een lid der 2^e Kamer is gevraagd mede te deelen wat de oorlogswinstbelasting in de schatkist heeft bijgedragen, en het volgende is daarop medegedeeld.

- A. ontvangen oorlogswinstbelasting tot en met 31 januari 1918 na aftrek der ontheffingen, per inspectie:

Breda	526.010
Bergen op Zoom	481.297
Eindhoven	1.315.002
Helmond	493.545
Den Bosch 1 ^e afd	692.240
“ 2 ^e afd	933.195
Waalwijk	290.990

Zulks wat Noord-Brabant alleen betreft, voor curiositeit laat ik hierbij ook volgen de cijfers voor enkele onzer hoofdsteden.

Amsterdam	51.429.505
Den Haag	16.124.030
Rotterdam	56.224.952

- B. Opgave van het totaal bedrag der Kohieren voor de oorlogswinstbelasting op ultimo Feb.1918, per inspectie:

Breda	1.566.980
Bergen op Zoom	635.460
Eindhoven	2.102.290
Den Bosch 1 ^e afd.	963.910
“2 ^e afd.	2.564.130
Helmond	963.910
Roosendaal	2.411.870
Tilburg 1 ^e afd.	2.038.820
“ 2 ^e afd.	2.134.980
Waalwijk	634.350
Amsterdam	66.115.017

Den Haag

22.733.732

Rotterdam

70.046.375

Het totaal der ontvangsten oorlogwinstbelasting over 1917 bedraagt.186.745.160 gulden.

Het offensief is begonnen en de Duitschers hebben helaas succes. Ze zijn van Amiens tot Lafer in de eerste linie doorgedrongen. Ik heb geen rust of duur. Men lacht mij uit, en kan het niet helpen dat ik me zoo opwind. Misschien zou ik gelukkiger zijn wanneer ik onverschillig was, zooals zoovelen.

Zaterdag 23 Maart 1918

Slechte tijding, volgens telegram 16000 gevangenen en 200 kanonnen buit. We moeten winnen, roepen de Duitschers, want God geeft ons niet altijd een Hindenburg.

Tegelijk zijn dezer dagen in België de klokken en pijpen der orgels uit de kerken en torens gehaald, om oorlogsmateriaal van te maken. Kardinaal Mercier heeft geprotesteerd, maar daar trekken die brave Hunnen zich niets van aan. Geve God vanavond gunstige berichten.

Zondag 24 Maart 1918

Wat ben ik gejaagd en zenuwachtig: wat zijn op 't oogenblik de menschen gelukkig wien het totaal onverschillig is, wie de strijd wint. Alle moeite doe ik om de bedruktheid van mij af te zetten, ik loop van Piet naar Jan van Jan naar Kees. De eene is pessimistisch de andere optimist.

Aanhoudend loop ik naar de het bureau *De Grondwet* om te zien of er geen telegrammen zijn, daar vanmorgen per krant het onheilspellend bericht was gekomen, dat de Duitschers in Atrecht waren

doorgebroken. Er kwamen geen telegrammen, er scheen er echter in Breda een te hangen, dat meldde dat de volledige buit was 30.000 man en circa 550 kanonnen, en dat men reeds 250 schoten op Parijs had gelost. Wat brengt den dag van morgen, het is weer als in het begin van het jaar 1914 (aug sept)

Maandag 25 Maart 1918

Heel de straat bij *De Grondwet* staat vol volk op de gelegenheid te wachten bij de telegrammen te komen. Volgens mijn gedacht, veel woorden van weinig beteekenis. Uit Londen bericht in een paar woorden dat de Duitschers op sommige plaatsen tot staan zijn gebracht en er reeds tegenaanvallen geschieden. Men bereidt zich echter nog voor zware beproevingen voor.

Alles bij elkaar gerekend ben ik weer wat opgemonterd en straalt er weer een lichtschijs van hoop voor mij uit. Het is nu maar de kwestie wat de kranten vanavond weer melden. Volgens menschen die er iets verstand van kunnen hebben, schijnt den stoot niet gebracht te hebben wat verwacht is. Enfin we zullen maar zien. Laat ons hopen dat het zwaarste geleden is.

Bij de Belgen hier ter plaatse kon men, bij die zoo op den wandel waren zeer goed zien dat zij onder den indruk van den toestand waren. Alles hangt van dezer dagen af, en na zooveel lijden en balling verlangen zij zoo naar de vrijheid. Zeker er zijn onder de Belgen die zich onaangenaam en ondankbaar voordoen, die door hun optreden geen sympathie genieten maar er zijn toch ook zoovele kalme bedaalde en goede menschen onder, die dan ook door iedereen geëerd worden en in gezelschap welkom zijn.

Ja de berichten brengen dat 45000 man gevangen genomen is, 600 kanonnen, duizenden mitrailleuses enz. enz. en dat er bloedig gestreden wordt. Ik weet niet wat er van te denken.

Velen, zeer velen maken zich nog niet het minst ongerust. En de overzichtschrjver van de *Maasbode* die overigens nogal Duitsch gezind is, schrijft wel dat er Duitsche sucsessen zijn, maar dat een beslissing nog zeer veraf is, en men zich niet te veel door de brallende tijdingen der Duitschers moet verontrusten. Van doorbraak is nog geen sprake. Goddank, wat zal echter den dag van morgen brengen!

Het is een slachting die nog nooit in de geschiedenis voor is gekomen. Enfin zoo lang er hoop is, is er leven [.....].

Onze luitenant is vanmiddag onverwacht vertrokken, morgen trekt het heele legertje naar Breda, morgenavond krijgen we een officier voor een nacht, van een troep die doorkomt. En overmorgen komt weer een troep voor een tijd naar hier.

Nu is het zoo ver gekomen, dat er geen vleesch meer is. We krijgen vanmorgen af vooreerst 2 ons per hoofd per week, dat is voor negen personen van ons gezin per dag de vrijdag er af gerekend 3 ons per dag, en wat zal het dooreen genomen, nog voor vleesch zijn. Hoe de verdeeling van het te slachten vee gaan moet, is een raadsel dat nog niet opgelost is. Laat ons maar hopen dat dit jaar, het laatste is, van al deze narigheden.

Dinsdag 26 Maart 1918

Met gejaagde spanning volg ik den grootsten strijd die ooit gestreden is. Ach! Ik heb geen rust of duur, steeds komen onheilspellende berichten: reeds bijna 1000 tanks genomen, de troepen der

geallieerden trekken terug, tegen zoo'n storm zijn ze niet bestand. Hun wordt geen oogenblik rust gegund. Vooruit maar!

Duizenden menschen liggen uiteengescheurd op de slagvelden. Men zegt dat de kilometers grond en den buit de Duitschers circa 150 duizend man gekost heeft, maar wat geeft dat, het is om overwinnaar te worden. Alle plaatsen door Franschen en Engelschen genomen zijn weer in handen van den vijand. En wat zal er nog volgen. Duizend kanonnen brengen verwoesting en slachting teweeg, het laatste spel wordt gespeeld. Zoo god niet helpt zitten met Paschen de Duitschers in Parijs.

Komt er niet spoedig verandering dan is alles verloren en begint het naamloos lijden der opnieuw bezette plaatsen weer opnieuw. Na zooveel lijden geduldig gedragen is weer veel hoop verloren gegaan. Rusland brengt den doodsteek aan Frankrijk. Och God! Helpt de Franschen en Belgen, brengt toch een gunstige uitkomst, eindigt toch met de ellende over de wereld te storten. Geeft morgen toch eenige opluchting.

Met angst zie ik den dag van morgen tegemoet. Heb ik dan toch zooveel jaren verkeerd gedacht en is dan toch het recht aan de Duitschers. Zijn de Belgen, Franschen, Engelschen zulke zondige menschen dat God hun het zware juk van den Duitschen druk zal opleggen !

Ik weet niet meer wat te denken, mijne zenuwen zijn tot het hoogst gespannen en mijne gedachten zijn verward. Ik klamp iedereen aan, die mij een weinig hoop geeft, maar de feiten brengen mij telkens de werkelijkheid voor oogen, de stroom zal niet meer te houden zijn, en wat dan. Ik kan er niet en wil er ook niet aan denken.

De Franschen hebben Noyen ontruimd.

Woensdag 27 Maart 1918

De toestand is nog niet zoals hij zijn moet, nog steeds trekken de geallieerden terug, maar het voornaamste, de groote stoot, is ondanks groote verliezen, weerstaan.

Bij ons komt weer eenige hoop dat er stand zal worden gehouden. Het vliegenvlug offensief wat het doel der Duitschers is geweest in 1914 en nu in 1918 zal niet zijn uitwerking hebben die er van verwacht werd, en waarvoor duizenden menschen worden opgeofferd.

Donderdag 28 Maart 1918

Tot nu toe stond op de Bulletin van de *Maasbode*: Opmarsch der Duitschers. Dezer morgen stond: Langzame vordering der Duitschers, dus ja nog vorderingen maar langzaam.

We kunnen dus het beste hopen.

Uit goede bron werd hedenmorgen verteld dat zeer binnenkort de periode van de geldigheidsduur der broodkaarten verlengd zal worden van 11 op 14 dagen. Door deze maatregel wordt verkregen, dat ons volk gedurende een maand langer van brood voorzien kan worden. Na deze maand komt er een periode van een maand, waarin, zooals de toestand nu is, geen brood meer aanwezig zal zijn vóór de nieuwen oogst.

Onder al die angstverwerkende tijden zou ik nog vergeten dat het bij ons de gepasseerde 2 dagen enorm druk geweest is met de soldaten. Het is allemaal maar troepenverplaatsing door het geheele land van links naar rechts en van rechts naar links.

Dinsdagavond kregen we, nadat de luitenant, die bij ons langen tijd was ingekwartierd, en maandag onverwacht vertrokken was, een luitenant-adjutant ingekwartierd voor een nacht. 's Avonds kwam hij

in de huiskamer den avond doorbrengen. Hij was reserveofficier, een heer uit Tilburg die vurig wenschte dat den oorlog maar spoedig geëindigd was, dan kan hij zijn zaken weer gaan doen. Woensdag alweer nieuwe troepen, weer een officier voor een nacht, ook reserve, kwam van Amsterdam en verlangde ook zeer sterk, weer terug in de burgermaatschappij.

Onder al die angstige berichten die mij terneerdrukken en al die drukte van de militairen, was het vandaag toch een overgelukkige dag voor mij. Mijn tweede zoon Corri behaalde heden op de Ambachtschool te Breda zijn einddiploma. Als meubelmaker met het predicaat van Buitengewoon. Drie jaren lang heb ik hem aangespoord te trachten deze hoge onderscheiding te behalen en hij heeft aan mijn wensch voldaan. 's Morgens vroeg weg en 's avonds laat thuis heeft drie lange jaren gewerkt, gestudeerd, gehoorzaam en onderdanig geweest aan zijne leeraren, en gelukkig de beloning voor zijn jeugdige werklust mogen behalen.

't Was bij ons in huis. God slaat en zalft.

't Is Witte (feest) Donderdag. Sinds vele jaren terug is het de gewoonte dat de slagers met hun paaschvleesch etaleeren en de ingezetenen de straat op gaan om al het moois wat er is te bewonderen en zich reeds te verlustigen in hetgeen zij er met Paaschfeest van zullen gebruiken. En nu geen lood vleesch en niet één slagerswinkel, niets dan de ijzeren haken daar het vleesch aan opgehangen wordt. De zuivere waarheid is dat er totaal geen vleesch in Roosendaal te krijgen is, en ook niet in den omtrek. Wel toevallig, daar het juist van 't jaar voor het eerst de toestemming er is dat we op Goede Vrijdag vleesch mogen eten. Laat ons hopen dat we ten minste voor Paschen zondag toch iets hartelijks [*hartigs*] in huis hebben.

Vrijdag 29 Maart 1918

Goede Vrijdag! De groote slag woedt voort, en toch is het mogelijk dat er nog een gunstige wending komt. Wel wordt gemeld dat de Duitschers met een nieuw offensief willen beginnen.

Vandaag is onverwacht het bericht gekomen dat we 14 dagen met de broodkaarten toe moeten komen dus 3 dagen meer, zoodat het nu 2 ons per dag en per hoofd wordt.

Koffie of thee is er niet, we drinken bij ons maar water en melk. Men zegt dat de boter en melk ook onder de distributie zal komen.

Amerika heeft bericht gezonden dat voor 2 schepen graan voor ons gereed ligt, doch onze Nederlandsche eer in handen van Duitschland gelegd, verbiedt van dit aanbod gebruik te maken. De circa 90 gerequireerde schepen door Engeland en Amerika hebben ons [.....] ondanks door Duitschland de toestemming tot afvaren was gegeven. Wat de toestand verder worden zal. God weet het. Maar lang kan het zoo niet blijven, er komt een einde aan den oorlog, of een uitbarsting onder het volk doet een Europeesche revolutie ontstaan.

Zaterdag 30 Maart 1918

De Grondwet geeft een feestnummer uit ter eere van het zilveren feest van onzen Burgemeester. Het lust mij vandaag niet daar veel over te schrijven. Als cadeaux, krijgt hij van de gemeenteambtenaren enz clubfauteuils, van de schoolkinderen zilveren theedoosjes of zooiets en van de kade, van Kaaike Boven die in alle stilte in die buurt geld hebben opgehaald, krijgt de Burgemeester een zilveren theeservies. Deze stille uiting van buitengewone liefde vond niets dan afkeuring en maakt een vreemd en zonderling effect. Men heeft eens uit willen pakken.

De openbare feesten bestaan uit een muziek- en een gymnastiekuitvoering. Het portret van den vorige Burgemeester is door zijn zoon den heer B Schoonheydt de gemeente aangeboden, en zoo hangen er nu 2 portretten van Burgemeesters in de Raadszaal, die daarmee niet weinig opfleurt. Beide portretten, het eene geschonken door Belgen, het andere door den Heer Schoonheydt, zijn beide geschilderd door Jean Laenen, een Belgische schilder die tijdens de vlucht naar Roosendaal kwam en zijn atelier heeft in een der achterwoningen van den Heer B. Schoonheydt.

Den heer Jean Laenen was in Parijs feitelijk decoratie- en reclameplaten-schilder. De man is niet zonder talent en vele portretten heeft hij bepaald goed afgewerkt. Hij is echter een man van de pint, zooals helaas vele Belgen, en ondanks de man met schilderen reeds veel geld verdiend heeft, is hij zoo arm als een kerkrat. Zijn vrouw, een zeer nette dame, is een zeer goede schilderesse, die echter doordat haar man den meeste tijd in de Taverne doorbrengt, in benarde toestand voortleeft.

Laenen heeft een flinke baritonstem, die echter door de pint zeer veel aan kracht en welluidenheid heeft verloren. In de koffiehuisen heeft hij het groote woord, en is het nodige gebruikt dan zingt hij er op los en hangt de pias uit. Wel jammer voor den man, daar hij bepaald talent heeft.

In de kapel de Java der Belgen zal maandag een plechtige Dankmis worden gelezen ter intentie van onzen Burgemeester.

Een onzer torpedobooten de G11 is ter hoogte van Vlieland op een mijn geloopt en vergaan. De bemanning gered, behalve de machinist die verdronken is.

Zondag 31 Maart 1918

Paascheest. Feest van vrede en verheerlijking, en toch wordt een strijd gestreden grooter dan ooit in de geschiedenis voorkwam.

De tijd die wij beleven, teekent zich af in een gedicht voorkomende in de *Maasbode*.

*Zoo ooit de menschheid martelend werd geslagen,
en met verachting van belofte en eed,
beschaving, als een zwaard en moordtuig sneed
en vlijmend door haar zwoegens zware dagen,
dan heden nu het kankerende leed
van oorlog, hongersnood en pest
geheele dagen van bloeiend heil en leed
sloopt en klagend bekent en teekent wat de ziener weet.*

Goeden Vrijdag 29 Maart 1918

Hè we hebben een week van groote spanning achter den rug en nog staan ons vele onheilbrengende dagen te wachten. Elk oogenblik kan verwacht worden dat de slachting weer met de grootste woede wordt aangevangen.

Gistrenavond kwam tot ons de zeer treurige tijding dat een abus uit een Duitsch vèrdragend kanon met Goeden Vrijdag op een kerk te Parijs is gevallen, groote verwoestingen aanrichtte en daar juist de godsdienst oefening aan gang was vele dooden en gewonden. De uitwerking was zeer noodlottig: 75 dooden 90 zwaargewonden.

Wat een toestand. Hier een menigte bijeen vergaderd in Gods kerk om de vrede over het Fransche land af te smeeken, ginds de onmensch, die op zijn feestdag (de protestanten vieren immers den Goede Vrijdag), een kogel naar Parijs zendt die toch geen militair voordeel

oplevert, en door hem in het kanon te laten, de Duitschers geen nadeel had berokkend.

Zelfs de Pro Duitschers beginnen nu te zeggen hij (de Duitscher) moet het toch maar niet winnen, men gaan nu inzien wat ramp er over Europa komt, wanneer hij als overwinnaar uit het strijdperk komt. Wat van het begin van den oorlog tot nu toe een groote fout in de legerleiding der geallieerden is geweest en waar menigmaal is op gewezen, en veel ja onberekenbaar nadeel heeft bezorgd, is dat er geen eenheid in de leiding was. De Engelschen presteeren veel, zeer veel, doch zijn in een vreemd land en willen toch de leiding nemen. De laatste debacle heeft het zoo duidelijk doen zien. En nu eindelijk, 't is te hopen niet te laat, heeft men de algeheele leiding in handen gegeven van den Franschen generaal Foch. De Franschen zijn de mannen waar de Duitschers altijd nog bang van zijn.

Engeland is indertijd opgekomen om de Franschen en Belgen te helpen te redden, maar het einde zal zijn dat Frankrijk Engeland zal redden. En ik geloof dat dit voor Frankrijk ten goede komt. 't Is beter dat Frankrijk den oorlog wint dan Engeland.

Op 't oogenblik hebben we hier niet veel soldaten. Wel doortrekken van troepen en 2 nachten 2 verschillende officieren in kwartier gehad. In de couranten wordt reeds fl 12.35 voor gouden tientjes geboden.

Maandag 1 April 1918

Feest van den burgemeester. 25 jaar aan het hoofd onzer gemeente. Overall hangen de vlaggen uit. Zeer waardeerende woorden in den Courant *De Grondwet* over den jubilaris geschreven. Vele deputaties kwamen ter receptie.

De vlijt- en een gymnastiek vereeniging gaven mooie uitvoeringen. Vele, vele bloemstukken werden aangeboden, het weer was prachtig. Heel Roosendaal in vlaggentooi; Cadeaux werden aangeboden enz. enz. máár wat ontbrak: enthousiasme. Waar de burgemeester 25 jaar voor gewerkt heeft, is hem niet gelukt te halen nl. liefde en het populair zijn onder de ingezetenen. Er was geen warmte bij de feestviering. Er gingen hoera's op bij zijn verschijning op het platform van het raadhuis. Zijn ongestadig karakter heeft hem in al die jaren geen burgervader gemaakt.

Op het front stilstand, we zijn weer wat gerust. Er zullen nog wel angstige oogenblikken komen, doch het Fransche genie, de Fransche generaal zal de barbaren wel temmen.

Nou, het gaat niet best met ons 2 ons brood per hoofd en per dag. De weegschaal (werkelijk de brievenweger wordt er bijgehaald) staat op tafel en nauwkeurig worden de sneden tot 2 ons afgewogen en daar moeten we den dag mee volmaken. Het stukje vleesch 's middags is een flinke dobbelsteen groot. Wat moet dit alles terecht komen?

Donderdag 2 April 1918

De geallieerden gaan reeds tegen aanvallen doen. Het eerste, en misschien het laatste, offensief is doodgelopen. De Duitschers hebben voor hun kostbare opoffering van menschenlevens niet gekregen wat zij verwachtten.

De prijs voor goudgeld stijgt dagelijks. In een der Hollandsche bladen lees ik vandaag de volgende advertentie:

Wij betalen voor

Gouden tientjes

13,50 gld

Franken

12,80 gld

gouden vijffjes

6,50 gld

<i>Ponden</i>	<i>15,30 gld</i>
<i>gouden marken</i>	<i>13,80 gld</i>
<i>Gouden dollars</i>	<i>60 gld</i>
<i>Gustave Seligman Amsterdam</i>	

Dat gouden geld moet naar Duitschland. De uitvoer is echter verboden. Naar men zegt reizen voortdurend lui van Holland naar Duitschland viceversa. En de knopen van hunne jassen zijn met stof overtrokken goudstukken. Geen bestellingen van Duitschland in neutrale landen of ze moeten met goudgeld betaald worden.

Woensdag 3 April 1918

Ik moest vandaag naar Sprundel en Rucphen. Met geld noch goede woorden was het [niet] mogelijk in de koffiehuzen brood te krijgen, we moesten maar met een paar bons bij de bakkers probeeren. Toen we Rucphen binnenkwamen was men juist met het lijk aangekomen van een smokkelaar, die 's nachts aan de grens was neergeschoten. Zijn moeder en vrouw helpen bij den treurige stoet die gevolgd werd door een troepje soldaten, die een paard en koe meevoerden, aan de grens aangehouden. Aan de grens wordt nogal eens een leven opgeofferd. Over het algemeen komt er een groote moedeloosheid onder de menschen, den druk wordt te groot.

Donderdag 4 April 1918

Het gevaarlijk spel begint al. Per telegram wordt gemeld:

Te Amsterdam hebben zich heden relletjes, vooral in de Jordaan voorgedaan. Verschillende bakkerswinkels moesten het ontgelden. Door de politie zijn oplooppingen van vrouwen met den gummistok uiteengedreven. Aanhoudend werd geroepen 'honger'. H.M. de Koningin, die heden

met den Prins en het Prinsesje een bezoek aan de Hoofdstad brengt, heeft daar de centrale keuken bezocht. Bij het verlaten van het gebouw werd door samengeschoolde vrouwen gejuwd en herhaaldelijk 'honger' en 'brood' geroepen. Maastricht is in rep en roer. Er worden hongeroptochten gehouden. De mijnwerkers dreigen met staking. Er zijn geen aardappelen. Naar schatting hokken die duizend mannen en vrouwen, schreeuwende van honger naar het station, om de mijnwerkers af te halen. Door de menigte werd met steenen geworpen.

Mijn vrouw liet vanmiddag een klosje wit garen bij een winkelier halen en betaalde daarvoor een gulden vijf enzeventig cent. Zwart garen is niet meer te krijgen. Voor een ham wordt 3 à 4 gld per ½ kilo betaald. Denkt nu niet lezer, dat deze mededeeling tot het rijk der fabels behoort. Het is de zuivere waarheid.

Vrijdag 5 April 1918

Op 't oogenblik geen inkwartiering. Er zijn dan ook bijna geen soldaten in Roosendaal. Het wordt echter een toestand die niet langer kan blijven duren. Er is gewoonweg geen eten.

's morgens 2 sneetjes,' s middags wat aardappelen met vet of soms een klein stukje vleesch. Vandaag hadden ze bij ons voor veel geld en moeite een paar vischjes kunnen kopen.

Voor morgen hebben we voor 9 menschen een stukje worst van 12 à 14 cm lang en dat moet in 9 stukken verdeeld worden. Of we Zondag vleesch zullen hebben, we moeten het afwachten. En dat is nu niet bij mij alleen. Dat is zoo in elk huisgezin.

Schoenen zijn niet meer te betalen. Een paar kleeren kost 60 à 90 gulden. Eieren zijn er op 't oogenblik niet. En toch ondanks, zoo goed als hongersnood en gevaar voor oorlog, zijn de cinema's steeds overvol, en was het gisterenavond nog Bal in de Unie, dat naar men zegt, zeer druk bezocht werd. Men leeft in den dag waar men in is. Geen eten dan maar muziek. Ach 't is misschien maar goed zoo. De burgemeester heeft bij zijn feest van de openbare scholen clubzetels gekregen en van de Broederschool zijn portret peinture Bogaarts.

Door hem is de kinderen der scholen een feestdag beloofd. En zoo is den dag die velen als motief genomen hebben om eens flink te feesten, zeer rustig voorbij gegaan, wat dan ook in deze tijden te verwachten was. Mooie redevoerings zijn er gehouden, waarin vooral zijn eerlijke regeering naar voren werd gebracht, en hij nooit persoonlijk voordeel heeft nagejaagd. En dat is ook zoo, en wat ik dan ook in Burgemeester Coenen ter zeerste toejuich.

Mij is hij persoonlijk, wat leveranciers aan de gemeente aanbetreft, altijd zeer genegen geweest, en ondanks ik dit menigmaal en soms op niet aangename wijze van den Burgemeester heb moeten horen, ben ik hem er toch dankbaar voor.

Zaterdag 6 April 1918

Nog steeds duurt den hevige strijd in het westen voort, en helaas niet direct ten voordele der geallieerden. Vele krijgsgevangenen worden er niet gehaald, maar de moffen kruipen stilaan vooruit. Men zegt het kan maanden duren voor een stilstand komt. Maar er kan ook een groote overwinning voor de Duitschers uit voortkomen.

We zitten zonder vleesch, de slagers gaan uit wandelen. Van alles is te kort, en ik weet niet beslist of het waar is, doch men zegt dat in Amsterdam 2,50 gld. voor een sinaasappel of citroen betaald wordt. Aanhoudend vallen hier en daar nog relletjes voor en wat uit hetgeen er broeit zal voortkomen, zal verschrikkelijk zijn.

Zondag 7 April 1918

Ondanks den grooten graannood lezen we in *De Grondwet* dat een landbouwer uit de Nieuwe-Moer wist mede te deelen dat den laatsten tijd uit de richting Zundert en Agtmaal meer dan 100.000 kg rogge over de grens is gevoerd, terwijl,- 't is niet te gelooven-, te Esschen deze week weer 30 koeien aan de markt waren, en de vorige week 60 stuks, alles gesmokkeld.

Maandag 8 April 1918

Ter gelegenheid van de jaardag van den Koning der Belgen is heden een plechtige mis gedaan in de St Janskerk. Alle Belgen waren tegenwoordig.

Nog steeds woedt de strijd voort en wel met groote hevigheid. Al meer hoe meer beginnen de pro Duitschers toch ook in te zien, dat mocht Duitschland den strijd winnen, het voor Europa er donker uit zal zien, en wij geheel aan die nacht zullen onderworpen zijn.

Dinsdag 9 April 1918

Het is wel opvallend dat men op 't oogenblik geen krant open kan slaan of er staat een grootadvertentie in om aan te bevelen dat de menschen op de 8ste Deutsche oorlogsleening intekenen, zelfs in onze bescheiden *Grondwet* komen ze voor.

Men meldt dat met gunstig resultaat onderzocht is dat lijnzaad in ons dagelijks brood kan gebakken worden.

Een aardige opsomming vind ik in een blad toepasselijk op de huidige toestand:

Wat men tegenwoordig niet meer kan: Zoete broodjes bakken; Op heete kolen zitten; Recht door zee gaan; Zich dik maken; Iemand zijn vet geven; Gloeiende kolen op iemands hoofd laden; Zich warm maken; Met spek schieten; Er warmpjes bijzitten; Boter bij de visch doen; Te veel hooi op zijn vork nemen; Zijn brood verdienen; Iets voor een appel en ei verkoopen; Zich schoon wasschen; Ergens zijn licht opsteken; Iemand iets inpeperen; Iemand een hak zetten.

't is heel aardig gevonden, maar we zitten er mee.

Woensdag 10 April 1918

Dezer dagen is het een jaar geleden dat Amerika mee ten strijde ging. De totale uitgaven gedurende het eerste oorlogsjaar (de leeningen aan de bondgenooten niet mee gerekend) bedragen 12.067.278.679 dollars.

Nog steeds woedt den groote strijd voort, met wisselend geluk, doch niet direct ten voordeele van de Entente.

Donderdag 11 April 1918

In het Pruisische Heerenhuis hield de voorzitter Graaf Armin Bortzenburg een rede, en zeide o.a.

“Terwijl de wereld met de hoogste spanning naar het kanongebulder van den reusachtige slag op de met bloed gedrenkte velden van Frankrijk en Vlaanderen luistert komt het Heerenhuis voor gewone arbeid bijeen, welke op het oogenblik klein kan schijnen, tegenover de plechtige grootschheid van het gebeuren op de slagvelden, tegenover de geweldige gebeurtenissen der wereldgeschiedenis, waarvan wij allen den luiden polsslag voelen. Want het is de volkeren-bewegende hand

Gods, welke wij in deze volkerenmoordenden wereldoorlog bespeuren. Het is een geweldige beslissende slag die zich op dit oogenblik afspeelt". Enz enz.

Het is vreemd maar bij de andere partij hooren wij nooit van die snorkende woordenverspilling.

Sedert het begin van den oorlog zijn volgens officiële opgave van dezer dag aan de Nederlandsche kusten aangespoeld 4476 mijnen, waarvan 3609 Engelsche, 80 Fransche, 328 Duitsche en 459 van onbekende oorsprong.

Vrijdag 12 April 1918

De groote strijd woedt nog met bijna bovenmenschenlijke krachten voort. Op de reclameplaat die in Duitschland overal zichtbaar is, en dient om het volk aan te wakkeren op den 8ste oorlogslaaning in te teekenen, staat een klassieken strijder met een bliksemend zwaard in de hand en daaronder de woorden: "De laatste houw".

Overal relletjes in de steden omdat er geen eten is.

In de Tweede Kamer is een wetsontwerp ingediend tot het doen van uitkeeringen aan gemeenten en wel van den opbrengst der oorlogswinstbelasting. In aanmerking komen alleen die gemeentes, die aanstond na het uitbreken van den oorlog in hare financiën werden getroffen, en niet in staat zijn zich zelf te helpen zonder het leggen van een bovenmatig zware belastingdruk op hunne ingezetenen ook Roosendaal valt onder deze catagorie. Totaal is uitgetrokken voor deze post 10.000.000 gld.

De *Nieuw Amsterdam* die na oponthoud in Januari naar Amerika is vertrokken is gistrenavond behouden teruggekeerd.

De man, die eenige tijd geleden zich bij de politie had aangemeld, als zijnde de moordenaar van Maria Kessels, blijkt na onderzoek de misdaad niet gepleegd te hebben, en niet normaal zijn, naar een gesticht opgezonden.

Zaterdag 13 April 1918

Uit alle groote steden uit ons land komen berichten van hongeroproer. Hier en daar vallen slachtoffers; dooden en gewonden. Ook hier in de plaats was er sprake van dat een hongeroptocht zou plaats hebben. Men sprak van gistren en nu weer van vandaag. Het schijnt in elkaar gezet te worden van lui van 't spoor, en de arbeiders der turfstekerij. De soldaten is verboden hun kwartier te verlaten om bij de eerste oproeping present te zijn.

't Is avond, en gelukkig is er nog niets voorgevallen, men spreekt nu weer van morgen.

Vandaag en morgen krijgen we geen lood vleesch te eten.

Verschillende slaggers hebben reeds een vischwinkel geopend. Men meldt dat een totaal slachtverbod zal worden ingediend.

Wij eten vandaag karnemelk met gort afgehaald aan de centrale keuken, waar zoveel gebruik van gemaakt wordt, dat ze vergroot moet worden.

Aan het westen nog hevige strijd.

Zondag 14 April 1918

Door het védragend kanon is Parijs weder beschoten en is een kogel gevallen op een hospitaal waar kraamvrouwen verpleegd werden. Vele vrouwen en pasgeborene kinderen werden gedood.

Ook is er weder een luchtaanval op Parijs geweest 26 doden 72 gewonden. Reims staat in brand. We leven in een tijd niet te beschrijven.

Het is avond, nog geen hongeroptocht geweest. Alle voorzorgen zijn genomen. De patrouilles lopen door de straten, samenscholingen verboden. Men denkt wel dat, ziende de genomen voorzorgen van het plan van oppositie zal worden afgezien.

Maandag 15 April 1918

't Is niet voor vanavond, dat we bericht krijgen, daar de couranten maandagmorgen niet verschijnen.

Nu hebben we met vandaag mee, donderdag, zaterdag en gisteren geen vleesch kunnen krijgen.

Wij wilden vanmiddag erwtensoep aan de centrale keuken gaan halen, doch zij die de bons zaterdag gehaald hadden, gingen voor, zoodat wij en vele anderen, meest die voor het eerst kwamen, geen soep meer konden krijgen. Ja we hadden gisteren wat beenensoep, vandaag nog wat magere erwtensoep van zaterdag, wat gestoofde aardappelen met een paar gebakken botjes, en ik die geen visch eet, kreeg een ei. En dan eten we vanavond aardappelen met salade.

Nu hebben we een week achter den rug, dat alles bij elkaar de zon geen zes uur geschenen heeft. Altoos door bewolkte lucht, en koud. We hebben de kachel aan, en stoken weer op, het beetje wat we hebben. Gisteren en eergisteren was het hevig stormweer.

't Is nu 3 uur in den middag, ben alleen thuis en zit bij mij in de achterkamer. Ik kijk naar buiten en het ziet er net uit of een lijkkleed over de aarde is geworpen, waar de zon wel doordringt, doch als gebroken. Het is doodstil, de boomen zijn nog bladerloos en de takken

hangen zoo treurend, als of er nooit geen frissche groene bladeren meer aan zullen komen. De gedachte beheerscht mij, dat elk oogenblik de tijd er is, dat god zijn straffende hand opheft van de wereld, en zal zalven wat geslagen is.

Over heel de wereld, het zij een schijnbaar overwinnend land of niet, is de nood ten hoogste gestegen. De toestand zooals hij nu is, kan niet langer duren, daar moet een oplossing komen. En toch verklaarde dezer dagen in de eerste kamer het lid Colijn dat de oorlog nog wel drie jaar zal duren.

In Esschen moeten de bewoners nu alles afgegeven wat van koper of ijzer gemaakt is. Ze moeten het zelf demonteeren, inleveren en daarna wordt onderzocht of er zich niets meer in het huis bevindt. Vanmorgen was ik toevallig bij een vriend, wiens dienstmaagd een meisje uit Esschen afkomstig is. Juist had haar moeder bij mijnen vriend ter bewaring gebracht het kopermonture van een lampe Belge en een koperen voorwerp waar men zeer aan gehecht was. Al deze zaken waren 's nachts over den draad gegooid en vanmorgen afgehaald en naar hier gebracht. 't Zijn toch toestanden he?

Deze vrouw kwam ook met het bericht dat door de Duitschers in Esschen werd rondgebazuind dat het Belgische leger was afgesneden. Telegrammen daarover zijn nog niet verschenen, dus geen zekerheid. Toch is het volk te Esschen erdoor terneer geslagen, zoo langzamerhand gaan de laatste restjes hoop verloren. En toch, zei de vrouw, schijnt het den Duitsch niet goed te gaan. Want, zei ze, dat is voor de Belgen den besten barometer nl. loopen de Duitsche soldaten met het hoofd omhoog en borst vooruit. En zijn ze onvriendelijk en barsch, dan gaat het op het oorlogstoneel naar wensch, maar zijn ze zoo maar stil en niet erg militair, dan is het daar ginds niet in den haak.

En nou, zei de vrouw, zijn ze maar kalm, zulle! Ze praten, nikske nie over het front het zal er niet goe zijn. 't Is te hopen, zei ik zoo hartelijk mogelijk.

Niet een koe of varken mag er geslacht worden, maar om nu toch vleesch te hebben, laten ze hier en daar een koe een poot breken of half verdrinken, dan moet het beest afgemaakt worden, en een paar menschen hebben weer wat hartelijks [*hartigs*].

Dinsdag 16 April 1918

Onverwacht komt het bericht dat de Premier van het Oostenrijksch Kabinet Gernin is afgetreden. Verschillende zaken zijn hiervan de oorzaak, doch laat dit maar aan de geschiedschrijvers over.

Bij ons nog altijd geen vleesch.

In verschillende steden nog relletjes, vooral bij de begrafenis der neergeschoten menschen.

Aan het front is het niet erg gunstig voor de Entente.

Er komt een totaal slachtverbod en ook op het vervoeren van vee.

Woensdag 17 April 1918

Op de vraag van een kamerlid, hoeveel vreemdelingen zich thans in ons land bevinden, antwoordde de Minister, dat op dit oogenblik zijn in ons land ongeveer 100.000 vreemdelingen, waaronder 3130 Engelsche krijgsgevangenen. 1607 Duitsche dito, en 1378 burgers, 679 ontvluchte Russische en Poolse militairen. 1543 Russische en Poolse burgers. 30.523 geïnterneerde Belgische militairen, 1428 Engelsche dito, 162 Duitsche dito. 6640 Belgische gezinnen en ongeveer 4 á 500 kinderen uit het bezet gebied en Duitschland.

Donderdag 18 April 1918

Door de minister is de steenfabrikanten de keuze voorgelegd de prijs der steenen te verlagen tot de prijs van 12 à 16 gld per 1000 stuks. Wordt hieraan niet voldaan, dan wordt geen brandstof meer aan hun verstrekt. Op een vergadering van belanghebbenden is besloten aan dien eisch niet te voldoen, desnoods geheel het bedrijf stil te leggen, waardoor een zeer groot aantal menschen werkeloos zouden worden. Een telegram meldt dat aan de munitiefabrieken aan de Hembrug circa 2000 man hebben gestaakt, te Delft in de Rijksconstructie-werkplaats 100 man, en aan de artillerie-inrichting te Amsterdam een groot aantal losse arbeiders.

Het is nu Donderdag avond, en dus juist een week dat we geen vleesch gegeten hebben.

Om een klein idee te geven wat onkosten den oorlog medebrenghet volgende, overgenomen uit de *Maasbode*:

Het totaal der door de Vereenigde Staten aan de geallieerden verleende credieten tot en met 11 April 1918 beloopt volgens het departement van Financiën 5.285.000.000 p. sterling. Deze credieten werden als volgt verleend. Aan België 104.000.000 pond, Cuba 15.000.000, Frankrijk 1.565.000, Engeland 2.720.000.000, Italie 550.000.000 Rusland 325.000.000, Servie 6000.000.

Bovendien nog een crediet van 450.000.000 pond aan de Griekse regeering, het welk echter nog niet bekrachtigd is.

Gelukkig kan ik neerschrijven dat aan het front het er voor de geallieerden gunstiger uit gaat zien. Als het zoo doorgaat stuiten zij den aanloop van den vijand, en kan er een zeer gunstige wending

komen. We zullen echter de zaak maar niet vooruit loopen en alvast tevreden zijn.

De meneer waar ik eenige tijd terug over schreef dat hij zijn oorlogswinst belasting niet wilde betalen, wiens portefeuille met geld in beslag was genomen, en daarna zijn inboedel is verkocht, werd Donderdag j.l. naar Breda gebracht en voor onbepaalde tijd gegijzeld.

Zaterdag 20 April 1918

De staking aan de Hemburg heeft zoo'n omvang genomen dat de Directie het volgende heeft bekend gemaakt:

Aan het personeel wordt bekend gemaakt, dat hedenavond om 6.15u de inrichtingen voor onbepaalde tijd zullen worden gesloten en wel aan de Hembrug en Kattenburg. Aan hen die het werk niet hebben gestaakt, zal gedurende dien tijd vol loon op de normale dagen worden uitbetaald. Het tijdstip, waarop het werk weer zal worden hervat, zal tijdig worden bekend gemaakt. De aanmaak van munitie is dus tijdelijk hier te lande stopgezet.

Zondag 21 April 1918

De heer Lous Franck, die indertijd hier is komen spreken is door de Duitschers tot 2 maanden celgevangenis veroordeeld en na zijn straftijd mag hij niet meer in België terugkeeren. De Duitschers hadden geëischt dat de doorwerkers in België voor hen zouden werken, waar hij tegenop gekomen was.

Door de minister is de prijs van goud te verminderen.

Door de Fransche regeering in dezer dagen een brief openbaar gemaakt die de keizer van Oostenrijk geschreven had aan Xictus de Bourbon, de broeder van de keizerin van Oostenrijk. In dezer brief betuigde hij zijn sympathie voor de Franschen en schreef dat hij alle

mogelijke moeite aan zou wenden dat Elzas en Lotharingen aan Frankrijk terug kwam, daar deze Provinciën Frankrijk rechtmatig toekwamen en tevens dat België geheel hersteld en volkomen vrij moet gemaakt worden.

Dezen brief heeft heel wat stof opgewaaid en door den keizer als niet geschreven verklaard. Hij heeft tevens aan den keizer van Duitschland plechtig verklaard volstrekt die meening niet te zijn toegedaan, en den brief niet te hebben geschreven.

Achteraf blijkt dat den brief wel is geschreven, maar nu wordt het volgende er aan toegevoegd: De keizer heeft als niet voldoende bekend met de Fransche taal, den origineele brief in het Duitsch geschreven en hem doen vertalen in het Fransch door den biechtvader van zijn vrouw. En deze moet den brief zoodanig vertaald, dat bovenstaande bekentenissen er in voorkwamen, buiten den keizer om.... Onnoodig hier bij te voegen dat dat deze bewering geen steek houdt en het verwondert mij dat in het katholiek Oostenrijksch vorstenhuis een priester gebruikt wordt om een daad te dekken die men niet bekennen wil.

Maandag 22 April 1918

Nu is het vanaf 11 April dat we geen vleesch meer bij het middagmaal hebben gebruikt, een paar velletjes gerookt vleesch bij den boterham doch dit kost ook al 50 à 60 ct per ons.

Waarachtig we hebben vandaag erwtensoep gehaald uit de soeploods. Ja hoor! Een van de kinderen ging er met een geëmailleerden emmer naar toe en nadat ze een half uurtje was weggebleven, stond in een wip de dampende soep op tafel, en begonnen we aan een middagmaal door een ander voor ons klaar gemaakt. De soep smaakte goed,

alhoewel het idee soeploods er altijd nog een, ik zal maar zeggen denkbeeldig smaakje aan gaf.

Door een kamerlid is aan den minister de volgende vraag gesteld.

In de laatste dagen zijn de prijzen van die levensmiddelen, voor welke geen maximum prijzen zijn vastgesteld, buitengewoon gestegen, zonder andere nawijsbare reden, dan dat producenten, handelaren en in het bijzonder tusschenhandelaren voordeel willen trekken uit den nood der bevolking. Zoo wordt voor rookvleesch fl.3,50 voor ham fl.5,25 voor busvleesch (corned beef) fl.3,00 griesmeel fl.2,00 witte pronkboonen fl.1,00 per ½ kilo gevraagd. Is de minister voornemens maatregelen tegen dezen onredelijke prijs opdrijving te nemen.

Daar wordt verteld dat hier 's nachts halve varkens door de boeren, die met beerkarren komen, bij de menschen in huis gesmokkeld worden. Van alles wordt uitgedacht om aan vleesch te komen.

Dinsdag 23 April 1918

Door bemiddeling van den Paus is het toch zoo ver gekomen, dat de klokken uit de kerken in België niet opgeëischt zullen worden. De mijnheer die in gijzeling gezet is, is nu failliet verklaard. Zoo moet het gaan met die soort lui. Ze ontnemen de ingezetenen het voedsel, koopen alles op, en verkoopen het voor zeer hooge prijs aan de Duitschers. Terwijl ze zelf goede sier maken in Rotterdam enz.

Woensdag 24 April 1918

De verhouding tusschen Nederland en Duitschland is op 't oogenblik zeer gespannen. Het gaat om den doorvoer van zand en grind, dat

door Nederland verboden is, daar het werkelijk voor oorlogsdoeleinden moet dienen, en nog eenige andere concessies. Men meldt dat in Berlijn een soort complot is, dat er op aanstuurt Nederland te noodzaken, actief deel te nemen in den wereldstrijd. De ministerraad is gisterenmiddag in buitengewone vergadering bijeengekomen.

In Frederickshaven in Duitschland is de fabriek van Manzell, waar zeppelins gemaakt werden, afgebrand. 40 werkplaatsen gingen in vlammen op. 170 dooden en 200 gewonden. 30 complete vliegtuigskaders zijn verloren gegaan.

Er is nu kaas op bon te krijgen à 37 ct per ½ kilo. Nog geen vleesch. We maken nu zelf boter en gaan nu koffiemaken ook. Het recept voor deze koffie is als volgt.

½ kilo lichte bruine suiker

Deze droog in een hooge pan op een heet vuur zetten. Men een houten lepel zoo lang roeren tot het bijna vloeibaar is.

1 ons koffie zeer fijn gemalen.

Deze er droog bij doen en dan roerende op vuur 5 á 6 minuten laten branden.

Daarna bij doen 1 liter goed kokend water, laten koken en daarna koud laten worden.

Later door een zeefje in een flesch doen.

Later doet men een klein kopje van dit extract in een koffiekann en doet er water bij als bij gewoon koffie zetten en het smaakt uitstekend. In bijna elk huisgezin wordt het toegepast.

Waarschijnlijk wordt vandaag of morgen een partij nuchtere kalveren in onze gemeente geslacht, waar ieder ingezetene zijn part van krijgen zal. We zitten er naar te verlangen.

Donderdag 25 April 1918

Nog niet in orde de zand-en-grindquestie en al hoewel het recht aan onze zijde is, wordt het ons toch lastig gemaakt.

Zaterdagmorgen zullen, ten minste zoo zegt men, de nuchtere kalveren hunnen entree joyeuse te Roosendaal houden.

Vrijdag 26 April 1918

In de Eerste kamer heeft de minister het volgende verklaard.

Wat de zand-en-grindkwestie met Duitschland betreft, mag en kan ik niet verhelen dat de questie zeer ernstig is, meer kan ik echter niet zeggen.

Er loopen geruchten dat Duitschland een ultimatum aan Nederland heeft gesteld, men schijnt toestemming te eischen over Nederlandsch gebied Duitsche troepen te vervoeren. De militaire verloven zijn stopgezet, en de soldaten voor landbouw- en studieverlof afwezig, zijn opgeroepen.

De Tweede Kamer heeft een geheime vergadering bijgehouden. De minister van Buitenlandsche zaken heeft echter verklaard dat de besprekingen geen bepaald ongunstig verloop hebben, maar de regeering ontveinst zich niet den ernst van den toestand. Die bende in Berlijn zit maar in troebel water te vissen om toch maar met ons in oorlog te komen.

In Frankrijk en de Vlaanderen wordt hevig gevochten.

Zaterdag 27 April 1918

De Nederlandsche gezant te Berlijn Baron Gevers is in den Haag aangekomen en door H.M. de Koningin ontvangen. Men schrijft dat een der moeilijkheden met Duitschland hoofdzakelijk is, het vervoer langs den spoorweg van Dalleim naar Hamont over Roermond en

Weert, welke een deel vormt van de rechtstreeksche verbinding van Duitschland naar Antwerpen.

In België zijn de rechtbanken door de Duitschers bezet en de Belgische rechters ontslagen.

Wij zijn met Duitschland wel op zeer gespannen voet als nog niet tevoren gedurende de oorlogen. Toch zijn de menschen wonderlijk kalm, men geloofst toch niet dat we in een oorlog zullen komen. Maar *“toegeven”*, roepen er velen die zich spiegelen aan België. Anderen roepen: *“niet toegeven, vechten tot in den dood”*.

Maar wat alles overheerscht zelfs het gevaar van oorlog, is de voedingskwestie. Dat is het gesprek van den dag. Vanmiddag hebben we eindelijk vleesch, 't is wel van nuchtere kalveren, maar het smaakt heerlijk.

De staking in de munitiefabrieken duurt voort.

Zondag 28 April 1918

De toestand is nog niet in orde. De majoor dokter der geneeskundige dienst, bij mijn zwager ingekwartierd, kreeg vannacht nog twee telegrammen omtrent den staat der zaak. De boog is op zijn strakst gespannen.

Uit alles blijkt dat wat in die spoorwegquestie Nederland zal toegeven, ons weer in moeilijkheden met de Entente zal brengen. Baron Gevers is weder naar Berlijn teruggekeerd.

Advertenties om gouden tientjes te koopen komen niet meer voor.

Wel las ik heden een advertentie waar in werd geboden voor 20-Francstukken 13,50 gld Gouden Engelsche ponden 15,70 gld 20-Goudmarkstuk 14,00 gld Dollar 3,00 gld.

In Antwerpen zijn weder 24 personen ter dood veroordeeld, waaronder zich bevindt de gewezen consul van Berghem, een geestelijke zuster en 4 priesters. Wie had kunnen denken dat zulke toestanden zich in het beschaafde Europa nog voor zouden doen.

Maandag 29 April 1918

De toestand tusschen ons land en Duitschland nog niet in orde. Verloven worden aan de soldaten nog niet gegeven. Allerlei geruchten doen de ronde. Zoo werd vanmorgen verteld dat 140.000 Duitschers in Esschen voor den draad liggen, gereed om hier binnen te vallen. Enfin 't is maar te hopen dat we vrede houden. Vleesch is weer niet te krijgen.

Ik was vandaag in Etten. Daar waren drie vreemde heeren die hamspek, overal waar mogelijk opkochten; 3,50 gld per pond. Zelf ben ik bij zoo'n verkoop tegenwoordig geweest.

Paardenmest wordt gaarne betaald met 55 à 60 gld de 10.000 Kilo dus 5 à 6 gld de 1000 kilo.

Dinsdag 30 April 1918

Nog is den toestand onzeker. Aan het front alles rustig. Wie weet wat er nog gebeuren zal, daar van weerszijden de laatste sprong wordt gedaan. Vooral Duitschland schijnt er alles op te zetten om dit jaar de overwinning te behalen, en toch zal dit niet zijn. Ik geloof eerder een binnenlandsche moeilijkheid, een oproer of revolutie.

Ik hoorde vandaag vertellen dat voor een zieke, het kind van een rijk man, die citroen moest gebruiken, te Amsterdam voor een citroen betaald werd 1,50 gld en 20 gld voor 6 sinaasappelen. De dokter die het kind behandelt, vertelde het mij.

Zondag 5 Mei 1918

De berichten melden dat Duitschland door mannen uit neutrale landen weder een poging in het werk stelt om in Engeland met de vredesmanoeuvre te beginnen. Van ons uit schijnt naar Engeland te zijn gegaan den oud-minister Colijn, een vriend van den staatssecretaris Von Kuelmann. Engeland heeft er echter geen ooren naar, en zegt als Duitschland oprechte vrede wenscht, dan moet het dat zelf maar vragen. Van omwegen is men niet meer gediend.

Maandag 6 Mei 1918

Op het front zeer rustig.

Gelukkig konden wij vandaag weer een weinig kalfsvleesch te eten krijgen.

De vredesaanbieding van Duitschland wordt van daar uit tegengesproken. Alles wijst er op dat er nog geen vrede komt.

Dinsdag 7 Mei 1918

Geen lood boter is er te krijgen. Vanmorgen aten we droog brood.

Circa 10 uur konden we stiekum van een boer 1 pond koopen. Ook niet één ei is er gistren op de markt geweest.

Een kennis van mij had geen thee meer. Nu liet hij in een kruidenierszaak, waar hij geregeld te winkel ging vragen of er nog thee was. Ja, maar het mocht tegen niemand verteld worden, doch daar hij een vaste klant was, kon hij een half ons krijgen. Hij zou het half ons geven tegen 15 zegge vijftien gulden de kilo. Merci werd er gezegd.

Woensdag 8 Mei 1918

De moeilijkheden tusschen Duitschland en Nederland omtrent de grindquestie en treinenloopen zijn geëindigd. Ik weet niet of de

oplossing wel naar genoeg der geallieerden is. Het intrekken der verloven is opgeheven, dus de soldaatjes mogen weer eens naar moeders.

Er schijnen uitstekende proeven genomen om brood te bakken waarin niet het minste meel in voorkomt.

Het bestuur der gemeente doet bij Proclamatie heden bekend maken dat de gas die in deze loopende maand te veel gebruikt wordt in de volgende maand zal moeten worden ingehaald hetgeen niet anders zal kunnen geschieden dan door het invoeren van.... Gaslooze dagen en door het afsluiten van den gastoevoer op bepaalde uren van den dag. Of dit nu op het avondlicht of wel op de kookgas wordt toegepast, ik weet het niet.

Donderdag 9 Mei 1918

De bladen der Entente melden dat binnen korten tijd door de Duitschers den grootsten slag zal beginnen tot nu toe in den oorlog geleverd. Enfin dat hebben we al zoo dikwijls gehoord.

In het Lagerhuis is door den minister gezegd:

Door dezen slag zal ons lot beslist worden, en alle krachten moet worden ingespannen.

Al grooter en grooter wordt de lijst waarop de namen vermeld staan van Belgen die door de Duitschers worden gefusilleerd. Er heerscht een ware terreur in België.

Ik lees daar dat den Heer van Berghem, consulaire agent, toen hij gefusilleerd zou worden, weigerde geblinddoekt te worden. Toen hij tegen den muur was geplaatst om zijn vonnis te ondergaan, klonk eensklaps zijn stem en als een laatste gebed kwamen de volgende

woorden van zijne lippen” *O ! Belgique! O mère chérië, À toi nos coeurs, à toi nos bras. À toi notre sang. O! Patrië Nous le Jurons tous, tu....* .
De kogels troffen hem en smoorden zijn stem.

Vrijdag 10 Mei 1918

Duitschland en Nederland zijn omtrent de verschillende punten en eischen door Duitschland gesteld overeengekomen. Ons land heeft voor de overmacht moeten zwichten.

Een lid der Tweede Kamer heeft den minister van buitenlandsche zaken gevraagd eenige mededeelingen te doen omtrent de redenen, die de regeering opgaf, waarom de verhouding tusschen de beide landen als gespannen te beschouwen was.

De minister gaf te verstaan, dat de Deutsche gezant namens hare regeering had te verstaan gegeven dat het van Duitschland zijde gold een na grondig overlegd vastgesteld complexe, dat in zijn geheel moest worden aanvaard als een minimum, waarop niets viel af te dingen. Dat de niet-inwilliging hoogst ernstige gevolgen voor ons land zou hebben, wat in het bijzonder aan den Nederlandsche gezant te Berlijn onomwonden was te kennen gegeven. Dus niet toestaan: Oorlog.

Door de Entente is officieel bekend gemaakt aan de Nederlandsche regeering dat geen moeilijkheden ter zake van de getroffen schikking in den weg zullen worden gelegd.

Zaterdag 11 Mei 1918

De regeering van Guatemala beschouwt zich van af 30 April 1918 in oorlog met Duitschland.

De volgende advertentie lees ik in de bladen.

Goudgeld wordt gekocht.

Zaterdag van 10 tot 3 uur

Gouden tientjes *fl 14,15*

Gouden vijffjes *7,07*

Engelsche ponden *16,00*

20 markstukken *15,00*

20 frankstukken *13,75*

Papieren Eng. Ponden *15,00*

Damrak 42. W. Werner. Amsterdam

Over het algemeen staat het geld zeer laag. De Rotterdamsche wisselkoersen van heden zijn Londen.9,71. Berlijn 39,80 Parijs 35,80.

Zondag 12 Mei 1918

Vele controleurs zijn met hulp van soldaten overal bezig de boerderijen in den omtrek te onderzoeken en gooien alles ten ondersteboven om te zien of er hier en daar wat te vinden is, dat achter werd gehouden, na een te voren gedane aanvraag.

Volgens een Duitsch militair deskundige wordt in 'Das Neue Europa' een opgave gedaan van de verliezen der Duitschers in dezen oorlog tot einde Juli 1917. Onder de verliezen verstaat hij alleen gesneuvelden en gevangenen, dus geen gewonden. Van 1914 zijn vijf oorlogsmaanden gerekend.

Voor 1914	669.800
1915	713.461
1916	901.250
<u>1917</u>	<u>320.450</u>
Totaal	2.604.961 man

Voor het Oostelijk front zijn de cijfers als volgt.

Voor 1914	163.900
1915	699.600
1916	359.800
<u>1917</u>	<u>261.250</u>
Totaal	1.484.550 man.
Te samen	4.089.511 man.

Hij schat de verliezen van aug 1917 tot einde januari 1918 aan beide fronten te samen op 367.450 man, zoodat het geheele bedrag tot 1 februari 1918 totaal bedraagt.4.456.961 man.

Rekent men daarbij die aan wonden en ziekte zijn overleden, dan komt het eindresultaat ver boven de 5 miljoen man.

Men meldt dat in Luik betaald wordt voor

1 kilo boter	48 à 50 frs
1 kilo koffie	50 à 60 frs
1 kilo suiker	10 à 12 frs
1 kilo vet	22 frs
1 kilo spek	32 frs
Een biefstuk	22 frs
1 kilo aardappelen	3,50 frs

Toch schijnt er de moed nog in te blijven. Men buigt wel maar breekt niet in België.

Maandag 13 Mei 1918

Er wordt wederom een buiten gewoon krediet aan gevraagd voor het leger. Volgens een verslag in de 2^e Kamer voorgelegd, blijkt dat het leger in 1918 meer dan een miljoen gulden per dag zal kosten.

Het optreden der controleurs en soldaten bij het onderzoek op de boerderijen schijnt groote ontevredenheid te verwekken. Reeds de vorige week hoorde ik vertellen, dat een boer in Zeeland wien men een half mud graan onteigende, daar hij het niet had opgegeven, direct na herhaald verzoek het te mogen behouden, na weigering zijn knechts naar het veld zond en eenige hectaren graan dat in groei stond, liet omrijden. Ziedaar, zegt hij, dat graan op het veld zal mij niet arm maken, maar dien zak graan had ik noodig voor mijn levensonderhoud. Nu wordt er een vergadering gehouden te Hoofddorp in Zuid-Holland van al de akkerbouwers uit geheel Nederland en wel morgen 14 Mei, ten einde de volgende punten te bespreken.

- 1e geweldig protest tegen de wijze waarop de boerderijen en vooral de boerenwoningen thans door een troep militairen worden afgezocht;
- 2e besluit om aan de regeering-Commisaris te verzoeken onmiddellijk andere instructies te geven en toe te staan dat iedere boer gelaten wordt voor zijn eigen gezin en dat van zijn vasten arbeider 2hl. tarwe 2hl. bruine boonen 1hl. erwten en 2hl. kippenvoer;
- 3e behoorlijk gegarandeerde toezegging van de regeeringscommisaris dat aan elken akkerbouwer van den oogst 1918 zal worden gelaten een behoorlijk rantsoen voor gebruik van eigen gezin, vaste arbeider en vee.
- 4e te overwegen of bij onverhoopt niet inwilligen van deze billijke verzoeken een algemeen besluit tot omploegen van te veld staande tarwe met het oog op de eigen belangen en die van het vaderland gerechtvaardigd kan zijn, en zoo niet, wat dan wel mag worden gedaan om de regeering tot inwilliging van onze billijke wenschen te bewegen.

Nu hebben we weer in geen 12 dagen een stukje vleesch gegeten. Alle dagen gestampte aardappelen met salade en pap en zoo gaat het maar van den eene dag in den andere. En wij zijn het niet alleen. Neen, ik kan gerust neerschrijven dat heel Roosendaal zijn middagmaal gebruikt zonder vleesch.

In Ossendrecht is weer een Duitsch vliegmaschine gedaald. De grenswacht had het flink beschoten.

Dinsdag 14 Mei 1918

Hedenmiddag kwam het neergevallen vliegmaschine op een groote motorwagen geladen voorbij. Dat geeft altijd zoo wat beweging in de plaats, vooral als hier een half uur gerust wordt.

Volgens de staatscourant was de bevolking van Roosendaal en Nispen op de 1ste januari 1918: 10298 mannen 10590 vrouwen. Totaal 20888 zielen.

Ik lees vandaag in de *Maasbode*:

De vijanden van Duitschland.

De Engelsche minister Balfour verklaarde in het Lagerhuis dat de volgende landen met Duitschland op 't oogenblik in oorlog zijn. Rusland, Frankrijk, België, Engeland, Servië, Montenegro, Japan, Portugal, Italie, Roemenië, Amerika, Cuba, Panama, Siam, Liberia, Griekenland, China, Brazilië en Guatemala.

De volgende landen hebben hunne diplomatieke betrekkingen met Duitschland verbroken: Bolivia, Honduras, Nicaragua, Haïti, San Domingo, Costa Rica, Peru, Uruguay, en Ecuador.

Wel mogelijk dat hier bewaarheid wordt, dat op den duur veel honden den haas zijn dood zijn.

Op het front is het geheimzinnig rustig. Elk oogenblik kan bericht komen dat een der partijen met een reusachtige offensief gaat beginnen.

Donderdag 16 Mei 1918

Aan de Deutsche grens in de richting Munstergeleen zijn drie dames uit den aanzienlijke stand aangehouden daar zij bij onderzoek voor zij de grens over gingen, bleken bij zich te hebben: 18.000 gld aan goud geld. Bij nog nader onderzoek werd in de schoenen, onder het haar, enz. nog 6.000 gld goud aangetroffen, zoodat in 't geheel 24000 gld aan goud werd aangehouden. De dames zijn naar de gevangenis gebracht. Wegens gasgebrek is in de raad ten onzent besloten van heden af de straatverlichting totaal op te heffen.

We hebben vandaag gelukkig een stuk vleesch van 6 ons in handen kunnen krijgen, om met de Pinksterdagen toch wat vleesch op tafel te hebben. De paar eieren die met veel moeite te krijgen zijn kosten 16 à 17ct per stuk.

Vanaf 16 Juni zal het broodrantsoen in Duitschland van 200 gram op 160 gram worden gezet.

Vrijdag 17 Mei 1918

Het optreden des controleurs en militairen op de boerderijen wordt met den dag brutaler. Alle kranten staan vol met klachten en den geest van verzet bij de boeren wordt met den dag grooter. Zoo lees ik het volgende bericht en wel uit Staphorst.

Gistren werd ons landbouwersdorp door een groote militairen macht overvallen, begeleid door een troep controleurs. De

overrompeling was volkomen, daar deze macht zich aanstonds ontplooidde en vele boerenwoningen tegelijk werden berend. Tandeknarsend zagen de landlieden toe dat kleine hoeveelheden granen en peulvruchten, die zijn bewaard voor den tijd van harden veldarbeid onbarmhartig werden meegenomen. Edoch, de nacht daalde, en de dappere krijgslieden legden zich na een roemvollen dag te rusten, na vooraf de goederen in een molen te hebben opgeborgen. Hun slaap was diep en rustig en de tegenpartij stond op den sprong. Toen de dag aanlichtte, was de molen ledig, doch van de daders geen spoor te ontdekken. Sommige hebben echter in den nacht veel wagens en karren hooren rijden, en men wil wel beweren, dat de vroegere bezitters weder eigenaars zijn geworden, en een en ander in verzekerde bewaring hebben gesteld. Heden morgen is de krijgsmacht weder afgetrokken en ademt men weer vrij.

In een ander blad lees ik:

Velen onzer zijn over al deze dingen zoo verbitterd dat zij uit nijd over dergelijke maatregelen besloten hebben al hun te velde staande tarwe uit te ploegen of te laten vervuilen en verrotten. Moge de toestand gauw veranderen.

Voor de hier vertoevende Belgen wordt het ook moeilijk leven, vooral voor hen die in hun land van hun rente leefden, hetzij door rente van land, boerderijen of huizen in de stad.

Zoo ken ik hier in de plaats een Belg. Sedert de vlucht woont hij hier en is door iedereen gekend en bemind. Het gezin is klein, slechts man en vrouw. Deze menschen leefden in Antwerpen van hun rente. Bij de

vlucht is hun mogelijk geweest, zooveel geld mogelijk mede te nemen, doch hunne voornaamste bezittingen zijn opgesloten in huizen in Antwerpen. Vele er van staan leeg of door de Duitschers betrokken, en de panden die nog in huur zijn, brengen hun niets op, daar wat moeite men ook gedaan heeft, geen geld uit België kan krijgen.

Nu is er een soort kantoor opgericht in den Haag. En wel door Belgen, waar hunne medebroeders geld op voorschot kunnen krijgen, terug te betalen na den oorlog. Nu is het wel is waar, een zeer gewaagde leening, daar de eventueele bezittingen van den leener, die als pand moeten dienen, vernield of verbeurd verklaard kunnen worden, maar het schijnt toch een goed zaakje te zijn, die bank daar in den Haag. Ik was dezer dagen bij hem op bezoek en hij was verbitterd. Hij liet mij een stuk zien dat hij juist van de bank had thuis gekregen. Hij had nu 1300 gld geleend, doch onder beding dat hij een schuldbekentenis teekende groot 5200 frs en zoo had hij reeds voor 23 à 24000 frs geteekend. De man is rijk, maar toch valt het hem hard, zoo'n handelwijze te moeten ondervinden.

Zaterdag 18 Mei 1918

We lezen in de krant dat te Oostzaan wegens gebrek aan petroleum en hout, op verzoek van den Burgemeester een aan miltvuur gestorven koe in de retorten van den gasoven is verbrand. Het vleesch heeft naar berekening 79 m3 gas opgeleverd.

Alles wijst er op, dat het groot offensief der Duitschers binnen eenige dagen zal beginnen en zonder rusten zal worden voortgezet. De geallieerden melden dat zij voorbereid zijn den stoot te ontvangen.

Zondag 19 Mei 1918

Pinksterfeest. We zitten volop in den zomer, en als dit seizoen zich een weinig goed houdt, zal het een vruchtbaar jaar zijn.

Gelukkig hebben wij vandaag wat vleesch en beenderen voor de soep. Met het brood is het echter treurig. Steeds gaan wij met honger van tafel. Weinig eten à la bon heur. Als er maar wat kracht en voedsel in zat.

Maandag 20 Mei 1918

Bij het algemeen hoofdkwartier van het leger hier te lande, zijn zeer gewichtige documenten ontvreemd en wel die betrekking hebben onzer verdediging. Gelukkig is de dader gevat, het is echter een vreemd verschijnsel dat de diefstal heeft kunnen gebeuren.

Nog steeds blijft het opkopen van gouden tientjes aanhouden, alhoewel de regeering het zooveel mogelijk verhindert. Ik was vandaag nog in Oudenbosch bij iemand die 10 stuks voor 140 gld verkocht had. Alles wordt echter zoo streng gecontroleerd dat wanneer een goudsmid voor zijn werk goud noodig heeft en bij een bankier een goud tientje komt aanvragen, iemand van het kantoor mede gaat naar zijn atelier en onder deze getuige het tientje in de smeltkroes wordt geworpen, na het smelting is aan de wet voldaan.

Dinsdag 21 Mei 1918

Door de regeering is het uitvaren van Nederlandsche schepen stopgezet.

De Duitschers hebben nu ook eens een proef gehad van vliegeraanvallen. Op Keulen zijn door de geallieerden bommen geworpen, waarbij ongeveer 40 dooden en gewonden. Den volgenden

dag kwam echter Londen weer aan de beurt, waar ook veele dooden waren. En zoo gaat het maar door.

De groote slag in Vlaanderen is nog in verwachting.

Woensdag 22 Mei 1918

Naar berichten staan aan het west front op 't oogenblik de 2 grootste legers tegenover elkander als ooit gedurende de wereldgeschiedenis van aangezicht tot aangezicht hebben gestaan. Als het eenmaal zoover komt dat zij tegen elkaar opgaan, zal de slachting vreselijk zijn.

Donderdag 23 Mei 1918

De officieren van het legertje dat hier is ingekwartierd, hebben er voor gezorgd dat een muziekkorps in elkaar gezet is en een paar avonden in de week concert op de Markt geven.

't Is vandaag smoorheet geweest.

Vrijdag 24 Mei 1918

Gistren is op de Oosterhoutsche heide een Duitsch vliegmaschine gedaald dat terug kwam van Parijs voor een bommenwerping, het was verdwaald. Het was nog ruim van bommen voorzien.

De kardinaal Hartman van Keulen heeft aan den Paus het verzoek gericht de geallieerden te vragen niet meer met bommen te gooien, als ze de provincie uit gaan. Nu ze ook eens een klap uit de lucht hebben gekregen, gaan de brave Duitschers kermen. Wat zij reeds zoo lang met zoveel genot bij de anderen hebben gedaan, beginnen ze nu ook te gevoelen en ondervinden wat zoo'n laffe aanslag beteekent.

Zaterdag 25 Mei 1918

Alles is nog steeds in spanning, wanneer het offensief in het westen zal beginnen, daar velen denken dat dit een einde aan den oorlog zal

maken. Allerlei redenen worden aangevoerd waarom de Duitschers zoo rustig blijven. De eene zegt, om zich goed voor te bereiden, den andere zegt, dat dit in het voordeel der geallieerden is, en deze bovendien tegenwoordig meester zijn in de lucht en de transportcolonnen der Centralen veel nadeel toebrengen.

Onderal die bedrijven heeft een soldaat het geheele plan van verdediging en opstelling der troepen op het eiland Walcheren aan een Duitscher verkocht. Hij was aan deze plannen gekomen door bemiddeling van een paar onder officieren, die ingedeeld waren bij de staf.

In Ierland is een samenzwering, door de Duitschers op touw gezet, mislukt, en zijn de leiders gevangengenomen.

Zondag 26 Mei 1918

Vandaag werd weer hevig kanongebulder gehoord.

Op 1 januari 1918 bedroeg het bevolkingscijfer in Nederland:

Provinciën	Mannen	Vrouwen	Totaal
Noord-brabant	258.606	356.367	714.973
Gelderland	364.969	358.468	723.437
Zuid-holland	799.546	836.551	1.636.097
Noord-holland	621.441	649.367	1.270.808
Zeeland	122.727	123.206	245.933
Utrecht	160.704	166.488	327.192
Friesland	193.598	190.765	384.363
Overijssel	219.169	212.588	431.757
Drenthe	103.629	97.322	200.951
Limburg	221.323	209.157	430.489
Groningen	178.651	180.012	358.663
	3.344.372	3.380.290	6.724.663

Maandag 27 Mei 1918

De tarieven der spoorwegen worden weder verhoogd met circa 50%. Men vreest altijd nog dat we in oorlog zullen komen, ik lees daaromtrent in het Handelsblad dat dit blad het wenschelijk acht dat de regeering de burgerij bekend maakt wat er in dit geval moet gebeuren, en waar zij zich zoo noodig naar toe kunnen begeven. Elk oogenblik verwacht men het offensief der Duitschers.

Dinsdag 28 Mei 1918

Dezen morgen is het offensief losgebroken, in de richting van Soisson, men wil dus naar Parijs. Door den overmacht zijn eenige dorpen genomen en zijn de Entente terug moeten trekken. Vanavond was bericht dat de Duitschers 15000 man hadden gevangen genomen. We krijgen weer dagen van hooge spanning.

Woensdag 29 Mei 1918

Nog steeds gaan de Duitschers een weinig vooruit, vanavond hadden ze 25000 gevangenen.

Men hoopt ze tot staan te brengen. De stad Soisson wordt bedreigd. Frans Beens de bekende doodgraver alhier is gisteren grafwaarts gedragen. Als bijzonderheid zij hier gemeld dat deze man 70 jaar het vak van doodgraver heeft uitgeoefend.

Op het verzoek van den Paus namens Kardinaal Hartman te Keulen om geen bommen te werpen op sacramentsdag bij gelegenheid der processie is door de Entente medegedeeld aan dit verzoek te voldoen, ook wat de omliggende plaatsen betreft. Laat dit een les zijn voor de duivelachtige militaire kaste in Berlijn.

Donderdag 30 Mei 1918

Nog steeds slechte berichten. Vanmiddag een telegram uit Berlijn dat het aantal gevangenen is gestegen tot 35000, dat Soisson is genomen en eenige forten rondom Reims. Dus weer maar treurige berichten.

Wij hebben weer totaal geen vleesch.

In Rotterdam is een hondenslachterij ontdekt. Een groote geslachte hond is in beslag genomen, naar het abattoir gebracht, waar hij voor menschelijk voedsel werd afgekeurd. Het voornemen bestond dit vleesch voor fl 2,00 per ½ kilo te verkoopen.

De minister heeft bepaald dat het verboden is eieren te gebruiken voor bereiding van advocaat of andere alcoholische dranken.

Voor de gouden tientjes wordt 15 gld geboden.

Vrijdag 31 Mei 1918

Daar dit offensief voor mij van groote beteekenis is, meld ik zoo juist mogelijk wat er geseind wordt. De Duitschers zijn op een smal terrein tot aan de Marne doorgedrongen.

Tot nu toe zijn 45000 gevangenen gemaakt en 400 kanonnen buit.

Een paar dagen geleden meldde ik dat op verzoek der Duitschers op sacramentsdag geen bommen door de Entente op Keulen zouden geworpen worden. Als antwoord op deze tegemoetkoming beschoten op dien dag de Duitschers Parijs en verwoestten een kerk. (Dat is de leer der Kultur)

Buiten alles om zijn de geallieerden nog vol moed en vertrouwen.

Gepasseerde nacht even over 12 uur, ik kon niet slapen daar mij den strijd teveel bezig hield (belachelijk misschien doch kan er niets aan doen) schudde opeens het huis en rinkelde de ramen, als nooit te voren, daarna was alles weer doodstil.

Vanmorgen ontmoette ik iemand die waker is op een buitengoed. Zoo in 't voorbij gaan vroeg hij of ik vannacht niet een slag gehoord had? Op zijn nachtelijke wandeling rond den buiten had hij den slag gehoord en het was of de grond onder mijn voeten scheurde, zoo vertelde hij. Meerdere menschen bleken het ook gehoord te hebben.

Volgens een telegram blijkt er in Zeebrugge een groot kruitmagazijn in de lucht gevlogen en vandaar dien slag. We zullen er misschien wel meer van hooren.

Ik weet niet wat van het einde van dit offensief te denken, doch een Engelsch correspondent schrijft o.a. "Wanneer Parijs het doel der Duitschers is, dan is de weg daarheen nog meer versperd dan in Maart van dit jaar."

Zaterdag 1 Juni 1918

Sinds een paar weken hooren wij spreken over een ziekte in Spanje, die wel niet doodelijk maar zeer epidemisch is. Koning, ministers, alles is aangetast. Het laatste bericht meldt dat in Madrid alleen 120.000 personen zijn aangetast, en de kwaal ook op de dieren is overgeslagen. 't Is wonder wat nieuws den dag zal brengen, de ochtendberichten luiden gunstig.

Nu van beide zijden alles op het spel staat in de oorlog voerende landen, wil ik even opgeven hoe het momenteel met de waarde van het geld staat. Dan is het in Duitschland en Oostenrijk, alhoewel het toch bijna overal overwinnaar is, niet erg rooskleurig.

Omrekenkoersen voor wissels op vreemde munten op
Nederland getrokken. Amsterdam 31 Mei 1918

Londen	9,47
Berlijn	38,97
Parijs	35
Zwitserland	49,70

Weenen	24
Italie -Kopenhagen	62
Stockholm	67, 50

Zondag 2 Juni 1918

Alhoewel de gevaren nog niet zijn geweken, wordt de hoop groter dat het offensief tot staan zal worden gebracht. Alle Nederlandsche bladen betuigen groote afkeuring over het bombardement op Parijs op sacramentsdag. De *Maasbode* die men eerder pro- dan anti-Duitsch kan noemen, maar toch rechtvaardig is, schrijft in zijn overzicht over dit feit:

Er zijn feiten die geen afzonderlijke brandmerking behoeven, waarvan de vermelding alleen reeds een brandmerking is.

Bij het vorige contract door Nederland met Duitschland aangegaan omtrent de levering van steenkolen, was de prijs vastgesteld op 9,50 gld de 100 kilo. Bij het vernieuwen van het contract, wordt nu het dubbele bedongen.

Als curiositeit meldt men dat op de Pinksterdagen te Heerenveen met de kermis door den stoomcarrousel in 4 dagen tijd f130.000 werd ontvangen.

Aan de Rijk had een doodgraver een paar honderd kilo aardappelen op het kerkhof begraven en op dit graf een kruis geplaatst met opschrift: Hij ruste in vrede. Een paar dagen later merkte hij dat op het kruis stond geschreven: Hij is opgestaan. De aardappelen waren verdwenen.

Maandag 3 Juni 1918

Nog steeds woedt den strijd met groote hevigheid voort. Maar geleidelijk worden de kansen voor de geallieerden beter. Toch zegt men algemeen, dat we nog een vreselijke tijd tegemoet gaan.

Bij ons in de plaats is het zeer rustig en het tegenwoordige garnizoen is zeer klein.

Dinsdag 4 Juni 1918

Nog is alles in groote spanning, daar de Duitschers de Marne naderen. Er komen echter berichten dat de Franschen met succes tegenaanvallen doen. Enfin de gewoone loop van zaken. De geheimzinnige ziekte heeft in 10 dagen tijd in Madrid alleen 700 slachtoffers gemaakt. Men weet nog niet waar deze ziekte vandaan komt.

Woensdag 5 Juni 1918

De voortgang der Duitschers is gestuit. Men zegt dat Duitschland weer met vredesvoorwaarden zal komen. We hebben gelukkig wat vleesch. Eieren zijn er niet meer. Men loopt stad en land af om overal goud geld op te koopen. In de dagbladen bied men 17,15 gld voor een tientje. Ik ken iemand die van deze week 50 stuks verkocht voor 16 gld, dus 300 gld verdiende. Men ziet niets meer dan papieren geld.

Donderdag 6 Juni 1918

Heden zijn een vaandrig, een onderofficier, soldaten en een burger aangehouden verdacht van spionage. Heel den dag heeft de recherche huiszoekingen gedaan. Men heeft in de Molenstraat op het commandantsbureau geheime stukken gestolen en in Esschen aan een Duitscher verkocht. De bende schijnt uit een groot getal leden te bestaan, ook in Etten zijn er opgepakt.

Vrijdag 7 Juni 1918

Aan het front alles weer rustig, doch men verwacht dat de strijd dezer dagen opnieuw zal beginnen.

De Duitsche onderzeeërs hebben in de Amerikaansche wateren reeds een paar schepen in den grond geboord.

Het onderzoek inzake het spionagegeval is in volle gang.

Voor den eerste maal heeft een reserve luitenant, een dokter, dienst geweigerd op grond van gewetensbezwaren.

Zaterdag 8 Juni 1918

Door het zinken van het hospitaalschip *Koningin Regentes* zijn 7 man verdronken. Meer en meer wordt vastgesteld dat het schip niet op een mijn is geloopt, doch getorpedeerd. Men weet niet wat er van te denken. Die hospitaalschepen kwamen van Engeland. De Britsche legatie die zich naar den Haag begaf om met een Duitsche legatie een conferentie te houden omtrent gevangenzaken, zou met de *Koningin Regentes* mee voeren. Juist vóór het aan boord gaan veranderde men van gedacht en ging men over het hospitaalschip *Sindaro*, waar zich ook Duitsche krijgsgevangenen op bevonden. Op de *Koningin Regentes* was niet één Duitscher. Alle geredden van het schip verklaren eenparig dat het getorpedeerd is.

Wat zal de conferentie van beteekenis zijn, wanneer een gedeelte der deelnemers de gedachte bij zich draagt dat men ze heeft willen verdrinken.

Zondag 9 Juni 1918

De bende der spionage schijnt groot te zijn, nog steeds hebben arrestaties plaats. Een der hoofdleiders, een sergeant heeft een

volledige bekentenis afgelegd en in Breda in de gevangenis zelfmoord gepleegd.

In de maand Mei zijn op de Nederlandsche kust aangetroffen 41 mijnen 39 van Engelse, 1 van Duitse en 1 van onbekende oorsprong. Dit brengt het totaal sedert het begin van den oorlog op 4559 mijnen.

Maandag 10 Juni 1918

Dezer dagen zijn de drie dames die 24.000 gld aan goudgeld over de grens wilden smokkelen, door de rechtbank te Maastricht veroordeeld tot 6 maanden gevangenisstraf en verbeurdverklaring van het geld, dat bestond 1777 gouden tientjes en 1136 gouden vijfjes.

Gistren is het offensief der Duitschers weder begonnen.

Dinsdag 11 Juni 1918

De Duitschers maken ten koste van vele dooden kleine vorderingen en zijn hier en daar doorgedrongen. Een telegram meldt dat zij 10.000 krijgsgevangenen hebben genomen.

Een Hollandsche visschersschuit, bemanning 9 menschen is zondagmorgen door een Duitse onderzeeër op de meest onbarmhartige wijze in den grond geboord. In IJmuiden de woonplaats der gevallen, zijn de bewoners woedend op de Duitschers. Het schijnt dat haat een noodzakelijk voedsel is voor een Duitser. 't Zijn onbeschofte lui.

Woensdag 12 Juni 1918

Het offensief is weer tot staan gebracht en reeds worden er tegenaanvallen gedaan.

Wij lezen in de bladen dat in Ostende het vleesch kost 12 mark per kilo. Een klos garen 12 frs, kleergoed 80 à 90 frs per meter. Een paar

oude lakens 30 frs, een paar kousen 80 frs, manschoenen per paar 225 à 250 frs.

Ik zag echter bij ons deze week iemand voor een paar eenvoudige manschoenen de somme betalen van 30 gulden, en 't was iemand, die ze niet zou gekocht hebben, als hij ze niet broodnoodig had gehad. Deze week totaal niets te krijgen, daarnaar men zegt een heele maand zal komen, dat er geen brood is, en dan de rijst enz. gedistribueerd zal worden.

Donderdag 13 Juni 1918

Dat het vee duur is, bewijst genoeg dat een geit bij publieke verkooping voor 77,50 gld in andere handen overging.

Aan het front niet slecht, er zijn teekenen die doen vermoeden dat het Duitsch offensief tot stand is gebracht.

Het vervoer van zilvergeld is verboden.

't Is alweer 14 dagen geleden dat we vleesch gegeten hebben, en zonder overdrijving kan men gerust zeggen, dat vele menschen er verzwakt en mager uit gaan zien. Men zegt dat voor de nieuwe graanoogst binnen wij het nog een maand zonder brood zullen moeten stellen, en daarom de rijst wordt ingehouden.

Bij de overeenkomst met Duitschland omtrent levering van kolen eischt dat land in ruil, onmiddellijke leverantie van vleesch en vet, en oefent nog pressie uit om de beschikking te krijgen over een deel der Nederlandsche tonnenmaat, voor een tijdperk van 10 jaar na het sluiten van den vrede. Deze laatste eisch heeft de regeering als onaannemelijk verklaard en afgewezen.

We krijgen eenheidssigaren voor 5 ct per stuk met houten mondstukje, niet meer dan 100 stuks mogen van de eene plaats naar de andere vervoerd worden. Dit om het smokkelen en opstapeling te voorkomen.

Vrijdag 14 Juni 1918

Aan het front is het rustig, doch eerstdaags zal er weer met groote krachten worden begonnen.

Het droogmaken der Zuiderzee is in de 1^e Kamer goedgekeurd en aangenomen.

Naar men meldt zijn 70.000 kisten en kratten uit Duitschland aangekomen, voor het vervoer der nieuwe aardappelen naar dat land. Elke kist kan 1hl.bevatten, zoodat 70.000 hl.of ongeveer 60% van den geheele oogst naar Duitschland gaat.

Zaterdag 15 Juni 1918

Ben heden nog in den Haag geweest. Het hotel des Indes, zijn ameublement, enz komt in de veiling en een klant van mij wilde eens naar der kijkdag gaan en noodigde mij uit mee te gaan, om ingeval hij des volgende dag als het verkooping was, er iets uit wilde pikken, mijn meening omtrent de uit te geven prijs, wilde weten.

Nou ik moet zeggen. Ik had al zoo dikwijls over dat hotel hooren spreken, over gezanten en andere hooge mannen die daar altijd logeerden, dat ik zoo dacht, het zal daar vorstelijk zijn. Nu kan het zijn, daar het toch verkocht werd, dat de laatste tijd den onderhoud veel te wenschen overliet, maar in een woord, het was een vuile boel, vergane grootheid.

Toen wij echter na des middag het hotel verlieten, hoorden wij reeds dat de verkooping niet door zou gaan, wat later werkelijk bleek dat waar was. Als ik me niet vergis, heeft de stad [. . ?] gekocht.

Den Haag zit vol geïnterneerde Engelschen en de officieren maken er goede sier.

Men gaat gewapend met brood en vetkaart op reis, maar met den besten wil van de wereld konden wij in een restaurant geen brood noch vleesch krijgen, slechts kalfsnieren. Ik stelde mij tevreden met 2 spiegeleieren met een weinig ham en eenige slecht gebakken aardappelen. Alle slagerswinkels zijn daar gesloten en vele winkels zijn nog plankdicht, daar men vreest dat elk oogenblik weer een oproer kan uitbreken. Alle koffiehuisen zitten stampvol, overal muziek, maar geen eten.

Zie hier de nota van hetgeen we gebruikt hebben, met ons drieën.

Restaurant Knapstein Vlamingstraat 15 den Haag.	
2 porties zalm (groot een flinke dobbelsteen)	0,80
2 spiegeleieren met ham en eenige aardappelen	1,60
1 stuk tarbot met botersaus	1,50
Een weinig gehakt uit de bus aardappelen	1,60
2 kleine porties aardbeien met room	1,20
2 fleschjes victoria water	0,70
Totaal fl =	7,40

En we gingen met honger van tafel.

Gewone damesstof ziet men geëtaled aan de prijs van 14 à 15 gld de M. Bij Pander lag een looper voor de raam breed 120 cm. In normale tijd lever ik hem graag voor 15 à 16 gld de meter. Ik ging de winkel binnen, vroeg de prijs... 50 gld de meter, Mijnheer!

In de omstreken van Breda worden de bladeren der braambessen geplukt en opgekocht voor 25 ct de kilo. Ze worden gebruikt om thee surogaat van te maken.

Zondag 16 Juni 1918

Ik sprak vandaag iemand die verlof gekregen had 14 dagen uit Antwerpen te mogen gaan. Zoogenaamd, omdat zijn broer in den Haag op sterven lag. In Antwerpen is alles volop maar peperduur. Vorige zondag had hij met zijn gezin een kilo rosbief gebruikt die hem 37 frs had gekost. Een paar schoenen 250 frs een ei 60 ctm.

Een Belg die lange tijd brieven uit zijn land naar Holland en andersom smokkelde en op wiens hoofd door de Duitschers een groote som geld had gesteld, is door 2 Roosendalers met geweld over de grens gesleurd en in handen der Duitschers gesteld. Het parket uit Breda is ter plaatse verschenen en het geval kan voor de 2 laffe handlangers nu zeer nadeelige gevolgen hebben.

Totaal geen vleesch en de eieren 18 à 19 ct per stuk.

Maandag 17 Juni 1918

Het offensief der Oostenrijkers tegen Italië is begonnen. Het schijnt echter dat de Italianen zijn voorbereid en dit offensief aan Oostenrijk niet zal brengen, wat verwacht wordt.

Aan het westelijk front alles rustig.

Morgen troepsverplaatsing.

Dinsdag 18 Juni 1918

Al vroeg begon de drukte der soldaten. 't Is troepenverplaatsing en tegelijk een groote oefening op de Rucphense heide. Tegen 3 uur middag is de groote troep binnengekomen en Roosendaal herbergt voor een nacht 6000 soldaten. Wij hebben een luitenant-adjutant. Het

weer is prachtig, heel de Markt zit vol soldaten, op stoepen, stoeltjes enz te luisteren naar het militair concert dat van 8 tot 10 wordt gegeven.

Dat nu reeds 70.000 hl.aardappelen naar Duitschland gaan wordt hoewel niet officieel, tegengesproken. De nood in Oostenrijk moet tot het uiterste gestegen zijn, en Duitschland heeft bij aanvraag, geweigerd voedsel te zenden.

Volgens de tegenwoordig zomerdienstregeling bedraagt het aantal treinkilometers, dat per dag op de Nederlandsche spoorwegen wordt afgelegd ongeveer 41.600. In 1917 was dat aantal ongeveer 64.000 en in 1914 ongeveer 95.000.

Woensdag 19 Juni 1918

Vanmorgen zeer vroeg, kwam de veldartillerie in volle galop door de straten gerend, en tegen 8 uur stond heel de Markt, Molen- en Achterstraat vol kanonnen en tegelijk kwam een regiment infanterie voorbij, die over de stoepen moesten doormarcheeren. De troepen van gistren zijn vertrokken, en voor één nacht komt weer 6 à 7000 man binnen.

Bij de meeste menschen worden 8 à 10 soldaten ingestopt, van weigeren is geen sprake. Die komen moet men ontvangen. Wij hebben een officier.

Men meldt in de dagbladen dat op het grensstation Alexandrowo bij Polen een man is gearresteerd die 30.000 Nederlandsche tientjes bij zich had, om deze naar Polen te smokkelen. Op zoo'n manier ruimen ze wel op. Men ziet dan ook geen goud- of zilvergeld meer. Alles papier, zelfs centen zijn schaarsch.

Het Oostenrijksch offensief is mislukt en de Italianen vormen nu de aanvallende partij.

Donderdag 20 Juni 1918

Bij ons is het nu weer rustig. Vanmorgen is alles vertrokken, wat weer een enorme drukte teweeg bracht. Wat nu vertrokken is, gaat allemaal naar Woensdrecht, om den zomer in tenten door te brengen. Wij hebben nu slechts de Brigadestaf, doch over 14 dagen wordt het 6^e regiment hier weer ingekwartierd.

Vrijdag 21 Juni 1918

Aan alles komt al meer hoe meer gebrek. Wij hadden zoo gehoopt tegen a.s Zondag wat vleesch te kunnen krijgen, maar mispoes. Er is geen lood vleesch in Roosendaal. De slaggers doen in boter en groentens.

Zaterdag 22 Juni 1918

De groote slag aan het Italiaansche front loopt uit ten nadeele van de Oostenrijkers.

Dat Oostenrijk is op 't oogenblik wel het ongelukkigste land van heel Europa. In naam bondgenoot van Duitschland zit het evenals vele landen onder den ijzeren druk van zijn vriend, die het land diep ongelukkig maakt.

Aan het westelijk front is alles rustig, men weet echter niet wat de toekomst brengt. Kwam de vrede maar.

Zondag 23 Juni 1918

We eeten aardappelen met aardappelen voilàtout.

De rantsoeneering voor de week, die we ingaan is als volgt.

In de week van 24 tot 30 Juni 1918

zal verkrijgbaar zijn:

Op bon:

305	2 ons vleesch (is er echter niet)
326	1 ons worst (is er niet)
327	1 ons kaas
328	1 stukje zeep of zeepoeder
333	$\frac{1}{2}$ ons gort
334	$\frac{1}{2}$ ons havermout
335	1 ons kaas
340	$\frac{1}{2}$ ons bak en braadvet (voor zoover voorradig)
341	1 ons peulvruchten
342	3 kgaardappelen
343	1 reep chocolade
344	1 ons rijst
345	2 ons groente

Het vleesch voor de zieken is in de volgende week verkrijgbaar bij J. van Agtmaal Molenstraat.

Roosendaal 22 Juni 1918

De directeur-E Hontelé

1000 ziekenbons zijn uitgegeven en er zal 80 kg vleesch voor deze bons zijn.

Maandag 24 Juni 1918

Voor 12 Juli zal in Duitschland in den Rijksdag weer een nieuwe credietvoorstel worden voorgelegd. Wanneer dit evenals het vorige 14 milliard zal bedragen, zou de totale oorlogsschuld van Duitschland bedragen 139 milliard.

Bij ons alles rustig, alleen worden de menschen een beetje lastig door den honger.

De eieren mogen niet duurder verkocht worden dan 14 ct, maar het is volstrekt onmogelijk voor minder dan 20 ct in het bezit van een ei te komen. Iedereen zoekt en tracht zooveel mogelijk in te slaan, en dit gebeurt onverschillig voor welke prijs, wat natuurlijk voor menschen met geld niet moeilijk is, maar waardoor de min gegoede zijn deel niet krijgt en gebrek lijdt. Dagelijks rukken knechts en bedienden van rijke menschen naar buiten om onverschillig voor welke prijs al de eieren op te koopen die maar te vinden zijn, zoodat niet een ei op de markt komt.

Wederom zijn 2 tramsloggers op een mijn gelooopen en gezonken, niet een der opvarenden der beide schuiten is gered, doch allen jammerlijk verdronken.

Dinsdag 25 Juni 1918

Door den Burgemeester wordt bekend gemaakt dat de bons voor zieken worden ingetrokken daar het vleesch, voor de gemeente beschikbaar gesteld, van zoo'n geringe hoeveelheid is, dat alleen in de allerdringendste gevallen een kleine hoeveelheid kan worden afgegeven.

De staatssecretaris van Duitschland von Kühlmann heeft in den Rijksdag o. a. gezegd wat betreft het einde van den oorlog:

Bij den geweldige omvang van dezer coalitie oorlog en door het aantal der mogendheden ook overzeesche, die er aan deelnemen, kan door zuivere militaire beslissingen alleen, zonder diplomatieke onderhandelingen, moeilijk een wezentlijk einde van den oorlog verwacht worden.

Deze woorden hebben in Duitschland een groote beweging voortgebracht, vooral omdat kort geleden den volkeren bekend gemaakt was, dat dit jaar den oorlog geëindigd zou zijn, met de

overwinning door de Duitschers. Duitsland verlangt naar onderhandeling, maar de Entente blijft onverbiddelijk. Duitsland heeft het vertrouwen verloren en het gaat moeilijk dit terug te krijgen. In zijn rede heeft von Kühlmann noodig geoordeeld, mede te deelen wat de Duitschers positief willen. "Wij eischen", zegt hij, "voor het Duitse volk, ook voor onze bondgenooten, een vrij en sterk onafhankelijk bestaan binnen de ons door de geschiedenis getrokken grenzen. Wij willen een overzeesch gebied, hetwelk in overeenstemming is met onze eigenschappen als koloniale mogendheid en wij verlangen de vrijheid om onze handel over de vrije zee in alle werelddeelen uit te breiden". Ziedaar de wensch der Duitschers.

Woensdag 26 Juni 1918

De strijd voor de a. s. verkiezing Tweede Kamer begint. Woensdag 3 Juli moeten we gaan stemmen. Ik heb een kiezerslijst thuis gekregen, waarop 149 kandidaten van verschillende richtingen op voorkomen. Men is zeer nieuwsgierig wie er zegenvierend uit de bus zal komen.

Donderdag 27 Juni 1918

Op 't oogenblik strijden 900.000 Amerika aan het Fransche front. De Oostenrijkers zijn na enorme verliezen naar hun oude stellingen terug gekeerd.

Vrijdag 28 Juni 1918

De Minister van Marine JJ. Rambonnet heeft zijn ontslag aangeboden en gekregen. De reden is, dat hij een convooi naar Indie wilde zenden vergezeld van oorlogsschepen, doch door Engeland is te verstaan gegeven, dat dit een oorlogsdood zou beteekenen. Trouwens dezer dagen treedt het geheele ministerie af.

Zaterdag 29 Juni 1918

Telkens als ons plaatselijk blad verschijnt, komen klachten over de slechte regeling onzer levensmiddelendistributie, vooral het vleeschverdeeling is allertreurigst en er zijn menschen die sinds 2 maanden geen lood vleesch of spek gegeten hebben. Rijst komt vooreerst ook niet.

Nu schrijft vandaag weer iemand in de Grondwet, een ingezonden stuk van den volgende inhoud.

Waarde Redacteur.

't Volgend menu vond ik in een Belgisch -HaagschDagblad van j.l.

Zaterdag

Section Belge de l'Association Noodkeukens

51. van Hovenstraat La Haye

Menu de la Semaine

Lundi Potage Condé - Ragout de Boeuf - Haricots Bruns, - Pommes

Mardi Poissons frit – Carottes -Pommes

Mercredi Potage Crecij -Blanquette de veau -Feves de Marois - Pommes

Jeudi Potage st Germain - Paen de veau - Endives Pommes

Vendredi Potages Portugais – Poissons - Mange tout et carottes - Pommes

Samedi Crème d'orge – Viande - Laitues etuves - Pommes

Dat is dus 6 dagen aardappelen, 2 dagen visch, en 4 dagen vleesch. De Roosendaalsche Association had op dien datum het volgende menu.

gemeente keuken.

Menu van maandag 24 Juni tot en met vrijdag 28 Juni 1918.

Maandag	erwtensoep
Dinsdag	bruine boonen
Woensdag	erwtensoep
Donderdag	bruine boonen
Vrijdag	erwtensoep

Ik zeg maar, de Belgen die hebben er de vinger beter achter.

Zondag 30 Juni 1918

Ik was vandaag toevallig in het gasthuis toen er een man werd binnen gedragen die een gewerschot in zijne zijde had gekregen. Hij was zijn broer, die pas in dienst is, hier in Roosendaal komen bezoeken. De jonge militair liet aan zijn broer zijn geweer eens zien. Opeens klonk een schot en de broer was getroffen. De jeugdige krijgsman was radeloos, direct werd een operateur opgebeld, enfin het was een heele drukte.

Aanhoudend hoort men dat met geladen geweren ongelukken gebeuren

Maandag 1 Juli 1918

Eenige tijd geleden, meldde ik dat een Belg, die veel brieven overbracht, door een paar Roosendalers van de Hollandsche grens op Belgische grond was gesleept. Daar dit een daad van geweld was, werd door de Nederlandsche justitie een onderzoek ingesteld en al het mogelijke gedaan, den gevangene los te krijgen. Nu lezen wij in een der bladen het volgende over deze zaak

Esschen. 1 Juli 1918

Ieder herinnert zich nog de tragische omstandigheden, waardoor een Belg zekere H Duurlo, bijgenaamd. 't Kieken, voor enkele weken door de gebroeders B. over de grens is gesleurd. Verder hoe de Hollandsche justitie deze schending van ons grondgebied niet duldde, en Duurlo uit Duitsche gevangenis terug eischte, deze zaak was nog steeds hangende en uit alle bewijsstukken en getuigen verhooren bleek al langer hoe meer hoe wederrechtelijk deze overrompeling was geschied en hoe sterk onze Hollandsche justitie in haar eisch tot teruggave stond.

l.l. Vrijdag werd Duurlo van uit de gevangenis te Antwerpen naar de grens gevoerd en nogmaals bleek uit het nieuwe onderzoek dat 't onmogelijk was Duurlo vast te houden. Met het geval zitten de Duitschers leelijk in hun maag. Duurlo, de zoozeer begeerde buit los laten, dat ging toch ook niet echter wetend dat de man op elk kansje loerde om zijn vrijheid door de vlucht te herkrijgen, gaven zij hem z.g. die kans, door hem een oogenblik onbewaakt te laten. Duurlo sprong er tusschen uit, maar slechts enkele meters of. . schoten knalden en Duurlo was een lijk.

Zie zoo! De Duitschers waren een lastig tegenstander kwijt, de Hollandsche justitie had niets meer te vorderen en. . aan 't recht was voldaan. Arme kerel!

Dinsdag 2 Juli 1918

Alles in spanning voor de nieuwe verkiezing. Overal aanplakbiljetten van alle partijen. Zondag is in alle kerken een brief voorgelezen van den Bisschop en in de preek de geloovigen streng aangemaand toch goed te stemmen.

Wederom is een Engelsch hospitaalschip de Landoverly Castle getorpedeerd. De opvarenden waren verpleegsters, zusters en een groot aantal geneesheeren die allen van Canada kwamen om gewonde Canadeezen te gaan halen. Meer dan 300 menschen zijn verdronken. Weer een nobele daad van dat uitgelezen cultuurvolk. Zij zullen hun straf niet ontgaan.

Woensdag 3 Juli 1918

Voor het eerst gedwongen plicht om te gaan stemmen. Met die dwang zijn velen het niet eens. Daar zijn zelfs plaatsen, waar een groot aantal inwoners geweigerd hebben ter stembus te komen. Propagandisten van alle partijen loopen de straten af om kiezers te vangen. Over het algemeen denkt men dat vanavond den uitslag nog niet bekend zal zijn. Men verwacht de grootste verrassingen.

Eenige Nederlandsche schepen zouden in convooi naar Indie varen, echter zonder militaire geleide. Nu is er zeker weer iets niet in orde, we lezen nl. dat de *Noorddam* gistrenavond is uitgevaren met circa 800 passagiers, op order van de marinestaf aan den Hoek van Holland is opgehouden en buitengaats voor anker ligt. Het stoomschip *BenKalis* gistrenavond uit IJmuiden vertrokken, kreeg bevel (nauwelijks in zee) om terug te keeren. Hetzelfde is en was het geval met de *Tabanan* en de *Hertog Hendrik*.

Even na dat het gerucht liep dat de keizer van Oostenrijk was vermoord kwam dezer dagen het bericht dat dit met de keizer van Rusland hetzelfde geval was, en werd als vaststaand aangenomen. Later bleek dat beide berichten niet juist waren.

Donderdag 4 Juli 1918

Honderden verdringen zich bij het bureau van *De Grondwet* om de berichten omtrent de verkiezing te lezen. Vanmorgen was bekend dat voorloopig reeds 49 leden rechts en 43 links gekozen waren. Van sommige districten was nog geen zekerheid, welke nogal aan den Rooden kant zijn. De stand vanmiddag is:

- 31 katholieken
- 6 christelijke historische
- 12 ant. Revolutionairen
- 22 soc. Dem. Arb. Partij
- 6 unie liberalen
- 3 vrije liberalen
- 5 vrijzinnige democraten
- 3 economische bond
- 1 middenstands partij

Het aantal kiezers dat gisteren aan de stemming moest deelnemen bedraagt totaal 1.516.720.

De sultan van Turkey is overleden.

Vrijdag 5 Juni 1918

Den uitslag der verkiezing is dat 50 leden rechts en 50 leden links zijn gekozen. Vele nieuwe leden zijn gekozen, en vele verdienstelijke zittende leden er uit gegooid. Welk ministerie er nu zal komen, is nog niet beslist. Het bestaand kabinet heeft ontslag aangevraagd.

Zaterdag 6 Juni 1918

Ik lees dat op een der groentenveilingen in ons land de kersen voor 1,04 druiven 2,36 roode bessen 0,90 witte bessen 1,00. boschbessen

0,68 tomaten 0,85 per kilo worden geveild. Perziken gingen 0,32 en meloenen tot 4,50 per stuk.

Officieel is medegedeeld dat bij de verkiezing 1.338.408 geldige stemmen zijn uitgebracht. En voor den eerste maal is ook een vrouwelijke candidaat gekozen nl. Suze Groeneweg van de S.D.A.Partij

Zondag 7 Juli 1918

Een hoofdambtenaar burgerlijke stand heeft volgens statistieken berekend dat tijdens en door den oorlog de geboortens in Europa 12.500.000 beneden het normale zijn gebleven. Er is minstens een gelijk aantal soldaten gesneuveld, zoodat ons werelddeel 25.000.000 inwoners minder telt als voor den oorlog, om van de gewonden en geknakten niet te spreken.

De Oostenrijkers trekken terug.

Maandag 8 Juli 1918

De keizerin van Oostenrijk wordt niet minder of meer beschuldigd het plan van het offensief der Oostenrijkers aan Italie te hebben verraden, men wijt daar de nederlaag aan.

Een vaag bericht meldt dat de Duitsche gezant te Moscou is vermoord.

Dinsdag 9 Juli 1918

Officieel wordt bekendgemaakt dat Graaf Nirbach, Duitsch gezant te Moscou in zijn kabinet is doodgeschoten. Men denkt dat zijn streng optreden oorzaak is van den aanslag. Men staat in Rusland voor groote gebeurtenissen.

't Is een rare tijd, en gestolen wordt langs alle kanten.

Vorige week werd uit een portefeuille van een bediende der Firma Laane die voor zaken te Zundert was 5000 gld gestolen. Gistren is op

het postkantoor alhier een aangeteekende brief van 15000 gld vermist en is heden een sergeant met 1100 gld er van door gegaan.

De vleeschnood is zoodanig gestegen dat het volgend bericht in *De Grondwet* voorkomt.

Vleeschnood-Misdaad

In den nacht van zaterdag op zondag is in een weide gelegen achter de Kalsdonksche Made bij de Kapelberg onder Roosendaal, van den landbouwer Verbraak een 2 jarige vaars, den nek afgesneden, waarna men de beste stukken vleesch zonder eenig spoor na te laten, heeft medegenomen. Het restant, 50 kg vleesch is daar na alhier op bon verkocht.

Woensdag 10 Juli 1918

De staatssecretaris von Kühlmann is heen gegaan [*afgetreden*]. De man die de moed had, openlijk in den Rijksdag te verklaren, dat door militaire beslissingen moeilijk een wezenlijk einde aan den oorlog kan komen, is gevallen. De al-Duitschers, de mannen die heel Europa aan hun voeten willen zien, hebben hem tot heengaan gedwongen. Maar ziet men dan toch in Duitschland niet in, dat den strijd toch niet door hen gewonnen kan worden en dat de woorden van Kühlmann de volle waarheid zijn. In hun verblindheid vermoorden zij zich zelf, passen zijzelf zich de straf toe die zij verdienen. Al meer hoe meer begint het te gisten in dat land en de etter zal wanneer de wond eenmaal open scheurt, het geheele volk besmetten.

Wederom is onder Gastel een koe in de weide vermoord en aan stukken gesneden.

De minister heeft toezegging gedaan dat na 15 Juli een rantsoeneering van 1 of 2 ons vleesch zal worden vastgesteld. Laat ons hopen.

De Spaansche ziekte griep genoemd die ook in Deutschland voorkomt, is ook Nederland binnengekomen. In het Engelsch interneringskamp te Groningen zijn ongeveer 100 gevallen, in Losser 38 personen, ook in Rotterdam hebben zich gevallen voorgedaan.

Donderdag 11 Juli 1918

De Koning en de Koningin van België zijn per vliegtuig het Kanaal overgestoken, daar zij op tijd tegenwoordig wilde zijn bij het zilveren huwelijksfeest van het Engelsch koningspaar. Beiden zijn behouden aangekomen.

Voor hetgeen Deutschland ons zal leveren; ijzer, steenkolen enz. eischt men van ons de levering van 60.000 koeien, 5000 voljarige paarden, 5000 eenjarige paarden, 5000 ton boter, 11000 ton kaas, 2.000.000 eieren, 150.000 kg beendervet, 3.000.000 kg pluimvee, 13.000.000 kg suiker, 200.000 huiden en als toegift een maandelijks credit van 7.000.000 gulden. Dat alles te leveren, zal ons niet schaden, zegt men daarginds.

Vrijdag 12 Juli 1918

Er zijn geen aardappelen in onze gemeente. De menschen zijn lastig, vooral omdat in andere plaatsen voldoende aardappelen zijn. Er wordt gezegd dat die welke voor Roosendaal bestemd waren, verkeerd verzonden zijn. We krijgen in plaats nu per hoofd een half ons rijst. De Duitsche staatssecretaris von Kühlmann is volgens den rijkskanselier afgetreden door overwegingen van louter persoonlijke aard. Het schijnt dat de goede Kühlmann tijdens de vredesonderhandelingen in Rumenië te veel in gezelschap geweest is van Rumeensche schoonen van voornaam doch verdacht allooi, en wat te veel gepraat heeft.

Zaterdag 13 Juli 1918

Och, wat snakken ze in Duitschland naar vrede. Nu is de Rijkskanselier weer komen vertellen: "Wij hebben België als pand en een pand is iets wat men tegenwoordig teruggeeft, zoo men met de voorwaarden overeenkomt. Gaat dit, dan wordt België weder geheel onafhankelijk en wenschen wij in de beste vriendschap met dit land voortaan te leven. "

Als de geallieerden maar naar het zoet gefluit willen luisteren. Het vorstenpaar van België is weder per vliegtuig van Engeland teruggekeerd.

Ook in huis (zeeland) zijn er militairen door de spaansche griep aangetast.

Zondag 14 Juli 1918

Het volgend bericht wordt bekend gemaakt.

Naaigaren

De minister van Landbouw enz heeft met ingang van 15 Juli 1918 de volgende maximum kleinhandels-prijzen voor naaigaren vastgesteld.

Dikte	24/28	3 draad 0,80
"	36	3 draad 0,70
"	40	3 draad 0,67
"	28	2 draad 0,47

Per klos of spoel van 500 yard.

Dat er ook woningnood heerscht bewijst de volgende advertentie in *De Grondwet*.

50 gld beloning. Aan degenen die klein gezin (zonder kinderen) direct helpt in Roosendaal aan kleine woning of wel aan eenige flinke kamers.

Mgr. D. W. Nolens lid der Tweede Kamer is door H.M. de koningin opdracht gegeven een nieuw kabinet te vormen.

Maandag 15 Juli 1918

Nog steeds is de centrale keuken gesloten, wegens gebrek aan voedingsmiddelen.

Er zijn nog geen aardappelen aangekomen. Vandaag was bij een boer gelegenheid er een weinig te kopen. De kinderen gingen een kleine hoeveelheid halen doch men moest ze zelf uit den grond halen, zoo dat op een gegeven oogenblik iedereen bezig was zijn portie aardappelen te rooien, en nadat dit gebeurd was, werden ze gewogen, betalen en kon met met het kostbaar eetwaar naar huis.

Zoo even meldt een telegram dat de Duitschers weder met een groot offensief zijn begonnen. Dat is nu voor de vijfde maal nl. 21 Maart 1918, 9 April 1918, 27 Mei 1918, 9 Juni 1918 en nu 15 Juli 1918.

Moge dit offensief wederom gunstig voor de geallieerden aflopen. We krijgen weer benauwde dagen Parijs wordt weer hevig beschoten, maar de dappere Franschen zullen weer wel stand houden. We hebben nog steeds vleeschlooze dagen, en het ziet er niet naar uit, dat dit vooreerst veranderen zal.

Dinsdag 16 Juli 1918

Het offensief neemt in hevigheid toe. De andere partij houdt goed stand, en toch kunnen er nog verrassingen komen.

In Terneuzen is iemand aan de grens gesnapt die trachtte 1 kilo platina over te brengen. Voor deze kilo zou hij 80.000 mark ontvangen hebben.

Bij ons alles rustig niet veel soldaten.

Door geheel Nederland spreidt de spaansche griep zich uit. In Roosendaal gelukkig slechts 3 gevallen. Binnenkort kan men ook rantsoeneering van suiker verwachten.

Woensdag 17 Juli 1918

Gelukkig er zijn aardappelen aangekomen en wel in zoo'n groote hoeveelheid dat bons niet verplicht zijn.

Het offensief begint zijn kracht te verliezen en zal spoedig geëindigd zijn. Algemeen wordt gedacht dat den oorlog van dit jaar nog eindigen zal.

Zoolang het mooi warm weer is, kunnen we nog al wat voedingsgebrek verdragen, maar van de winter zonder stooksel en zonder licht, is de ellende groter.

Donderdag 18 Juli 1918

Hoera! We krijgen vandaag weer eenheidsworst. Bij al de slagers hangt reeds een bordje voor de ramen: Op bon 353 vanmiddag eenheidsworst.

En ja vanmiddag begonnen ze te rijden en dragen met volle manden en wagens zag men door de straten trekken om voor de verschillende slagers winkels af te laden. Een weinig daarna begon de verkoop en begon het volk met zijn bons af te komen, en waren de winkels stampvol volk. Wij ook spoedig ons gewicht gehaald en direct wat in de pan gebakken. Het was juist 3 weken geleden dat we vleesch gegeten hadden.

Nog steeds spreidt de griep zich uit. Ze heerscht nu in het kamp te Oldenbroek, Assen, Roermond, terwijl honderden werklieden die bij Krupp hebben gewerkt en uit Duitschland terugkeeren streng worden geïsoleerd, daar zij zonder twijfel de kiem der ziekte bij zich dragen. In

de staatsmijn Emma in Limburg wordt het aantal zieken op 1300 geschat. Deskundigen hebben onderzocht dat het bacillen zijn, welke door de lucht worden mede genomen en verspreid.

Vrijdag 19 Juli 1918

Om een klein idee te geven hoe Europa onder Amerika komt te zitten, blijkt wel uit de door de leeningen door de V.S. aan de geallieerde landen verstrekt. Deze bedroegen op en tot 30 Juni 1918.

België	120.550.000 dollar
Cuba	15.000.000 dollar
Frankrijk	1.685.000.000 dollar
Engeland	3.170.000.000 dollar
Griekenland	15.790.000 dollar
Italie	650.000.000 dollar
Rusland	325.000.000 dollar
Servie	9.000.000 dollar

Men meldt dat de Franschen met een tegenoffensief zijn begonnen en wel met succes.

Zaterdag 20 Juli 1918

Het tegenoffensief der geallieerden is prachtig gelukt. De Duitschers melden zelf dat ze over de Marne zijn teruggetrokken, voorzeker een groot verlies, daar zij zoo verheugd waren dat den overgang geforceerd was. Tot nu toe zijn 20.000 gevangenen en 400 kanonnen buit. Het is wel niet O! zoo veel, doch de Duitschers zullen wel wakker worden.

De spaansche griep spreidt zich over heel Europa uit.

Zondag 21 Juli 1918

Wat eenige tijd geleden werd gemeld, doch direct tegengesproken nl. dat de tsaar van Rusland is vermoord, wordt heden officieel bevestigd. De berichten melden dat de tsaar is doodgeschoten, doch dat de tsarina en haar zoon in veiligheid is gebracht. Nieuwe voortgang der geallieerden.

Maandag 22 Juli 1918

De tsaar is 16 Juli ingevolge besluit van den Oeral-Sovjet te Jekaterinaburg doodgeschoten. De Djedneta (een Russisch blad) meldt de executie in de volgende vorm:

Door den wil van het revolutionnaire volk is de bloedige tsaar gelukkig te Jekatarinaburg gestorven.

Leve de roode terreur.

Nog steeds is de volkskeuken gesloten.

Dinsdag 23 Juli 1918

De Spaansche griep is het gesprek van den dag. Ook hier ter plaatse komen vele gevallen voor doch niet doodelijk. Ik lees in de dagbladen dat 30 Juni 1918 in Oostenrijk de schulden ontstaan door de credietoperaties ten gevolge van den oorlog bedragen 57.000.000.000 kronen.

De Franschen maken goede vorderingen, en nu beginnen de Duitschers te vertellen dat iemand uit het Duitse leger verraad heeft gepleegd, en daardoor de Franschen van de plannen der Duitscher op de hoogte zijnde, hiervan gebruik hebben gemaakt. De *Maasbode* voegt er heel wijselijk bij, dat dit dan wel een hooge moet geweest zijn, die met zulke plannen van zoo'n groot belang bekend was. In

Oostenrijk hadden ze hetzelfde praatje opgedischt toen ze over de Piave werden teruggegooid.

Woensdag 24 Juli 1918

Ik neem een paar berichtjes over uit de *Maasbode*, ochtend blad (vandaag) om eenigszins te melden hoe sommige toestanden op 't oogenblik zijn.

O.a. te Delfzijl kwam het Duitsch stoomschip Bremen binnen, geheel met vrouwelijke bemanning, van stokers en tremmers aan boord.

Ook iets over de vleeschnood.

Iemand te Scheemda (Groningen) die een konijn te koop aanbood, kreeg 60 brieven, en zes telegrammen, alsmede een telegrafische postwissel voor den prijs, voor het aangeboden gevraagd.

Ons brood van 20 Juli af bestaat uit de volgende samenstelling:

Het bloem voor witte brood uit 30% inlandsche rogge, 25% binnenlandsche tarwe, 10% amerikaansch patent en 10% aardappelmeel...

Het meel voor kropbrood op 30% inlandsche rogge, 20% inlandsche tarwe, 20% buitenlandsche tarwe, 10% mais, 10% peulevruchten, 5% lijnkoek en 5% grint, gries en zemelen.

Donderdag 25 Juli 1918

Overall breekt de spaansche griep uit. In Breda zijn alle bedden in het hospitaal bezet en enkele gevallen met doodelijk afloop.

Uit den Haag seint men dat de volgende personen deel uit zullen maken van het nieuw ministerie.

Jhr. M.A.F. de Savornin Lohman	(C.H.)	Binnenlandsche zaken
Jhr. M. D. J. de Geer	(C.H.)	onderwijs
Prof. W. A. A. H. Struycken	(R.K.)	justitie
Mr. D. A. P. N. Koolen	(R.K.)	Financien
Jhr. W. B. C. de Jonge		Oorlog
Prof. W. P. J. U. Aalberse	(R.K.)	Landbouw
A. W. F. Idenburg	(A.R.)	Kolonieën
M. C. E. Bongaarts	(R.K.)	Waterstaat

Alles is duur. Men meldt dat gistren in Hoeven in 't koffiehuis het Hoofhuis vanwege het waterschap de verpachting plaats had van 't jachtrecht in de Hoevensche Beemden en wel een sneppenjacht groot 650 ha. En zulks voor den tijd van zes jaar. Bij opbod bracht deze de ongeloofelijke prijs op van 1010 gld per jaar plus 10% administratiekosten voor het eerste jaar.

Ten gevolge der spaansche griep kunnen niet zooveel kolen uit de Hollandsche mijnen worden gehaald als door de regeering is toegezegd, wat vooral voor de industrie zeer nadeelig is.

Vrijdag 26 Juli 1918

Bij ons in de gemeente is het zeer rustig, bijna geen soldaten, en die er zijn rukken niet uit. Geen trommelslag of hoorngeschal wordt er gehoord. Door de griep mag niets verplaatst worden. In den Helder zou een groote vlootdemonstratie gehouden worden, geïnspecteerd door de Koningin, doch voor de griep afgelast.

Zaterdag 27 Juli 1918

Alhoewel de griep niet onrustbarend toeneemt, is toch door de militaire commandant de groote zaal van de KK kring in beslag

genomen om als hospitaal ingericht te worden. In Maastricht zijn 4000 lijdens aan de griep.

Dat visch nu duur betaald wordt, blijkt wel uit het volgend bericht.

Het loggerschip Noord Holland te Vlaardingen besomde na een reis van 5 weken voor 10 last haring, 4 last makreel, en 5 ton zoute visch de som van fl 50.000.

Zondag 28 Juli 1918

Uit het kantoor van den stationschef alhier zijn uit zijn bureau ontvreemd de volledige teekeningen, plannen en overzichtkaarten van ons station en emplacement met de daarop voorkomende lijnen, wissels, seininrichtingen, loodsen enz. Voor deze daad zijn reeds 4 militairen en een burger in arrest gesteld. De kaarten moeten aan een vreemde mogendheid verkocht zijn.

Maandag 29 Juli 1918

Het is vandaag vier jaar geleden dat ik met dit dagboek ben begonnen. Te beschrijven wat ellende, leed en verwoestingen in deze jaren over de wereld gekomen is, het is mij, ja zeker niemand mogelijk dit te doen. Het is onbeschrijflijk.

Ik lees in de bladen en wel in een dat zeer gematigd is, en dat eenigszins den balans heeft opgemaakt van de menschen die gesneuveld zijn, en schrijft als volgt.

De oorlog heeft zich sedert Augustus 1914 zoo uitgebreid, dat hij, van de naar schatting 1657 millioen menschen, omvat 1473 millioen, waarvan 147 millioen neutralen, d. w. z. dat nog slechts het tiende deel van het menschedom in normale omstandigheden zou verkeerden.

In het algemeen kan men zeggen, dat de geheele wereld, althans meer dan een jaar of in oorlogs- of in crisistoestand

verkeert. Iets wat in de geschiedenis nog nooit is voorgekomen. Tien millioen dooden, in deze vier jaar, als rechtstreeks gevolg van den oorlog is, waarschijnlijk een minimum, voeg daar bij eenige millioenen verminkten, waaronder wellicht honderdduizenden, die als menschelijke wrakken volslagen onbeholpen geworden, gekleed, gevoed, machinaal in het leven gehouden moeten worden, onbruikbaar, zichzelf en anderen tot last.

Dinsdag 30 Juli 1918

De terugtrekking der Duitschers aan de Marne is nu volkomen, en waardoor Parijs is gered. De geallieerden hebben daardoor de Duitschers een groote nederlaag toegebracht.

De aangehouden en inzake den diefstal van teekeningen station zijn hedenmorgen naar Breda overgebracht.

De Spaansche griep breidt zich ook in onze gemeente voortdurend uit. Behalve onder de militairen, zijn thans ook in een groot aantal gezinnen, gevallen voorgekomen. Verschillende bedrijven ondervinden er reeds de gevolgen van doordat velen der arbeidskrachten hun werkzaamheden moeten onderbreken. Men ziet dan ook aanhoudend wagentjes van het Roode Kruis, welke een zieke soldaat naar het hospitaal of een burger naar het gasthuis vervoeren. Gistrenavond om elf uur, wij stonden nog even buiten, kwam men nog met een lijder voorbij gereden.

Denkt echter niet, lezer, dat de menschen onder den indruk zijn van deze epidemie. De menschen geraken door niets meer onder den indruk. De leuze is, geld verdienen en dat weer zoo gauw mogelijk verteeren.

Ik noem hier eenige hoofden van verschillende berichten in den krant.

De Spaansche griep

Een directeur distributie kantoor voor diefstal aangehouden

Ontploffing Waalwijk

De logger 137 in de lucht gevlogen

Kindermoord

Soldaat doodgeschoten

De graven vol, de wiegen leeg

Het totaal verlies aan geboorten in geheel Europa sinds Augustus 1914 bedraagt meer dan 12 miljoen.

Sigaren minder dan 10 ct per stuk niet meer verkrijgbaar en een half ons gewone tabak kost 44 ct. Het is voorwaar een zonderlingen tijd.

Woensdag 31 Juli 1918

Het gaat de Duitschers in Rusland niet naar den vleeze. Eerst is de Deutsche gezant Mirbach in Petersburg doodgeschoten, en nu komt het bericht dat in Kiew [Kyiv, Oekraïne]] den veldmaarschalk von Eichhorn¹⁰, die het bevel voerde over de troepen in de Oekraïne met zijn adjudant, door een bom uit een rijtuig geworpen, is gedood. Japan wil in Rusland de boel in orde brengen.

Het muziek van het 6^e regiment is voor 3 dagen hier ingekwartierd om concerten op de Markt te geven. De officieren bieden ze aan.

Donderdag 1 aug 1918

De Grondwet verschijnt laat vanavond, en de reden daarvan is dat driekwart van het personeel der drukkerij lijdende is aan de griep. Het is met zeer veel moeite dat de krant toch verschenen is.

¹⁰ http://de.wikipedia.org/wiki/Hermann_von_Eichhorn

In de KKkring moet het aantal verpleegden reeds ruim 80 bedragen, hedenmiddag is een soldaat overleden. In Breda komen meer dan 1000 gevallen voor en vele met doodelijke afloop.

Eén mijner zoons is gisteren ook te bed gebleven, bij lijdende aan deze geheimzinnige ziekte.

De Duitschers geven als buit behaald gedurende het 4de oorlogsjaar of wel gedurende de geheele oorlog, ik kan het niet zeker zeggen.

Bezetting

In Rusland	198.256
Italië	14.423

Aan het westelijk front	5.323
-------------------------	-------

Kanonnen	7.000
----------	-------

Machinegeweren	24.600
----------------	--------

Geweren	751.972
---------	---------

Geweerpatronen	2.867.500
----------------	-----------

Vliegtuig	2.000
-----------	-------

Kabelballons	200
--------------	-----

Veldkeukens	1.705
-------------	-------

Tanks	300
-------	-----

Locomotieven	3.000
--------------	-------

Spoorwegwagens	21.000
----------------	--------

Voertuigen	65.000
------------	--------

En krijgsgevangenen	838.500
---------------------	---------

In totaal in 4 jaar 3 miljoen gevangenen. Maar ondanks dit alles zijn ze nog niet met één land klaar. Het laatste offensief dat Parijs moest doen

bereiken, is een der grootste nederlagen voor hen geworden van dezen oorlog.

Vrijdag 2 Augustus 1918

Vandaag 60e verjaardag der koninginmoeder Vanmiddag militair muziek op de markt.

De Franschen gaan steeds vooruit en daarvoor de Duitschers achteruit. Alles gaat zonder veel herrie, daar de geallieerden niet zoo snoeven als de Duitschers wanneer zij winnen. Het terugtrekken noemen de Duitschers altijd nog een overwinning, een succes.

Wij hebben nu al in geen zes weken vleesch gegeten, och daar wordt men ook al aan gewend, evenals aan honger. Vanmiddag werd weder een half varken verkocht op bon 353, maar het opdringen van het volk voor den winkel waar het uitverkocht werd, was zoo sterk dat voor we aan de beurt waren, alles uitverkocht was. Voor zondag hebben we een wilde eend te pakken kunnen krijgen, we smullen al bij de gedachte zondag wat vleesch over de lippen te krijgen.

De volgende maand krijgen we eenheids sigaren à 5 ct p stuk, we rooken tegenwoordig maar een pijpje.

Zaterdag 3 Augustus 1918

De Franschen zijn vandaag Soissons binnen getrokken; voorwaar het gaat goed.

Met de Spaansche griep is het nu reeds zoo ver hier in de plaats dat reeds 750 militairen door deze ziekte in behandeling zijn. Volgens officieel bericht lijden te Bern 10.000 menschen aan deze ziekte.

Zondag 4 Augustus 1918

Met algemeente stemmen is in Engeland een nieuw oorlogscrediet van 700 millioen pond sterling aangenomen. Deze som overtreft elke vroeger aangevraagd krediet.

Het zal niet lang meer duren of daar zijn geen kippen of eieren meer. Het vervoer van kippen is vrij geworden. Er wordt gaarne fl 2.00 p kg levend gewicht betaald, zoodat een flinke kip al gauw 4 à 7 gld opbrengt. Jonge hanen en kippen van plm.3 maanden oud deden deze week 4,50 gld p stuk.

De koersen van edele metalen op 3 aug 1918 is goud 2250, zilver 100.75 per kg.

De stand der omwisselingskoers van vreemde munten:

Londen	9,12
Berlijn	32,32
Parijs	33,65
Zwitserland	48,75
Weenen	19,00
Kopenhagen	60,60
Stockholm	68,70

Maandag 5 Augustus 1918

Met vieren liggen ze nu in mijn huisgezin aan de griep. De doktoren hebben dag en nacht werk. Het schijnt bij de militairen in aantal te verminderen. Doch de ziekte zelf wordt heviger.

In Gorinchem is bij publieke verkooping van fruit 12 - 15 gld per hl.appelen en noten, aan den boom, besteed.

Dinsdag 6 Augustus 1918

Het gaat de geallieerden zeer goed. De Duitschers trekken terug. Allerlei geruchten doen den ronde, vooral dat de Duitse keizer Hindenburg tot het laatste offensief gedwongen heeft om zodoende Parijs te nemen. Hindenburg weigerde, waardoor woordenwisseling is ontstaan. Het offensief is begonnen, zeer noodlottig gefaald en men zegt dat Hindenburg zich een kogel door het hoofd heeft gejaagd. Of dit alles waar is, ik weet het niet. Wel hoort men weinig meer spreken over Hindenburg.

Het is wel hard te lezen (nu we totaal geen vleesch hebben dat in Haarlem 10.000 kg eenheidsworst als bedorven zijnde, is vernietigd. 't is allemaal een geknoei, waardoor de menschen opstandig worden.

Woensdag 7 Augustus 1918

Sedert een paar dagen is de beschieting van Parijs weer begonnen. Een beulenwerk dat slechts dient om schrik aan te jagen.

Verleden zaterdag zijn 3 vrienden van mijn zoon vertrokken naar Harderwijk om hun dienstplicht te gaan vervullen. En we waren zoo blij dat den oorlog, nu hij toch afgelopen [*schijnt te*] zijn voor onze jongens voor hun lot op moeten komen.

Bijons alles rustig, men hoort geen trommel of hoorn, bijna al de soldaten lijden aan griep.

Donderdag 8 Augustus 1918

De Duitschers trekken terug en het gevaar voor Parijs is voorbij. De geruchten gaan dat ook de kroonprins van Rusland is vermoord. In Rusland staan groote veranderingen te wachten.

Het volgend tijdvak van broodbons te beginnen op zaterdag a.s. (dit is het 62ste) tijdvak, zal maar zes dagen duren dus in plaats van zaterdag

op zaterdag nu van zaterdag tot vrijdag, doch dan weer van vrijdag tot vrijdag. Dit is gewenscht met het oog op de israëlieten, die hinder ondervonden, doordat telkens de nieuwe broodkaart op zaterdag begon.

Vrijdag 9 Augustus 1918

Men zegt dat in October een aanvang zal worden genomen met het in beslag nemen der rijwielbanden ten behoeve van het leger. Men begint met de rijwielen die in hoofdzaak voor genoeg worden gehouden. Bedrijfsfietsen blijven in elk geval vrij.

De heer Ant Laane die als consul van België, zooveel voor de vluchtelingen heeft gedaan, heeft als zoodanig zijn ontslag genomen.

Zaterdag 10 Augustus 1918

Hoera! We krijgen vandaag vleesch. Per hoofd een half ons kalfsvleesch à 4 gulden de kilo. Het is een geloop en gedraaf door de straten, ieder doet zijn best zijn onsjes binnen te krijgen. Voor sommige slagerswinkels staat de straat vol menschen, die onder toezicht van de politie een voor een in den winkel mogen. Vanavond nemen wij al een klein stukje, en morgen is het feest.

Een telegram meldt dat de geallieerden 20.000 gevangenen hebben genomen en 300 kanonnen waarbij een zwaar spoorwegkanon. De Duitschers bekennen zelf dat zij veel manschappen en kanonnen verliezen. Op 't oogenblik hebben de geallieerden de leiding en wel onder den bekende Generaal Foch die dezer dagen tot maarschalk is verheven.

Zondag 11 Augustus 1918

Het offensief blijft voor de geallieerden gunstig. Nu wordt weer gedacht dat den 20e aug de oorlog geëindigd zal zijn, en dit door iets,

het is maar een plaatselijk gedacht, wat in een spoortrein is voorgevallen. Bij mijn zwager is ingekwartierd een majoor dokter en die vertelt dat hij op reis naar Venlo in zijn coupé een dame ontmoette, die aan de aanwezigen verklaarde dat den oorlog op 20 aug zou eindigen. Het is zoo zeker waar, zeide zij, als dat binnen het uur hier in de coupe een lijk zal zijn. Een oogenblik later hield men voor een station stil in de coupé en voor de trein een half uur verder was, behoorde deze dame niet meer tot de levenden. Zij werd onwel en stierf onmiddellijk.

Dit verhaal gaat op 't oogenblik door heel Roosendaal vele hechten er geloof aan, en verheugen zich reeds bijvoorbaat dat er spoedig een einde aan de ellende zal komen.

Maandag 12 Augustus 1918

Het is voor de pro-Duitschers nu geen prettige tijd met de erkenning der Duitschers dat zij veel soldaten en kanonnen verliezen, en alhoewel ik volstrekt niet denk dat de leiding nu aan de geallieerden zal blijven, kunnen we toch tevreden zijn.

Sommige fanatieke pro Duitschers zijn nijdig. Zoo heb ik eenige tijd geleden (goed 14 dagen) bij een familielid kennis gemaakt met een officier, aldaar ingekwartierd. Het was jhr. Mr. J.M. van Haersma de With uit Putte(Gelderland).

Een hooge mijnheer, beheerder der kroondomeinen, lid der Provinciale Staten van Gelderland, thans reserve 1ste luitenant der huzaren gedetacheerd bij de Brigadestaf. Iemand van het zuiverste blauwe bloed. Zijn zuster was voor haar huwelijk Hofdame bij de Koningin. Ge ziet, het neusje van den zalm.

Al direct na onze kennismaking bleek mij dat onze vriend pro-Duitsch was. Goed á la bonheur. Ik anti-Duitsch en daar ging het tegen elkaar op .

't Was 1 uur 's nachts dat we naar huis gingen, terwijl ik onderweg de belofte tegenover mijn vrouw moest afleggen, den oorlog voortaan te laten rusten. Voortaan dus niet meer over den strijd spreken.

Gistrenavond zei hij tegen mij: De Duitschers krijgen klop. Ik zeg ja! Jonker en leidde het begonnen gesprek af. Vanmorgen begon hij tegen mijn zwager en zei: och laat ze maar tobben, de Duitschers hebben België nog, Ja! Zegt de andere, een gedeelte van Frankrijk ook, maar als ze het niet meer houen kunnen, moeten ze het wel loslaten. Ja zegt de Jonkheer, en dan hebben de Duitschers nog iets, wat dan, wordt er gevraagd. Vergif zei de Edelman, als zij terug moeten vergifigen zij geheel het bezet gebied in Frankrijk en geheel België en dan zullen we eens zien wat er over blijft. Ziedaar den Duitsche wil. Ik ga niet meer buurten bij mijn zwager, die adellijke telg is m.i. geen handdruk meer waard. Gelukkig kregen we vanavond weer gunstige berichten.

Dinsdag 13 Augustus 1918

Bij de kust van Holland bij het eiland Terschelling heeft een gevecht plaats gehad tusschen Duitsche vliegers en zeppelin met Engelsche torpedobooten. Een paar booten zijn in den grond geschoten, doch de zeppelin en een vliegtuig zijn brandend in zee neergekomen, niemand is gered kunnen worden.

Met zekerheid wordt gemeld dat ook de zoon van den tsaar is vermoord. Door bemiddeling van den Paus zal de tsarina met hare dochters in vrijheid worden gesteld en naar Spanje worden gevoerd.

De toestand in Petersburg doet denken aan de Fransche revolutie. Wij lezen bijv. dat groepen van verscheidene honderden officieren op platboomde schuiten door de Nawa naar zee worden gebracht, de bodems worden stukgeslagen, zoodat de officieren als ratten verdrinken. Oude generaals, in den dienst vergrijsd, worden naar een plein of stuk bouwterrein gebracht om zonder vorm van proces te worden neergeschoten.

Woensdag 14 Augustus 1918

Een Oostenrijksche divisie is aan het westfront gekomen, om de Duitschers te helpen. De Oostenrijksche en Italiaansche grenzen zijn gesloten.

Men veronderstelt dat de Duitschers de hoop zullen opgeven een beslissing op het westfront te verkrijgen, en een ander oorlogstooneel zullen zoeken.

Het aantal gevangenen door de geallieerden genomen bedraagt vanaf 18 Juli meer dan 70.000, 1000 kanonnen en meer dan 10.000 militairen.

Gistren werden 5 Deutsche deserteurs uit Holland naar Duitschland teruggezonden (waarom weet ik niet). Circa 10 uur in den morgen stond men met de 5 manschappen op het Centraal Station te Amsterdam. Een trachtte te vluchten, een onzer soldaten trok zijn geweer, loste een schot en de ongelukkige viel dood op het perron neer.

Donderdag 15 Augustus 1918

Gistrenmorgen was het voor het eerst sedert de mobilisatie, dat een overleden soldaat met militaire eer werd begraven. Reeds zijn hier in de plaats vele militairen gestorven, doch gewoonlijk viel het sterfgeval

in het gasthuis voor. Dit was echter een gehuwde man, wonende aan de Kade, zoodat de treurige stoet, voorafgegaan met omfloerste trommels ons huis passeerde. Iedereen was onder den indruk, er liepen nog zeer jeugdige kinderen achter het lijk, en het sonore geluid van den trom deed droevig aan.

De minister van Landbouw enz heeft de volgende garantielijzen vastgesteld voor den oogst 1919.

Winter en zomer tarwe á	30	gld
spelt	20	
rogge à	33,50	
haver	20	
evene	18	
wintergerst en		
vierrijzige zomergerst	24	gld
tweerijzige zomergerst	25	
boekweit	36	
veldboonen	26,50	
kanariezaad	20	
erwten, alle soorten	30	
stamboonen (alle soorten)	30	
koolzaad		
(raapboter en dederzaad)	50	
blauwmaanzaad	60	gld
geelmosterdzaad	35	
bruinmosterdzaad	50	gld
Aardappelen voor tafelgebruik bestemd, van kleine zand- en veengronden geleverd in het najaar van 1919	7,50	
uien	5,00	
suikerbieten	30	
voederbieten en mangelwortelen	13	
koolrapen knolrapen en knollen	14	
Paarden peeën	16	gld.

Alles per 100 kilo.

Vrijdag 16 Augustus 1918

Door den Burgemeester was bekend gemaakt dat vandaag 50 studenten in geneeskunde die een maand geleden in militaire dienst waren getreden, gedurende 14 dagen in Roosendaal zouden worden ingekwartierd om hier een cursus mee te maken. De Burgemeester verzocht de ingezetenen welwillend voor deze studeerende jongelui te openen. De inkwartiering zou zijn op de Markt, begin Molen- en Achterstraat.

Onder hen, tot wien dit verzoek was gericht, behoorden ook wij en vanmiddag hadden we den student in de geneeskunde onder dak. Een nette jonge man, S. J. Hage uit Middelburg, die nu gedurende 14 dagen onze gast is.

Aan het front is het nu rustig, maar in de lucht wordt verwoed gevochten. Aanhoudend komen Duitsche of Engelsche vliegtuigen op Nederlandsche grond neerstrijken, doordat of de machine of de vlieger is aangeschoten.

Zaterdag 17 Augustus 1918

We krijgen vandaag weer gelukkig wat vleesch, het is echter nog altijd aan den duuren prijs en kalfsvleesch, varkensvleesch komt in 't geheel niet meer voor.

In de loop dezer week is bij een der ingezetenen weer een varken uit het huis gehaald, dat hem 350 gld had gekost. Den een of andere vriend had het binnensmokkelen gezien en verraden. De politie komt, neemt het varken in beslag en geeft nog procesverbaal toe.

Het zijn ongelooflijke toestanden. Zoo was ik deze week bij een landbouwer op den Kortendijk die aan iemand in Roosendaal een varken had verkocht. Het zou op de boerderij geslacht worden, en in

stukken naar Roosendaal gesmokkeld worden. Nu had de koper de stommiteit bij een slager papieren darmen (deze bestaan tegenwoordig) te gaan kopen om bloedworst te maken, daar hij de darmen van het varken niet zuiver genoeg vond. Na den koop volgde direct een anoniem schrijven naar de politie (natuurlijk door den slager die de papieren darmen verkocht had).

De politie naar den koper, het varken was nog niet in huis, doch door ondervraging in het nauw gebracht, bekende hij dat het nog bij den boer was. Een uur later was het in beslag genomen, en de koper varken en centen kwijt. De boer kwam er voor deze keer zonder proces-verbaal af, de koper kreeg nog boete.

Nu wilde het toeval dat de Eerw. Paters bij dien boer ook een varken hadden gekocht. Dat zou een paar dagen later geslacht worden en heel netjes in een gesloten rijtuig van Mevrouw van Loon, die zich zeer interesseert voor de Paters, vervoerd worden. Het zou dan den schijn hebben dat Mevrouw uit rijden was geweest. De boer durfde na het vorig geval niet meer tot de tweede slachting over te gaan, zoodat de Paterkes geen varkensvleesch aten. Was het varken in het rijtuig geladen en had onderweg toevallig een commies of commiessoldaat gevraagd even in het rijtuig te mogen zien, dan was varken, rijtuig en paard verbeurd verklaard, benevens de Paters, Mevrouw van Loon zware boete. Zoo zijn de tijden op het oogenblik.

Zondag 18 Augustus 1918

Het ministerie dat reeds is genoemd hier te lande, is niet definitief vastgesteld, wij hebben tot nu toe nog geen bewind.

Bij ons alles rustig. We hebben vleesch vandaag, wel weinig maar enfin.

Maandag 19 Augustus 1918

De geallieerden hebben aan het westen nog steeds de leiding. Het meedoen aan den oorlog door Amerika heeft de Duitschers verrast. Alle dagen komen duizenden en duizenden Amerikanen naar het front en wat het voornaamste is, ze vechten goed. Och iedereen verlangt zoo naar het einde, men is met een groot gezin niet meer in staat kleeren en schoenen te koopen.

Dinsdag 20 Augustus 1918

Nu is officieel bekend gemaakt dat toen het Engelsch hospitaalschip *Llandoverly Castle* dat 1 Juli 1918 door een Duitsch onderzeeër in den grond is geboord ondanks men wist dat slechts zusters, dokters, scheidsofficieren en minderen aan boord waren, zich 258 personen op de boot bevonden. nl. 164 scheidsofficieren en minderen 80 leden van den geneeskundige dienst 14 Roode Kruiszusters. Van deze 258 personen hebben 25 er het leven afgebracht, zoodat 234 den dood in de golven vonden, en toch vragen de Duitschers de vriendenhand uit te steken.

Men bericht dat mgr Dr Nolens aan de Koningin heeft verzocht ontheven te worden van de vorming van een ministerie.

Woensdag 21 Augustus 1918

Nog steeds gaan de geallieerden vooruit, 't is wel langzaam, maar wat zij nemen houden ze vast.

Bij ons alles rustig, 't word zoo eentoonig dat het bijhouden van mijn dagboek bepaald moeilijk wordt.

Overal waar ge komt, is het den heele dag een gezeur over het eten, over de duurte der kleeding, schoenen, over het verlangen dat aan den oorlog een einde komt. Over de ellende der distributie, en op de

mensen die daar mee belast zijn, dat er 's avonds geen licht op straat is enz enz.

Donderdag 22 Augustus 1918

Nog altijd vordering der geallieerden.

Gelukkig is de spaansche griep tot bedaren gekomen; men hoort er bijna niet meer over spreken. Met veel lawaai is deze ziekte ingeluid en met de stille trom is ze weer vertrokken.

Vrijdag 23 Augustus 1918

De Duitschers gaan stelselmatig achteruit. Elken dag worden ze al meer hoe meer teruggedrongen, en alles wat sinds Maart met zoveel menschenverlies was behaald, is nu alweer verloren gegaan. Voor de tweede maal heeft den Duitscher aan de Marne een nederlaag geleden en is de veiligheid van Parijs verzekerd.

Zaterdag 24 Augustus 1918

Er is een min of meer gespannen verhouding tuschen Duitschland en Spanje, en wel door de duikbooten. Reeds zijn verschillende schepen van Spanje getorpedeerd. En nu heeft dit land doen weten, dat voortaan voor elk schip dat in de grond wordt geboord, een Duitsch schip dat in Spanje in de havens ligt, in beslag genomen wordt. Dan kan weer een relletje worden, maar wij menschen blijven er kalm onder. Het wordt de menschen totaal onverschillig wat er gebeurt, als er aan den oorlog maar een einde komt, als we maar voldoende eten krijgen, Zegt men, dan zijn we tevreden.

Zondag 25 Augustus 1918

Nog steeds vorderingen der geallieerden.

Vandaag nog in den Haag geweest, overal muziek en zang. In Scheveningen over-druk en alles peperduur.

In een der restaurants gingen we eten. Een klein bord soep wat gestoofd soepvleesch met aardappelen en boontjes daarna een eierkoek en een glas bier dit alles kostte voor ons vieren 29 gld.

Maandag 26 Augustus 1918

De jonge dokters maken het uitstekend, die van ons heeft al 4 dagen kamerarrest gehad.

Vorderingen der geallieerden.

Dinsdag 27 Augustus 1918

In alle delen van ons land komen vliegmachines van beide partijen neergestreken. Dezer dagen kwam er nog een voorbij dat in Zeeland onbeschadigd was neergekomen en vllegende naar het interneringskamp werd gebracht.

Woensdag 28 Augustus 1918

We zitten weer zonder vleesch, en er komt vooreerst niets. Aan alles komt gebrek.

Het schijnt zeker te zijn dat ook de kroonprins van Rusland is vermoord. ZH de Paus heeft zich het lot der tsarina en kinderen aangetrokken.

Donderdag 29 Augustus 1918

De Duitschers erkennen de nederlagen, die zij ondergaan. Het offensief der Franschen blijft voortgaan, en als dit zoo voortduurt kan er werkelijk een groote verandering komen.

De Duitschers beginnen nu te zeggen dat de Franschen de kunst van oorlogvoeren van Hindenburg hebben afgeleerd. Goed, ik vind het

prachtig, maar dan zullen ze eens zien, wat een dankbare leerlingen het zijn.

Vrijdag 30 Augustus 1918

Onze jonge student gaat vandaag weg, zijn dienstitijd is voorloopig om. Deze middag kwam er een eindeloze rij kanonnen door Roosendaal, en dat bracht weer wat leven in de plaats.

Zaterdag 31 Augustus 1918

Koningin verjaardag. Hier en daar een vlag, 's avonds muziek van de Vlijt. Naar men meldt heerscht in België de cholera. Reeds zijn er 30 doden in één plaats.

Vorderingen geallieerden.

Zondag 1 september 1918

Het begint al vroeger donker te worden. Het mooiste gedeelte van der zomer is voorbij.

Verbeeldt u lezer, 's avonds 9 uur het is een donker licht, ge begeeft u op straat. Alle winkels zijn gesloten, en niet één straatlantaarn is brandende. 't Is stil geen menschen buiten hunne huizen. Men moet met een stok vooruit gestoken loopen om te voorkomen dat men hier of daar tegenaan stoot. Wil men de stoep af, dan moet men eerst schuifels met den voet maken om te onderzoeken waar de straat begint.

Alles donker, men zegt dat de volgende week de verlichting weer begint. Van de winter krijgen we electrisch licht, door de gemeente is 150.000 gld daarvoor uitgetrokken.

Maandag 2 September 1918

Ik lees in een der bladen dat in Wijk bij Duurstede door groothandelaren in tabak, kersenbladeren zijn aangekocht uit 73 boomgaarden voor de som van fl 23.000.

Vorderingen der geallieerden, veel gevangenen en kanonnen.

Dinsdag 3 September 1918

De Duitschers beginnen al anders te praten. In een der meest gelezen bladen in Duitschland, De Augsburger Postzeitung staat een groot artikel dat sluit met de woorden: *“daarom moeten we ons heil zoeken in een vergelijk, het is te hopen dat de Duitse regeering onverwijld het initiatief daartoe wil nemen”*. Het is de vraag of men naar deze raad wil luisteren.

Woensdag 4 September 1918

De Fransche grond die de Duitschers in het voorjaar met zooveel menschenbloed hebben veroverd, moeten zij nu afstaan en trekken steeds terug. Sedert 50 dagen zijn de blaadjes omgekeerd en hebben de geallieerden de leiding.

Er is bericht gekomen van de Entente dat voor elke stad of dorp, dat door de Duitschers opzettelijk verwoest wordt, ook een Duitse stad met den grond zal worden gelijk gemaakt.

Donderdag 5 September 1918

In Duitschland zit men in zak en assche. De menschen daar, men schrijft het in Duitse bladen dachten opzettelijk dat hunne legers niet dan overwinningen konden halen, en dat de laatste reserve van den vijand op was gebruikt, en nu deze tegenslag.

Herhaaldelijk is wanneer een deserteur uit het Duitse rijk voor de Nederlandsche rechtbank voor een of ander misdadig feit moet

verschijnen, hem de woorden toegeroepen door den rechter: “Het schijnt wel dat jelui allemaal dieven en moordenaars zijn”.

Zoo ook dezer dagen verontschuldigde een advocaat voor de rechtbank een Duitsche beklagde met de volgende woorden (een Duitsch deserteur had in Haarlem een laffe moord gepleegd). De advocaat zegt Attinger (de moordenaar) is het slachtoffer van den nationale moraal van zijn land, hij is opgevoed in de Duitsche leer dat macht boven recht gaat. In zulk een militaristische staat worden de menschen onmenschen en zelfs een man als Hegel, die een cultureele zending had te vervullen, beschouwt een moord slechts als een inbreuk op de gemeenschap en niet als moord. Het is voor het Duitsch volk wel niet aangenaam zulks te moeten hooren verkondigen, zonder dat door den rechter daartegen appèl wordt aangeteekend.

Vrijdag 6 September 1918

Ondanks reeds z.g. officieel een nieuw ministerie in elkaar was gezet, is het toch nog niet officieel bekend gemaakt. Er worden nu weer andere namen genoemd en men zegt dat dit dezer dagen bekend gemaakt zal worden.

Hardnekkig houdt het gerucht aan, dat de Koningin in blijde verwachting is en a.s. Oct de blijde gebeurtenis moet plaats hebben. Of het waar is, zal de tijd uitwijzen.

Ik sprak echter dezer dagen een officier, die met de gebeurtenissen aan het hof, nog al op de hoogte is, en die vertelde mij dat de aanleiding tot dit gerucht was ontstaan, doordat de Koningin een revue bijwoonde, en in plaats van naar gewoonte te paard, toen in een rijtuig had plaatsgenomen. Dit vond echter zijn reden doordat de

commandeerende generaal zijn voet had verstuikt en niet te paard kon.

Zaterdag 7 September 1918

Het is toch een vreemd verschijnsel, dat de menschen zoo kalm zijn bij de voortdurende overwinningen der geallieerden. Het schijnt dat hun rustig doet zijn de gedachte dat de overwinning der Entente voor elke mensch het beste is. Groote opgewondenheid was er bij de succesvolle offensieven in het voorjaar door de Duitschers. De menschen waren (gejaagd), men vloog naar de telegrammen, het was of men zich reeds indacht wat er met de overwonnen landen zou gebeuren en later ook met het onze, zoo de woordbreker tegenover België, de overwinning zou behalen. Het kan echter ook zijn, dat men denkt: Och de Duitschers zullen het vandaag of morgen weer wel terug winnen, zij zijn onoverwinbaar. Nous verrons.

Zondag 8 September 1918

Nog steeds vordering der geallieerden.

Een Duitse oorlogsschip is op de hoogte van Ameland of wel getorpedeerd of op een mijn geloopt en gezonken.

Maandag 9 September 1918

Ach! Kwam er maar een einde aan. Alle artikelen zijn niet meer te koop, zoo duur als ze zijn, en het wordt nog erger. Schoenen, die toch onmisbaar zijn, worden met 20 à 25 ja zelfs met 35 gld per paar betaald. Ik verlang ook naar het einde. De duurte der levensmiddelen brengt een zorg voor den goeden gang van het huisgezin mede, die haast niet te dragen is.

Dinsdag 10 September 1918

De Staatscourant van gisterenavond bevat het koninklijk besluit van 9 september 1918, waarbij met ingang van gisteren zijn benoemd

- tot Minister van Binnenlandsche zaken:
Jhr mr Ch. J. M. Ruys de Beerenbrouck; Commissaris der Koningin in de provincie Limburg. Den heer Ruys is ook commissaris geweest voor de Belgische vluchtelingen en in het begin van den oorlog; als zoodanig een geruime tijd in Roosendaal vertoefd, en bij onze Burgemeester zou zijn ingekwartierd;
- tot Minister van Buitenlandsche zaken:
Jhr. D.H.A. van Karnebeek; Burgemeester der gemeente 's Gravenhage;
- tot minister van Justitie:
Mr. F.H. Heemskerk; Lid van de raad van state;
- tot minister van Financien:
Mr I. de Vries; Cz Wethouder der gemeente Amsterdam;
- tot minister van Oorlog:
Jhr G.A.A. Alting von Geusau; Directeur Generaal der Posterijen en Telegrafie;
- tot minister van Waterstaat:
A.A.H.W. König; Hoofd ingenieur-directeur van de Rijkswaterstaat in de directie Limburg;
- tot minister van Landbouw Nijverheid etc:
H.A. van Ijsselstein; Directeur-Generaal van den arbeid;
- tot minister van Koloniën:
A. W. F. Idenburg; Oud-gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indie;

- en voor Marine, tijdelijk:
Jhr. G. A. A. Aeting van Geusau.

Ziezo nu moeten deze heeren de zaken maar eens goed op pooten zetten, doch ik geloof dat de vorige ministers met een zucht van verlichting hunne zetels hebben verlaten.

Vandaag beginnen de manoeuvres, vanavond voor een nacht een vaandrig ingekwartierd.

Een telegram meldt dat de keizerin Alexandra van Rusland en hare vier dochters Olga geb-1895, Tatiana geb 1897, Maria geb 1899, en Anastatia geb 1901 door de Bolsewiki zijn vermoord. De keizerin-moeder Fedorovna is gered.

De dienst der treinenloop wordt weer met 1/3 verminderd en wel tegen 1 november.

De tijdsverandering zal plaats hebben in den nacht van 29 op 30 September.

Woensdag 11 September 1918

Al vroeg in den morgen kwam de artillerie binnengerukt en weldra stond heel de Markt en omliggende plaatsen vol kanonnen. Heel den dag passeerde regiment na regiment en vanavond zijn tusschen de 8 à 9000 soldaten in Roosendaal ingekwartierd. Het ging deze keer als in een oorlogstijd zonder inkwartieringsbiljet. Huis aan huis werden de soldaten binnengebracht. Wij hadden een officier en een vaandrig.

Donderdag 12 September 1918

Heel den dag groote oefeningen. Jammer dat het weer zoo slecht is. Vanavond krijgen we weer een officier.

De geallieerden maken vorderingen.

Vrijdag 13 September 1918

Geleidelijk trekken de troepen naar hun respectievelijke plaatsen terug, vanavond krijgen wij weer een vaandrig.

Vanmiddag meldde een telegram dat vanmorgen circa half 11 tengevolge van een verzakking in den dijk een trein rijdende van Apeldoorn naar Weesp uit de rails gesprongen en van den dijk is gestort. 30 dooden en vele gewonden. ¹¹

Zaterdag 14 September 1918

Omtrent de vreeselijke ramp die ons land trof wordt nog gemeld dat tot nu toe 36 dooden en circa 60 gewonden zijn aangetroffen. De

¹¹ http://www.nicospilt.com/index_Weesp1918.htm

deelneming door het geheele land is groot, sinds menschenheugen is is hier te lande niet zoo'n groot spoorwegongeluk gebeurd.

Zaterdag 15 September 1918

Verschrikkelijk zijn de toneelen die zich bij het spoorwegongeluk hebben voorgedaan. Stukken en brokken, armen en beenen, hoofden als draden afgeknapt werden onder de massahoutsplinters uitgehaald en dat alles onder een hevige stormwind en koude regenvlagen.

Opvallend dat binnen zeer korten tijd in bijna alle landen groote spoorwegongelukken voorvallen. In Kiew (Kyiv, Rusland) vond een ontploffing op het station plaats, waardoor station en zes treinen in de lucht vlogen en circa 350 menschen omkwamen.

Een telegram bevestigt dat Petrograd in brand staat en duizenden menschen worden doodgeschoten.

Maandag 16 September 1918

't Is vandaan den mooisten dag die we van de zomer gehad hebben. Ik moest voor zaken naar Etten, en daar vraagde men of ik niets van een vredesvoorstel had gehoord nl. van Oostenrijk.

't Was mij niet bekend. Tegen den avond kwam ik op den Leursche weg de colporteur van het dagblad van Noord-Brabant tegen, die juist zijn kranten van den trein had gehaald, en mij in de verte al toe riep: Keizer Karel met de olijftak in de hand.

Tegen 6 uur kwam ik te Roosendaal aan, de straten waren vol volk, iedereen had het over vrede. 't Was een heele drukte die nog verhoogd werd door het zeer mooie weer en door een groote troep soldaten die juist binnen kwamen. 't Was een geroezemoes en tegen elkaar roepen van belang. Weldra brachten dan ook de groote bladen

uitvoerige berichten omtrent het Oostenrijksch voorstel. Ik geloof echter dat er niets van komen zal, Duitschland schuilt zich achter zijn bondgenoot, en zoolang dat gebeurt, wordt over geen vrede gesproken.

Dinsdag 17 September 1918

Oostenrijk noodigt alle oorlogvoerende en neutrale landen uit tot een bijeenkomst om zoodoende tot een vergelijk te komen. In Duitschland is men kwaad dat Oostenrijk deze nota aan de landen verzonden heeft, de komedie gaat wel ver.

Tot nu toe zijn 42 dooden bij het spoorwegongeluk te Weesp. In Amsterdam betaalt men 18 gulden voor een pond thee en in Etten vroeg men aan mij 7 gulden voor een flesch slaolie en de risico van naar huis nemen, voor mijne rekening. Ik dankte.

Woensdag 18 September 1918

Het zit bij ons weer vol troepen en we hebben weer telkens dan een officier en dan een vaandrig in kwartier. 's Avonds komen die mannen wat uitrusten in onze woonkamer, en van allen krijgen we de volgende dag een ansichtkaart met dank en groet.

Lansing, de secretaris van den President van Amerika publiceert de volgende verklaring.

Ik ben door President Wilson gemachtigd te verklaren dat de Amerikaansche regeering op de Oostenrijksche-Hongaarsche nota, waarin het voorstel wordt gedaan tot een niet officieele conferentie der oorlogvoerenden het volgend antwoord zal geven.

De regeering van de Verenigde Staten beseft dat slechts één antwoord kan worden gegeven op het voorstel der Oostenrijksche-Hongaarsche

regeering. De Amerikaansche regeering heeft herhaaldelijk met volkomen duidelijkheid de voorwaarden medegedeeld waarop de V.S. een vrede zullen overwegen en zij wil en kan niet ingaan op een voorstel tot een conferentie over een aangelegenheid ten opzichte waarvan zij haar houding en doel zoo duidelijk heeft uiteengezet.

In Oosterhout is een Engelsch vliegtuig gedaald. Meenende nog op vijandig gebied te zijn, staken de vliegers der machine in brand. Beide inzittenden zijn geïnterneerd.

Gistren heeft de koningin de Kamer geopend. Tot minister van marine is benoemd. W. Naudin ten Cate. In de rede door de Koningin uitgesproken komt oa. voor:

“De beproefde eensgezinde der natie geeft mij steun bij mijn onwrikbaar voornemen onze onafhankelijkheid tegen iedere aanranding tot het uiterste te verdedigen”.

Het Engelsch passagiersschip *Galway-Castle* is jl. donderdag op reis van Engeland naar Afrika getorpedeerd. Verdronken 34 leden van de bemanning en 120 passagiers.

Tevens is weder een vliegeraanval op Parijs voorgevallen. Een en ander om te bewijzen dat de vredesnota van Oostenrijk toch vooral oprecht gemeend is.

De trein te Weesp verongelukt telde 1400 reizigers, het laatst is nu nog het afgrijpselijke verminkte lichaam gevonden van een 15 jarig meisje.

Donderdag 19 september 1918

Dicht bij onze plaats is door defect een Nederlandsch vlieger gedaald, had veel bekijks.

Er is een klacht in *De Grondwet* gepubliceerd over het onhebbelijk optreden der soldaten bij gelegenheid der laatste inkwartiering. Men meldt o.a. met de inkwartiering van troepen gistrenavond ging het op vele plaatsen weer echt spaansch toe, orde of regelmaat ontbrak geheel. Het is dan ook de volle waarheid, het was een ware janboel.

Vrijdag 20 september 1918

Ook in Bulgarije maken de geallieerden vorderingen.

Over het voorstel van Oostenrijk wordt niet meer gesproken, het is eenparig afgewezen.

Een bewoner te Enschede, wiens zoon in Amerika woonde en thans als Amerikaansch soldaat aan het front dienst doet, heeft van die regering een polis ontvangen, welke hem, indien zijn zoon sneuvelt, 10.000 dollar doet uitbetalen, en ingeval van invaliditeit eene vergoeding van 57.500 dollar per maand.

In Amsterdam en vele andere steden hebben weer ernstige ongeregeldheden plaats gehad.

Zaterdag 21 september 1918

Per telegram wordt gemeld, dat de uitvoer van alle levensmiddelen en van alles wat in algemeen verband staat met de volksvoeding thans is stopgezet. Misschien dat de thans onhoudbare toestand nu een weinig verbeterd wordt.

De spoorwegverbinding te Weesp is weer in orde.

Alle troepen van de manoeuvre zijn weder vertrokken, zoodat het hier weer rustig is.

Zondag 22 september 1918

Onverwacht is gisteren het bericht gekomen, dat niet één schoenmaker of schoenwinkel nog schoenen of pantoffels voor onbepaalde tijd mag verkoopen. De bepaling van den minister luidt dan ook:

De minister van landbouw enz heeft bepaald:

1e het is aan grossiers en winkeliers verboden schoenen af te leveren.

2e dit verbod treedt in werking op den 21 sept 1918

Dat binnenkort eene regeling zal worden getroffen, krachtens welke aan gemeentebesturen de bevoegheid zal worden verleend bons onschadelijk[afhankelijk?] voor mans, ondermans, vrouwen en kinderen schoenen uit te geven, en dat uitsluitend tegen afgifte van zulk een bon het publiek in den vervolge een paar schoenen zal kunnen koopen.

Dat de aanvulling van voorraden van Grossiers en winkeliers tijdelijk wordt gestaakt.

Overal loopt de politie rond om te controleren en de voorraden der schoenwinkels op te nemen. Laat ons hopen dat we dit onmisbaar kledingstuk wat goedkoper zullen kunnen krijgen. Tot nu toe vraagde men heel gerust in een schoenwinkel 35 tot 55 gld per paar. Ik ken voldoende menschen die schoenen dragen die 40 à 45 gld per paar betaald zijn.

Maandag 23 september 1918

Op alle fronten gaan de geallieerden vooruit en men verwacht groote gebeurtenissen, die den vrede zullen bespoedigen.

In de groote steden zijn vergaderingen belegd door schoenhandelaren om te protesteren tegen de maatregelen, door de regeering genomen.

Dinsdag 24 september 1918

Een uitvoerverbod van ijzer uit Duitschland is te verwachten, nu den uitvoer van levensmiddelen hier te lande is stopgezet.

Men wordt rumoerig daarginds in Duitschland en Oostenrijk. Men gaat inzien dat het einde nadert, en de nederlaag hier voor de oogen staat. Wie had dit kunnen denken, over een paar maanden schreef ik dat het lot der Entente beslist was, en ik, toen kortzichtig, moet bekennen dat ik ongelijk had. De schijn was er echter zoo duidelijk voor. Nu schreeuwt en kermt men in Duitsschland over de stommiteit Amerika er bij betrokken te hebben en indertijd werd er geroepen en geschreeuwd: *“Laat ze maar afkomen, we zullen ze ook wel klein krijgen”*.

Ja Keizer van Duitschland, de straf voor jou en jouw kliek is in aantocht. Het kon ook eigenlijk niet uitblijven. De misdaden tot bergen opgestapeld roepen om wraak. De Deutsche troon wankelt en het rijk der Hohenzollern is zijn ondergang nabij, het heeft het ten volle verdiend.

Nu nadert het oogenblik zoals ik in het begin van mijn dagboek schreef, dat de Keizer van Duitschland den vloek op zich geladen heeft van alle volkeren, ook van het Deutsche volk en dat het aan hem was die van zijn schouders te werpen of er onder te bezwijken.

Woensdag 25 september 1918

In Palestina hebben de Engelschen een groote overwinning behaald. 25000 gevangenen 260 kanonnen.

In Duitschland is een nieuwe crisis ontstaan welke haar hoogtepunt heeft bereikt. Hertelling [?] de Rijkskanselier zal spoedig aftreden.

Donderdag 26 september 1918

De Bulgaren trekken steeds terug, en krijgen gevoelige klappen.

Per telegraaf wordt gemeld:

Het Bureau inzake de voedselvoorziening meldt: De beperkte voorraad zoollleder in ons land maakt ook voor reparatiewerk en zolen en hakken een algemeene rantsoeneering noodzakelijk. Ook dit reparatiewerk zal in het vervolg alleen op bons kunnen plaats vinden. Deze rantsoeneering zal de geheele bevolking omvatten.

Vrijdag 27 september 1918

Bom!!! Een der vijanden vraag wapenstilstand en om over de vrede te praten. Bulgarije vraagt wapenstilstand. Hé Koning Ferdinand, waar zit ge trotsche tsaar met je oden [Goden?] type. Ge droomde je reeds als een der grootste koningen van Europa, beste vriend van Kaiser Wilhelm.

Een telegram meldt dat de Bulgaarsche ministerpresident Malinoff aan de leiders der tegen Bulgarijë opereerende troepen een aanbod tot wapenstilstand gericht heeft...

Wie had dit het vorig jaar kunnen denken. . toen was het volop feest tusschen Ferdinand en Wilhelm. 't Was opzitten en pootjes geven. Natuurlijk weet Duitschland totaal van die aanvragen niets af, evenmin als van de Oostenrijksche vredesnota. Vol belangstelling volgen wij wat er gaat gebeuren.

Officieele gegevens melden het aantal gevangenen en kanonnen door de geallieerden sedert 18 aug jl. genomen.

	Gevangenen	kanonnen
Door de Engelschen	82500	750
Franschen	62500	800
Amerikanen	15000	350
Totaal	160.000	1900

Zaterdag 28 september 1918

Een telegram meldt: de vorderingen der Engelschen worden over het geheele front voortgezet. De straatweg Douai-Kamerijk is bereikt.

Meer dan 10.000 gevangenen werden gemaakt en 200 kanonnen

veroverd. De Engelsche en Belgische troepen zijn heden tot den

algemeene aanval in Vlaanderen overgegaan. Vooruit maar jongens!!

Verder is een bericht uit den Haag(officieel)

de tijdelijke zaakgelastigde van Oostenrijk-Hongarije heeft in opdracht van zijn regeering den 25 dezer aan den Minister van Buitenlandsche zaken verzocht de residentie van 'sHage ter beschikking te stellen voor het houden van besprekingen als bedoeld in de Oostenrijksche nota. De Minister antwoordde dat H.M. de Koningin zich te allen tijde gelukkig zal achten de gastvrijheid ter beschikking te stellen voor bijeenkomsten der beide oorlogvoerende groepen.

Zondag 29 september 1918

Het bericht dat de Bulgaren een wapenstilstand en besprekingen over vrede hebben aangevraagd is bevestigd. De bevelhebber der Fransche

troepen heeft onmiddellijk over de voorwaarden naar de geallieerden geseind en zoo deze worden aangenomen dan houdt Bulgarije op met

strijden.

Maandag 30 september 1918

Ik moest vandaag voor zaken naar den Haag. 't Is overal over-druk. De val van Bulgarije is het gesprek van den dag en vreemd, nu Duitschland op zijn einde ligt, is er niemand meer pro-Duitsch. Allen wenschen dat het zijn verdiende straf zal krijgen. Hier en daar zit er een in den hoek van de coupé die met angst zit te wachten op het einde van den oorlog.

Alle menschen zijn verheugd dat nu serieus kan gedacht worden dat het einde van den grooten wereldkrijg nabij is. Dien eenen echter dien OW'er vervloekt de successen der geallieerden, omdat de dagen van zijn woekerwinst geteld zijn.

Dinsdag 1 oktober 1918

Ondanks de belofte dat Duitschland zijn vriend Ferdinand even zou komen helpen, zijn de gestelde voorwaarden door de geallieerden opgemaakt, door de Bulgaarsche regeering aangenomen.

Alle bezet gebied in Griekenland en Servië moet onmiddellijk omtruimd worden.

Het Bulgaarsche leger onmiddellijk gedemobiliseerd,

Alle transportmiddelen aan de geallieerden overgegeven.

De geallieerden hebben vrije doortocht door Bulgarije enz.

dus een volkomen overgave.

Aan het westelijk front steeds voortgang.

Woensdag 2 oktober 1918

In Duitschland volop hommeles. Geheel het ministerie met Rijkskanselier inclus is afgetreden en men weet niet wie te benoemen.

En steeds maken de geallieerden maar voortgang. Wij loopen naar den vrede.

Donderdag 3 oktober 1918

Gistrenmiddag is weer een leger van 5 à 6 duizend man onze plaats binnen gekomen, en voor eenige tijd ingekwartierd. We hebben weer een officier. En zitten weer volop in de soldaten en muziek.

Alles gaat naar wensch, ik begin me gerust te gevoelen. Menigmaal heb ik gewanhoopt en waarachtig slaapelooze nachten doorgebracht, daar zoo menigmaal de toestand zich zoodanig voordeed, dat voor hoop geen plaats meer was.

En toch het kon niet anders, als eenmaal ten goede keeren. De rechtvaardigheid, waarop toch geheel de orde der wereld is gebouwd, een goddelijke deugd, kon niet gelogenstraf worden. Wederom wordt voor den zooveelste maal bewezen dat eerlijkheid het langst duurt.

Eerlijk en rechtvaardig maakt het leven vrolijk. Ik bezit niet veel deugden, maar bemin de deugd van eerlijk zijn, en dat heeft mij ondanks alles gelukkig doen zijn, en lachend door de wereld doen gaan.

Het uur voor Duitschland heeft geslagen, alsmede voor zijn regeerders. Arm volk, dat zich heeft laten verblinden, en als de straf zal zijn naar de misdaad, mijn God! Dan zal deze straf vreeselijk zijn.

Vrijdag 4 oktober 1918

Vandaag deed het bericht den ronde dat 17000 Duitschers in Zeeland over de grens gekomen waren. Het bleek later dat het niet waar was. Ja er werd zelfs gezegd dat een zeppelin over Roosendaal was gekomen.

Tot rijkskanselier en Russisch minister is benoemd Prins Max van Baden. Die zal de vrede moeten bewerken, want de vrede is in aantocht.

Op alle fronten terugtocht, in Oostenrijk rumoerige zitting in het huis der afgevaardigden. In Duitschland groote ontevredenheid, wij leven op moed.

Nog steeds zijn de schoenwinkels gesloten en is het niet mogelijk een paar schoenen te koop.

De eieren kosten op 't oogenblik 25 à 30 ct p stuk. Vandaag gelukkig volop vleesch.

De officieele cijfers van den buit der geallieerden in Frankrijk en België van 15 juli tot 30 september bedraagt 5 518 officieren 248.494 manschappen 3669 kanonnen 23.000 machine geweren.

Er schijnt in Duitschland gebrek te zijn aan munitie.

Zaterdag 5 oktober 1918

Koning Ferdinand van Bulgarije afgetreden.

Per telegram wordt gemeld dat Koning Ferdinand gisteren ten gunste van Kroonprins Boris afstand van den troon heeft gedaan. Koning Boris heeft de regeering aanvaard. Daar ligt den trotsche tsaar, en zijn bondgenoot Wilhelm gaat waarschijnlijk den zelfde weg op.

Uit Berlijn wordt gemeld dat de Rijksdag onverwachts is bijeengeroepen, zoo zelfs dat Rijksdagsleden die juist Berlijn hadden verlaten, bericht kregen onmiddellijk terug te keeren. De nieuwe kanselier zal aan volk en parlement een belangrijke mededeling doen inzake de vrede. De ministers der verschillende bondstaten zijn te Berlijn aangekomen. Er is dus binnen eenige dagen weer een vredesvoorstel te verwachten, moge het oprecht zijn.

Zondag 6 oktober 1918

't Was gistrenavond een drukte in de straten van belang. Alles was op de been, men dacht dat den oorlog geëindigd was, dat Duitschland zich onderwierp. Dit alles was naar aan leiding van een telegram uit Berlijn, luidende.

Berlijn 5 oct. De Tagl. Rundschau meldt.

Hedenmiddag zal Prins Max van Baden¹² de nieuwe rijkskanselier, des Rijks in kennis stellen met nieuwe stappen in Duitschland voor den vrede. Er werden verschillende bepaalde voorstellen gedaan, waarvan de volgende, de voornaamste zijn.

1 Herstel van België met betaling van een schadevergoeding;

2 Aan Elzas-Lotharingen wordt autonomie verleend;

3 Over het lot van de Oostelijke grensstaten wordt beslist door een volkstemming;

4 Duitschland treedt toe tot den volkerenbond op den grondslag van de denkbeelden van Wilson.

Deze voorstellen worden gedaan door een uit het parlement voortgekomen regeering met goedkeuring van den Rijksdag. Zij zijn dus te beschouwen als voorstellen die gedaan worden door het Duitsch volk. Dit laatste is niet erg te vertrouwen, en is er maar bijgevoegd om er een tint van oprechtheid aan te geven. Duitschland met zijn trotsche herverdelingen geeft dus toe. De keizer blijft achter de schermen en iet om den hoek hoe de boel zal draaien.

Later kwam nog een bericht dat zoo Duitschland niet van plan was direct vrede te sluiten, Turkey dit afzonderlijk zou doen. Wij wachten met veel belangstelling de dingen af die komen zullen.

¹² http://nl.wikipedia.org/wiki/Max_van_Baden

Maandag 7 oktober 1918

Hoera! Hoera! Een telegram meldt dat de centralen een wapenstilstand aanvragen. Nu zijn wij er. Men trekt de groote broek uit, en nu flink op de billen. Het telegram luidt:

Oostenrijk-Hongarije, Duitschland en Turkey besloten met het doel tot het sluiten van een algemeene wapenstilstand en in leiding der vredesonderhandelingen te geraken, zich tot Amerika te richten. Den Oostenrijksche gezant te Stockholm werd gisteren door Minister Burian opgedragen de Zweedsche regeering te verzoeken aan president Wilson bovenstaand verzoek toe te zenden.

Ziezoo nu kunnen we gaat praten of doorvechten. Ik denk doorvechten of men moet geheel achter de Rijn terug trekken of geheel overgeven. Wat zal kardinaal Mercier en koning Albert zich gelukkig gevoelen, nu de tiran van geheel het menschdom *au bout de son latin* is. Voor de rechtbank gij kaiser want gij zijt een grootmoordenaar.

Het was heden beëdigen van een officier, dus volop muziek. De menschen waren toch al vrolijk gestemd en het weer prachtig, ge begrijpt dat het dus een lollige dag was. De menschen liepen niet meer zoo gedrukt. Na zooveel dagen donkere lucht, kwam de zon der vrede opdagen. Vanavond was het taptoe en muziek, heel Roosendaal springende en dansende. De vrede is in aantocht.

In Berlijn gaat het praatje dat de keizer tot een soort godsdienstwaanzin is vervallen. Urenlang ligt hij al biddende in zijn kluis op de knieën. Ze zeggen dan komt den schaduw van den vermoorde tsaar van Rusland voor zijn oogen.

Dinsdag 8 oktober 1918

Naar men meldt wordt de briefport verhoogd tot 7 ct. Briefkaarten 5 ct.

Wij krijgen hier in Roosendaal een R.K. Lyceum. Daarvoor is aangekocht de zaal van Kees Vergouwen.

Uit Amerika wordt bericht dat nog geen antwoord op de nota der centralen is verzonden.

Woensdag 9 oktober 1918

De geallieerden rukken nog steeds voorwaarts. Een telegram van dezen morgen meldt:

Dat de regeering met het oog op den stand der krijgsverrichtingen en ten einde van een voldoende krijgsmacht verzekerd te zijn, zich genoodzaakt heeft gezien de algemeene verloven en de persoonlijke en de periodieke verloven, even als verloven voor korten duur der in Zeeland gelegen troepen te schorsen. De regeering zal, wanneer ook voor andere Provinciën de noodzakelijkheid daarvan blijkt voor die Provinciën gelijke maatregelen treffen.

In de maand september werden op de Nederlandsche kust aangetroffen 318 mijnen, waarvan 263 Engelsche 1 Fransche 33 Duitsche en de overige van onbekende oorsprong. Sedert het begin van den oorlog zijn in totaal aangespoeld: 5529 stuks nl.4540 Engelsche 81 Fransche, 397 Duitsche en de overige van onbekende oorsprong.

Donderdag 10 oktober 1918

In het antwoord door Wilson aan Duitschland gericht op hunne aanvraag om wapenstilstand en besprekingen, komen de volgende vragen voor:

- a) of de centralen mogendheden geneigd zijn het bezette gebied te verlaten voor de gedachtenwisseling begint, en
- b) of de keizerlijke kanselier alleen spreekt voor de geconstitueerde autoriteiten van het rijk die tot dusver den oorlog geleid hebben.

Het antwoord is nu aan Duitschland, men had gedacht Wilson voor een beslissing te zetten, maar het geval is nu juist omgekeerd. Duitschland moet uit zijn schelp komen het moet nu laten zien dat het oprecht is. Er zijn al bladen in Duitschland die het gerucht verspreiden dat keizer Wilhelm afstand wil doen ten gunste van zijn oudste kleinzoon. Het wordt natuurlijk tegengesproken! 't Is misschien een stille wenk. Successen voor de geallieerden.

Vrijdag 11 oktober 1918

Gistren avond de straten vol met menschen, alles in de hoogste spanning hoe het af zal loopen, daar men veronderstelt dat de vrede in aantocht is.

Gistren avond laat kwam nog een telegram met den volgende inhoud.

Hedenmiddag heeft hier te Roosendaal een bespreking plaats gehad tusschen den Heer W van Vollenhoven, Nederlandsch minister president te Brussel, de Fransche gezant te 's Hage, leden van de Relief Commissie, gemeentebestuur enz betreffende een 200.000 vluchtelingen uit Noord-Frankrijk, tusschen Brussel en Antwerpen opgehoopt, die eerstdaags naar hier zullen komen

uitwijken en nu de grootste ontberingen lijden. De komst van den gezant uit Brussel en bovengenoemde besprekingen staan in verband met de regeling der eventuele komst der vluchtelingen.

We krijgen dus weer een vlucht en zeer zeker zal de ellende nog grooter zijn dan in 1914, daar deze menschen vanuit Frankrijk reeds zijn opgegaan. Welnu dat ze komen, Nederland zal ze met liefde ontvangen.

Elk oogenblik kan het beslissend antwoord van Duitschland verwacht worden. Is het toestemmend, dan is de vrede daar. Weigert men, ja wat er dan nog komen zal, ik weet het niet. Men zegt, dat zeer groote troepen dezen kant uit zullen komen om Zeeland te beschermen.

De geallieerden gaan steeds vooruit. Baron von Ardenne, zoo goed als de beste beoordeelaar op de militair gebied in Duitschland schrijft in de Berliner Tageblatt het volgende over Maarschalk Foch.

Zijn aanvallen, zijn onverschilligheid ten opzichte van de menschenoffers, zijn rusteloosheid, die hem nu eens dezen aanval-sector, dan weer genen naar voren doet brengen, hebben iets duivelachtigs.

Vleidend klinkt de uitlating niet, maar zij komt van een tegenstander en van dien kant zijn soms de minst vleierende woorden, de beste complimenten. (schrijft de militaire medewerker in de *Maasbode*)

Zaterdag 12 oktober 1918

De spanning staat op een hoog punt. Honderden menschen verdrongen zich gistrenavond voor het Bureau van *De Grondwet* in de

hoop dat een telegram nadere berichten omtrent den vrede zou brengen. Niets is echter gekomen.

Men zegt dat elk oogenblik de Fransche vluchtelingen kunnen aankomen, doch men weet niet per trein of te voet. Wij lezen in de bladen dat tusschen Brussel en Antwerpen een leger is van langzaam voorttrekkende ellende. Hoe het ook zij, wij zullen ze helpen, zooveel in ons macht is.

Als Roosendaler doet het mij goed dat ook andere menschen buiten mij om, mijne stadgenooten prijzen om hunne gastvrijheid. Zoo las ik gisteren avond in de *Maasbode*, waarin de aanstaande vlucht besproken werd het volgende:

Ja, in Roosendaal hebben wij den oorlogsjammer gezien, maar tevens ondervonden hoe de gastvrije Brabanders de recipiënten zijn geweest en op welk een menschlievende wijze zij de eerste hulp hebben gebracht, om het haast niet te lenigen leed ietwat te verzachten. Roosendaal ging in die deugd aan de spits. Deze stad heeft zich een historische naam verworven, niet om de geweldige slagen, die daar zijn geleverd, maar om veel heerlijke en verhevener feiten. Roosendaal heeft den eersten slag gewonnen op het gebied der menschlievendheid. Zij heeft met de andere grensplaatsen ons de eerste zedelijke overwinning binnen- en buitenlands bezorgd en daar in binnen en buitenland de overtuiging gevestigd, dat de echte oude Hollandsche gastvrijheid nog leefde, een opinie, die misschien van veel meer kracht is geweest dan een half leger.

Nu blijkt het of Roosendaal opnieuw de recipient gaat worden van een groote schaar vluchtelingen. Wel lollig als ze zoo vleierend over je

schrijven. Ja gastvrijheid is een prettige deugd. Daar genieten 2 menschen van. De krijger en de geveer.

Door de regeering zijn onmiddellijk krachtige maatregelen genomen voor den opbrengst der vluchtelingen, en de Reliefcommissie heeft op zich genomen de verjaagden te voeden. Men zegt dat ze vandaag aankomen.

Alles is nu maar in afwachting wat het antwoord van Duitschland zal zijn, het loopt hoofdzakelijk over het vrijwillig ontruimen van het bezet gebied.

Op de verschillende beurzen is alles ook in volle spanning. Franken, Marken, Kronen vliegen omhoog. Gistren avond was de stand: Londen 11,11 Parijs 43 Weenen 24,50 Berlijn 37,55.

Men koopt hier voor ontzaglijke sommen Kronen Marken of Francs. Daar gaat de vrede door, men denkt dat alles snel om hoog gaat. Toch wordt de kans in mijn oog zeer klein.

Het zal wel a.s. woensdag worden voor Duitschland antwoord naar Amerika zendt, en we lezen nu al, dat mocht Wilsons antwoord niet gunstig zijn, onmiddellijk tot een tweede mobilisatie zal worden overgegaan, welke alle Deutsche mannen tot 55 jaar omvat.

Men meldt vandaag weer voortgang der geallieerden. Het hoofdkwartier van Prins Rupprecht is van Thielt naar Brussel overgeplaatst.

De vluchtelingen zijn nog niet aangekomen. Op het Stationsplein is alles voor den ontvangst gereed. De keukenwagens der militairen zijn op een rij gesteld en de ketels, goed gevuld, staan te dampen. Men veronderstelt dus dat ze vandaag komen. Het plein staat vol volk in afwachting, en waarom ik weet het niet, maakt heel den dag het

muziek van het 6de muzikale wandelingen door de straten. Het weer is uitstekend, zoodat alles bijeengenomen een ongewone drukte in de straten heerscht. 't is zaterdagavond, de straten vol menschen, 't is als voelt iedereen dat er iets gewichtigs aanstaande is.

Een telegram meldt eerst dat de Duitschers op vele plaatsen zijn teruggetrokken. Daarna komt bericht dat Duitschland zijn duikbooten zal terugtrekken zoo de geallieerden eenige concessies zouden geven en tegen 8 uur komt eens klaps een telegram melden dat de vluchtelingen niet door komen, maar reeds 150.000 in Brussel onder dak zijn gebracht.

Vreemd toch! Alle scholen en groote gebouwen waren reeds in orde gebracht voor den ontvangst, deze nacht was nog stil alarm gemaakt voor de militairen die naar de grens moesten om den komende vloed van vluchtelingen te regelen. Niemand begrijpt deze plosteling ommekeer.

Tegen 10 uur ging ik ter ruste, ik was een weinig vermoeid door al die drukte en herrie. Ongeveer half 11 komt een mijner kinderen aan de deur van mijn slaapkamer roepen. Pa!! De Duitschers hebben alle voorwaarden aangenomen. Er hangt een telegram en de hoofdofficieren hebben uit den Haag bericht ontvangen.

Ik er uit, het was een drukte op straat, iedereen spoedde zich om het telegram te gaan lezen en zich te overtuigen. Alles liep en draafde dooreen, soldaten dansten en sprongen en wenschten elkaar proficiat, daar het uitzicht, spoedig naar huis te kunnen, daar was iets vreemds aan de menschen te zien, een soort blijdschap over iets waar men nog nooit over verheugd was geweest nl. het eindigen van een oorlog. De menschen liepen rechtop.

Lang hebben we nog onderling zitten praten, en allen gingen blijgemoed ter ruste.

Zondag 13 oktober 1918

Duitschland geeft zich over, Duitschland heeft den slag verloren, Duitschland is geen overwinnaar. De luchtkasteelen met zoo'n zorg opgebouwd, zijn ineen gestort. De droombeelden van een wereldheerschappij die keizer Wilhelm zich had toegedacht, zijn uiteengeslagen. De macht der Hohenzollern behoort tot het verleden. Het antwoord van Duitschland aan President Wilson luidt als volgt.

Berlijn 12 oktober (officieel) het Deutsche antwoord op de Amerikaansche nota is zaterdag 12 oktober 's middags verzonden. Het luidt:

In antwoord op de vraag van den President der Verenigde Staten, verklaart de Deutsche regeering, dat zij de punten aanvaardt die Wilson in zijn toespraak van 8 januari en in zijn latere verklaringen als grondslag voor een duurzame rechtsvrede heeft neergelegd. Het doel der inleidende besprekingen zou aldus alleen zijn, zich over de practische bijzonderheden van hun toepassing te verstaan.

De Deutsche regeering neemt aan, dat ook de regeeringen, die met de Verenigde Staten verbonden mogendheden zich stellen op den basis der verklaringen van President Wilson.

De Deutsche regeering verklaart zich in overeenstemming met de Oostenrijksche-Hongaarsche regeering bereid, tot verkrijging van een wapenstilstand, de ontruimingsvoorwaarden van den President in te willigen.

Zij stelt den president voor, het samenkomen van een gemengde commissie te bepalen, die tot taak

heeft de voor de ontruiming noodige overeenkomsten te treffen.

De tegenwoordige Deutsche regeering die de verantwoordelijkheid voor den vredesstap draagt, is gevormd door onderhandelingen in overeenstemming met de groote meerderheid van den Rijksdag. In elk zijner handelingen, steunende op den wil dezer meerderheid, spreekt de Rijkskanselier in naam der Deutsche regeering en van het Deutsche volk.

Berlijn 12 oktober 1918

(WG) Solf Staatssecretaris van Buitenlandsche zaken.

(Voila Tout)

Maandag 14 oktober 1918

Allerlei tegenstrijdige berichten doen de ronde. Dan weer komt men zeggen dat Duitschland alles aanneemt, en dan zegt men weer dat hij tot het uiterste wil doorvechten.

Het schijnt dat deze tegensprekende berichten de wereld in worden gezonden door de beursspeculanten. Alles koopt en verkoopt. Francs, Marken, Kronen gaan met bliksemsnelheid op en neer. Wij lezen dan ook in de *Maasbode* een bericht uit Amsterdam oa:

[...] het merkwaardige was wel dat de Beurs zaterdag nacht en zondag werd overgeplaatst naar het Rembrandtplein, op de trottoir voor Mille Colonnnes en de Kroon. Daar werd door dit levendige volkje voor duizenden en duizenden omgezet in marken en kronen. Politie moest de orde handhaven en tot doorlopen aan manen. Verscheidene effectenfirma's hielden hare kantoren een groot gedeelte van den zondag geopend om orders in ontvangst te nemen en koersen te publiceren.

Zoo kwam vanmiddag weer een bericht dat Prins Max van Baden zal aftreden, en wel naar aanleiding van een brief in januari door hem aan een vriend gezonden, nl. aan Prins Alex van Hohenlohe waarin hij schrijft, dat hij wenscht dat zooveel mogelijk van de militaire successen geprofiteerd moet worden en niet wenscht dat nog meer over België gezegd wordt, als reeds gezegd was.

Zijn meening was dus lijnrecht tegenover die hij nu verkondigt. Deze brief is in handen gekomen der Entente, door hen gepubliceerd en aanleiding tot een rumoerige zitting in den Rijksdag vormen.

De voorschotbank Nederland te Amsterdam wil koopen volgens een advertentie.

Engelsche ponden	fl 16
20 Markstukken	fl 16,20
Francstukken	12,25
20 Dollarstukken	60
20 Kronenstukken	17,00
gouden tientjes	17
Gouden vijfjes	7,50

Nu komen de vluchtelingen toch weer, zegt men en wordt alles in gereedheid gebracht.

Dinsdag 15 oktober 1918

Nog geen vluchtelingen aangekomen. Aan de grens te Esschen zijn echter door wederzijdsche hooge militairen daaromtrent besprekingen gehouden. De zieken en gebrekkigen komen per trein, de overigen te voet.

Een telegram meldt: Geen wapenstilstand.

Washington 15 oct 1918

President Wilson antwoordt aan Duitschland dat de voorwaarden van een wapenstilstand moeten worden overgelaten aan de militaire raadgevers der geallieerden. Geen schikking is aanneembaar die niet volkomen garantie geeft voor de militaire oppermacht der geallieerde legers en dat de wapenstilstand slechts kan worden toegestaan wanneer de wreedheden zoowel te land als ter zee ophouden en dat de Autocratie moet heen gaan voor dat de vrede tot stand kan komen. Het is of het zoo zijn moet, maar vrijdag l.l. is nog een Engelsche passagiersboot getorpedeerd. Van de 700 opvarenden zijn er circa 200 gered. De overigen, meest vrouwen en kinderen verdronken en deze moordpartij werd gedaan door een volk dat over vrede onderhandelen wil.

Woensdag 16 oktober 1918

Alles in de hoogste spanning, vooral toen vanmiddag een telegram de tijding bracht, dat Duitschland verklaart in antwoord op Wilson's nota, zich bereid alle voorwaarden te aanvaarden mits de belangen van het Duitse volk in acht worde genomen. Later werd dit bericht weer tegengesproken en tot nu toe, 't is avond, nog niet bevestigd. Hongarije is onafhankelijk verklaard.

Donderdag 17 oktober 1918

Druk, druk in de straten. De geallieerden rukken maar vooruit. De Duitse soldaten in Esschen beginnen hun boeltje al in te pakken daar elk oogenblik bericht kan komen, dat zij in kunnen rukken. In een der bladen lezen wij het volgende.

De Leipziger Volkszeitung bevat een scherp artikel tegen keizer Wilhelm en daarin wordt o.a. gezegd.

Keizer Wilhelm draagt de schuld van den grootste oorlog, die ooit is uitgebroken. Een oorlog die eindigt in de mislukking van het militair systeem.

Nog is Wilhelm II keizer van Duitschland en Koning van Pruisen, maar hij voelt, dat hij niet langer kan zijn, hetgeen hij geloofde te zijn, van af den eersten dag van de troonsbestijging, een instrument door God gezonden en het hoofd van het schitterendste en best georganiseerde leger. Hij moet voelen dat hij niet langer Duitsch keizer kan zijn. Wilhelm heeft altijd de grootste opofferingen van zijn onderdanen verlangd en nu is de tijd voor hem gekomen om zich zelf op te offeren.

Ja ja! Zijn tijd is gekomen om heen te gaan, zijn troon wordt ondermijnd en stort ineen.

De vluchtelingen zijn nog niet gekomen, alles is echter gereed ter ontvangst.

Vrijdag 18 oktober 1918

Ostende door de Duitschers ontruimd. Rijssel door de Engelschen overgenomen,

Zee-Brugge in brand. Ziedaar de berichten van vandaag.

Een Duitsch blad, de Köln Volkszeitung verneemt uit Berlijn.

Een demonstratie der onafhankelijken bewoog zich heden Unter der Linden, en wel onder toeloop eener groote menigte, waarvan de politie de leiding had. De deelnemers van den optocht zongen de Marsseillaise. Toen de menigte trachtte door de Charlottestraat naar het Paleis door te dringen, werd zij daarin verhinderd en terug gedreven.

De Nederlandsche regeering heeft een aanbod van Amerika ontvangen, om ten spoedigste ter beschikking van de Nederlandsche regeering te stellen ten minste honderdduizend ton steenkolen per maand voor de eerste volgende 12 maanden of tot het einde van den oorlog binnen dien termijn.

Tevens is de regeering der Verenigde Staten bereid met de Nederlandsche regeering van gedachten te wisselen over de voorziening in een aanzienlijk deel van de Nederlandsche behoefte aan graan door de Vereenigde Staten zelf.

De eenige aan het aanbod verbonden voorwaarde is dat de Nederlandsche regeering de geboden gelegenheid benut om den uitvoer van levensmiddelen naar Duitschland te staken.

Een telegram meldt dat deze middag de Koning en Koningin der Belgen hun blijden intocht gedaan hebben in Ostende. Geheel de kust aan de geallieerden.

Zaterdag 19 oktober 1918

De verloven der militairen in Noord-Brabant zijn ingetrokken. Nu wordt dezen dag aangewezen dat de vluchtelingen zouden komen. Ik moet voor zaken op reis, wat ik jammer vond. 't Is nu avond, en geen vluchtelingen zijn gekomen, en men zegt nu weer dat er hierlangs geen zullen komen.

Er zijn wel groote treinen met leege wagens naar Vlissingen vertrokken, doch dit schijnt noodig te zijn, voor hetgeen men vertelt nl. dat 15000 Duitschers aan de Zeeuwsche grens zijn afgesneden, die zich moeten overgeven of wel de grens over. In het laatste geval zijn deze maatregelen genomen.

Alles wacht nu maar op het antwoord dat Duitschland aan Amerika zal geven. Men doet in Duitschland alle moeite om het militaire vuur weer aan te wakkeren en mocht dit gelukken dan is het laatste leed nog niet overzien.

Ik vrees dat België nog veel te lijden zal hebben al is een bevel van het hoofdkwartier gekomen de vernielingen te staken. Dit bevel luidt als volgt:

Aan alle legergroepen van het westen. Ik vervoeg nogmaals naar de door mij en den generaal-kwartiermeester herhaaldelijk gegeven bevelen, dat bij de ontruiming van bezet gebied slechts militaire vernietigingen uitgevoerd moeten worden, die door de krijgsverrichtingen aangegeven zijn.

Von Hindenburg Generaal Veld-Maarschalk

De beste goeie man had 't vorig jaar dood moeten gaan. Dan was hij, gelouterd in roem, begraven, en zou misschien van dezen terugtocht gezegd, was Hindenburg er nog maar, dan had het niet gebeurd.

Het klinkt anders wel vreemd uit den mond van Hindenburg te hooren "Bij de ontruiming van bezet gebied". Naar men zegt, is hij het zelf die aangeraden heeft vrede te sluiten, daar hij evenals Von Kuhlmann heeft gezegd, dat militair niet te winnen is. Waar zijn nu die brallende redevoeringen, die minachtende uitdrukkingen tegenover iedereen die niet Duitsch is.

Zondag 20 oktober 1918

Nog geen vluchtelingen, de belangstelling gaat verminderen. Komen ze, ze zijn welkom. Komen ze niet, even goede vrienden.

Het is een gesjouw met de militairen van belang. Op andere plaatsen zijn reeds vluchtelingen overgekomen. Langs de grens wordt nog hevig gevochten, niet bij Esschen maar aan de grens bij Zeeland.

In afwachting dat de vluchtelingen toch nog kunnen komen, wordt voorloepig door het gemeentebestuur bekendgemaakt dat bij eventuele doortrekking het verboden is met rijtuigen, rijwielen en auto's door de Wouwschestraat, Kade, Vrouwemade, HG Dirkstraat, Stationsstraat te rijden.

Het is weer druk in de straten en de bevolking is vol gejaagdheid.

Maandag 21 oktober 1918

Geen vluchtelingen. Onverwacht is een bataljon soldaten naar de grens vertrokken. De Duitschers maken zich gereed om te vertrekken.

Bij ons, waarom weet ik niet, is het volop muziek in de straten. Het is of de militaire autoriteiten gezegd hebben: Laat de jongens maar blazen en vrolijk zijn, binnen korten tijd gaan we naar huis. Het is prettig om op straat te zijn, alles vrolijk, alles vol leven.

Dinsdag 22 oktober 1918

De Belgische vorst met zijn gemalin hebben hunne feestelijke intocht gehouden in Brugge, de blijdschap der bevolking moet onbeschrijfelijk zijn, de dagen der bevrijding zijn genaderd.

De Duitschers verwoesten alles wat mogelijk is op hunne terugtocht en toch beginnen ze hier en daar poeslief te spelen. Zoo lezen wij het volgend bericht.

Zijne Eminente kardinaal Mercier heeft door bemiddeling van Pauschelijken vertegenwoordiger in den Haag, of liever gezegd vooral anderen, in kennis gesteld van een schriftelijke

mededeeling van den Duitsche chef der politieke afdeeling te Brussel Baron van Lancke Workenit. Deze mededeling luidt: U zijt, Eminentie, de verpersoonlijking van bezet België, u zijt er de geëerbiedigde en gehoorzaamde herder van. Het is daarom dat het generaal-gouvernement en de Duitsche regeering mij opdracht gaven u te melden, dat wanneer de Duitschers uw grondgebied zullen ontruimen, alle gedeporteerde Belgen en politieke gevangenen in vrijheid zullen worden gesteld. Gedeeltelijk zullen zij reeds den 21e oktober worden vrijgelaten en naar hun land kunnen terugkeeren.

Deze verklaring zal u zeker zeer genoeg doen. Het is mij te aangenamer u deze goede boodschap te brengen, daar ik in de vier jaar die ik in België doorbracht, de Belgen heb leeren waardeeren en hun vaderlandsliefde naar waarde hoog schatten.

Dezelfde mededeeling is daags daarna aan den koning der Belgen en Wilson verzonden. Hebt ge ooit groteren hielenlekkerij ontmoet als in dit schrijven. Vier jaar lang is het Belgische volk behandeld op eene wijze die nooit of nimmer naar waarheid kan beschreven worden. Honderden Belgen zijn ter dood gebracht omdat zij uiting gaven hunner vaderlandsliefde en nu worden ze geprezen juist om deze liefde. Alle smaad en loon is kardinaal Mercier, die 4 jaar lang als een rots de Barbaarsche golven heeft weerstaan, aangedaan, en nu noemt men hem de geëerbiedigde herder. Ha! Ha! Ja ze sturen zoo'n afschrift nog naar den koning en aan Wilson. Te laat, vrienden, te laat. Het recht zal zijn loop hebben.

Geen nieuws van de vluchtelingen.

Gistren zijn 30 Duitse soldaten gepasseerd, die in Zeeland geïnterneerd waren.

Dinsdag 22 oktober 1918

Langs de grens worden nog vele gevechten geleverd. Men seint ten minste uit Aardenburg:

Gistrenavond om kwart voor zes werd alarm geblazen, er hadden groote gevechten voor de grens plaats. De Belgische activisten die hun land aan de Duitschers hebben willen overleveren krijgen het benauwd. Geen dag gaat voorbij of een of meer van die heeren komt naar Nederland. Het wordt hun te warm aan de voeten, er is voor hen geen plaats meer op den moedergrond.

Het Duitsch antwoord op de nota van Wilson is verzonden, 't is zooals altijd een ding bestaande uit een vloed van nietszeggende woorden, waarin voornamelijk in voorkomt "Onze Duitse eer onze Duitse macht en ridderlijkheid". Alles is bedekt met een laag van onoprechtheid en worden alle middelen gebruikt om de zaak te rekken.

Woensdag 23 oktober 1918

De Spaansche ziekte, die voor eenige tijd was opgehouden, begint weer opnieuw te woeden en wel in hevige mate en in veel ernstiger aard. Wij lezen bv. dat in Almelo het aantal zieken wordt geschat op 5 à 600, op een dag stierven 33 personen. Uit alle plaatsen komen berichten, ook van vele sterfgevallen, die den eerste maal, toen de ziekte kwam, niet zooveel voorvielen. Uit Amsterdam meldt men dat 90 verpleegsters in het Wilhelminagasthuis door de ziekte zijn aangetast. Dagelijks worden geheele gezinnen in de ziekenhuizen

opgenomen. Er zijn reeds families waarvan vader, moeder en oudste kinderen zijn overleden. Het is voorwaar een vreemde ziekte.

Donderdag 24 oktober 1918

Gistrenavond kwam bericht dat alle Duitse ingezetenen te Antwerpen door den Duitse bevelhebber aangezeggend hadden gekregen vandaag Antwerpen te verlaten. Men zal dus misschien de stad in staat van verdediging gaan stellen of wel overgave. Door het geheele land zijn de verloven ingetrokken. Wat zal er nog gebeuren? Heden vieren de Eerw Paters Redemptoristen den dag dat ze over 50 jaar zich hier te Roosendaal hebben gevestigd. Het feest wordt, de tijdsomstandigheden in aanmerking nemende, slechts kerkelijk gevierd. Deze orde heeft gedurende deze 50 jaar het geloof in Roosendaal bewaard en de inwoners op kerkelijk gebied niet genoeg te waarden diensten bewezen. De orde der eerw. Paters is een der schoonste ordes die er bestaat en een luister voor de katholieke kerk. De leden dezer orde zijn flinke onvermoeibare mannen.

Vrijdag 25 oktober 1918

Nog geen vluchtelingen te bespeuren. Alle maatregelen zijn echter genomen, en er is voor 13000 vluchtelingen plaats gemaakt. Nog altijd veronderstelt men dat zij per trein zullen komen en wel 14 treinen elk met 1000 vluchtelingen en per dag. Vanmiddag kwam bericht dat er 2500 voor den draad stonden doch van de Duitschers niet verder mochten.

Ook vertelde men dat zich een miljoen soldaten in Antwerpen bevonden en alles voor een uiterste verdediging wordt gereed gemaakt.

Na den middag meldde een telegram dat de keizer van Duitschland binnen een paar dagen een belangrijke verklaring zal afleggen, waardoor groote ontspanning zal komen. Hij zal zijn ontslag nemen, en daarmee basta. Toch verwacht ik evenals iedereen dat de vrede spoedig zal komen.

Groote drukte in de straten, overal staan groepjes menschen zwaar te redenen maar toch opgewekt, alles is vroolijk. Alle middagen volop militair muziek op de markt, dat door een groote menigte wordt bijgewoond, 't is alle dagen Zondag.

Zaterdag 26 October 1918

Op alle grensplaatsen komen vluchtelingen, bij ons echter niet. Enfin. Men zegt dat velen over Engeland naar hun woonsteden terugkeeren, daar het [?] ontruimd is. Dat men echter nog veel vluchtelingen verwacht blijkt wel uit de advertenties door het Roode Kruis in de groote dagbladen geplaatst o.a. worden gevraagd 100 artsen en circa.500 verpleegsters of helpsters.

Zondag 27 October 1918

Gistren berichtte men dat keizer Karel uit Weenen is vertrokken, sommigen zeggen gevluht, en wel naar een stad in Hongarije en daar voorloopig blijven zal. Heel Oostenrijk is in rep en roer en zoals in een hoofdartikel van de *Maasbode* van gistren zoo terecht te lezen staat. De ineenstorting van het trotsche huis der Donau-monarchie met zijn talrijke zalen en denees [diners?] waar zoo talrijke volkerenfamilies bijeen woonden, gaat snel zijn gang.

Ik vrees dat het in Duitschland ook zoo zal gebeuren. Ludendorff afgetreden. Ziedaar wat deze morgen officieel uit Berlijn bekend gemaakt wordt.

De verpersoonlijking van het militaire en het jonkerdom heeft afgedaan. Ludendorff die Hindenburg ging overvleugelen, hij, die heel de leiding in Duitschland ondanks Rijkskanselier of Rijksdag, in handen had heeft afgedaan, en zoo springt de bende grootmoordenaars uit elkaar.

Maandag 28 October 1918

De vreeschelijke ziekte, de spaansche griep, neemt in hevigheid toe. In sommige gezinnen liggen 2 menschen op sterven, terwijl de andere huisgenoten zwaar ziek zijn. Ook op andere plaatsen is het hevig. Meest menschen van de 20 tot 40 jaar sterven en opvallend veel mannen.

Van de vluchtelingen zien wij niets, terwijl in andere grensplaatsen duizenden binnentrekken en toch wordt hier alles tot het uiterste in orde gebracht. Zolders, groote zalen alles wordt in beslag genomen en vol bedden geplaatst.

Dinsdag 29 October 1918

Dezer dagen is in de Harskamp, waar een regiment infanterie gelegerd is, een oproer uitgebroken, omdat men niet met verlof mocht gaan. Geheel het kamp is in brand gestoken, wat een onbeschrijfelijke paniek veroorzaakte. Er is gevochten als aan het front en wonder boven wonder zijn er geen dooden gebleven. Het moet er verschrikkelijk aan toe gegaan zijn.

Ook in andere plaatsen schijnt het leger oproerig te worden. Men is ontevreden, omdat men na groote marschen gedaan te hebben, te weinig of slecht eten krijgt.

In onze plaats zijn door de spaansche griep de scholen bijna ontvolkt. Het aantal schoolkinderen dat ziek is, is tot 50% gestegen.

Aan het front is het rustig hoewel aan de grenzen door kleine partijen soms hevig gevochten wordt, en vele kogels op Nederlandsch grond vallen, en het daardoor zeer gevaarlijk maken.

Woensdag 30 October 1918

In een centrumvergadering te Keulen heeft de Rijksdag afgevaardigde Zuckhof verklaard:

“Ik kan uit de beste bron verzekeren dat de keizer niet op den troon blijft, wanneer het welzijn van het Duitsche volk daardoor verzekerd zou worden. Keizer Wilhelm II zou alsdan niet aarzelen de kroon neer te leggen”.

Zou het er toch van komen?

Ook hier in Roosendaal schijnen de soldaten met een geest van oproer bezielde te zijn. Een groot deel daarvan moet morgen voor straf een zware marsch maken.

Donderdag 31 October 1918

Prins Hendrik is vandaag met den stille trom in Roosendaal geweest om de verschillende inrichtingen voor de vluchtelingen ter ontvangst gereed gemaakt, te bezoeken. Als de wind gekomen, is hij ook als de wind heen gegaan. En nu wordt er weer verteld dat er geen vluchtelingen komen, daar de Duitschers ze niet door laten.

Alle verschijnselen wijzen er echter op dat de vrede in aantocht is. Het zou me niet verwonderen of met kerstmis vieren we niet alleen kerkelijk maar ook wereldlijk een vredesfeest.

De Burgemeester van Groningen, zoo lezen we in de bladen, heeft reeds de hoofden der kerkelijke gezindten bijeen geroepen om op den dag dat de vrede wordt geproclameerd in de kerken dankgebeden te doen storten en de klokken te luiden.

Aan het front is het rustig, daar men van weerszijden de voorwaarden voor den wapenstilstand van de geallieerden afwacht. Worden deze aangenomen, dan zijn we klaar. En toch wie weet wat er nog gebeuren kan, daar in Duitschland de oorlogspartij nog in stilte werkt.

Vrijdag 1 November 1918

Het is vandaag wel een der schoonste dagen die we van 't jaar gehad hebben. Mooie zachte schoone zonneschijn met totaal geen wind. Ondanks den hooge feestdag was er hevige kanonnade hoorbaar. Zoodat zelfs de ramen trilden, en toch gaat het naar het einde. Vanmorgen stond boven de verschillende berichten in de *Maasbode*:

Wapenstilstand tusschen Turkey en de Entente.

Oostenrijk zendt Parlementaren

Oproer in Budapest.

Oostenrijk en Hongarije republieken?

Terwijl in de laatste telegrammen vermeld stond dat de Oostenrijksche staatsman Graaf Tisza is doodgeschoten.

Als ge zoo al die berichten in de verschillende bladen leest en zoo hier en daar hoort, dan is het op 't oogenblik een toestand in Europa die doet sidderen. Geheel het middendeel met Rusland staat in vuur en vlam, en alles wordt in de verwoesting medegesleept. Landen worden uiteen gescheurd, moorden op reusachtige schaal uitgevoerd, het gepeupel maakt zich meester van den toestand.

In het hoofdartikel van een der bladen (*Maasbode*) staat dan ook vanavond het volgende.

Verstijfd en geslagen als kinderen bij een bid-draak, zitten wij neer en staren naar het wereld-tooneel en de verbijsterende dingen, die zich daarop afspelen. Het wereld-drama, in 1914

begonnen heeft zijn hoogtepunt bereikt en nadert zeer snel zijn ontknooping. De verwickelingen, die zich, met weergalooze climax van dramatiek, voordoen, wijzen er met onmiskenbare duidelijkheid op, dat het moment psychologique moet naderen en de oorlog in zijn aller laatste phase is.

In Oostenrijk ligt alles dooreen en wordt compleet ontleed. Men meldt wel dat ondanks alle berichten het keizerlijk paar nog te Weenen is, maar men schrijft er bij.

Zij zullen er sombere dagen doormaken, want om zich heen hooren zij niets dan het gekraak van het Dubbel-Paleis, waarin zij troonden, en zien zij de ineensstorting van alle fundamenteen, waarop hun gezag was gebouwd nl. de oude staatsinstellingen en de toegenegenheid en liefde van hun volkeren.

Ik heb wel medelijden met dit jeugdig keizerspaar. Volgens portret zien beiden er goedig uit, en is hij niet de man van militair geweld. De keizer moet wel boeten voor de fouten zijner voorvaderen.

In Rusland moet een leider der arbeiders, Zinovier een toespraak gehouden hebben, waar in hij o.a. zegt. "De revolutionairen verklaren opentlijk dat de nacht op 1 November 1918 een Bartholomeusnacht zal worden tot het uitroeien van de Bourgeoisie en de intellectueele kringen". Laat ons hopen dat het niet bewaarheid wordt.

Zaterdag 2 November 1918

De handelsreizigers komen af, de vrede is in aantocht, en nu tracht men de goederen, die opgestapeld liggen van de hand te doen, daar men groote schoppen verwacht. Er is bloedgeld verdiend, dat ook onvermijdelijk zijn straf zal brengen. Alle sensationeele berichten doet men in de couranten verschijnen opdat de menschen maar zouden

koopen, dit per advertentie, terwijl de bladen zelf in hun overzicht de menschen waarschuwen niet te koopen.

In de Handelingen der Tweede Kamer van 15 oktober 1918 pag:69 komt het volgende gezegd voor:

Er zijn hier twee groote groepen van afzetters. Dat zijn de Tilburgsche fabrikanten en de kettinghandelaren....

De Tilburgsche fabrikanten moest men eigenlijk ophangen die hebben schatten verdiend. (J. H. Schaper)

En de redactie van het blad, die dit meldt schrijft daar onder:

Daarom blijft het publiek zoolang de vrede in uitzicht is, volharden in zijn juiste houding en koopt niet. Voor men Tilburgsche winst van 200 tot 1000% betaalt, kan men allicht even de kat uit de boom kijken.

Ten gevolge van een botsing in de lucht heeft in Soesterberg een ernstig ongeluk plaats gehad. 2 vliegtuigen zij daardoor naar beneden gestort en de 4 inzittenden 2 officieren en 2 sergeants waren op slag dood.

De verloven zijn weder toegestaan en vele soldaten naar huis. Geen vluchtelingen.

Zondag 3 November 1918

De voorwaarden voor de Turksche wapenstilstand zijn bekend gemaakt en bevatten in 25 punten samengevat de geheele onderwerping van Turkey. Punt 25 sluit met de volgende woorden.

“De vijandelijkheden tusschen de geallieerden en Turkey zullen gestaakt worden vanaf 12 uur middag plaatselijke tijd Donderdag 31 oktober 1918.”

Ook wapenstilstand tusschen Oostenrijk en Italie. Ge ziet het komt in orde.

Graaf Tisza is in zijn woonkamer door soldaten doodgeschoten.

Men verwacht van Duitsche zijde publicatie van Duitsche documenten over den oorlog. Ja zoo ver zal het nog komen dat zij vrijwillig bekennen den oorlog te hebben begonnen, en dat is juist wat de wereld verlangt. Buigen zult ge moordenaars, hetzij nu of later.

In Breda zijn over Zundert talrijke vluchtelingen aangekomen.

Op Allerheiligen is in st Anna Parochie waarin zich veel vluchtelingen bevonden na afloop der Hoogmis op het orgel gespeeld de Marseillaise. Mannen en vrouwen rezen op in de banken, men hief de handen in vervoering omhoog, kinderen, vele met de scapulier van het H. Hart op de borst, staarden naar het koor, trokken hunne ouders aan den arme riepen "*Mère, entendez!*" Oude moedertjes strekken smeekend hunne armen naar het altaar uit, roepende "*Sacré Coeur de Jesus, Sauvez notre Patrie! Tous saints du Ciel. Priez pour nous!*"

En onder dat alles staat Duitschland alleen aangewezen als de schuldige die al dit leed veroorzaakt heeft.

De spaansche griep woedt nog voort. Ik sprak gistren een heer uit Amsterdam, die gezien had dat voor één huis vier lijkwagens stonden te wachten om de overledenen naar hun laatste rustplaats te brengen.

In Heerlen, Wijk bij Duurstede Appingedam, Zaandam, Arnhem, Dordrecht, Bergen op Zoom, overal zijn de scholen gesloten.

De Frankfurter Zeitung heeft een groot artikel over Ludendorff den grooten dictator van Duitschland en die nu gevallen is. Het artikel sluit met de volgende woorden:

Wat na zijn val overblijft is het onzegbaar smartelijk gevoel van grenzeloos teleurgestelde verwachtingen. Dronken van

*weelde ging de vlucht opwaarts in het stralend zonnelicht.-
Verpletterd ligt Icarus ter aarde. Is dit Duitschlands lot? Neen,
wij wagen het te hopen en in de toekomst te gelooven. Hetgeen
verpletterd ter nederligt is het militarisme van een noodlottig
verleden. Het Duitse volk leeft!*

Zoo ver is het dan gekomen dat het zoo opgedreven militarisme waarvoor alles moest zwichten en wat men ook graag deed, als een noodlottig verleden wordt beschouwd. Er is nu reeds een overeenkomst tusschen de regeering Nederland-België waardoor onmiddellijk na het tot stand komen van den vrede 30.000 paarden uit het Nederlandsche leger naar België worden uitgevoerd, om daar voor landbouwdoeleinden te gebruiken.

Hindenburg, de geniale veldheer, die onbarmhartig duizenden en duizenden Russen in de moerassen dreef, die zijn roem overleeft heeft een oproep gedaan, waarin o.a. gezegd wordt: "Allen die in angst over ons dierbaar Vaderland troost bij mij zoeken, maar ook iederen Duitser roep ik toe: Het gaat om onze eer vrijheid en toekomst. Onoverwinnelijk zijn wij, wanneer wij één zijn. De een moet in den andere een Duitsch kameraad zien. Ongebroken beschermt sedert meer dan vijftig maanden ons leger den vaderlandsche bodem sterk, tot offers bereid en aangesloten moeten de burgers achter het leger staan, wanneer dat zoo is, dan zal ons Vaderland alle stormen trotseeren."

De tijden dat deze woorden nog indruk zouden maken zijn voorbij. Hindenburg, Keizer, Veldmaarschalk, heel de klik wordt door den drang der omstandigheden meegesleurd, er is niet tegen te worstelen.

Maandag 4 November 1918

De telegrammen melden:

Vanmiddag om 3 uur de oorlogstoestand tusschen Oostenrijk-Hongarije en de Entente is geëindigd.

Ziezoo die kwarweg is voor het grootste gedeelte klaar, nu het hoofd nog van de schurkenbende, en als dat in orde is, dan is er veel vuilnis van de aarde weggespoeld.

De geruchten loopen dat keizer Karel van Oostenrijk wenscht af te treden. Dat zou me spijten en geloof dat het wel niet zoo ver zal komen. Deze keizer behoeft niet gestraft te worden. Aan het westfront wordt nog hevig gevochten, doch in het voordeel der Entente.

Dinsdag 5 November 1918

Het aantal lijders aan de spaansche griep wordt hier te Roosendaal geschat tusschen 4 à 5000.

Het postkantoor wordt o.a. 's middags gesloten van 2 tot 6 uur daar er onder de postbeambten zooveel zieken zijn. Ook in andere plaatsen moet de ziekte eerder uitbreiden dan verminderen.

Gistren nog een vijandig vliegtuig boven Roosendaal geweest.

Woensdag 6 November 1918

Het gist, het kookt, bruischt over en in geheel Europa. De oorlog moet gauw eindigen of heel het werelddeel wordt één revolutie. Bij ons in het leger begint de geest van opstand in beweging te komen, wat zijn oorsprong in de Harskamp gevonden heeft. In de Tweede Kamer komen de klachten los, en wordt heel het militair bestuur en beleid totaal afgebroken, en gezegd dat de opperste leiding niet voor haar taak berekend was.

Alles heeft een zoodanige en onverwachte wending genomen dat nog dezen avond in de dagbladen stond dat de ministervan oorlog in de Tweede Kamer gezegd heeft het geheele leger in moderne geest te willen reorganiseren, maar dat hij meent, dat hij daarbij niet zal kunnen rekenen en kunnen steunen op den opperbevelhebber. *“Het beleid van dien opperofficier en met alle waardering voor zijn militaire kennis, heeft in dit opzicht gefaald en hij heeft den generaal heden morgen van deze meening in kennis gesteld en dezen heeft toen medegedeeld, dat hij nog heden zijn ontslag zal aanvragen.”* (Beweging en geroep Bravo!!!).

Dus generaal Snijders vier jaar aan het hoofd gestaan der militaire leiding treedt af. Geheel het leger wordt gereorganiseerd, zooals alles wordt gereorganiseerd. Wij gaan een tijd te gemoet, die ik weet het niet, met angst of met vreugde moet begroeten.

Wat ons allen blijde maakt, is het bericht dat we vanaf 15 November maar 5 dagen met de broodkaarten moeten doen, zoodat we dan 80 gram brood méér krijgen.

En nu de oorlog. Wij lezen vanavond het volgende telegram

Berlijn (officieel) De Duitsche delegatie tot het sluiten van een wapenstilstand en het aanknoopen van vredesonderhandelingen is hedenmiddag van Berlijn naar het westen vertrokken.

Schrijf ik het goed, 't zijn toch Duitschers, niet waar? Die om een wapenstilstand en vredesonderhandelingen vragen, het zijn toch de Franschen niet, die het ditmaal doen? Ik heb het nooit kunnen denken dat het zoo gaan zou. Ik zit te turen op de *Maasbode* waarboven aan met groote letters gedrukt staat:

Duitsche Parlementaren naar het Westfront vertrokken. Het woord is nu aan Foch!

We zien in dit geval alweer, dat ieder zijn beurt krijgt om te spreken. Daar hebt ge nu de mannen, voor wie ieder die geen Duitscher was, den titel kreeg van Zweinhund, of Dumme Holländer. Die op hunnen buik een plaat droegen, waar op gegraveerd was "Gott strafe England".

Ik lees in een hoofdartikel van de *Maasbode* oa. het volgende.

Het Duitse leger zal de witte vlag moeten opsteken en daardoor zullen de militaire leiders van het trotsche rijk, die voor de Entente het Russische militairisme persoonlijk en onomwonden moeten erkennen, dat zij verslagen zijn en de tegenpartij om genade moeten vragen.

Donderdag 7 November 1918

Er is in Duitschland oproer op de vloot!!! Op het slagschip *Kaiser* is de oorlogsvlag naar beneden gehaald en voert nu de roode vlag ten top. De officieren staan er machteloos tegenover en reeds verscheidenen van hen zijn doodgeschoten. Bij ons leggen ze het slimmer aan. In Harskamp sprongen de officieren, de leiders, tot de bui over was. Een eenvoudig, reserve 2^e luitenant heeft daar de boel in 't reine gebracht. Een bericht meldt dat de Duitse delegatie de linies der geallieerden heeft bereikt. De delegatie bestaat uit de staatssecretaris Erz Berger, de vroegere gezant in Sofia graaf Oberndorf, Generaal von Gundell en Generaal-majoor Von Winterfeld.

Vrijdag 8 November 1918

Alles in de hoogste spanning, daar nu binnen eenige dagen, ja misschien uren veel heel veel beslist wordt. Ik zeg niet alleen veel, maar waarin beslist wordt het vallen of staan van Europa, daar geheel het werelddeel gereed staat zichzelf omver te werpen.

Vanmiddag circa drie uur hing een telegram met den volgende inhoud.

Berlijn, De bestuurders der Sociaal-Democratische rijksdag fractie en der Sociaal Democratische partij eischen van den Rijkskanselier dat de keizer, zoowel als de kroonprins uiterlijk heden Vrijdagmiddag, zullen aftreden, zoo niet, dan zullen de socialisten uit de regeering treden.

Dit laatste beteekent dat alsdan de Revolutie uitbreekt. Ik geloof waarachtig dat ik een halve garen profeet ben geworden. In het begin van dit dagboek schreef ik tegenover den Keizer van Duitschland: "Gij laadt den vloek van geheel Europa, ja van uw eigen volk op de schouderen, aan u dien af te werpen of er onder te bezwijken." Hij zal er onder bezwijken.

In den avondkrant staat o.a.

Onlusten in Duitschland.

De Republiek Beieren uitgeroepen

Nieuwe successen der geallieerden

Alles gaat dus boven verwachting. Als nu de voorwaarden van den wapenstilstand enz worden aangenomen, dan komt de vrede en Duitschland ligt militair tegen den grond, en laat ons hopen, voor goed. De *Maasbode* schrijft dan ook in zijn hoofdartikel van dezen avond omtrent de Duitse deputatie:

De witte vlag is dus geheschen, de nederlaag van het ~~Russische~~ Duitsche militairisme is erkend, de geallieerden kunnen met volkomen bevrediging op den strijd terug zien, welke zij vier en half jaar met bijna bovenmenschenlijke volharding volgehouden hebben, vaak kampend met geweldige tegenslagen, doch steeds het oog gericht houdend op den economische toestand der centrale rijken, welke, indien deze niet spoedig een beslissende overwinning behaalde, ten slotte tot een definitieve nederlaag moest leiden.

Het laatste telegram meldt dat

[...] aan de Duitsche delegatie de voorwaarden voor den wapenstilstand zijn medegedeeld, welke zij binnen 72 uren eindigend Maandagochtend moeten aannemen of verwerpen. Het voorstel der deputatie tot het onmiddelijk beëindigen der vijandelijkheden, werd door Maarschalk Foch verworpen. Vanuit het vijandelijk kamp is daarna een koerier naar Berlijn gezonden om instructies.

Zaterdag 9 November 1918

De Rijkskanselier Prins Max van Baden, heeft den keizer zijn ontslag aangeboden. De keizer heeft hem verzocht zijn ambt te blijven vervullen tot de keizer een definitief besluit genomen heeft. Dit is zeer spoedig te verwachten.

Nieuwe onlusten in Duitschland.

Heeswijk-Holstein onder eigen bestuur.

Sedan gevallen in handen der geallieerden.

Jammer dat Maarschalk Mac-Mahon dit niet heeft mogen beleven.

De Spaansche griep heerscht nog steeds door geheel Nederland en velen bezwijken er onder. Gistren stonden 10 lijken in het gasthuis. Zooals men dat noemt boven aarde. 't Was heel den dag door begraven.

Vanmiddag circa 3 uur meldt een telegram:

De keizer doet afstand
Berlijn 9 November 1918 (officieel)
De Deutsche keizer en de kroonprins hebben
afstand gedaan van den troon. Ook de koning van
Wurtenburg en de Hertog van Brunswijk hebben
afstand gedaan. De opperbevelhebber van de Marken
heeft zijn ontslag genomen. Te Aken zijn de
soldaten in opstand gekomen. De soldaten hebben
een raad gevormd en al de krijgsgesvangenen
vrijgelaten.

Ha! Ha! Daar ligt de trotsche keizer, die zich maar te veel boven zijn medemenschen achtte, en zichzelf wijsmaakte als een van god gezondene. Het is misschien den afgodendienst, zijn volk hem jaren bewezen, die hem zoo hoovaardig maakte. Dat hij echter deze zotte vereering zoo gretig aannam, is zijn val geweest. De aanbidding van zijn persoon heeft hij misbruikt, door zijn volk als middel te gebruiken om zijn onverzadelijke heerschezucht te kunnen voldoen. Het Deutsche volk is nu revolutionair geworden.

Wanneer alles weer in het goede spoor zal loopen, zal het Deutsche volk worden wat andere volkeren zijn, en daardoor gelukkig, wiens werkzaamheid op allerlei gebied steeds voor groote daden bekwaam is.

Het grootste geluk voor het Duitsche volk, wat het ooit geschonken is, is dat het den nederlaag heeft geleden. Het is nu vrij uit den druk van het militarisme.

Zondag 10 November 1918

De volgende bekendmaking is gedaan:

Burgemeester en wethouders der gemeente
Roosendaal en Nispen brengen ter openbare kennis
dat ingevolge medisch advies wegens het
epidemisch heerschen van de spaansche griep, in
deze gemeente alle openbare lagere scholen en de
Burgeravond en teekenschool alhier van heden af
tot voorloopig 18 nov. a. s zullen zijn gesloten.
Roosendaal & Nispen 9 November 1918
Burgemeester en wethouders voornd. Aug Coenen.
De secretaris a.a. Rademakers.

Ook in Zwitserland schijnt revolutie te zijn uitgebroken. Door alle landen stormt een opstandige geest, en ook hier in Nederland broeit het, en zijn misschien de omstandigheden zoo gelukkig, dat het niet tot uitbarsting komt. In Amsterdam begint men echter al te roepen: "Leve de Republiek".

Prins Max van Baden is afgetreden, en is nu tot Rijkskanselier benoemd. Eerst een zadelmakersknecht doch geleidelijk tot deze hooge waardigheid opgeklommen.

Alles en alles bij elkaar begrijp ik den toestand in Duitschland niet, ook niet van de wapenstilstand aanvragen en vrede. Toen de delegatie naar het Fransche front vertrok was zij er in een wip. Na het ontvangen der voorwaarden is een officier die als koerier dienst deed onmiddellijk met de voorwaarden naar Berlijn vertrokken daar slechts 72 uren bedenktijd was gegeven. Nu blijkt uit een bericht dat de koerier de

plaats zijner bestemming nog niet heeft bereikt, ja dat men niet weet waar hij is.

Van Duitsche zijde is aan de delegatie gevraagd om inlichtingen omtrent den verloren zoon. Inmiddels zal Foch de voorwaarden per Fransch vliegtuig naar het Duitsch hoofdkwartier doen bezorgen. Dit zijn voor mij zulke vreemde dingen, die mij hoogst onbegrijpelijk voorkomen, en zoolang niet vermeld staat dat de keizer zelf officieel verklaart dat hij afstand doet van den troon, beschouw ik het bericht daaromtrent en het aftreden der andere vorsten als een groote maar zeer gewaagde komedie, waarmede ook de thans uitgebroken revolutie verband houdt. Misschien heb ik groot ongelijk en ben ik te achterdochtig. De tijd zal het leeren.

Wat mij ook opvalt is dat men sedert eenige tijd niets hoort van President Pointcarré. 't Is overal en altijd Clemenceau. Maar wat nu??????

Terwijl ik dit schrijf 't is circa 3 uur middag, komt een van mijn jongens binnengestormd met den uitroep: "Pa! De Keizer van Duitschland is in Eijsden aangekomen en geïnterneerd. Instructies worden uit den Haag verwacht".¹³⁾

Ik stond een oogenblik sprakeloos. De groote Duitsche keizer uit zijn land, bevreesd voor zijn eigen volk naar Nederland. Als opperste krijgshoofd als soldaat, als deserteur zijn land verlaten. Alles aan zijn lot overlatend. Zijn tijd is voorbij. Het drama is geëindigd.

Ik spoedde mij op de straat, overal drukte en geroep. Nu morgen nog het aannemen der voorwaarden. Van den wapenstilstand en de vrede

¹³ Uit onderzoek van Duitse archieven in 2018 blijkt dat Wilhelmina gezorgd heeft dat dit asiel mogelijk werd. ([Volkskrant 9 november 2018](#))

is nabij... om misschien plaats te maken voor een wereldrevolutie. Ik zal de tijd niet vooruitlopen.

Maandag 11 November 1918

Nader wordt gemeld:

Zondag ochtend om half acht is ex keizer Wilhelm met groot gevolg, in het geheel bestaande met 51 personen, gezeten in tien auto's bij Eijsden de grens gepasseerd. Hij had den tocht per auto afgelegd en is via Visé ons land binnen gekomen. De keizer was in Russisch Generaaluniform. Volgens verder bericht stelde de keizer zich voor aan den Nederlandsche majoor van Dijl. (Detachementscommandant aan de grens) en gaf den wensch te kennen in Holland geïnterneerd worden. Even daarna liep aldaar een keizerlijke trein binnen, waar de ex-keizer zijn intrek nam. Het station werd door de menigte omringd, gehuil en geroep werd gehoord, velen riepen vooral de Belgen.

“Á bas Guillaume l'Assasin”

De ex-keizer blijft vannacht te Eijsden in den trein logeeren en vertrekt vandaag via Arnhem naar Maarn en vandaar per auto naar het kasteel van Graaf Bentinck in Amerongen in afwachting van de Besluiten der regeering.

Al deze berichten brengen een groote beroering teweeg, vooral nog toen tegen den avond een telegram meldde dat de kroonprins van Duitschland in Belgisch Limburg door de Duitse grenswacht zou doodgeschoten zijn.

Even later werdende wapenstilstand-voorwaarden bekend gemaakt. Daar omtrent wordt bericht.

Berlijn 11 November 1918
De Duitse regeering heeft de
wapenstilstandsvoorwaarden onvervaardelijk
aangenomen.

**Nu kan er verder gesproken worden. De voorwaarden voor den vrede
zullen worden medegedeeld en zonder twijfel worden genomen.**

Parijs 11 November 1918
Maarschalk Foch heeft aan den opperbevelhebber
het volgende radiogram gezonden.
De vijandelijkheden zullen te beginnen van 11
November om 11 uur in den ockten (Fransche tijd)
over het geheele front gestaakt worden. De
geallieerden troepen zullen tot nader order niet
verder rukken dan de linies op die datum en dat
uur bereikt. (w. g.) Maarschalk Foch.

Berlijn 11 November 1918
De vijandelijkheden moeten den 11 November 11.55
(Duitse tijd) des voormiddags gestaakt worden.
De voorste linie mag van dit tijdstip af, niet
meer in de richting van den vijand overschreden
worden. Verdere bevelen volgen.
(get) Von Winterfeld

De koning van Beieren is ook gevlucht.

In ons land is het helaas ook niet rustig. Gisteren is in Amsterdam een
grote vergadering geweest der verschillende verenigingen der S.D.A.P
en werd het volgende program opgesteld.

- 1^e onmiddellijke demobilisatie met uitkeering van behoorlijke
vergoeding, zoolang de gedemobiliseerden werkeloos zijn;
- 2^e onmiddellijke invoering van algemeen vrouwenkiesrecht door
nieuwe verkiezingen gevolgd;

- 3^e afschaffing der Eerste Kamer;
- 4^e onverwijfde invoering van de wettelijke 8 uren dag en de 6 uren dag voor de mijnwerkers;
- 5^e invoering van staatspensioneering op 60 jarige leeftijd;
- 6^e inwilliging van alle eischen van het program van den Ned Bond van Dienstplichtingen;
- 7^e belangrijke verhoging der salarissen der werklieden en lagere ambtenaren in publieke dienst en van het spoorweg personeel;
- 8^e intrekking van stakingswetten van 1903;
- 9^e volledige werklozenzorg onder beheer der arbeidsorganisatie;
- 10^e levensmiddelenvoorziening als gemeenschapszorg. Regeling van productie en aanvoer;
- 11^e socialisatie van alle bedrijven die daarvoor in aanmerking komen;
- 12^e uitvoering van het program als samenvatting van al de eischen op het gebied der sociale wetgeving.

In de loop dezer week zullen in alle groote plaatsen volksvergaderingen plaats hebben ter onderteekening van deze eischen.

Te Utrecht is een Republikeinsche Partij opgericht, welke afschaffing van het koningschap eischt.

Intusschen is officieel door het legerbestuur bekendgemaakt dat de lichten tot 1916 onmiddellijk zullen worden gedemobiliseerd en reeds a.s. Zaterdag hiermede een begin zal gemaakt worden.

Dit bericht werd vanmiddag aangeplakt en deed vele soldaten springen en dansen, en zingende trekt men de straten door. Het is toch zoo'n vreemsoortige drukte in de straten.

Dinsdag 12 November 1918

Een telegram meldt het volgende.

Zondagavond toen de ex-kroonprins van Duitschland over de Nederlandsche grens wilde gaan, werd hij door een Duitse wacht tegengehouden. Hij verklaarde toen tegen de soldaten dat hij terug zou keeren, zulks hielp echter niets, men hield hem in de wacht. Maandagmorgen en de vroege trachtte hij nogmaals de grens over te steken. Als toen ontstond er een gevecht waarbij de kroonprins sneuvelde.

Zoo is dan de zoon van den verafgode keizer der Duitschers, de man van den vroolijke frissche krieg door zijn eigen soldaten neergeschoten. Voorwaar een tragisch einde ¹⁴. Ik heb eens een voorspelling gelezen, o.a. *Ultimus eruit stemmatis sui*: Hij zal de laatste zijn van zijn dynastie.

En hiermede, meent men wordt keizer Wilhelm bedoeld. Verder wordt in de profetie vermeld: "Hij zal binnen Nederland vluchten, in wagens zonder paarden, hij zal zijn intocht doen over Limburgsch gebied. Hij zal vergezeld zijn door niet meer getrouwen, dan plaats kunnen vinden onder den lommer van een flinke boom".

Bijna alle vorsten in Duitschland zijn afgezet of hebben afstand van hun troon gedaan.

In het Paleis van den Rijkskanselier, waar Ebert thans zetelt, is naar men bericht de Duitse centrale Republiek tot stand gebracht, die het geheele gebied van het Rijk omvat.

Aan alle stations, waar de keizer passeerde Maastricht, Nijmegen enz. ging een gejuwe en gefluit uit de menigte op. Enfin hij heeft het

¹⁴ Dit bericht is onjuist; de kroonprins Wilhelm von Pruisen werd geïnterneerd op Wieringen (bron: [SSEW](#)).en keerde op 10 november 1923 terug naar Duitsland.

verdiend, hij heeft het noodlot met een ongekende overmoed gestart, doch het noodlot dat onverbiddelijk voorholt, heeft hem en zijn huis verpletterd.

Wij krijgen nu a.s. Vrijdag op de nieuwe broodkaart al 300 gram dus 100 gram meer. Ook zal er 11.000.000 kg rijst uit de stelling Amsterdam beschikbaar worden gesteld voor de distributie.

In ons naburig Esschen is het volop feest. Overal (waar ze vandaan komen begrijpt men niet) wapperen de vaderlandsche kleuren en men rijdt per fiets af en aan, men is van het juk bevrijd. De stille spionen die zooveel menschen ongelukkig hebben gemaakt zijn over de grenzen naar ons land gevlucht, terwijl gisteren nog een extra trein 5 hooge officieren in burgerkleeding vanuit Antwerpen naar Esschen bracht, die ook bij onze grens overliepen. In Beverloo (België) is een opstand onder de Duitsche soldaten uitgebroken. Partijen voor en tegen den keizer leverden onderling een veldslag en vluchten hedenacht met hunne wapenen en artillerie naar de Nederlandsche grensposten van de Kempen tusschen Looze en Weert, waar zij hedenmorgen de Nederlandsche grens passeerden en ontwapend werden.

Woensdag 13 November 1918

Het Departement van Buitenlandsche Zaken maakt bekend dat het kasteel Amerongen als tijdelijk verblijf van den gewezen Duitsche keizer door den eigenaar Graaf van Aldenburg Bentinck op verzoek der regeering is beschikbaar gesteld. De moord op den kroonprins wordt stellig tegen gesproken, hij moet zich op 't oogenblik bevinden als geïnterneerde bij den commissaris der Koningin te Maastricht. Dezen morgen is onze luitenant onverwacht vertrokken. Geheel het regiment op een paar compagnies na is naar Ossendrecht

opgemarcheerd. Deze officier zal wel de laatste zijn die bij ons in kwartier geweest is.

Ook is er nog en dit zeker ook wel voor het laatst, beëdiging van zes officieren geweest en wel op de Markt wat de 2 laatste jaren op deze plaats niet meer gebeurde doch op de Kalsdonksche heide. Het was een luttel aantal soldaten, die de plechtigheid, welke altijd nog indruk maakt, opluisterde en bij het afmarcheeren riepen velen: *“Dit is voor de laatste maal”*, met het oog op de demobilisatie.

Dat roepen zou een maand geleden de soldaten een paar dagen straf bezorgd hebben, doch er is nu een totaal nieuwe geest onder de soldaten. Tot voor een paar dagen mocht een officier niet op straat verschijnen zonder sabel en niet gehandschoend en nu mag hij zich zonder sabel en handschoenen op straat vertoonen. Ja het was zoo streng dat wanneer een officier, terwijl hij een huis verliet, en onderwijl zijn handschoenen aan deed, en er juist een overste passeerde daarover, zoo hij dit wilde doen, rapport van op kan maken. Den angst voor oproer wordt met den dag grooter en met bange vragen wordt Zaterdag en Zondag afgewacht.

Troelstra wil profiteeren van de algemeene ontevredenheid om de regeering omver te werpen. Alle maatregelen zijn genomen. De minister heeft toegezegd dat van de geallieerden belangrijke voedselvoorraden en brandstoffen voor ons beschikbaar worden gesteld en dat er reeds schepen naar ons land onderweg zijn met graan, oliën en vetten. Als contraprestatie moeten we de geallieerden een crediet verleen en gedurende 5 jaar van 150 miljoen gulden tegen 5% rente.

En nu de voorwaarden van den wapenstilstand:

Berlijn 10 November 1918

(Officieel) het volgende is een uittreksel uit de wapenstilstandsvoorwaarden. Zij worden na onderteekening van kracht en wel na zes uur der onderteekening;

Onmiddellijke ontruiming van België, Frankrijk en Elzas-Lotharingen, binnen veertien dagen. Wat aan troepen na dezen tijd overblijft, wordt geïnterneerd of krijgsgevangen.

Er moeten worden afgestaan 5000 kanonnen, in de eerste plaats zware, 30.000 machinegeweren, 3000 mijnwerpers, 2000 vliegtuigen;

Ontruiming van den linker Rijnsoever, Mainz, Coblenz, Keulen worden door den vijand bezet over een radius van 30 mijl diepte;

Op den rechter oever van de Rijn een 30 tot 40 km diepe neutrale zone; ontruiming in elf dagen;

Uit het linker-Rijnsoever gebied mag niets worden weggevoerd; alle fabrieken, spoorwegen enz. moeten intact worden gelaten;

5000 locomotieven, 150.000 wagons, 10.000 auto's moeten worden afgestaan;

Onderhoud van de vijandelijke bezettingstroepen door Duitschland;

In het oosten moeten alle troepen worden terug gehaald binnen de grenzen van 1 aug 1914. De termijn daarvoor is aangewezen;

Afstand doen van de verdragen van Brest, Litouwen en Boekarest;

onvoorwaardelijke capitulatie van Oost-Afrika;

Teruggave van het vermogen van den Belgische bank en van het Russische en Roemeensche goud;

Uitlevering van de krijgsgevangenen zonder wederkeerigheid;

Uitlevering van 100 duikbooten, 8 lichte kruisers, zes dreadnoughts, de overige schepen

worden ontwapend en bewaakt door de geallieerden in neutrale of geallieerde havens;
Zekerheid voor een vrije doorvaart door het Kattegat, wegruiming van de mijnevelden en bezetting van alle forten en bunkerijen van waaruit deze doorvaart zou kunnen worden belemmerd;
De blokkade blijft bestaan, Duitsche schepen mogen ook verder gekaperd worden;
Alle door Duitschland voor de neutralen ingestelde beperkingen van de scheepsvaart worden opgeheven;
De wapenstilstand duurt dertig dagen.

Omtrent artikel 16, wat de blokkade betreft had Duitschland zich tot Amerika gewend met verzoek dit artikel te laten vervallen met het oog op de voedselnood in hun land. Het antwoord was dat art:16 van kracht blijft, doch dat de geallieerden voor voedsel zullen zorgen. Dus de geallieerden gaan de Duitschers voeden.

Alles is in strenge verwachting omtrent de dagen die we tegemoet gaan.

Eenige regimenten worden met heel hun hebben en houwen uit Zeeland naar Holland getransporteerd. Vanmiddag kwam een eindeloos lange trein voorbij volgepropt met soldaten, platte wagens beladen met veldkeukens, roodekruiswagens, kanonnen, en ook deze alle volbeladen met militairen die alles met heidegroenen struiken hadden versierd. Juichend en zwaaiend riepen alle menschen die voor de schuiven stonden de vertrekkenden goededag toe. Ook de vrijwillige landstorm is opgeroepen en naar Rotterdam gezonden. Troelstra heeft een zeer oproerige rede in de kamer gehouden en sloot met de woorden:

Deze regeering is niet meer in staat om op te treden. Zij mist de zedelijke kracht en het staatkundige recht om aan het bewind te blijven. Blijft zij wel aan het bewind, dan zullen er uitbarstingen komen, dan zal er anarchie ontstaan. Alleen de sociaal-democratie kan ons leiden door den storm van dezen tijd. Wij willen Nederland omhoog brengen en voeren naar een goede vrede. Daarom grijpen wij naar de staatsmacht, daarom willen wij nu de staatkundige revolutie der arbeiders. Tegenstand hiertegen zal niet baten. Het is hier een groot internationaal verschijnsel, dat niet te verslaan is.

De staatsmacht kan veroverd worden zonder geweld. Deze regeering heeft niet meer de macht en het recht tot regeeren. Op het keizerlijk Paleis in Duitschland wappert nu de roode vlag, en terwijl de gewezen machthebber van dat rijk thans in diepe tragiek heil en steun zoekt in ons land wordt zijn plaats ingenomen door de sociaaldemocraat Ebert. De vorsten en vorstjes verdwijnen er allen en heel Duitschland voelt, dat men het van de sociaal-democraten hebben moet.

(Kamerzitting 12 November 1918)

Ziedaar taal van een ontwikkeld man, een meester in de rechten.

Donderdag 14 November 1918

De kroonprins is met zijn gevolg onder militaire escorte doorgezonden naar Swalmen, waar hij op het kasteel van Graaf Metternich zijn intrek zal nemen.

Men meldt dat de Nederlandsche regeering voornemens is een nationale biddag voor te bereiden op een der eerste dagen van de volgende week. Personeel in dienst van Rijk, Provincie en gemeente zal vrij af worden gegeven.

Men meldt ook dat het gerucht gaat dat van de zijde der mogendheden op de mogelijkheid wordt gezinspeeld, dat mocht hier te lande een revolutie uitbreken, de troepen der Entente zich genoopt zouden zien in te grijpen. Stellig zou, gelijk in de proclamatie der regering is gemeld, de aanvoer van levensmiddelen worden stopgezet.

Keizer Karel van Oostenrijk heeft officieel afstand van den troon gedaan.

Gistren is de laatste Deutsche soldaat uit Esschen vertrokken. De weg naar Antwerpen is voor iedereen open, en reeds velen ook eenigen uit Roosendaal hebben per fiets een reisje naar de Scheldestad gedaan. Vele Antwerpenaren 4 jaar in Roosendaal ingeburgerd gaan hunne koffers pakken en maken zich voor de thuisreis gereed. Wellicht voor het laatst zal morgen in de Parochiekerk St. Jan een plechtige H Misse op verzoek den Belgen ter eere van den naamdag van Z.M. de Koning der Belgen worden gezongen.

Door de luitenant-Generaal Commandant van het Veldleger van Terwisga en door onze burgemeester Aug Coenen is het volgende bekend gemaakt.

Het is gedurende het tijdvak 14 November 1918 tot en met 19 nov 1918 verboden in lokaliteiten, waarvoor een vergunning of een verlof ingevolge der Drankwet is verleend, alcoholhoudende drank te verkoopen, te gebruiken of toe te laten, dat aldaar alcoholhoudende drank wordt verkocht of verbruikt.

Gistren is reeds een begin gemaakt met de revolutie en wel in Amsterdam. Men wilde een kazerne overrompelen, deze werd

verdedigd, schoten gelost, waardoor drie doden en vijf gewonden. Bij ons is alles gelukkig rustig en na een week stilstand heeft de militaire muziek vanmiddag weer een wandeling door de straten gemaakt.

Te Maeseck (Limburg) zijn ongeveer 25.000 Duitsche soldaten verzameld, die den wensch te kennen gaven in Nederland te worden toegelaten. Hun is toegestaan op Nederlandsch grondgebied te komen, mits zij zich lieten ontwapenen wat gebeurd is.

In Hellevoetsluis is een Hollandsche mijnenveger door een ontploffing uiteen geslagen 2 doden en 3 zwaargekwetsen.

Vrijdag 15 November 1918

Troelstra capituleerde. Hij verklaart in de Tweede Kamer dat hij geen staatsgreep, geen geweld, geen ordeverstoring wil. Hij spreekt nu tegen wat hij verschillende dagen lang verkondigd heeft en daardoor geheel het land in rep en roer heeft gezet. Regimenten zijn verplaatst, groote tegenmaatregelen zijn genomen, en nu hij ziet dat zijn plan niet lukken zal, trekt hij terug. Nu als er ooit uit het volk hartelijk en we gemeend een dam tegen revolutie is opgeworpen, dan is het nu. Wel mogelijk dat Wijnkoop Zondag nog wat verkeerde streken uithaalt, maar hun invloed is verloren.

De genomen maatregelen hebben uitstekend doel getroffen en meer en meer begint men te vermoeden dat Duitschland achter dit oproer zat en als alles in volle gang was, zijn slag te slaan. Het is goddank niet gelukt, en men moet maar zoo gauw mogelijk zorgen dat de hooge Duitsche rommel hier weg komt.

Velen zijn reeds naar Antwerpen geweest, het moet er in het Duitsche leger een geweldige janboel zijn. Daar zijn er die van Roosendaal uit naar Antwerpen zijn geweest en daar prachtige laarzen voor een paar

mark konden kopen. Een Pinhelm voor eenige centen. Vliegmaschinen voor 1500 frs te koop. Automobielen staan onbeheerd en voor het grijpen. Wat het na de demobilisatie worden zal, met al die mannen die uit dienst komen, blijkt genoeg uit den volgende oproep.

Departement van oorlog.

Rijksbureel Bemiddeling voor verlof officieren.

Bij dit Bureel zijn ingeschreven ruim 600 officieren die bij de komende demobilisatie een betrekking in de Burgermaatschappij zoeken. Onder dit aantal bevinden zich geschikte werkkrachten op allerlei gebied.

De officieren, welke volgens het oordeel van het Rijksbureau voor de vacatures in aanmerking kunnen komen, zullen in kennis gesteld worden met naam en adres van den werkgever. Waarna de sollicitatie kan plaats vinden.

De Reserve Luitenant-kolonel, Pfeiffer

Den Haag 14 nov.1918

Zaterdag 16 November 1918

In de buurt van Kampen is een Duitsch vliegmaschine geland. Een groote menigte stroomde naar de plaats der landing. Het steeg weer op, daalde echter plotseling, waardoor twee bewoners werden dood geslagen. De inzittenden werden geïnterneerd.

Tot nu toe is in het geheele land zeer rustig. De soldaten mogen echter de plaats hunner inkwartiering niet verlaten. Hetgeen Duitschland wil, zal niet gelukken, ondanks de tegenwoordige Rijkskanselier in zijn programma-rede het volgende verkondigt.

De arbeiders- en soldatenraad is doordrongen van de overtuiging, dat zich in de geheele wereld een omwenteling in dezelfde richting voorbereidt. Hij verwacht vol vertrouwen dat het proletariaat in de andere landen al zijn kracht zal aanwenden om

een overweldiging van het Duitse volk bij den afloop van den vrede te verhinderen.

(De bedoeling is duidelijk).

Alles is in spanning. Er gaat een vreemde gejaagdheid en angst door het geheele land omtrent hetgeen er gaat gebeuren. Het tegenwoordige geslacht heeft al die dingen nog niet meegemaakt.

Zondag 17 November 1918

Wat een vreemde toestand het nu is, weet ik niet. Gistrenavond ging ik over de schuiven en daar zag ik 3 burgerjongens staan, gewapend met geweer, bajonet op. Het leken me jongens, die nog niet in dienst geweest waren, wat bij nader onderzoek dan ook bleek. Dat waren nu jongens van de vrijwillige burgerwacht. Wat is dat nu? Daar staan daar 2 jonge mannen, op een gedeelte van Roosendaal waar de passage zeer druk is, gewapend met een wapen dat ze een kwartier geleden nog nooit in hun handen hadden gehad, en geladen. 't Kan zijn met losse patronen, maar 't is gevaarlijk. Het gekke van de zaak is echter, dat de cinema vol soldaten zit en velen langs de straten slenteren. Is er nu in het geheele leger geen voldoende aantal soldaten, die betrouwbaar genoeg zijn om de rails van de staatsspoorwegen te bewaken?

Vanmiddag kwam ook onze onderpastoor met een burger mij bezoeken en tevens de vraag stellen of mijne jongens ook niet zoo'n wacht wilde betrekken, of misschien had ik er wel zin in. Heel beleefd gaf ik te kennen dit werk liever aan de militairen over te laten, en dus aan hun verzoek niet kon voldoen, hoe goed vaderlander ik ook ben.

't Is van middag tot 5 uur in de groote steden vergadering der socialistische partijen, waarin de beslissing moet vallen. Over het algemeen is men van gedacht dat de revolutie niet doorgaat. Naar wij vernemen wordt vandaag Antwerpen door de Belgische troepen bezet en wordt morgen Brussel door de Duitschers ontruimd. Van heden kan men niet meer naar België zonder pas. De Britsch-Fransche vloot die in het begin van den oorlog bij de Dardanellen zoo'n groot échec heeft geleden, is nu deze wateren doorgevaren en de Bosporus forten bezet. Zonderling, tusschen Zondag en Zaterdagnacht circa 12 uur was er plotseling een hevige trilling van ramen en deuren en wel driemaal achtereen. Bij sommige menschen zoo hevig dat draairamen bijna uit hun hengsels werden gelicht. Men weet nog niet wat de oorzaak daarvan is.

Maandag 18 November 1918

Gistrenavond laat is nog een bulletin van de *Maasbode* verschenen met verslag van het groote congres. Met groote letters stond vermeld:

Het S. D. A. P. Congres.

De revolutie afgelast. De vergissing van Troelstra.

Dit bericht geeft voorloopig wat opluchting.

Dinsdag 19 November 1918

Zoo is dan de revolutie in zijn begin bezworen en kunnen we voorloopig gerust zijn. Er zijn oogenblikken van grooten angst geweest.

Men meldt dat groote troepen Duitschers langs onze grens terugtrekken. Langs de heirbaan Nijmegen-Maastricht zal de artillerie komen; waarschijnlijk komt 500.000 man voorbij.

Berichten loopen dat de kroonprins van Duitschland ofwel op het eiland Schiermonnikoog of wel op het eiland Wieringen zal worden geïnterneerd.

Er heeft gisteren in den Haag een huldiging van de koningin plaatsgehad zooals misschien nog nooit gebeurd is. De Koningin had zich per rijtuig naar het Malieveld begeven. Bij den terugtocht werden de paarden van het rijtuig gespannen en het rijtuig door officieren, soldaten en burgers, voorafgegaan door de ministers voortgetrokken. De koningin weende van aandoening, en staande in het rijtuig heeft zij de menigte haren dank betuigd, terwijl het prinsesje door officieren werd rondgedragen. Ja! Wij Nederlanders beminnen onze vorsten zonder tot afgoderij te vervallen.

De Spaansche griep eischt nog vele slachtoffers, vooral jonge menschen. Bij ons begint het een weinig te verminderen, maar er zijn toch nog gezinnen waar bijv. de man met een der kinderen begraven werd, terwijl de vrouw op sterven ligt. Gedurende heel de week wordt op verzoeken van Z.D.H. den Bisschop in de kerken speciale gebeden gestort door het volk om de ramp te bezweren.

De Duitschers zijn Essen uit en 15 November deed een groote processie de ronde door de straten waarna het Te Deum in de kerk werd gezongen. Al degenen die voor de Duitschers hebben gesmokkeld en met hen hebben geheuld, worden door de gendarmen opgepikt en achter slot en grendel gezet.

Per telegram bereikte ons vanavond het bericht dat te Hamont op de grenzen van België een paar wagons met ontplofbare stoffen die naar

Duitschland gevoerd moesten worden, in de lucht zijn gesprongen. Juist stonden op het station 2 groote treinen met Duitsche gewonden. Geheel Hamont is vernield, ook in de omliggende Hollandsche plaatsen zijn huijzen uiteen geslagen. Maar het ergste is, dat veel menschenlevens te betreuren zijn, men spreekt reeds van 1000 dooden. De ramp is ontzettend en gelukkig is door het moedig optreden van een Nederlandsche officier 2 wagons met ontplofbare gassen afgekoppeld en verwijderd. Waren ook deze ontploft, heel den omtrek was verwoest en alle menschen en dieren gedood.

Woensdag 20 November 1918

Wij lezen in de kranten nog wel over de ramp te Hamont, doch de menschen onderling spreken er niet meer over. We hebben al zoo veel meegemaakt.

Gistren heeft de koning der Belgen zijn intocht gehouden in Antwerpen. De vreugde is niet te beschrijven.

De Koningin heeft in een buitengewoon staatsblad een proclamatie tot haar volk gericht, luidende als volgt.

Aan mijn volk

Ik gevoel mij gedwongen na hetgeen wij in de bange oorlogsjaren en in de laatste dagen met elkander hebben doorleefd, een woord tot u, mijn volk, te spreken. De oorlog spoedt ten einde; onze onafhankelijkheid is bewaard.

Ik breng mijn hartelijken dank aan de mannen van leger en vloot die onvermoeid de wacht hebben betrokken en hier krachten en tijd hebben ten offer gebracht, en niet minder aan u allen mannen en vrouwen die met geduld en volharding de ontbering, door den krijg veroorzaakt, hebt gedragen.

De toon van dank voor ons behoud verstomde korten tijd. Want onder den indruk der geweldige beroeringen in de volken van Europa, is ook in ons vaderland de staatsorde een oogenblik bedreigd. Het antwoord daarop door u met overweldigende meerderheid gegeven, heeft op mij een diepen indruk gemaakt. Ik dank u daarvoor uit den grond van mijn hart.

Getrouw aan de traditie van mijn voorvader heb ik nooit anders gewild, dan mijn volk te dienen door handhaving van het recht en bevestiging zijner vrijheden, door verbetering in ieders rechtmatige aanspraken op geestelijk en stoffelijk gebied.

Gedragen door uwe liefde en trouw zie ik mij in die roeping bevestigd. Het grondwettelijk gewaarborgd recht van het volk om langs wettigen weg, niet onder den druk van dreigement, zijn verlangen over zijn lot te doen kennen, is gehandhaafd en het parlementair kan worden voortgezet.

Het is mijn verlangen de voorgenomen hervormingen door te zetten en aan te vullen met de snelheid die past bij den polsslag van dezen tijd. Reactie zij uitgesloten, wij moeten vooruit. Het is mijn begeerte dat de nood van het volk in al zijn diepte wordt gepeild en naar de mate van de macht der overheid door deze worden bestreden.

Het is mijn wil om steeds in nauwe aanraking te zijn met den volksgeest en om te regeeren in overleg met de vertegenwoordiging van het geheele volk. Ik heb verstaan dat gij mij daarin steunt en met liefde en vertrouwen tegemoet treedt. Met liefde en vertrouwen aanvaard ik dien steun. God zegene en behoede ons dierbaar Vaderland.

Wilhelmina.

Ingevolge het voorstel door zijn Excellentie den minister van Binnenlandsche zaken, aan de onderscheidene kerkgenootschappen gedaan, zal op Donderdag 28 November 1918 a.s. een algemeene biddag worden gehouden tot het inroepen van Gods hulp in den nood van dezen tijd.

Hoewel wij gedacht hadden dat bij het vertrek van den officier (vorige week) wij de laatste inkwartiering hadden gehad, is dezen nacht toch weder een officier, onze gast.

Het 3de regiment tot nu toe liggende in Breda en omstreken gaat naar zijn eigenlijke garnizoensplaats Bergen op Zoom terug, en op zijn marsch daar naar toe, verblijft het één nacht te Roosendaal.

Vanmiddag had de groote intocht plaats. Alles muziek, zingen, dansen. Alles vroolijk. Het leed is geleden.

Donderdag 21 November 1918

Al vroeg stonden de Markt en alle omliggende straten vol soldaten en trok het 3de Regiment naar Bergen op Zoom, om daar voorgoed te blijven. Vannacht krijgen we nog het 6de Regiment, dat vanuit Bergen op Zoom naar Breda vertrekt, en krijgen we nog eens voor een nacht een officier ter inkwartiering.

De woonplaats hier in Nederland door de regeering den kroonprins van Duitschland aangewezen is het eiland Wieringen. De eenige geschikte woning, die van de Dominee is voor hem afgehuurd. Wat met den keizer gedaan wordt, is nog niet bekend.

Een telegram meldt:

Enkhuizen. Met een extra trein kwam heden 22 November 1918 om 1.56u de ex-kroonprins van Duitschland hier aan, om daarna met een rijkswaterstaatsvaartuig naar Wieringen te worden overgebracht.

Als de *Maasbode* niet zoo een serieus en vertrouwd blad was, zoudt ge niet gelooven wat de verslaggever omtrent de ontvangst van den Prins op Wieringen meldt oa.

[...] de keukenmeid hier uit Nederland, die bestemd was het eten voor hem klaar te maken, kreeg de Spaansche griep, en nu wilde niemand helpen. Een vrouw in de buurt van de pastory heeft na veel bidden en smeeken eindelijk toegekend voor 2,50 doch slechts voor een paar dagen. De kroonprins heeft uitzicht op een stuk braakland, waarop hoopen wier dampend te drogen liggen. In de dichte mist ziet men verder geen 10 meter vooruit in het trieste landschap. Sic transit gloria mundi.

Zaterdag 23 November 1918

Na nog een nacht te Roosendaal ingekwartierd te zijn is het 6de Regiment, dat zoo menigmaal en langdurig in onze plaats was gelegerd naar zijn garnizoensplaats vertrokken. Het vaandel werd met de gebruikelijke eer uit het militair Bureau gehaald (dit gevestigd in het huis voorheen bewoond door mejuff Virginia van Weel) en de eerste strophe van het Wilhelmus ruischte zacht door de heldere lucht. Het werd tusschen de gelederen geplaatst en onder vroolijke tonen der muziek en afscheidstoejuichingen verliet het Regiment onze gemeente, om niet meer terug te keeren. Eenige soldaten zijn er nog om een en ander op te ruimen, maar overigens is het na 4 jaar duren met het militair vertoon gedaan. De vrees voor den vijand, van welke

zijde ook behoort tot het verledene. God heeft ons op zichtbare wijze voor den oorlog bewaard. Hem zij dank.

Zondag 24 November 1918

De Burgemeester der gemeente Roosendaal en Nispen verzoekt de ingezetenen der gemeente op Donderdag 28 November e.k. den dag waarop op verzoek der regeering biddag of Bidstond zal worden gehouden, als blijk van aanhankelijkheid aan H.M. de Koningin en als blijk van waardeering met het streven en beleid der huidige regeering de vlaggen uit te steken.

Roosendaal en Nispen 23 November 1918

‘t Is nu Dinsdag 26 November 1918 en er wordt bekend gemaakt.

De burgemeester der gemeente Roosendaal en Nispen.

Gezien het van de regeering uitgaande verzoek om op Donderdag 28 nov a.s. ter gelegenheid van den Biddag of Bidstond geen openbare gemakkelikheden of optochten te houden, trekt bij dezen zijn aan de ingezetenen gedaan verzoek tot het uitsteken der vlaggen op dien dag in.

Roosendaal & Nispen 26 November 1918

De burgemeester Aug Coenen

Dus niét vlaggen.

Donderdag 28 November 1918

Biddag over geheel het land. ‘t Is triestig weer maar niet koud. Al vroeg luiden de klokken ter uitnoodiging naar de kerken. Alle winkels, kantoren zijn gesloten, niemand werkt er. Met mijn gezin ga ik naar de H. Mis te 9 uur in de St. Janskerk.

Deze was stampvol, ‘t was of iedereen onbewust naar den tempel des Heeren werd getrokken om God te danken, dat wij van de plaag des

oorlogs bevrijd gebleven zijn en God te vragen de gevreesde ziekte te doen ophouden en een gelukkige, vreedzame tijd te doen aanvangen. Moge het gebed verhoord worden !

EINDE

Enige overzichten

Uit **Berlijn** wordt officieel bekend gemaakt dat gedurende den oorlog tot 30 november 1918 men telt:

1.600.000	dooden
203.000	vermisten
618.000	krijgsgevangen en
4.064.000	gewonden

Door den **Russische** gezant te Madrid is verklaard dat de Russische verliezen volgens definitieve officieele berichten bedragen:

1.700.000	dooden
1.450.000	verminkten
3.500.000	gewonden
2.500.000	gevangen

In de 19 november jl. gehouden zitting van het Lagerhuis in **Engeland** werd medegedeeld dat tot en met 10 nov.1918 de militairen verliezen met uitzondering van die bij het luchtwapen en met in begrip van den strijdmacht der Dominions aan dooden, gewonden, vermisten en gevangen bedragen:

3.490.991	man
-----------	-----

Van dit cijfer vonden van Engelsche zijde den dood:

37.876	officieren en
620.828	manschappen

Volgens officieele gegevens wordt gemeld dat de verliezen van **Oostenrijk** bedragen tot aan 1918 aan Dooden, gewonden enz.:

4.000.000	man
-----------	-----

In de **Fransche** kamer is medegedeeld dat tot 1 november 1918 de verliezen zijn:

Gedood	31.300	officieren
	1.940.000	manschappen
Vermist	3000	officieren
	311.000	manschappen
Gevangenen	8.300	officieren
	438.000	manschappen

De **Italiaansche** Generale staf meld dat de totale verliezen van het Italiaansche leger gedurende den oorlog bedragen:

460.000	dooden
947.000	gewonden

Op de **fronten** buiten Italie is het cijfer:

7934	dooden
15193	gewonden

28 november 1918

**Heden avond berichten de couranten definitieve troonafstand van den
Duitsche krijger. Het document luidt als volgt.**

Ik zie hierbij voor alle toekomst van de rechten op de kroon van prinsen en de daar mee verbonden rechten op de Duitsche keizerskroon af. Tegelijk onthef ik alle beambten van het Duitsche Rijk en prinsen, alsmede alle officieren, onderofficieren en manschappen van de marine, het Russische leger en de bondscontingenten van den eed van trouw, dien zij tegenover mij als hun keizer, koning en opperste bevelhebber hebben afgelegd. Ik verwacht van hen dat zij tot de nieuwe inrichting van het Duitsche Rijk, de bekleeders van de feitelijke macht in Duitschland helpen het Duitsche volk tegen het dreigende gevaar van anarchie, hongersnood en vreemde heerschappij te beschermen. In oorkonde onder onze hoogsteigenhandige onderteekening en met bijgevoegd keizerlijk zegel.

Gegeven te Amerongen 28 november 1918

(WG) Wilhelm

**Het document van afstand van den kroon door den kroonprins van
Duitschland luidt als volgt.**

Ik doe met deze, uitdrukkelijk en definitief afstand van alle rechten op den Kroon van Pruisen en op de keizerskroon, welke mij hetzij op grond van den troonafstand van Z.M de keizer van Duitschland en koning van Pruisen, hetzij uit eenige andere rechtsgrond mocht toe komen.

Oorkondelijk onder ons hoogst eigenhandige onderteekening gegeven op Wieringen 1 december 1918

(wg) Wilhelm

De volgende voorraden uit de stelling Amsterdam afkomstig zullen door bemiddeling der Rijkskantoren in handen der Distributiebureaus worden gesteld. Ongeveer:

140.000	kg	kaarsen
1.000.000	kg	petroleum
200.000	kg	gasolie
300.000	kg	benzine
2.000.000	kg	carbide
3.300.000	kg	zout
22.000	ton	steenkolen
19000	ton	briketten
13.000	ton	coke
1.170.000	kg	ruwe koffie
11.000	kg	lijnkoeken

Enz.

Buitengewone omstandigheden voorbehouden, zal ongeveer binnen 3 maanden het economische leven in Nederland geleidelijk hersteld zijn.

Door de Duitse revolutie zijn heel wat gekroonde hoofden, nu gewone burgers geworden nl.

in Pruisen	het kk-keizerlijk paar, 20 prinsen en 11 princessen;
In Beieren	de koning en koningin, 15 prinsen, 18 princessen, 5 hertogen en 1 hertogin;
In Saksen	1 koning, 5 prinsen, 5 princessen;
In Wurtenburg	het vorstelijk paar, 7 hertogen, 4 hertoginnen;
In Reusz	2 vorsten, 1 vorstin, 15 prinsen en 18 princessen;
In Meckenlenburg	Het hertogelijk paar, de groot hertogin-moeder en stiefmoeder, 4 hertoginnen, 8 hertogen, 3 hertoginnen uit het huis Streilitz;
In Oldenburg	Het Gr Hertogenpaar, 3 hertogen en 4 hertoginnen;
Saksen Weimar	Gr Hertogenpaar 2 prinsen 2 princessen;
Saksen-Coburg	het hertogenpaar, de hertogin weduwe, 10 prinsen en 9 princessen;
Saksen-neinings	het hertogelijk paar 3 prinsen 3 princessen;
Brunswijk	het hertogenpaar, 2 prinsen 1 prinses;
Schaumburg Lippe	1 vorst, een vorsten-moeder, 17 prinsen en 7 princessen;
Lippe	het vorstelijk paar, 10 prinsen en 12 princessen;
Waldeck	het vorstelijk paar, 2 prinsen 4 princessen;
Schwarzenburg	de vorst 2 vorstinnen, 2 prinsen 4 princessen.

29 november 1918

29 november is de ex-keizerin van Duitschland per extra trein te Zevenaar aangekomen en verder door naar Maarn, van waar zij zich per auto naar Amerongen begaf.

De voornaamste oorlogs-gebeurtenissen in de afgelopen oorlogsjaren *(uit de Telegraaf)*

1914

28 juni	aanslag op aartshertog Frans Ferdinand te Serajewo.
23 juli	de nota van Oostenrijk-Hongarije aan Servië overhandigd.
28 juli	oorlogsverklaring van O Haan Servië
31 juli	mobilisatie in Rusland. Toestand van dreigend oorlogsgevaar in Duitschland
1 aug	oorlogsverklaring van Duitschland aan Rusland. Duitse troepen vallen inLuxemburg. Mobilisatie in Nederland
2 aug	ultimatum van Duitschland aan België
3 aug	Oorlogsverklaring van Duitschland aan Frankrijk
4 aug	oorlogsverklaring van Engeland aan Duitschland. Duitse troepen vallen in België
6 aug	oorlogsverklaring van O-haan Rusland
7 aug	oorlogsverklaring van Montenegro aan Oostenrijk-Hongarije. De stad Luik door de Duitschers genomen.
10 aug	oorlogsverklaring van Engeland aan O. H
16 aug	Engelsche troepen landen in Frankrijk
20 aug	Duitse troepen trekken Brussel binnen
23 aug	Oorlogsverklaring van Japan aan Duitschland

24 aug	Namen door de Duitschers genomen
25 aug	verwoesting van Leuven
26 aug	in Frankrijk treed het kabinet Vivani op
27 aug	Tilsit door de Russen genomen
28 aug	oorlogsverklaring van OH aan België
30 aug	de russen in oost-Pruizen verslagen
2 sept	Limburg in Galicië door de Russen genomen.
3 sept	de Fransche regeering naar Bordeaux.
6 sept	begin van den Marne-slag
15 sept	Begin van den Aisne-slag
16 sept	oost-Pruisen door de Russen ontruimd
22 sept	de Aboukir Hogue en Cressy door de duikbooten tot zinken gebracht.
24 sept	de russen omslingelen Przemysl in Galicië
9 oct	Antwerpen door de Duitschers genomen
13 oct	de Belgische regeering te Havre
15 oct	begin van den slag aan den IJser
20 oct	de eerste slag te IJperen
21 oct	terugtocht der Duitschers in Polen
1 nov	zeeslag bij Coronel
5 nov	oorlogsverklaring van Engeland aan Turkey
7 nov	Tsingtau door de jappers genomen
8 nov	de russen vallen oost-Pruisen binnen
9 nov	de Embden tot zinken gebracht
11 nov	De russen bedreigen Krakau
15 nov	in Polen worden de Russen terug geslagen
2 dec	Belgrado door de Oostenrijkers genomen
8 dec	zeeslag bij de Falkland eilanden

- 14 dec Belgrado door de Serviers hernomen
- 16 dec Duitse oorlogsschepen bombardeeren
Engelsche kustplaatsen

1915

- 5 jan de Russen dringen Hongarije binnen
- 24 jan Zeeslag bij Doggersbank
- 4 febr Onderzeeërs blokkade van Engeland.
- 25 feb geallieerden oorlogsschepen vallen de
Dardanellen aan
- 22 mrt Przemyśl door de Russen genomen De Russen uit
Oost-Pruisen geworpen Op marsch der Duitschers
in Koerland
- 22 april tweede slag bij IJperen
- 25 april landing der geallieerden op Gallipoli
- 3 mei slag aan de Dunajec. Begin van de Russische terug
tocht.
- 7 mei de Lusitania getorpedeerd
- 8 mei Libau door de Duitschers bezet
- 12 mei Generaal Botha bezet windhoek
- 16 mei de Russen trekken terug op den San
- 23 mei oorlogsverklaring van italie aan H. O.
- 25 mei in Engeland wordt een coalitie-kabinet gevormd
- 2 juni de Italianen trekken de ison zo over
- 3 juni Przemyśl door de Russen ontruimd
- 22 juni Lemberg door de Oostenrijkers hernomen
- 9 juli Duitsch-Zuid W. Afrika veroverd
- 4 aug Warschau door de Duitschers genomen

- 5 aug Iwangorod door de Oostenrijkers genomen
- 6 aug landing der geallieerden in de Suula baai op Gallipoli
- 17 aug Korono door de Duitschers genomen
- 18 aug zeeslag bij de golf van Riga. Russische oorlogsschepen drijven de Duitsche terug.
- 19 aug Nowo Georzjewok door de Duitschers genomen
- 25 aug Brest-litowsk door de Duitschers genomen
- 5 sept de tsaar neemt het opperbevel over de Russische troepen op zich.
- 18 sept Wilma door de Duitschers genomen
- 21 sept de Russische terugtocht komt tot staan.
- 25 sept de slagen bij Loos en in Champagne
- 4 oct Ultimatum van Rusland en Bulgarije
- 5 oct de geallieerden landen in Salonika
- 6 oct de centralen dringen in Servië
- 8 oct Belgrado door de centralen genomen
- 14 oct Oorlogsverklaring van Engeland aan Bulgarije
- 19 oct Oorlogsverklaring van italie aan Bulgarije
- 22 oct Uskub door de Bulgaren genomen
- 28 oct In Frankrijk treed het Kabinet Briand op
- 5 nov Nisj door de centralen genomen
- 29 nov in Mesopotanië worden de Engelschen bij Ctesiphon bij Bagdad terug geslagen.
- 2 dec Monastir door de geallieerden genomen.
- 9 dec De geallieerden trekken uit Macedonië terug
- 18 dec Haig tot opperbevelhebber der Engelsche troepen in Frankrijk benoemd

19 dec de geallieerde troepen ontruimen de Suvlabaai

1916

8 jan Gallipoli door de geallieerden ontruimd
13 jan Centinje door de Oostenrijkers genomen
16 febr Erzervem door de Russen genomen
18 febr Duitsch Kameroen door de geallieerden bezet.
21 febr Begin van den slag van verdun
24 febr het fort Douaumont door de Duitschers genomen.
16 mrt aftreden van von Tirpitz
17 april Trebizonde door de Russen genomen
24 april opstand van Ierland
29 april De Engelschen in Kut-el-amara geven zich over
24 mei Dienstplicht in Engeland
31 mei Zeeslag bij Jutland
4 juni Begin van het offensief van Broesiloff in Galicië
5 juni Lord Kitchener verongelukt ter zee
14 juni economische conferentie der geallieerden te Parijs
1 juli Begin van den Somme-slag
25 juli Ersingjan door de Russen genomen
9 aug Görz door de Italianen genomen
10 aug Stanislaus door de Russen genomen
27 aug oorlogsverklaring van Duitschland aan Rumenië
29 aug Hindenburg tot opperbevelhebber benoemd
30 aug Oorlogsverklaring van Turkey aan Rusland
26 sept Combles door de geallieerden genomen
10 oct Ultimatum der geallieerden aan Griekenland

- 21 oct de centralen velen de Dobroedsja binnen en dringen de Roemenen uit Zevenburgen
- 18 nov Monastir door de geallieerden genomen
- 21 Crajova in Roemenië door de centralen genomen
- 6 dec Boekarest door de centralen genomen
- 7 dec in Engeland treedt het kabinet Lloyd George op

1917

- 5 jan Braila door de centralen genomen
- 1 febr Begin van den onberpekte onderzeeër oorlog
- 3 febr Afbreken der diplomatieke betrekkingen tusschen Amerika en Duitschland
- 21 febr Verscherping van de Engelsche blokkade maatregelen
- 24 febr Kut-el-amara door de Engelschen genomen
- 25 febr Duitsche terugtocht aan de Anere
- 11 mrt Bagdad door de Engelschen genomen
- 12 mrt Revolutie in Rusland
- 15 mrt aftreden van den tsaar
- 17 mrt Duitsche terugtocht op den Hindenburg-linie
- 6 april Oorlogsverklaring van Amerika aan Duitschland
- 9 april Engelsch offensief van Lens tot Atrecht.
- 16 april Fransch offensief van Soissons tot Reims
- 15 mei Generaal Petain vervangt Nivelles als Fransch opperbevelhebber
- 12 juni aftreden van koning Constantijn van Griekenland
- 26 juni De eerste Amerikaansche troepen in Europa
- 30 juni Laatste offensief der Russen in Galicië
- 14 juli Aftreden van Betkman Hollweg

19 juli	Resolutie van den Duitsche Rijksdagmeerderheid
24 juli	De Russen in Galicië teruggedreven
31 juli	Engelsch offensief bij IJperen
1 aug	Vredes-nota van den Paus
20 aug	Fransch offensief bij verdun
4 sept	Riga door de Duitschers genomen
15 sept	Proclamatie van de Russische republiek
12 oct	Duitsche landing in Oesel
24 oct	offensief der centralen tegen italie
29 oct	Udine door de centralen genomen
30 oct	aftreden van Rijkskanselier D. Micaelis
1 nov	Terug tocht der Duitschers van den Chemin des Dames
7 nov	Gaza in Palestina door de Engelschen genomen
8 nov	Maximalistersche staatsgreep in Rusland
9 nov	De Italianen houden stand aan de Plave
17 nov	Jaffa door de Engelschen genomen
20 nov	Engelsch succes bij Kamerrijk
30 nov	Duitsch tegenaanval bij Kamerrijk
6 dec	Wapenstilstand op het Russische front
9 dec	Jeusalem door de Engelschen genomen
22 dec	Opening van het Brest-Litowsk-congres

1918

5 jan	Omschrijving der oorlogsdoeleinden door Lloyd George
19 jan	De constituante te Petersburg door de maximalisten ontbonden

1 febr	Duitschland erkent de Oekraïne
9 febr	De vrede tusschen de centralen en de Oekraïne te Brest gesloten
16 febr	de 100 ^{ste} luchtaanval op Engeland
18 febr	Einde van den wapenstilstand op het Russisch front
21 febr	Jericho door de Engelschen genomen
24 febr	Frebizonde door de Turkey hernomen
25 febr	Reval door de Duitschers genomen
3 mrt	De vrede tusschen de centralen en groot Rusland gesloten
7 mrt	De vrede tusschen de centralen en Finland gesloten
11 mrt	Erzeroem door de Turken hernomen
13 mrt	Het verdrag van Brest te Moscou geratificeerd.
21 mrt	Bepaume en Peronne door de Duitschers genomen.
5 april	De geallieerden landen te Wladiwostok
11 april	Armentieren door de Duitschers genomen
13 april	Batoem door de Turken genomen
14 april	Generaal Foch opperbevelhebber der geallieerden
15 april	Bailleul door de Duitschers genomen
22 april	Aanval der Engelschen op zeebrugge en Ostende.
26 april	De kensiel door de Duitser genomen
27 april	Kars door de Turken genomen
30 april	De Duitschers te Viborg
1 mei	De Duitschers te Sebastopol
9 mei	2 ^{de} aanval der Engelschen op Ostende.

27 mei	Tweede Duitse offensief
29 mei	Soissons door de Duitsers genomen
31 mei	de Marne door de Duitsers bereikt
9 juni	Duitsch offensief tussen Montdidier en Noyon.
15 juni	Offensief der Oostenrijkers in Italië
23 juni	De Oostenrijkers Italië teruggeslagen
15 juli	Derde Duitse offensief aan de Marne
16 juli	Ex-tsaar Nicolaas doodgeschoten
18 juli	Tegenoffensief van Foch
20 juli	De Duitsers trekken zich over de Marne terug
2 aug	Soissons door de geallieerden hernomen
8 aug	Engelsch offensief bij Amiens
29 aug	Bapaume en Noyon door de geallieerden hernomen
1 sept	Peronne door de geallieerden hernomen
2 sept	de Drocourt-Quenant-linie door de Engelsen doorbroken.
12 sept	Offensief der Amerikanen bij St. Michiel
15 sept	Vredesnota van Oostenrijk
17 sept	Offensief der geallieerden in Macedonië
19 sept	Opmarsch der Engelsen in Palestina
25 sept	Bulgarije stelt een wapenstilstand
27 sept	De Hindenburg-linie door de geallieerden doorbroken
29 sept	Bulgarije geeft zich over
30 sept	Damascus door de Engelsen genomen. Aftreden van den Kanselier von Hertling
1 oct	St. Quentin door de geallieerden hernomen

- 4 oct Aftreden van Koning Ferdinand van Bulgarije
- 5 oct Vredesaanbod der centralen aan Wilson en verzoek om een wapenstilstand
- 9 oct Kamerrijk door de geallieerden genomen
- 10 oct Le Cateau door de geallieerden genomen
- 13 oct Laon door de geallieerden genomen
- 17 oct Ostende-Rijssel-Douai door de geallieerden genomen. Keizer Karel van Oostenrijkproclameert een staten bond.
- 19 oct Brugge door de geallieerden genomen
- 20 oct De Belgische kust bevrijd
- 25 oct Aftreden van Ludendorff
- 26 oct Alleppo door de Engelschen genomen
- 27 oct Oostenrijk stelt italie een wapenstilstand voor.
- 28 oct De Italianen trekken de Plave over
- 29 oct De serviers bereiken den Donau
- 30 oct Turkey sluit een wapenstilstand
- 1 nov De geallieerden-Conferentie komt te Versailles bijeen.
- 2 nov Valenciennes door de Engelschen genomen
- 3 nov Oostenrijk-Hongarije sluit een wapenstilstand. Opstand te Kiel.
- 4 nov De wapenstilstand-voorwaarden voor Duitschland vastgesteld
- 6 nov De Amerikanen bereiken Sedan
- 7 nov De republiek in Beieren uitgeroepen

- 9 nov De Duitse gevolmachtigden door Foch ontvangen- aftreden van Keizer Wilhelm-aftreden van Prins Max van Beieren. Revolutie te Berlijn.
- 10 nov Keizer Wilhelm naar Nederland. De Engelschen bereiken Mons.
- 11 nov Duitschland aanvaardt de wapenstilstandsvoorwaarden. De ex-kroonprins Wieringen tot verblijfplaats aangewezen.

23 maart 1919

's Gravenhage 23 maart.

Aan de staten-generaal is mededeeling gedaan van het volgende kk besluit van 20 dezer. Wij Wilhelmina enz

Op de voordracht van onze ministers van Binnenlandsche zaken, van Justitie en van Buitenlandsche zaken van 20 maart 1920 no 247 kabinet.

Hebben goedgevonden en verstaan:

Aan te wijzen als het gebied, waarin, met inachtneming van verdere voorzieningen, de voormalige Duitsche Kroonprins verblijft, het eiland Wieringen.

Onze voornoemde ministers zijn, elk voorzoo veel hem aangaat, belast met de uitvoering van dit besluit 's Gravenhage den 20 maart 1920

(get) Wilhelmina

De minister van Binnenlandsche zaken (get)
Heemskerk

De minister van Buitenlandsche zaken (get) van
Karnebeek.

De bewaking van den ex-keizer.

Minister Ruys de Beeren Brouck heeft als tijdelijk voorzitter van den Ministerraad aan den voorzitter der eerste en Tweede Kamer een schrijven doen toekomen, waaruit blijkt dat de ex-keizer Wilhelm II aan de regeering de verzekering heeft gegeven, dat hij zich van alle politieke actie zal onthouden en aan Nederland dien ten gevolge geen politieke moeilijkheden zal berokkenen. Het gebied, waarbinnen de ex-keizer verblijft, is aangeduid in een Koninklijk besluit van 16 maart 1920, overgelegd bij boven bedoeld schrijven en welk gebied is het gedeelte van de provincie Utrecht nader door de regeering te bepalen.

Het Koninklijk besluit hiernaast bedoeld, luidt als volgt.

Wij Wilhelmina enz.

Op de voordracht van onze ministers van Binnenlandsche zaken, van Justitie en van Buitenlandsche zaken.

Hebben goedgevonden en verstaan:

Aan te wijzen, als gebied, waarin met inachtneming van verdere voorzieningen, de voormalige Deutsche keizer Wilhelm II verblijft, het gedeelte der Provincie Utrecht, nader door onze voornoemde Ministers te bepalen.

Onze voornoemde ministers zijn, elk voor zooveel hem aangaat, belast met de uitvoering van dit besluit.

's Gravenhage den 16 maart 1920

(get) Wilhelmina

Het besluit is gecontrasigneerd door de ministers van binnenlandsche zaken, van justitie en van buitenlandsche zaken.

Smeekschrift Duitse vrouwen

Een groot aantal Duitse vrouwen heeft een smeekschrift gericht tot de Fransche vrouwen om verzachting van de wapenstilstand voorwaarden. Door de Fransche vrouwen is echter het volgend antwoord op het Duitsch verzoek toegezonden.

Wij zullen om verzachting der wapenstilstand voorwaarden te verkrijgen bij onze regeering niet tusschenbeide komen, daar zij te gerechtvaardigd zijn door de trouwelooze wijze waarmede Duitschland oorlog voerde.

In den loop dezer tragische jaren hebben de Duitse vrouwen tegenover de misdaden hunner regeering, van hun leger en vloot gezwegen. Toen het congres in den Haag waar gij weigerde te komen, de Presidente aan den nationale Bond van Duitse vrouwen verzocht, tegen de schending van België en tegen het torpedeeren van de Lusitania te protesteren, schreef deze: "Wij blijven één met onze regeering en met haar volk. De mannen die verantwoordelijk zijn voor de beslissingen van Duitschland zijn ons even dierbaar als die op het slagveld hun bloed voor ons storten". Op ons protest van verontwaardiging tegen het deporteeren van vrouwen en jonge meisjes, toen we op een mogelijke terugkeer wezen, is geen echo van den vijand gevolgd.

Waarom zullen wij dan nu op de voorwaarden tusschen beide komen, die juist ten doel hebben het hervatten van den oorlog te voorkomen! Ons medelijden begint bij onze onschuldige slachtoffers, bij onze ongelukkige krijgsgevangenen onder wie hongersnood en typhus zoo wreed huis hielden, bij onze overweldigde bevolking die zoo schandelijk werd geplunderd en slecht behandeld is. Wanneer de Duitse vrouwen zich dat herinneren zullen zij ons stilzwijgen begrijpen.

De revolutie van Troelstra

Het schijnt dat door het krachtig optreden der katholieken de revolutie in nov 1918 tijdig is gesmoord. Eene veronderstelling die ik opmaak uit een schrijven in de Telegraaf, een beslist niet katholiek blad, waarin o.a. het volgende te lezen is.

En zijn het nu de roomsch-katholieken, die ons hebben gered? Ook andere omstandigheden hebben geholpen, om het gevaar te bezweren, maar dit staat vast, dat zonder het krachtdadig Roomsch ingrijpen, de toestanden zich waarschijnlijk geheel anders hadden ontwikkeld, dan in deze tot resultaat is geweest. De geschiedenis van de mislukte revolutie is nog niet geschreven, maar hoe het ook zij, deze groote daad van energie, moed en zelfvertrouwen zal de latere geschiedschrijvers niet voorbij kunnen gaan. Als protestant is het mij een genoeg deze al te weinig bekende episode uit die duistere dagen onder de aandacht te brengen van alle geloovige en bibberende protestanten. (avondblad telegraaf 9 jan 1919. C. P. van Rossum)

Oostenrijkse kinderen

Dat er nog en wel in 1920 veel Oostenrijksche kinderen bij inwoners van Roosendaal zijn opgenomen bewijst onderstaand bericht in *De Grondwet* 11 feb 1920.

De Oostenrijksche kinderen worden morgen, Donderdagochtend te 10 uur in het Gods huis, aan de Kerkstraat verwacht. Vrijdag middag te 2 uur zal er in de st. Janskerk gelegenheid zijn voor de oostenrijksche kinderen om te komen biechten bij Weenske Priesters. De pleegouders wordt dringend verzocht de hun toevertrouwde kinderen trouw te katechismus te zenden en te willen bevorderen, dat zij allen Vrijdagmiddag komen biechten.

Proclamatie

Tijdens het gevaar den Revolutie werd door de regeering de volgende circulaire onder het Nederlandsche volk uitgegeven.

regeerings-Proclamatie

In deze, meer dan ooit moeitevolle tijden, ziet de regeering zich genoopt een dringend beroep te doen op de medewerking en de steun van alle medeburgers. De oorlog behoort tot het verledene, maar hersteld is nog allerminst de ontwrichting van het economisch leven. Alleen met inspanning van alle krachten kan het tijdperk waarvoor wij thans staan, voorbijgaan zonder de meest ernstige rampen met zich te brengen.

Mochten onlusten of erger dan richtingen gang van zaken belemmeren, dan moet het ergste worden gevreesd. Het voorbeeld van Rusland is een onmiskenbare baken.

Last tot demobiliseeren voor zoover zulks slechts eenigszins mogelijk is, werd reeds gegeven. Zorg is gedragen dat de gewezen soldaten niet broodeloos zullen zijn.

De militaire voorraden worden ter beschikking van de burgers gesteld. Daardoor zullen tal van lichtlooze gezinnen in het bezit van petroleum worden gesteld. Vijfhonderd duizend paar militaire schoenen komen ter beschikking. Goedkoope onder en boven kleederen worden dezer dagen op groote schaal verstrekt.

Het broodrantsoen wordt over eenige dagen van 200 gram tot 280 gram verhoogd. Kwaliteit en voedingswaarde zullen verbeteren vet en koloniale waren worden uit Indië spoedig verwacht.

In ruime mate zal afslachting van paarden en schapen ten behoeve van de vleeschvoorziening plaats vinden.

De handelsvloot is op het punt uit te varen. Een voorloopige schikking met de geallieerden waarborgt ons de spoedige levering

van vijftigduizend ton tarwe, twee duizend ton cacao, zes duizend ton petroleum, duizend ton benzine, zeventien honderd ton soda en zeep, drie duizend ton looistoffen, vier duizend ton katoen, duizend ton wol. Uit Amerika kunnen bovendien veertig duizend ton Graan, uit Engeland wollen en katoenen garens en goederen worden aangevoerd.

Alle schikking met het Buitenland worden op losse schroeven gezet, als het wettig gezag wordt aangetast. Moge het gezond verstand van de overgrootste meerderheid onzer bevolking en vooral de minder bedeedden, bewaren voor de naamlooze ellende, welke haar deel zal zijn als de geregelde gang van zaken wordt verstoord.

Volk van Nederland, gij hebt uwe positie zelf in handen. Tegenover de aankondiging dat eene minderheid naar de macht zal grijpen, heeft de regeering besloten in het belang van de rechten en vrijheden van het gansche volk het gezagen de orde te handhaven.

De min. v. binnenlandsche zaken, Ruys de Beerenbrouck

De min. v. buitenlandsche zaken, van karnebeek

De min. v. justitie, Heemskerk

De min. v. onderwijs. Kunsten enz. De visser

De min. v. marine, Naudin ten Cate De min. v. Financien, De Vries

De min. v. oorlog, alting von Geusau

De min. v. waterstaat, König

De min. v. landbouw, Nijverheid, enz, van IJsselstein

De min. v. arbeid, aalberse

De min. v. Koloniën Idenburg

Eenige liederen

tijdens den oorlog voor een paar centen langs de huizen verkocht en gretig gelezen.

regeerings-Coupletten Van Posthuma

- 1. Posthuma, dat gaat niet langer
Posthuma je moet er uit
Met je zeldzaam raar geschipper
Hebt je 't bij mijn maag verbruid
Aard'pels zijn een lekker eten,
Als je er wat sjeu bij eet,
Maar van aardappels en wat vleeschnat.
Krijg je wormen voor je 't weet.*

Refrein

Mannen van Nederland
Vindt gij dat alles goed?
Voor uw harde werken
Wordt gij te slecht gevoed?
Maar al die groote Heeren,
Zij spotten met uw leed
Men drukt u er dieper onder,
Zonder dat gij het weet.

2. *En je boord dan, en je brood man
Stopverf is er lekker bij!
En dat somb're grijze mengsel
Voedt ons slechter nog dan klei:
Maar de koek dan, zal je zeggen;
Ach, Amiee- weet je veel?
Er zit krijt, gips en zand in,
Maar geen grein waarachtig meel.*

Refrein

3. *Doperwtjes en kropsalade,
Rijstebrij en ook beschuit,
Spaansche peper, majonaise
Met dat alles is het uit.
Malsche kalffcarbonaden,
Blinde vinken en gehakt,
'K heb in lange lange weken.
Als een zondaar naar gesmakt.*

Refrein

4. *Geen benzine, geen petrolie,
En geen vet en ook geen leer,
En geen kaarsen en geen spijkers
Voor je schoenen nauwelijks meer.
Ieder krijgt een beetje turven,
En wat slechte steenkool ook.
Als je vrouw de kachel aanmaakt.
Stik je bijna van de rook.*

Refrein

5. *In het kweken van Commisies,
Ben je sterk dat is een feit,
Maar met drie commissie-knoeiers
Raak ik mijn gezondheid kwijt!
'K wordt zoo mager als een talhout
'K ben nooit erg dik geweest
'K zal niet rustig kunnen slapen,
Voor je netjes ben gesjeesd.*

Refrein

6. *'t Is niet, dat ik je persoonlijk
Niet goed zien of luchten kan,
Want je bent zoo in privatum
Werkelijk 'n leuke man,
Maar je moest nu maar eens heengaan.
Want we zien van honger groen.
En "n ander - 't is de waarheid
Kan het niet beroerder doen.*

Refrein

Nog een lied van langs de deur:

In naam van oranje

- 1 In naam van oranje doe open de poort
Wat is het hier heerlijk en fijn
Je eet en drinkt er maar lustig op voort
Je wordt er zoo vet als als een zwijn
Wij kennen geen armoe, geen honger en dorst.
Wij krijgen regeeringsvleesch, eenheidsworst.
Je vult nu je maag en je eet je maar rond.
Voor vijftig centen per pond

2. In naam van oranje laat open de grens
De uitvoer wordt nimmer gestuit
Geen eten, geen voedsel meer in onzen pens
Wij sterven van honger haast uit.
Men voert alles uit naar 't Duitschland gebied
Aan ons eigen volk daaraan denkt men nu niet
De schatkist te klein en wordt met geduld
Met oorlogswinsten gevuld.

3. In naam van oranje, wij hebben geen vet.
Geen boter geen vleesch, haast geen brood
Je staat nuchter op, je gaat nuchter naar bed
Op sterven na zijn we haast dood.
Bij dag wordt je mager, je teert langzaam uit
Je krijgt nu geen vetpuisten meer op je snuit

Het komt er in Holland zoo nauw niet opan
Al moet heel het menschdom vergaan

4. In naam van oranje ons neutrale bloed
In alle landen geeerd
Men stuurt ons van alles in overvloed
Je krijgt wat je hartje begeert
Amerika houdt onze graanschepen op
Engeland strooit bommen op ons neutrale kop
De Duitsche onderzeeër die loert in 't rond
En boren onze schepen in den grond

6. In naam van oranje de zeep die word schaars
Zoo klagen de vrouwen niet min,
Je broek wordt zoo goor en je hemd dat ziet paarsch
Je krijgt er geen wit haast meer in
Een half onsje zeep.
Het is niet te groot
Men krijgt last van vlooien.
Je krabt je nog dood
In naam van oranje dat groote gespuis,
Die hebben van alles in huis.

Een duit in 't zakje
Een hollandsch binnenhuisje

1. Nergens licht op, alles duister,
Uitgestorven lijkt het huis,
Heel 't gezin bij één lampje
't huiselijk leven wordt een kruis.
Ook de dienstmaagd zet zich kalmpjes
Tusschen oudsten zoon en pa
Om het keuken licht te sparen
Op bevel van Posthuma

2. Schoolwerk maken wordt ondoenlijk
Door 't rumoer en door 't gepraat
Pa moet nog bureau-werk nazien
Wat ook al niet heel best gaat.
Houw je hoofd maar eens bij 't werken
Als je spruiten voor en na

3. Aan dezelfde tafel stoeien
Door 't bevel van Posthuma
Om het half uur loopt er eentje
Naar het kastje in de gang
Om den meter af te lezen
Ma doet dit niet meer, sinds langs
Van het bukkend controleren
In de koude vroeg en spa

Heeft zij reeds het spit gekregen
Na 't bevel van Posthuma

4. Tegen negen: luid geklingel;
Door het duister gang-portaal
Strompelen de naaste buren
Met hun kind'ren groot kabaal
Onze meter wijst al drie kwart
Op een enkel streepje na,
Daarom komen we bij jullie...
Op bevel van Posthuma

5. Baden wordt de reinste luxe,
Wie zich dat nog permitteert,
Moet een week in donker zitten:
Al zijn gas is opgeteerd;
Mientje kan geen krullen branden
En zij loopt dan ook weldra
Met een slecht en recht coiffure
Op bevel van Posthuma

6. Ieder morst in 't duister kaarsvet
Over jas en broek en mouw,
Win is van de trap gevallen.
Toen hij in den kelder wou;
Elkeen vloekt op 't helsche duister,
Slechts de oudste zoon en pa

Zeggen, naar de dienstmaagd kijkend:
Wat een quit, die Posthuma!

Een ieder krijg nu bons
Voor elken dag vier ons.
O. dat men vrede gaf
Dan waren wij bon-af.

Na den oorlog waren in België eenige ongelukkige menschen die bedwelmd door den overwinningsroes ons Nederland of een gedeelte daarvan, wilde inpalmen, en wel zonder vorm van proces. Gelukkig werden krachtige geneesmiddelen toegediend.

Zure druiven

Sus, den Belg, na vier jaar vechten
Kreeg plots goesting in wat kaas,
Maar het moest pikante wezen,
Kèèèè uit Olland bij de maas.

En dan nog 'n paar dozijnen
Oesters uit 'n zeeuwschen put
Dat was niet te veel gevergd
Voor 'n belg met zóóveel fut

Suske ging den winkel binnen,
Strekt z'n hand al naar de toog,
Maar dag zag ie plots een bulhond,
Die 'm naar zijn beenen vloog.

'sacrebleu, is dà verschieten
Alle, koescht! Ik zijn geen dief!
Ik zal m'n groote bruurs gaan zuuken
En dan kom ik op te nief!

Maar de groote bruurs die zeien:

Sus, wat doe jij in de kou?
Gappen staat nou onfatsoenlijk,
Kèèèè met Oesters?
Niks voor jou!

Sus den Belg, zit nou te brommen:
Ollander, wa paas de gaa?
Aan jou kèèèè daar zit een luchtje,
In jou oesters... cholera!

In Holland staat een huis

1. In Holland staat een huis (bis)
In Holland staat een huis faldera
Van vijf maal tingeling hopsasa
In Holland staat een huis (bis)
2. In dat huis daar woont een heer
Die heeft geen leger meer
Geen grof geschut van boemdera
Geen vliegmachiens van Zoemdera
Een keizer zonder land
Die kwam naar Nederland
3. Zijn volk liet hij alleen
Hij kwam naar Holland heen
Sprak bij Maastricht hoera faldera
Van vijf maal tingeling hopsasa
Nou zit ik hoog en droog
Geen pijl meer in mijn boog.
4. Ik zit op mijn kasteel
Doodkalm weet ik veel
Van Revolutie in Berlijn
Die kan me glad gestolen zijn
Ik ben zoo'n beetje baas
In het land van boter en kaas

5. Ik ben niemand tot last
Bij graaf Bentinek tot gast
Dat is mijn vriend van hopfaldera
Van vijf maal tingeling hopsasa
Mijn ex leverancier
Dat is zoo'n aardig dier

6. In New-York staat een huis (bis)
In New-York staat een huis faldera
Van vijf maal tingeling hopsasa
In New-York staat een huis (bis)

7. In dat huis daar woont een man
Die prachtig praten kan
Hij maakt de keizer met zijn kliek
Met veertien fijne puntjes ziek
En dreigt met zware straf
Daar komt hij niet van af.

8. In den Haag staat een paleis
Daar zitten mannen wijs.
Het Belgisch annexatieplan
Dat plakken wij tegen de zolen an,
Want onze Wilhelmen
Laat ook haar tanden zien (bis)

Kladschrift gevonden van '14-'18

10/05/2007 - Een onverwachte meevaller viel het Roosendaalse gemeentearchief eind vorige week ten deel. De expositie Belgische vluchtelingen in Roosendaal 1914-1918 werd verrijkt met een schenking in bruikleen van de Roosendaler Jac van der Veken.

Een onverwachte meevaller viel het Roosendaalse gemeentearchief eind vorige week ten deel. De expositie Belgische vluchtelingen in Roosendaal 1914-1918 werd verrijkt met een schenking in bruikleen van de Roosendaler Jac van der Veken.

Vijf handgeschreven boekdeeltjes van het dagboek van Van der Vekens opa - die nauwgezet bijhield wat er in Roosendaal in de Eerste Wereldoorlog gebeurde - en een familiefoto van de Van der Vekens vormen opeens een belangrijk bestanddeel van de tentoonstelling, die inmiddels ook in België de krant heeft gehaald.

Jac van der Veken is 61. Hij is geboren na de Tweede Wereldoorlog en heeft dus geen weet van wat zich hier in de Eerste Wereldoorlog afspeelde. Maar hij heeft in het familiearchief de vijf kladboekjes gevonden, waarin zijn grootvader tussen 29 juli 1914 en 28 november 1918 weergaf wat hij meemaakte. Een miljoen vluchtelingen overspoelden Nederland, tienduizenden van hen kwamen in Roosendaal terecht. De dagboeken zijn na de oorlog in beperkte oplage uitgegeven en te koop aangeboden voor tien cent.

Het met pen geschreven manuscript is door Van der Vekens zoon Cees geschonken aan de parochie van Sint Jan. Dat archief is inmiddels in beheer bij het gemeentearchief, die het handschrift tentoonstelde. Van het bestaan van een kladschrift in potlood had echter niemand weet, totdat de 'jonge' Jac van der Veken er na lezing van een artikel in

deze krant mee op de proppen kwam. Nu is het eveneens in het gemeentearchief tentoongesteld.

<https://www.facebook.com/RosendaalAnsichtkaarten?filter=3>

<http://www.wereldoorlog1418.nl/chronologie/>